

Univerzitet Crne Gore

FINANSIJSKO RAČUNOVODSTVO – teorijski i praktični koncept

Prof. dr Slobodan Malinić

Prof. dr Ana Lalević-Filipović

Mr Jovana Racković

Podgorica, decembar 2021.

(u fazi publikovanja)

Contents

PREGOVOR	4
1. Mjesto i uloga RIS-a - nekada i sada	6
1.1. Istorijski razvoj računovodstva	6
1.2. RIS u savremenim uslovima poslovanja	8
1.3. Podjela RIS-a prema kriterijumu korisnika	11
1.4. Predmet knjigovodstvenog evidentiranja	15
1.5. Faze RIS-a	16
1.6. Računovodstvena načela	62
Zadaci	86
Zadaci – pojašnjenje	86
2. Računovodstveni aspekt Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/	109
2.1. Računovodstveni aspekt aktive	109
Zadaci	138
Zadaci – pojašnjenje	138
Zadaci	186
Zadaci – pojašnjenje	186
2.2. Računovodstveni aspekt pasive	194
Zadaci	216
Zadaci – pojašnjenje	216
3. Računovodstveni aspekt Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/	227
3.1. Rashodi – klasa 5	228
Zadaci	269
Zadaci: Pojašnjenje	269
Pitanja za provjeru znanja	283
3.2. Prihodi – klasa 6	287
Zadaci	300
Zadaci: Pojašnjenje	300
4. Otvaranje i zaključak računa stanja i uspjeha – klasa 7	304
Zadaci	308
Zadaci: Pojašnjenje	308
5. Vanbilansna evidencija – klasa 8	315
6.1. Metode za obračun periodičnog rezultata	316
Zadaci	332
Zadaci: Pojašnjenje	332
BIBLIOGRAFIJA	339

Predgovor

Materija koja je imanentna eksternom fokusu Računovodstvenog informacionog sistema (RIS-a) predstavlja nužan i nezaobilazan element u strukturi nastavnih planova i programa bilo koje univerzitetske jedinice ekonomske ili menadžerske profilacije. Činjenica jeste da se mnoge temeljne ideje na kojima počiva finansijsko računovodstvo ne mijenjaju, ali je s druge strane i činjenica da vrlo dinamična dešavanja, posebno u makrookruženju dovode i do promjene informacionih zahtjeva ovog segmenta RIS-a. Upravo stoga i potrebe za čestim promjenama kako profesionalne, tako i zakonske računovodstvene regulative, što implikativno povlači i potrebu i za izmjenama informacione sadržine unutar samog udžbenika. Premda se navedeno izdanje udžbenika dominantno oslanja na IV izdanje udžbenika autora *Malinić, S., Lalević-Filipović, A., Osnovi računovodstva, Univerzitet Crne Gore Ekonomski fakultet, Podgorica, 2018*, to su autori nastojali da isti i inoviraju, kao i oplemene brojnim primjerima, zadacima za samostalnu obradu, kao i pitanjima za diskusiju. Cilj ovakve idejne koncepcije jeste da se u prvom redu studentima, profesionalnim računovođama, odnosno svima onima kojima je bliska navedena tematika omogući suštinsko razumijevanje ukupne teorijsko-metodološke filozofije i praktičnog funkcionisanja računovodstva preduzeća.

U kontekstu navedenog, udžbenik je strukturiran od VII međusobno povezanih glava u okviru kojih se obrađuju sljedeće tematske oblasti:

- * **Glava I** – *Mjesto i uloga RIS-a u savremenim uslovima poslovanja*, koja daje osvrt na ulogu i značaj RIS-a u savremenom poslovnom okruženju, preko faza RIS-a, do stavljanja posebnog fokusa na instrumente organizacije računovodstvene funkcije, računovodstvena načela, odnosno profesionalnu računovodstvenu regulativu.
- * **Glava II** – *Računovodstveni aspekt Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/* bavi se problematikom računovodstvenog evidentiranja svih onih poslovnih promjena koje dovode do promjena na klasi 0, 1, 2, 3 i 4.
- * **Glava III** – *Računovodstveni aspekt Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/* razmatra sve one poslovne promjene koje tangiraju klasu 5 i klasu 6.
- * **Glava IV** – *Otvaranje i zaključak računa stanja i računa uspjeha* bavi se problematikom otvaranja poslovnih knjiga na početku izvještajnog perioda, kao i zaključkom na kraju obračunskog perioda i obuhvata klasu 7. Takođe, u fokusu razmatranja je i teorijsko-metodološki, obračunski i evidencioni aspekt periodičnog rezultata preduzeća, u okviru čega se razmatraju dvije metode.
- * **Glava V** – *Vanbilansna evidencija* – u fokusu je računovodstveni aspekt obuhvatanja i praćenja promjene *na sredstvima drugih lica, odnosno na obavezama po osnovu sredstava drugih lica* obuhvata klasu 8.
- * **Glava VI** – *Obračun troškova i učinaka* bavi se razmatranjem faza koje su imanentne metodološkom pristupu obračuna troškova i učinaka kroz klasu 9, kao i teorijsko-metodološkim, obračunskim i evidencionim aspektom periodičnog rezultata preduzeća, u okviru čega se pojašnjavaju dvije metode.
- * **Glava VII** – *Analiza finansijskih iskaza* ima za cilj da kroz sagledavanje imovinskog, finansijskog i prinosnog položaja privrednog entiteta pruži uvid u efikasnost korišćenja imovine, njegovu finansijsku moć, odnosno rentabilitetni položaj.

Autori koriste priliku da se zahvale svima onima koji su dali nesebičnu moralnu, stručnu i logističku podršku koja ih je u značajnoj mjeri i motivisala da ulože maksimalni napor i da posebno studentima što više približe praktičnu računovodstvenu dimenziju. S tim u vezi, posebna zahvalnost se adresira kolegama sa Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore, koji su dali veliki doprinos, posebno u dijelu ukazivanja na aktuelne izmjene zakonodavnog računovodstvenog okvira u Crnoj Gori, kao i unošenja istih u ovo izdanje udžbenika.

Autori osjećaju potrebu da iskažu posebnu zahvalnost, nedavno preminulom prof. dr Slobodanu Maliniću, na prepoznavanju značaja o potrebi da ideja o publikovanju udžbenika iz oblasti Finansijskog računovodstva još davne 2007. godine zaživi i na Ekonomskom fakultetu u Podgorici. Stoga svaki segment napisan u ovom udžbeniku nosi sjećanje na velikog čovjeka, koji je vjerovao u svoje saradnike i koji je nesebično bio potpora u svakoj fazi njihovog profesionalnog i ličnog razvoja. Stoga je i želja da se publikuje ovo peto izdanje nastalo i kao potreba da stručnost, profesionalizam i iznad svega veliki ljudski kapacitet, kakav je nosio prof. dr Slobodan Malinić još uvijek živi među studentima Fakulteta, na kome je i profesor potekao.

Na kraju, naglašavamo da cjelokupna problematika koja je izložena u ovoj knjizi nije data u konačnoj verziji, u planiranom konceptijskom i sadržinskom smislu. Svjesni postojanja mogućih nedostataka, propusta i, uopšte uzev, slabih strana ovog, petog izdanja, autori s posebnom zahvalnošću prihvataju svaku dobronamjernu primjedbu, sugestiju i ideju znajući da će biti u funkciji poboljšanja narednog izdanja udžbenika.

U Podgorici,

20. decembra 2021. godine

Autori

1. Mjesto i uloga RIS-a - nekada i sada

1.1. Istorijski razvoj računovodstva

Bilježenja ili evidentiranja za potrebe privređivanja, odnosno praćenja poslovnih aktivnosti, vezuju se za pojavu prvih obrtnika ili preduzetnika, obično trgovaca, u starim italijanskim gradovima Veneciji, Đenovi, Firenci i drugim. Naime, početne oblike trgovanja pratilo je međusobno poznanstvo i povjerenje trgovca i mušterije, pa otuda nije ni bila izražena značajnija potreba za evidentiranjem njihovih međusobnih dužničko-povjerilačkih odnosa, jer su oni bili pod obostranom pažnjom – dužnik da sačuva povjerenje, a povjerilac – trgovac da s pouzdanim dužnikom napravi što veći obrt – prodaju robe. Međutim, kako se broj mušterija povećavao, a samim tim rastao je i obim prodaje, razumljivo je da trgovac (obrtnik) nije mogao sve zapamtiti, a pogotovo nije mogao imati povjerenje u one koje nije dovoljno poznavao.

Dakle, nastala je potreba i neophodnost da se zabilježi potraživanje od kupca za robu prodatu na poček, na odloženo plaćanje, ili za učinjenu kratkoročnu novčanu pozajmicu. Bio je to upravo period u kome je evidentiranje bilo izazvano potrebama praktičnog privređivanja, a primjenjivano je prema individualnim pojedinačnim bilježenjima svakog trgovca (obrtnika). Naime, bio je to početni period *proste evidencije* ili *prostog knjigovodstva*.¹ No, da bi se ostvarile početne ideje o svrsishodnim prostim evidencijama, a naročito njihov dalji razvoj u pravcu nastanka i ustaljivanja sistema dvojnog knjigovodstva, bilo je neophodno da se ostvare određene pretpostavke, **formalne** (pojava pisma, brojeva, novca) i **materijalne** (svojina nad imovinom, kreditni odnosi, razvijena trgovina, kapital) prirode.

Faza razvoja prostog knjigovodstva obuhvata period od starog do XIV vijeka. Proste evidencije su se u ovako dugom vremenskom periodu razvijale od pomenutih rudimentarnih oblika zapisa, preko individualnih bilježenja u prvim knjigama vođenim kao „*memorijal*“, podsjetnik, odnosno *štraca* (svaštara), do dvostranih računa, konta i kameralnog knjigovodstva.

U memorijalu ili podsjetniku evidentirane su poslovne promjene – transakcije opisno, u vrijeme nastanka, hronološkim redom, s podacima o učesniku, osnovu i vrijednosti promjene. Međutim, s vremenom se broj dužnika i povjerilaca povećavao, a povećavao se i broj transakcija, odnosno postajali su češći dužničko-povjerilački odnosi s jednim istim licem. U takvim okolnostima utvrđivanje stanja odnosa s dužnicima ili povjeriocima iz memorijala bilo je otežano. Problem se rješavao tako što se iz memorijala sastavljao *izvod* stanja, na primjer, duga određenog lica. Upravo nužnost sastavljanja izvoda stanja doveo je do ideje pojavljivanja i korišćenja istog, s određenom sistematizacijom, kao „*konta*“ i „*računa*“, obično u dvostranom obliku, zajedno, odnosno za sva lica pojedinačno. Dakle, pored memorijala, nastala je i *knjiga ličnih računa* (dužnika i povjerilaca), a kasnije su se pojavile i *knjiga blagajne* i *računi (konta) roba*. Računi za svaku vrstu robe, kao mješoviti računi robe, omogućavali su da se utvrde ostvareni rezultati – dobitak ili gubitak.

¹ Detaljnije o nastanku i razvoju računovodstva vidjeti: Ilić, dr G., Radovanović dr R., Škarić-Jovanović, dr K., *Finansijsko računovodstvo, II izdanje, Ekonomski fakultet Beograd, 1997. god., str. 477–498* i Teofanović, dr R., *Istorija i teorija knjigovodstva, II izdanje, Savremena administracija, Beograd, 1958. god., str. 7–99*.

Dvojno knjigovodstvo nastalo je daljim razvojem prostog knjigovodstva i uglavnom pod uticajem sve razvijenijih i složenijih oblika privređivanja. Njegov nastanak vremenski se locira na srednji vijek, a prostorno se vezuje za stare, već pominjane, italijanske pomorske i trgovačke gradove. Privredne aktivnosti su se odvijale u okviru trgovačkih i zanatskih radnji, banaka i brodarskih usluga prevoza. Prelazak s izvornog prostog knjigovodstva išao je postepeno i to preko tzv. „agencijskog knjigovodstva“, koje je vodilo knjigu blagajne, dužnika i povjerilaca, zatim knjigu „gazde“ (master's account), pa preko tzv. „komisionog knjigovodstva“, koje se vodilo pri osnivanju i poslovanju partnerskih preduzeća (ortakluka) i u kome su još vođene knjige – konta robe, i kasnije, konta investiranog kapitala.

Ipak, sva ova poboljšanja bila su parcijalna i nijesu imala u vidu cjelinu, odnosno sagledavanje uspjeha poduhvata nekog preduzeća ili mjerenja ostvarenog finansijskog rezultata njegovog poslovanja u kontinuitetu. Da bi se ovo postiglo neophodno je bilo, pored već navedenih konta uvesti i konto kapitala vlasnika, kako bi se mogao obračunati dobitak ili gubitak, koji proizilaze iz vlasničkog kapitala i koji pripadaju vlasniku. Tako je kompletiran sistem konta (računa) i evidencija koja je omogućila formalnu dvojni knjigovodstvenu ravnotežu – vrijednosnu identičnost zbira dugovnih i potražnih strana svih konta glavne knjige, podudarnost sa zbirom dugovne i potražne strane dnevnika, te uravnoteženost bilansa stanja i bilansa uspjeha.

Sistem dvojnog knjigovodstva utemeljen je u prvim pisanim radovima, knjigama, u kojima se opisuje praksa i metodologija dvojnog knjigovodstva, autora *Luke Pačiolija* u knjizi „*Suma de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita*“, izdatoj u Veneciji 1494. godine te autora *Benka Kotrulića*, inače porijeklom iz Dubrovnika, u knjizi „*O trgovini i savršenom trgovcu*“, pisanoj ručno 1458. god., a štampanoj na italijanskom jeziku na osnovu kopije iz Dubrovnika tek 1582. godine. Radovi ovih autora imali su značajan uticaj na praksu i uvođenje dvojnog knjigovodstva i u drugim zemljama – Njemačkoj, Francuskoj, Engleskoj, Holandiji i drugim zemljama. Polazište u ovim radovima bilo je da je za sistem dvojnog knjigovodstva karakteristično vođenje tri poslovne knjige, i to:²

- *Memorijal* (podsjetnik, štraca), u kojoj su nesistematski, opisno zapisivani poslovni događaji onako kako su nastajali,
- *Dnevnik* (žurnal) u kome se organizovalo hronološko evidentiranje nastalih poslovnih transakcija, i
- *Glavna knjiga* u okviru koje su organizovana sistematska knjiženja na svim otvorenim kontima (računima).

Knjiženja su prvo vršena u dnevniku, koji je imao kolone za datum, opis i dvostruku kolonu (duguje i potražuje) za iznos, vrijednost poslovne transakcije, a potom su ovako dati stavovi za knjiženje iz dnevnika prenošeni, ponovo knjiženi, na odgovarajućim kontima glavne knjige.

Važna tekovina i suština sistema dvojnog knjigovodstva u ovom vremenu su **pravila** za knjiženje i **načini** knjiženja na različitim vrstama konta (računa) i sastavljanje bilansa.

² O tome detaljnije vidjeti: *Teofanović, dr R., Istorija i teorija knjigovodstva, II izdanje, Savremena administracija, Beograd, 1958. god., str. 14–22.*

Pravila za knjiženje izvodila su se iz stava da su u pitanju *lični računi* – personifikacija računa (konta) iz čega je proizašlo pravilo: ko prima – duguje, a ko daje – potražuje, ali već u 17. vijeku koriste se i druga konta (računi) i druge klasifikacije, kao što su: *račun kapitala ili vlasnika, računi stvari, računi korespodenata* i druge vrste. Pomenuto pravilo kod ličnih računa nije moglo biti primijenjeno kao objašnjenje za knjiženje rashoda i prihoda i finansijskog rezultata – dobitka ili gubitka, jer iza njih nijesu postojala primanja i davanja, ali se ipak osnovni zahtjev pri knjiženju u dvojnog knjigovodstvu sastojao u činjenici da jedna poslovna promjena izaziva potrebu za dvojnim, dvostrukim knjiženjem na dva različita konta i to tako što će jedan konto ili više konta, „*dugovati*“, a istovremeno za isti iznos drugi konto ili druga konta „*potraživati*“. Dakle, dvojno knjigovodstvo nije zbog dvostrukog knjiženja jedne poslovne promjene, jednom u dnevniku i drugi put u glavnoj knjizi, već zbog toga što se jedna ista poslovna promjena knjiži najmanje na jednom ili više različitih konta na strani *duguje* i istovremeno na strani *potražuje*.

U pogledu sastavljanja bilansa, bitna karakteristika je da je inventar u prostom knjigovodstvu služio samo za obračun rezultata, a u dvojnog knjigovodstvu za kontrolu stanja na računima imovine. Drugo, u početnim fazama razvoja dvojnog knjigovodstva, sastavljanje bilansa vršeno je neredovno i primarno za knjigovodstvene, a ne za upravljačke svrhe. Ipak, već u prvoj polovini XIX vijeka kompletirane su savremenije poslovne knjige, ustanovljeni redovniji i savremeniji oblici finansijskih iskaza, bilansa stanja i bilansa uspjeha.

Inače, prikazivanje **nastanka i razvoja** knjigovodstvene evidencije uopšte, može se sistematizovati i pratiti kroz sljedeće četiri razvojne faze:

1. faza prostih evidencija ili faza prostog knjigovodstva,
2. faza dvojnog knjigovodstva ili sistem dvojnog knjigovodstva,
3. faza računovodstva, i
4. faza savremenog sistemskog pristupa računovodstvu preduzeća.

Očigledno, u pitanju je veoma dug put razvoja, od rudimentarnih oblika bilježenja do savremenih sistemskih pristupa i rješenja koja karakterišu dominacija međunarodne računovodstvene regulative, sve izraženije korišćenje savremenih informacionih tehnologija, povećan značaj računovodstvenog izvještavanja i novih računovodstvenih, multifunkcionalnih i multidisciplinarnih znanja i vještina.

1.2. RIS u savremenim uslovima poslovanja

Odvajkada su ljudi **zapisivali** neki važan događaj u želji da ga ne zaborave. Ta kultura se prenijela i do današnjeg dana, pa u namjeri da neki bitan, privatni ili poslovni događaj ne zaboravimo, bilježimo. Bilježenje ili zapisivanje je zapravo podsjećanje na nešto što će se desiti ili na nešto što se desilo. Zapisivanjem mi ne zaboravljamo prošlost, ali ujedno učeći od nje stvaramo budućnost. Tako i u računovodstvu, zapisivanjem (pisanjem) evidentiramo prošlost, događaje koji su nastali i na bazi izvještaja donosimo buduće odluke, odnosno kreiramo buduće poslovne prilike. Računovodstveni informacioni sistem je stoga osnovno oruđe čijim dobrim rukovanjem je moguće obezbijediti uspjeh poslovanja privrednog društva.

Naime, uslovi poslovanja u kojima privredno društvo danas obavlja svoju poslovnu aktivnost su drastično izmijenjeni u odnosu na uslove koji su vladali prije deset, pedeset ili sto godina.

Tradicionalne paradigme poslovanja više ne važe. Izazovi sa kojima se suočava preduzeće dolaze iz mikrokruženja³ (samog preduzeća) i makrokruženja⁴, (oznaka **1**, vidjeti sliku 1) i da bi savremeno privredno društvo bilo u mogućnosti da odgovori na iste, neophodno je da raspolaže **informacijom** koja će svojim **kvalitativnim atributima** pomoći bilansnim adresatima (internim i eksternim) da analiziraju, kontrolišu i usmjeravaju njegovu buduću razvojnu i poslovnu politiku. Postavlja se pitanje, gdje se nalazi izvorište takvih informacija? Izvorište se krije u Računovodstvenom informacionom sistemu (RIS) i na sljedećem grafičkom prikazu ilustrujemo mjesto i ulogu RIS-a u sistemu informisanja privrednog društva (slika 1). Kao što se dâ zapaziti, RIS ima zadatak da prikuplja određene **ekonomske promjene** (transakcije, okolnosti i događaje) (oznaka **2**) koje nastaju u **mikro i makro** poslovnom okruženju (oznaka **1**), nakog toga ih dokumentuje (**INPUT**), analizira i vrednuje (**PROCES**) i izvještava (**OUTPUT**) (oznaka **3 i 4**) da bi na kraju obradom outputa bile dobijene **informacije** (oznaka **5**), koje se distribuiraju korisnicima (internim i eksternim) (oznaka **6**), na bazi kojih oni donose **poslovne odluke** (oznaka **7**), odnosno sprovode svoje aktivnosti. I tako u krug (oznaka **8**), čime se formira neprekidan računovodstveni tok.

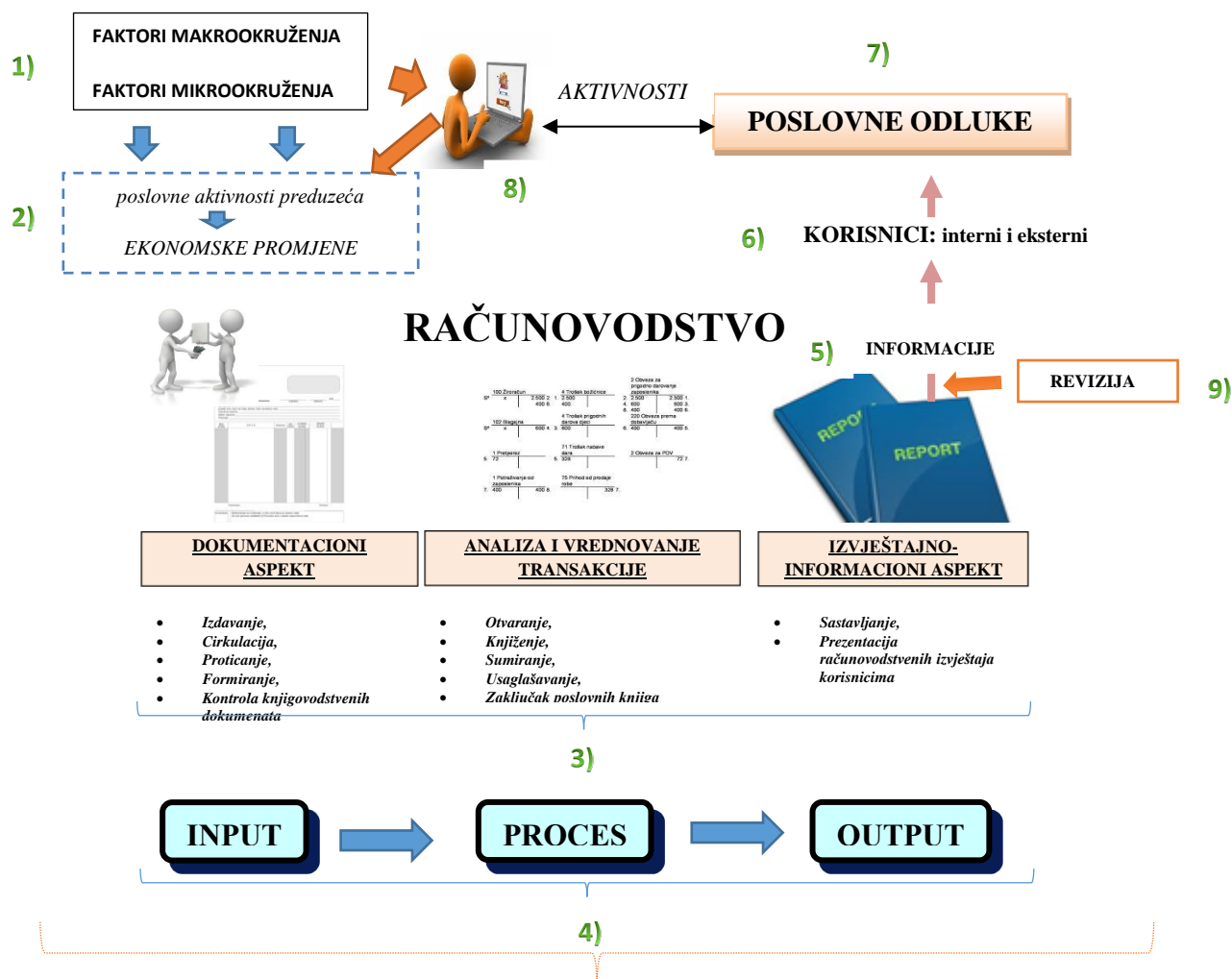
Zbog važnosti, u ovom dijelu želimo da istaknemo sljedeće. Kako bi se spriječile određene zloupotrebe u pogledu kvaliteta outputa finansijskih izvještaja, prije nego što se isti učine dostupnim eksternim korisnicima, vrši se njihova provjera od strane nezavisnih revizora (oznaka **9**)⁵. Nakon uvida revizor daje mišljenje⁶ da li su finansijski iskazi usklađeni sa važećom profesionalnom, odnosno zakonskom računovodstvenom regulativom. Znajući da se MRS/MSFI baziraju na određenoj procjeni, to se shodno tome od nezavisnog revizora ne može očekivati da dâ egzaktno mišljenje po pitanju kvalitativnih odrednica finansijskih izvještaja. Međutim, kako smo već naveli, zbog činjenice da iznose nezavisno profesionalno mišljenje, revizori danas uživaju veliki profesionalni ugled u poslovnom svijetu, te se stoga i njihovo mišljenje smatra relevantnim s aspekta donošenja određenih poslovnih odluka.

³ Npr. dobavljači, potencijalni proizvođači, kupci i sl.

⁴ Kao što su npr. društveno-političko uređenje, demografske promjene, međunarodni odnosi, naučno-tehnički uslovi i sl.

⁵ Nezavisnost znači da ne postoje nikakve okolnosti koje mogu dovesti u pitanje nezavisnost revizora.

⁶ Revizor može da izrazi jedno od sljedećih mišljenja: mišljenje bez rezerve (pozitivno mišljenje); mišljenje sa rezervom; uzdržavanje od mišljenja (odrečno mišljenje); negativno mišljenje.

RAČUNOVODSTVENA REGULATIVA

Slika 1: Preduzeće, njegovo okruženje i funkcije RIS-a

Na kraju, u ovom dijelu, smatramo bitnim da naglasimo, da se cjelokupna aktivnost koja se odnosi na realizaciju poslova u domenu pojedinih faza RIS-a (segment Finansijskog računovodstva) odvija pod uticajem računovodstvene regulative, o čemu će više riječi biti kasnije.

Na osnovu svega iznijetog, zaključujemo:

Zadatak RIS-a je da od „sirovih“ podataka (količinski i/ili vrijednosno izraženih) iz računovodstvene dokumentacije, knjigovodstvenom obradom stvori u poslovnim knjigama računovodstvenu bazu podataka i pokazatelja, a potom da iste daljom obradom – pripremanjem odgovarajućih računovodstvenih izvještaja, transformiše u problemski orijentisane informacije i, na kraju, da se one dostave korisnicima koji će iste koristiti za različite svrhe, uglavnom za poslovno-finansijsko odlučivanje.

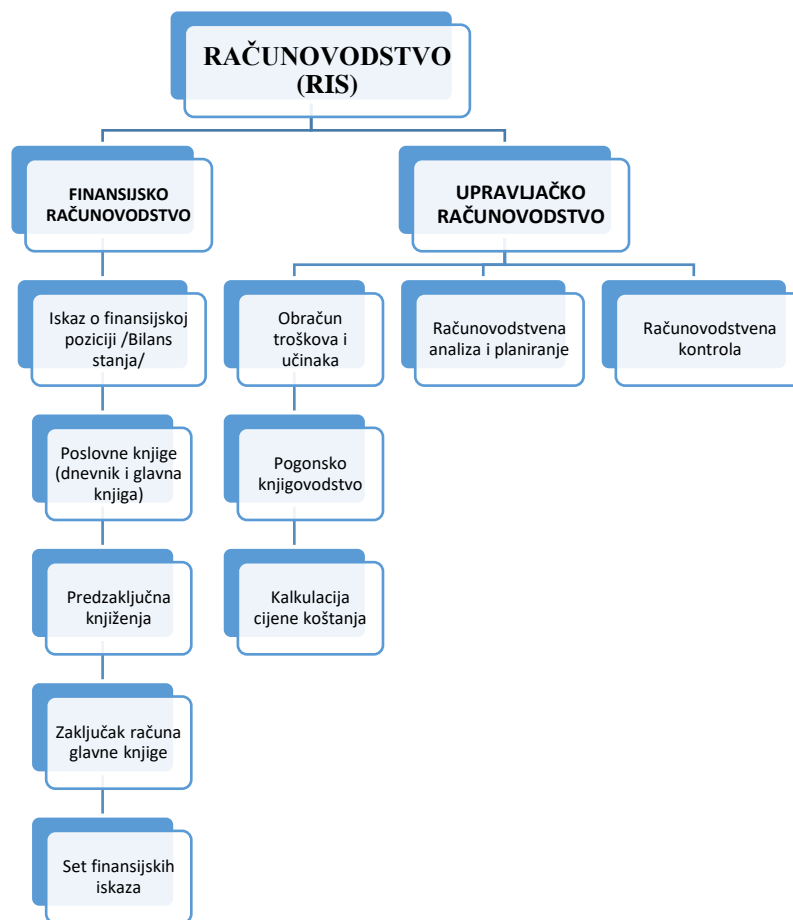
RIS predstavlja jedan novi „jezik poslovne komunikacije“. Stoga, da bi korisnici bili u mogućnosti da koriste informacioni potencijal RIS-a, neophodno je da nauče i razumiju određene riječi (pojmove)

koje čine taj jezik, odnosno da ga upotrebljavaju na pravi način. Međutim, prije nego detaljnije uđemo u pojašnjenje određenih termina računovodstvenog jezika, smatramo bitnim da pojasnimo pojedine segmente RIS-a, polazeći od kriterijuma korisnika.

1.3. Podjela RIS-a prema kriterijumu korisnika

Postoji veliki broj kriterijuma koji se koriste za klasifikaciju RIS-a. Uobičajeno, ukoliko se RIS posmatra kroz vizuru **namjene** i **upotrebe** određenih outputa tako da se pravi razlika između finansijskog računovodstva i upravljačkog računovodstva.

Naredni grafički prikaz to i ilustruje (Slika 2⁷):

Slika 2: Komponente RIS-a⁸

Premda finansijsko računovodstvo ima za cilj da pruži informacionu potporu eksternim korisnicima, a upravljačko ili menadžment računovodstvo internim, to postoji jaka korelacija ovih djelova RIS-a. Naime, finansijsko računovodstvo obavezno koristi podatke obračuna troškova i učinaka (kao dijela upravljačkog računovodstva), ali i recipročno tome, obračun troškova i učinaka koristi podatke od

⁷ Ističemo da ovakva struktura RIS-a odgovara značajnim dijelom tradicionalnom konceptu računovodstva. Međutim, savremeni pristup računovodstva, pored finansijskog i upravljačkog računovodstva, obuhvata još i računovodstvo troškova. Slika je preuzeta sa www i prilagođena mišljenju autora.

⁸ Ističemo da ovakva struktura RIS-a odgovara značajnim dijelom tradicionalnom konceptu računovodstva. Međutim, savremeni pristup računovodstva, pored finansijskog i upravljačkog računovodstva, obuhvata još i računovodstvo troškova. Slika je preuzeta www i prilagođena mišljenju autora.

finansijskog računovodstva⁹. Takođe, korisno je da finansijsko računovodstvo i računovodstvena analiza i planiranje međusobno koriste podatke, dok računovodstvena kontrola „kontrolniše“ sve segmente u okviru upravljačkog računovodstva, odnosno finansijskog računovodstva. Prije nego detaljnije uđemo u razmatranje problematike sličnosti i razlike između ova dva segmenta jedne cjeline, ukratko ćemo se osvrnuti na korisnike računovodstvenih informacija. Kao što je već istaknuto, finansijsko računovodstvo fokus stavlja na pružanje outputa **eksternim korisnicima računovodstvenih informacija**. Eksterni korisnici računovodstvenih informacija su brojni, tako da se mogu klasifikovati u dvije podgrupe: korisnici koji su direktno zainteresovani i korisnici koji imaju indirektan interes. *Eksterni korisnici koji imaju:*

direktan interes su postojeći i budući kreditori (banke i druge finansijske institucije¹⁰), dobavljači i investitori,

indirektan interes čine zaposleni, kao i sindikati, kupci, poreski organi (npr. Poreska uprava) i Vladine agencije, i sl.

Primjer 1:

Preduzeće „MK & A“ DOO nakon sastavljanja svojih finansijskih iskaza za određeni period će učiniti iste transparentnim svojim vlasnicima, odnosno ulagačima, bankama, kreditorima, nadležnim poreskim organima i sl. Razlog je da bi se navedeni korisnici direktno upoznali sa podacima o imovinskom položaju, profitabilnosti, likvidnosti. Navedeni izvještaji se ne koriste samo na nivou navedenih korisnika preduzeća „MK & A“ DOO, već se mogu široko koristiti kako unutar, tako i van određene poslovne grane, kako bi se sagledala uspješnost kompanije, odnosno od strane potencijalnih investitora donijele odluke o ulaganju u kompaniju. Stoga je za navedene korisnike veoma značajno da uče novi „jezik poslovne komunikacije“ kako bi razumjeli informacionu poruku koju nose finansijski izvještaji.

U kontekstu datog primjera, Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje¹¹ navodi da je u fokusu finansijskih izvještaja pružanje informacija kako bi korisnici bili u mogućnosti da donose sljedeće ekonomske odluke: a) kada da kupe, drže ili prodaju udio u kapitalu; b) da daju ocjene o upravljanju ili odgovornosti menadžmenta; c) da ocijene sposobnost entiteta da plaća i obezbjeđuje druga primanja svojim zaposlenima; d) da ocijene sigurnost iznosa pozajmljenih entitetu; e) da utvrde poresku politiku; e) da utvrde dobit i dividende za raspodjelu; f) da regulišu aktivnosti preduzeća i sl.

Za razliku od finansijskog računovodstva, upravljačko računovodstvo nastoji da pripremi što je moguće kvalitetniji output **internim korisnicima računovodstvenih informacija**. Interni korisnici su zapravo menadžeri koji se nalaze na svim organizacionim nivoima u preduzeću: top menadžment zadužen za donošenje strateških odluka, srednji menadžment koji u fokusu ima donošenje taktičkih odluka, odnosno operativni koji je zadužen za donošenje i realizaciju svakodnevnih, operativnih odluka i aktivnosti. Navedene informacije moraju biti specifične u smislu da mogu jedino i isključivo da zadovolje potrebe menadžmenta, što znači da se te informacije u velikoj mjeri razlikuju po obimu i kvalitetu od informacija raspoloživih eksternim korisnicima. Specifičnost ove informacije se ogleda u

⁹ O navedenom će više biti riječi u dijelu koji se bavi klasom 9-Obračun troškova i učinaka.

¹⁰ Banke posebno analiziraju finansijsko stanje, rentabilnost, likvidnost određene kompanije prije nego joj odobre kreditna sredstva.

¹¹ Konceptualni okvir za finansijsko izveštavanje („Sl. glasnik RS“, br. 92/2019). Preuzeto: <https://aktivasisistem.com/ostalo/Konceptualni-Okvir-Za-Finansijsko-Izvestavanje.pdf> (25. 07 2022)

blagovremenosti, čime se pruža mogućnost da se sagleda uspješnost poslovanja u prošlosti, kako bi se na osnovu toga sagledala očekivanja u budućnosti. Napominjemo da je menadžment preduzeća takođe zainteresovan za finansijske informacije o entitetu. Međutim, menadžment ne mora da se oslanja na finansijske izvještaje opšte namjene zato što je u mogućnosti da interno pribavi finansijske informacije koje su mu potrebne¹².

Primjer 2:

Menadžment kompanije „MK & A“ DOO može tražiti od rukovodilaca pojedinih sektora da se na dnevnom ili nedjeljnom nivou dostavljaju izvještaji u formi koja odgovara menadžmentu, kako bi na osnovu toga stekli uvid u npr. stepen naplate, koji su troškovi nastali i u kom iznosu, odnosno koliki je potreban budžet, tj. finansijski plan za svaki proizvod, odnosno uslugu koju imaju u svom asortimanu.

1.3.1. Finansijsko računovodstvo vs. Upravljačko računovodstvo

Prikaz dat na *Slici br. 1* ukazuje na to da upravljačko računovodstvo predstavlja internu (unutrašnju) dimenziju RIS-a te da se RIS takođe srijeće sa zahtjevom u pogledu njegovog organizovanja i upotrebe izvan granica preduzeća – finansijsko računovodstvo.

Kao dva segmenta jedne cjeline, upravljačko računovodstvo za razliku od finansijskog odlikuje: sastavljanje i prezentacija finansijskih iskaza u kraćim vremenskim periodima (iz dana u dan, nedjeljno...), zavisno od informacione potrebe menadžmenta preduzeća, fokusiranost na budućnost pri čemu predmet posmatranja nije samo preduzeće već i pojedini segmenti unutar njega, kao i grupe proizvoda ili pak konkretni proizvodi.

U narednom tabelarnom prikazu, polazeći od različitih kriterijuma, daju se razlike između finansijskog i upravljačkog računovodstva:

KRITERIJUMI	FINANSIJSKO RAČUNOVODSTVO	UPRAVLJAČKO RAČUNOVODSTVO
UREĐENO RAČUNOVODSTVENOM REGULATIVNOM	<i>Da</i>	<i>Ne</i>
FOKUSIRA SE NA	<i>Dešavanja iz prošlosti</i>	<i>Na prošlost ali i na buduće odluke</i>
KORISNICI IZVJEŠTAJA	<i>Eksterni (investitori, zaposleni, banka...)</i>	<i>Samo uprava</i>

Tabela 1: Finansijsko vs. Upravljačko računovodstvo

U pogledu izvještavanja, odnosno karaktera izvještaja, postoje značajne razlike između finansijskog i upravljačkog računovodstva, a one su date u narednom tabelarnom prikazu:

KRITERIJUMI	FINANSIJSKO RAČUNOVODSTVO	UPRAVLJAČKO RAČUNOVODSTVO
--------------------	----------------------------------	----------------------------------

¹² Isto.

UČESTALOST IZVJEŠTAVANJA	<i>Najčešće godišnje (zavisno od pravnog statusa preduzeća)</i>	<i>Javljaju se kada god je to potrebno, zavisno od potrebe menadžmenta</i>
PRAVOVREMENOST	<i>Obično se javlja znatan vremenski period kašnjenja između perioda koji je obuhvaćen izvještajem i datuma objavljivanja izvještaja</i>	<i>Mogu da se kreiraju sa minimalnim odlaganjem, pod uslovom da postoje adekvatni sistemi</i>
DETALJNOST	<i>Informacije nijesu detaljne: transakcije se sumiraju u nekoliko rubrika</i>	<i>Mogu biti detaljni i sažeti koliko god je to potrebno</i>
INFORMACIJE O NEFINANSIJSKIM PERFORMANSAMA	<i>Veća je vjerovatnoća da će biti uključene u izvještaje većih, a ne manjih organizacija, ali su često ograničene u obimu i sadržaju</i>	<i>Informacije i/ili indikatori o nefinansijskim performansama često su njegovi važni sastavni elementi</i>
VELIČINA IZVJEŠTAJA	<i>Izvještaji za cijela preduzeća</i>	<i>Izvještaji po pojedinom proizvodu/poslu/usluzi/odjeljenju/segmentu</i>
FORMA IZVJEŠTAJA	<i>Set finansijskih iskaza opšte namjene</i>	<i>Bilo koja forma koju odabere Uprava</i>

Tabela 2: Finansijsko vs. Upravljačko računovodstvo s aspekta izvještavanja¹³

Polazeći od svega gore navedenog **zaključujemo** da finansijsko i upravljačko računovodstvo koriste **ISTO IZVORIŠTE**, odnosno da sprovode aktivnosti:

- prikupljanja, vrednovanja i sređivanja knjigovodstvene dokumentacije,
- knjigovodstvene obrade: kontiranjem, knjiženjem (evidentiranjem) istih, i
- knjigovodstveno-računskih operacija,

radi stvaranja **BAZE PODATAKA** na osnovu kojih se sastavljaju odgovarajući informacioni sadržaji koji se dostavljaju korisnicima: **EKSTERNIM i INTERNIM**.

U ovom dijelu zbog značajnosti želimo da ukažemo na suštinsku razliku koja postoji između **računovodstva i knjigovodstva** jer se uobičajeno stavlja znak jednakosti između njih. Knjigovodstvo predstavlja dio računovodstva, njegovu računsku osnovu. Kao i što sam naziv govori, u knjigovodstvu se vrši samo knjiženje, tj. evidentiranje ekonomskih promjena u poslovnim knjigama i sastavljanje finansijskih iskaza. Samo po sebi predstavlja menahnički proces budući da se obavljaju operacije koje se stalno ponavljaju. Za razliku od njega, **računovodstvo**, pored toga što obuhvata aktivnosti u domenu knjigovodstva, fokus stavlja i na interpretiranje ekonomske promjene u vezi sa preduzećem, odnosno na analizu, tumačenje i upotrebu informacija. Iz navedenog slijedi zaključak da se zadatak i posao knjigovođe u velikoj mjeri razlikuje od zadatka i posla koji obavlja računovođa. Zadatak **knjigovođe** je da proknjiži ekonomsku promjenu na bazi dokumentacije, kao i da se pobrine da knjiženje bude

¹³ Navedena tabela je jednim dijelom preuzeta od strane različitih autora (sa www i od Catherine Gowthorpe, *Upravljačko računovodstvo*, prevod, Data Status, Beograd, 2008, str. 3), ali je prilagođena prema mišljenju autora.

usklađeno sa računovodstvenom regulativom, dok je zadatak **računovođe** da prati propise, analizira po zahtjevu klijenta poslovanje, daje prijedloge za njegovo unapređenje te da upozori na eventualne propuste. I iz ovoga slijedi zaključak da je mnogo širi obuhvat aktivnosti računovođe od knjigovođe, te time potvrđujemo tezu da knjigovodstvo nije isto što i računovodstvo.

Nakon pojašnjenja uloge i značaja RIS-a kao i njegove klasifikacije prema kriterijumu korisnika, kao i pojmovnog razgraničenja knjigovodstva i računovodstva, vraćamo se na početak sa namjerom da postavljanjem suštinskog pitanja „Šta treba u knjigovodstvu/RIS-u evidentirati?“ damo što je moguće koncizniji odgovor. Upravo stoga ćemo akcenat staviti na problematiku predmeta knjigovodstvenog evidentiranja.

1.4. Predmet knjigovodstvenog evidentiranja

Svi poznavaoi računovodstvene problematike su saglasni u pogledu mišljenja da predmet knjigovodstvenog evidentiranja, tj. obuhvatanja treba jedino i isključivo da bude **transakcija, događaj i okolnosti** zasnovani na **vjerodostojnom knjigovodstvenom dokumentu** i koji kao takvi vrše određeni uticaj na visinu i/ili strukturu poslovne imovine preduzeća.

Kako smo već istakli, preduzeće¹⁴ svakodnevno obavlja veliki broj aktivnosti koje nastaju kako u njegovom mikro i makro okruženju (vidjeti Sliku 1), tako da s knjigovodstvenog aspekta predmet njihovog obuhvatanja predstavlja svaka aktivnost koja proizvodi određeni uticaj na finansijski položaj preduzeća, odnosno njegovu rentabilnost i likvidnost. Uobičajeno se shvata da u knjigovodstvu treba evidentirati samo one aktivnosti koje nastaju kao rezultat razmjene vrijednosti (kupovina, prodaja, uplata, i sl.)¹⁵ između dva ili više poslovnih subjekata. Međutim, u knjigovodstvu se može evidentirati i ona aktivnost koja ne nastaje kao rezultat razmjene vrijednosti, ali ima isti efekat kao razmjena vrijednosti (gubici usljed poplave, požara, svakodnevno akumuliranje kamate i sl.)¹⁶, odnosno proizvodi određeni uticaj na finansijski položaj preduzeća, odnosno njegovu rentabilnost i likvidnost. Zapravo, u skladu s **MRS 1** ističe se da se pod:

Transakcijama podrazumijevaju poslovne aktivnosti koje, u okviru svog poslovanja, redovno sprovodi privredni subjekt i koje dovode do promjena njegovih sredstava, obaveza i kapitala (uz mogući nastanak prihoda i rashoda).

Događajima podrazumijevaju aktivnosti koje nijesu poslovne, ali dovode do izmjena na sredstvima, obavezama ili kapitalu privrednog subjekta, kao što su na primjer oštećenja sredstava, nelikvidnost poslovnih partnera i sl.

Okolnostima podrazumijevaju promjene određenih stanja (uslova poslovanja) u kojima privredni subjekt posluje, kao što su, na primjer, opšti indeks rasta cijena na malo, promjena kursa domaće valute u odnosu na strane valute, itd.

¹⁴ Pored navedenog naziva često se srijeće naziv entitet, poslovni subjekt, privredno društvo, firma. U udžbeniku će najvećim dijelom biti korišćen naziv preduzeće, jer je od ranije prihvaćen termin u gotovo svim jezičkim područjima i ne samo u računovodstvenoj, već i široj ekonomskoj i menadžerskoj literaturi.

¹⁵ Npr. kupovina materijala na kredit, kupovina opreme, ulaganje u preduzeće, isplata rashoda za plate, primljena uplata za usluge koje treba izvršiti, plaćanje troška električne energije i sl.

¹⁶ Gray, S., Needles, B., *Finansijsko računovodstvo – opšti pristup*, (prevod), Savez računovođa i revizora Republike Srpske, Banja Luka 2002, str. 11.

Također ističemo da sve transakcije, događaji i okolnosti¹⁷ ne mogu i ne moraju biti predmet knjigovodstvene, odnosno računovodstvene evidencije. Stoga u osnovi postoje četiri uslova koja ekonomska promjena mora zadovoljiti da bi bila zabilježena u računovodstvenoj evidenciji, a to su:

da je poslovni događaj stvarno nastao;

da se može vrijednosno iskazati;

da mijenja postojeće stanje imovine, izvora imovine, prihoda i rashoda;

da postoji pravdajuća isprava kojom se može dokazati nastanak promjene¹⁸.

Primjer 3:

Preduzeće „MK & A“ DOO je kupilo mašinu po fakturi br. 01/10 u vrijednosti od 10.000 € od dobavljača.

I uslov: *da je poslovni događaj stvarno nastao. Kupili smo mašinu što i potvrđujemo fizičkim uvidom u istu. Dakle, stvarno je nastao poslovni događaj!*

II uslov: *da se može vrijednosno iskazati. Iskazana je kupljena mašina u vrijednosti od 10.000 €.*

III uslov: *da mijenja postojeće stanje imovine, izvora imovine, prihoda i rashoda. Navedena kupovina je uslovila da se **promijeni finansijski položaj**, odnosno da se poveća vrijednost imovine (mašina), ali ujedno i vrijednost obaveza (dobavljač).*

IV uslov: *da postoji pravdajuća isprava kojom se može dokazati nastanak promjene. Pravdajući dokument postoji i to je faktura br. 01/10 i mi smo u mogućnosti da dokažemo da je nastala ta ekonomska promjena.*

1.5. Faze RIS-a

Kao što je već istaknuto, RIS ima svoj **računovodstveni ciklus** u kome se vrši:

- identifikovanje, odnosno prepoznavanje ekonomskih promjena koje su finansijskog karaktera;
- mjerenje, odnosno vrednovanje ekonomskih promjena;
- bilježenje ekonomskih promjena (**knjiženje**);
- klasifikacija ekonomskih promjena (**poslovne knjige** (prvo u dnevniku, pa u glavnoj, odnosno pomoćnim knjigama));
- sumiranje (zbiranje) ekonomskih promjena (Bruto bilans, Izvještaj o finansijskom položaju /Bilans stanja/; Izvještaj o ukupnom rezultatu/Bilans uspjeha/).

Naprijed navedeno se može prikazati putem sljedeće tabele:

RAČUNOVODSTVENI CIKLUS

¹⁷ Npr. poslovni događaji su: sklopljen ugovor o nabavci materijala, sklopljen ugovor o prodaji proizvoda, ali se ne smatraju predmetom knjigovodstvene evidencije, već predmetom informacionog sistema nabavne, tj. prodajne funkcije preduzeća.

¹⁸ Žager, K., Sačar, I., Sever, S., Žager, L., *Analiza finansijskih izvještaja*, 2. prošireno izdanje, Masmedija, Zagreb, 2008, str. 49.

INPUT ¹⁹	PROCES ²⁰	OUTPUT ²¹
PRIPADAJU TAČKE:		
1.	2. 3. i 4.	5.

Tabela 3: Računovodstveni ciklus i aktivnosti

U nastavku, predmetom našeg razmatanja biće pojedinačno obuhvaćena svaka od naprijed navedenih faza računovodstvenog ciklusa.

1.5.1. Input faza RIS-a

Činjenica da ekonomske promjene nastaju kao posljedica poslovno-finansijske aktivnosti preduzeća, nužno nameće potrebu njihove dokumentovanosti *knjigovodstvenim ispravama*. Upravo dokumentacioni aspekt RIS-a koji se odnosi na izdavanje, cirkulaciju, proticanje, formiranje i kontrolu knjigovodstvene dokumentacije predstavlja prvu, ključnu, ulaznu, odnosno INPUT fazu RIS-a. Stoga je jedan od osnovnih računovodstvenih principa – princip dokumentovanosti, koji počiva na stanovištu da nije moguće realizovati „nijedno knjiženje bez knjigovodstvenog dokumenta“. Stoga se dá zaključiti da je knjigovodstvena dokumentacija i dalje zadržala svoju *verifikacionu* funkciju, funkciju sredstava za kontiranje i funkciju instrumenta za rekonstrukciju poslovnih događaja i knjiženja, odnosno da i danas predstavlja veoma važan instrument organizacije računovodstvene funkcije preduzeća. U tom smislu, zakonska računovodstvena regulativa navodi:

Vođenje poslovnih knjiga
Član 19
.....
Računovodstvena evidencija mora biti zasnovana na vjerodostojnoj računovodstvenoj dokumentaciji , u skladu sa pravilima urednog knjigovodstva i mora da prikazuje istinito finansijsko stanje i rezultate poslovanja.

Knjigovodstvenu dokumentaciju u najopštijem smislu treba shvatiti kao pismena obavještenja upućena knjigovodstvu o nastalim promjenama na sredstvima, potraživanjima, kapitalu, obavezama, rashodima, prihodima i finansijskom rezultatu. Knjigovodstveni dokument je zabilježeni dokaz – pisana isprava, sačinjen u skladu s odgovarajućom računovodstvenom regulativom o nastaloj poslovnoj promjeni u preduzeću i koji kao takav služi kao osnov za knjiženje.²² Knjigovodstveni dokument (isprava) se, po pravilu, sastavlja u trenutku i u mjestu nastanka poslovne promjene, a od strane ovlašćenih lica (računopolagača) koja u tome učestvuju.

¹⁹ Vidjeti sliku 1, gdje je u okviru INPUT naveden dokumentacioni aspekt.

²⁰ Vidjeti sliku 1, gdje je u okviru PROCES navedena analiza i vrednovanje transakcija.

²¹ Vidjeti sliku 1, gdje je u okviru OUTPUT naveden izvještajno – informacioni aspekt.

²² Brojnost vrsta, primjeraka i oblika knjigovodstvenih dokumenata, njihovo porijeklo, predmet promjena koje ona sadrže, način njihovog izdavanja, formiranja, toka (cirkulacije), pritanja u knjigovodstvo, kontrole, kontiranja, knjiženja, odlaganja i čuvanja, svakako odmah ukazuju na širinu, složenost, a istovremeno i značaj ove problematike u organizaciji računovodstvene funkcije preduzeća.

Da bi neka pisana isprava mogla da bude knjigovodstveni dokument i da služi kao osnov za knjiženje, neophodno je da pored toga što se sastavlja i ovjerava od strane ovlašćenog lica i to u mjestu i momentu nastanka poslovnog događaja (promjene), ima i odgovarajuću:

- *formu (oblik) i*
- *svoje attribute.*

Knjigovodstvena dokumenta najčešće se pojavljuju u *obliku* slobodno formiranih obrazaca ili u obliku slobodno formiranih pisanih iskaza, ali i u obliku propisanih obrazaca. Bez obzira na samu formu, koja je najčešće određena prirodom poslovne promjene, sva knjigovodstvena dokumenta mogu biti u originalnom obliku, kao kopije ili ovjereni prepisi originalnih dokumenata.

Atributi svakog knjigovodstvenog dokumenta su obilježja (svojstva) koja ga karakterišu i bez kojih on ne bi mogao biti osnov za knjiženje u knjigovodstvu preduzeća (npr. naziv i adresu izdavaoca dokumenta, naziv i broj dokumenta, datum i mjesto izdavanja dokumenta, imena lica koja su ovlašćena i koja učestvuju u poslovnom događaju, osnov nastanka poslovnog događaja (ugovor, rješenje, odluka, nalog...), i sl.). Upravo stoga, zakonska računovodstvena regulativa navodi obaveznost čuvanja knjigovodstvene dokumentacije određeni vremenski period:

Čuvanje poslovnih knjiga – Zakon o računovodstvu²³

Član 22

Pravno lice je dužno da čuva poslovne knjige i to:

1) **godišnje obračune zarada zaposlenih lica ili originalne isplatne liste** za periode za koje se ne raspolaže godišnjim obračunima potpisanim od strane zaposlenih, trajno;

.....

3) **knjigovodstvene isprave** na osnovu kojih su vršena knjiženja čuvaju se najmanje pet godina, a prodajni i kontrolni blokovi, pomoćni obrasci i slična dokumentacija, kao i isprave koje se odnose na poslove platnog prometa u instituciji koja obavlja platni promet najmanje tri godine.

Finansijski izvještaji, poslovne knjige i **knjigovodstvene isprave iz stava 1 ovog člana čuvaju se u originalu.**

1.5.1.1. Vrsta i podjela knjigovodstvene dokumentacije

S aspekta organizacije računovodstva od posebnog je značaja **podjela** knjigovodstvenih dokumenata s aspekta:

- **porijekla – mjesta nastanka,**
- **sadržaja, i**
- **pripadnosti određenim funkcijama.**

Zavisno **od mjesta izdavanja – nastanka, odnosno porijekla dokumenata**, razlikuju se:

- *eksterna (spoljna) ili tuđa dokumenta i*
- *interna (unutrašnja) ili sopstvena dokumentacija konkretnog preduzeća.*

U grupu *eksternih knjigovodstvenih dokumenata* spadaju sve one pisane isprave koje se izdaju izvan preduzeća od strane učesnika u poslovnom događaju koji tangira promjene na imovini, kapitalu,

²³ „Službeni list Crne Gore“, br. 052/16 od 9. 8. 2016.

rashodima i prihodima preduzeća. Eksterna dokumenta se primaju obično u jednom primjerku i kao takva, ili zajedno sa dodatnom internom dokumentacijom, služe kao osnov za knjiženje. U ovu grupu dokumenata spadaju, na primjer, ulazne fakture dobavljača sa pratećom dokumentacijom, knjižna pisma, izvodi (iskazi) o obavljenim uplatama i isplataima sa žiro, tekućih ili deviznih računa, tovarni listovi i drugo.

Interna knjigovodstvena dokumentacija ima veći značaj za organizaciju računovodstvene funkcije. Ona se izdaje, formira i knjiži u samom preduzeću. U interna knjigovodstvena dokumenta spadaju: izlazne fakture, trebovanja, radni nalozi, prijemnice, blagajnički nalozi i slično.

Ukoliko knjigovodstvenu dokumentaciju posmatramo prema **sadržaju**, odnosno kao onu koja služi kao podloga za obradu – knjiženje, moguće je izvršiti klasifikaciju na:

- izvorna (*originalni, primarni ili elementarni*) i
- izvedena (*zbirni knjigovodstvena dokumenta (derivati)*).

Izvorna knjigovodstvena dokumenta sastavljaju se na mjestima i u vrijeme nastanka poslovnih događaja u okviru ili izvan preduzeća, odnosno proističe direktno iz poslovnih transakcija preduzeća. Izvornim dokumentima se originalno verifikuje nastanak samo jedne poslovne promjene. U ovu grupu spadaju fakture, trebovanja, otpremnice, prijemnice, predatnice i sl.

Izvedena knjigovodstvena dokumenta se sastavljaju na osnovu više izvornih (originalnih) knjigovodstvenih dokumenata, s tim da i sama nakon sastavljanja, poprimaju originalna obilježja interesenta i da su podobna za knjiženje kako s predračunskog, tako i s obračunskog stanovišta. U ovu grupu knjigovodstvenih dokumenata spadaju: blagajnički iskazi, izvodi poslovnih banaka, razne specifikacije, obračuni, rekapitulacije i sl.

Knjigovodstvena dokumenta se mogu grupisati i prema **tokovima poslovnih aktivnosti**, odnosno prema poslovnim funkcijama u kojima nastaju ili kojima služe.

S ovog stanovišta mogu se razlikovati knjigovodstvena dokumenta koja se formiraju u okviru:

– *finansijske funkcije*, kao što su razni obračuni finansijskih prihoda i rashoda (kamata), kursnih razlika i dr. Riječ je o blagajničkoj i bančnoj dokumentaciji, pri čemu se blagajnička dokumentacija odnosi na isplate i naplate preko blagajne (nalozi za naplatu odnosno isplatu) dok se bančina dokumentacija odnosi na naplate i isplate preko **poslovnog ili tekućeg računa** (čekovi, virmanski nalozi, i sl.);

– *nabavne funkcije*, kao što su knjigovodstvena dokumenta o prijemu materijalnih vrijednosti – robe, materijala i dr., odnosno ulazne fakture sa pratećom internom dokumentacijom – prijemnice, zapisnici, knjižna pisma, povratnice, kalkulacije i sl.;

– *skladišna funkcija*, kao što su prijemnice, interne primopredajnice, otpremnice, kalkulacije, zapisnici, povratnice i sl.;

– *proizvodne funkcije*, javlja se u okviru proizvodne funkcije, odnosno pogonskog knjigovodstva, a riječ je o dokumentaciji o troškovima – radne liste, trebovanja materijala i sl.;

– *prodajna funkcija*, u kojoj se formiraju otpremnice, izlazne fakture, knjižna pisma i sl., a u vezi je sa isporukom prodatih proizvoda.

U nastavku se daje pojašnjenje nekih od knjigovodstvenih dokumenta sa kojima ćemo se u nastavku obrade materije najčešće sretati:

Faktura je knjigovodstveni dokument koji govori o visini obaveze prema dobavljaču (ukoliko npr. mi kupujemo od dobavljača) ili potraživanja od kupaca (ukoliko smo npr. mi nešto prodali kupcima), pa shodno navedenom može biti ulazna ili izlazna. U kontekstu navedenog, zavisno od toga da li se dobija od poslovnih partnera (npr. dobavljača) ili se šalje (npr. kupcima), sve fakture moraju biti evidentirane u knjizi ulaznih faktura (KUF) ili knjizi izlaznih faktura (KIF).

Ulazna faktura je knjigovodstveni dokument koji govori o visini nastale obaveze prema dobavljaču za isporučene faktore procesa rada ili izvršenu uslugu, tako da njenu vrijednost čine:

- **fakturna vrijednost (FV)** – je vrijednost sklopljenog ugovora sa dobavljačem i daje informaciju o npr. količini, vrsti i sl. sredstava za rad i predmeta rada koji je nabavljen i fakturnoj cijeni. Za određeni nabavljeni faktor procesa rada, obračunava se množenjem isporučene količine i jedinične fakturne cijene: $FV = Q * fc^{24}$. Pored navedenog, dobavljač ispostavlja i fakturu za nastale **zavisne troškove nabavke (ZTN)**. Riječ je o troškovima koji nastaju usljed neophodnosti dovođenja određenog oblika imovine u stanje funkcionalne upotrebljivosti (npr. prevoz ili montaža određenog oblika poslovne imovine (npr. mašine)), a obično sadrži elemente koji se odnose na izvršenu uslugu, cijenu, vrijeme, način plaćanja i sl.

Ukoliko se faktura šalje poslovnim partnerima onda je to **izlazna faktura**. Riječ je o knjigovodstvenom dokumentu koji se sastavlja nakon što prodajno odjeljenje dobije otpremnicu ili pak neki drugi transportno prodajni dokument. U izlaznoj fakturi je nužno navesti rok i način plaćanja od strane kupca, pa se shodno tome sastavlja u tri primjerka, pri čemu se jedan upućuje kupcu, drugi ostaje prodajnom odjeljenju, dok se treći dostavlja knjigovodstvu.

- **odluka organa upravljanja** – dokumentaciona osnova za vršenje nabavke određenih oblika poslovne imovine (najčešće dugotrajne). Stoga u njoj mora biti obuhvaćeno: vrsta sredstva koje će se nabaviti, predračunska vrijednost, način na koji će se nabavka finansirati kao i članovi komisije koji će izvršiti prijem npr. osnovnog sredstva. Odluka se može odnositi i na povećanje ili smanjenje zarada zaposlenima, zatim na isplatu jubilarnih nagrada itd.
- **prijemnica** – označava knjigovodstveni dokument koji se sastavlja od strane preduzeća kupca kada se primi neki oblik poslovne imovine preduzeća²⁵. Prijem se vrši od strane komisije za prijem ako je u pitanju postrojenje i oprema. Navedena komisija je u obavezi da sastavi tzv. komisijski zapisnik o prijemu. Prijem može da se odnosi i na robu, ambalažu, sitan inventar, materijal. Ukoliko je prijem adekvatan, prijemnicu je potrebno sastaviti u tri primjerka, pri čemu jedan primjerak ide materijalnom knjigovodstvu, drugi ostaje u magacinu, dok se treći upućuje službi nabavke.
- **komisijski zapisnik o prijemu npr. osnovnih sredstava** – dokument koji se sastavlja od strane komisije koja vrši tehnički prijem. Zapisnik treba da obuhvati sve elemente vezane za prijem, kao npr. vrsta, količina, stanje u kojem je osnovno sredstvo primljeno, kao i eventulane primjedbe koje se odnose na kvalitet ili količinu prispjelog osnovnog sredstva.
- **obračunska situacija** – predstavlja dokument koji se sastavlja od strane izvođača radova, tj. građevinskog preduzeća i dostavlja se investitoru, a na osnovu koga investitor dobija informaciju o vrsti, količini, cijeni i vrijednosti izvršenih građevinskih radova. Obračunska situacija može biti:

²⁴ Npr. nabavili smo 10 kg šećera čija je cijena po kilogramu 1 €. Dakle, $FV = 10 \text{ kg} * 1 \text{ €/kg} = 10\text{€}$

²⁵ Polazimo od pretpostavke razmatranja nabavke, prijema... i sl. materijalne stalne imovine.

- *prva, druga, itd.* – dokument koji sadrži informacije o vrsti, količini, cijeni i vrijednosti izvršenih radova od momenta započinjanja izgradnje do momenta njenog ispostavljanja investitoru,
 - *konačna (definitivna)* – dokument koji se dostavlja na kraju izvršenih građevinskih radova i u sebi sadrži informaciju o ukupnoj vrsti, količini, cijeni i vrijednosti izvršenih građevinskih radova (od momenta početka do momenta završetka).
- Navedene situacije uvijek glase na bruto iznos, odnosno u sebi sadrže iznos prethodne obračunske situacije. Podnošenjem bilo koje od navedenih situacija, investitor stiče obavezu da izvrši isplatu izvođaču radova.
- *otpremnic* – označava knjigovodstveni dokument koji služi kao dokazni materijal da je neki od oblika imovine preduzeća isporučen kupcu. Sastavlja se u četiri primjerka, pri čemu se prvi dostavlja kupcu, drugi prodajnom odjeljenju, treći knjigovodstvu sredstava, dok se četvrti primjerak zadržava u magacinu.
 - *radni nalog* – je knjigovodstveni dokument koji uvijek mora biti praćen neophodnom tehničkom dokumentacijom, trebovanjem kao i radnom listom. Kao takav, navedeni dokument upućen od strane tehničke pripreme nalaže sektoru proizvodnje da pristupi izvođenju određenih radova. Takođe, radni nalog obavezno mora biti praćen kalkulacijom kojom se na osnovu trebovanja utvrđuju troškovi izvođenja radova, a na osnovu radnih lista zarade radnika koji učestvuju u izvođenju radova.
 - *trebovanje* – je knjigovodstveni dokument koji se sastavlja od strane lica koja su uključena u postupak npr. izvođenja radova, a na osnovu nedostajućih elemenata (materijal, sredstva za rad, i sl.) neophodnih u realizaciji radnog naloga. Dobijeni knjigovodstveni dokument je osnova na bazi koje se kupuju (ili izdaju iz magacina) nedostajući elementi. Izdaje se u četiri primjerka.

1.5.1.2. Provjera ispravnosti knjigovodstvene dokumentacije

Neophodnost postojanja knjigovodstvene dokumentacije kao i njene osobenosti su samo jedan od uslova koji mora biti zadovoljen da bi knjigovodstvena dokumentacija poslužila kao osnova za knjiženje. Još jedan uslov koji mora biti zadovoljen s aspekta cjelovitijeg ispunjenja zadatka koji ima knjigovodstvena dokumentacija se odnosi na provjeru njene ispravnosti s tri aspekta: *formalnog, suštinskog i računskog*.

S aspekta *formalne ispravnosti* knjigovodstvenih dokumenata, likvidator provjerava kako interna, tako i eksterna knjigovodstvena dokumenta. Provjerom se utvrđuje da li dokument posjeduje sve bitne elemente – atribute, kao i kompletiranost dokumenata koja je zahtijevana knjigovodstvenom procedurom.

Kontrola *suštinske ispravnosti* knjigovodstvenih dokumenata sastoji se u provjeravanju da li je poslovna promjena koja je sadržana u dokumentu stvarno i nastala po obimu, strukturi, kvalitetu, vremenu i drugim obilježjima. U ovom dijelu, odgovornost za provjeru suštinske ispravnosti nije samo na likvidatoru, nego i na izdavaocu dokumenta, pa je stoga bitno da postoji etičnost u radu kako se ne bi u ovoj fazi urušio princip ažurnosti u knjigovodstvu.

Kontrola računске ispravnosti sastoji se u provjeri tačnosti izvršenih računskih operacija koje su zahtijevane, izvršene i čiji su rezultati iskazani u dokumentu.²⁶ Ako se pri kontroli računске ispravnosti utvrde greške, likvidator će za manje greške vršiti ispravke na samom dokumentu, a za veće greške neophodno je zahtijevati od izdavaoca ispostavljanje novog dokumenta.

Lice koje je izvršilo sve navedene oblike kontrole ispravnosti (likvidator), ***svojim potpisom i posebnim pečatom – štambiljom, ovjerava na vidnom ili posebno označenom mjestu ispravnost knjigovodstvenog dokumenta.*** Ulogu likvidatora ne mogu imati lica koja izdaju, sastavljaju knjigovodstvenu dokumentaciju.

Primjer 4:

*Da bi bili u mogućnosti da obavljaju svoju aktivnost u butiku, Marta i Kosta su morali da naruče robu, po osnovu knjigovodstvenog dokumenta – **porudžbenica**. Dostavljanjem robe od strane dobavljača, ispostavljena je i ulazna **faktura** br. 11 u vrijednosti od 500 €. Da bi roba mogla da se knjiži, neophodno je da se izvrši prijem iste. Kao dokaz da je primljena roba, služi knjigovodstveni dokument **prijemnica**. Takođe, neophodno je da se izvrši kontrola (kvantitativna (brojanje...) i kvalitativna (da li je roba odgovarajućeg kvaliteta)), od strane odgovarajuće komisije, pri čemu ista izdaje zapisnik, odnosno knjigovodstveni dokument koji se zove – **Zapisnik o kvalitativnom i kvantitativnom prijemu**. Da bi pristigla roba mogla da bude predmet knjigovodstvenog evidentiranja, neophodno je da Marta i Kosta svom knjigovođi dostave svu potrebnu dokumentaciju (faktura, prijemnica i komisijski zapisnik), koji vrši kontrolu iste s aspekta formalne, suštinske i računске ispravnosti. Ukoliko dokumentacija zadovolji sve navedene kriterijume, onda knjigovođa stavlja potpis i pečat, i takva dokumentacija može da posluži kao osnova za knjiženje u poslovnim knjigama.*

1.5.2. Proces faza RIS-a

Nakon toga što se u prvoj fazi RIS-a izvrši dokumentovanje ekonomske promjene, u drugoj fazi se vrši obrada iste. Obrada se sprovodi upotrebom određenih instrumenata organizacije računovodstvene funkcije (konto, poslovne knjige, kontni okvir i predzaključna knjiženja). Navedene instrumente je neophodno poznavati i znati ih upotrebljavati na pravi način, kako bi se sprovele aktivnosti u dijelu otvaranja poslovnih knjiga (dnevnika i glavne knjige) i knjiženja ekonomskih pomjena, sumiranja proknjiženih ekonomskih promjena, usaglašavanja stvarnog sa knjigovodstvenim stanjem, odnosno kako bi se u okviru druge faze na kraju izvršio zaključak poslovnih knjiga.

1.5.2.1. Konto (račun)

Konto ili račun je instrument uz pomoć koga se vrši evidentiranje određene ekonomske promjene. Mogu se definisati kao *dvostrani pregled u kome se obuhvataju sve i samo one ekonomske promjene koje se odnose na jednu računovodstvenu kategoriju²⁷, i to tako da se povećanja prikazuju odvojeno od smanjenja*. Upravo ova osobenost konta **sve** i **samo** navodi na zaključak da konto (račun) mora da ispunjava dva uslova koja su u funkciji njegove upotrebljivosti i objektivnog prikaza podataka, a to su:

²⁶ Najčešće su to samo obične računске operacije: množenja, npr. količina i cijena, sabiranja, npr. svih iznosa količina ili vrijednosti, oduzimanja, npr. kod obračuna rabata i drugih popusta itd.

²⁷ Često se umjesto termina računovodstvena kategorija može sresti i termin - bilansna pozicija, npr. materijal, kupac, dobavljač, oprema, prihodi i sl.

homogenost i integralnost. Homogenost konta proizilazi iz zahtjeva da se na odgovarajućem kontu vrši evidentiranje **samo** onih poslovnih (ekonomskih) operacija (promjena) ili samo onih jedinica vrijednosti koje se na njega odnose, koje upravo treba samo na njemu evidentirati. **Integralnost** se sastoji u tome da svaki konto mora obuhvatiti **sve** ekonomske promjene – jedinice vrijednosti koje se na njega odnose.

Primjer 5:

Preduzeće „MK & A“ DOO na dan 1. 3. 2021. na rn Tekući (poslovni) račun ima 100 €, dok je istog dana na rn Blagajna stanje 700 €. Istog dana je **prema izvodu banke uplaćeno na tekući račun 500 €**. **Knjigovođa** je navedenu poslovnu promjenu umjesto na računu Tekući račun evidentirao (proknjižio) na računu Blagajna!

Pitanje: Koji od navedenih računa je **neintegralan** odnosno **nehomogen**?

Rješenje:

D Tekući (poslovni) račun P	D Blagajna P
<p>So 100</p> <p style="color: blue; font-size: 2em;">↑</p> <p>NAPOMENA! Račun tekući račun nije integralan “SVE”</p>	<p>So 700</p> <p>1) 500</p> <p style="color: blue; font-size: 2em;">↙</p> <p>NAPOMENA! Račun blagajna nije homogen “SAMO”</p>

Pojašnjenje: Kao što se dâ zapaziti, račun Tekući (poslovni) račun nije integralan jer nije zadovoljeno pravilo SVE, dakle na tom računi nijesu evidentirana sve poslovne promjene koje se na njega odnose. Ujedno, račun Blagajna nije integralan, jer nije zadovoljen uslov SAMO, što znači da obuhvata nešto što se i na njega ne odnosi, a ne samo ono što se na njega odnosi.

Stoga je neophodno korigovati računovodstvenu grešku.

U kontekstu istaknutog, postoji jedno pravilo – pravilo dvojnog knjiženja koje se mora ispoštovati a ono glasi:

Svaka ekonomska promjena vrši uticaj makar na dva računa, pri čemu ukupan iznos, evidentiran na dugovoj strani, mora da bude jednak iznosu evidentiranom na potražnoj strani.

U teoriji i praksi moguće je sresti različite oblike konta.²⁸ U nastavi računovodstva kao i u analizi računovodstvenih promjena najveću primjenu ima račun oblika slova T, pa će i on biti predmet našeg razmatranja. „T“ račun ima tri dijela:

- naziv, koji opisuje pojedine računovodstvene kategorije;
- lijevu stranu, koja se naziva dugovna strana;
- desnu stranu, koja se naziva potražna strana.

²⁸ Izbor oblika računa uslovljen je potrebama i zadacima i u izvjesnoj mjeri korišćenom tehnikom knjiženja: *stepenastom obliku, dvostranom obliku (po foliju) ili pak, jednostranom obliku (po pagini).*

Sva povećanja se iskazuju na jednoj strani a sva smanjenja na drugoj strani. Stanje na „T“ računu se izračunava periodično.²⁹ Svaki unos podataka na lijevoj strani je knjiženje na *strani duguje*, a knjiženje na desnoj strani je knjiženje na *strani potražuje*.³⁰

D	Naziv računa				P
	duguje			potražuje	

Suma svih unosa na dugovnoj strani označava *dugovni promet*, dok suma svih unosa na potražnoj strani označava *potražni promet*. Razlika između dugovnog i potražnog prometa predstavlja saldo za izravnjanje koji može biti:

- **dugovan** – ukoliko je dugovni promet > od potražnog prometa;
- **potražan** – ukoliko je dugovni promet < od potražnog prometa.

Saldo za izravnjanje se uvijek unosi na onu stranu koja je manja, zbog uspostavljanja ravnoteže između lijeve i desne strane računa (konta).

Dakle, **saldo za izravnjanje** je razlika između ukupnog dugovnog i potražnog prometa i pokazuje **stanje** određene kategorije sredstava, odnosno izvora sredstava, prihoda i rashoda poslije proknjiženih promjena.

Naprijed navedeno možemo pojasniti putem **primjera** koji slijedi:

Primjer 6:

PS na rn Tekući (poslovni) račun je 10.000 €;

1) Po izvodu banke br. 1, uplaćeno je na tekući račun **5.000 €**;

2) Prema fakturi br. 1 isplaćena je obaveza prema dobavljaču u vrijednosti od **2.000 €**;

	<i>D</i>	<i>P</i>	
	Ps) 10.000	2.000 (2	} potražni promet
dugovni promet {	1) 5.000	13.000 (ks	
	15.000	15.000	} Saldo za izravnjanje

Pojašnjenje:

Dugovni promet je 15.000 € (10.000 + 5.000), dok je potražni promet 2.000 €.

Pošto je dugovni promet veći od potražnog prometa, to tekući račun ima dugovni saldo za izravnjanje u iznosu od 13.000 € (15.000 - 2.000). Prilikom zaključka računa saldo za izravnjanje, koji je po iznosu jednak saldo, se unosi na stranu sa manjim prometom čime se prometi na računu izjednačavaju, a saldo prenosi na Račun za izravnjanje.

²⁹ Pojašnjenja radi: a) termin **kontiranje** označava utvrđivanje koji račun duguje, a koji račun potražuje; b) termin **knjiženje** označava upisivanje poslovne promjene u poslovne knjige.

³⁰ Uobičajeno je da se za dugovnu stranu upotrebljavaju sljedeći izrazi: „ulaz“, „primanje“, „lijevo“, „na teret“ (obično kad je u pitanju „žiro račun“), „zaduženje“, „terećenje“, odnosno za potražnu stranu računa izrazi kao što su: „izlaz“, „izdavanje“, „desno“, „u korist“ (obično kad je u pitanju „žiro račun“), „odobrenje“, „razduženje“, i sl.

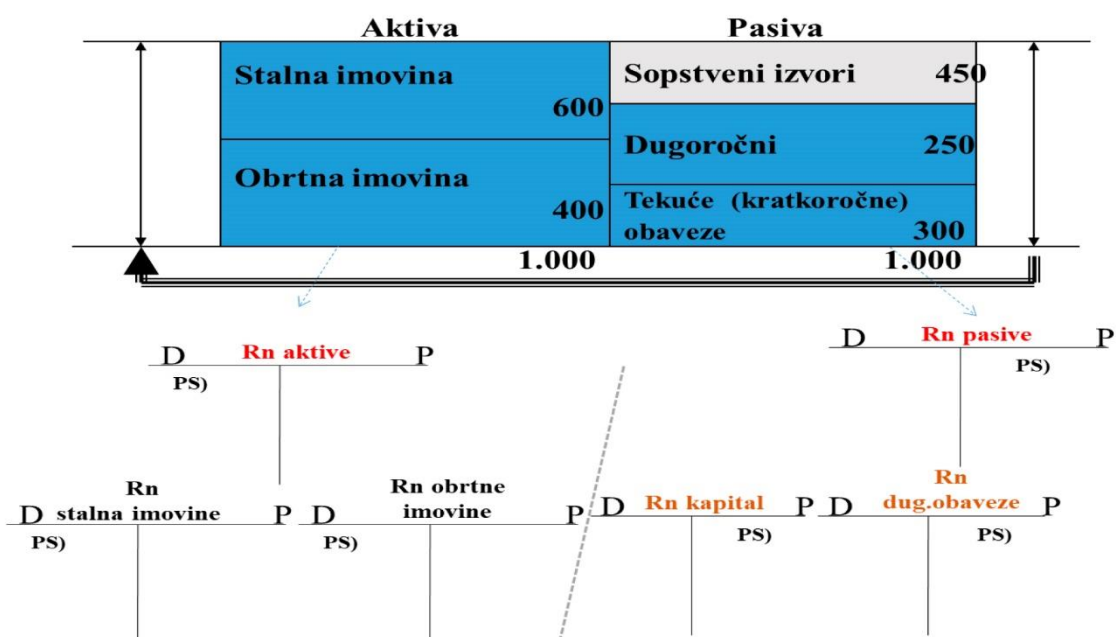
1.5.2.1.1. Klasifikacija i osobenost konta

Postoje različiti kriterijumi koji se mogu uzeti u obzir prilikom klasifikovanja konta. Prema:

- **karakteru i funkciji salda** konta se dijele na: konta stanja i konta uspjeha;
- **samostalnosti** na: samostalna (potpuna) i nesamostalna;
- **složenosti** na: sintetička i analitička konta.

1.5.1.1.1.1. Konto stanja i konta uspjeha

Konta stanja koja nastaju raščlanjivanjem pozicija Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilansa stanja/ svojim saldonom pokazuju stanje pojedinih oblika sredstava (aktiva) i pojedinih oblika izvora sredstava (pasiva). Stoga se dijele na konta aktive i konta pasive. Navedena konta se formiraju tako što se preuzimaju stanja iz bilansa, prate promjene izazvane poslovanjem i iskazuju salda u toku i na kraju obračunskog perioda. Konto stanja se mogu dalje, zavisno od toga da li saldonom izražavaju stanje sredstava ili stanje izvora sredstava, podijeliti na konta koja se nalaze u okviru računa aktive, odnosno na ona koja pripadaju računima pasive (Slika 3).

Slika 3: Formiranje i podjela konta stanja

Računi aktive preuzimaju početno stanje iz početnog bilansa stanja na svoju dugovnu stranu pod oznakom P. st. (početno stanje). Svako povećanje (+) na ovim kontima knjiži se na strani duguje, a svako smanjenje (–) na strani potražuje. Saldo za izravnanje ($S^0 =$) ovih konta se uvijek knjiži na strani potražuje, dok je saldo uvijek dugovan. Ukupan promet lijeve strane je uvijek veći od prometa desne strane ili je isti, i unosi se u aktivu bilansa stanja.

Pravila knjiženja na aktivnim računima su:

D	Računi aktive		P
	PS (početno stanje)	smanjenja	
	povećanja	saldo za izravnjanje (KS)	

Računi pasive preuzimaju početno stanje iz početnog bilansa stanja na svoju potražnu stranu pod oznakom P. st. (početno stanje). Svako povećanje (+) na pasivnim kontima knjiži (evidentira) se na strani potražuje, a svako smanjenje (-) na strani duguje. Saldo za izravnjanje ($S^0 =$) pasivnih konta se uvijek knjiži na strani s manjim prometom - strani duguje, dok se saldo uvijek potražan. Knjiži se na dugovnoj strani, osim u slučaju pogrešnih knjiženja tokom realizacije knjigovodstvene procedure, koja se kontrolom tokom obračunskog perioda ispravljaju. U daljem tekstu navodimo pravila knjiženja na računima pasive.

D	Računi pasive		P
smanjenja		PS (početno stanje)	
saldo za izravnjanje (KS)		povećanja	

Na kraju, bitno je istaći da se konta sredstava i izvora sredstava kao pozicije Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ nazivaju stalnim ili realnim računima, budući da se njihova salda iz tekućeg prenose u naredni obračunski period te je njihov vijek trajanja određen i vijekom trajanja samog privrednog subjekta.

Konta uspjeha, odnosno konta rashoda i prihoda, nemaju početno stanje prilikom otvaranja poslovnih knjiga na dan 1. 1. tekuće godine, jer preduzeća nemaju u tom trenutku prihode ili rashode, odnosno oni su jednaki nuli.³¹

Pravila knjiženja na računima rezultata (uspjeha) su:

Na *kontima rashoda* svako povećanje (+) knjiži se na dugovnoj strani (otuda pravilo „rashodi uvijek duguju“), a svako smanjenje (-) knjiži se na potražnoj strani i saldo za izravnjanje ($S^0 =$) je uvijek dugovan.

D	Računi rashoda		P
nastanak tokom obračunskog		smanjenja	
perioda		zaključak računa	

Na *kontima prihoda* svako povećanje (+) prihoda knjiži se na potražnoj strani (zato se obično kaže „prihodi uvijek potražuju“), dok se svako smanjenje (-) knjiži na dugovnoj strani. Saldo za izravnjanje ($S^0 =$) je uvijek potražan. Takođe, i knjiženja smanjenja prihoda ne spadaju u red češćih knjiženja.

D	Računi prihoda		P
smanjena		nastanak tokom obračunskog	
zaključak računa		perioda	

³¹ Konta uspjeha se često nazivaju i privremenim kontima jer pokazuju akumulirane rashode i prihode koji nastaju u toku jednog obračunskog perioda. Na kraju računovodstvenog perioda, nakon utvrđivanja salda računa Gubitak ili gubitak, isti se prenosi na račun na rn – Neraspoređeni dobitak tekuće godine, ukoliko je ostvaren dobitak, odnosno, na rn pasive – Gubitak tekuće godine, u slučaju da je ostvaren gubitak, čime utiče na visinu Sopsrvenog kapitala, što znači da navedeni račun na početku novog obračunskog perioda nemaju početno stanje, odnosno ono je jednako nula.

Na kraju, u ovom dijelu ističemo da postoje i **vanbilansni računi**, koji se ne koriste za bilansiranje, već imaju čisto evidencioni karakter. Evidentiranje se vrši preko:

- računa **vanbilansne aktive** na kojima se knjiže npr. sredstva koja su uzeta u zakup³², komisiona roba, preuzeti proizvodi i roba za zajedničko poslovanje, roba u konsignaciji, materijal preuzet na doradu i obradu, i sl.;
- računa **vanbilansne pasive** na koja se knjiže obaveze koje nastaju po osnovu sredstava evidentiranih na računima vanbilansne aktive.

1.5.2.1.1.2. Sintetička i analitička konta

Druga, takođe značajna podjela konta izvršena je prema tome da li jedan konto sadrži u sebi **više potkonta** ili je dio **jednog zbirnog konta**. Prema tom kriterijumu sva konta se mogu podijeliti na:

- **sintetička i analitička konta.**

Sintetička konta predstavljaju zbirna konta koja obuhvataju najmanje dva analitička konta. Ona daju grupne, zbirne podatke o stanju i kretanju sredstava i izvora, te rashoda i prihoda. Sintetička evidencija se uvijek vodi i **glavnoj knjizi**.

Analitička konta su u osnovi raščlanjeni djelovi sintetičkih konta za pojedinačnu evidenciju o pojedinim segmentima ili vrstama sredstava, izvora, potraživanja, obaveza, rashoda i prihoda. Vode se u okviru **pomoćnih knjiga**, a samo izuzetno u glavnoj knjizi. Npr. ukoliko uzmemo konto dobavljač, njegovi sintetički i analitički računi bi izgledali kako slijedi³³:

D			Dobavljač u zemlji			P		
			X ³⁴ (ks)					
D			Dobavljač A			P		
			x1 (ks)					
D			Dobavljač B			P		
			x2 (ks)					
D			Dobavljač C			P		
			x3 (ks)					

Primjer 7:

Preduzeće „MK & A“ DOO saraduje sa pet dobavljača iz zemlje. Uvidom u Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ izvršni direktor je došao do zaključka da ukupna obaveza prema dobavljačima u zemlji iznosi 10.000 €, ali ne zna tačno prema kojim dobavljačima. Stoga je pozvao šefa računovodstva da mu dostavi informaciju.

Uvidom u analitičku evidenciju, šef računovodstva je istakao sljedeće:

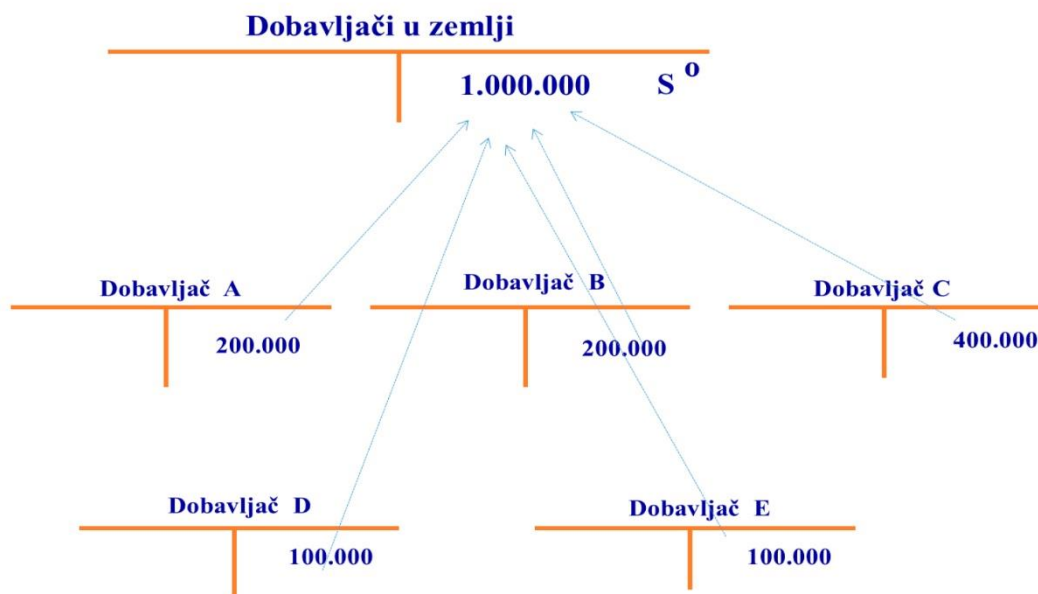
Ukupna obaveza prema dobavljačima u zemlji je 1.000.000 € i taj iznos je evidentiran u okviru sintetičke ili zbirne evidencije, odnosno na **računima glavne knjige**. Međutim, pošto preduzeće „MK

³² Ali ne i onih koja su uzeta na finansijski lizing.

³³ Konto Dobavljač u zemlji bi bio sintetički, dok bi konta, Dobavljač A, Dobavljač B i Dobavljač C bili analitički.

³⁴ Vrijednost X na sintetičkom kontu – Dobavljač u zemlji se dobija kao zbir krajnjih stanja (u našem slučaju) na pojedinim analitičkim kontima, tj. konta: Dobavljač A, Dobavljač B i Dobavljač C ($X = x1 + x2 + x3$).

& A“ DOO saraduje sa pet dobavljača, da se ne bi stvorila nepreglednost i opterećenost pojedinih „frekventnih“ računa, kao što je račun dobavljač, to se navedeni račun, zbirni račun „razbija“ na pet analitičkih (pojedinih) računa. Na tim računima, koji se vode u tzv. **pomoćnim knjigama** se evidentira promet, odnosno utvrđuje stanje nastalih obaveza, kao i izvršenih isplata za pojedine dobavljače. Na osnovu toga utvrđujemo da preduzeće „MK & A“ DOO duguje dobavljaču A – 200.000 €, dobavljaču B – 200.000 € i sl. (Slika 4)

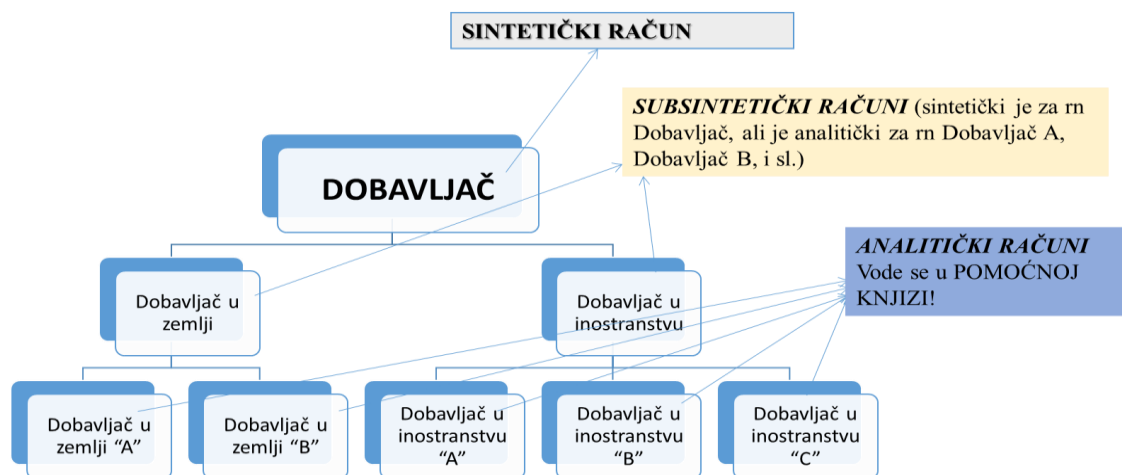

Slika 4: Odnos analitičkih prema sintetičkom kontu

Pravilo je da se uvijek promet (nastanak obaveze i isplata) evidentira na analitičkom računu, a nakon toga se ukupan promet prenosi na njemu odgovarajući sintetički račun. Kao što se dâ zapaziti, zbrajanje salda na analitičkim računima (2.000 + 2.000 + 4.000 + 1.000 + 1.000) daje ukupan saldo na odgovarajućem računu dobavljač (10.000).

Međutim, u ovom dijelu smatramo bitnim da istaknemo sljedeće:

- na sintetičkim računima vrši se **samo** vrijednosno iskazivanje stanja sredstava, i kao takvi, navedeni računi pružaju informacije koje su neophodne za vođenje, odnosno donošenje odluka u funkciji kreiranja opšte poslovne politike kompanije;
- sintetički račun koji je usklađen sa računovodstvenim propisima se u zavisnosti od potrebe službe računovodstva može raščlanjivati na tri ili više nivoa složenosti:
 - dva stepena složenosti: npr. postoji jedan sintetički račun – dobavljač (I) i analitički računi za svakog pojedinačnog dobavljača (II), a što je prikazano kroz primjer 7;
 - tri stepena složenosti: npr. postoji jedan sintetički račun za sve dobavljače (I), dva posebna računa, npr. za dobavljača u zemlji i dobavljača u inostranstvu (II) i analitički računi za svakog dobavljača u zemlji i inostranstvu (III), što je prikazano na sljedeći način:

Slika 5: Sintetički račun trećeg stepena složenosti

- četiri stepena složenosti: npr. postoji jedan sintetički račun za sve dobavljače (I), dva posebna računa, npr. za dobavljače u zemlji i dobavljače u inostranstvu (II), posebni računi za dobavljače osnovnih sredstava u zemlji i dobavljače osnovnih sredstava u inostranstvu (III) i analitički računi za svakog dobavljača u zemlji i inostranstvu (IV);
- na analitičkim računima može se voditi evidencija:
 - naturalno (količinski) i vrijednosno – npr. materijal, roba i sl.;
 - vrijednosno – analitički računi novčanih sredstava (blagajna, tekući račun, mjenice...).

1.5.1.1.1.3. Potpuna (samostalna) konta i konta korekcije

Treća podjela konta izvršena je sa stanovišta da li svojim saldom neposredno pokazuju u **cjelini stanje** izvjesnog imovinskog dijela ili ne. S tog aspekta konta stanja se dijele na:

- **potpuna konta** i
- **nepotpuna konta**, pri čemu se nepotpuna konta dijele na:
 - osnovne račune i
 - pomoćne ili korektivne račune.

Potpuna (samostalna) konta svojim saldom izražavaju u cjelini stanje sredstava ili izvora. Takav je npr. konto – Tekući račun ili Blagajna i sl.

Primjer 8:

Blagajna	
S ⁰) 100.000	20.000 (2)
1) 50.000	

Na kontu Blagajna primijenjena su pravila za knjiženje na aktivnim računima, što znači da pored početnog stanja na lijevoj strani, pokazuje takođe sve prilive gotovine, dok na desnoj strani sve odlive.

Navedeni račun svojim saldom neposredno pokazuje stanje gotovine, koje u našem slučaju iznosi 130.000 €.

Nepotpuna konta ne prikazuju cjelinu, već stanje pojedinih oblika sredstava i izvora sredstava i obuhvata:

- **Osnovni račun** – račun na koji se evidentira promet po nekoj tzv. inicijalnoj vrijednosti (nabavna vrijednost ili planska cijena);
- **Konta korekcije** svojim saldom ne izražavaju stanje nekog imovinskog dijela, već dopunjuju, odnosno ispravljaju vrijednost iskazanu na nekom drugom kontu s određenim ciljem. Tako, na primjer, sriječemo razna konta ispravke vrijednosti ili konta raznih odstupanja, koja su nesamostalna konta, i tek s kontima čiju vrijednost dopunjuju, odnosno ispravljaju, zajedno čine cjelinu.

Primjer 9:

Stanje na računu oprema je 10.000 €. U toku 2020. godine oprema je amortizovana u vrijednosti od 1.000 €.

D Oprema P	D IVOS P
S ⁰) 10.000	1.000 (1)
NE! Evidentira se prodaja, rashodovanje	
Račun OPREMA je OSNOVNI račun	Račun IVOS je KOREKTIVNI račun

Dakle, račun Oprema kao osnovni račun i račun IVOS kao njegov korektivni račun sačinjavaju cjelinu i daju podatak o tome kolika je sadašnja vrijednost opreme, kolika je inicijalna nabavna vrijednost, odnosno koliko je amortizaciona, odnosno otpisana vrijednost sredstva.

1.5.1.1.4. Kontni okvir i kontni planovi

U knjigovodstvu nekog preduzeća moguće je otvoriti veliki broj računa. Kako bi se stvorio jedan uređen sistem, to se vrši **sistematizacija i pozicioniranje** konta u odgovarajuće manje-više homogene skupine – kontne klase, grupe, osnovna konta, odnosno formira se kontni okvir.

Kontni okvir je bitan činilac u organizaciji računovodstva jer se njime direktno određuje *sadržina i struktura knjigovodstva*, odnos između finansijskog i pogonskog knjigovodstava, metode bilansiranja uspjeha i sam način kontiranja.

Obilježavanje računa, tj. davanje računima pored naziva šifre - broja, nametnuto je potrebom da se ubrza i olakša kako evidentiranje promjena, tako i pronalaženje grešaka time što će broj računa ukazivati na njegovu pripadnost računovodstvenoj kategoriji.³⁵ Kontni plan je podijeljen u 10 klasa, koje su obilježene ciframa od 0 do 9, svaka klasa se dalje raščlanjuje na 10 grupa konta. Svaka grupa

³⁵ Škarić-Jovanović, K., *Finansijsko računovodstvo*, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2010.

konta se obilježava s dvije cifre, prva cifra označava klasu kojoj pripada jedna grupa konta, a zatim se toj cifri dodaje druga cifra od 0 do 9.

Stoga, svaka klasa se sastoji od deset dvocifrenih grupa konta, pri čemu svaka grupa konta sadrži deset trocifrenih ili sintetičkih konta, a svaki sintetički konto sadrži deset analitičkih konta, odnosno svaki analitički se sastoji od deset subsintetičkih konta koja sadrže pet ili više cifara.

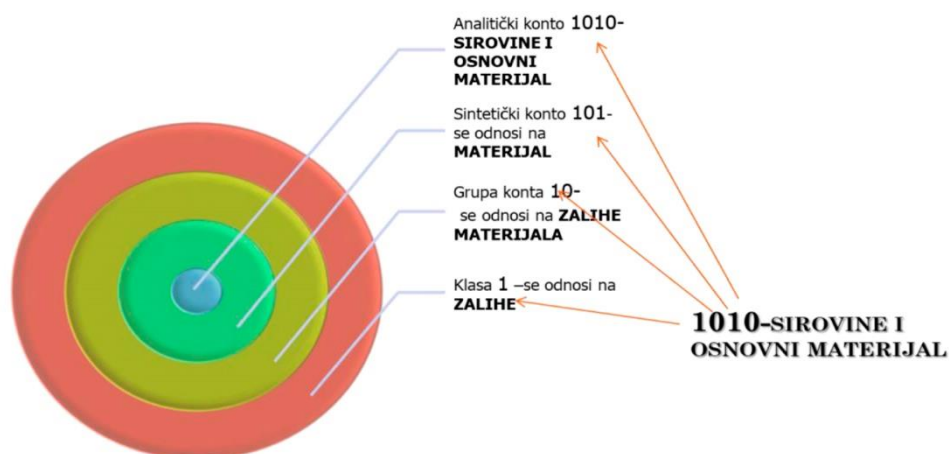
Navedeno potkrepljujemo sljedećim prikazom:

Slika 6: Šifre konta

Primjer 10:

Ukoliko imamo analitički račun Sirovine i osnovni materijal, njegova šifra preuzeta iz Kontnog okvira bi bila 1010. Šta zapravo znači ova šifra? Prva cifra **1** se odnosi na Klasu i govori da navedeni analitički račun pripada Klasu 1, odnosno zaliham. Dvocifreni broj **10** se odnosi na Grupu konta i pokazuje da anatički račun pripada Grupi konta Zalihe materijala. Trocifreni broj, **101** se odnosi na sintetički račun Materijal, i ukazuje da ovaj analitički račun predstavlja samo dio ovog zbirnog, sintetičkog računa 101. Na kraju, dolazimo do analitičkog konta **1010** koji je prikazan četvorocifrenim brojevima, što je vidljivo na osnovu sljedećeg prikaza.

Slika 8: Prikaz analitičkog konta 1010 – Sirovine i osnovni materijal

Kontni okvir³⁶ u Crnoj Gori utemeljen je na bilansnom principu, a posljedica njegove realizacije je rezultirala u podjeli računovodstva na dva odvojena samostalna knjigovodstvena i zatvorena sistema kontna i to:

³⁶ U Crnoj Gori usvojen je Pravilnik o Kontnom okviru i sadržini za privredna društva i druga pravna lica („Sl. list CG“, broj 33/10 i „Sl. list RCG“, broj 44/07).

- **finansijsko knjigovodstvo** i
- **obračun troškova i učinaka** (ili kako se obično kaže – pogonsko knjigovodstvo³⁷).

Dakle, Kontni okvir je dosljedno razvijen prema strukturi Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ i Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/, a što se može ilustrovati na sljedeći način:

ISKAZ O FINANSIJSKOJ POZICIJI /BILANS STANJA/

Aktiva	Pasiva
Klasa 0 – Neuplaćeni upisani kapital i stalna imovina Klasa 1 – Zalihe Klasa 2 – Kratkoročna potraživanja plasmani i gotovina	Klasa 3 – Kapital Klasa 4 – Dugoročna rezervisanja i obaveze

ISKAZ O UKUPNOM REZULTATU /BILANS USPJEHA/

Rashodi	Prihodi
Klasa 5 Rashodi Grupa 50–55 – Poslovni rashodi Grupa 56 – Finansijski rashodi Grupa 57 – Ostali rashodi Grupa 58 – Rashodi po osnovu usklađivanja vrij. imovine Grupa 59 – Gubitak poslovanja koje je obustavljeno, rashodi iz prethodnih iskaznih perioda i prenos rashoda	Klasa 6 Prihodi Grupa 60–65 – Poslovni prihodi Grupa 66 – Finansijski prihodi Grupa 67 – Ostali prihodi Grupa 68 – Prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine Grupa 68 – Dobitak poslovanja koje je obustavljeno, prihodi iz prethodnih iskaznih perioda i prenos prihoda

Klasa 7 Otvaranje i zaključak računa stanja i uspjeha

Klasa 8 Vanbilansna evidencija

 * **Klasa 9** *Obračun troškova i učinaka*

Jasno je da propisani Kontni okvir s klasama **0–8** konstituše računsku (kontnu) osnovu za **finansijsko knjigovodstvo**, dok klasa **9** obuhvata **obračun troškova i učinaka**.

Uobičajeno se stavlja znak jednakosti između **Kontnog okvira i kontnog plana**. Međutim, razlika postoji i veoma je očigledna. **Kontni okvir** je širi pojam i predstavlja zakonom propisan skup svih računa koji se primjenjuju u preduzećima jedne zemlje. **Kontni plan** predstavlja skup svih računa koji se u okviru Kontnog okvira vode u knjigovodstvu jednog preduzeća.

1.5.2.2. Poslovne knjige – pojam i klasifikacija

Poslovne knjige predstavljaju osnovni nosioci podataka i informacija o nastalim poslovnim aktivnostima preduzeća. Značajne su iz razloga što služe za evidentiranje poslovnih transakcija, kontrolu izvršenih knjiženja, čuvanje i korišćenje podataka, kao i uvid u hronologiju samog knjiženja.

³⁷ Napominjeno da obračun troškova i učinaka predstavlja širi pojam od pojma pogonsko knjigovodstvo, jer pored pogonskog knjigovodstva obuhvata i kalkulaciju cijene koštanja.

Postoje različiti kriterijumi za podjelu poslovnih knjiga. Uobičajeno, karakter obaveznih i osnovnih poslovnih knjiga imaju **dnevnik i glavna knjiga**, dok bi u neobavezne i pomoćne poslovne knjige spadale sve one koje preduzeće nije dužno da vodi, ali ono to čini iz drugih, prije svega organizacionih i informaciono-upravljačkih razloga, ili iz razloga prilagodljivosti tehnici koja se koristi pri knjiženju. U Crnoj Gori pitanje vođenja poslovnih knjiga je propisano zakonskom regulativom, kako slijedi:

Vođenje poslovnih knjiga – Zakon o računovodstvu³⁸

Član 19

Pravna lica dužna su da vode **poslovne knjige**.

Poslovne knjige vode se po **sistemu dvojnog knjigovodstva**.

Poslovne knjige su **dnevnik, glavna knjiga i pomoćne evidencije**.

Pravno lice dužno je da registruje sve poslovne transakcije i vodi njihovu evidenciju u poslovnim knjigama.

1.5.2.2.1. Obavezne i pomoćne poslovne knjige

U skladu sa pomenutim članom Zakona o računovodstvu, predmet daljeg razmatranja će biti **dnevnik i glavna knjiga, kao i pomoćna evidencija**.

1.3.2.2.1.1. Dnevnik

Dnevnik ili knjiga izvorne evidencije³⁹ spada u osnovne i obavezne poslovne knjige, u koje se *hronološkim redom* svakodnevno – iz dana u dan, sprovode knjiženja poslovnih promjena (događaja) koje su predmet bilansne i vanbilansne evidencije. Dnevnik je veoma značajna poslovna knjiga iz razloga što daje informaciju o tome kada (kog datuma/dana) je nastala određena ekonomska promjena i koje je račune tangirala. Na taj način je i knjigovođa u mogućnosti da stekne uvid u hronologiju nastanka određene promjene.

Dnevnik preduzeća za 20XX. godinu

R. br.	Datum	Opis promjene	Broj konta	Iznos	
				Duguje	Potražuje

Tabela 4: *Forma Dnevnika preduzeća*

Dnevnik se uopšteno sastoji od pet kolona, pri čemu:

- prva kolona koja nosi naziv **redni broj** služi za evidentiranje broja transakcija koje su nastale u toku određenog obračunskog perioda,

³⁸ „Službeni list Crne Gore“, br. 052/16 od 9. 8. 2016.

³⁹ Naziv potiče od toga što su se nastale poslovne transakcije najprije evidentirale u Dnevniku.

- druga kolona, **datum** se koristi za evidentiranje vremena kada je nastala poslovna transakcija, pri čemu je uobičajeno da se prvo unosi godina, mjesec pa dan, uz napomenu da se godina i mjesec ne moraju ponavljati u daljem knjigovodstvenom obuhvatanju sve dok nije započeta nova stranica ili mjesec⁴⁰;
- treća kolona, **opis** ukazuje na knjigovodstveni stav koji se sastoji od naziva računa koji duguje (evidentira se lijevo u koloni), naziva računa koji potražuje (evidentira se desno u koloni) i kratkog opisa poslovne promjene (evidentira se ispod naziva računa). Knjigovodstveni stav dat u opisu može biti:
 - *prost*, ukoliko ekonomska transakcija tangira samo dva računa duguje i/ili potražuje, i
 - *složen*, ukoliko je ekonomskom promjenom tangirano najmanje tri računa duguje i/ili potražuje⁴¹.
- četvrta kolona, **broj konta** služi za uspostavljanje veze s računima imovine, obaveza, kapitala te prihoda i rashoda u glavnoj knjizi;
- peta kolona, **iznos (vrijednost)** se sastoji od dvije podkolone:
 - *duguje*
 - *potražuje*,

a koje su nastale kao posljedica zahtjeva da pri knjiženju u dvojnomo knjigovodstvu jedna poslovna promjena izaziva potrebu za dvojnomo, dvostrukim knjiženjem na dva različita konta i to tako što će jedan konto ili više konta, „dugovati“, a istovremeno za isti iznos drugi konto ili druga konta „potraživati“, pri čemu zbir iznosa knjiženih na stranama duguje uvijek mora biti jednak zbiru iznosa knjiženih na stranama potražuje. Na osnovu svega navedenog, slijedi *pravilo evidentiranja u dnevniku*: prvo se unose računi čija je dugovna strana tangirana poslovnom transakcijom, pa onda računi čija je potražna strana tangirana istom transakcijom.

Sve naprijed navedeno možemo prikazati na sljedeći način:

Datum nastanka poslovne transakcije npr. 2010. sep.20

Dnevnik preduzeća "X" na dan _____

Redni broj	Datum	OPIS	Iznos	
			duguje	potražuje

Evidentira se redni broj poslovne transakcije. Npr. 1,2...

Knjigovodstveni stav:
 ✓ Naziv računa koji duguje;
 ✓ Naziv računa koji potražuje;
 ✓ Kratak opis poslovne transakcije

Upisuje se IZNOS na računom
 Iznos se evidentira na strani duguje ili potražuje što zavisi od smjera dejstva poslovne promjene na taj račun, kao i od pravila za knjiženje

Tabela 5: Unos pozicija u Dnevnik preduzeća

⁴⁰ Gray, S., Needles, B., op. cit., str. 68–69.

⁴¹ Bez obzira da li je riječ o prostom ili složenom knjiženju u dnevniku, to se uvijek prvo unose svi računi koji duguju, pa tek onda svi računi koji potražuju.

1.5.2.2.1.2. Glavna knjiga

Glavna knjiga u sistemu dvojnog knjigovodstva predstavlja poslovnu knjigu u kojoj se sprovodi *sistematsko knjiženje* nastalih poslovnih promjena. Sistematsko knjiženje znači da se svaka ekonomska promjena evidentira na onim računima koji su tangirani određenom ekonomskom promjenom. Glavnu knjigu čine sva konta računovodstvenih pozicija stanja i uspjeha, periodičnog rezultata, kao i vanbilansne evidencije koja su otvorena u finansijskom knjigovodstvu i/ili pogonskom knjigovodstvu. Glavna knjiga se formira raščlanjivanjem pozicija Iskaza o finansijskoj poziciji /bilans stanja/ na odgovarajuća konta, a otvara se na osnovu bilansa osnivanja preduzeća, dakle danom započinjanja poslovnih aktivnosti, a potom na osnovu godišnjeg bilansa (kod preduzeća koja kontinuirano posluju), odnosno zaključka. Na kraju posmatranog na osnovu glavne knjige sastavlja se zaključni list, a na osnovu njega sastavljaju se Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ i Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ preduzeća.

Računi glavne knjige:

D Stalna sredstva P	D Gotovi proizvodi P	D Sopstveni kapital P
x	x	x

D Dobavljači P	D Poslovni prihodi P	D Poslovni rashodi P
	x	x

1.5.2.2.1.3. Sličnosti i razlike između dnevnika i glavne knjige

Nakon pojmovnog i suštinskog određenja dnevnika i glavne knjige u mogućnosti smo da identifikujemo određene sličnosti i razlike. Sličnost se ogleda u tome što im je *sadržina ista*, što znači da se i u dnevniku i u glavnoj knjizi evidentira jedna ista stvar, a to je ekonomska promjena, dok se razlike očituju ne samo u načinu evidentiranja poslovnih transakcija, nego i u informacijama koje se nude. Naprijed navedeno potkrepljujemo sljedećim tabelarnim prikazom:

Kriterijumi	Dnevnik	Glavna knjiga	
Sadržina	Ekonomske promjene koje nastaju u poslovanju preduzeća	Ekonomske promjene koje nastaju u poslovanju preduzeća	sličnosti

Način evidentiranja	Hronološka evidencija poslovnih transakcija	Sistematska evidencija poslovnih transakcija	razlike
Informacije koje nude	Ekonomskim promjenama koje su nastale u određenom vremenskom periodu (dan za danom)	Trenutno stanje računovodstvene kategorije, kao i uvid u sve promjene koje su do određenog stanja dovele	

Tabela 6: Sličnosti i razlike između dnevnika i glavne knjige

Primjer 11:

Izvršni direktor firme „MK & A“ DOO je zatražio da mu knjigovođa pojasni razliku između dnevnika i glavne knjige koja se odnosi na različitost informacija koje nude.

Knjigovođa je to učinio na sljedeći način:

Dnevnik pruža informacije o ekonomskim promjenama koje su nastale u određenom vremenskom periodu. Drugim riječima, treba da nam kaže **kada** je nastala određena ekonomska promjene i na koje je račune imala uticaj. Npr. 17. aprila 2021. godine kupili smo mašinu po fakturi br. 10/1 od dobavljača u vrijednosti od 10.000 €. Na ovaj način nam dnevnik daje informaciju kada i navodi da je ekonomska promjena nastala 17. aprila 2021. godine. Takođe daje informaciju na koje je račune uticala i zaključujemo da je navedena ekonomska promjena uticala na dva računa: račun mašina (oprema) i račun dobavljač.

Glavna knjiga pruža informaciju o ekonomskim promjenama koje su nastale u vezi sa nekom računovodstvenom kategorijom, kao i o trenutnom stanju određene računovodstvene kategorije. Npr. polazeći od gore datog primjera, vidimo da je obaveza prema dobavljaču 10.000 €. Do kraja aprila 2021. godine smo platili dobavljaču 500 €, što znači da je obaveza preduzeća „MK & A“ DOO prema dobavljaču još 9.500 €.

D	Dobavljači	P
2) 500	10.000 (1)	

Obaveza prema dobavljaču: 10.000 - 500 = **9.500**

Dakle, glavna knjiga pruža uvid u promet i stanje određene računovodstvene kategorije pa se zato kaže da se na njoj vrši sistematsko evidentiranje ekonomskih promjena.

1.5.2.2.1.4. Probni list /bilans/

Ako se knjigovodstveno obuhvatanje poslovnih promjena prvo vrši u dnevniku pa onda na računima glavne knjige, to nije rijedak slučaj da se prilikom prenosa promjena potkradu greške (pogrešan prenos iznosa ili izostavljanje promjene, i sl.) koje uzrokuju neslaganje zbira prometa dnevnika i zbira prometa računa glavne knjige. Upravo iz tog razloga je neophodno sastaviti mjesečno ili tromjesečno **probni**

list koji predstavlja kontrolni mehanizam aritmetičke tačnosti knjiženja izvršenih u dnevniku i na računima glavne knjige.

Probni list ima pet kolona i to:

- **broj** računa;
- **naziv** računa glavne knjige;
- **bruto (ukupan) bilans**, odnosno ukupan promet na dugovnoj i potražnoj strani računa, te se i sastoji od dvije potkolone: duguje i potražuje;
- **saldo bilans**, kao razlika između dugovne i potražne strane pojedinih računa glavne knjige i sastoji se od dvije potkolone: duguje (ukoliko je riječ o dugovnom saldu, npr. kod aktivnih računa, računa rashoda) i potražuje (ukoliko je riječ o potražnom saldu, npr. kod pasivnih računa, računa prihoda).

Uzimajući u obzir navedeno, *probni list* ima sljedeći oblik:

R. br.	Naziv konta	Bruto bilans		Saldo bilans	
		Duguje	Potražuje	Duguje	Potražuje

Tabela 7: Forma probnog lista

Na kraju, zbir prometa u potkolonama – duguje i potražuje u bruto bilansu mora se podudariti sa zbirom prometa u kolonama duguje i potražuje u dnevniku. Njegov se značaj ogleda u tome što služi za kontrolu tačnosti izvršenih knjiženja, ali ujedno i za potrebe ekonomske analize. Takođe, zbir salda u potkolonama duguje i potražuje u saldo bilansu takođe mora biti izjednačen. U slučaju da ne postoji navedena jednakost, evidentno je da se pojavila neka greška u knjiženju koju treba odmah pronaći i na odgovarajući način otkloniti. Grešku je moguće otkloniti poređenjem knjigovodstvenog stanje svakog računa glavne knjige – što čini sadržinu salda bilansa, sa stvarnim stanjem svakog imovinskog dijela – utvrđenog popisom tj. Inventarisanjem, kao i ostale načine ispravljanja neslaganja prometa.

1.5.2.2.1.5. Pomoćne knjige

Pomoćne knjige imaju karakter neobaveznih poslovnih knjiga i njih preduzeće može da otvori ukoliko želi da smanji nepreglednost glavne knjige, odnosno da poveća njenu informativnost. U pomoćnim knjigama se realizuje analitička evidencija, tj. vrši se raščlanjeno praćenje djelova neke cjeline – imovine, obaveza, kapitala, rashoda, prihoda u konkretnom preduzeću, pri čemu navedeni sintetički računi i dalje ostaju u glavnoj knjizi. U pomoćnim knjigama se uobičajeno vrši:

- **materijalna evidencija**, koja podrazumijeva vrijednosno i kvantitativno evidentiranje stanja i prometa na pojedinim analitičkim računima;

Primjer 12:

U kompaniji „MK & A“ DOO se vode pomoćne poslovne knjige – materijalna evidencija za pojedinu vrstu nabavljenog materijala (materijal x i materijal y), što je prikazano na sljedeći način:

D	Materijal X	P
	1) 2.000	
	(1.000 x 2)	
količina	cijena	

Ovakvo evidentiranje je veoma značajno iz razloga što u svakom trenutku pruža uvid u količinu i cijenu, odnosno u vrijednosti na kraju, kao i stanje pojedine vrste nabavljenog materijala.

- **magacinska evidencija** u kojoj se vrši isključivo kvantitativno evidentiranje stanja i prometa na pojedinim analitičkim računima;

Primjer 13:

Pored toga što se u kompaniji „MK & A“ DOO u okviru pomoćne poslovne knjige vodi materijalna evidencija, vodi se ujedno i magacinska evidencija, koja pruža uvid u npr. količinu određenog nabavljenog materijala, što je prikazano na sljedeći način:

D	Materijal X	P
3 sept.	1 kom	
5.nove.	5 kom	

Na ovaj način se obezbjeđuje ne samo uvid u vrijeme i količinu kada je nabavljen, npr. materijal X, nego se ujedno i vrši kontrola rada magacionera, kao i olakšava kasnije vršenje popisa.

Pravilo je da se ekonomske promjene prvo evidentiraju na analitičkim računima, a nakon toga se sintetizovani ukupan promet pojedinih analitičkih računa prenosi na sintetički račun glavne knjige. U cilju kontrole tačnosti proknjiženih poslovnih promjena i na analitičkim i na sintetičkom računu, preduzeće pribjegava sastavljanju **prometnog lista**, koji je svojim sadržajem i formom dosta sličan probnom listu.

Primjer 14:

Knjigovođa preduzeća „MK & A“ DOO je sastavio probni list u kome je u koloni „naziv konta“ zapisao sva konta koja su do trenutka sastavljanja probnog lista bila otvorena (npr. rn Kupac i rn Dobavljač) u glavnoj knjizi preduzeća.

R. br.	Naziv konta	Bruto bilans		Saldo bilans	
		Duguje	Potražuje	Duguje	Potražuje
1.	KUPAC	200	100	100	-
2.	DOBAVLJAČ	100	300	-	200
				-----	-----

D	Kupac	P	D	Dobavljač	P
Ps) 100	100 (2)		1) 100	200 (ps)	100 (1)
1) 100				100 (1)	

Nakon toga je u kolonu „Bruto bilans“ evidentirao ukupan dugovni promet sa računa (npr. kod Kupca to je 100 + 100), odnosno potražni promet (kod rn Kupac to je iznos od 100). Isto je to uradio i za račun Dobavljač. U koloni „Saldo bilans“ je evidentirao razliku između dugovnog i potražnog prometa kako bi ustanovio saldo, koji je kod rn Kupac dugovan (pa je zato u potkoloni – duguje), odnosno kod rn Dobavljač potražni saldo (i stoga se nalazi evidentiran iznos od 200 (300 (potražuje) - 100 (duguje)) u potkolini – potražuje).

1.5.2.3. Zaključni list i formalni zaključak poslovnih knjiga

Nakon sprovedenih predzaključnih stavova za knjiženje i otklonjenih eventualnih grešaka u knjigovodstvu, može se pristupiti izradi *zaključnog lista*. Zaključni list se obično sastavlja mjesečno, upravo zbog sužavanja područja istraživanja i otklanjanja grešaka. Pored tog, kontrolnog razloga, zaključni list se sastavlja i zbog olakšanog sastavljanja bilansa stanja i bilansa uspjeha, kao i zbog olakšanog formalnog zaključka poslovnih knjiga.

Pojednostavljen primjer zaključnog lista može biti prikazan na sljedeći način:

Primjer 15:

Na kraju poslove godine, nakon sprovedenih aktivnosti predzaključnih knjiženja, kao i otklanjanja grešaka, preduzeće „MK & A“ DOO je pristupilo izradi zaključnog lista.

Zaključni list preduzeća „MK & A“ DOO na dan 31. 12. 2021. godine

Broj računa	Naziv računa	Bruto promet		Saldo promet		Bilans stanja		Bilans uspjeha	
		D	P	D	P	A	P	R	P
1	Nekretnine	20,000	0	20,000	0	20,000	0		
2	Ispravka vrijednosti nekretnina	0	3,000	0	3,000	0	3,000		
3	Roba u prometu na veliko	36,000	6,000	30,000	0	30,000	0		
4	Razlika u cijeni (promet na veliko)	1,000	6,000	0	5,000	0	5,000		
5	Otkupljene sopstvene akcije	500	200	300	0	300	0		

6	Troškovi rezervisanja	400	0	400	0	0	0	400	
7	Prihodi od prodaje robe	0	8,000	0	8,000	0	0		8,000
8	Pozitivne kursne razlike	0	300	0	300	0	0		300
9	Akcijski kapital	0	20,000	0	20,000	0	20,000		
10	Mjenične obaveze	0	1,300	0	1,300	0	1,300		
11	IV mjeničnih obaveza	300	0	300	0	300	0		
12	Tekući račun	8,300	0	8,300	0	8,300	0		
13	Gubici od rashodovanja	1,500	0	1,500	0	0	0	1,500	
14	Troškovi zarada	4,000	0	4,000	0	0	0	4,000	
15	Kupci	8,000	0	8,000	0	8,000	0		
16	Dugoročni kredit	0	35,200	0	35,200	0	35,200		
UKUPNO:		80,000	80,000	72,800	72,800	66,900	64,500	5,900	8,300
Dobitak / Gubitak tekuće godine							2,400	2,400	0
						66,900	66,900	8,300	8,300

Kao što se dâ zapaziti, zaključni list predstavlja proširenu varijantu probnog bilansa, jer sadrži još dvije kolone:

- jedna koja se odnosi na Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ i u potkolonama (Aktiva i Pasiva) se upisuje dugovni/potražni saldo, zavisno od karaktera računa;
- druga koja se odnosi na Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ i u potkolonama (Rashodi i Prihodi) se upisuje dugovni i potražni saldo, zavisno od karaktera računa;

Sljedeći korak se odnosi na upoređivanje vrijednosti koje su evidentirane u potkolonama (Rashodi i Prihodi). Kod preduzeća „MK & A“ DOO uviđamo da su prihodi 8.300 € i veći su o nastalih rashoda 5.900 €, što znači da preduzeće ostvaruje pozitivan rezultat, koji se upisuje na strani rashoda, kako bi se uspostavila jednakost (ravnoteža). Visina obračunatog rezultata je 2.400 €.

Nakon toga se upoređuje dugovni i potražni promet iskazan u okviru aktive i pasive. Uviđa se da razlika između vrijednosti iskazane u aktivi i pasivi odgovara vrijednosti odbračunatog periodičnog rezultata. U slučaju preduzeća „MK & A“ DOO imamo da je vrijednost iskazana u aktivi 63.600 € veća od vrijednosti iskazane u pasivi 61.200 € i to za vrijednost obračunatog rezultata od 2.400 €. Stoga se ovaj iznos evidentira u okviru pasive, kao stavka koja utiče na povećanje sopstvenog kapitala, i na taj način se uspostavlja jednokost, tj. ravnoteža u okviru Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/.

Nakon sastavljanja zaključnog lista, na kraju obračunskog perioda (obično na dan 31. 12. tekuće godine) potrebno je izvršiti još i formalni zaključak poslovnih knjiga – dnevnika i glavne knjige. Zaključak poslovnih knjiga ima za cilj da se:

- razdvoji poslovanje između dva uzastopna perioda,
- računi oslobode prometa koji se knjiženjem promjena na njima kumulira,
- pruže podaci za računovodstvenu analizu.

Ujedno, zaključak računa se vrši i prilikom statusnih promjena preduzeća.

Formalno zaključiti poslovne knjige znači izjednačiti dugovni i potražni promet unosom iznosa (ukoliko postoji njihova nejednakost) na onu stranu računa koja je manja. Formalni zaključak računa se obavlja na bazi zaključnog lista, tako da računi u realnom vremenu niti jedan trenutak nijesu ugašeni već nastavljaju da se koriste, ali formalan zaključak je zapravo fiktivni presjek poslovne godine (na

Pravilo je da se prvo zaključuju konta rezultata, a potom konta stanja. Pojašnjenja radi⁴²:

- *zaključak računa troškova i rashoda* se vrši tako što se saldo ovih računa unosi na potražnu stranu računa troškova i rashoda i na dugovnu stranu računa *Prenos ukupnog rezultata*;
- *zaključak računa prihoda* se vrši tako što se saldo ovih računa unosi na dugovnu stranu računa prihoda i na potražnu stranu računa *Prenos ukupnog rezultata*;
- *zaključak računa Prenos ukupnog rezultata* se vrši tako što njegov saldo, koji ujedno predstavlja razliku između salda ukupnih prihoda i rashoda, evidentira na odgovorajuću stranu (zavisno da li smo ostvarili dobitak ili gubitak) računa *Dobitak ili gubitak*;
- na računu *Dobitak ili gubitak* imamo podatak o ostvarenom periodičnom rezultatu, ako je dobitak (odnosno $P > R$), onda imamo potražni saldo, a ako je ostvaren gubitak (odnosno $R > P$), onda imamo dugovni saldo;

Na kraju, saldo računa *dobitak ili gubitak* se prenosi:

- na rn – Neraspoređeni dobitak tekuće godine, ukoliko je ostvaren *dobitak*, odnosno
- na rn pasive – Gubitak tekuće godine, u slučaju da je ostvaren *gubitak*.

Na osnovu zaključnog lista i podataka o saldima na računima stanja, u kolonama Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/, i računima rezultata, u kolonama Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ sastavljaju se krajnji Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ i Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/. Finansijski rezultat – dobitak, utvrđen izravnanjem Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/, unosi se u Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ na strani pasive – izvora, a njegova raspodjela vrši se u narednoj poslovnoj godini.

Konačno, osnovne i pomoćne poslovne knjige, bez obzira na formu i način knjiženja, se nakon zaključka koriče i čuvaju najmanje 10 godina. Sastavljeni krajnji bilansi i osnovni finansijski iskazi čuvaju se trajno. Na kraju, treba još jednom podsjetiti da priča o knjigovodstvu počinje inventarom, početnim bilansom i otvaranjem poslovnih knjiga, traje knjigovodstvenim evidentiranjem poslovnih događaja tokom obračunskog perioda i završava se utvrđivanjem periodičnog rezultata, sastavljanjem krajnjih bilansa – Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ i Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/, i zaključkom poslovnih knjiga na kraju obračunskog perioda.

Pravilo je da se prvo zaključuju konta rezultata, a potom konta stanja, pa se analogno tome prvo vrši sastavljanje Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/, a nakon toga Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ gdje se obračunati rezultat poslovanja (dobitak ili gubitak) utvrđen u Iskazu o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ evidentira u okviru stavke pasive (sopstveni kapital) Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/.

1.5.3. Output faza RIS-a

Izveštajno-informacionim aspektom RIS-a se produkuju OUTPUT-i u okviru kojih se realizuju aktivnosti u domenu sastavljanja i prezentovanja računovodstvenih izvještaja korisnicima. Naime, produkti RIS-a su sadržani u formi *računovodstvenih podataka, pokazatelja i informacija*.

⁴² **Napomena:** Pored računa koje ćemo koristiti, Kontni okvir predviđa i sljedeće račune za zaključak – Prenos prihoda (699), Prenos rashoda (599), Prihodi i rashodi (710), Prenos ukupnog rezultata (712), Dobitak i gubitak (720) i ostalo.

Računovodstveni podatak predstavlja neutralnu činjenicu iz računovodstvene baze podataka s tačnim značenjem – broj, riječ, simbol – i koji kao takav može biti primljen, obrađen i prenijet kao podloga za različite informacione svrhe⁴³. Računovodstveni podaci sami po sebi puno ne znače ukoliko ne znamo da ih interpretiramo.

Primjer 17:

Ako kažemo „prihod, 20.000 €, 2020“, to ništa ne znači jer je samo riječ, slovo, broj. Dakle, na osnovu toga ništa ne možemo zaključiti niti donijeti bilo kakvu odluku, pa stoga gore navedeno nije ništa drugo nego podatak.

Računovodstveni pokazatelj predstavlja u osnovi takođe računovodstveni podatak, ali kao sintetizovan, sumaran izraz koji rezultira iz različitih međusobnih odnosa određenih računovodstvenih, vrijednosnih ili količinskih veličina sadržanih u poslovnim knjigama i/ili računovodstvenim izvještajima.

Primjer 18:

Ako imamo „prihod u To = 20.000 €, a u T1 = 25.000 €, onda dobijamo računovodstveni pokazatelj: $It1/to = \frac{T2021}{T2020} * 100 = 25\%$ “, to ništa ne znači jer je samo broj. Dakle, na osnovu toga ništa ne možemo zaključiti niti donijeti bilo kakvu odluku, pa stoga gore navedeno nije ništa drugo nego u osnovi računovodstveni pokazatelj.

Računovodstvena informacija ima više obilježja nego sâm računovodstveni podatak ili pokazatelj. Ona predstavlja transformisan računovodstveni podatak ili pokazatelj koji ima smisaoni sadržaj i formu, koji je namjenski usmjeren na korisnika i koji služi da se pomoću njega adekvatno ostvari neki zadatak u domenu upravljačkih i poslovnih aktivnosti preduzeća. Dakle, davanjem podatku i pokazatelju određeni kontekst (smisao i sadržinu), oni dobijaju svojstvo informacije. Kao takva informacija je jedino relevantna s aspekta donošenja poslovnih odluka.

Primjer 19:

Ako imamo „prihod u To = 20.000 €, a u T1 = 25.000 €, Index = $\frac{T2021}{T2020} * 100 = 25\%$ “, to opet ništa ne znači jer je samo u pitanju broj, odnosno pokazatelj. Davanjem podatku/pokazatelju određeni kontekst (smisao ili sadržaj) vrši se njihova transformacija u računovodstvenu informaciju. Npr. ako bismo rekli da je vrijednost realizovane količine robe u 2021. u odnosu na prethodnu, 2020. godinu porasla za 25%, onda bi podaci/pokazatelji postali računovodstvena informacija jer na taj način korisnik ima cjelovitiji uvid o poslovanju preduzeća, te na osnovu toga je u mogućnosti da donese pouzdaniju poslovnu odluku.

U okviru finansijskih iskaza sadržani su outputi, odnosno računovodstveni podaci, pokazatelji, ali i informacije.

Stoga će predmet našeg daljeg razmatranja biti finansijski iskazi, globalno posmatrano.

1.5.4. Elementi finansijskih iskaza preduzeća i osnovna računovodstvena jednakost

1.5.4.1. Poslovna imovina preduzeća kao predmet vrednovanja – pojam poslovne imovine preduzeća

⁴³ Npr. realizacija proizvoda za tekuću godinu je 50.000 €.

Obavljanje poslovne aktivnosti preduzeća pretpostavlja postojanje određenih materijalnih, nematerijalnih, novčanih i drugih pretpostavki koje su u funkciji realizacije njegovih ciljeva. Navedene pretpostavke obrazuju **ukupnu ili bruto imovinu** preduzeća koja se utvrđuje na sljedeći način:

$$BI = SK + PK$$

Primjer 20:

Preduzeće „MK & A“ DOO je kupilo mašinu u vrijednosti od 20.000 € po fakturi. 70% od navedenog iznosa je finansiralo iz sopstvenih izvora, a za ostatak je podiglo kredit kod banke.

Polazeći od navedenog, ukupna ili bruto imovina preduzeća iznosi 20.000 € pri čemu 14.000 € od navedene imovine potiče iz sopstvenih izvora, a ostatak, odnosno 6.000 € iz tuđih, odnosno:

$$20.000 \text{ (Bruto imovina)} = 14.000 \text{ (Sopstveni izvori)} + 6.000 \text{ (Tuđi izvori)}$$

Pored ukupne ili bruto imovine za preduzeće je veoma značajna kategorija **neto ili čiste imovine**, pod kojom se podrazumijeva ona imovina koja potiče iz sopstvenih izvora. Stoga se obračunava kao razlika između bruto imovine i imovine koja potiče iz tuđih izvora, odnosno pozajmljenog kapitala:

$$NI (SK) = BI - PK$$

Primjer 21:

Polazeći od prethodnog primjera imamo da neto imovina iznosi 14.000 € jer je riječ o imovini koja potiče iz naših izvora i predstavlja naš sopstveni kapital, tako da imamo:

$$14.000 \text{ (Neto imovina)} = 20.000 \text{ (Bruto imovina)} - 6.000 \text{ (Tuđi izvori)}$$

Sa računovodstvenog aspekta, **predmet knjigovodstvenog obuhvatanja** su samo one transakcije, okolnosti i događaji koje utiču na visinu i/ili strukturu imovine preduzeća, pa ih je neophodno prepoznati, proknjižiti kao i objaviti.

Stoga je u literaturi moguće naići na različite kriterijume za klasifikaciju imovine preduzeća. Za računovodstvene potrebe je od izuzetne važnosti klasifikacija imovine prema kriterijumu namjene (upotrebe) pojedinih njihovih djelova pa se shodno tome imovina preduzeća dijeli na *poslovnu i neposlovnu*. Poslovna imovina je ona koja služi preduzeću u postizanju svojih poslovnih ciljeva, te je kao takva predmet knjigovodstvenog obuhvatanja. Nasuprot njoj, neposlovna imovina nije direktno involvirana u obavljanje redovne poslovne aktivnosti preduzeća, ali je pospješuje na indirektan način (npr. osnivanjem i funkcionisanjem centra za rehabilitaciju, odmarališta i sl. poboljšavaju se i stvaraju bolji uslovi za radnike te se na taj način utiče na rast njihovog životnog standarda).

Poslovna imovina preduzeća se za računovodstvene svrhe posmatra s aspekta:

- *pojavnih oblika* i
- *izvora tih pojava oblika*.

Pojavni oblici poslovne imovine su **stalna** i **obrtna sredstva (imovina)**. Kao osnov za navedenu klasifikaciju poslovne imovine je poslužila dužina vremenskog perioda koji je neophodan da se pojavni oblik imovine – novac (N) transformiše u novu upotrebnu vrijednost, tj. novac (N1). Osnovna sredstva kao dio poslovnih sredstava imaju koeficijent obrta (Ko) manji od jedan, što znači da traju više ciklusa procesa reprodukcije. Stalna imovina se može javiti u materijalnom obliku (zgrade, mašine, zasadi...), nematerijalnom (patenti, licence...) i u obliku novca (ili pak potraživanja). Obrtna sredstva, za razliku od stalnih, se u cjelini utroše u jednom ciklusu procesa reprodukcije (Ko je veći od 1), i sačinjavaju ih: zalihe, potraživanja, kratkoročne hartije od vrijednosti i likvidna sredstva.

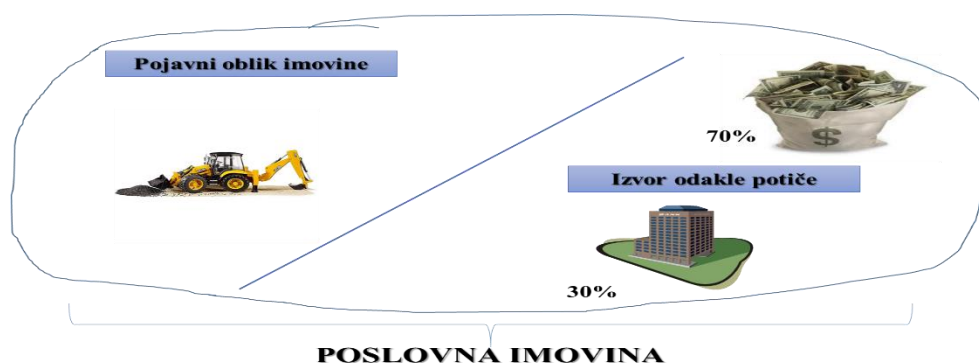
Izvori iz kojih potiču pojedini pojavni oblici poslovne imovine preduzeća mogu biti *sopstveni* i *pozajmljeni*.

Sopstveni ili vlastiti izvori kapitala označavaju onu vrijednost kapitala koju su vlasnici unijeli (bilo spolja, bilo da su se odrekli jednog dijela dobitka u korist poslovanja preduzeća) u preduzeće i stavili je u upotrebu na neograničeni vremenski period. Kao takvi, navedeni izvori predstavljaju garanciju za pokriće gubitaka u slučaju negativnog poslovanja preduzeća.

Pozajmljeni ili tuđi izvori kapitala nastaju kao rezultat nemogućnosti sopstvenog kapitala da potkrijepi sve finansijske potrebe preduzeća. Riječ je o izvoru koji preduzeću stoji na raspolaganju uz ograničenje vremenskog roka korišćenja i za koji preduzeće – dužnik mora da vrati, ne samo glavnicu (pripadajući dug), nego i kamatu kao naknadu povjericima za korišćenje navedenih izvora. Stoga, pozajmljeni izvori predstavljaju obavezu za preduzeće.

Primjer 22:

Polazeći od Primjera 20 imamo da se poslovna imovina prema pojavnom obliku nalazi u vidu stalne imovine (mašine), dok se prema izvorima odakle potiče taj pojavni oblik (mašina) nalazi u vidu sopstvenih izvora (70% ili 14.000 €), odnosno u obliku tuđih izvora ili obaveza (30% ili 6.000 €).

Da zaključimo, u knjigovodstvu preduzeća predmet razmatranja je poslovna imovina sa dva aspekta: pojavnih oblika i izvora tih pojavnih oblika.

Sumiranjem prethodno navedenog izvodi se **zaključak** po kome elemente finansijskih iskaza, koji opredjeljuju finansijski položaj preduzeća, sačinjavaju:

Sredstva

- stalna imovina;
- obrtna imovina.

Kapital (sopstveni izvor);

Obaveze (tuđi izvor).

1.5.4.2. Finansijski iskazi

Finansijski iskazi predstavljaju strukturirani prikaz finansijskog, imovinskog i prinosnog položaja izvještajnog entiteta i njegovih finansijskih performansi.⁴⁴ Prema Konceptualnom okviru finansijskog izvještavanja⁴⁵ *cilj finansijskog izvještavanja opšte namjene je pružanje finansijskih informacija o izvještajnom entitetu koje su korisne postojećim i potencijalnim investitorima, zajmodavcima i drugim povjeriocima prilikom donošenja odluka o obezbjeđivanju resursa entitetu. Takve odluke obuhvataju kupovinu, prodaju ili držanje vlasničkih i dužničkih instrumenata i obezbjeđivanje ili izmirenje zajmova i ostalih kreditnih formi.* Bitno je istaći da su finansijski iskazi međusobno povezani i da ukazuju jedni na druge. Ujedno, ne pružaju idealnu, egzaktnu sliku o poslovanju entiteta, jer su zasnovani na procjenama, prosuđivanjima i modelima⁴⁶. Zakonski računovodstveni okvir u Crnoj Gori navodi na šta pravna lica moraju da se oslanjaju prilikom sastavljanja finansijskih iskaza:

Sastavljanje finansijskih iskaza – Zakon o računovodstvu⁴⁷

Član 4

Pravna lica sastavljaju finansijske iskaze po MRS, odnosno po MSFI, koje je objavio IASB i utvrdio i objavio organ državne uprave nadležan za poslove finansija (u daljem tekstu: Ministarstvo), odnosno pravno lice kojem je povjereno vršenje tih poslova, koje je od odgovarajućeg organa IFAC dobilo pravo na prevod i objavljivanje.

Prema **MSR 1** (prf. 27) „*Subjekt je dužan svoje finansijske izvještaje, izuzev informacija o novčanim tokovima, sastavljati po računovodstvenoj osnovi nastanka događaja*“, što zapravo znači da se ekonomske promjene evidentiraju u poslovnim knjigama čim nastanu (a ne onda kada se gotovina ili njegov ekvivalent primi ili isplati), odnosno priznaju u finansijskim izvještajima u periodu na koji se odnose. Elementi koji se priznaju po načelu nastanka poslovnog događaja su imovina, obaveze, sopstveni kapital, prihodi i rashodi⁴⁸.

Zakon o računovodstvu CG pravi razliku između finansijskih iskaza i finansijskih izvještaja.

Značenje izraza – Zakon o računovodstvu⁴⁹

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom zakonu, imaju sljedeća značenja:

1) **finansijski iskazi** u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima (u daljem tekstu: MRS), odnosno Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (u daljem tekstu: MSFI) su:

⁴⁴ Napomena: Finansijski iskazi ne mogu zadovoljiti sve informacione potrebe korisnika. Naime, Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje navodi: „Finansijski izvještaji opšte namjene ne pružaju, niti mogu da pruže sve informacije koje su potrebne postojećim i potencijalnim investitorima, zajmodavcima i drugim povjeriocima. Ti korisnici bi trebalo da uzmu u obzir relevantne informacije iz drugih izvora, na primjer, opšte ekonomske uslove i očekivanja, političke događaje i političku klimu i perspektive privrede i kompanije.“

⁴⁵ Vidjeti: Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje („Sl. glasnik RS“, br. 92/2019).

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ „Službeni list Crne Gore“, br. 052/16 od 9. 8. 2016.

⁴⁸ Vidjeti: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/FCAM_2012/FCAM_2012_HR.pdf (preuzeto: 9. 2. 2021).

⁴⁹ „Službeni list Crne Gore“, br. 052/16 od 9. 8. 2016.

- iskaz o finansijskoj poziciji (u daljem tekstu: bilans stanja);
- iskaz o ukupnom rezultatu (u daljem tekstu: bilans uspjeha);
- iskaz o novčanim tokovima;
- iskaz o promjenama na kapitalu;
- napomene uz finansijske iskaze.

2) **finansijski izvještaji** su skup finansijskih iskaza i drugih pratećih izvještaja koji obuhvataju i izvještaje menadžmenta, komentare Uprave, mišljenja i druge isprave;

Koliko učestalo se prezentuju finansijski iskazi propisuje **MRS 1** u kome se kaže: „*Subjekt je dužan potpune finansijske izvještaje, uključujući uporedne informacije, prezentovati najmanje jednom godišnje*“, na osnovu čega je i prihvaćeno stanovište da se izvještaji sačinjavaju jednom godišnje za period 1. 1. – 31. 12. tekuće godine, o čemu ujedno govori i Zakon o računovodstvu:

Pripremanje i dostavljanje finansijskih iskaza – Zakon o računovodstvu⁵⁰

Član 10

Pravno lice dužno je da **pripremi godišnje finansijske iskaze** i konsolidovane iskaze sa stanjem na **dan 31. decembra poslovne godine**, odnosno na dan registracije statusnih promjena (spajanje, pripajanje, podjela) i na dan donošenja odluke o dobrovoljnoj likvidaciji pravnog lica.

Međutim, pored navedene obaveznosti koju propisuje MRS 1, skrećemo pažnju i na **MRS 34** Periodično finansijsko izvještavanje koji ne navodi koji entiteti su u obavezi da vrše periodično izvještavanje, ali navodi da ukoliko država i njena regulatorna tijela, računovodstvena tijela ili pak berze zahtijevaju uvid u periodične informacije, mogu zahtijevati da ovi poslovni entiteti sačine takve finansijske izvještaje. Najčešća grupa entiteta koja navedeno obavljaju, spadaju u grupu onih čijim akcijama se slobodno trguje na berzi i spadaju u red akcionarskih društava.⁵¹ U tom dijelu, Zakon o računovodstvu navodi sljedeće:

Dostavljanje finansijskih iskaza – Zakon o računovodstvu⁵²

Član 17

Pravno lice koje **emituje hartije od vrijednosti i druge finansijske instrumente** kojima se trguje na organizovanom tržištu, kao i matično pravno lice koje je dužno da sastavlja konsolidovane finansijske iskaze, dužno je da u pisanom i elektronskom obliku sačinjava i dostavlja Komisiji za hartije od vrijednosti (u daljem tekstu: Komisija) **godišnje i kvartalne finansijske izvještaje**.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, **banke** su dužne da, u pisanom i elektronskom obliku, sačinjavaju i dostavljaju godišnje i kvartalne finansijske izvještaje Centralnoj banci Crne Gore (u daljem tekstu: Centralna banka), a **osiguravajuća društva**, u pisanom i elektronskom obliku, sačinjavaju i dostavljaju **godišnje i kvartalne finansijske izvještaje** Agenciji za nadzor osiguranja (u daljem tekstu: Agencija).

MRS 1 navodi: „*finansijski izvještaji pružaju informacije o: a) imovini; b) obavezama; c) kapitalu; d) prihodima i rashodima, uključujući dobitke i gubitke; e) uplatama vlasnika i isplatama vlasnicima po osnovu kapitala u njihovom svojstvu vlasnika; i f) novčanim tokovima subjekta. Ove informacije, zajedno s drugim informacijama u bilješkama, pomažu korisnicima u predviđanju budućih novčanih*

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Vidjeti: https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/54082674/1451_65511401052K.pdf (preuzeto: 9. 2. 2021).

⁵² Isto.

tokova subjekta, a naročito u određivanju vremena njihovog nastanka i njihove izvjesnosti.“ Shodno istaknutom, MRS 1 navodi da potpuni set finansijskih iskaza za pravna lica⁵³ čini⁵⁴:

- *izvještaj o finansijskom položaju /Bilans stanja/ na kraju perioda;*
- *izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti /Bilans uspjeha/ u toku perioda;*
- *izvještaj o promjenama kapitala tokom perioda;*
- *izvještaj o novčanim tokovima tokom perioda;*
- *napomene, koje obuhvataju kratak pregled važnih računovodstvenih politika i druga objašnjenja*⁵⁵; i
- *izvještaj o finansijskom položaju na početku najranijeg uporednog perioda ako subjekt neku računovodstvenu politiku primjenjuje retroaktivno ili ako retroaktivno prepravljiva stavke u svojim finansijskim izvještajima ili ako reklasificira stavke u finansijskim izvještajima.*

Pored navedenog, skrećemo pažnju da i **Statistički aneks**⁵⁶ predstavlja sastavni dio finansijskog izvještavanja u kome se prikazuju dodatni podaci za statističko praćenje i izvještavanje o finansijskom položaju i rezultatima poslovanja jednog preduzeća, odnosno preduzetnika u toku poslovne godine.⁵⁷

U narednom tabelarnom prikazu dajemo sadržaj pojedinih finansijskih iskaza kao i informacije koje isti pružaju⁵⁸.

<i>Naziv izvještaja</i>	<i>Globalno prikazuje</i>	<i>Bliže iskazuje</i>	<i>Kategorije</i>
ISKAZ O FINANSIJSKOJ POZICIJI <i>/Bilans stanja/</i>	<i>Finansijsko stanje</i>	<i>Imovinsko stanje</i> <i>Finansijsko stanje</i> <i>Likvidnost</i>	<i>Imovina</i> <i>Obaveze</i> <i>Kapital</i>
ISKAZ O UKUPNOM REZULTATU	<i>Efikasnost operacija</i>	<i>Ukupni uspjeh i uspjeh u poslovnim operacijama</i>	<i>Prihodi</i> <i>Rashodi</i>

⁵³ Prema čl. 5 Zakona o računovodstvu Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 052/16 od 9. 8. 2016) „razvrstavanje pravnih lica vrši na mikro, mala, srednja i velika, u zavisnosti od prosječnog broja zaposlenih, ukupnog prihoda na godišnjem nivou i ukupne aktive...“

⁵⁴ Redovni godišnji finansijski iskazi za 2020. godinu se predaju na obrascima propisanim Pravilnikom o sadržini i formi obrazaca finansijskih iskaza za privredna društva i druga pravna lica („Službeni list Crne Gore“, br. 011/20 od 6. 3. 2020).

⁵⁵ MRS 1 u prf. od 112 do 116 navodi šta sve treba da obuhvati struktura Bilješki uz finansijske izvještaje. Njihov značaj proizilazi otuda što pomažu korisnicima da bolje razumiju finansijske izvještaje kao i da im pruže olakšanje prilikom pravljenja uporedne analize sa finansijskim izvještajima drugih entiteta. Posebno skrećemo pažnju na prf. 114 u kome se navodi: da bilješke treba da sadrže: a) izjavu o usklađenosti sa MSFI-ima; b) sažetak primijenjenih važnih računovodstvenih politika; c) informacije koje potkrepljuju stavke prikazane u izvještaju o finansijskom položaju te izvještaju o sveobuhvatnoj dobiti, u odvojenom računu dobiti i gubitka (ako je prezentovan), izvještaju o promjenama kapitala i izvještaju o novčanim tokovima, po redosljedu prema kojem su ti izvještaji i stavke prikazani; i d) druga objavljivanja, uključujući: i. potencijalne obaveze (v. MRS 37) i nepriznate ugovorno preuzete obaveze; i ii. nefinansijske informacije, na primjer, ciljeve i politike subjekta koji se odnose na upravljanje finansijskim rizikom (v. MSFI 7).

⁵⁶ Mikro i mala pravna lica dužna su da Poreskoj upravi dostave bilans stanja, bilans uspjeha i statistički aneks (Zakon o računovodstvu, član 10).

⁵⁷ Vukelić, G., *Finansijsko računovodstvo*, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd, 2010, str. 137.

⁵⁸ Milojević, M., *Bilans stanja prema MRS*, Institut za ekonomiku i finansije, str. 21.

<i>/Bilans uspjeha/</i>		<i>Investicionim operacijama</i> <i>Finansijskim operacijama</i>	<i>Dobitak/gubitak</i>
ISKAZ PROMJENAMA NA KAPITALU	<i>Kretanja na računu vlasnika</i>	<i>Promjene na kapitalu zbog vlasnikovog ulaganja i povlačenja kapitala</i> <i>Promjene zbog uspjeha/neuspjeha u operacijama</i> <i>Efekti revalorizacije</i>	<i>Prirast/gubitak iz operacija</i> <i>Unos novog kapitala</i> <i>Povlačenje kapitala</i> <i>Povećanje ili smanjenje vrijednosti imovine usljed revalorizacije</i>
ISKAZ TOKOVIMA GOTOVINE	<i>Novčana kretanja</i>	<i>Odakle je novac došao</i> <i>Za šta je novac upotrijebljen</i>	<i>Novčani prilivi;</i> <i>Novčani odlivi</i>
NAPOMENE	<i>Politike i objašnjenja</i>	<i>Politike;</i> <i>Principi;</i> <i>Procjene;</i> <i>Usvojeni obračuni;</i> <i>Objašnjenja značajnih pojava</i>	<i>Računovodstvene politike;</i> <i>Procjene</i>

Tabela 8: Finansijski iskazi opšte namjene i informacije koje nude

Na kraju, kada se izvrši sastavljanje finansijskih iskaza, isti se u određenom roku dostavljaju nadležnom organu, što propisuje važeća zakonska regulativa:

Pripremanje i dostavljanje finansijskih iskaza – Zakon o računovodstvu⁵⁹

Član 10

Pravno lice dužno je da **dostavlja** finansijske izvještaje i izvještaj menadžmenta u pisanom i elektronskom obliku organu uprave nadležnom za poslove utvrđivanja i naplate poreza (u daljem tekstu: Poreska uprava) **najkasnije do 31. marta tekuće, za prethodnu godinu.**

Pravno lice dužno je da konsolidovane finansijske izvještaje i konsolidovani izvještaj menadžmenta u pisanom i elektronskom obliku dostavi Poreskoj upravi najkasnije do 30. septembra tekuće, za prethodnu godinu.

Uz iskaze iz stava 1 ovog člana, dostavlja se i statistički aneks.

Poreska uprava je dužna da **finansijske izvještaje i izvještaje menadžmenta** pravnih lica iz st. 2 i 3 ovog člana objavljuje na svojoj **internet stranici**⁶⁰.

Mikro i mala pravna lica dužna su da Poreskoj upravi dostave bilans stanja, bilans uspjeha i statistički aneks.

Zakon o računovodstvu reguliše pitanje odgovornosti za sastavljanje finansijskih iskaza:

⁵⁹ „Službeni list Crne Gore“, br. 052/16 od 9. 8. 2016.

⁶⁰ Pogledati: <https://eprijava.tax.gov.me/TaxisPortal> (preuzeto: 12. 6 2021)

Odgovornost i obaveza za sastavljanje i objavljivanje finansijskih izvještaja i izvještaja menadžmenta – Zakon o računovodstvu

Član 18

Članovi upravnih i nadzornih organa pravnog lica **kolektivno su odgovorni** za sastavljanje i objavljivanje, u skladu sa ovim zakonom:

- godišnjih finansijskih izvještaja, izvještaja menadžmenta, i izjave o primjeni kodeksa korporativnog upravljanja; i
- konsolidovanih finansijskih izvještaja, konsolidovanih izvještaja menadžmenta i konsolidovanih izjava o primjeni kodeksa korporativnog upravljanja.

Na kraju, sastavljeni finansijski iskazi u skladu sa zakonskom regulativom moraju da se čuvaju određeni vremenski period:

Čuvanje poslovnih knjiga – Zakon o računovodstvu

Član 22

Pravno lice je dužno da čuva poslovne knjige i to:

2) **finansijski izvještaj (godišnji račun)**, glavnu knjigu i prateći dnevnik čuva **najmanje deset godina**, a pomoćne knjige i **finansijske izvještaje za kraće izvještajne periode, najmanje pet godina**;

Finansijski izvještaji, poslovne knjige i knjigovodstvene isprave iz stava 1 ovog člana **čuvaju se u originalu**.

Kao što je već istaknuto, finansijski iskazi prikazuju finansijske učinke transakcija i drugih događaja grupišući ih u široke klase prema njihovim ekonomskim obilježjima. Ove široke klase nazivaju se *elementi finansijskih iskaza*. Elementi koji su u neposrednom odnosu s *mjerenjem finansijskog položaja* u Iskazu o finansijskoj poziciji su **sredstva, obaveze i kapital**, a elementi koji su u neposrednom odnosu s *mjerenjem uspješnosti* u Iskazu o ukupnom rezultatu /bilansu uspjeha/ su **prihodi i rashodi**. Upravo navedena dva finansijska iskaza će biti predmet našeg daljeg razmatranja.

1.5.4.1. *Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/*

Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ je prvi u setu finansijskih iskaza koji treba da pokaže finansijski položaj preduzeća⁶¹, odnosno da prikaže poslovnu imovinu s aspekta pojava oblika (aktiva) i izvora odakle potiču ti pojava oblici (pasiva). Kako se pojava oblici poslovne imovine javljaju u vidu stalne i obrtne imovine, odnosno izvori u obliku sopstvenog i pozajmljenog kapitala (obaveza), to bi se najstariji u nizu finansijskih iskaza mogli predstaviti na sljedeći način:

Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ – dvostrana forma⁶²

AKTIVA	PASIVA
---------------	---------------

⁶¹ Finansijski položaj se izražava strukturom i obimom sredstava (aktiva) i izvora sredstava (pasiva), kao i njihovim međuodnosom.

⁶² Da bi se najbolje razumjela ravnoteža u bilansu, koristi se dvostrana forma, a u praksi (budući da profesionalne računovođe već razumiju dvostranu formu) se koristi jednostrana forma, s obzirom na potrebu uporedivosti podataka prethodne i tekuće godine.

NEUPLAĆENI, UPISANI KAPITAL⁶³ I STALNA IMOVINA – <i>nematerijalna sredstva</i> – <i>materijalna sredstva</i> – <i>dugoročni plasmani</i>	SOPSTVENI KAPITAL
OBRTNA IMOVINA – <i>zalihe</i> – <i>potraživanja</i> – <i>novac (gotovina) i gotovinski ekvivalenti</i>	OBAVEZE – <i>dugoročne</i> – <i>kratkoročne</i>

Tabela 9: Forma i struktura Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/

Kako bilans odlikuje ravnoteža, to uvijek mora da postoji jednakost između lijeve (AKTIVA) i desne (PASIVA) strane, odnosno:

$$\text{AKTIVA} = \text{PASIVA}$$

Dakle, Iskazom o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ se pružaju informacije o finansijskom položaju (konstituciji) nekog privrednog subjekta na **određeni dan** (obično na kraju mjeseca ili godine) i sadrži podatke za **tekući i prethodni obračunski period**. U tom smislu, Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ treba da sadrži nekoliko obilježja koja ga jasno identifikuju kao takvog a to su: naziv kompanije koja izdaje bilans stanja, dan na koji se sastavlja, vrsta bilansa stanja⁶⁴, valuta u kojoj se izražavaju vrijednosti i stepen preciznosti u valutarnim iskazima.

ISKAZ O FINANSIJSKOJ POZICIJI /BILANS STANJA/

Popunjava pravno lice	
Matični broj	Šifra djelatnosti
Popunjava _____	
Naziv: Sjedište:	

ISKAZ O FINANSIJSKOJ POZICIJI /BILANS STANJA/

na dan _____ godine

-u EUR-

POZICIJA	Redni broj	Napomena broj	Iznosi	
				Prethodna godina ⁶⁵

⁶³ Zapažamo da se na strani aktive nalazi bilansna pozicija – Neuplaćeni upisani kapital, koja označava potraživanje od strane preduzeća prema vlasnicima za upisani a neuplaćeni kapital. O navedenoj bilansnoj poziciji biće više riječi kada se bude govorilo o Kapitalu.

⁶⁴ Npr. da li se sastavlja za jedno preduzeće ili za grupu preduzeća.

⁶⁵ U 2020. godini je došlo do izmjena Kontnog okvira i bilansnih šema za izvještajnu 2020. godinu u skladu sa PRAVILNIKOM O KONTNOM OKVIRU I SADRŽINI RAČUNA U KONTNOM OKVIRU ZA PRAVNA LICA REGISTROVANA ZA OBAVLJANJE PRIVREDNE DJELATNOSTI I DRUGA PRAVNA LICA objavljenom u „Službeni list Crne Gore“, br. 011/20 od 6. 3. 2020. Razlog za izmjene proizilazi iz namjere da se na što bolji način izvrši primjena novih MSFI, odnosno da se korisnicima finansijskih izvještaja detaljnije i sveobuhvatnije pruži uvid u imovinu, izvore imovine, odnosno u prihode i rashode izvještajnog entiteta.

Grupa računa, račun				Tekuća godina	Kranje stanje — 20__ g.	Početno stanje 20__ g.
---------------------	--	--	--	---------------	----------------------------	---------------------------

Tabela 10: Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ – zaglavlje

Detaljnije pojašnjenje strukture aktive i pasive daje se u nastavku.

AKTIVA obuhvata:

- **realne stavke** – uz pomoć kojih preduzeće obavlja svoju poslovnu aktivnost (npr. sredstva, tj. imovina), i koju čine:
 - *poslovna sredstva* (*Poslovna sredstva* su sredstva uz pomoć kojih preduzeće realizuje svoju osnovnu djelatnost), i dijele se na:
 - *osnovna i obrtna sredstva*.
 - *posebna sredstva* (imovina), koja služe za posredno izvršavanje poslovanja preduzeća, odnosno služe za posebne namjene i djelatnosti i nastaju u procesu rada (npr. vanposlovna zemljišta, vanposlovne zgrade i ostala vanposlovna sredstva).
- **fiktivne stavke** – koje predstavljaju smanjenja sredstava (npr. sumnjiva potraživanja, sporna potraživanja, dužničko-povjerilački odnosi).

Sve naprijed navedeno možemo ilustrovati uz pomoć sljedećeg tabelarnog prikaza:

UKUPNA AKTIVA	POSLOVNA AKTIVA	POSLOVNA SREDSTVA	Stalna sredstva	Nematerijalna ulaganja (zaštićena i nezaštićena)	
				Materijalna ulaganja (osnovna sredstva)	
				Dugoročna finansijska ulaganja	
				Obavezna dugoročna ulaganja	
	VANPOSLOVNA SREDSTVA		Obrtna sredstva	Zalihe (sirovine, poluproizvodi, gotovi proizvodi)	
				Kratkoročna finansijska ulaganja (oročavanje)	
				Kratkoročna potraživanja iz poslovanja (kupci)	
				Ostala kratkoročna potraživanja	
					Hartije od vrijednosti i novčana sredstva
					Aktivna vremenska razgraničenja
				Sredstva zajedničke potrošnje	
				Ostala vanposlovna sredstva	

Tabela 11: Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ – aktiva⁶⁶

PASIVA obuhvata, s vlasničkog aspekta:

- **sopstvene izvore**,
- **pozajmljene izvore (obaveze)**.

U tabeli (Tabela 11) koja slijedi prikazujemo gore navedeno:

⁶⁶ Izvor: Vunjak, N., M., *Finansijski menadžment, poslovne finansije*, sedmo izmijenjeno izdanje, Subotica, 2010, str. 64.

UKUPNA PASIVA	POSLOVNA PASIVA	Trajni kapital (trajni izvori sredstava)	Nominirani kapital (akcije, ulozi)	
			Nenominirani kapital (rezerve)	
		Dugoročna rezervisanja		
		Dugoročne obaveze		
		Kratkoročne obaveze	Kratkoročne obaveze iz poslovanja (dobavljači)	
			Kratkoročne finansijske obaveze (banke)	
			Ostale kratkoročne obaveze	
		Pasivna vremenska razgraničenja (PVR)		
		Neraspoređena dobit tekuće godine (Do)		
		VANPOSLOVNI IZVORI SREDSTAVA	Izvori sredstava zajedničke potrošnje	
	Izvori ostalih vanposlovnih sredstava			

Tabela 12: Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ – pasiva⁶⁷

VANBILANSNE POZICIJE obuhvataju:

- **vanbilansnu aktivu** – koja sadrži sredstva koja služe za obavljanje poslovne aktivnosti preduzeća, ali koja *nijesu* u vlasništvu preduzeća (npr. građevinski objekti, postrojenja, oprema i sl. koji su uzeti u zakup; materijal koji je primljen na doradu i obradu i sl.);
- **vanbilansnu pasivu** – na kojoj se evidentiraju sve obaveze koje nastaju po osnovu sredstava iskazanih u vanbilansnoj aktivu (npr. obaveze za iznajmljena sredstva, obaveze za date garancije i sl.).

Prilikom iskazivanja stavki u Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ primjenjuju se sljedeći kriterijumi u razvrstavanju **stavki aktive**:

- **kriterijum funkcionalnosti**;
- **kriterijum likvidnosti**.

U pogledu razvrstavanja računovodstvenih kategorija koje pripadaju poziciji pasive, računovodstvena teorija i praksa poznaju sljedeće kriterijume:

- **kriterijum namjene**;
- **kriterijum ročnosti (dospijeca)**.

Bitno je naglasiti da se bilans može sastavljati po principu opadajuće likvidnosti u aktivu, a koji nužno prati princip rastuće dospjelosti u pasivi, odnosno po principu rastuće likvidnosti u aktivu i opadajuće ročnosti u pasivi.

1.5.4.2. Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/

Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ daje zbirni prikaz učinjenih rashoda na jednoj i zarađenih prihoda na drugoj strani. Pruža informacije o uspješnosti poslovanja nekog izvještajnog entiteta tokom određenog iskaznog perioda (obično kalendarske godine (1. 1. 20xx – 31. 12. 20xx. godine). Navedeni pregled sadrži podatke za tekući i prethodni obračunski period.

⁶⁷ Isto,

ISKAZ O UKUPNOM REZULTATU /BILANS USPJEHA/

Popunjava pravno lice	
Matični broj	Šifra djelatnosti
Popunjava _____	

Naziv:
Sjedište:

ISKAZ O REZULTATU /BILANS USPJEHA/

u periodu od _____ do _____ godine

-u EUR-

Grupa računa, račun	POZICIJA	Redni broj	Napomena broj	Iznos	
				Tekuća godina	Prethodna godina

Tabela 13: Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ – zaglavlje

Dakle, prihodi i rashodi su elementi odmjeravanja učinaka poslovanja preduzeća tokom određenog izvještajnog perioda i isti su sintetizovani u Iskazu o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/. Stoga se u nastavku daje kratko pojašnjenje navedenih bilansnih pozicija:

– **Prihodi** su povećanja ekonomskih koristi tokom obračunskog perioda u obliku priliva ili povećanja sredstava ili smanjenja obaveza, što dovodi do povećanja kapitala, osim onih povećanja koja su povezana s ulaganjima na vlasničkoj osnovi.

Prihodi se dijele na:

- *poslovne prihode* – koji nastaju kao rezultat obavljanja osnovne djelatnosti poslovnog subjekta (preduzeća) (npr. prihod od prodaje proizvoda, prihod od pružanja usluga, prihod po osnovu subvencija...);
- *finansijske prihode* – koji nastaju kao posljedica finansijskih transakcija u poslovanju preduzeća (npr. prihodi od kamata, pozitivne kursne razlike i ostali finansijski prihodi);
- *ostale prihode* – koji su nastali nezavisno od redovnog poslovanja i oni se javljaju privremeno i povremeno (npr. dobiti po osnovu prodaje, viškovi i sl.).⁶⁸

– **Rashodi** su smanjenja ekonomskih koristi tokom obračunskog perioda u obliku odliva ili smanjenja sredstava ili stvaranja obaveza što dovodi do smanjenja kapitala, izuzev onih koja su povezana s raspodjelom učesnicima u kapitalu i povlačenje djelova vlasničkog kapitala.

Rashodi se dijele na:

- *poslovne rashode* – koji nastaju kao rezultat obavljanja osnovne djelatnosti poslovnog subjekta (preduzeća) i u tijesnoj su vezi s učincima preduzeća a sačinjavaju ih troškovi koji su sadržani u proizvedenim proizvodima i prodatoj robi (npr. trošak materijala, trošak amortizacije, nabavna vrijednost prodane robe i sl.);

⁶⁸ Napomena: Pored navedene tri stavke rashoda, u zvaničnom Kontnom okviru CG, stoji još pozicija 68 – PRIHODI OD USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE i 69 – DOBITAK POSLOVANJA KOJE JE OBUSTAVLJENO, RASHODI IZ PRETHODNIH IZVJEŠTAJNIH PERIODA I PRENOS PRIHODA.

- *finansijske rashode* – koji nastaju kao posljedica finansijskih transakcija u poslovanju preduzeća (npr. rashodi od kamata, negativne kursne razlike i ostali finansijski rashodi);
- *ostale rashode* – koji su nastali nezavisno od redovnog poslovanja i koji se javljaju privremeno i povremeno (npr. gubici po osnovu prodaje, manjkovi i sl.).⁶⁹

Takođe, i Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ karakteriše bilansna ravnoteža, ali se uravnoteženost, izbalansiranost postiže utvrđivanjem periodičnog rezultata kao razlike između prihoda i rashoda, i njegovim unošenjem na vrijednosno manju stranu bilansa. Periodični rezultat preduzeća (dobitak/gubitak) koji ukazuje na (ne)uspješnost poslovanja preduzeća je, s računovodstvenog aspekta, obračunska kategorija putem koje se uspostavlja veza između Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ i Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/, o čemu će više riječi biti u nastavku.

1.5.4.2.1. Osnovna računovodstvena jednakost

Polazeći od elemenata koji sačinjavaju Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ preduzeća kao i od karakteristika koje odlikuju navedeni finansijski izvještaj, **osnovna računovodstvena jednakost** glasi:

$$\text{AKTIVA} = \text{PASIVA}, \text{ odnosno}$$

$$\text{IMOVINA (AKTIVA)} = \text{SOPSTVENI KAPITAL} + \text{OBAVEZE}$$

Navedena jednakost ujedno predstavlja osnovno obilježje Bilansa – *bilansnu ravnotežu*.

Uključivanjem u gore navedenu jednakost i računovodstvene kategorije koje obrazuju uspješnost poslovanja izvještajnog entiteta, dobijamo **proširenu računovodstvenu jednakost** koja glasi:

$$\text{IMOVINA (AKTIVA)} + \text{RASHODI} = \text{SOPSTVENI KAPITAL} + \text{OBAVEZE} + \text{PRIHODI}$$

Na osnovu navedenog slijedi da⁷⁰:

Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ pokazuje pojavu ukupnog povećanja sopstvenog kapitala (prihodi) i ukupnog smanjenja sopstvenog kapitala (rashodi) u toku obračunskog perioda, a razlika među njima je periodični rezultat koji se uključuje u Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ ili kao neto povećanje sopstvenog kapitala (dobitak), ili pak kao neto smanjenje sopstvenog kapitala (gubitak);

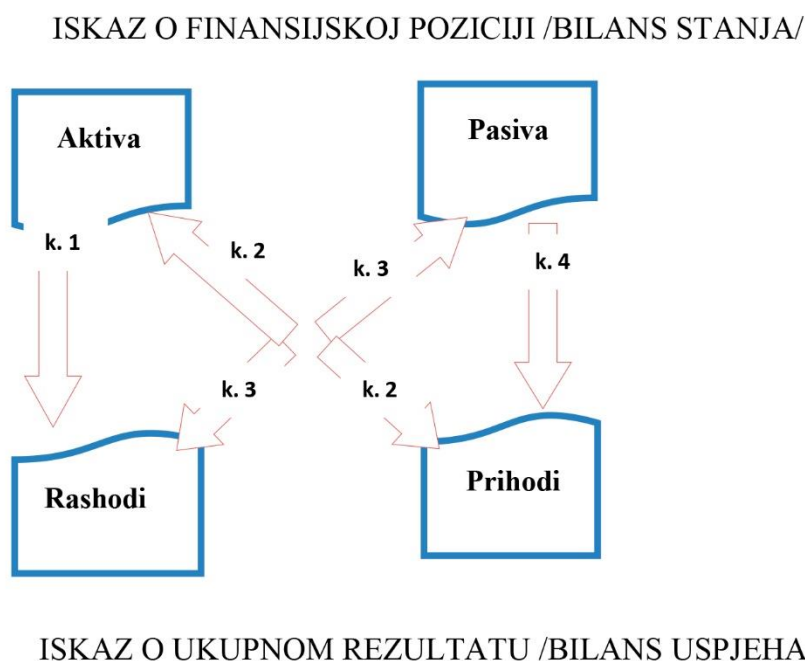
Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ pokazuje pojavu stanja imovine, kapitala i obaveza na dan bilansiranja, pri čemu dobitak predstavlja uvećanje imovine i sopstvenog kapitala, a gubitak smanjenje imovine i sopstvenog kapitala.

⁶⁹ Napomena: Pored navedene tri stavke rashoda, u zvaničnom Kontnom okviru CG, stoji još pozicija 58 – RASHODI PO OSNOVU USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE i 59 – GUBITAK POSLOVANJA KOJE JE OBUSTAVLJENO, RASHODI IZ PRETHODNIH IZVJEŠTAJNIH PERIODA I PRENOS RASHODA.

⁷⁰ Preuzeto od: Vukelić, G., op. cit., str. 48.

1.5.4.2.2. Povezanost Iskaza o ukupnom rezultatu i Iskaza o finansijskom položaju u procesu nastanka prihoda i rashoda

Povezanost dva finansijska iskaza koja su predmet našeg razmatranja u procesu nastanka prihoda i rashoda najjednostavnije je moguće pojasniti preko slike (Slika 9) koja slijedi⁷¹:

Slika 9: Povezanost finansijskih iskaza u procesu nastanka prihoda i rashoda

Na navedenoj slici (Slika 9) zapažamo da se povezanost između Iskaza o ukupnom rezultatu i Iskaza o finansijskom položaju preduzeća u procesu nastanka prihoda i rashoda ostvaruje tako da:

- rashodi nastaju ili smanjenjem imovine (**k. 1**), uz uslov da to smanjenje imovine nije izazvano smanjenjem obaveza, ili povećanjem obaveza (**k. 3**) uz uslov da to povećanje obaveza nije izazvalo povećanje imovine⁷²;

Ovo zapravo znači da Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ prebacuje Iskazu o ukupnom rezultatu /Bilansu uspjeha/ rashode kada god se imovina (aktiva) smanji, a obaveze ostaju nepromijenjene, odnosno kada se obaveze povećaju, a imovina (aktiva) ostaje nepromijenjena.

- prihodi nastaju ili povećanjem imovine (**k. 2**), uz uslov da to povećanje imovine nije nastalo povećanjem obaveza, ili smanjenjem obaveza (**k. 4**), uz uslov da to smanjenje nije prouzrokovano smanjenjem imovine (u skladu sa **MRS 18**)⁷³.

⁷¹ Preuzeto: Isto,

⁷² Konceptualni okvir finansijskog izvještavanja.

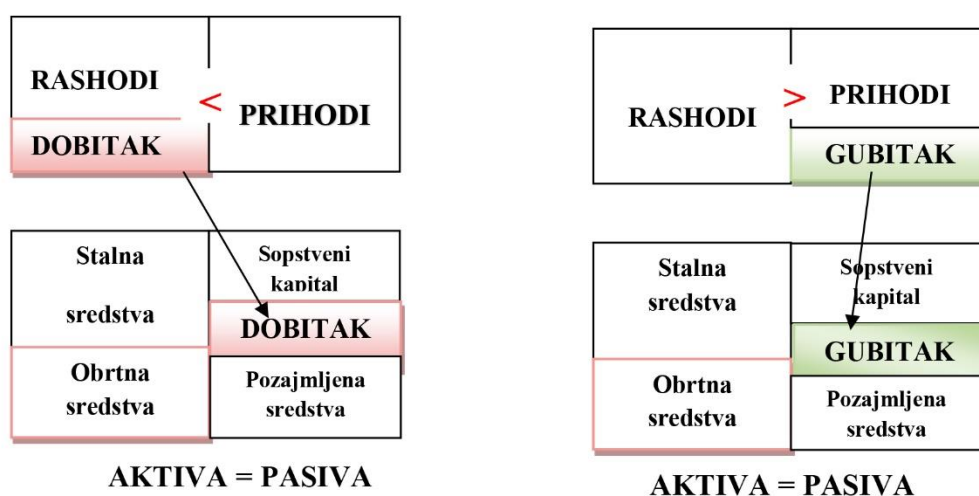
⁷³ Napomena: U ovom dijelu ističemo da je u okviru profesionalne računovodstvene regulative koncipiran **MSFI 15** – Prihodi od ugovora sa kupcima, koji će u Crnoj Gori biti u primjeni od 01. 02 2024. godine. Kako će navedeni standard zvanično biti u primeni od 01. 01. 2024. godine u Crnoj Gori (Pogledati: <https://www.isrcg.org/obavjestenje-o-primjeni-mrsmsfi-pdf/> (28.07 2022)), a zvanično je u upotrebi MRS 18, to je u udžbeniku fokus stavljen na MRS 18.

Ovo zapravo znači da Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ **prebacuje** Iskazu o ukupnom rezultatu /Bilansu uspjeha/ **prihode** kada god se **imovina (aktiva) poveća**, a **obaveze ostaju nepromijenjene**, odnosno kada se **obaveze smanje**, a **imovina (aktiva) ostaje nepromijenjena**.⁷⁴

Na ovaj se način suštinski ostvaruje povezanost između Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ i Iskaza o finansijskom položaju /Bilans stanja/ preduzeća u procesu nastanka prihoda i rashoda.

1.5.4.5. Povezanost Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ i Iskaza o finansijskom položaju /Bilans stanja/ u procesu bilansiranja

Dakle, povezanost u procesu bilansiranja između Iskaza o ukupnom rezultatu i Iskaza o finansijskom položaju se u slučaju dobitka, putem slike (Slika 10) može predstaviti na sljedeći način:

Slika 10: Povezanost u procesu bilansiranja između Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ i Iskaza o finansijskom položaju /Bilans stanja/

Navedena slika (Slika 10) upućuje na zaključak da u momentu bilansiranja postoji neravnoteža između aktive i pasive u Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/, odnosno rashoda i prihoda u Iskazu o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/. Bilansna ravnoteža se ostvaruje tako što se:

- u slučaju dobitka, navedeni periodični rezultat unosi na stranu rashoda u Iskazu o ukupnom rezultatu, tj. na stranu pasive u okviru Iskaza o finansijskoj poziciji, kao stavka koja doprinosi **uvećanju** sopstvenog kapitala;
- u slučaju gubitka, navedeni periodični rezultat unosi na stranu prihoda u Iskazu o ukupnom rezultatu, tj. na stranu pasive u okviru Iskaza o finansijskoj poziciji, kao stavka koja doprinosi **smanjenju** sopstvenog kapitala.

Zapaža se da imovina (aktiva), obaveze i sopstveni kapital (pasiva) predstavljaju elemente Bilansa stanja – Izvještaja o finansijskom položaju, dok rashodi i prihodi čine elemente koji formiraju Bilans

⁷⁴ Ističemo da smo najveći dio materijala koji tangira ovu problematiku preuizeli iz: Vukelić, G., *Finansijsko računovodstvo*, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd, 2010, str. 45.

uspjeha, odnosno Izvještaj o ukupnom rezultatu. Naime, na osnovu proširene računovodstvene jednakosti može se zaključiti da su prihodi veličina koja povećava zaradu, a rashodi je smanjuju.

Postojanje ravnoteže u bilansima – u Bilansu stanja, jednakost aktive i pasive, i u Bilansu uspjeha, uravnoteženost rashoda i prihoda, kao i podudarnost zbira dugovnih i potražnih strana *glavne knjige i dnevnika*⁷⁵, posljedica su sistema dvojnog knjigovodstva i dvostranog posmatranja imovine preduzeća i promjena stanja imovine izazvanih poslovnim aktivnostima i njihovim knjigovodstvenim obuhvatanjem.

1.5.4.5. Kvalitativne karakteristike finansijskih iskaza

Prema Konceptualnom okviru za finansijsko izvještavanje (KOFI) kvalitativne karakteristike finansijskih informacija se mogu podijeliti na: ***fundamentalne i unapređujuće***. Da bi finansijske informacije bile korisne, one moraju biti *relevantne i da vjerodostojno* predstavljaju ono što je njihova svrha da predstave, što je u opsegu fundamentalnog obilježja finansijskih iskaza. Korisnost finansijskih informacija je poboljšana ako su one *uporedive, proverljive, blagovremene i razumljive*, a što je u domenu unapređujućih karakteristika finansijskih iskaza (Vidjeti Tabelu 14).

KONCEPTUALNI OKVIR ZA FINANSIJSKO IZJVJEŠTAVANJE			
Ciljevi	<i>da pruže finansijske informacije o izvještajnom entitetu kako bi koristile za donošenje ispravne odluke o davanju sredstava (ulaganjima) predmetnom entitetu.</i>		
Korisnici	<i>...uprava, država i sl.</i>		
Kvalitativne karakteristike	FUNDAMENTALNE	UNAPREĐUJUĆE	
	<i>relevantnost</i>	<i>uporedivost</i>	<i>razumljivost</i>
	<i>vjerodostojna prezentacija</i>	<i>provjerljivost</i>	<i>blagovremenost</i>

Tabela 14: Kvalitative karakteristike finansijskih iskaza

Relevantna informacija jeste ona koja je bitna, odnosno važna za donošenje određene poslovne odluke. Neposjedovanje relevantne informacije bi navelo izvještajnog entiteta da donese drugačiju odluku od one koju bi inače trebalo da donese, da je posjedovao relevantnu informaciju. Posmatrano kroz prizmu KOFI, relevantna informacija može napraviti razliku u odlukama ako ima vrijednost predviđanja, vrijednost potvrđivanja, ili oba. Navedeno znači da relevantna informacija pomaže korisniku da donese odluku tako što mu pomaže u predviđanju (budućnost) i/ ili mu omogućava da potvrdi, odnosno da koriguje neku odluku koju je donio u ranijem periodu (prošlost). Da li će računovodstvena informacija biti relevantna ili ne, to prije svega zavisi od njene prirode⁷⁶ i važnosti

⁷⁵ O poslovnim knjigama, odnosno o dnevniku i glavnoj knjizi će se detaljnije govoriti u dijelu koji se odnosi na Instrumente organizacije računovodstvene procedure.

⁷⁶ Npr., u nekoj multinacionalnoj kompaniji greška od 5.000 € u evidentiranju neke stavke ne mora biti toliko važna, ali otkriće mita ili krađe od 5.000 € i te kako mogu da budu važni (Primjer izvorno preuzet od: Gray, S., Needles, B., *Finansijsko računovodstvo – opšti pristup*, Savez računovođa i revizora Republike Srpske, 2002, str. 181).

(materijalnosti)⁷⁷, što zapravo znači da ukoliko se ista izostavi ili na pogrešan način protumači, može proizvesti određeni uticaj (negativan) na donosioca poslovne odluke.

Vjerodostojna prezentacija finansijskih informacija znači da su oslobođene bilo kakvih predrasuda i materijalno značajnih grešaka, te su kao takve upotrebljive za poslovno odlučivanje. Fer i istinit prikaz obrađenih transakcija sadržanih u finansijskim izvještajima pretpostavlja njihovo evidentiranje, obradu, odnosno vrednovanje, procjenu i mjerenje koje je usklađeno sa računovodstvenim načelima, odnosno MRS/MSFI kao i propisima datim od strane države, tj. internim aktima donijetim od strane samog preduzeća. Samo na ovaj način informacije sadržane u finansijskim izvještajima će *vjerno predstavljati ono što predstavljaju, biti neutralne, potpune, odnosno biti oslobođene bilo kakvih materijalnih grešaka i predrasuda.*

Uporedivost, proverljivost, blagovremenost i razumljivost su kvalitativne karakteristike koje poboljšavaju korisnost informacija koje su relevantne i vjerodostojno predstavljene⁷⁸.

Uporedivost je kvalitativna karakteristika koja treba da omogući da se uporede bilansne pozicije izvještajnog entiteta u uzastopnim periodima, kako bi se sagledali trendovi u njegovoj finansijskoj poziciji, odnosno u njegovoj uspješnosti poslovanja. Uporedivost pozdrumijeva mogućnost komparacije sa finansijskim iskazima drugih izvještajnih entiteta, kako bi se stekao uvid u njihovo poslovanje. Uporedivost je moguće postići primjenom principa dosljednosti koja treba da doprinese da uporedivost realizuje svoj cilj. To će se postići ukoliko se primjenjuju konzistentne osnove, postupci i tehnike u priznavanju i mjerenju efekata poslovnih događaja za iste stavke ili iz perioda u period za dato preduzeće ili u okviru istog perioda za različita preduzeća. Na kraju, uporedivost finansijskih izvještaja je obezbjeđena ukoliko su korisnici finansijskih izvještaja blagovremeno informisani i o promjeni računovodstvenih politika (promjena osnova, tehnika i metoda priznavanja i mjerenja efekata poslovnih događaja) u istom ili različitim (kompariranim) preduzećima. Ističe se da se primjenom MRS omogućava propisivanje osnove za prikazivanje (prezentovanje) finansijskih izvještaja opšte namjene, radi obezbjeđivanja uporedivosti finansijskih izvještaja preduzeća, kako sa njihovim finansijskim izvještajima za prethodne periode, tako i sa finansijskim izvještajima ostalih preduzeća⁷⁹. Međutim, profesionalna regulativa u dijelu navedene unapređujuće karakteristike računovodstvene informacije dozvoljava određena odstupanja, ukoliko bi insistiranjem na dosljednoj primjeni određenih računovodstvenih politika bila ugrožena njena relevantnost i vjerodostojna prezentacija.

Proverljivost treba da obezbijedi kredibilitet (vjerodostojnost) i objektivnost, jer zahtijeva da nezavisna stručna lica dođu do istih ili sličnih zaključaka o tome da: a) nije pristrasna niti sadrži materijalno značajne greške; b) su priznavanja i izabrane metode procjenjivanja primijenjene bez materijalnih grešaka i pristrasnosti⁸⁰. Proverljivost treba korisnicima da pruži uvjerenje da informacije vjerodostojno predstavljaju ekonomski fenomen koji imaju svrhu da predstave⁸¹. Provjera se može

⁷⁷ Prema Konceptualnom okviru za finansijsko izvještavanje „informacija je materijalno značajna ako njeno izostavljanje ili pogrešno prikazivanje može da utiče na odluke koje korisnici prave na osnovu finansijskih informacija o određenom izvještajnom entitetu“.

⁷⁸ Vidjeti: Konceptualni okvir finansijskog izveštavanja, („Sl. glasnik RS“, br. 92/2019).

⁷⁹ Dokument: „Strategija i akcioni plan za unapređivanje finansijskog izvještavanja u Crnoj Gori“ (www.mf.gov.mehttp://www.gov.me/files/1239018029.pdf), str. 19.

⁸⁰ Škarić-Jovanović, K., op. cit., str. 6.

⁸¹ Vidjeti: Konceptualni okvir finansijskog izveštavanja („Sl. glasnik RS“, br. 92/2019).

vršiti direktnim putem (npr. brojanjem novca) i indirektnim (npr. upotrebom određenih modela, formula ili dr. tehnika, i sl.).

Blagovremenost (pravovremenost) informacije podrazumijeva njenu dostupnost investitorima i povjericima prije donošenja poslovno-finansijskih odluka, čime bi iste mogle da utiču na sâm čin donošenja odluke. Zapravo, da bi informacije iz finansijskih izvještaja imale veliku upotrebnu vrijednost, posebno za potrebe odlučivanja, moraju biti (u skladu sa Zakonom) dostavljene do određenog razumnog roka. Prekasno, odnosno neblagovremeno dostavljanje informacija produkuje negativne efekte koji se odražavaju na sâm njihov kvalitet.

Razumljivost informacije znači njenu sposobnost prenošenja namjeravanog značenja⁸². To zapravo znači da informacija koja je sadržana u finansijskom izvještaju mora biti tako uobličena i prezentovana kako bi omogućila da je korisnici razumiju. **Razumljivost** izvještaja zavisi kako od onih koji ih sastavljaju (računovođe), koji bi trebali da se u prikupljanju, obradi, vrednovanju i prezentovanju oslanjaju na cjelokupnu računovodstvenu regulativu, tako i od korisnika (donosioca odluka), koji bi trebali da imaju osnovna znanja za tumačenje informacija, kao i za upotrebu istih u svrhu donošenja i realizacije određenih poslovnih aktivnosti.

Racionalnost, odnosno postojanje ravnoteže između koristi i troškova u smislu da troškovi dobijanja informacija treba da budu niži od njihovih koristi je zadržano kao bitno ograničenje zajedno sa istinitim i fer prikazom i prezentacijom relevantnih i vjerodostojnih informacija.

Dodatno pojašnjenje:

Pošto se u fundamentalim karakteristikama navodi da je bitno da ne postoji materijalno značajna greška, kroz prizmu **MRS 8** – Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i greške, objasnićemo šta znači da je neka greška materijalno značajna i kako uopšte utvrditi materijalnu značajnost.

Prije nego što krenemo u pojašnjenje navedene problematike, napravićemo uvod s jednom izrekom koja kaže: „*Veliki čovek uviđa svoje greške, kada uvidi – priznaje, kada prizna – popravlja, a one koji mu ukažu na grešku smatra svojim dobronamernim učiteljima*“⁸³.“ U tom kontekstu, posao računovodstva je veoma kompleksan i heterogen i za očekivati je da se povremeno pojavi neka greška. Savjestan i dobar računovođa treba da uvidi svoje greške, da prizna i da popravi, odnosno da revizora koji mu ukaže na greške smatra svojim dobronamjernim učiteljem.

MRS 8 navodi da je materijalno značajna ona računovodstvena greška „**čije izostavljanja ili pogrešno prikazivanje stavki mogu, pojedinačno ili zbirno, uticati na ekonomske odluke koje korisnici donose na osnovu finansijskih izvještaja. Značajnost zavisi od veličine i prirode izostavljanja ili pogrešnog prikazivanja i cijeni se u odnosu na date okolnosti. Veličina ili priroda stavke, ili njihova kombinacija, može biti odlučujući faktor**“.

Utvrđivanje da li je neka greška materijalno značajna ili ne je bitno radi realnog bilansiranja.

⁸² Gray, S., Needles, B., op. cit., str. 181.

⁸³ Izreka, Lao Ce. Preuzeto: <https://www.politika.rs/sr/clanak/215920/Odnos-do-greske> (26. 07 2022)

– Ako **nije materijalno značajna**, onda se korekcija vrši u tekućem periodu (npr. zaboravili smo da proknjižimo trošak telefona, vode i sl.). Činjenica jeste da se ovim postupkom krši načelo uzročnosti, ali je dozvoljeno jer ovako nizak trošak neće korisnike dovesti u situaciju da donesu pogrešnu odluku.

– Ako je **materijalno značajna** greška, onda se vrši retroaktivno ispravljanje korigovanjem početnog stanja prethodne godine (npr. 1. 1. 2020). U toj situaciji je neophodno u Napomenama uz finansijske iskaze navesti informaciju o prirodi te greške, odnosno o tome o kakvoj se grešci radi, tj. koje je račune poslovna promjena koja je greškom evidentirana tangirala, kao i kako se odrazila na finansijske iskaze⁸⁴. Dakle, ako se utvrdi da je greška materijalno značajna, vrši se retroaktivno ispravljanje, korigovanjem PS u npr. 2020 i odobrenjem neraspoređene dobiti.

Utvrđivanje materijalne značajnosti greške predstavlja veoma značajno pitanje.

Uobičajeno se u okviru računovodstvenih politika navodi da je greška materijalno značajna ukoliko iznosi npr. 2% od neto dobiti, ili 10% od prihoda od prodaje i sl. u godini u kojoj je napravljena greška? Međutim, postavlja se pitanje da li je ovaj i ovakav pristup relevantan. Da bismo to pokazali, poslužićemo se sljedećim hipotetičkim primjerom:

Npr. u 2018. godini kompanija „MK & A“ DOO je nabavila od dobavljača materijal (brašno), koji je utovaren u vagon. Franko magacin dobavljača. Materijal je osiguran. Desila se šteta (vlažno brašno i neupotrebljivo). Procijenjena šteta je npr. 3.000 €.

Poštujući princip ažurnosti i aktuelnosti, knjigovođa je ovu ekonomsku promjenu evidentirao kao rashod u 2018. Dakle, 2018. godinu je opteretio rashodom u iznosu od 3.000 €! Međutim, materijal je bio osiguran i osiguravajuća kuća je priznala osiguranje u iznosu od 2.500 €. Međutim, to knjigovođa nije proknjižio! Dakle, da je proknjižio imali bismo prihod od 2.500 i rashod od 500. Uz to, imamo i dodatni problem da je pogrešno knjižena, odnosno zatvorena obaveza prema dobavljaču⁸⁵.

Dakle, ključno pitanje koje se ovdje nameće jeste da li je ova greška računovodstveno materijalno značajna ili ne.

Kao što smo već napomenuli, uobičajeno se u okviru računovodstvenih politika posebnim članom reguliše pitanje materijalne značajnosti i kako je korigovati. U primjeru koji slijedi je npr. naveden procenat veći od 1% poslovnih prihoda⁸⁶.

Naknadno ustanovljene greške

Član 15

Ispravka naknadno ustanovljenih materijalno značajnih grešaka u iznosu većem od **1% poslovnih prihoda** iz prethodne godine vrši se preko računa neraspoređene dobiti iz ranijih godina, odnosno neraspoređenog gubitka ranijih godina na način utvrđen Odeljkom 10 Računovodstvene politike, procjene i greške.

Naknadno ustanovljene greške koje nisu materijalno značajne, tj. u iznosu su koji je **manji ili jednak 1% poslovnih prihoda** iz prethodne godine, ispravljaju se na teret rashoda, odnosno u korist prihoda perioda u kome su identifikovane.

⁸⁴ Ukoliko je riječ o akcionarskom društvu, potrebno je u napomenama navesti i uticaj te greške na zaradu po akciji.

⁸⁵ Napomena: Primjer je koncipiran na bazi odslušanih predavanja „Sastavljanje godišnjih finansijskih iskaza za 2020. godinu“, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Materijal sa predavanja, Webinar 28–29. 1. 2021.

⁸⁶ Preuzeto sa www.

Međutim, sad se postavlja pitanje da li je dobro, s aspekta kvalitativnih karakteristika, davati ovakva određenja materijalne značajnosti greške.

Da bismo to pojasnili, ići ćemo dalje u analizu našeg primjera. Npr. ako je kompanija „MK & A“ DOO u 2018. imala prihod od prodaje u iznosu od 400.000 €, onda dobijamo da greška ima procenat od 0,625% $((2.500/400.000) * 100 = 0,625\%)$ što je niže u odnosu na ono što je npr. definisano računovodstvenom politikom, pa bismo mogli da dođemo do zaključka da navedena greška nije materijalno značajna, te da je možemo shodno onome što je navedeno u računovodstvenim politikama (pogledati šta je navedeno – Nakanadno ustanovljene greške) ispraviti u periodu u kome je ustanovljena.

Iskustva govore da nije dobro uvijek se oslanjati na parametre materijalnosti koji su dati u okviru računovodstvenih politika, nego je bitno imati širi uvid. U tom smislu, bitno je da pogledamo i očekivani rezultat poslovanja u godini u kojoj smo identifikovali grešku (npr. 2020). U tom smislu, ako očekujemo da ćemo u 2020. godini ostvariti rezultat od 4.000 €, onda uviđamo da bi korekcija greške u 2020. godini u velikoj mjeri uticala na smanjenje rezultata (npr. $(2500/4000) * 100 = 62,5\%$), odnosno dovela bi do toga da su nerealni finansijski iskazi.

Stoga se u ovom dijelu uvijek preporučuje da kada se utvrđuje da li je nešto računovodstveno materijalno značajno ili ne, ne analiziraju podaci (npr. prihod od prodaje, neto dobit i sl.) samo godine u kojoj je identifikovana ta greška, nego i tekuća godina, podaci iz tekuće godine.

1.6. Računovodstvena načela

Računovodstvena načela⁸⁷ predstavljaju osnovna računovodstvena pravila kojima se precizno uređuju računovodstvene kategorije, i to poslovna imovina (aktiva, obaveze i kapital) kao i prihodi i rashodi koji nastaju kao posljedice poslovnih događaja. Uobičajeno, računovodstvena načela se sistematizuju na sljedeći način:

- **načelo poslovne jedinice** – *Preduzeće prilikom izvještavanja o finansijskom položaju i uspješnosti poslovanja u poslovne knjige evidentira, odnosno u finansijske iskaze unosi samo one transakcije koje se na njega odnose, nezavisno o ličnim transakcijama vlasnika ili njegove lične imovine.*

Primjer 22:

Vlasnik izvještajnog entiteta „MK & A“ DOO je u toku 2021. godine imao sljedeće aktivnosti:

- a) nabavio je rashladnu vitrinu po fakturi br. 1 od dobavljača u vrijednosti od 10.000 €, za potrebe entiteta;*
- b) nabavio je laptop po fakturi br. 5 od dobavljača u vrijednosti od 350 €, za lične potrebe;*
- c) napravio je troškove goriva u vrijednosti od 200 € za automobil koji vozi sa privatne svrhe;*

⁸⁷ Napominjemo da su brojne okolnosti uticale na oblikovanje teorijskog obuhvata računovodstvene prakse, koji je veoma značajan jer na njemu počivaju brojni računovodstveni koncepti – pretpostavke kao i računovodstvena načela. Računovodstvene pretpostavke predstavljaju polazišna pravila, odnosno teorijsku osnovu za tumačenje finansijskog izvještavanja. U ovom dijelu ćemo se baviti problematikom računovodstvenih načela uz napomenu da ono što pripada računovodstvenim pretpostavkama ili računovodstvenim načelima se razlikuje zavisno od toga da li su u pitanju MRS/MSFI ili USA GAAP (opšteprihvatačena načela u SAD).

d) izvršena je prodaja gotovih proizvoda kupcima u vrijednosti od 15.000 €.

U skladu sa načelom poslovne jedinice, u poslovne knjige izvještajnog entiteta „MK & A“ DOO, odnosno u njegovim finansijskim iskazima treba da budu evidentirane samo one ekonomske aktivnosti koje se odnose na poslovanje tog entiteta. To drugim riječima znači da u knjigovodstvenoj evidenciji „MK & A“ DOO treba da budu evidentirane samo poslovne aktivnosti pod a) i pod d). Aktivnosti pod b) i c) su aktivnosti koje tangiraju njegovu ličnu imovinu, pa kao takve ne bi smjele biti evidentirane u poslovnim knjigama izvještajnog entiteta „MK & A“ DOO, a u skladu sa načelom poslovne jedinice.⁸⁸

- **načelo dvostranog obuhvatanja poslovnih transakcija** – Sve poslovne aktivnosti koje imaju odraza na Iskaz o finansijskoj poziciji mogu se razvrstati (podijeliti) u četiri osnovne grupe – četiri osnovne bilansne promjene. U prvu grupu spadaju poslovne (bilansne) promjene koje dovode do povećanja imovine, nekog od oblika imovine, u aktivi, i istovremeno i za isti iznos do povećanja nekog od oblika kapitala ili obaveza u pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji, što rezultira povećanjem zbira bilansa, odnosno dovodi do povećanja aktive i pasive Iskaza o finansijskoj poziciji za isti iznos (A+, P+).

Primjer 23:

Po fakturi br. 5 nabavljen je materijal od dobavljača u vrijednosti od 50 €.

A		Bilans stanja		P	
Materijal 100		Dobavljač 100		Materijal 150	Dobavljač 150
		⇒			
				⏟	
				A ↑ 50; P ↑ 50	

Zaključak je da nabavka materijala od dobavljača dovodi do povećanja zaliha materijala u **aktivi** (A), ali istovremeno i u istom iznosu dolazi do povećanja obaveza prema dobavljačima u **pasivi** (P).

Drugu grupu poslovnih promjena čine poslovne aktivnosti koje dovode do smanjenja nekog od oblika imovine u aktivi i istovremeno i u istom iznosu do smanjenja nekog od oblika kapitala ili obaveza u pasivi, dakle zbir Iskaza o finansijskoj poziciji se smanjuje (A-, P-).

⁸⁸ U svakom finansijskom iskazu u zaglavlju se mora navesti pravna forma i naziv firme, što upućuje na postojanje i poštovanje načela poslovne jedinice. Navedeno zapravo znači da dati finansijski iskazi moraju obuhvatati i sadržavati samo i isključivo vrstu i vrijednost bilansnih pozicija koje su uslovljene transakcijama koje tangiraju poslovnu imovinu navedenog pravnog lica, a nikako transakcije koje tangiraju ličnu imovinu vlasnika.

U cilju stvaranja jasne slike o suštini i ideji pojedinih računovodstvenih načela, pokušaćemo da damo pojašnjenje na primjeru studenta uz napomenu da je to samo metaforički prikaz, tj. pogodan primjer ili ilustracija, a ne i potpuna jednakost i pravo poređenje.

Na primjeru studenta navedeno znači sljedeće: Svaki student posjeduje indeks u kome je naznačeno ime i prezime (kod preduzeća to je naziv firme), datum rođenja (kod preduzeća to je datum osnivanja), broj indeksa (kod preduzeća to je šifra, odnosno PIB). U indeksu, kao poslovnoj knjizi studenta, evidentiraju se ocjene koje nastaju kao rezultat znanja studenta (kod preduzeća se evidentiraju transakcije koje nastaju kao rezultat poslovne aktivnosti). Dakle, u indeksu određenog studenta će se evidentirati **samo i isključivo ocjene tog studenta, iz razloga što je njegovo znanje nezavisno od znanja drugih studenata**. U kontekstu navedenog, posmatrano s aspekta preduzeća, preduzeće predstavlja samostalnu cjelinu, nezavisnu od drugih preduzeća i vlasnika, pa shodno tome treba primijeniti pravila koja su integralni dio načela poslovne jedinice. Navedeno zapravo znači da u poslovnim knjigama preduzeća treba evidentirati samo transakcije koje tangiraju poslovanje tog preduzeće, nezavisno od poslovanja drugih preduzeća, fizičkih lica ili vlasnika.

Promijenila se struktura P

Zaključak je da konverzija kratkoročnih u dugoročne obaveze dovodi do smanjenja jednog oblika izvora sredstava, ali istovremeno i u istom iznosu dolazi do povećanja drugog oblika izvora sredstava (pasiva (P)).

Međutim, pored uticaja ekonomskih promjena na Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ one mogu da utiču i na pojavu rashoda i prihoda. Stoga u nastavku dajemo detaljnije pojašnjenje. Naime, u dijelu udžbenika, kada se govorilo o vezi koja postoji između dva finansijska iskaza koja su predmet našeg razmatranja, istaklo se da se povezanost postiže kako u procesu nastanka prihoda i rashoda, tako i u procesu bilansiranja rezultata poslovanja preduzeća. Zapravo, u momentu bilansiranja rezultata, postoji nejednakost između komponenti koje obrazuju Iskaz o finansijskoj poziciji, odnosno komponenti koje obrazuju Iskaz o ukupnom rezultatu. Bilansna ravnoteža se uspostavlja tako što se u slučaju ostvarenja gubitka navedeni rezultat upisuje na stranu prihoda (Iskaza o ukupnom rezultatu), odnosno pasive (Iskaza o finansijskoj poziciji) kao odbitna stavka od sopstvenog kapitala preduzeća. Obrnuta je situacija u slučaju postizanja pozitivnog periodičnog rezultata, odnosno dobitka.

Takođe, istakli smo da rashodi **nastaju** onda kada: a) dolazi do smanjenja sredstava u aktivi, pod uslovom da navedeno smanjenje ne dovede do smanjenja obaveza, odnosno b) dolazi do povećanja obaveza u pasivi, pod uslovom da navedeno povećanje ne dovodi do povećanja sredstava u aktivi.

Kako promjene koje nastaju u aktivi ili pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji utiču na pojavu prihoda i rashoda, možemo ilustrovati uz pomoć sljedećih primjera:

a) Promjena strukture pasive usljed obračunatih prihoda

Primjer 27⁸⁹:

Zbog neblagovremene isporuke robe, dobavljaču je na ime penala zaračunat iznos od 500 € (knjižno pismo).

Pojašnjenje: *Pošto je obaveza prema dobavljaču (zbog neblagovremene isporuke) smanjena za 500 €, to su se upravo zaračunati penali odrazili na pojavu ostalih prihoda (pozicija u okviru Iskaza o ukupnom rezultatu). **Zaključak** je da navedena poslovna aktivnost utiče na promjenu:*

- strukture izvora (smanjuju se tuđi izvori (↓), odnosno
- prihoda preko pozicija Iskaza o ukupnom rezultatu (povećanje ostalih prihoda).

b) Promjena strukture pasive usljed obračunatih rashoda

Primjer 28:

Preduzeće “MK&A” nije u roku platilo obavezu prema dobavljaču u iznosu od 500€, pa mu je po tom osnovu zaračunata zatezna kamata (knjižno pismo) od 8%.

Pojašnjenje: *Kako obaveza prema dobavljaču (tuđi izvor-pasiva) nije plaćena u roku, zaračunata je zatezna kamata u iznosu od 8% (40€), koja se odrazila na pojavu finansijskog rashoda. **Zaključak** je da navedena poslovna aktivnost utiče na:*

⁸⁹ Poslovne promjene koje su navedene u okviru Primjer 27 i Primjer 28 proizilaze iz udžbenika, od: Škarić-Jovanović, K., *Finansijsko računovodstvo*, Centar za izdavačku delatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu, 2011., str. 31, 32

– promjenu strukture izvora (povećavaju se tuđi izvori (↑) zbog povećane obaveze prema dobavljaču), odnosno

– nastanak finansijskih rashoda, zbog obračunate zatezne kamate (pozicija Iskaza o ukupnom rezultatu).

c) Smanjenje aktive i pasive usljed nastanka rashoda

Primjer 29:

Uprava preduzeća „BM & A“ DOO donijela je odluku, da po predlogu Komisije za rashodovanje, rashoduje fotokopir mašinu čija je nabavna vrijednost 5.000 € a otpisana 4.000 €.

Pojašnjenje: Navedena odluka preduzeća „Q“ dovodi do otpisa, odnosno rashodovanja fotokopir mašine koja još uvijek ima svoju sadašnju (knjigovodstvenu) vrijednost u iznosu od 1.000 €. ⁹⁰ Sa knjigovodstvenog aspekta, navedena odluka će uticati na smanjenje sredstava (aktive u Iskazu o finansijskoj poziciji) i na povećanje rashoda (gubitaka po osnovu rashodovanja, tj. ostali rashodi u Iskazu o ukupnom rezultatu). **Zaključak** je da navedena poslovna aktivnost utiče na:

- **smanjenje** aktive (↓) (fotokopir mašine za visinu sadašnje vrijednosti),
- **smanjenje** pasive (↓) (za visinu otpisane vrijednosti), usljed **nastanka** ostalog **rashoda**, odnosno gubitka po osnovu rashodovanja.

c) Povećanje aktive i pasive usljed nastanka prihoda

Primjer 30:

Na osnovu popisne liste utvrđen je višak gotovih proizvoda u visini od 500 €.

Pojašnjenje: Navedena poslovna promjena utiče na povećanje obrtne imovine (gotovi proizvodi), odnosno aktive u Iskazu o finansijskoj poziciji, dovodeći istovremeno i do nastanka ostalih prihoda (višak). **Zaključak** je da navedena poslovna aktivnost utiče na:

- **povećanje** aktive (↑) (gotovi proizvodi za utvrđeni višak),
- **nastanka ostalih prihoda** (za visinu nastalog viška), što se odražava i na pasivu (sopstveni kapital).

Sve naprijed navedeno je moguće prikazati uz pomoć sljedeće tabele⁹¹:

r.b.	Ekonomske promjene	A=	SK + O
1.	Povećanje uloga osnivača	+	+
2.	Smanjenje uloga osnivača	-	-
3.	Zaduženje kod povjerilaca	+	+
4.	Razduženje kod povjerilaca	-	-
5.	Izmjene u sastavu aktive	±	
6.	Izmjene u sastavu pasive		±
7.	Prihodi od prodaje	+	+
8.	Rashodi od prodaje	-	-
9.	Ostali prihodi	+	+
10.	Ostali rashodi	-	-
11.	Smanjenje obaveza usljed prihoda		+
12.	Povećanje obaveza usljed rashoda		-

⁹⁰ 5.000 € (nabavna vrijednost) - 4.000 € (otpisana vrijednost)

⁹¹ Preuzeto od: Škarić-Jovanović, K., *Finansijsko računovodstvo*, Centar za izdavačku delatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu, 2011, str. 21.

Tabela 15: Poslovne promjene i uticaj na računovodstvene kategorije

Premda će naprijed navedene promjene biti predmet detaljnije elaboracije u poglavljima koja slijede, na ovom nivou razmatranja ističemo vezu koja (ne) postoji između pojedinih kategorija prihoda i rashoda, a koja je bitna uzme li se u obzir njihov uticaj na sopstveni kapital. Dakle, svaki prihod od prodaje izaziva nastanak rashoda, iz čega zaključujemo da postoji čvrsta korelacija među njima, tako da će se sopstveni kapital promijeniti (povećati, smanjiti ili ostati nepromijenjen⁹²) samo za razliku između prihoda i rashoda. Za razliku od njih, između ostalih prihoda i ostalih rashoda ne postoji korelacija. To zapravo znači da u slučaju nastanka ostalih prihoda, sopstveni kapital će se povećati za cijeli iznos nastalog prihoda, odnosno ukoliko nastane ostali rashod, sopstveni kapital će se smanjiti za cijeli iznos nastalog rashoda, jer nema prihoda iz kog bi bio pokriven. Otuda se ostali prihod naziva i dobitak po osnovu (prodaje, rashodovanja...), a ostali rashod gubitak po osnovu (prodaje, rashodovanja...).

- **načelo kontinuiteta poslovanja** – *Preduzeća koja su osnovana saglasno going concern principu podrazumijevaju kontinuirano poslovanje.* **Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje (KOFI)** navodi: „*Finansijski izvještaji se u normalnim okolnostima pripremaju pod pretpostavkom stalnosti poslovanja entiteta što podrazumijeva da će entitet nastaviti da posluje u dogleđnoj budućnosti. Stoga se podrazumijeva da entitet niti ima namjeru niti potrebu da likvidira ili da značajno smanji obim svog poslovanja.*“ U **MRS 1** (prf. 25) se ističe: „*Subjekt je dužan finansijske izvještaje sastaviti na osnovu pretpostavke neograničenog vremena poslovanja, osim ako menadžment ne namjerava likvidirati subjekt, prestati poslovati ili ako nema drugih realnih alternativa*“. Navedeno otvara pitanje kontrole uspješnosti poslovanja entiteta koji neprekidno (kontinuirano) posluje, pa se u tu svrhu vrši utvrđivanje (obračun) rezultata poslovanja u kraćim obračunskim periodima, mjesečno, kvartalno, polugodišnje i godišnje. Za te svrhe, umjesto totalnog finansijskog rezultata utvrđenog na kraju životnog vijeka preduzeća, koristi se obračun finansijskog rezultata u kraćim vremenskim intervalima, tj. vrši se utvrđivanje periodičnog rezultata.

Primjer 31:

Izvještajni entitet „MK & A“ DOO je osnovan 1. 1. 2021. godine sa ciljem da posluje duži vremenski period (going concern princip). Kako njegov vlasnik želi da zna kako posluje npr. na godišnjem nivou, odnosno u toku određenog obračunskog perioda, to će od svog knjigovođe zahtijevati da „fingira“ prekid poslovne aktivnosti na tačno određeni dan, kako bi se do tog dana obračunali svi prihodi i svi rashodi i obračunao rezultat poslovanja. Pošto je riječ o rezultatu koji se obračunava u kraćim vremenskim periodima (mjesec, kvartal, polugodišnje ili godišnje), to se naziva i periodični. Zbir periodičnih rezultata, koji su dakle obračunati u kraćim vremenskim periodima, daje ukupni (totalni) rezultat koji se obračunava jedino onda kada prestaje životni vijek izvještajnog entiteta.⁹³

⁹² Npr. ukoliko su prihodi od prodaje veći od rashoda, za nastalu razliku će se povećati sopstveni kapital. U obrnutom slučaju doći će do smanjenja, odnosno ostaće nepromijenjen ukoliko je visina poslovnih prihoda jednaka visini poslovnih rashoda.

⁹³ Pojašnjenje totalnog (ukupnog) kao i periodičnog rezultata na primjeru studenta. Student koji ima svoj indeks u kome se evidentiraju ocjene (u skladu s „načelom poslovne jedinice“) upisao je Ekonomski fakultet koji traje 3 + 2 godine. Da student ne bi čekao (kao ni njegovi roditelji) informaciju o tome da li je bio uspješan ili ne pune 3 + 2 godine, moguće je utvrditi njegovu uspješnost u kraćim vremenskim periodima (školska godina: septembar – jul), dobijanjem izvještaja o postignutom rezultatu za tu školsku godinu od strane Studentske službe Fakulteta. Taj rezultat studenta koji je utvrđen u kraćim vremenskim periodima (jedna školska godina) naziva se **periodični rezultat studenta**. Kada student diplomira (završi npr. petu godinu (3+2) i uspješno odbrani master rad), dobija od strane Studentske službe Izvještaj o svim položenim ispitima, kao i iskazan rezultat koji sadrži prosječnu ocjenu ostvarenu tokom trajanja studija. Taj rezultat koji

*Uprava i druge zainteresovane strane nijesu voljne da čekaju kraj životnog vijeka preduzeća da bi znali kako ono posluje. Stoga u većini preduzeća računovodstvena godina odgovara kalendarskoj godini, koja se zove i poslovna godina i **započinje 1. januara tekuće godine i završava 31. decembra tekuće godine. (1. 1. t. g. – 31. 12. t. g.)**.*⁹⁴

- **načelo istorijskog troška** – *Imovinu preduzeća i sve poslovne transakcije u toku životnog vijeka u knjigovodstvu evidentiraju i u bilansu iskazuju u visini novčanog izdatka učinjenog radi realizacije te poslovne transakcije (promjene).*

Primjer 32:

Vlasnik izvještajnog entiteta „MK & A“ DOO je u toku 2021. godine imao sljedeće aktivnosti:

- *nabavio je rashladnu vitrinu po fakturi br. 1 od dobavljača u vrijednosti od 10.000 €;*
- *nabavio je materijal po fakturi br. 5 od dobavljača u vrijednosti od 500 €.*

*Kako u svom poslovanju izvještajni entitet koristi načelo istorijskog (stvarnog) troška, to će u svojim poslovnim knjigama nabavku vitrine i materijala evidentirati po vrijednosti koja je naznačena na fakturi (10.000 € – vitrina, odnosno 500 € – materijal), bez obzira što možda zna da ta vitrina, odnosno taj materijal stvarno vrijede više, odnosno manje. Međutim, u skladu sa navedenim računovodstvenim načelom, a oslanjajući se na princip dokumentovanosti, vrijednost po kojoj treba evidentirati vitrinu, odnosno materijal je sadržana u samoj knjigovodstvenoj dokumentaciji.*⁹⁵

Ukoliko promijenjene tržišne okolnosti (npr. inflacija) ili sama karakteristika poslovne imovine (npr. stalna imovina) impliciraju da vrijednost po kojoj je evidentirano sredstvo nije u funkciji kvaliteta finansijskih iskaza, onda je moguće vršiti utvrđivanje vrijednosti ponovne procjene u skladu sa MRS (npr. kod nekretnina, postrojenja i opreme relevantan je MRS 16 (prf. 31;34)).

Smatramo bitnim da istaknemo sljedeće. Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje navodi nekoliko osnova za odmjerenje elemenata finansijskih iskaza:

- *istorijski trošak;*
- *tekući trošak;*
- *ostvariva vrijednost;*
- *sadašnja vrijednost.*⁹⁶

Kako kao osnov mjerenja elemenata finansijskih izvještaja uobičajeno od strane entiteta koristi istorijski trošak, to je i on bio predmet našeg razmatranja. Međutim, Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje takođe navodi da se taj osnov odmjerenja često kombinuje sa drugim osnovama. Na

se sastoji od rezultata ostvarenih u prethodnih npr. pet godina i koji iskazuje uspješnost studenta tokom cjelokupnog trajanja studija (kontinuirano studiranje..., jedna, druga, treća, tj. plus još dvije godine), označava **ukupan (totalni) rezultat studenta**. Dakle, ukupan (totalni) rezultat studenta jeste rezultat iskazan (obračunat) na kraju vijeka trajanja studija studenta, dok je periodični rezultat onaj rezultat iskazan na pojedinim godinama studija.

⁹⁴ Na primjeru **studenta**, računovodstvena godina odgovara školskoj godini. Studentska služba koja vodi evidenciju o položenim ispitima studenata odgovara računovodstvenoj službi preduzeća. Aktivnosti studenata (položen ispit, kolokvijum i sl.) odgovaraju poslovnim transakcijama preduzeća.

⁹⁵ Pojašnjenje na primjeru **studenta**. Primjer 1: Prilikom polaganja ispita, npr. putem kolokvijuma, studentu će biti evidentirana ocjena na osnovu znanja koje pokaže u tom trenutku (zaokruživanjem tačnih odgovora i sl.), nezavisno od toga što student smatra da zna više ili manje (npr. imao je tremu pa pokazao manje znanje ili je pak koristio nedozvoljena sredstva (listice i sl.) pa pokazao veće znanje). Navedeni metaforički primjer suštinski odražava ideju **načela istorijskog troška**. Dakle, nastavniku kao dokument za ocjenu znanja studenta služi test (kolokvijum). Primjer 2: Ukoliko bi student osmeno polagao, onda bi nastavnik bio u mogućnosti da u tom trenutku procijeni njegovo pravo znanje i da mu evidentira ocjenu koju zaslužuje u tom trenutku. Navedeni primjer 2 suštinski odražava ideju **načela „fer“ vrijednosti**.

⁹⁶ Vidjeti detaljnije: Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje, prf. 4.55

primjer, zalihe se uglavnom knjiže po nižoj od sljedeća dva iznosa: nabavne vrijednosti i neto ostvarive vrijednosti, utržive hartije od vrijednosti se knjiže po tržišnoj vrijednosti, dok se obaveze za penzije knjiže po sadašnjoj vrijednosti. Nadalje, neki entiteti koriste osnovu tekućeg troška kao odgovor na nemogućnost korišćenja računovodstvenog modela istorijskog troška za obuhvatanje efekata promjena u cijenama nemonetarne imovine. Dakle, koji će se osnov odmjerenja koristiti, zavisi od mnogobrojnih okolnosti⁹⁷.

- **načelo uzročnosti** – *U cilju realnog obračuna periodičnog rezultata, neophodno je prihode i rashode dodijeliti obračunskom periodu u kom su nastali, nezavisno od toga kada će biti izvršena isplata (po osnovu rashoda), odnosno naplata (po osnovu prihoda).* Obračunska osnova računovodstva opisuje efekte transakcija i drugih događaja i okolnosti na ekonomske resurse i zahtjeve od izvještajnog entiteta u periodima u kojima su ti efekti nastali, čak i kada se prilivi gotovine i plaćanja događaju u različitim periodima. To nadalje znači da obračunsku osnovu obrazuje tok rentabiliteta (prihodi i rashodi), dok gotovinski tok čini zapravo novčani tok (prilivi i odlivi, tj. uplate i isplate). Naprijed navedeno je konzistentno sa načelom nastanka događaja, koji navodi da se učinci transakcija i ostali događaji priznaju kada nastaju, a ne onda kada je izvršena naplata, odnosno isplata. Pojašnjenja radi, bitno je napraviti razliku između totalnog (ukupnog⁹⁸) rezultata i periodičnog⁹⁹ rezultata. Totalni rezultat podrazumijeva podudarnost vrijednosnih tokova rentabiliteta, dakle rashoda i prihoda, s novčanim tokovima, dakle isplatama i naplatama, odnosno obračun rentabiliteta je podudaran s računom novca i jednak razlici novčanih iznosa koji su naplaćeni i onih koji su isplaćeni. Međutim, u momentu utvrđivanja periodičnog rezultata sve poslovne aktivnosti nijesu dovedene do kraja, pa nema podudarnosti između novčanih tokova i vrijednosnih tokova rentabiliteta. Zbog toga se u trenutku obračunavanja periodičnog rezultata samo fingira (zamišlja) prekid poslovnih aktivnosti preduzeća, i polazi od toga da su relevantni samo vrijednosni tokovi rentabiliteta, odnosno tokovi rashoda i prihoda. Načelo uzročnosti zahtijeva da se pri obračunu periodičnog rezultata rashodi i prihodi tretiraju nezavisno od toga da li su i kada rashodi plaćeni, a prihodi naplaćeni¹⁰⁰. Drugim riječima, novčana primanja (naplate), koja se realizuju u toku obračunskog perioda, mogu da se odnose na prethodni, tekući ili budući obračunski period, a novčani izdaci (isplata) koji nastaju u datom obračunskom periodu takođe se mogu odnositi na tekući obračunski period, ali i na prethodni ili budući vremenski period. Međutim, u cilju obračuna što realnijeg periodičnog rezultata, neophodno je da rashodi i prihodi budu pravilno alocirani na pripadajuće vremenske periode – tekući ili budući. Za pravilno raspoređivanje rashoda i prihoda na pripadajuće vremenske (obračunske) periode koristi se knjigovodstvena metodologija vremenskih razgraničenja rashoda i prihoda.

⁹⁷ Preuzeto iz: Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje, prf. 4.56

⁹⁸ Za cijeli živorni vijek privrednog društva.

⁹⁹ Za jedan period (npr. jednu godinu).

¹⁰⁰ Na primjeru **studenta**. Ukoliko student na prvoj godini studija ima da polaže 6 ispita, i ukoliko uspije da u jednoj školskoj godini položi 5, umjesto 6 ispita, tada će mu se taj prenijeti ispit, nakon što ga položi, evidentirati kao ispit koji pripada prvoj godini, nezavisno od toga kada je položen. Dakle, Studentskoj službi prilikom davanja Izvještaja o položenim ispitima studenta nije bitno kada je položen (novčani tok u računovodstvu), nego kom obračunskom periodu – školskoj godini pripada (tok rentabiliteta u računovodstvu). U tom smislu, Studentska služba dodjeljuje ispite školskoj godini (I, II, III, IV i V) na koju se odnose, nezavisno od toga kada su položeni (moguće je da ispit iz prve godine student prenese i položi na drugoj godini i sl.).

Primjer 33:

Izvršajni entitet „MK & A“ DOO je u decembru 2020. godine imao sljedeće rashode i prihode:

- obračunati troškovi zarada i naknada zarada u iznosu od 500 € će biti isplaćeni u januaru 2021. godine;
- imao je priliv na tekući račun u iznosu od 1.000 €, po osnovu izdavanja poslovnog prostora koje započinje 1. 1. 2021. godine;
- troškovi telefona u iznosu od 50 €, ali će račun stići 10. januara 2021¹⁰¹.

U skladu sa načelom uzročnosti, a u cilju realnog obračuna periodičnog rezultata, neophodno je u obračunskom periodu zaračunati (obuhvatiti) sve prihode i rashode koji su nastali, bez obzira da li je bila i kada je bila uplata (po osnovu prihoda), odnosno kada je bila ili će biti isplata (po osnovu rashoda).

Dakle, izvršajni entitet „MK & A“ DOO u obračunu periodičnog rezultata za 2020. godinu treba da obuhvati:

- troškove zarada jer su nastali po osnovu rada radnika u mjesecu decembru;
- troškove telefona, jer su nastali (izazvani su) aktivnostima telefoniranja u decembru 2020.godine.
- **načelo vrijednosnog izražavanja** – u knjigovodstvu preduzeća, nacionalna novčana jedinica (valuta) uzeta je kao zajednički imenitelj za iskazivanje svih transakcija i računovodstvenih kategorija uz osnovanu pretpostavku o stabilnosti novčane jedinice.

Primjer 34:

Vlasnik izvršajnog entiteta „MK & A“ DOO je od osnivanja nabavio vrlo heterogenu poslovnu imovinu:

- rashladna vitrina, 2 komada po cijeni od 10.000 €/kom.;
- roba – čokolada 100 kg po nabavnoj cijeni od 0,5 €/kg;
- materijal – daska 50 m³ po cijeni od 1 €/m³.

Pošto je u pitanju poslovna imovina koja se javlja u različitim oblicima, odnosno izražava u različitim mjernim jedinicima, to vlasnik nije u mogućnosti da zna s koliko vrijednosti imovine rasplaže. Upravo primjena navedenog načela omogućava vlasniku da heterogene kategorije svede na zajednički imenitelj, odnosno da ih pretoči u vrijednost (u novac – €). Shodno tome, vlasnik će umjeti da raspolaže sa: rashladnim vitrinama čija je ukupna vrijednost 20.000 € (2 kom. * 10.000 €/kom.); robom – čokolada ukupne vrijednosti 50 € (100 kg * 0,5 €/kg); materijalom – daskom ukupne vrijednosti od 50 € (50 m³ * 1 €/m³), odnosno da njegova ukupna imovina ima vrijednost od **20.100 €** (20.000 € + 50 € + 50 €).¹⁰²

- **načelo opreznosti** – Ovo načelo (princip) prvobitno je formulisano s ciljem zaštite interesa povjerilaca, ali je danas njegova dosljedna primjena jednako važna i za vlasnike, zaposlene, državu i druge stejkholdere. Suština ovog načela svodi se na zahtjev za opreznim odmeravanjem imovine i obaveza, te rashoda i prihoda, odnosno periodičnog rezultata preduzeća. Oprezno

¹⁰¹ Napomena: O navedenom će više biti riječi u dijelu Vremenskih razgraničenja rashoda i prihoda.

¹⁰² Na primjeru studenta, kao mjerilo izražavanja znanja studenta služe ocjene: A, B, C, D, E, F.

odmeravanje treba da spriječi precjenjivanje imovine, potcjenjivanje obaveza i utvrđivanje precijenjenog periodičnog rezultata¹⁰³.

Da bi se realizovao princip opreznosti neophodno je uvažavati određena ustaljena pravila:

- djelovi imovine preduzeća mogu se procjenjivati najviše po nabavnoj vrijednosti, odnosno po cijeni koštanja, pod uslovom da su ove vrijednosti na dan bilansiranja niže od tržišnih cijena, a ako to nije slučaj, treba procijeniti i bilansirati po nižim, neto tržišnim cijenama.
- obaveze preduzeća u pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji (bilans stanja) treba procijeniti najmanje u visini nabavne vrijednosti, odnosno u visini obaveza iskazanih u poslovnim knjigama, pod uslovom da se za izmirenje obaveza ne zahtijeva veći iznos (suma) novca, a ako to nije slučaj onda procjenjivanje treba izvršiti po višoj vrijednosti, nabavnoj vrijednosti uvećanoj za iznos troškova isplate ovih obaveza.
- za procjenjivanje i vrednovanje prihoda i rashoda, a radi izbjegavanja precjenjivanja periodičnog rezultata u Iskazu o uspješnosti poslovanja (bilans uspjeha) preduzeća, neophodno je uvažavanje principa realizacije i principa impariteta – nejednake vrijednosti. Saglasno principu realizacije, u knjigovodstvu se mogu evidentirati i u Iskazu o ukupnom rezultatu (bilans uspjeha) iskazati samo oni prihodi i rezultati koji su potvrđeni realizacijom, činom prodaje na tržištu. Dakle, prihodi se priznaju onda kada su **razumno sigurni (ali ne i objektivno mogući)**.

Princip impariteta zahtijeva, nasuprot principu realizacije koji zabranjuje iskazivanje nerealizovanih rezultata, iskazivanje nerealizovanih gubitaka, odnosno da se izvjesni negativni efekti (rezultati, gubici) koji su nastali iskažu i prije njihove realizacije (potvrđivanja). Dakle, rashodi se priznaju onda kada su **razumno mogući**. U kontekstu iznijetog, zaključka smo da postoji nejednak tretman rashoda i prihoda, odnosno da će rezultat preduzeća biti utvrđen tako što će se sučeliti realizovani prihodi s realizovanim, ali i nerealizovanim rashodima poslovanja preduzeća. Na kraju, načelo opreznosti se primjenjuje onda kada se vrednovanje imovine i obaveza preduzeća vrši u skladu s načelom istorijskog (stvarnog) troška. Razumljivo, načelo opreznosti ima mnogo više detalja u svojim karakteristikama, koji su takođe bitni i koji su značajno određeni i u Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) i Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI).

Primjer 35¹⁰⁴:

*U septembru 2021. godine Kosta je pristao da za potrebe butika kupi auto od „Tojote“, pri čemu je isporuka zakazana za januar 2022. godine. Iako je to dobra vijest za „Tojotu“, ipak je moguće da nešto pođe naopako i da se prodaja ne ostvari. Stoga, „Tojota“ neće priznati prihod od spomenute transakcije u 2021. godini, jer tada **nije objektivno siguran**, iako je **objektivno moguć**. Umjesto toga, kada bi automobil stvarno bio isporučen (predat „u ruke“ Kosti) u 2022. godini, prihod bi se priznao u 2022. godini (nezavisno od toga što ga Kosta **nije** platio). Dakle, „Tojota“ će u svojim poslovnim*

¹⁰³ Na primjeru **studenta**, navedeno načelo zapravo znači da nastavnik ili asistent treba da budu oprezni tj. objektivni prilikom ocjenjivanja studenata, kako u indeksu ne bi evidentirali višu ili nižu ocjenu, te time doveli do stvaranja „iskrivljenje“ slike o uspješnosti studenta.

¹⁰⁴ Napomena: Kroz primjer 35, dato je pojašnjenje realizacije principa opreznosti kada je u pitanju samo procjenjivanje i vrednovanje prihoda i rashoda. Detaljniji prikaz procjenjivanja i vrednovanja ostalih računovodstvenih kategorija će biti razrađeno kroz djelove udžbenika koji slijede.

knjigama evidentirati prihod od prodaje onda kada isporuči fakturu i automobil Kosti, bez obzira što će ga Kosta (vjerovatno) kasnije platiti.

Načelo opreznosti ZAHTIJEVA da se prihodi ne bilježe, tj. NE PRIZNAJU sve dok se automobil stvarno ne **isporuči, nezavisno od toga kada će prihod biti naplaćen** (princip fakturisanje realizacije). U septembru 2021. godine, provalnici su iz butika OD „MAK“ ukrali robu u vrijednosti od 200 €. Postoji mogućnost pronalaska i vraćanja robe, ali takođe i mogućnost da je zauvijek nestala. Ukoliko je ovo drugo u pitanju, nastaje rashod za butik „MAK“. Dakle, ako pretpostavimo da sve do početka 2022. godine nije objektivno sigurno da je roba iz butika zauvijek nestala, to bi knjigovođa koji vodi poslovne knjige butika „MAK“ trebalo da prizna (evidentira) rashod u 2021. godini, jer je moguće da je nastao (ali nije sigurno!).

Načelo opreznosti ZAHTIJEVA priznanje rashoda u 2021. godini u kojoj je nastanak rashoda postao razumno **moguć**, a ne u 2022. godini u kojoj je rashod razumno **siguran**.

Računovodstvena načela čine temelj, tj. polaznu osnovu za utvrđivanje računovodstvenih standarda. Da bi se lakše primjenjivala, računovodstvena načela se uobičajeno dalje razrađuju kroz računovodstvene standarde i zakonske propise.

1.6.1. Računovodstvena regulativa

Dinamični uslovi poslovanja izazvani globalizacijom i internacionalizacijom poslovanja su doveli do potrebe da se izvrši harmonizovanje i standardozovanje u domenu vođenja poslovnih knjiga i finansijskog izvještavanja. Na taj način se stvara jedinstveno globalno tržište finansijsko-računovodstvene komunikacije. **Cilj uvođenja računovodstvene regulative** jeste postizanje što veće računovodstvene unificiranosti i jednoobraznosti, s namjerom kreiranja relevantnih i vjerodostojno prezentovanih računovodstvenih iskaza o finansijskom položaju izvještajnog entiteta, njegovom rentabilitetu kao i zarađivačkoj sposobnosti. Računovodstvena regulativa se može podijeliti na:

- profesionalnu računovodstvenu regulativu;
- zakonsku računovodstvenu regulativu;
- internu računovodstvenu regulativu.

Shodno navedenom, s aspekta širine nadležnosti, računovodstvenu regulativu možemo prikazati na sljedeći način:

1.6.1.1. Profesionalna računovodstvena regulativa

Kao što je već istaknuto, profesionalna računovodstvena regulativa se donosi od strane profesionalnih globalnih računovodstvenih asosijacija, pa su u tom dijelu posebno značajni Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB)¹⁰⁵ i Međunarodna federacija računovođa (IFAC). Uopšteno, profesionalna računovodstvena regulativa obuhvata:

¹⁰⁵ Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB) u saradnji sa Komitetom za tumačenje međunarodnog finansijskog izvještavanja (IFRIC) donio je Međunarodne računovodstvene standarde (MRS) i Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (MSFI) sa tumačenjima, koja su sastavni dio navedenih standarda (preuzeto: <https://ipf.rs/regulatorna-tela-za-harmonizaciju-racunovodstvenih-propisa/>, 8. 2. 2021).

- *Međunarodne računovodstvene standarde/Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (MRS/MSFI) koji imaju za cilj stvaranje jedinstvenog globalnog tržišta finansijskog izvještavanja u cilju što boljeg protoka kapitala. Namjera njihovog uvođenja jeste harmonizacija svih nacionalnih razlika¹⁰⁶ koje se mogu javiti prilikom priznavanja određenih računovodstvenih kategorija.¹⁰⁷ MSFI su standardi i tumačenja koje je usvojio Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). Oni obuhvataju:*
- *Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja;*
- *Međunarodne računovodstvene standarde; i*
- *Tumačenja Odbora za tumačenje međunarodnog finansijskog izvještavanja (IFRIC) i bivšeg Stalnog odbora za tumačenje.*

Zbog značaja u ovom dijelu dajemo kratak osvrt na MRS 1, dok će ostali MRS odnosno MSFI biti predmet razmatranja pojedinih tematskih cjelina kojima će se razrađivati bilansni tretman određenih računovodstvenih kategorija.

MRS 1 je odobren od strane *Odbora za Međunarodne računovodstvene standarde (IASB)* u septembru 2007. godine i postaje primjenljiv na finansijske iskaze koji pokrivaju periode koji započinju na dan 1. 1. 2009. godine ili kasnije. *Standard* zamjenjuje i ukida *MRS 1 Prikazivanje finansijskih iskaza* iz 2003. godine (koji je bio revidiran 2005. godine). Po osnovu stupanja na snagu standarda izmijenjeno je 5 MSFI, 23 MRS i 10 tumačenja – izmjene su, uglavnom, terminološke prirode.

MRS 1 daje suštinske smjernice o formi finansijskih izvještaja, odnosno njime se definišu: osnova za prikazivanje finansijskih izvještaja i minimalni zahtjevi u pogledu strukture finansijskih izvještaja.

Cilj je obezbjeđivanje njihove uporedivosti kako sa finansijskim iskazima tog privrednog subjekta iz prethodnih perioda, tako i sa finansijskim iskazima ostalih privrednih subjekata (sa čijim finansijskim iskazima ima logike i potrebe porediti ih).

Da bi postigao ovaj cilj *MRS 1*:

- *postavlja globalne zahtjeve u vezi sa prikazivanjem finansijskih iskaza,*
- *daje smjernice u vezi sa njihovom strukturom i*
- *postavlja minimalne zahtjeve u vezi sa sadržajem finansijskih iskaza.¹⁰⁸*

Finansijski iskazi predstavljaju strukturirani finansijski prikaz finansijskog položaja preduzeća i poslovnih promjena koje su nastale. Prema tome, **svrha**, odnosno **cilj** finansijskih iskaza (purpose of financial statements) je da korisnicima pruže informacije o:

- *finansijskoj situaciji poslovnog subjekta, što se iskazuje kroz Iskaz o finansijskoj poziciji /bilans stanja/ i kroz Izvještaj o promjenama na kapitalu,*

¹⁰⁶ Ekonomija svake zemlje je specifična sama po sebi, pa je u tom dijelu veoma teško obezbijediti punu primjenu standarda. U tome bi trebalo da pomogne nacionalna regulativa određene zemlje.

¹⁰⁷ Bitno je napomenuti da MRS/MSFI ne ukidaju nacionalnu regulativu, već nastoje da navedenu regulativu usklade s međunarodnom regulativom. Primjera radi, u Hrvatskoj i Sloveniji postoje nacionalni računovodstveni standardi koji imaju primat u odnosu na primjenu MRS/MSFI u oblastima koje regulišu. U Crnoj Gori s aspekta nacionalnih standarda postoji samo jedan standard edukacije – CORS1.

¹⁰⁸ SRRS objavljeni standardi 1. 1. 2009 – MRS 1

- *uspješnost poslovanja*, koja se iskazuje kroz Iskaz o ukupnom rezultatu /bilans uspjeha/, kao i kroz Izvještaj o promjenama na kapitalu,
- *gotovinskim tokovima* poslovnog subjekta u periodu izvještavanja, što se iskazuje kroz Izvještaj o tokovima gotovine.

Odgovornost za računovodstvene izvještaje (Responsibility for financial statements), njihovo sačinjavanje i prezentaciju ima *Upravni odbor* ili *drugo upravljačko tijelo*. Ovim se ne umanjuje odgovornost profesionalnog računovođe.

Za svaku komponentu iz seta finansijskih iskaza opšte namjene u nastavku MRS 1 dat je minimum pozicija koje treba da sadrže, čime se obezbjeđuje međunarodna uniformnost finansijskog izvještavanja, pri čemu se svaka značajna pozicija prikazuje kao posebna stavka u finansijskim izvještajima, dok se manje značajne stavke grupišu (agregiraju) sa drugim stavkama sličnih karakteristika¹⁰⁹.

U Crnoj Gori izgled i detaljna sadržina obrazaca finansijskih iskaza, sem *napomena*, je propisana podzakonskim aktima. Stoga su odredbe *Standarda* u vezi sa strukturom i minimalnim sadržajem finansijskih iskaza, sem *napomena*, primarno interesantne odgovornima u nadležnom državnim institucijama. Za privredne subjekte najinteresantniji i najprimjenljiviji su djelovi *Standarda* koji regulišu:

- opšti pristup prikazivanju finansijskih iskaza,
- klasifikovanje stavki (pozicija) na dugoročne i kratkoročne i
- strukturu i sadržinu *napomena*.¹¹⁰

Inače, finansijski iskazi opšte namjene sastavljaju se najmanje jednom godišnje.¹¹¹

Etički kodeks za profesionalne računovođe predstavlja skup pravila, odnosno skup normi moralnog karaktera, koji reguliše ponašanje pripadnika profesije. Profesionalne računovođe danas pružaju veliki broj različitih usluga što podrazumijeva visoku odgovornost profesije prema javnosti i što je u krajnjoj liniji dovelo do stvaranja etičkog kodeksa. Kodeks prikazuje da su ciljevi računovodstvene profesije postizanje povjerenja, profesionalizma, kvaliteta usluge i sigurnosti kako bi se dostigao najviši nivo izvođenja i uopšte udovoljili zahtjevima javnog interesa. U tom smislu, veoma je značajno da se profesionalni računovođa pridržava sljedećih principa: integritet, objektivnost, profesionalna osposobljenost i dužna pažnja, povjerljivost, profesionalno ponašanje i sl.¹¹²

Na kraju, u ovom dijelu ističemo da je na plenarnoj sjednici Evropskog parlamenta, 12. 6. 2013. godine, većinom glasova usvojena nova Direktiva o godišnjim finansijskim izvještajima, konsolidovanim finansijskim iskazima i povezanim izvještajima određenih tipova preduzeća (Direktiva 2013/34/EU). Direktiva je objavljena u „Službenom listu EU“ (The Official Journal of the

¹⁰⁹ Šta sve čini set finansijskih iskaza opšte namjene je više bilo riječi u okviru tačke 1.3.4.2.

¹¹⁰ SRRS objavljeni standardi 1. 1. 2009 – MRS 1

¹¹¹ Detaljnije o navedenom će se govoriti u dijelu XII – Prezentacija i sastavljanje finansijskih izvještaja preduzeća – MRS1

¹¹² U tom smislu, u Crnoj Gori se primjenjuju IFAC-ov Etički kodeks, ali se osim njega koristi i nacionalni obrazovni standard CORS1 – Crnogorski obrazovni računovodstveni standard 1. Ovim standardom uređuje se profesionalno osposobljavanje i sticanje profesionalnih zvanja i znanja za samostalno vođenje poslovnih knjiga i sastavljanje finansijskih izvještaja za preduzeća, banke, druge finansijske organizacije, druga pravna lica, ustanove i druge entitete koji vode poslovne knjige i sastavljaju finansijske izvještaje. (Detaljnije pogledati: http://www.isrcg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=123 (11. 3. 2015. godine)).

European Union – OJ) od 29. 6. 2013. godine, a stupila je na snagu dvadesetog dana od dana objavljivanja.

Zemljama članicama je dat rok od dvije godine od tada da svoje propise usklade sa zahtjevima ove direktive. Nova direktiva zamjenjuje IV Direktivu 78/660 EEZ i VII Direktivu 83/349 EEZ. Te dvije direktive su sadržavale kompletan set pravila za pripremu i sadržaj propisanih finansijskih izvještaja, jedna za pojedinačne (IV Direktiva), a druga za konsolidovane finansijske iskaze (VII Direktiva). Tokom 2010. izrađen je nacrt izmjena i dopuna IV i VII direktive. U oktobru 2011. godine objavljen je prijedlog izmjena koji je morao proći usklađivanje u Vijeću ministara EU i nakon toga usvajanje u Parlamentu EU, što se i desilo, a nova Direktiva 2013/34/ EU zamjenjuje IV i VII direktivu tako da spaja te dvije direktive¹¹³. Kako ni unutar novodonijete Direktive nije značajno problematizovano pitanje koje se odnosi na izvještavanje koje nudi holistički pogled na ekonomske, ekološke i socijalne učinke poslovnih aktivnosti, to je pokrenuta inicijativa za izmjenom koja je krajem 2014. godine rezultirala donošenjem Direktive 2014/95/EU¹¹⁴. U odnosu na postojeću, nova Direktiva posebno problematizuje tematiku nefinansijskog izvještavanja¹¹⁵ (član 19. a, koji je umetnut u Direktivu 2013/34/EU), kao i konsolidovanog nefinansijskog izvještaja (član 29. a, umetnut u Direktivu 2013/34/EU).

1.6.1.2. Zakonska računovodstvena regulativa

Zakonsku računovodstvenu regulativu zakonodavac, odnosno odgovarajući državni organi, nastoje da strogo obavezujuće i što konkretnije urede ukupnost računovodstva svih preduzeća, primarno s ciljem uspostavljanja jednoobraznosti i unificiranosti određenih segmenata računovodstva, kao i zaštite vlastitih interesa u osnivanju i postojanju preduzeća, ne ignorišući pritom ni interese ostalih interesnih grupa i pojedinaca – stejkholdera. Obuhvata:

Zakone, pri čemu ćemo posebno staviti akcenat na:

Zakon o računovodstvu¹¹⁶ kojim uređuje razvrstavanje pravnih lica, uslove i način vođenja poslovnih knjiga, organizaciju računovodstva, sastavljanje, dostavljanje i objavljivanje finansijskih izvještaja, uslove i način vršenja procjene vrijednosti imovine i druga pitanja od značaja za računovodstvo.

Zakon o reviziji¹¹⁷ kojim se uređuju uslovi i način obavljanja revizije finansijskih izvještaja, izdavanje i oduzimanje licenci za obavljanje revizije ovlaštenom revizoru i dozvole za obavljanje revizije društvu za reviziju, obaveznost revizije, kao i druga pitanja u vezi sa revizijom.

Zakon o PDV-u¹¹⁸ kojim se uređuje sistem i uvodi obaveza plaćanja poreza na dodatu vrijednost u Crnoj Gori. Obično se definiše kao porez koji se obračunava i plaća u svim fazama proizvodno-prometnog ciklusa, na način da se u svakoj fazi oporezuje samo iznos dodate vrijednosti koja se ostvari

¹¹³ Detaljnije pogledati:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:0019:0076:EN:PDF> (13 .4. 2021)

¹¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095> (06. 06 2022)

¹¹⁵ Pogledati: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32014L0095> (06. 06 2022)

¹¹⁶ „Službeni list Crne Gore“, br. 052/16 od 9. 8. 2016.

¹¹⁷ „Sl. list CG“, br. 1/2017.

¹¹⁸ „Službeni list Republike Crne Gore“, br. 065/01 od 31. 12. 2001, 012/02 od 15. 3. 2002, 038/02 od 26. 7. 2002, 072/02 od 31. 12. 2002, 021/03 od 31. 3. 2003, 076/05 od 16. 12. 2005, 004/06 od 27. 1. 2006, „Službeni list Crne Gore“, br. 016/07 od 27. 12. 2007, 073/10 od 10. 12. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 029/13 od 22. 6. 2013, 009/15 od 5. 3. 2015, 053/16 od 11. 8. 2016, 001/17 od 9. 1. 2017, 050/17 od 31. 7. 2017, 046/19 od 7. 8. 2019, 073/19 od 27. 12. 2019, 080/20 od 4. 8. 2020.

u toj fazi proizvodno-prometnog ciklusa. Taj porez je dobio naziv po tome što ga svaki učesnik u ciklusu proizvodnje i prometa plaća samo na vrijednost koju je dodao u tom ciklusu. Trenutna stopa PDV-a u Crnoj Gori iznosi 21%, pri čemu u skladu sa navedenim zakonom postoje dobra (proizvodi i usluge) koji se oporezuju po sniženoj stopi od 7%, odnosno perdvidena su i određena poreska oslobađanja. Navedeni zakon, s knjigovodstvenog aspekta, biće predmet razmatranja u okviru tačke 1.4.1.2.1.

Zakon o porezu na dobit¹¹⁹ kojim se uređuje sistem i uvodi obaveza plaćanja poreza na dobit pravnih lica. Navedenim zakonom se reguliše pitanje poreske osnovice, iznosa stope poreza na dobit (9%), predmeta oporezivanja, poreskog obveznika kao i određenih poreskih izuzeća i sl.

Podzakonska akta – uredbе, pravilnici i slično, koji se donose prije svega po osnovu ovlašćenja iz Zakona o računovodstvu od strane odgovarajućih ministarstava, najčešće od strane Ministarstva finansija.

1.6.1.2.1. Porez na dodatu vrijednost (PDV) – računovodstveni aspekt

Porez na dodatu vrijednost (PDV) obično se definiše kao porez koji se obračunava i plaća u svim fazama proizvodno-prometnog ciklusa, na način da se u svakoj fazi oporezuje samo iznos dodate vrijednosti koja se ostvari u toj fazi proizvodno-prometnog ciklusa. Ovaj porez je dobio naziv po tome što ga svaki učesnik u ciklusu proizvodnje i prometa plaća samo na vrijednost koju je dodao u tom ciklusu.¹²⁰

Prema članu 1 stav 2 Zakona o porezu na dodatu vrijednost (PDV-u)¹²¹ stoji: „PDV kao opšti porez na potrošnju obračunava se i plaća u svim fazama prometa oporezivih proizvoda, odnosno oporezivih usluga, ako ovim zakonom nije drukčije određeno.“ Na osnovu ovako definisanog PDV-a, može se zaključiti da PDV nije ništa drugo do svojevrsan oblik poreza na potrošnju, s tim što razlika leži u tome da se porez na promet na potrošnju naplaćuje samo u jednoj fazi i to u krajnjem prometu, dok se PDV naplaćuje u svim fazama prometa dobara i usluga, pa se s pravom naziva još i *višefazni ili svefazni* porez. PDV je u Crnoj Gori zamijenio porez na promet u maloprodaji koji je veoma dugo bio prisutan u poreskom sistemu. Razlog ovih izmjena leže u nastojanju da se unaprijedi poreska disciplina obveznika koji vrše promet dobara i usluga, odnosno obavljaju određene aktivnosti koje na direktan ili indirektan način mogu opredjeljivati visinu budžeta određene države. U narednim pasusima ukazujemo na sličnost i na razlike koje postoje između ova dva oblika poreza. Kao što je evidentno, sličnost se očitava u tome što i PDV i porez na promet u maloprodaji imaju istu sadržinu koja se ogleda u tome da je predmet oporezivanja isti, a to je promet dobara i usluga. U tom smislu, porez na promet u maloprodaji i PDV na kraju daju istu vrijednost obračunatog poreza, ali se razlike ogledaju u:

a) načinu obračunavanja:

¹¹⁹ „Službeni list Republike Crne Gore“, br. 065/01 od 31. 12. 2001, 012/02 od 15. 3. 2002, 080/04 od 29. 12. 2004, „Službeni list Crne Gore“, br. 040/08 od 27. 6. 2008, 086/09 od 25. 12. 2009, 040/11 od 8. 8. 2011, 014/12 od 7. 3. 2012, 061/13 od 30. 12. 2013, 055/16 od 17. 8. 2016.

¹²⁰ U engleskom jeziku – Value Added Tax – VAT, ili u njemačkom jeziku – Mehrwertsteuer.

¹²¹ Vidjeti: Zakon o porezu na dodatu vrijednost (ažuriran na dan 31. 3. 2021). („Sl. list RCG“, br. 65/2001, 12/2002 – ispr., 38/2002, 72/2002, 21/2003, 76/2005, 4/2006 – ispr. i „Sl. list CG“, br. 16/2007, 40/2011 – dr. zakon, 29/2013, 9/2015, 53/2016, 1/2017, 50/2017, 46/2019 – dr. zakon, 80/2020 i 73/2019 – dr. zakon) (datum pristupanja: 18. 4. 2021).

– porez na promet u maloprodaji se naziva *jednofazni* iz razloga što je krug poreskih obveznika sveden na fazu maloprodaje i naplata se vrši nakon realizacije kod krajnjih kupaca. Upravo iz tog razloga što se obračun i plaćanje poreza vrši u posljednjoj fazi (fazi maloprodaje), otuda i naziv – porez na promet u maloprodaji. Ovakav način obračuna i plaćanja poreza je pogodio mnogim poreskim obveznicima, iz razloga što su imali mogućnost izbjegavanja plaćanja poreza.

– PDV se naziva *višefazni* ili *svefazni* porez jer se obračun i naplata poreza vrši i prije faze maloprodaje, odnosno u svim fazama proizvodno-prometnog ciklusa. U njegovom nazivu stoji i dodata vrijednost što znači da privredni entiteti plaćaju PDV samo na onu vrijednost koju dodaju. Pojašnjenja radi, princip dodate vrijednosti znači da privredni entiteti koji su registrovani za PDV naplaćuju od svojih klijenata PDV za dobra i usluge koje prodaju (Izlazni PDV), a odbijaju PDV koji je od njih naplatio dobavljač (Ulazni PDV). Naprijed navedeno je najbolje moguće ilustrovati na sljedeći način (pogledati *Tabelu 14*).

FAZA OPOREZIVANJA	DODATA VRIJEDNOST	STOPA PDV	PLAĆENI POREZ	CIJENA BEZ POREZA	STOPA	PLAĆENI POREZ
PROIZVODNJA	3000	21%	630	-	-	-
TRGOVINA NA VELIKO	1000	21%	210	-	-	-
TRGOVINA NA MALO	1000	21%	210	5000	21%	1.050
UKUPNO	5000	-	1.050	5000	-	1.050

Tabela 14: Obračun dodate vrijednosti kod PDV-a¹²²

b) tehnikama naplate:

– porez na promet u maloprodaji ima suspenzivni karakter, što zapravo znači da se obračun i plaćanje poreza odlaže, tj. suspenduje do posljednje faze, faze maloprodaje kao i da teret poreza snosi samo *krajnji kupac*;

– PDV se zasniva na sistemu kredita¹²³, što zapravo znači da svi učesnici proizvodno-prometnog ciklusa snose teret poreza, odnosno naplata najvećeg dijela poreze se realizuje značajnim dijelom prije posljednje faze (faze maloprodaje).

Aдекватna definicija *predmeta oporezivanja* u sistemu PDV-a je data u samom Zakonu. Naime, kao predmet oporezivanja smatraju se:

promet proizvoda i usluga koje poreski obveznik u okviru obavljanja svoje djelatnosti vrši uz naknadu; uvezena dobra u Crnu Goru.

Pod *poreskim obveznikom* se podrazumijeva svako lice (pravno ili fizičko) koje samostalno obavlja promet dobara i usluga ili izvozi dobra, u okviru obavljanja svoje djelatnosti. Republika, njeni organi i lokalne samouprave nijesu obveznici ukoliko obavljaju promet dobara i usluga iz djelokruga

¹²² Napomena: Preuzeto sa *www* i prilagođeno potrebama autora.

¹²³ Već je o tome bilo riječi u okviru prethodne tačke.

organa¹²⁴, odnosno jesu obveznici ako obavljaju promet dobara i usluga koji nijesu iz djelokruga aktivnosti organa.¹²⁵

Status malih obveznika imaju pravna i fizička lica čije su oporezive isporuke proizvoda i usluga za posljednjih 12 mjeseci, odnosno posljednju kalendarsku godinu manje od 18.000 €. Navedeni mali obveznici nijesu dužni da izvrše PDV registraciju i kao takvi ne mogu da izdaju PDV račune. Međutim, ukoliko žele da koriste prednosti PDV sistema mogu da izvrše registraciju, uz naglasak da u tom stanju moraju ostati najmanje tri godine.

Kako PDV predstavlja način prikupljanja prihoda budžeta, te se i obračunava na dodatu vrijednost u svim fazama realizacije proizvoda i usluga, kao i na sve oporezive proizvode uvezene u Crnoj Gori, to je lice koje obavlja poslovnu djelatnost u Crnoj Gori i kome oporezivi promet prelazi 18.000 € u periodu od 12 uzastopnih mjeseci u obavezi da plati PDV.

Poreski dužnik je lice koje je i poreski obveznik, ali i lice poreski punomoćnik, koje odredi strano lice u Crnoj Gori, lice koje uvozi dobra i dr. Zakon o PDV-u pravi razlike između različitih kategorija obveznika. Definisane poreskog obveznika i dužnika je neophodno radi omogućavanja primjene zakona o PDV-u na tačno specificirani broj lica.

Svakako, poreski obveznik je dužan da izvrši i određene činidbe koje su definisane zakonom o PDV-u, kao što su:

- podnošenje prijave za PDV – evidenciona prijava,
- izdavanje računa o izvršenom prometu dobara i usluga,
- vođenje evidencije u skladu sa zakonom,
- obračunavanje i plaćanje PDV i podnošenje poreske prijave.

Treba naglasiti da poreski obveznik koji isporučuje proizvode ili vrši usluge drugom poreskom obvezniku mora na računu navesti najmanje sljedeće podatke:

- mjesto i datum izdavanja i redni broj računa,
- firmu, tj. naziv i sjedište, odnosno stalno prebivalište i svoj poreski broj,
- firmu, tj. naziv i svoje sjedište, odnosno stalno prebivalište primaoca proizvoda, odnosno usluge i njegov poreski broj,
- vrstu i količinu isporučenih dobara ili vrstu i obim usluga,
- prodajnu cijenu proizvoda, odnosno usluga bez uračunatog PDV,
- prodajnu vrijednost proizvoda, odnosno usluga sa uračunatim PDV,
- iznos PDV uračunat u prodajnu vrijednost proizvoda, odnosno usluga.

Dakle, fiskalni račun je dužan da izda svaki prodavac registrovan kao PDV obveznik, odnosno svako lice čiji je oporezivi promet dobara i usluga za posljednju kalendarsku godinu veći od 18.000 €. U

¹²⁴ „Državni organi i organizacije i organi jedinice lokalne samouprave i druga javna pravna tijela u okviru vršenja djelatnosti po osnovu javnih funkcija ne smatraju se poreskim obveznicima, ako u vezi tih djelatnosti naplaćuju porezi, takse, doprinosi i druge dažbine.“ Zakon o porezu na dodatu vrijednost objavljen u „Službenom listu RCG“, br 65/2001 i 12/2002. Član 13, stav 4.

¹²⁵ Odnosno, ukoliko obavljaju promet roba, odnosno usluga koji je prema ovom zakonu oporeziv kod drugih poreskih obveznika.

suprotnom slučaju, ne postoji obaveza izdavanja fiskalnog računa, ali postoji obaveza prilikom svake prodaje izdavanja računa koji je ovjeren od strane Poreske uprave.¹²⁶

Obveznik je dužan da u svom knjigovodstvu obezbijedi sve podatke potrebne za pravilno i pravovremeno obračunavanje i plaćanje PDV, a posebno o ukupnoj vrijednosti obavljenog prometa proizvoda (usluga)¹²⁷, ukupnoj vrijednosti nabavljenih proizvoda (usluga)¹²⁸, obračunatom PDV na računima za primljene proizvode i usluge (ulazni PDV)¹²⁹ i dr.

Mjesto prometa usluga je mjesto u kojem pružalac usluga obavlja svoju djelatnost¹³⁰. Mjesto uvoza dobara je mjesto u kojem je uvezeno dobro unijeto u carinsko područje CG.

Vrijeme prometa dobara nastaje danom:

- otpočinjanja prevoza dobara,
- preuzimanja dobara od strane kupca,
- prenosa prava raspolaganja na primaoca dobra,
- očitavanja stanja primljene vode, električne energije, gasa i toplotne energije, kao i
- kada je dobro unijeto u carinsko područje Republike.

S druge strane, usluga se smatra pruženom kada je:

- završeno pojedinačno pružanje usluge ili
- kada je prestao pravni odnos za pružanje usluge.

Djelimična usluga se smatra izvršenom kada je okončano pružanje dijela celokupne usluge.

Poreska obaveza *nastaje* danom kada se izvrši neka od navedenih radnji:

- promet dobara ili usluga¹³¹,
- naplata, ako je izvršena prije prometa dobara ili usluga,
- nastanak obaveze plaćanja carinskog duga, a ako nema te obaveze, onda danom u kojem bi nastala ta obaveza.

Poreska osnovica kod prometa dobara ili usluga jeste iznos naknada koju obveznik prima ili treba da primi od kupca, naručioca ili trećeg lica, za isporučena dobra ili pružanje usluge, uključujući subvencije koje su neposredno povezane sa cijenom tih dobara ili usluga, u koju nije uključen PDV. U osnovicu se računavaju: nabavna vrijednost dobra ili usluge po fakturi dobavljača; akcize, carine i druge uvozne dažbine; svi sporedni troškovi. Na tako utvrđenu poresku osnovicu zaračunava se poreska stopa u skladu sa zakonom.

Opšta stopa PDV-a za oporezivi promet dobara i usluga u našoj zemlji iznosi 21%¹³², osim kod prometa proizvoda, usluga i uvoza proizvoda za koje je propisano da se ne obračunava i ne plaća PDV,

¹²⁶ Npr. na tezgama, pri prodaji dnevne štampe, sladoleda, proizvoda na otvorenom prostoru i u objektima u kojima se ostvaruje mali promet, moguće je da se dobije račun koji nije fiskalni.

¹²⁷ Bilo da je u pitanju vrijednost prometa roba (usluga) gdje se primjenjuje jedinstvena stopa PDV, bilo da se vrijednost prometa PDV obračunava po nultoj stopi ili pak da je vrijednost prometa oslobođen PDV.

¹²⁸ Bilo da je u pitanju vrijednost nabavljenih roba (usluga) gdje se primjenjuje jedinstvena stopa PDV, bilo da se na vrijednost nabavke, PDV obračunava po nultoj stopi ili pak da je vrijednost nabavke, oslobođen PDV.

¹²⁹ Detaljnije pogledati: Zakon o porezu na dodatu vrijednost, op. cit., član 53 i 54.

¹³⁰ U slučaju da se promet vrši preko poslovne jedinice, mjestom prometa usluga se smatra mjesto poslovne jedinice, mada postoje i određeni izuzeci koji su dati u Zakonu o porezu na dodatu vrijednost.

¹³¹ Detaljnije o tome pogledati: Zakon o porezu na dodatu vrijednost, op. cit., član 18.

¹³² Skupština Crne Gore je na sjednici održanoj 19 juna 2013. godine usvojila Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o porezu na dodatu vrijednost, kojim je propisano da isti stupa na snagu osmog dana od dana njegovog objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“. Navedeni zakon je objavljen u „Službenom listu Crne Gore“, broj 29/13 od 22. juna 2013. godine, i isti stupa na snagu 30. juna 2013. godine. Između ostalog, jedna od izmjena navedenog zakona je i povećanje opšte stope PDV-

kao i kod prometa proizvoda, usluga i izvoza proizvoda za koje je propisana nulta (0) stopa PDV¹³³. Kod utvrđivanja visine poreskih stopa u izradi Zakona o PDV-u je bilo određenih problema, jer su već bili zastupani stavovi da se umjesto jedne jedinstvene, primjenjuju dvije poreske stope – opšta i snižena. Kasnije, stupanjem na snagu i primjenom dopuna Zakona o PDV-u, 1. januara 2006. godine, zvanično se uvodi i *snižena poreska stopa*, tj. $PDV = 7\%$ ¹³⁴.

Dakle, za određenu grupu proizvoda i usluga primjenjuje se snižena poreska stopa – 7%, i to kod osnovnih životnih namirnica (hljeb, mlijeko, mast, ulje, lijekovi, usluge turističkog smještaja¹³⁵ i sl.).

Zakon o PDV-u definiše i slučajeve kada dolazi do *poreskog oslobađanja* i to:

- za usluge od javnog interesa (npr. javne poštanske usluge koje obavlja Pošta CG, zdravstvene usluge, usluge socijalnog osiguranja, usluge predškolskog vaspitanja i sl.),
- za ostala oslobođenja (npr. osnovni proizvodi za ljudsku ishranu, lijekovi, udžbenici za obrazovanje, knjige i publikacije od posebnog interesa za nauku, bankarske i finansijske usluge i sl.),
- kod uvoza proizvoda (npr. proizvodi koji se u CG unose u okviru tranzitno carinskog postupka, zlato, plemeniti metali i dr.),
- kod privremenog uvoza proizvoda,
- posebna oslobađanja (npr. proizvodi koji su namijenjeni unosu u akcizno skladište, proizvodi koji se unose u carinsku zonu i sl.),
- bankarske usluge, i sl.

Za svaku prodaju proizvoda i usluga u kojoj se naplata obavlja u gotovini obavezno je izdavanje fiskalnog računa.

Poreski period je vremenski period za koji poreski obveznik obračunava i plaća PDV, odnosno to je period od prvog do zadnjeg dana u mjesecu (kalendarski mjesec).

Povraćaj poreza obveznik može tražiti ako je iznos poreske obaveze (izlazni porez) u poreskom periodu manji od iznosa ulaznog PDV, a koji poreski obveznik može odbiti u istom poreskom periodu. Tada mu se razlika priznaje kao poreski kredit i za vrijednost tog iznosa će biti kompenzovana obaveza za PDV u sljedećem obračunskom periodu, ukoliko ta obaveza postoji, odnosno na zahtjev poreskog obveznika vraća se navedena razlika PDV najkasnije 90 dana od dana podnošenja obračuna PDV. Poreskom obvezniku koji pretežno izvozi proizvode i poreskom obvezniku koji više od tri uzastopna obračuna PDV iskazuje višak ulaznog PDV, razlika PDV se može vratiti u roku od 60 dana od dana podnošenja obračuna PDV. Takođe, ukoliko je poreskom obvezniku istekao rok za plaćanje drugih poreza, razlika po osnovu PDV mu se umanjuje za iznos poreskog duga.

Proces oporezivanja kod PDV-a se obavlja na sljedeći način:

a sa 17% na 19% (detaljnije pogledati: <http://www.poreskauprava.gov.me/vijesti/128900/I-n-s-t-r-u-k-c-i-j-a.html>). Najnovije izmjene Zakona o PDV-u bile su početkom 2020. i rezultirale su promjenom stope PDV-a na 21%. Posljednje ažuriranje Zakona o PDV-u je bilo 31. 3. 2021. godine (detaljnije: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-porezu-na-dodatu-vrijednost.html>).

¹³³ Isto, član 25.

¹³⁴ Pored toga Zakon o PDV-u uređuje i primjenu različitih postupaka oporezivanja za male poreske obveznike; za poljoprivrednike; za turističke agencije; za polovna, umjetnička, kolekcionarska dobra i antikvitete.

¹³⁵ U usluge turističkog smještaja nije uključena usluga prodaje hrane i pića, prodaja ulaznica za sportske i kulturne manifestacije i sl.

a) pri *prodaji* dobara i usluga, svako preduzeće u fakturi kao posebnu stavku iskazuje vrijednost obračunatog PDV-a (po propisanoj poreskoj stopi), koja se primjenjuje na prodajnu vrijednost fakturiranih dobara i usluga;

Napominjemo da sve podatke o izdatim i primljenim fakturama i porezu koji je sadržan u tim fakturama, poreski obveznik mora da vodi u knjigovodstvenim evidencijama: knjiga izlaznih faktura (KIF) i knjiga ulaznih faktura (KUF).

b) kupac dobara i usluga obračunati PDV plaća svom dobavljaču zajedno sa fakturnom vrijednošću, ali PDV obračunat u fakturi dobavljača se ne uključuje u nabavnu vrijednost kupljenih dobara, odnosno u troškove kupljenih usluga (**PDV nije trošak!**), već ga knjiži na računu Akontacionog PDV-a.

c) prilikom prodaje svojih dobara i usluga, kupac obračunava PDV po propisanoj stopi koja se primjenjuje na fakturnu vrijednost prodatih proizvoda i usluga, a obračunati PDV iz fakture kupcu knjiži u okviru Pasivnih vremenskih razgraničenja, na računu Obaveze za PDV.

d) kada dospije rok za plaćanje obaveza PDV-a prema državi, poreski obveznik upoređuje saldo računa Akontacioni PDV i saldo računa Obaveze za PDV. Ukoliko je saldo računa Akontacioni PDV (ulazni PDV) niži od salda računa Obaveze za PDV (izlazni PDV), ta razlika predstavlja obavezu prema državi. Ukoliko je saldo računa Akontacioni PDV (ulazni PDV) viši od salda računa Obaveze za PDV (izlazni PDV), za tu razliku poreski obveznik podnosi nalog za povraćaj više plaćenog od obračunatog/naplaćenog PDV-a, ili mu se odobrava poreski kredit.

Primjer 36:

Preduzeće „MK & A“ DOO je za potrebe poslovanja kupilo laptop. Na fakturi (računu) koja im je ispostavljena od strane prodavca (dobavljača) naznačena je vrijednost od 300 € i obračunati PDV na tu vrijednost 63 € (21% na 300 € = 63 €). To zapravo znači da će preduzeće „MK & A“ DOO platiti prodavcu 363 €.

Sa knjigovodstvenog aspekta, preduzeće „MK & A“ DOO dobijenu fakturu dostavlja svom knjigovođi, a koji nakon provjere ispravnosti (da li sadrži sve neophodne attribute), njene elemente unosi u KUF. Dobavljač, odnosno prodavac koji je prodao laptop, takođe treba da izvrši evidentiranje u svom knjigovodstvu, odnosno u KIF.

Iz svega navedenog slijedi zaključak da su u postupku obračunavanja i plaćanja PDV-a bitni:

- 1. Mjesečni izlazni porez (po svim izlaznim fakturama iz KIF-a)*
- 2. Mjesečni ulazni porez (po svim ulazni fakturama KUF-a)*

Mjesečna obaveza za PDV (1 - 2)

*Knjigovodstveno obuhvatanje PDV-a realizuje se razlikovanjem obračuna i knjiženja za **PDV** u:*

- **ulaznim fakturama** i u*
- **izlaznim fakturama**.*

***PDV u ulaznim fakturama** predstavlja porez koji je sadržan u nabavljenim dobrima ili uslugama i predstavlja tzv. *prethodni porez*. On se naziva i akontacioni PDV budući da je riječ o iznosu PDV-a koji je obračunat u prethodnoj fazi prometa dobara i usluga, odnosno plaćen pri uvozu dobara, a koji poreski obveznik može da odbije od poreza koji duguje. Prema Pravilniku o Kontnom okviru,*

navedena računovodstvena kategorija ima karakter kratkoročnih potraživanja i obuhvata grupu konta **27**, koju sačinjavaju sljedeći sintetički računi:

270 – PDV u primljenim fakturama po opštoj stopi (osim plaćenih avansa)

271 – PDV u primljenim fakturama po sniženoj stopi (osim plaćenih avansa)

272 – PDV u datim avansima po opštoj stopi

273 – PDV u datim avansima po sniženoj stopi

274 – PDV plaćen pri uvozu sredstava po opštoj stopi

275 – PDV plaćen pri uvozu sredstava po sniženoj stopi

276 – PDV obračunat na usluge inostranih lica

277 – Naknadno vraćen PDV kupcima – stranim državljanima

279 – Potraživanja za više plaćeni PDV

Naime, knjigovodstveno evidentiranje PDV-a u ulaznim fakturama se obavlja na računima PDV u primljenim fakturama, te se shodno tome vrši:

zaduživanjem odgovarajućeg računa materijala, robe, osnovnog sredstva ili dr. i računa PDV u ulaznim fakturama, uz odobravanje računa dobavljači ili nekog drugog računa.

Prikaz knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Račun npr. Materijal PDV u primljenim fakturama Npr. Račun Dobavljači u zemlji – opis poslovne promijene –	NV ¹³⁶ 21% NV	NV+21%NV

Primjer 37:

Preduzeće „MK & A“ DOO je obveznik PDV-a.

1. Po fakturi br. 23 preduzeće je nabavilo materijal čija je fakturna vrijednost 10.000 €. PDV po ulaznoj (primljenoj) fakturi se obračunava po stopi od **21%**.

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1a)	Materijal PDV u primljenim fakturama Dobavljači u zemlji – Po fakturi dobavljača br. 23 –	10.000 2.100	12.100

PDV u izlaznim fakturama predstavlja porez koji se obračunava prilikom prodaje dobara ili usluga. Prema Pravilniku o Kontnom okviru, navedena računovodstvena kategorija ima karakter kratkoročnih obaveza i obuhvata grupu konta **47**, koju sačinjavaju sljedeći sintetički računi:

470 – Obaveze za PDV po izdatim fakturama po opštoj stopi (osim primljenih avansa)

471 – Obaveze za PDV po izdatim fakturama po sniženoj stopi (osim primljenih avansa)

472 – Obaveze za PDV po primljenim avansima po opštoj stopi

¹³⁶ NV – nabavna vrijednost

- 473 – Obaveze za PDV po primljenim avansima po sniženoj stopi
 474 – Obaveze za PDV po osnovu sopstvene potrošnje po opštoj stopi
 475 – Obaveze za PDV po osnovu sopstvene potrošnje po sniženoj stopi
 476 – Obaveze za PDV po osnovu prodaje za gotovinu
 479 – Obaveze za PDV po osnovu razlike obračunatog PDV i prethodnog poreza

Knjigovodstveno evidentiranje PDV-a u izlaznim fakturama se vrši posredstvom računa Obaveze za porez na dodatu vrijednost, odnosno:

na teret računa kupci, potraživanja od zaposlenih ili dr., uz odobravanje odgovarajućeg računa u zavisnosti da li je prodata roba, materijal, osnovno sredstvo, da li je utvrđen gubitak za koje je odgovoran računopolagač ili dr. račun, kao i uz odobravanje računa Obaveze na PDV.

Prikaz knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Račun npr. kupci Račun npr. prihod od prodaje PDV u izdatim fakturama – opis poslovne promijene –	PV ¹³⁷ +21%PV	PV 21%PV

Primjer 38:

Preduzeće „MK & A“ DOO koje je obveznik PDV-a je kupcima prodalo robe po prodajnoj vrijednosti od 16.000 €. PDV po izdatim fakturama br. 185/05 se obračunava po stopi od 21%.

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
2.	Kupci u zemlji Prihodi od prodaje robe PDV u izdatim fakturama -Po fakturi br. 185/05-	19.040	16.000 3.360

Nerijetko se dešava da je PDV već sadržan u maloprodajnu cijenu. U toj situaciji, neophodno je izračunati preračunatu stopu PDV-a, i ona za PDV od **21%** iznosi **17,35%**¹³⁸, odnosno za sniženu poresku stopu od **7%** iznosi **6,54%**.

Obračun PDV-a se vrši jednom mjesečno popunjavanjem poreske prijave koja se predaje Poreskoj upravi uz prateću dokumentaciju.

Na kraju, sučeljavanjem stanja na računima, vrijednosti PDV-a u primljenim i PDV-a u izdatim fakturama, izračunava se obaveza za PDV. Moguće je ovdje da se javi dvije situacije, da je:

- a) *vrijednost PDV-a u izlaznim fakturama veća od vrijednosti PDV-a u ulaznim,*

¹³⁷ PV – prodajna vrijednost

¹³⁸ $\frac{\text{propisana stopa PDV} * 100}{100 + \text{propisana stopa PDV}} = \frac{21\% * 100}{100 + 21\%} = 17,35\%$

b) vrijednost PDV-a u izlaznim fakturama manja od vrijednosti PDV-a u ulaznim.

U slučaju pod a) tj. kada je obračunati PDV veći od prethodnog, odnosno PDV-a u ulaznim fakturama, tada preduzeće mora da izmiri obavezu za PDV do 10-og u mjesecu koji je predviđen za obračun PDV-a. Najčešće je to period od tri mjeseca, a u određenim slučajevima mjesec dana. Obveznik popunjava poresku prijavu i predaje je poreskim organima.

Zaključna knjiženja u slučaju većeg iznosa obaveza za PDV se sprovode na taj način što se zadužuju računi – PDV u izdatim fakturama, a potražuju računi – PDV u primljenim fakturama i račun Obaveze za PDV po osnovu razlike obračunatog poreza. Obaveze za PDV po osnovu razlike obračunatog poreza se izmiruju sa tekućeg računa.

Prikaz knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	PDV u izlaznim fakturama PDV u ulaznim fakturama Obaveza za PDV – opis poslovne promijene –	21%PV	21%NV 21%PV- 21%NV ¹³⁹
1a)	Obaveza za PDV Tekući račun – opis poslovne promijene –	razlika	razlika

Primjer 39:

Knjigovođa preduzeća „MK & A“ DOO je sproveo zaključna knjiženja kako bi za obračunski period (1. 1. 2021 – 31. 1. 2021) sastavio i dostavio poresku prijavu nadležnom poreskom organu.

Knjiženje u *dnevniku* na osnovu prethodnih podataka izgleda:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
3.	PDV u izdatim fakturama PDV u primljenim fakturama Obaveze za PDV po osnovu razlike obračun. – Obračun PDV-a, 1. 1. 2021 – 30. 1. 2021.	3.040	2.100 1.260
3a	Obaveze za PDV po osnovu razlike obračunatog Tekući račun – Izmirenje obaveze za PDV	1.260	1.260

Sprovođenjem ovih knjiženja preduzeće je knjigovodstveno obuhvatilo obračun i izmirenje obaveze za PDV. Međutim, ukoliko je riječ o slučaju b), da je vrijednost na računima PDV u primljenim fakturama veća od vrijednosti na računima PDV u izdatim fakturama, odnosno da je veći prethodni porez od poreza koji je u izdatim fakturama, tada preduzeće stiče pravo na povraćaj poreza. U poreskoj prijavi se ova situacija naziva „PDV kredit“ koja s aspekta Poreske uprave znači da je preduzeće kreditiralo Poresku upravu.

¹³⁹ Razlika između izlaznog i ulaznog PDV-a.

Zaključna knjiženja u ovom slučaju se sprovode na:

- teret računa PDV u izdatim fakturama i računa Pretplata za PDV, po osnovu razlike obračunatog, a uz odobrenje računa PDV u primljenim fakturama.
- slično kao i u prethodnom slučaju, Pretplata za PDV se isplaćuje sa Tekućeg računa¹⁴⁰.

Prikaz knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	PDV u izlaznim fakturama Pretplata za PDV PDV u ulaznim fakturama – opis poslovne promijene –	21% PV 21%NV- 21%PV ¹⁴¹	21%NV
1a)	Tekući račun Pretplata za PDV – opis poslovne promijene –	razlika	razlika

Primjer 40:

Ukoliko bismo pošli od pretpostavke da je u mjesecu januaru 2021. godine preduzeće „MK & A“ DOO imalo iskazanu vrijednost PDV-a u ulaznim fakturama u iznosu od 4.360, onda bi knjiženja bila realizovana na sljedeći način.

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
4.	PDV u izdatim fakturama Pretplata za PDV po osn. razlike obračunatog PDV u primljenim fakturama – obračun PDV-a –	3.360 1.000	4.360 ₁₄₂
4a.	Tekući račun Pretplata za PDV po osn. razlike obračunatog – povraćaj PDV-a –	1.000	1.000

U okviru kontnih grupa 27 – PDV u primljenim fakturama i 47 – Obaveze za PDV predviđena su posebna trocifrena konta u zavisnosti od toga kolika se poreska stopa na poresku osnovicu zaračunava, što značajno povećava analitičnost i informativnu snagu računovodstveno-poreskih izvještaja i omogućava lakši obračun PDV-a na kraju obračunskog perioda. Jednostavno u knjizi izdatih i primljenih faktura, kao pomoćnim knjigama, evidentira se poreska osnovica ponaosob u odnosu na svaku poresku stopu, zatim se prikazuje poreska stopa, nakon toga vrijednost koja se dobija

¹⁴⁰ Ukoliko poreski obveznik želi da mu se povрати „poreski kredit“. U slučaju da ne želi, onda isti može iskoristiti za plaćanje poreza u narednom periodu.

¹⁴¹ Razlika između ulaznog i izlaznog PDV-a.

¹⁴² Pretpostavka da je taj iznos.

zaračunavanjem poreske stope na osnovicu, kao i bruto vrijednost, tj. prodajna cijena, koja u sebi ima sadržanu i poresku osnovicu i PDV, kao i razliku u cijeni.

Na kraju, uvođenje sistema PDV-a u poreski sistem dovelo je do harmonizacije našeg poreskog sistema sa poreskim sistemima zemalja Evropske unije, ka kojoj naša zemlja teži. Osim toga, praktični značaj ovog načina obračuna poreza, koji nosi naziv svefazni, se najbolje pokazao u praksi razvijenijih zemalja, što ohrabruje i primjenu ovog sistema u našim uslovima.

1.6.1.3. Interna računovodstvena regulativa

Internu računovodstvenu regulativu uspostavlja svako konkretno preduzeće. Riječ je o različitim internim opštim aktima – obično pravilnicima i odlukama koje donose nadležni organi, a prema odgovarajućoj statutarnoj proceduri konkretnog preduzeća. Dakle, statutom preduzeća se prilikom definisanja nadležnosti organa upravljanja i rukovođenja predviđa i nadležnost određenih (imenovanih) organa u pogledu uređivanja i obavezujućeg regulisanja ukupnosti rada računovodstvene funkcije konkretnog preduzeća.

Zadaci

Zadaci – pojašnjenje

Zadatak 1: Bruto i neto imovina

PRIMJER 1.1.

Andrea je vlasnica preduzeća za proizvodnju kancelarijskog materijala. Kako bi bila u toku sa dešavanjima u preduzeću, na kraju svakog obračunskog perioda analizira izvještaj sa bitnim poslovnim događajima u firmi. Tokom analize prethodnog izvještaja utvrdila je da je iznos njene fiksne imovine 130.000 €, iznos obrtne imovine 85.000 €, a kapital preduzeća je iznosio 20.000 €. U okviru trenutnog obračunskog perioda, nastali su sljedeći poslovni događaji:

a) Andrea je, u želji da proširi svoj proizvodni kapacitet, kupila kopir mašinu u vrijednosti od 5.000 €. Mašinu je platila sredstvima sa tekućeg računa svog preduzeća.

b) Banka je u skladu sa potpisanim ugovorom o kreditu, uplatila preduzeću iznos od 20.000 € koji će se otplaćivati narednih 5 godina (izvod 1).

c) Kupljen je dodatan materijal za proizvodnju sveski i notesa, vrijednosti 800 €. Po tom osnovu, primljena je faktura broj 17 i prijemnica 17/1 od dobavljača „Kastex“. Faktura još uvijek nije plaćena.

d) Desio se požar u jednom dijelu kapaciteta. Pri tom događaju je uništena mašina vrijednosti 10.000 €. Andrea je donijela odluku da se mašina mora rashodovati.

e) Sa blagajne je podinuto 1.000 € na osnovu naloga za isplatu.

f) Andrea, kao osnivač, je odlučila da unese u obliku stvari u preduzeće automobil vrijednosti 8.000 € koji će koristiti kao dostavno vozilo, u svrhu obavljanja svakodnevnih poslovnih aktivnosti.

Utvrđite koliko iznosi Andreina bruto i neto imovina na kraju ovog perioda.

Navedite šta bi se desilo sa strukturom imovine da je Andrea odlučila da umjesto plaćanja kopir mašine gotovinom u transakciji a) izmiri svoju obavezu putem podizanja kratkoročnog kredita.

Ukoliko su postrojenja preduzeća bila osigurana u slučaju štete u potpunosti, a osiguravajuća kuća isplatila iznos od 10.000 € koliko je iznosila šteta, šta bi se desilo sa strukturom bruto imovine u tom slučaju? Uporedite ovu situaciju sa poslovnim događajem u promjeni pod d). Koliko iznosi razlika u neto imovini između ove dvije situacije?

RJEŠENJE

Stanje imovine na početku perioda:

Sredstva	=	Kapital	+	Obaveze
Fiksna imovina + Obrtna imovina				
130.000 + 85.000 = 215.000		20.000		195.000

Stanje imovine na kraju perioda:

Sredstva		=	Kapital	+	Obaveze
Fiksna imovina	Obrtna imovina				
130.000 +	85.000		20.000		195.000
a) + 5.000	-5.000				
b)	+20.000				+20.000
c)	+800				+800
d) - 10.000			-10.000		
e)	-1.000		-1.000		
f) + 8.000			+8.000		
Ukupno					
133.000	99.800		17.000		215.800
232.800		=	232.800		

Bruto (ukupna) imovina = 232.000 €

Neto imovina = Ukupna imovina – Obaveze

Neto imovina = 232.000 € – 215.800 €

Neto imovina = 16.200 €

Da je Andrea odlučila da podigne kratkoročni kredit za kupovinu kopir mašine, umjesto transformacije imovine (povećanje fiksne imovine i smanjenje obrtne), došlo bi do povećanja fiksne imovine, ali i povećanja obaveza.

Sredstva =		Kapital +	Obaveze
Fiksna imovina	Obrtna imovina		
a) +5.000			+5.000

U tom slučaju, ukupne obaveze preduzeća na kraju obračunskog perioda bi bile veće za 5.000 € kredita, ali takođe bi i ukupna imovina preduzeća bila uvećana za isti iznos.

U slučaju da je mašina koja je uništena bila osigurana, ne bi došlo do smanjenja kapitala jer bi osiguravajuća kuća nadoknadila štetu. U tom slučaju, poslovna promjena bi izgledala na ovaj način:

Sredstva =		Kapital +	Obaveze
Fiksna imovina	Obrtna imovina		
a) -10.000	+10.000		

Obrtna imovina bi se povećala za iznos koji bi bio uplaćen od osiguravajuće kuće, jer bi preduzeće dobilo uplatu jednaku vrijednosti mašine na tekući račun.

Sredstva =		Kapital +	Obaveze
Fiksna imovina	Obrtna imovina		
130.000 +	85.000	20.000	195.000
a)+5.000			+5.000
b)	+20.000		+20.000
c)	+800		+800
d) -10.000	+10.000		
f)	-1.000	-1.000	
g) +8.000		+8.000	
Ukupno			
133.000	114.800	27.000	220.800
247.800		247.800	

PRIMJER 1.2.

U tabeli je dat bilans stanja preduzeća na dan 1. 1. 20XX. godine. Pri sastavljanju ovog Bilansa stanja / Iskaza o finansijskoj poziciji, računovođa u obuci je napravio nekoliko grešaka pri kategorizaciji bilansnih stavki određenim klasama.

Korigujte Bilans stanja / Iskaz o finansijskoj poziciji na način da razvrstate svaku bilansnu poziciju u kategoriju kojoj pripada;

Izračunajte bruto i neto imovinu preduzeća.

STALNA IMOVINA		KAPITAL	
Neraspoređena dobit	25.000	Akcijski kapital	82.000
Oprema	20.000	Rezervisanja za troškove u garantnom roku	4.000
Ispravka vrijednosti opreme	15.000	Dugoročni finansijski plasmani	5.000
Materijal	6.500	Nekretnine	50.000
OBRTNA IMOVINA		OBAVEZE	
Patenti	30.000	Dobavljači	8.000
Roba	12.000	Kupci	7.000
Rezervni djelovi	8.500	Licence	5.000
		Dugoročni kredit	10.000

RJEŠENJE

a)

STALNA IMOVINA		KAPITAL	
Patenti	30.000	Akcijski kapital	82.000
Licence	5.000	Neraspoređena dobit	25.000
Nekretnine	50.000		
Oprema	20.000		
Ispravka vrijednosti opreme	(15.000)		
Dugoročni finansijski plasmani	5.000		
OBRTNA IMOVINA		OBAVEZE	
Roba	12.000	Dugoročni kredit	10.000
Materijal	6.500	Rezervisanja	4.000
Rezervni djelovi	8.500	Dobavljači	8.000
Kupci	7.000		

b) Bruto imovina = 95.000 + 34.000 = 129.000 €

Neto imovina = 129.000 - 22.000 = 107.000 €

Zadatak 2: Računovodstvena jednakost

PRIMJER 2.1.

Korporacija „Braun“ se bavi prodajom aparata za kafu. U toku perioda od jedne nedjelje, nastalo je više poslovnih transakcija. Koristeći proširenu računovodstvenu jednakost ($S + R = K + P + O$), evidentirajte nastale promjene u tabeli:

c)	-10.000 +15.000	-10.000		+15.000	
d)		+1.000			+1.000
e)	-500	+500			
f)-13.000	+16.000			+3.000	
g)	-1.000	+1.000			
77.000	94.500	2.500	75.000	8.000	91.000
	174.000			174.000	

Promjene koje mijenjaju strukturu imovine su: a), e) i g).

Promjene koje povećavaju/smanjuju aktivu i pasivu za isti iznos su: b), c), d), f).

Situacija koja bi dovela do transformacije aktive jeste plaćanje kamiona putem tekućeg računa, čime bi se obrtna imovina smanjila za taj iznos, a stalna povećala.

Da je zemljište prodato po cijeni od 11.000 €, fiksna imovina bi se smanjila za 13.000 €, tekući račun se povećao za 11.000 €, a rashodi bi se povećali za 2.000 €.

PRIMJER 2.2.

U tabeli je data imovinska struktura tri preduzeća. Preduzeće A se bavi prodajom prehrambene robe na malo. Preduzeće B je akcionarsko društvo koje posluje na internacionalnom tržištu. Preduzeće C se bavi prodajom nekretnina na primorju.

	Obaveze	Rashodi	Fiksna imovina	Poslovni rezultat tekućeg perioda	Obrtna imovina	Kapital
A	92.000	44.000	155.000	52.000	?	84.000
B	?	48.000	99.000	84.000	83.000	32.000
C	46.000	15.000	54.000	10.000	22.000	?

Koristeći proširenu računovodstvenu jednakost, izračunajte iznos bruto i neto imovine za tri preduzeća. Koja poslovna promjena u preduzeću A bi uzrokovala da se obrtna imovina poveća i smanji za isti iznos (promijenila strukturu obrtne imovine)?

Koja poslovna promjena bi preduzeću B uzrokovala da se kapital i obrtna imovina povećaju za isti iznos?

Koja poslovna promjena bi preduzeću C uzrokovala da se obaveze i fiksna imovina povećaju za isti iznos?

Koje je preduzeće najbolje poslovalo u toku datog perioda?

Ukoliko je svakom preduzeću potrebno da unovči imovinu u što kraćem roku zbog krize likvidnosti, koje preduzeće bi prikupilo najveći iznos novca?

Ukoliko preduzeće B ima 15.000 emitovanih akcija, kolika je nominalna vrijednost akcija ovog preduzeća?

RJEŠENJE

	Obaveze	Rashodi	Fiskalna imovina	Poslovni rezultat tekućeg perioda	Obrtna imovina	Kapital	Prihodi
A	92.000	44.000	155.000	52.000	73.000	84.000	96.000
B	66.000	48.000	99.000	84.000	83.000	32.000	132.000
C	46.000	15.000	54.000	10.000	22.000	20.000	25.000

Bruto imovina preduzeća A: $155.000 + 73.000 = 228.000$

Neto imovina preduzeća A: $228.000 - 92.000 = 136.000$

Bruto imovina preduzeća B: $99.000 + 83.000 = 182.000$

Neto imovina preduzeća B: $182.000 - 66.000 = 116.000$

Bruto imovina preduzeća C: $54.000 + 22.000 = 76.000$

Neto imovina preduzeća C: $76.000 - 46.000 = 30.000$

S obzirom na to da se preduzeće A bavi prodajom prehrambene robe, svaka prodaja proizvoda će izazvati smanjenje zaliha robe i povećanje stanja na tekućem računu/blagajni.

Kompanija B je akcionarsko društvo, pa bi promjena koja se tiče povećanja kapitala i obrtne imovine bila uplata upisanih akcija od strane akcionara.

Kupovina dodatne nekretnine za koju faktura još uvijek nije isplaćena bi mogao biti primjer kada bi se preduzeću C povećala fiksna imovina, a istovremeno i obaveze.

Najbolje je poslovalo preduzeće B, jer je ostvarilo najbolji poslovni rezultat tekućeg perioda.

Najveći iznos novca bi sakupilo preduzeće B, jer posjeduje najveći iznos obrtne imovine.

Vrijednost kapitala preduzeća B: 32.000 €

Broj akcija: 15.000

Cijena akcije: $32.000/15.000 = 2,13$ €

PRIMJER 2.3.

Dat je Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ preduzeća „BM & A“ DOO na dan 1. 1. 20XX. godine. U narednom periodu desilo se nekoliko značajnih poslovnih promjena. Koristeći proširenu računovodstvenu jednakost, evidentirajte naredne promjene, uzevši u obzir početno stanje računa kroz Bilans stanja / Iskaz o finansijskoj poziciji. Nakon evidencije nastalih promjena, sastavite novi Bilans stanja / Iskaz o finansijskom položaju, kao i Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha:

STALNA IMOVINA	201.000	KAPITAL	123.000
Koncesije	6.000	Akcijski kapital	90.000
Nekretnine	95.000	Emisiona premija	15.000
Građevinski objekti	56.000	Statutarne rezerve	10.000

Postrojenja i oprema	32.000	Neraspoređeni dobitak	8.000
Dugoročni finansijski plasmani	12.000		
OBRтна IMOVINA	47.000	OBAVEZE	125.000
Materijal	9.000	Dugoročni krediti	55.000
Rezervni djelovi	4.000	Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada	35.000
Roba u magacinu	15.000	Rezervisanja za troškove u garantnom roku	14.000
Dati avansi	3.000	Dobavljači	21.000
Tekući račun	10.000		
Blagajna	6.000		

- a) Preduzeće je odlučilo da kupi dugoročne hartije od vrijednosti u vrijednosti od 3.000 €. Sredstva su isplaćena sa tekućeg računa.
- b) Prodat je dio robe iz magacina, prema fakturi broj 21. Nabavna vrijednost prodate robe je 7.000, a roba je prodana za 10.000 €. Kupac još uvijek nije izmirio svoje dugovanje.
- c) Preduzeće je u proizvodnom procesu potrošilo materijala u vrijednosti od 4.000 € (trebovanje).
- d) Prodana je nekretnina knjigovodstvene vrijednosti 35.000 €. Prodajna vrijednost nekretnine je 45.000€.
- e) Preduzeće je vratilo jedan dugoročni kredit vrijednosti 5.000 €. Novac je isplaćen sa tekućeg računa (izvod 2).
- f) Jedan od kupaca nije uspio da izmiri svoje dugovanje u predviđenom roku. Zaračunali smo mu zateznu kamatu od 35 €.

RJEŠENJE

Sredstva +		Rashodi =	Kapital +	Prihodi +	Obaveze
Fiksna imovina 201.000	Obrtna imovina 47.000		123.000		125.000
a) +3.000	-3.000				
b)	+10.000 -7.000	+7.000		+10.000	
c)	-4.000	+4.000			
d) -35.000	+45.000			+10.000	
e)	-5.000				-5.000
f)	+35			+35	
169.000	83.035	11.000	123.000	20.035	120.000
263.035				263.035	

STALNA IMOVINA	169.000	KAPITAL	123.000
Koncesije	6.000	Akcijski kapital	90.000

Nekretnine	95.000 - 35.000 = 60.000	Emisiona premija	15.000
Građevinski objekti	56.000	Statutarne rezerve	10.000
Postrojenja i oprema	32.000	Neraspoređeni dobitak	8.000
Dugoročni finansijski plasmani	12.000 + 3.000 = 15.000		
OBRтна IMOVINA	83.035	OBAVEZE	120.000
Materijal	9.000 - 4.000 = 5.000	Dobavljači	21.000
Rezervni djelovi	4.000	Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada	35.000
Roba u magacinu	15.000 - 7.000 = 8.000	Rezervisanja za troškove u garantnom roku	14.000
Kupci	10.000 + 35 = 10.035	Dugoročni krediti	55.000- 5.000=50.000
Dati avansi	3.000		
Tekući račun	10.000- 3.000+45.000- 5.000=47.000		
Blagajna	6.000		

Poslovni rashodi		Poslovni prihodi	
Nabavna vrijednost prodane robe	7.000	Prihod od prodaje robe	10.000
Trošak materijala	4.000		
Finansijski rashodi		Finansijski prihodi	
		Prihod od kamata	35
Ostali prihodi		Ostali rashodi	
		Prihod od prodaje nekretnine	10.000
Ukupni rashodi	11.000	Ukupni prihodi	20.035
Dobitak	9.035		

PRIMJER 2.4.

Marta je odlučila da osnuje svoje preduzeće koje će nazvati „MK & A“. Po planu će se preduzeće baviti proizvodnjom namještaja. Napravila je spisak sve imovine koju već posjeduje i koju želi da unese u preduzeće:

Poslovni prostor	32.000 €
Mašina za obradu drveta	12.000 €
Kancelarijski namještaj	4.500 €
Hrastovina	2.500 €
Dostavno vozilo	6.400 €

Za navedenu imovinu je Marta već posjedovala sredstva i bila njihov vlasnik. Ipak, jedan dio neophodne opreme Marta nije mogla sama isfinansirati. Bilo joj je neophodno skladište za materijal. Potpisala je ugovor sa Hipotekarnom bankom za dugoročni kredit od 100.000 € koji će Marta otplaćivati narednih 15 godina. Od tog novca je kupila skladište te vrijednosti. Preostalo je još nabaviti dodatnu mašinu za lijepljenje, za koju je Marta potpisala ugovor o kratkoročnom kreditiranju sa CKB bankom, u vrijednosti od 8.000 € i kupila nedostajuću opremu.

Kako će izgledati Martin početni Bilans stanja / Iskaz o finansijskom položaju?

Da li su izvori finansiranja isto što i novac na našem tekućem računu?

Da li su u našem slučaju Martina aktiva i pasiva u ravnoteži? Kakva je veza između aktive i pasive u našem Bilansu stanja / Iskazu o finansijskoj poziciji?

RJEŠENJE

Početni Bilans stanja / Iskaz o finansijskoj poziciji:

STALNA IMOVINA	162.900	KAPITAL	57.400
Nekretnine (Poslovni prostor, Skladište)	132.000	Sopstveni kapital	57.400
Oprema (Mašina za obradu drveta, Mašina za lijepljenje)	20.000		
Dostavno vozilo	6.400		
Kancelarijski namještaj	4.500		
OBRTNA IMOVINA	2.500	OBAVEZE	108.000
Materijal (Hrastovina)	2.500	Dugoročni krediti	100.000
		Kratkoročni krediti	8.000

Izvori finansiranja i novac na tekućem računu nijesu isto. Naime, kada govorimo o izvorima finansiranja, mislimo na konkretan način na koji finansiramo našu trajnu i obrtnu imovinu. Izvori finansiranja mogu biti sopstveni ili pozajmljeni, pa samim tim mislimo na kapital (lični izvori finansiranja) ili obaveze (pozajmljeni izvori finansiranja).

U našem slučaju aktiva i pasiva jesu u ravnoteži, kao što bi trebalo uvijek da bude slučaj. Uvijek sve ono što posjeduje preduzeće mora biti finansirano na dva načina – ili iz sopstvenih izvora preduzeća (kapitala) ili na način da preduzeće pozajmljuje finansijska sredstva da bi platilo neki oblik imovine. Baš je u toj činjenici glavna veza između aktive i pasive. Na strani aktive prikazujemo sve ono što preduzeće posjeduje (u svom pojavnom obliku), dok na strani pasive pojašnjavamo na koji način se finansira sve ono što preduzeće posjeduje (sopstveni ili pozajmljeni izvori).

PRIMJER 2.5.

Računovođa u preduzeću „BM & A“ DOO je dobio zadatak da na dan 31. 12. tekuće godine zaključi račune glavne knjige, a zatim sastavi finansijske iskaze – Iskaz o finansijskoj poziciji / Bilans stanja i Iskaz o ukupnom rezultatu / Bilans uspjeha. Znajući pravila sastavljanja finansijskih iskaza, svjestan je da postoji veza između Bilansa uspjeha i Bilansa stanja. Iz tog razloga, prvo će zaključiti jednu grupu računa, a nakon toga drugu. Bilans uspjeha će sastaviti za period 1. 1. 20XX. do 31. 12. 20XX. Bilans stanja će oslikavati stanje imovine na dan 31. 12. tekuće godine.

Od navedenih računa glavne knjige, koju grupu zaključujemo prvu? Iz kog razloga?

Zaključite sve račune uspjeha i sastavite zaključni list preduzeća.

Sastavite Bilans stanja / Iskaz o finansijskoj poziciji na dan 31. 12. tekuće godine, kao i Bilans uspjeha / Iskaz o ukupnom rezultatu za period od 1. 1. do 31. 12. tekuće godine.

D Oprema P		D Poslovni prihodi P		Gubitak od D prodaje imovine P		Investicije D u toku P	
56,000	8,000		13,000	17,000		20,000	6,000
4,000			28,000			14,000	
28,000			26,000				

D Emisiona premija P		D Trošak zarada P		D Materijal P		D Kupci P	
3,000	6,000	10,000		5,000	6,000	10,000	3,000
	10,000	32,000		8,000		32,000	
		12,000		14,000		14,000	

D Akcijski kapital P		D Dugoročni krediti P		Trošak D proizvodnih usluga P		Prihod od prodaje D gotovih proizvoda P	
	65,000		23,000	7,000			12,000
	25,000		30,000	6,000			15,000

Promjena D vrijednosti zaliha P		D Tekući račun P		D Dobavljači P		Pozitivne D kursne razlike P	
5,000	9,000	10,000	8,000		12,000		850
	6,000	6,000			8,500		330
		8,000					320

RJEŠENJE

ZAKLJUČNI LIST

RB	Naziv računa	Bruto promet		Saldo promet		Bilans stanja		Bilans uspjeha	
		D	P	D	P	A	P	R	P

Uvijek prvo zaključujemo račune uspjeha (rashode i prihode), a nakon toga račune stanja. Razlog je što saldo pri sučeljavanju računa uspjeha (razlika između ukupnih prihoda i rashoda preduzeća) utiču na račune stanja preduzeća. Ukoliko su ukupni prihodi veći od ukupnih rashoda preduzeća, ova razlika će uvećati sopstveni kapital u Bilansu stanja / Iskazu o finansijskoj poziciji. U slučaju da su rashodi veći od prihoda, ovo bi bila stavka koja umanjuje sopstveni kapital preduzeća.

PRIMJER 2.6.

Preduzeće CorpCom je zaposlilo pripravnika u računovodstvenom sektoru. Prilikom sastavljanja Bilansa stanja / Iskaza o finansijskoj poziciji, pripravnik je napravio nekoliko grešaka u strukturi Bilansa, kao i u rasporedu bilansnih pozicija. Iz tog razloga, računovodstvena jednakost nije mogla biti postignuta.

Ispravite dati bilans stanja tako što ćete dodijeliti računovodstvenim pozicijama odgovarajuća mjesta, uzevši u obzir klasifikaciju bilansnih pozicija prema **roku vezanosti za aktivu i prema ročnosti za pasivu**.

Od računa uspjeha koji su greškom svrstani u Bilans stanja sastaviti Bilans uspjeha / Iskaz o ukupnom rezultatu.

AKTIVA		PASIVA	
Mjениčne obaveze	10.200	Manjkovi	5.000
Prihod od kamata	1.300	Dobavljači	15.000
Kupci	5.600	Postrojenja	45.000
Kratkoročne hartije od vrijednosti	5.700	Dugoročni finansijski plasmani	13.500
Tekući račun	8.400	Dugoročni krediti	85.000
Prihod od prodaje robe	54.000	Poslovna zgrada	150.000
Rezervisanja za troškove u garantnom roku	30.000	Dobitak od prodaje imovine	8.000
Emisiona premija	15.000	Neraspoređeni dobitak	18.000
Primljeni avansi	14.00	Oprema	30.000
Materijal	12.000	Revalorizacione rezerve	20.000
Nabavna vrijenost prodane robe	18.000	Trošak amortizacije	17.000
Gotovi proizvodi	32.000	Akcijski kapital – obične akcije	95.000

STALNA IMOVINA	238.500	KAPITAL	148.000
Poslovna zgrada	150.000	Akcijski kapital – obične akcije	95.000
Postrojenja	45.000	Emisiona premija	15.000
Oprema	30.000	Revalorizacione rezerve	20.000
Dugoročni finansijski plasmani	13.500	Neraspoređeni dobitak	18.000
OBRTNA IMOVINA	63.700	OBAVEZE	154.200
Materijal	12.000	Dugoročni krediti	85.000
Gotovi proizvodi	32.000	Rezervisanja	30.000

Kupci	5.600	Mjenične obaveze	10.200
Kratkoročne HOV	5.700	Primljeni avansi	14.000
Tekući račun	8.400	Dobavljači	15.000

PRIHODI	RASHODI	PRILIVI	ODLIVI
1.	121 €		121 €
2.	-		-
3. 1.200 €		1.200 €	
4.	215 €		215 €
5.	-		-
6. 1.700 €		1.700 €	
2.900 €	376 €	2.900 €	376 €

RJEŠENJE

Poslovni prihodi	54.000
Prihod od prodaje robe	54.000
Poslovni rashodi	35.000
NVPR	18.000
Trošak amortizacije	17.000
Rezultat iz poslovanja	19.000
Finansijski prihodi	1.300
Prihod od kamata	1.300
Finansijski rashodi	-
Finansijski rezultat	1.300
Ostali prihodi	8.000
Dobitak od prodaje imovine	8.000
Ostali rashodi	-
Manjkovi	5.000
Neposlovni rezultat	3.000
Periodični rezultat	23.300

PRIMJER 2.7.

Vlasnik proizvodnog preduzeća je 1. aprila primio izvještaj sa poslovnim događajima koji su uticali na prihode i rashode preduzeća u toku mjeseca marta, ali i izazivali novčane prilive i odlive. Izjednačavajući prihode i rashode sa novčanim prilivima i odlivima, zaključio je da su prihodi i novčani prilivi tokom mjeseca marta iznosili 2.900 €, a rashodi i novčani odlivi 336 €. Poslovni događaji su navedeni u sljedećoj tabeli:

- a) Primljena je faktura br. 7 preduzeća „Čarolija“ za usluge kateringa, za događaj organizovan za klijente. Faktura je glasila na ukupan iznos od 121 € i poslata nam je 26. februara. Događaj je održan u februaru. Faktura je plaćena u martu.
- b) Obračunata je martovska zarada za zaposlenog koji je radio honorarno od 15. do 25. marta, u iznosu od 150 €. Isplata zarada se očekuje 3. aprila.
- c) Jedan od klijenata je odlučio unaprijed da plati za proizvode koji će biti isporučeni tokom mjeseca aprila. Po tom osnovu, 15. marta je uplaćeno na račun preduzeća 1.200 €.
- d) Platili smo fakturu za održavanje u martu za prethodni mjesec. Cijena ove usluge je iznosila 215 €.
- e) 22. februara smo platili unaprijed usluge prevoda službene dokumentacije, za koju nam je faktura stigla 2. marta. Fakturna vrijednost ove usluge je iznosila 500 €.
- f) Prodali smo 150 gotovih proizvoda preduzeću X i ispostavili im fakturu 31. marta. Faktura je glasila na iznos 1.700 €. Preduzeće X ima rok od 10 dana da plati fakturu. U suprotnom, biće zaračunata zatezna kamata.

Kalkulacija preduzeća o prihodima i rashodima, kao i novčanim prilivima i odlivima za navedene poslovne događaje je data u tabeli:

PRIHODI	RASHODI	PRILIVI	ODLIVI
a)	121 €		
b)			150 €
c) 1.200 €			
d)	215 €		
e)	500 €		500 €
f)		1.700 €	
1.200 €	836€	1.700 €	650 €

Da li biste se složili sa stavom vlasnika po pitanju visine prihoda i rashoda, kao i novčanih priliva i odliva za mjesec mart? Korigujte tabelu troškova i prihoda preduzeća u skladu sa tim.

Koje računovodstveno načelo moramo uzeti u obzir kada priznajemo prihode i rashode? U kojim slučajevima nije ispoštovano ovo načelo pri obračunu?

RJEŠENJE

Prihodi i rashodi nijesu isto što i novčani prilivi i odlivi. Iz tog razloga, tabela bi trebalo da izgleda ovako:

PRIHODI	RASHODI	PRILIVI	ODLIVI
a)			121 €
b)	150 €		
c)		1.200 €	
d)			215 €
e)	500 €		500 €
f) 1.700 €			
1.700 €	650 €	1.200 €	836 €

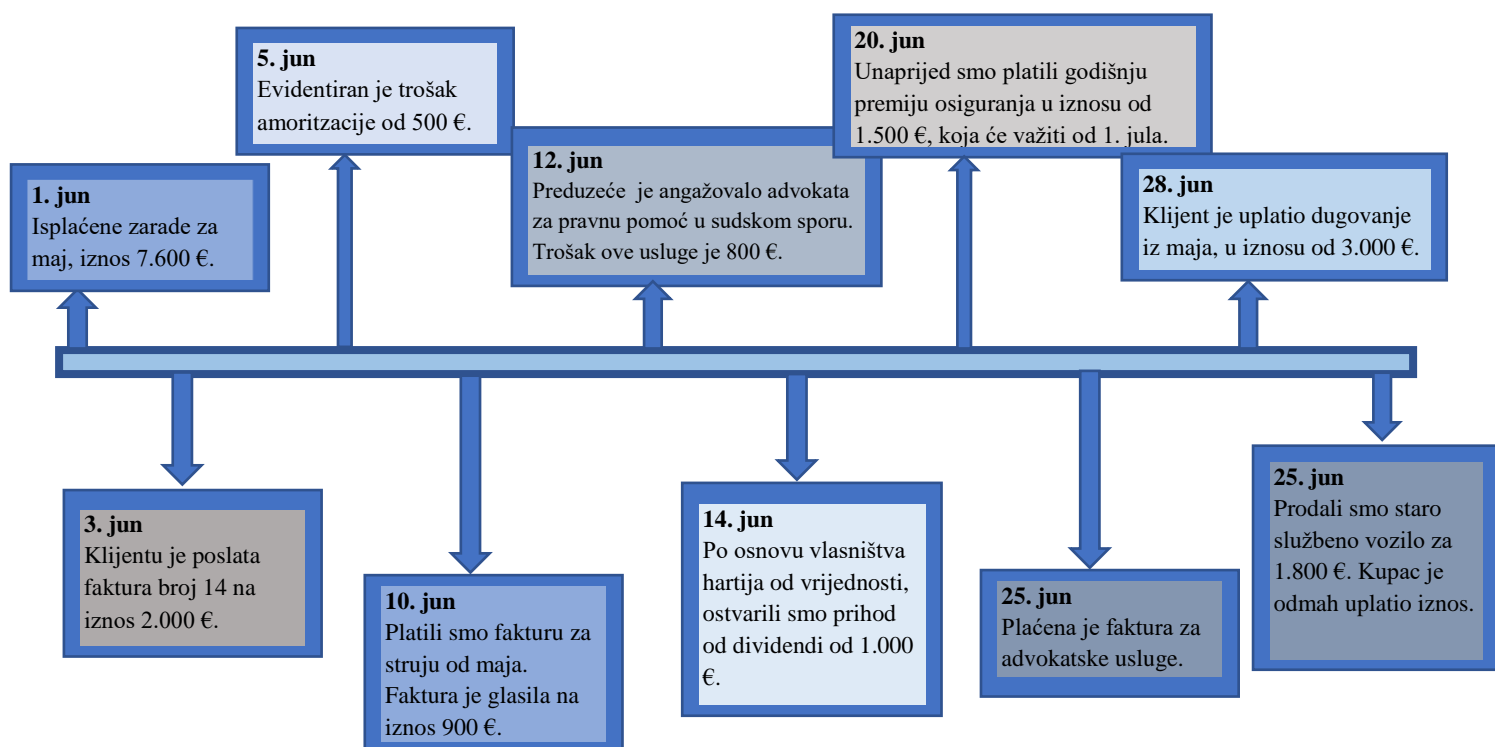
Kada priznajemo prihode i rashode, moramo uzeti u obzir načelo uzročnosti. Ovo načelo je u evidenciji preduzeća ispoštovano samo u petoj poslovnoj promjeni.

PRIMJER 2.8.

U tabeli je prikazan hronološki slijed poslovnih događaja u preduzeću „Blue“ u toku jednog mjeseca.

Poštujući **načelo uzročnosti**, navedite koji događaji su uzrokovali povećanje prihoda ili novčanih priliva u preduzeću, i koji su uzrokovali povećanje rashoda i novčanih odliva.

Sastavite Bilans uspjeha / Iskaz o ukupnom rezultatu ovog preduzeća za mjesec jun.

RJEŠENJE

	PRIHODI	RASHODI	PRILIVI	ODLIVI
1.				7.600
2.	2.000			
3.		500		
4.				900
5.		800		
6.	1.000		1.000	
7.				1.500
8.				800
9.			3.000	
10.	1.800		1.800	

	1.700 €	650 €	1.200 €	836 €
--	---------	-------	---------	-------

Poslovni prihodi	2.000
Prihod od prodaje	2.000
Poslovni rashodi	1.300
Trošak amortizacije	500
Nematerijalni trošak	800
Rezultat iz poslovanja	700
Finansijski prihodi	1.000
Prihod od dividendi	1.000
Finansijski rashodi	-
Finansijski rezultat	1.000
Ostali prihodi	1.800
Prihod od prodaje vozila	1.800
Ostali rashodi	-
Neposlovni rezultat	1.800
Periodični rezultat	3.500

Zadatak 3: Porez na dodatu vrijednost (PDV)

PRIMJER 3.1.

Porez na dodatu vrijednost je jedna vrsta kumulativnog poreza, koji se naplaćuje u svakoj fazi proizvodno-prometnog ciklusa. U ovom ilustrativnom primjeru, kompanija „BM & A“ DOO proizvodi računare, pri čemu je neophodno da prvo nabavi materijal i komponente, a zatim da napravi proizvod i proda ga trgovcima na veliko, koji će ga zatim prodati trgovcima na malo. U svakoj fazi ovog ciklusa će se platiti stopa PDV-a, koja je u Crnoj Gori 21%.

			Neto cijena dobra	Porez 21%	Ukupna cijena
a)	1.	„MK & A“ DOO kupuje sirovine i komponente	120 €	25,2 €	145,2 €
	2.	„MK & A“ DOO prodaje završen računar trgovcu na veliko	350 €	73,5 €	423,5 €
	3.	Stvorena poreska obaveza/potraživanje za „MK & A“ DOO		48,3 €	
b)	4.	Trgovac na veliko kupuje računar	350 €	73,5 €	423,5 €

	5.	Trgovac na veliko prodaje računar trgovcu na malo	420 €	88,2 €	508,2 €
	6.	Stvorena poreska obaveza/potraživanje za trgovca na veliko		14,7 €	
c)	7.	Trgovac na malo kupuje računar	420 €	88,2 €	508,2 €
	8.	Trgovac na malo prodaje računar kupcu	500 €	105 €	605 €
	9.	Stvorena poreska obaveza/potraživanje za trgovca na malo		16,8 €	
d)	10.	Kupac kupuje računar	500 €	105 €	605 €

Ko plaća ukupan iznos poreza od 105 €? Da li je PDV trošak za preduzeće „BM & A“ DOO koje proizvodi računar?

Da li je Poreska uprava prikupila čitav iznos poreza u momentu kada je krajnji kupac platio računar?

Da li je kompanija „BM & A“ DOO ostvarila poresku obavezu ili potraživanje po osnovu ovih transakcija? Kako će stvaranje poreskog potraživanja/obaveze uticati na Bilans stanja / Iskaz o finansijskoj poziciji i Bilans uspjeha kompanije / Iskaz o ukupnom rezultatu?

RJEŠENJE:

Finalni kupac je onaj koji plaća porez na proizvod u trenutku kada kupuje računar. Ovo nam ukazuje da PDV nije trošak za samo preduzeće, jer će ono prikupiti novac od krajnjeg kupca koji je platio PDV. Iznos koji će proslijediti Poreskoj upravi će biti jednak razlici između ulaznog i izlaznog poreza.

Poreska uprava nije prikupila čitav iznos poreza kada je krajnji kupac platio računar. Naime, kako se radi o PDV-u koji se naplaćuje u fazama, svaka pojedinačna faza proizvodnog ciklusa koja stvara dodatu vrijednost će biti uslovljena da plati iznos PDV-a za vrijednost koju je stvorila.

Za preduzeće „BM & A“ DOO, pri ovoj transakciji je izlazni porez bio veći od ulaznog, tako da ovo preduzeće ima poresku obavezu. Ukoliko je na kraju obračunskog perioda ukupni izlazni porez veći od ulaznog poreza, ovaj iznos će biti evidentiran na računu Obaveze za PDV po osnovu razlike obračunatog obračunatog PDV-a i prethodnog poreza. Ovo je račun klase 4, Obaveza i rezervisanja, što znači da utiče na pasivu Bilansa stanja. Ipak, isplaćivanje ove obaveze izaziva odliv sa tekućeg računa, što smanjuje obrtnu imovinu Bilansa stanja. Obaveza ili potraživanje za PDV ne utiču na Bilans uspjeha.

PRIMJER 3.2.

Andrea, mala preduzetnica, je nabavila robu u vrijednosti od 10.000 € radi preprodaje. U toku tog perioda imala je još nekoliko vrsta troškova, od kojih neki ulaze u prodajnu cijenu njene robe (dodata vrijednost). Troškovi su sljedeći:

Trošak kamata: 500 €

Režijski troškovi: 700 €

Troškovi zakupa magacina: 1.400 €

Plate administrativnih radnika: 3.000 €

Kazna za nepropisno parkiranje kamiona sa robom: 50 €

Andrea je uključila dodatnu vrijednost u nabavnu vrijednost robe i odlučila da zaračuna maržu od 15%. Kada je našla kupca za svoju robu, sastavila je izlaznu fakturu, uzevši u obzir da je opšta stopa PDV-a u Crnoj Gori 21%.

Koja je fakturna vrijednost na Andreinoj izlaznoj fakturi?

Koliko iznosi PDV koji je Andrea zaračunala?

Ukoliko su u zadatku bile navedene plate radnika koji vrše pakovanje robe, umjesto administrativnih radnika, da li bi u tom slučaju ovaj iznos bio uključen u dodatnu vrijednost robe? Zbog čega?

RJEŠENJE:

Fakturna vrijednost = $10.000 + 500 + 700 + 1.400 = 12.600$ €

PDV = $12.600 * 21\% = 2.646$ €

U tom slučaju bi bila uključena, jer je ovo direktni trošak koji ulazi u cijenu koštanja robe.

PRIMJER 3.3.

Kosta je nabavio materijal za potrebe svoje stolarske radionice i po tom osnovu dobio ulaznu fakturu broj 14, na iznos od 968 €. Od materijala koji je kupio, odlučio je da napravi kancelarijski sto i stolice. Kako bi sproveo svoju ideju u djelo, bilo je neophodno da uloži još 200 € u doradu. Po završetku, zaračunao je maržu od 18% i sastavio izlaznu fakturu za kupca.

Koliko je iznosila nabavna vrijednost materijala koji je Kosta kupio, ako uzmemo u obzir da je PDV obračunat po opštoj stopi?

Koji iznos je Kosta obračunao kao fakturnu vrijednost, a koliko je iznosio PDV na izlaznoj fakturi?

U kojoj situaciji bi PDV na Kostinoj izlaznoj fakturi bio manji od PDV-a na ulaznoj fakturi broj 14?

Kakve implikacije ostavlja situacija kada je izlazni PDV manji od ulaznog?

RJEŠENJE

Faktura je glasila na iznos od 968 €, što znači da je PDV sadržan u ovom iznosu. Kako bismo izračunali iznos PDV-a, koristimo preračunatu stopu PDV-a.

$968 * 17,355\% = 168$ €

Nabavna vrijednost materijala: $968 - 168 = 800$ €

Kada na nabavnu vrijednost dodamo Kostino ulaganje, dobijemo iznos:

$800 + 200 = 1.000$ €

Dodata marža (18%)

$1.000 + 1.000 * 0,18 = 1.180$ € – Fakturna vrijednost Kostinog proizvoda

PDV: $1.180 * 0,21 = 247,8$ €

Ukupna vrijednost fakture: $1.180 + 247,8 = 1.427,8$ €

Ukoliko je Kosta kupio veliku količinu materijala za potrebe svoje radionice, od kojeg je samo manji dio sirovina iskoristio za potrebe izrade stola i stolica, vrijednost na izlaznoj fakturi bi bila manja od vrijednosti na ulaznoj.

Situacija gdje je izlazni PDV manji od ulaznog stvara potraživanje preduzeća prema Poreskoj upravi za povraćaj poreza.

PRIMJER 3.4.

Nikola je na obuci za obavljanje računovodstvenih poslova u preduzeću za proizvodnju namještaja. Od svog nadređenog je dobio sve fakture koje su primili, ali i koje su poslali dobavljačima te nedjelje. Nadređeni mu je objasnio da treba da izračuna koliki je iznos ulaznog i izlaznog poreza na dodatnu vrijednost (PDV) na osnovu primljenih faktura. Naposljetku, neophodno je izračunati iznos ukupne poreske obaveze/potraživanja. Fakture koje je Nikola dobio su sljedeće:

a) Primljena je faktura broj 16 od dobavljača „TreeHouse“ za nabavku 100 šperploča, jedinične cijene od 3 €. Na fakturu vrijednost je obračunat PDV od 21%.
b) Prodane su 4 ormara, čije su cijene iznosile 250 €, 384 €, 222 € i 474 €. Na ukupni iznos je obračunat PDV po opštoj stopi. Kupcu je poslata faktura broj 11.
c) Kupili smo rezervne djelove za izradu namještaja u vrijednosti od 800 €. Po tom osnovu, primili smo fakturu broj 7 na iznos od 968 €.
d) Napravljena je kuhinja po narudžbi stalnog klijenta preduzeća. Vrijednost kuhinje je 780 €, ali je klijentu odobren popust od 5%. Poslata mu je faktura broj 121 sa obračunatim PDV-om po opštoj stopi.
e) Kupljena je dodatna oprema za jedno od postrojenja. Primili smo fakturu broj 711 na ukupan iznos od 1.210 €.
f) Poslali smo fakturu broj 19 za proizvode vrijednosti 500 €. Obračunat je porez na dodatnu vrijednost po opštoj stopi.

RJEŠENJE

Ulazni PDV: 441 €

- Faktura 16: Vrijednost: 300 €, PDV: 63 €
- Faktura 7: Vrijednost: 800 €, PDV: 168 €
- Faktura 711: Vrijednost: 1000 €, PDV: 210 €

Izlazni PDV: 539.91 €

- Faktura 11: Vrijednost: 1330 €, PDV: 279,3 €
- Faktura 121: Vrijednost: 741 €, PDV: 155,61 €
- Faktura 19: Vrijednost: 500 €, PDV: 105 €

Obaveza za porez = Izlazni PDV – Ulazni PDV

Obaveza za porez = 539,91 - 441

Obaveza za porez = 98,91€

PRIMJER 3.5.

Iz dnevnika u računovodstvu jednog preduzeća izdvojeno je nekoliko transakcija koje se tiču evidencije ulaznih i izlaznih faktura. Na osnovu ovih informacija sastavite zaključno knjiženje koje će poslužiti za dostavljanje poreske prijave.

R.br.	Naziv konta i opis	Duguje	Potražuje
1.	Materijal PDV u primljenim fakturama Dobavljači – <i>faktura broj 16</i>	2.800 588	3.388
2.	Kupci u zemlji Prihod od prodaje robe PDV u izdatim fakturama – <i>faktura broj 177</i>	6.171	5.100 1.071
3.	Kupci u zemlji Prihod od prodaje imovine PDV u izdatim fakturama – <i>faktura broj 187</i>	4.356	3.600 756
4.	Motorno vozilo PDV u primljenim fakturama Dobavljači – <i>faktura broj 433</i>	8.000 1.680	9.680
	Rezervni djelovi za mašine PDV u primljenim fakturama Dobavljači – <i>faktura broj 14/A</i>	1.200 252	1.452

RJEŠENJE:

R.br.	Naziv konta i opis	Duguje	Potražuje
1.	PDV u izdatim fakturama PDV u primljenim fakturama Obaveze za PDV po osnovu razlike obračunatog PDV-a i prethodnog poreza – <i>Obračun PDV-a</i>	2.520	1.827 693
2.	Obaveze za PDV po osnovu razlike obračunatog PDV-a i prethodnog poreza Tekući račun – <i>Izmirenje obaveze za PDV</i>	693	693

PRIMJER 3.6.

Marta je dobila zadatak da izračuna tačan iznos obaveza prema dobavljačima i potraživanja prema kupcima. U tabelama je navedena fakturna vrijednost i vrsta usluge ili proizvoda, ali nije data stopa PDV-a. Andrea zna da se na neke usluge i dobra PDV plaća po opštoj stopi, dok se na druge plaća PDV po sniženoj stopi (7%). Takođe je upoznata sa time da je neki promet oslobođen plaćanja PDV-

a. Na osnovu vrste usluge ili proizvoda, odredite koja će se stopa PDV-a primijeniti, a zatim izračunajte ukupnu vrijednost fakture.

Ulazne fakture:

Vrsta usluge/proizvoda	Iznos bez PDV-a	Stopa PDV	Iznos PDV-a	Ukupan iznos obaveze
30 litara mlijeka	30			
Uvezeno motorno vozilo	10.000			
Kancelarijski materijal	1.200			
Osiguranje zemljišta	12.400			
Stočna hrana	500			
Mašina za koričenje	2.200			
Drvo za obradu	5.000			

Izlazne fakture:

Vrsta usluge/proizvoda	Iznos bez PDV-a	Stopa PDV	Iznos PDV-a	Ukupan iznos potraživanja
Roba	3.400			
Rezervni djelovi	1.600			
Zakup zemljišta na godinu dana	16.000			
Knjige, monografske publikacije	800			
Gotovi proizvodi	1.800			
Zemljište	10.000			

Da li je preduzeće ostvarilo poresku obavezu ili potraživanje po osnovu prometa robe i usluga po opštoj stopi PDV-a?

Da li je preduzeće ostvarilo poresku obavezu ili potraživanje po osnovu prometa robe i usluga po sniženoj stopi PDV-a?

Iz kojeg razloga se za neke proizvode/usluge koristi snižena stopa PDV-a, ili se ne obračunava uopšte PDV?

RJEŠENJE

Ulazne fakture:

Vrsta usluge/proizvoda	Iznos bez PDV-a	Stopa PDV	Iznos PDV-a	Ukupan iznos obaveze
30 litara mlijeka	30	7%	2,1	32,1
Uvezeno motorno vozilo	10.000	21%	210	10.210
Kancelarijski materijal	1.200	21%	252	1.452
Osiguranje zemljišta	12.400	0%	0	12.400

Stočna hrana	500	7%	35	535
Mašina za koričenje	2.200	21%	462	2.662
Drvo za obradu	5.000	21%	1.050	6.050

Izlazne fakture:

Vrsta usluge/proizvoda	Iznos bez PDV-a	Stopa PDV	Iznos PDV-a	Ukupan iznos potraživanja
Roba	3.400	21%	714	4114
Rezervni djelovi	1.600	21%	336	1.936
Zakup zemljišta na godinu dana	16.000	0%	0	16.000
Knjige, monografske publikacije	800	7%	56	856
Gotovi proizvodi	1.800	21%	378	2.178
Zemljište	10.000	0%	0	10.000

a) Ulazne fakture:

Vrsta usluge/proizvoda	Iznos bez PDV-a	Stopa PDV	Iznos PDV-a	Ukupan iznos obaveze
Uvezeno motorno vozilo	10.000	21%	210	10.210
Kancelarijski materijal	1.200	21%	252	1.452
Mašina za koričenje	2.200	21%	462	2.662
Drvo za obradu	5.000	21%	1.050	6.050
Ukupno			1.974	

Izlazne fakture:

Vrsta usluge/proizvoda	Iznos bez PDV-a	Stopa PDV	Iznos PDV-a	Ukupan iznos obaveze
Roba	3.400	21%	714	4114
Rezervni djelovi	1.600	21%	336	1.936
Gotovi proizvodi	1.800	21%	378	2.178
Ukupno			1.428	

Ulazni PDV – Izlazni PDV (opšta stopa) = 1.974 - 1.428 = 546 (obaveza)

b) Ulazne fakture:

Vrsta usluge/proizvoda	Iznos bez PDV-a	Stopa PDV	Iznos PDV-a	Ukupan iznos obaveze
30 litara mlijeka	30	7%	2,1	32,1

Stočna hrana	500	7%	35	535
Ukupno			37,1	

Izlazne fakture:

Vrsta usluge/proizvoda	Iznos bez PDV-a	Stopa PDV	Iznos PDV-a	Ukupan iznos obaveze
Knjige, monografske publikacije	800	7%	56	856
Ukupno			56	

Ulazni PDV – Izlazni PDV (opšta stopa) = 37,1 - 56 = -18,9 (potraživanje)

c) Određeni proizvodi su svrstani kao osnovni proizvodi za ljudsku ishranu, život, liječenje i edukaciju, pa se oni oporezuju po sniženoj stopi od 7%, kako bi njihova cijena na tržištu koju snosi finalni kupac bila manja. Oslobođene od poreza su usluge od javnog interesa kao što su javne poštanske usluge, zdravstvene usluge, usluge iz oblasti socijalne zaštite, usluge obrazovanja, usluge iz oblasti kulture, sportske usluge, usluge javnog radiodifuznog servisa, vjerske usluge i usluge koje obavljaju nevladine organizacije. Određene finansijske usluge su takođe oslobođene plaćanja poreza, ali i zakup na više od godinu dana. Takođe postoje oslobođenja plaćanja PDV-a na uvoz, ukoliko se uvezena roba koristi za potrebe diplomatskih, konzularnih predstavništava i međunarodnih organizacija.

2. Računovodstveni aspekt Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/

Iskaz o finansijskoj poziciji predstavlja dvostrani pregled u kome se prikazuje poslovna imovina i to s aspekta **pojavnih oblika i izvora** odakle potiču ti pojavni oblici. Kao što je već navedeno, jedna (lijeva) strana Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ koja prikazuje pojavne oblike poslovne imovine se naziva aktiva, dok se druga (desna) strana u kojoj su prikazani izvori naziva pasiva. U kontekstu navedenog, pasiva treba da dâ odgovor na pitanje „Odakle novac za nabavku pojava oblika imovine?“, dok aktiva daje odgovor na pitanje „Za šta je taj novac, koji se nalazi u pasivi utrošen?“. Naime, novac u okviru aktive može biti utrošen za nabavku stalne (dugoročne) i obrtne (tekuće) imovine, dok novac u okviru pasive može doći (poticati, tj. priticati) iz sopstvenih ili tuđih izvora. Shodno tome,

- **aktivu** sačinjavaju: stalna i obrtna imovina, a
- **pasivu**: sopstveni izvori i tuđi izvori (obaveze).

Predmet daljeg razmatranja biće računovodstveni aspekt aktive i pasive.

2.1. Računovodstveni aspekt aktive

Posmatrano kroz vizuru Kontnog okvira, aktivni pripadaju sljedeće klase:

klasa 0 – Neuplaćeni upisani kapital i stalna imovina;

klasa 1 – Zalihe;

klasa 2 – Kratkoročna potraživanja, gotovina i gotovinski ekvivalenti.

2.1.1. Računovodstveni aspekt klase 0 – Neuplaćeni upisani kapital i stalna imovina

2.1.1.1. Nauplaćeni upisani kapital – grupa 00

U ovom dijelu ćemo ukratko dati osvrt na pojmovno određenje i neke osnovne karakteristike grupe 00, pri čemu ćemo kasnije, u dijelu sopstvenog kapitala ukazati na postupak knjigovodstvene evidencije. Naime, konto Neuplaćeni upisani kapital (po osnovu akcija – konto 001 ili udjela – konto 002) daje podatak o potraživanju društva za upisane a još uvijek neuplaćene akcije, a nastaje prilikom osnivanja privrednog društva, odnosno prilikom povećanja osnovnog kapitala.

Sa knjigovodstvenog aspekta, značajno je poznavati oblike po kojima je u mogućnosti izvršiti priznavanje i vrednovanje grupe 00 kada nastane, odnosno u toku godine, a najkasnije na datum bilansa.

Početno vrednovanje grupe 00 se vrši u visini nominalne vrijednosti, odnosno u visini upisanog kapitala. Vrijednost po kojoj se vrši naknadno vrednovanje zavisi od okolnosti. S tim u vezi, moguće je da se jave tri situacije¹⁴³:

– ukoliko je predviđena revalorizacija ugovorom o osnivanju i ukoliko su se stekli uslovi za nju, naknadno vrednovanje se vrši po **nominalnoj vrijednosti umanjenoj za iznos revalorizacije**;

– ukoliko je kapital prvobitno vrednovan po nominalnoj vrijednosti u stranoj valuti (detaljnije o tome govori prf. 23–26. *MRS 21 Efekti promjena deviznih kurseva*), onda je potrebno da se vrši preračun po zvaničnom srednjem kursu te valute na datum bilansa. U tom slučaju, naknadno vrednovanje se vrši **po nominalnoj vrijednosti umanjenoj za promjenu kursa strane valute**;

– ukoliko se procijeni da entitet/lice koje je upisalo kapital neće biti u mogućnosti (u potpunosti ili djelimično) da izvrši svoju obavezu, onda je u cilju realnosti ove bilansne pozicije neophodno vršiti naknadno vrednovanje po vrijednosti koja se dobija tako što se od **upisanog iznosa oduzme ispravka vrijednosti**.

2.1.1.2. Stalna imovina – grupa 01–04

2.1.1.2.1. Pojmovno određenje stalne imovine

Pod **stalnom imovinom** se podrazumijevaju materijalna (građevinski objekti, oprema, zemljište i sl.) i nematerijalna (patenti, licence, koncesija i sl.) ulaganja, odnosno dugoročna finansijska ulaganja (učesća u kapitalu, dugoročne hartije od vrijednosti), koja se koriste s ciljem uspješnog obavljanja

¹⁴³ Prilikom obrade problematike ovog konta, oslanjali smo se na materijal: *Sastavljanje godišnjih finansijskih iskaza za 2020. godinu*, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Materijal sa predavanja, Webinar 28–29. 1. 2021.

poslovnih aktivnosti u dužem vremenskom periodu. Bazične karakteristike stalne imovine preduzeća potiču iz same njihove prirode, a proizilaze iz okolnosti da:

- se koriste u poslovnim aktivnostima preduzeća u vremenskom periodu dužem od jedne godine,
- pri upotrebi zadržavaju svoj prvobitni fizički oblik,
- ne ulaze neposredno u supstancu novih učinaka, već da se postepeno troše u toku svog vijeka trajanja, i da
- postepeno, posredstvom amortizacije, kao troška otpisa stalne imovine, prenose srazmjerni dio svoje vrijednosti na novostvorene učinke (proizvode i usluge).¹⁴⁴

2.1.1.2.2. Oblici vrijednosti stalne imovine

U vezi s iskazivanjem vrijednosti stalne imovine ustaljeno se koriste sljedeći nazivi oblika vrijednosti stalne imovine i to: **nabavna, otpisana, sadašnja, vrijednost ponovne procjene, tržišna i rezidualna vrijednost stalne imovine.**

– **Nabavna vrijednost**¹⁴⁵ stalne imovine predstavlja utvrđenu inicijalnu knjigovodstvenu vrijednost. Kao takva, podrazumijeva vrijednost – iznos stalne imovine po fakturi dobavljača ili po cijeni koštanja u uslovima proizvodnje u sopstvenoj režiji, uvećanu za dodatne, tzv. zavisne troškove, izazvane potrebama aktiviranja stalne imovine, odnosno stavljanja osnovnog sredstva u upotrebu, u rad.

$$NV = FV + ZTN$$

– **Rezidualna vrijednost (RV)** ili ostatak vrijednosti (LO¹⁴⁶) predstavlja neto iznos koji preduzeće očekuje da će dobiti prodajom stalne imovine na kraju njegovog korisnog vijeka trajanja po odbitku očekivanih troškova rashodovanja.

– **Otpisana vrijednost (OV)** ili ispravka vrijednosti stalne imovine predstavlja ukupno iskazan iznos *amortizacije*, kao troška stalne imovine u periodu njegovog korišćenja, odnosno ukupno prenijetu vrijednost stalne imovine na učinke u toku njegovog vijeka korišćenja.

$$OV = NV - SV$$

– **Sadašnja vrijednost** predstavlja iznos razlike između nabavne i otpisane vrijednosti stalne imovine, odnosno predstavlja neotpisanu vrijednost osnovnog sredstva.

$$SV = NV - OV$$

– **Tržišna vrijednost** – fer, poštena vrijednost – stalne imovine predstavlja iznos za koji bi se stalna imovina mogla razmijeniti (prodati) između poznatih i voljnih strana u nezavisnoj razmjeni ili u transakciji pred pogodbom.

– **Vrijednost ponovne procjene** predstavlja iznos nove nabavne vrijednosti ili ispravke vrijednosti stalne imovine koja nastaje kao posljedica procesa korigovanja knjigovodstvene vrijednosti stalne imovine i njenog usklađivanja s kretanjima tržišnih cijena i vrijednosti stalne imovine. Izvještajni entitet može da primijeni model ponovne procjene, kao svoju računovodstvenu politiku, kod naknadnog vrednovanja (mjerenja nakon početnog priznanja) nekretnina, postrojenja i opreme (MRS 16), odnosno nematerijalne imovine (MRS 38).

¹⁴⁴ Od ove osobenosti postoji određeno izuzeće. Napominjemo da ćemo se detaljnije pozabaviti računovodstvenim aspektom ovog dijela aktive kada se bude govorilo o klasi 3.

¹⁴⁵ MRS 16 Nekretnine, postrojenja i oprema navodi da pojedinačna stavka nekretnine, postrojenja ili opreme koja ispunjava kriterijume da se prizna kao imovina treba se mjeriti po svom trošku (nabavke) i o tome će nešto kasnije više biti riječi.

¹⁴⁶ Npr. građevinski materijal koji je dobijen rušenjem zgrade, staro gvožđe, i sl.

2.1.1.2.3. Knjigovodstveno evidentiranje stalne imovine – opšti osvrt

U cilju stvaranja mogućnosti da se u svakom trenutku dobije informacija o NV, SV i OV, kako cjelokupne stalne imovine, tako i pojedinačno, neophodno je da preduzeće organizuje knjigovodstvenu evidenciju stalne imovine kroz tzv. **obavezne i pomoćne evidencije**. Karakter **obaveznih evidencija** imaju:

- *glavna knjiga (sintetička evidencija)* – koja podrazumijeva vrijednosno iskazivanje na jednom zbirnom računu – Stalna sredstva ukupno stanje, kao i promet koji se ostvari na ovoj računovodstvenoj kategoriji u toku određenog obračunskog perioda;
- i dvije **analitičke evidencije**:
 - *knjiga inventara (registra)* – predstavlja obavezan oblik evidencije, i najčešće sadrži sljedeće atribute: inventarni broj, nomenklaturni broj, naziv osnovnog sredstva s bližim oznakama, dobavljač (proizvođač) i njegovo sjedište, vijek trajanja osnovnog sredstva i sl. U knjizi inventara (registra) osnovnih sredstava moraju biti:
 - *upisana sva osnovna sredstva u materijalnom obliku* koja su sposobna za upotrebu;
 - *upisi izvršeni po hronološkom redosljedu kako su sredstva nabavljena*;
 - *evidentirani svi izlasci osnovnih sredstva u momentu njihove likvidacije u subjektu*.¹⁴⁷
 - Navedena knjiga koja je obavezno povezana, mora biti povezana jemstvenikom i ovjerena od strane ovlašćenog lica, pri čemu da bi se spriječile zloupotrebe, pored potpisa i pečata se obavezno navodi i broj stranica knjige.¹⁴⁸
 - *analitička kartica osnovnih sredstava* koja se vodi u formi slobodnih listova, zapravo spada u kategoriju odvojenog prikazivanja pojedinih stavki stalne imovine, te prati i služi za prikazivanje njihovog stanja i prometa koji se ostvari u toku određenog računovodstvenog perioda. Svaka analitička kartica mora da sadrži opšte tehničke podatke (konto, inventarni broj...), kao i knjigovodstvene podatke (stopa amortizacije, upis poslovne promjene...).

Na kraju ističemo da pored navedene knjigovodstvene evidencije osnovnih sredstava, preduzeća mogu voditi i pomoćnu evidenciju, kao što je reversna knjiga.¹⁴⁹

2.1.1.2.4. Knjigovodstvena dokumentacija i klasifikacija stalne imovine

Najčešća knjigovodstvena dokumenta koja prate nabavku i ostale promjene na osnovnim sredstvima su:

DOKUMENTA

¹⁴⁷ Preuzeto od: Vukelić, G., *Finansijsko računovodstvo*, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd, 2010, str. 169.

¹⁴⁸ Preuzeto od: Škarić-Jovanović, K., *Finansijsko računovodstvo*, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2010, str. 121.

¹⁴⁹ Detaljnije o tome: Škarić-Jovanović, K., op. Cit., str. 121–122.

<i>vezana za NABAVKU¹⁵⁰</i>	<i>vezana za LIKVIDACIJU¹⁵¹</i>
<i>Odluka organa upravljanja o nabavci (ili o izgradnji) stalnih sredstava</i>	<i>Predlog stručne službe za rashodovanje/prodaju (ustupanje) stalnih sredstava</i>
<i>Zapisnik o prijemu stalne imovine</i>	<i>Odluka savjeta o rashodovanju/prodaji (ustupanju) stalnih sredstava</i>
<i>Faktura dobavljača o isporučenom (izgrađenom) osnovnom sredstvu... Obračunska situacija</i>	<i>Zapisnik o predlogu za rashodovanje</i>
<i>Obračunska situacija izvođača radova</i>	<i>Komisijски zapisnik o šteti nastaloj na stalnoj imovini</i>
<i>Nalog za knjiženje</i>	

Tabela 16: Knjigovodstvena dokumentacija u vezi sa stalnom imovinom

Podjele stalne imovine mogu se izvršiti na brojne i različite načine. Uslovljene su i uglavnom se izvode na osnovu različito odabranih kriterijuma. U tabeli koja slijedi (Tabela 17) stalna imovina se posmatra s aspekta funkcije i predmetne strukture.

KRITERIJUMI ZA PODJELU STALNE IMOVINE		<p>– prirodna bogatstva, gdje se ubrajaju poljoprivredna zemljišta, rudarsko-eksploataciona zemljišta, građevinska zemljišta, šume i sl., i</p> <p>– sredstva za rad čine:</p> <p>građevinski objekti, oprema, koja obuhvata: mašine, uređaje i instalacije, postrojenja, transportna sredstva, mjerne instrumente, krupan alat, namještaj, pogonski i poslovni inventar, laboratorijsku i drugu opremu, višegodišnji zasadi (voćnjaci, vinogradi, ukrasno drveće i dr.), osnovno stado (priplodna i radna stoka, sem stoke u tovu) i ostala stalna imovina (spomenici kulture, muzejska djela, istorijski spomenici, biblioteke – knjige i sl.).</p>
Funkcija	Predmetna struktura	
<i>Stalnu imovinu u izgradnji ili pripremi</i>	<i>Materijalna stalna imovina</i>	
<i>Stalna imovina u upotrebi</i>	<i>Nematerijalna stalna imovina</i>	
<i>Stalna imovina van upotrebe</i>	<i>Dugoročni finansijski plasmani</i>	

Tabela 17: Podjela stalne imovine, odnosno materijalne stalne imovine

U kontekstu naveden klasifikacije (Tabela 17), zapažamo da se prema kriterijumu funkcije, stalna imovina dijeli na onu koja se nalazi u pripremi ili izgradnji, u upotrebi, odnosno na onu koja je ispala iz funkcije. Nadalje, prema kriterijumu predmetne strukture, stalna imovina se može naći u obliku materijalnih, nematerijalnih ulaganja, odnosno u formi dugoročnih finansijskih plasmana.

Razumljivo, strukturna zastupljenost stalne imovine je različita kod različitih preduzeća. U tom smislu, kod trgovinskih preduzeća u strukturi stalne imovine dominiraće građevinski objekti, uređaji, poslovni inventar, transportna sredstva, namještaj i sl., dok će gotovo apsolutno izostati proizvodna oprema, mašine, zasadi, osnovno stado i sl. što je karakteristično za strukturu preduzeća iz drugih grana i grupacija.

¹⁵⁰ Preuzeto i prilagođeno: Jović, D., Popović, S., Mirović, D., Radić, S., Zbirka zadataka iz finansijskog računovodstva, Centar za izdavačku djelatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2009., str. 19.

¹⁵¹ Napomena: U slučaju da se vrši primopredaja rukovanjem stalne imovine sa jednog lica na drugo, potrebno je sačiniti zapisnik o primopredaji stalne imovine na dan primopredaje. Isto, str. 26-27.

U kontnom okviru u Crnoj Gori, **klasa 0**¹⁵² pripada stalnoj imovini, pri čemu ista obuhvata sljedeće grupe konta:

01 – NEMATERIJALNA ULAGANJA

02 – NEKRETNINE, POSTROJENJA, OPREMA I BIOLOŠKA SREDSTVA

03 – DUGOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI

2.1.1.2.1. Nematerijalna ulaganja – grupa 01

Nematerijalna stalna imovina je neopipljiva, što znači da je bez fizičke supstance¹⁵³ i nije tekuća. S aspekta profesionalne računovodstvene regulative, **MRS 38** – Nematerijalna ulaganja, kao i **MSFI 3** – Poslovne kombinacije uređuju problematiku računovodstvenog tretmana ovog oblika stalne imovine. U tom dijelu, **MRS 38** definiše nematerijalnu imovinu kao prepoznatljivu nemonetarnu imovinu bez fizičkog sadržaja¹⁵⁴, odosno navodi tri uslova koja moraju biti ispunjena da bi neki oblik stalne imovine bio priznat kao nematerijalna imovina:

- da je *prepoznatljivo*, tj. da ga je moguće *identifikovati* (sredstvo je odvojivo tj. preduzeće ga može dati u zakup, prodati ili razmijeniti za druga sredstva; potiče iz ugovornih ili drugih zakonskih prava);
- da će po osnovu njega nastati *buduće ekonomske koristi* (predstavlja neto priliv i mogu uključiti prihode od prodaje i troškove uštede);
- da postoji *kontrola* nad tim sredstvima (moć da ostvari buduće ekonomske koristi od resursa koji potiču iz tog sredstva i da drugim ograniči pravo pristupa tim koristima (npr. zakonska prava ili pravna zaštita na sudu)).

U okviru zvaničnog kontnog plana obuhvataju grupu **01**, i sačinjavaju ih:

010 – Ulaganja u razvoj

011 – Koncesije, patenti, licence i slična prava

012 – Goodwill

014 – Ostala nematerijalna ulaganja

015 – Nematerijalna ulaganja u pripremi

016 – Avansi za nematerijalna ulaganja

Nematerijalna imovina, s aspekta *načina pribavljanja* se može dobiti:

- **eksternim** (patenti, licence, franšize, koncesije i slično) i,
- **internim** putem (izdaci za patente, licence, izdaci za razvoj, zaštitni znak i slično), odnosno internim razvojem ili iz odnosa s drugim poslovnim subjektima.

¹⁵² Zajedno s neuplaćenim upisanim kapitalom, o čemu će više biti riječi u dijelu koji se tiče sopstvenog kapitala.

¹⁵³ Međutim, npr. potraživanja od kupaca takođe nemaju fizičku supstancu, ali ne spadaju u nematerijalna ulaganja već se smatraju tekućom imovinom zbog svoje kratkoročnosti.

¹⁵⁴ Međutim, od ove definicije moguće je da postoje određena odstupanja, jer postoje neki oblici nematerijalne imovine koji mogu biti sadržani u fizičkoj supstanci. Primjeri su: a) kompakt disk (kompjuterski softver); b) pravna dokumentacija (licenca ili paketi); c) film. Npr. a) kompjuterski softver za kompjuterski kontrolisanu mašinu ili alat koji ne može da funkcioniše bez specifičnog softvera je integralni dio odnosnog hardvera (tretira se kao nekretnina, postrojenje i oprema); b) gdje softver nije integralni dio hardvera (kompjuterski softver se tretira kao nematerijalna imovina) (Detaljnije o tome MRS 38).

Kod nematerijalne imovine koja je pribavljena **kupovinom**, trošak njenog pribavljanja se utvrđuje u visini **nabavna vrijednosti**, koja se dobija kao zbir:

$$NV = nc + ZTN, \text{ gdje je}$$

nc – fakturna vrijednost uvećana za carine, nepovratni porez a umanjena za sve trgovačke popuste i rabate;

ZTN – svi troškovi koji su napravljeni i koji se mogu direktno pripisati sticanju i pripremi sredstva za namjeravanu upotrebu.

Ukoliko se nematerijalna imovina pribavi **razmjenom** za druga sredstva (nekretnina, postrojenja, oprema i druga imovina), nabavna vrijednost se utvrđuje u visini fer vrijednosti datog ili fer vrijednosti primljenog sredstva (u zavisnosti od toga za koje sredstvo pouzdanije može da se utvrdi fer vrijednost). Ukoliko se ne može utvrditi fer vrijednost stečene imovine razmjenom, njena nabavna vrijednost se odmjerava po knjigovodstvenoj vrijednosti ustupljene imovine. U slučajevima kad se nematerijalna imovina stiče razmjenom za finansijske instrumente (obveznice, akcije i sl.), vrijednost nematerijalne imovine se utvrđuje u visini fer vrijednosti tih finansijskih instrumenata.¹⁵⁵

Saglasno MRS 38 naknadno vrednovanje nematerijalne imovine se može vršiti po dva modela:

- **modelu nabavne vrijednosti** – nematerijalno sredstvo se nakon početnog priznavanja vrednuje po njegovom trošku nabavke, umanjenom za ispravku vrijednosti i za akumulirane gubitke zbog obezvređenja; i
- **modelu ponovne procjene** – nematerijalno sredstvo nakon početnog priznavanja treba vrednovati po modelu ponovne procjene, odnosno po njegovoj fer vrijednosti na datum ponovne procjene, umanjenoj za naknadne ispravke vrijednosti (obračune amortizacije) i za naknadno akumulirane gubitke zbog obezvređenja (radi se o ispravkama koje će vršiti u obračunskim periodima koji slijede nakon perioda u kojima je izvršena ponovna procjena). Primjena modela ponovne procjene moguća je samo ako se fer vrijednosti mogu utvrditi pozivanjem na aktivno tržište¹⁵⁶.

Pitanje korisnog vijeka trajanja pa posljedično i amortizacije nematerijalnih ulaganja je veoma značajno. Ovo iz razloga što kod nekih pojavnih oblika nematerijalne stalne imovine (goodwill, trgovačka marka i sl.) nije moguće utvrditi vijek trajanja¹⁵⁷, pa se vrši testiranje (jednom godišnje ili češće) radi utvrđivanja obezvređenja, kako bi se sagledalo da li je određen oblik imovine obezvrijeđen ili ne. Za razliku od npr. goodwill-a, patenti, franšize, koncesije i sl., mogu imati ograničeni vijek trajanja tako da je moguće utvrditi iznos otpisane vrijednosti. Izbor metoda za obračun amortizacije navedenih oblika nematerijalne imovine treba da bude usklađen sa odredbom ugovora koja reguliše visinu naknade za stečeno pravo. Ako visina naknade, na primjer, zavisi od obima proizvedenih proizvoda, onda treba primijeniti metod funkcionalnog otpisivanja, u suprotnom treba primijeniti neki

¹⁵⁵ Pogledati: **MRS 38**.

¹⁵⁶ Preuzeto iz: *Sastavljanje godišnjih finansijskih iskaza za 2020. godinu*, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Materijal sa predavanja, Webinar 28–29. 1. 2021, str. 14.

¹⁵⁷ Pretpostavka postojanja neograničenog vijeka trajanja se preispituje u svakom obračunskom periodu. Prema MRS 38 – za nematerijalnu imovinu se smatra da ima neograničeni korisni vijek, ukoliko se na osnovu analize svih relevantnih faktora ne može predvidjeti završetak perioda u kome se očekuje da će nematerijalna imovina generisati prilive neto tokova gotovine u entitet.

od vremenskih metoda otpisivanja. Korisni vijek trajanja ne može biti duži od ugovorom predviđenog roka važenja prava.¹⁵⁸

U ovom dijelu akcenat stavljamo na pojmovno i obračunsko određenje goodwill-a. Goodwill s računovodstvenog aspekta nastaje kad kupac (sticalac) prilikom kupovine preduzeća plati više nego što iznosi fer vrijednost sredstava tog preduzeća da su se oni kupovali pojedinačno¹⁵⁹.

Primjer 41:

a) Spajaju se dva preduzeća: A (sticalac) i B (stečeno preduzeće). Ugovorom o spajanju uz pripajanje utvrđeno je da preduzeće A treba da izda vlasnicima preduzeća B udjele u iznosu od 50.000 € (trošak sticanja). Na taj način vlasnici preduzeće B postaju suvlasnici preduzeća A u odgovarajućoj srazmjeri. Procjenom fer vrijednosti prepoznatljivih sredstava i obaveza preduzeća B utvrđene su sljedeće vrijednosti: (1) Imovina 100.000 €; (2) Obaveze 70.000 €; Neto imovina = (1) - (2) = 30.000 €.

R J E Š E N j E

Polazeći od zahtjeva MSFI 3, kao i konstatacije da *goodwill s računovodstvenog aspekta nastaje kada kupac (sticalac) prilikom kupovine preduzeća plati više nego što iznosi fer vrijednost sredstava tog preduzeća da su se oni kupovali pojedinačno*, to u ovom slučaju imamo:

GOODWILL = TROŠAK STICANJA – NETO IMOVINA PREDUZEĆA

Ukoliko je razlika veća od nule (0), to navodi na zaljučak da postoji goodwill kao nematerijalni oblik stalne imovine, te da takav utiče na povećanje aktive Iskaza o finansijskoj poziciji. U našem slučaju iznosi 20.000 € (50.000 € – 30.000 €).

Nakon navedene transakcije, Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ ima sljedeću strukturu imovine i kapitala:

AKTIVA	PASIVA
IMOVINA	OBAVEZE
100.000	70.000
GOODWILL	KAPITAL
20.000	50.000

b) veza sa prethodnim primjerom

Utvrđeno je da je vrijednost neto imovine preduzeća „MK & A“ DOO 30.000 € (Imovina 100.000 € i obaveze 70.000 €). Ugovorena je prodajna cijena 50.000 €, koja je plaćena sa tekućeg računa preduzeća.

Potrebno je izvršiti knjiženje u dnevniku.

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Sredstva (po kontima aktive)	100.000	
	Goodwill	20.000	
	Obaveze (po kontima pasive)		70.000
	Tekući račun		50.000
	– Za kupovinu neto aktive preduzeća „MK & A“ DOO –		

¹⁵⁸ Preuzeto od: *Sastavljanje godišnjih finansijskih iskaza za 2020. godinu*, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Materijal sa predavanja, Webinar 28–29. 1. 2021, str. 14. Napominjemo da je kod nas uobičajeno vršiti naknadno vrednovanje po nabavnoj vrijednosti, jer ne postoji razvijeno aktivno tržište za trgovanje ovim oblikom stalne imovine.

¹⁵⁹ MSFI 3 – Poslovne kombinacije (vidjeti pgf. 35) navodi kada sticalac može priznati goodwill.

c) Preduzeće „MK & A“ DOO je kupilo licencu na period od 10 godina. Faktura dobavljača (br. 2) glasi na iznos od 10.000 €. PDV se obračunava po stopi od 21%.

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Koncesija, patenti, licence i sl. prava PDV u primljenim fakturama Dobavljači u zemlji – Po fakturi dobavljača br. 2 –	10.000 2.100	12.100

2.1.1.2.2. Materijalna stalna imovina – grupa 02

Uzajući u obzir činjenicu da je materijalna stalna imovina opipljiva, odnosno da se nalazi u raznim oblicima stvari, to ovu kategoriju sačinjava veoma heterogena skupina. Posmatrano kroz prizmu Kontnog okvira materijalna stalna imovina obuhvata grupu **02** (NEKRETNINE, POSTROJENJA, OPREMA I BIOLOŠKA SREDSTVA¹⁶⁰), a sačinjavaju je sljedeća sintetička konta:

020 – Zemljišta

021 – Šume i višegodišnji zasadi

022 – Građevinski objekti

023 – Postrojenja i oprema

024 – Investicione nekretnine

025 – Osnovno stado

026 – Ostale nekretnine, postrojenja i oprema

027 – Nekretnine, postrojenja, oprema i biološka sredstva u pripremi

028 – Avansi za nekretnine, postrojenja, opremu i biološka sredstva

029 – Ulaganja na tuđim nekretninama, postrojenjima i opremi

2.1.1.2.2.1. Nekretnine, postrojenja i oprema

S aspekta profesionalne računovodstvene regulative ne postoji jedan unificiran MRS/MSFI koji obrađuje problematiku materijalne stalne imovine. S tim u vezi:

¹⁶⁰ Pod nekretninama se podrazumjevaju: zemljište (građevinsko, poljoprivredno i druga zemljišta) i građevinski objekti (proizvodne hale i ostale zgrade, putevi, mostovi, luke i sl.). Pod postrojenjima se podrazumijevaju proizvodne linije (npr. linija za flaširanje piva, peći u čeličani i dr.). Pod opremom se podrazumijevaju transportna sredstva, građevinske mašine, namještaj i kancelarijska oprema (Preuzeto od: Petrović, Z.: *Primjena kontnog okvira u skladu sa MRS/MSFI*, Informativni poslovnik CID, Beograd, 2005).

- **MRS 16** – Nekretnine, postrojenja i oprema, tretira problematiku jednog dijela materijalne stalne imovine, odnosno konkretnije, bavi se računovodstvenim tretmanom nekretnina, postrojenja i opreme¹⁶¹;
- **MRS 41** – Poljoprivreda se bavi računovodstvenim tretmanom bioloških sredstava, odnosno
- **MRS 40** – Investicione nekretnine obrađuje problematiku investicionih nekretnina (zemljište i objekti) koje vlasnik drži radi stvaranja prihoda od izdavanja nekretnine ili radi uvećanja vrijednosti kapitala ili radi i jednog i drugog.

2.1.1.2.2.2. Nekretnine, postrojenja i oprema prema MRS 16

U nastavku, fokus našeg razmatranja će biti stavljen na nekretnine, postrojenja i opremu. Shodno tome, **MRS 16** navodi da materijalna sredstva čine sredstva koja:

- *preduzeće drži radi upotrebe u proizvodnji ili ponudi robe ili usluga, radi iznajmljivanja drugima, ili u administrativne svrhe;*
- *za koje se očekuje da će se koristiti u dužem vremenskom periodu.*

Sve aktivnosti u vezi s materijalnom stalnom imovinom, posmatrano s aspekta njihovog kretanja mogu se svrstati u dvije osnovne grupe, i to one koje: a) **rezultiraju iz pribavljanja**, i b) **potiču od otuđivanja stalne imovine**. Napominjemo da smo navedenu tačku koncipirali na način što se prvo daje teorijski osvrt na razmatranu problematiku, a nakon toga se daje praktični osvrt putem knjiženja određenih situacija.

2.1.1.2.2.2.1. Računovodstveni aspekt pribavljanja nekretnina, postrojenja i opreme – teorijski okvir

Prilikom pribavljanja, **MRS 16** navodi da trošak pojedine stavke nekretnine, postrojenja i opreme treba **priznati** kao imovinu ako, i samo ako:

je vjerovatno da će buduće ekonomske koristi povezane sa tom stavkom doticati u to pravno lice, i se trošak sredstva za to pravno lice može pouzdano izmjeriti.

Pojedinačna stavka nekretnine, postrojenja ili opreme koja ispunjava kriterijume da se prizna kao imovina treba se mjeriti, odnosno **priznati** u visini **nabavne vrijednosti ili cijene koštanja**.

Trošak nabavke nekretnine, postrojenja ili opreme obuhvata:

- *kupovnu cijenu, uključujući uvozne takse i nepovratne poreze nakon odbitka trgovačkih popusta i rabata,*
- *sve troškove koji se direktno mogu pripisati dovođenju imovine na mjesto i u radno stanje neophodno da bi se mogla upotrijebiti na način koji je utvrdila uprava,*

¹⁶¹ MRS 16 se ne primjenjuje za:

- (a) nekretnine, postrojenja i opremu koji su klasifikovani kao oni koji se drže radi prodaje u skladu s MSFI-jem 5 – Dugotrajna imovina namijenjena prodaji i prekinuto poslovanje,
- (b) biološku imovinu povezanu s poljoprivrednim aktivnostima osim plodonosnih biljaka (vidi MRS 41 – Poljoprivreda). Ovaj Standard se primjenjuje za plodonosne biljke, ali se ne primjenjuje na proizvode plodonosnih biljaka,
- (c) priznavanje i mjerenje imovine povezane s istraživanjem i procjenom (vidi MSFI 6 – Istraživanje i procjena mineralnih resursa), ili
- (d) prava na iskorišćavanje rudnih rezervi kao što su nafta, prirodni plin i slični neobnovljivi resursi.

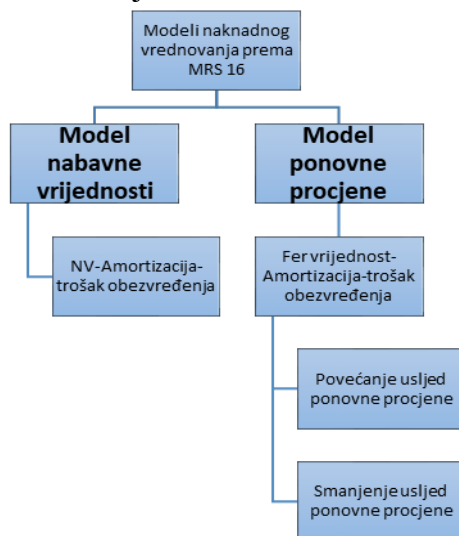
- početno procijenjene troškove demontaže, uklanjanja imovine i obnavljanja mjesta na kojem je imovina smještena, pri čemu tu obavezu subjekt preuzima prilikom nabavke odnosno imovine, ili kao posljedica korišćenja te imovine tokom određenog perioda u svrhe različite od proizvodnje zaliha.

U dijelu utvrđivanja vrijednosti po kojoj će biti inicijalno priznat pojedini oblik materijalne stalne imovine (npr. opreme), smatramo bitnim da istaknemo da ukoliko se finansira nabavka opreme iz tuđih izvora (npr. kredita) a oprema još nije u funkciji (evidentira se na računu: Oprema u pripremi), to će, u skladu sa **MRS 23** – Troškovi pozajmljivanja, do datuma bilansa rashodi kamata biti kapitalizovani i ulaziće u obračun nabavne vrijednosti, što svakako zavisi od situacije.

Bitno je istaći da je moguće pojedine oblike materijalne stalne imovine, koji su manje vrijednosti, svrstati u grupe i shodno tome kao grupu ih i priznati, vrednovati i amortizovati. Međutim, to nije dobro, niti MRS 16 dozvoljava da se uradi kod onih oblika nekretnina, postrojenja i opreme koji su veće vrijednosti, tako da se, čak i u slučaju da se istovremeno i zajedno pribave, zahtijeva da se zasebno i priznaju, odnosno da imaju zaseban računovodstveni tretman.

Nakon početnog priznavanja **MRS 16** navodi da privredno društvo u okviru svoje računovodstvene politike treba da se odluči da li će mjerenje da vrši po **modelu troška nabavke** ili **modelu ponovne procjene**.

Naprijed navedeno možemo prikazati na sljedeći način:

Slika 12: Prikaz modela naknadnog vrednovanja prema MRS 16

Model troška nabavke znači da se osnovno sredstvo nakon početnog priznavanja vrednuje po svom trošku nabavke, umanjenom za ispravku vrijednosti (obračunatu amortizaciju) i za akumulirane gubitke zbog obezvređenja.¹⁶²

¹⁶² Načelo opreznosti navodi da je imovinu (sredstvo) potrebno vrednovati po nižoj vrijednosti. Ukoliko na kraju obračunskog perioda postoje indicije da je neko sredstvo obezvrijeđeno, vrši se njegova procjena, pa se procijenjena vrijednost upoređuje sa knjigovodstvenom. Ukoliko je procijenjena vrijednost niža od knjigovodstvene vrijednosti, sredstvo se obezvređuje, odnosno njegova knjigovodstvena vrijednost se svodi na procijenjenu, a razlika se evidentira na računu npr. obezvređenje nekretnina potrojenje i oprema (D) i ispravka vrijednosti (P). O navedenom će više biti riječi u dijelu rashoda po osnovu obezvređenja.

Model ponovne procjene znači da nakon priznavanja, stavka nekretnine, postrojenja i opreme čija se fer vrijednost može pouzdano izmjeriti treba biti iskazana po procijenjenom iznosu, koji čini njenu fer vrijednost na datum ponovne procjene umanjenu za naknadno akumuliranu amortizaciju i naknadno akumulirane gubitke od umanjenja vrijednosti.

Kod modela ponovne procjene, s aspekta knjiženja veoma je bitno znati da li je došlo do povećanja vrijednosti zbog ponovne procjene ili ne. Ako je došlo do:

- **povećanja vrijednosti**, onda se to povećanje knjiži kao povećanje vrijednosti sredstva i povećanja rezervi usljed ponovne procjene. Međutim, ukoliko je u prethodno rađenoj ponovnoj procjeni (ako je rađena) bila smanjena vrijednost po osnovu ponovne procjene, onda ne možemo u punom iznosu povećati rezerve po osnovu ponovne procjene, nego se prvo odobravaju prihodi (koliko su ranije po osnovu prethodne procjene bili rashodi), dok se ostatak evidentira na potražnoj strani računa rezerve po osnovu ponovne procjene.
- **smanjenja vrijednosti**, priznaje se kao rashod u Iskazu o ukupnom rezultatu /bilansu uspjeha/. Međutim, ono se priznaje u ukupnom rezultatu do iznosa postojećih revalorizacionih rezervi koje se odnose na tu imovinu. Smanjenje priznato u ukupnom ostalom rezultatu smanjuje iznos akumuliran u kapitalu u okviru pozicije revalorizacione rezerve.¹⁶³

Primjer 42:

Inicijalna vrijednost građevinskog objekta je 80.000 €. Tokom perioda je amortizovan za iznos od 40.000 €. Uprava kompanije „MK & A“ DOO je odlučila da u 2021. godini promijeni svoju računovodstvenu politiku u dijelu vrednovanja ovog građevinskog objekta, pa je prihvaćen model ponovne procjene. Procijenjena fer vrijednost na dan 31. 12. 2020 iznosi 50.000 €. Izvršiti preračun na osnovu ponovne procjene, kao i potrebna knjiženja.

Rješenje:

R. br.	Vrijednost	Iznos
1.	Nabavna vrijednost	80.000
2.	Ispravka vrijednosti građevinskog objekta	40.000
3.	Sadašnja (knjigovodstvena) vrijednost	40.000
4.	Procijenjena fer vrijednost	50.00
5.	Rezerva po osnovu ponovne procjene (4 – 3)	10.000

U ovom slučaju, procijenjena fer vrijednost građevinskog objekta je za 25% veća u odnosu na knjigovodstvenu vrijednost, pa ćemo primijeniti metodu proporcionalne korekcije nabavne vrijednosti i ispravke vrijednosti za 25%, kako bismo bili u mogućnosti da sadašnju vrijednost dovedemo na isti nivo vrijednosti koja odgovara fer vrijednosti:

R. br.	Vrijednost	Iznos	%	Poslije revalorizacije	Knjiženje iznosa
1.	Nabavna vrijednost	80.000	25%	20.000	+20.000
2.	Ispravka vrijednosti građevinskog objekta (IVGO)	40.000	25%	10.000	+10.000
3.	Sadašnja (knjigovodstvena) vrijednost (1 – 2)	40.000		10.000	+10.000

Knjiženje u dnevniku:

¹⁶³ <http://www.cefi.edu.rs/wp-content/uploads/2016/05/UTICAJ-POSTUPKA-REVALORIZACIJE-PO-FINANSIJSKI-POLOZAJ-PREDUZE%C4%86A.pdf> (preuzeto: 11. 2. 2021).

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Građevinski objekti IVGO Rsezerva po osnovu ponov.proc. – Svođenje na fer vrijednost na dan bilansa –	20.000	10.000 10.000

MRS 8 – Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i greške, ističe da se odluka donosi prije nego što počne obračunski period, pri čemu je izvještajni entitet dužan da nakon donošenja odluke taj model primjenjuje na cjelokupnu grupu nekretnina, postrojenja i opreme. Takođe, ukoliko je izvještajni entitet do sada koristio jedan model (npr. model nabavke u 2020. godini), a u naredni obračunski period želi da primijeni drugi model (npr. model ponovne procjene u 2021. godini) veoma je bitno da u Napomenama za 2020. to navede, kao i da navede šta se mijenja, odnosno kako će se ta promjena odražavati na finansijske iskaze.

2.1.1.2.2.2.2. Računovodstveni aspekt pribavljanja nekretnina, postrojenja i opreme – primjeri knjiženja

Pribavljanje nekretnina, postrojenja i opreme (u daljem tekstu: NPO) predstavlja ulazni (input) tok kretanja stalne imovine, odnosno način **povećanja** stalne imovine, a najčešći oblici su:

- kupovina,
- izgradnja,
- prirast (porast) bioloških sredstava,
- prijem bez naknade (poklon),
- utvrđeni viškovi NPO,
- ponovna procjena vrijednosti NPO.

U nastavku koji slijedi, sa računovodstvenog aspekta biće pojašnjeni neki od oblika pribavljanja osnovnih sredstava.

Kupovina NPO – **Knjigovodstveno evidentiranje** poslovnih promjena koje nastaju transakcijama izazvanim kupovinom NPO će se razlikovati u zavisnosti od:

- toga da li se kupuje novo ili korišćeno NPO;
- načina njihovog finansiranja:
- sopstveni izvori – npr. izdvajanjem iz akumulacije subjekta;
- tuđi izvori – npr. krediti poslovnih banaka;
- mješoviti izvori – koji predstavljaju kombinaciju tuđih i sopstvenih izvora;
- da li je sredstvo moguće odmah staviti u upotrebu ili je potrebno izvršiti dodatne aktivnosti kako bi se sredstvo stavilo u funkciju (montaža, dogradnja, i sl.).

Cjelokupan postupak ulaganja u NPO je moguće knjigovodstveno posmatrati kroz **dvije paralelne etape**. **Prva etapa** se odnosi na kupovinu i prijem materijalnih vrijednosti, dok **druga** obuhvata isplatu obaveza po nabavljenim osnovnim sredstvima.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Škarić-Jovanović, K., Radovanović, R., op. cit., str. 123.

Kupovina novih NPO – Prilikom kupovine nove NPO, preduzeće može da se nađe u jednoj od dvije situacije, pa zavisno od toga postoje određene razlike u domenu knjigovodstvene evidencije. Stoga, sa knjigovodstvenog aspekta je moguće sagledati dvije mogućnosti:

Prva mogućnost se odnosi na nabavku nove NPO koje ne zahtijeva dodatne intervencije, te kao takvo može biti odmah spremno za upotrebu u stanju u kojem je i transportovano u preduzeće;

Druga mogućnost podrazumijeva kupovinu NPO koja povlače sa sobom neophodne troškove montaže i druge zavisne troškove¹⁶⁵ (priprema postolja, držača, priključaka i sl.) do njihovog aktiviranja, te kao takvi navedeni troškovi terete nabavnu vrijednost nove NPO.

Kupovina novih NPO koje je moguće odmah aktivirati

Primjer 43:

- 1) Prema fakturi br. 12 preduzeće „MK & A“ DOO je kupilo fotokopir mašinu za 23.000 €, ZTN po fakturi su 2.000 €, uz obračunati PDV po stopi od 21%.
- 2) Obaveza prema dobavljaču izvršena je iz odobrenog dugoročnog kredita.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje:
<i>FV</i> = 23.000;
<i>ZTN</i> = 2.000
<i>NV</i> = 25.000
<i>PDV</i> = 21% * 25.000 = 5.250

Knjiženje na računima glavne knjige:

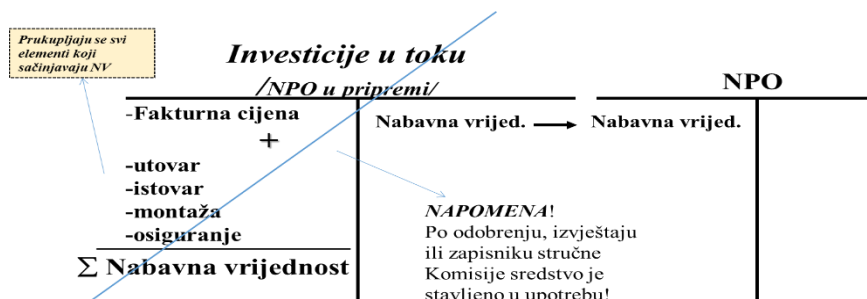
Osnovno sredstvo	PDV u primljenim fakturama	Dobavljači
1) 25.000	1) 5.250	2) 30.250 30.250 (1)
		Dugoročni kredit
		30.250 (2)

- Napomena:** a) Poslovna promjena 1) se odnosi na I fazu (kupovina i prijem)
b) Poslovna promjena 2) se odnosi na II fazu (isplata obaveze prema dobavljaču)

¹⁶⁵ U daljem tekstu ZTN

Kupovina novih NPO koje nije moguće odmah aktivirati

Kupljena nova NPO koju *nije* moguće *odmah* staviti u stanje funkcionalne upotrebljivosti iz razloga što je potrebno učiniti određene pripreme aktivnosti (montaža, transport, izrada postolja i sl.), neophodno je sve do aktiviranja evidentirati na privremenom računu – *Investicije u toku* (NPO u pripremi), kao i što je prikazano:

Onog trenutka kada se po zapisniku Komisije i sl. sredstvo stavi u upotrebu, vrši se zatvaranje privremenog konta i njegov saldo se prenosi na odgovarajući račun – NPO.

Primjer 44:

1) Prema fakturi br. 2 kupljena je fotokopir mašina čija je fakturna vrijednost 23.000 €, ZTN po fakturi su 2.000 €. Obračunati PDV po stopi od 21%. Sredstvo je potrebno montirati.¹⁶⁶

2) Od dobavljača smo dobili fakturu br. 3 za troškove montaže u iznosu od 1.000 €, od čega PDV iznosi 173,35 €. Sredstvo je stavljeno u upotrebu.

3) Obaveza prema dobavljaču izvršena je iz odobrenog dugoročnog kredita.

Pojašnjenje:	
<p>Po fakturi br. 2</p> <p>FV = 23.000;</p> <p>ZTN = 2.000</p> <p>NV = 25.000</p> <p>PDV = 21% * 25.000 = 5.250</p> <p>Obaveza prema dobavljaču iznosi 25.000 + 5.250 = 30.250</p>	<p>Stavljanje sredstva u upotrebu (ukupna)</p> <p>NV = 25.000 + 826,65</p> <p>= 25.826,65</p> <p>Napomena: Stavljanjem sredstva u upotrebu zatvara se privremeni račun</p>
<p>Po fakturi br. 3</p> <p>BFV = 1.000; NFV = 1.000 – 173,35 = 826,65</p> <p>PDV = 173,35</p>	

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Investicija u toku PDV u primljenim fakturama Dobavljači u zemlji – Po fakturi dobavljača br. 2 –	25.000 5.250	30.250

¹⁶⁶ **Napomena:** Da bi se knjižila bilo koja poslovna promjena u narednoj fazi, neophodno je da primimo knjigovodstveni dokument – fakturu koja će nam potvrditi da je sredstvo montirano, transportovano i sl. Prijem svake fakture se knjiži odvojeno.

2)	Investicija u toku PDV u primljenim fakturama Dobavljači u zemlji – Po fakturi dobavljača br. 3 –	826,65 173,35	1.000
3)	Oprema Investicije u toku – Po fakturi dobavljača br. 3 –	25.826,65	25.826,65
4)	Dobavljač Dugoročni kredit – isplata obaveze prema dobavljaču –	31.250	31.250

Napomena: a) Poslovne promjene 1), 2) i 3) se odnose na I fazu (kupovina i prijem)
b) Poslovna promjena 4) se odnosi na II fazu (isplata obaveze prema dobavljaču)

Kupovina NPO od strane ino-dobavljača

Ukoliko se vrši kupovina NPO od strane ino-dobavljača, tada se nabavna vrijednost formira **zbrajanjem fakturne vrijednosti** (iskazane u fakturi ino-dobavljača) i **ZTN** (koji predstavljaju troškove carinjenja). Ono što je s aspekta obračuna PDV-a bitno znati, pa samim tim i sa knjigovodstveno-obračunskog dijela, jeste da se PDV kao i carina u momentu carinjenja ne plaća ino-dobavljaču **već državi** čime se formira račun pasive – *Obaveza prema državi*.

Primjer 45:

1. Prema fakturi ino-dobavljača br. 2. kupljena je fotokopir mašina za 23.000 €, franko magacin kupca. Uvozna carina po carinskoj deklaraciji je 2.000 €, uz obračunati PDV po stopi od 21%. Na osnovu zapisnika komisije mašina je stavljena u upotrebu.

Pojašnjenje:
Po fakturi br. 2
$FV = 23.000 \text{ €}$;
<u>$ZTN = 2.000 \text{ €}$</u>
$NV = 25.000 \text{ €}$
$PDV = 21\% * 23.000 = 4.830 \text{ €}$
$Obaveza \text{ za poreze, carine i dr. dažbine} = 4.830 + 2.000 = 6.830 \text{ €}$
$Obaveza \text{ prema dobavljačima} = 23.000 \text{ €}$

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Oprema PDV u primljenim fakturama Dobavljači u inostranstvu Obaveza za poreze, carine i dr. dažbine – Po fakturi ino-dobavljača br. 2 –	25.000 4.830	23.000 6.830

Kupovina korišćenih (polovnih) NPO – Jedno od krucijalnih pitanja sa knjigovodstvenog aspekta jeste: Po kojoj vrijednosti sredstva treba uvesti u evidenciju, tj. šta smatrati nabavnom vrijednošću?

Primjer 46:

Preduzeće „MK & A“ DOO posjeduje opremu – mašinu čija je nabavna vrijednost u momentu kupovine bila 12.000 €. Nakon 5 godina je proдало opremu – mašinu preduzeću „AL“ za 7.000 €.

Postavlja se pitanje: Po kojoj vrijednosti kupljenu opremu – mašinu preduzeće „AL“ treba da evidentira u svom knjigovodstvu?

Napomena: Ono što je u ovoj situaciji evidentno jeste da postoje dvije vrijednosti opreme – mašine koje su „nabavne“: a) jedna za preduzeće „MK & A“ DOO (12.000 €); b) druga za preduzeće „AL“ (7.000 €),

Odgovor na postavljeno pitanje: Preduzeće „AL“ DOO u svom knjigovodstvu treba da evidentira automobil po prvobitnoj nabavnoj vrijednosti (12.000 €), a dok kupovnu (tržišnu) vrijednost treba da smatra sadašnjom vrijednošću. Razlika između prvobitne nabavne vrijednosti i kupovne (tržišne) vrijednosti predstavlja ispravku vrijednosti automobila (amortizacija). U ovom slučaju iznosi: 5.000 €. Razlog korekcije ispravke vrijednosti proizilazi otuda što je prethodni vlasnik možda pogrešno izvršio obračun amortizacije, ili je primijenio stope (ako je u pitanju vremenska metoda) koje nijesu adekvatne.

Ujedno, prilikom kupovine polovne (korišćene) opreme, prvobitni vlasnik je u obavezi da svu prateću dokumentaciju dostavi novom vlasniku.

Ukoliko je nepoznata nabavna vrijednost NPO ili je pak niža u odnosu na kupovnu vrijednost, to se navedena nabavna vrijednost utvrđuje na osnovu kupovne vrijednosti i primjenom procenta na preostali vijek trajanja sredstva.

Kupovina korišćenog NPO koje je moguće odmah aktivirati**Primjer 47:**

Po fakturi br. 1 kupili smo opremu za 9.000 €, a PDV se obračunava po stopi od 21%. Oprema je polovna. Njena prvobitna nabavna vrijednost je 20.000 €, a amortizovano je u vrijednosti od 10.000 €. Izvršiti potrebna knjiženja na računima glavne knjige.

Pojašnjenje:

Uvidom u podatke koji su dati u poslovnoj promjeni imamo da je amortizovana, odnosno otpisana vrijednost $OV = 10.000$. Međutim, ujedno uviđamo i sljedeće da je: $SV = 20.000 - 10.000 = 10.000$, a to je za 1.000 € više od kupovne vrijednosti koja iznosi 9.000 €. Shodno gore datim pojašnjenjima, neophodno je korigovati OV, a za KV smatrati da je to nova SV, tako da imamo:

Pojašnjenje:

$NV = 20.000$ €;

$OV = 10.000$ € ; $KV = 9.000$ € (neto iznos bez PDV-a)

$IVOS = NV - KV = 20.000 - 9.000 = 11.000$ (nova otpisna vrijednost)

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Oprema	20.000	
	PDV u primljenim fakturama	1.890	
	Ino dobavljači		10.890
	IVOS		11.000
	– Po fakturi ino-dobavljača br. 2 –		

b) Kupovina korišćenog osnovnog sredstva koje nije moguće odmah aktivirati

Ukoliko se vrši kupovina korišćene NPO koja **zahtijeva dodatne aktivnosti** u pogledu montaže, izrade postolja i sl., to se postupak knjigovodstvenog obuhvatanja, sve do aktiviranja vrši na privremenom računu Investicije u toku.

Primjer 48:

1) Prema fakturi br. 5. kupljena je fotokopir mašina, pri početnoj nabavnoj vrijednosti od 5.000 € i otpisanoj vrijednosti 4.000, tako da faktura dobavljača bez PDV-a iznosi 2.000 €, PDV se obračunava po stopi od 21%. Sredstvo je potrebno montirati.

2) Od dobavljača smo dobili fakturu br. 3 za troškove montaže u iznosu od 1.000 €, od čega PDV iznosi 173,35 €. ¹⁶⁷

3) Sredstvo je stavljeno u upotrebu.

4) Obaveza prema dobavljaču izvršena je iz odobrenog dugoročnog kredita.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje:

Po fakturi br. 5

Inicijalna NV = 5.000 €

Kupovna vrijednost = 2.000 €

PDV = 21% * 2.000 € = 420 €

IVOS = Inicijalna NV – KV = 3.000 €

Obaveza prema dobavljaču = 2.000 + 420 = 2.420

Po fakturi br. 3

FV = 1.000 s PDV-om (obaveza prema dobavljaču)

PDV = 173,35 €

Stavljanje sredstva u upotrebu

Vrijednost po kojoj će se sredstvo evidentirati = Početna nabavna vrijednost + ZTN

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Investicija u toku	2.000	
	PDV u primljenim fakturama	420	
	Dobavljači u zemlji		2.420
	– Po fakturi dobavljača br. 5 –		

¹⁶⁷ Da bi se bilo koja poslovna promjena knjižila u narednoj fazi, neophodno je da primimo knjigovodstveni dokument – fakturu koja će nam potvrditi da je sredstvo montirano, transportovano i sl. **Prijem svake fakture se knjiži odvojeno.**

2)	<i>Investicije u toku PDV u primljenim fakturama Dobavljač u zemlji – po fakturi br. 3 –</i>	826,65 173,35	1.000
3)	<i>Oprema Investicije u toku – za stavljeno sredstvo u upotrebu –</i>	2.826,65	2.826,65
4)	<i>Dobavljač Dugoročni kredit – za isplatu obaveze prema dobavljaču –</i>	3.420	3.420

Napomena: a) Poslovne promjene 1), 2) i 3) se odnose na I fazu (kupovina i prijem)
b) Poslovna promjena 4) se odnosi na II fazu (isplata obaveze prema dobavljaču)

Izgradnja sredstava za rad (građevinski objekti) – Na računu 022 – građevinski objekti – iskazuju se građevinski objekti koji se priznaju u skladu sa MRS 16 – ulaganja u izgradnju građevinskih objekata, a koja se mogu vršiti kupovinom gotovih izgrađenih objekata, zaključivanjem ugovora o gradnji objekata, ili izvođenjem radova u sopstvenoj režiji. *Izgradnja sredstava za rad*, kao izgradnja novih građevinskih objekata ili adaptacija i rekonstrukcija postojećih objekata, se javlja u situaciji kada je preduzeće u nemogućnosti da nedostajuću NPO nabavi na tržištu u gotovom obliku, ili pak kada smatra da mu je to ekonomski isplativije. Ovaj oblik pribavljanja stalne imovine je posebno značajan s aspekta finansiranja, budući da se navedeni pojavni oblik pribavljanja NPO može finansirati iz sopstvenih, tuđih izvora ili pak kombinovano. Na ovom nivou razmatranja mi ćemo se baviti samo izgradnjom NPO koja se finansiraju iz sopstvenih izvora, pa je u tom kontekstu moguće praviti razliku između¹⁶⁸:

- *izgradnje građevinskog objekta u sopstvenoj režiji, kada se investitor javlja u ulozi kako finansijera, tako i izvođača radova;*
- *izgradnje građevinskog objekta angažovanjem izvođača radova, kada se investitor javlja u ulozi samo finansijera.*

Izgradnja građevinskog objekta u sopstvenoj režiji je uobičajena za preduzeća čija je osnovna djelatnost građevinarstvo. Naime, investitor, odnosno finansijer koji je ujedno i izvođač radova raspolaže sa potrebnim i osposobljenim stručnim kadrom, kao i potrebnom mehanizacijom za obavljanje navedene vrste aktivnosti, te stoga cijena koštanja osnovnog sredstva izgrađenog u sopstvenoj režiji obuhvata sve direktne¹⁶⁹ i indirektne¹⁷⁰ troškove njegovog dovođenja u stanje funkcionalne upotrebljivosti. Sa obračunsko-računovodstvenog aspekta, bitno je naglasiti da sâm postupak otpočinjanja kao i realizacije izgradnje osnovnog sredstva ne samo da zahtijeva ulaganje značajnog iznosa likvidnih kao i drugih oblika sredstava, nego i dug vremenski period završetka kao i stavljanja u upotrebu. Stoga se Investicionim programom predviđa fazna izgradnja osnovnog sredstva, pri čemu se u knjigovodstvu *I faza naziva – prva privremena situacija*¹⁷¹. Ispostavljanjem prve privremene situacije od strane izvođača radova (u ovom slučaju investitora) se pruža dokaz da je

¹⁶⁸ Ukoliko je riječ o zajedničkoj izgradnji, to znači da se investitor udružuje sa drugim preduzećem ili licem i zajednički finansiraju izgradnju osnovnih sredstava angažovanjem izvođača radova (dobavljača).

¹⁶⁹ Npr. troškovi direktnog rada, materijala za izradu i sl.

¹⁷⁰ Npr. opšte fiksne i opšte varijabilne troškove koji se odnose na jedinicu proizvoda.

¹⁷¹ Naziv potiče otuda što navedena „situacija“ važi određenim obračunskim period, sve do ispostavljanja sljedeće obračunske situacije.

navedena faza izgradnje završena, te da je u knjigovodstvu treba evidentirati¹⁷². Nadalje, fazna izgradnja osnovnog sredstva zahtijeva evidentiranje vrijednosti konkretne faze kao i nastalih ZTN na privremenom aktivnom kontu – Investicije u toku, sve do momenta završetka objekta. Račun – Prihodi od interne realizacije, na kojem su evidentirane vrijednosti u visini nastalih troškova izgradnje osnovnog sredstva u sopstvenoj režiji, za investitora predstavlja prihod, budući da gradi za sebe. Na kraju, zavšetkom izgradnje osnovnog sredstva i njegovim stavljanjem u stanje funkcionalne upotrebe, odnosno podnošenjem konačne (definitivne) obračunske situacije, zatvara se privremeni račun – Investicije u toku, čime se za vrijednost izgrađenog osnovnog sredstva povećava njegova vrijednost.

Primjer 49:

Na osnovu odluke organa upravljanja, preduzeće je pristupilo izgradnji građevinske zgrade predračunske vrijednosti 30.000 €.

Prema konačnom obračunu, cijena koštanja završenog građevinskog objekta iznosi 35.000 €.

Knjiženje u dnevniku

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	<i>Građevinski objekti u pripremi Prihodi od aktiviranja ili potrošnje proizvoda ili usluga u sopstvenoj režiji – za cijenu koštanja objekta izgrađenog u sopstvenoj režiji –</i>	35.000	35.000
2)	<i>Građevinski objekti Građevinski objekti u pripremi – za primljenu i privremenu situaciju –</i>	35.000	35.000

*Izgradnja građevinskog objekta angažovanjem izvođača radova se odnosi na situaciju kada investitor povjerava izgradnju osnovnog sredstva preduzeću čija je to osnovna djelatnost. U navedenoj situaciji se stoga javljaju dvije strane: *investitor*, kao finansijer i *izvođač radova*, kao dobavljač. S obzirom na prirodu posla koji treba obaviti:*

– **PRVI KORAK** koji investitor i izvođač radova preduzimaju su zaključenje Ugovora kojim se definišu međusobna prava i obaveze (predračunska vrijednost i vrijednost ukupnih radova, rok završetka, način i rokovi plaćanja i sl.), da bi se

– **DRUGI KORAK** odnosio na avansnu¹⁷³ isplatu (knjigovodstveni dokument: avansni račun ili predračun) određene sume novčanih sredstava izvođaču radova, koja je neophodna kao osnova za početak izvođenja građevinskih radova, odnosno za nabavku investicionog materijala, otvaranje i uređenje gradilišta i sl.

Nastanak bilo koje poslovne transakcije mora biti evidentirano u knjigovodstvu investitora¹⁷⁴. Stoga, avans kao prva poslovna transakcija označava neku vrstu potraživanja investitora od izvođača

¹⁷² Napomena: Ističemo da u građevinarstvu postoje nadzorni organi koji moraju da iskontrolišu da li je neka faza izgradnje zaista završena i potpisivanjem zapisnika moraju to da konstatuju. Tek nakon toga se **ta faza odnosno privremena situacija knjiži**.

¹⁷³ Suma novčanih sredstava data unaprijed.

¹⁷⁴ Napominjemo da ćemo ovdje prikazati postupak **knjigovodstvenog evidentiranja** sa aspekta investitora.

radova¹⁷⁵ pa se i obuhvata na računu – Avans za osnovna sredstva, pri čemu se njegova isplata može izvršiti sa Tekućeg računa investitora (ukoliko raspolaže sa sopstvenim finansijskim sredstvima) ili iz odobrenog Dugoročnog kredita (kada se nedostajuća sredstva pribavljaju pozajmljivanjem), dok se s druge strane njegova likvidacija može vršiti parcijalno ili odjednom.

– *TREĆI KORAK* se odnosi na dostavljanje obračunskih situacija izvođača radova investitoru, koji zapravo predstavljaju jednu vrstu „izvještaja“ kojim se investitori informišu o vrijednosti izvedenih građevinskih radova;

U dijelu u kojem je obrađivana knjigovodstvena dokumentacija istaknuto je da **obračunska situacija** predstavlja dokument koji se sastavlja od strane izvođača radova, tj. građevinskog preduzeća i dostavlja se investitoru, a na osnovu koga investitor dobija informaciju o vrijednosti izvršenih građevinskih radova. Obračunska situacija može biti:

- *prva, druga, itd.* – dokument koji sadrži vrijednost izvršenih radova od momenta započinjanja izgradnje do momenta ispostavljanja obračunske situacije investitoru, sve do,
- *konačne (definitivne)* – dokument koji se dostavlja na kraju izvršenih građevinskih radova i u sebi sadrži ukupnu vrijednost izvršenih građevinskih radova.

Navedene situacije uvijek glase na **bruto iznos**, odnosno u sebi sadrže iznos prethodne obračunske situacije (druga, treća... privremena situacija), ali se u knjigovodstvu uvijek evidentiraju u neto iznosu (osim prve). Podnošenjem bilo koje od navedenih situacija, investitor stiče obavezu da izvrši isplatu obaveze izvođaču radova.

Primjer 50:

Investitor, ugostiteljsko preduzeće „BM & A“ DOO iz Podgorice sklopilo je ugovor sa građevinskim preduzećem „MK & A“ DOO iz Bijelog Polja o izgradnji skladišnog prostora sa manjom hladnjačom. S ovim u vezi, nastale su sljedeće promjene:

- 1) *Izvođaču radova je isplaćen avans sa tekućeg (poslovnog) računa u iznosu od 250.000 €, na osnovu avansne fakture.*
- 2) *Na osnovu izvršenih radova izvođač je podnio prvu privremenu situaciju u iznosu od 300.000 € sa obračunatim PDV 21% u iznosu od 63.000 €.*
- 3) *Isplata obaveze prema dobavljačima za podnijetu prvu privremenu situaciju izvršena je po odbitku datog avansa sa tekućeg računa.*
- 4) *Izvođač je podnio okončanu definitivnu situaciju u ukupnom iznosu od 500.000 €, sa obračunatim PDV u iznosu od 42.000 €¹⁷⁶.*
- 5) *Isplata okončane situacije je 100.000 € sa tekućeg računa, a ostatak iz dugoročnog kredita.*
- 6) *Novoizgrađeno skladište i hladnjača su stavljani u upotrebu.*

Sprovesti knjiženja u vezi sa njihovom izgradnjom i aktiviranjem.

R. br.	Naziv konta	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1a)	Avansi za nekretnine – građ. objekte Tekući račun – uplata avansa izvođaču radova –	250.000	250.000
1b)	Ulazni PDV Avansi za nekretnine – građ. objekte – avansna faktura –	43.337,5	43.337,5

¹⁷⁵ Naime, avans u ovom slučaju za investitora predstavlja potraživanje, dok je za dobavljača obaveza, budući da je plaćeno (unaprijed) dobavljaču prije nego je izgradnja započela.

¹⁷⁶ $((500.000 - 300.000) * 21\% = 42.000 \text{ €})$

R. br.	Naziv konta	Iznos	
		Duguje	Potražuje
2a)	<i>Ulazni PDV</i> <i>Avansi za nekretnine – građ. objekte</i> <i>– za storno PDV-a u avansima –</i>	43.337,5 ¹⁷⁷	43.337,5
2b)	<i>Građevinski objekti u pripremi</i> <i>PDV u primljenim fakturama</i> <i>Dobavljači u zemlji</i> <i>– za primljenu i privremenu situaciju –</i>	300.000 63.000	363.000
3a)	<i>Dobavljači u zemlji</i> <i>Avansi za nekretnine – građ. obj.</i> <i>Tekući račun</i> <i>– isplata prve privremene situacije –</i>	363.000	250.000 113.000
4)	<i>Građevinski objekti u pripremi</i> <i>PDV u primljenim fakturama</i> <i>Dobavljači u zemlji</i> <i>– za primljenu konačnu situaciju –</i>	200.000 42.000	242.000
5)	<i>Dobavljači u zemlji</i> <i>Tekući račun</i> <i>Dugoročni finansijski krediti</i> <i>– isplata okončane građ. situacije –</i>	242.000	100.000 142.000
6)	<i>Građevinski objekti u upotrebi</i> <i>Građevinski objekti u pripremi</i> <i>– za aktiviranje građevin. objekta –</i>	500.000	500.000

2.1.1.2.2.2.3. Računovodstveni aspekt otuđenja nekretnina, postrojenja i opreme – teorijski prikaz

MRS 16 navodi da knjigovodstvenu vrijednost nekretnina, postrojenja i opreme treba *prestati priznavati*: a) kod otuđenja, ili b) kada se od njihovog korišćenja ili otuđenja ne očekuju buduće ekonomske koristi.¹⁷⁸ Otuđenje stalne imovine predstavlja izlazni (output) tok u kretanju stalne imovine, a može nastati kao posljedica: rashodovanja, prodaje, ustupanja bez protivnake i sl. **MRS 16** navodi da se otuđenje pojedine stavke nekretnine, postrojenja i opreme može odvijati na razne načine (npr. prodajom, finansijskim najmom ili donacijom). Pri utvrđivanju datuma otuđenja, subjekt je dužan primijeniti kriterijume priznavanja prihoda od prodaje iz MRS-a 18.

Rashodovanje stalne imovine predstavlja zapravo postupak kojim se vrši isknjižavanje ili brisanje stalne imovine iz evidencije, odnosno njeno povlačenje iz upotrebe. Rashodovanje se može vršiti po isteku korisnog vijeka trajanja ili prije. Ukoliko se vrši i prije isteka njegovog korisnog vijeka trajanja, to se kao najčešći razlozi navode: pojava tehnički savršenijih sredstva, precijenjeni vijek trajanja ili pak oštećenja koja su nastala pod dejstvom više sile i sl. Rashodovanjem stalne imovine moguće je da se javi rezidualna vrijednost, koja, u situaciji da je rashodovano sredstvo prije isteka korisnog vijeka trajanja, može uticati na smanjenje gubitka po osnovu rashodovanja. Nadalje se u **MRS 16** navodi – dobiti ili gubici koji proizilaze iz prestanka priznavanja nekretnina, postrojenja i opreme trebaju se uključiti u dobit ili gubitak onda kada se ta imovina prestane priznavati (osim ako MSFI 16 ne zahtijeva drugačije kod prodaje i povratnog najma). Dobici se **ne** klasifikuju kao prihod od prodaje. Pored rashodovanja, smanjenje vrijednosti NPO može nastati i prodajom.

¹⁷⁷ Napomena: Ovaj sistem knjiženja i storniranja ulaznog PDV je jednostavniji za upotrebu od modela preko vremenskih razgraničenja, ali ima nedostatak jer ne obezbjeđuje računovodstvenu evidenciju o ukupno plaćenim avansnim sredstvima. Istovremeno na kraju poslovne godine, prilikom usaglašavanja međusobnih odnosa preko IOS-a (Izvod otvorenih stavki) s primaocem avansa teže se obezbjeđuju adekvatni podaci. Napomena za promjene 1 i 2: Po novom kontnom okviru knjiženje PDV u datim avansima se sprovodi preko PVR, kojim se razgraničava momenat iskazivanja ulaznog PDV sadržanog u avansima i dobijanja fakture za privremenu situaciju.

¹⁷⁸ *Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja (IFRS)*, prva knjiga, Savez RR Srbije, 2004, str. 837.

2.1.1.2.2.2.4. Računovodstveni aspekt otuđenja nekretnina, postrojenja i opreme – primjeri knjiženja

Rashodovanje NPO koja je u cjelosti otpisana

a) pri čemu po osnovu navedenog ne ostaju npr. korisni otpaci koji se mogu prodati (LO), ima za posljedicu nepromjenljivost vrijednosti imovine preduzeća. Na taj način se vrši isknjižavanje rashodovane NPO iz evidencije stalne imovine.

Primjer 51:

Preduzeće „MK & A“ DOO nakon 6 godina, po isteku korisnog vijeka trajanja, rashoduje fotokopir mašinu čija je inicijalna nabavna vrijednost iznosila 6.000 €.

a) ne javljaju se korisni otpaci; **b) javljaju** se korisni otpaci u iznosu od 100 €.

a) Knjiženje u *dnevniku*:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Ispravka vrijednosti NPO NPO – Po odluci za rashodovanje –	6.000	6.000

b) Knjiženje u *dnevniku*:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1a)	Ispravka vrijednosti NPO NPO – Po odluci za rashodovanje –	6.000	6.000
1b)	Otpaci NPO Ostali prihodi – Za nastali likvidacioni ostatak –	100	100

Rashodovanje NPO koje nije u cjelini otpisano

Rashodovanje NPO može da se vrši i prije isteka njegovog korisnog vijeka trajanja. Najčešće se kao razlozi navode: pojava tehnički savršenijih sredstva, precijenjeni vijek trajanja ili pak oštećenja koja su nastala pod dejstvom više sile i sl. Stoga, u cilju eliminisanja neracionalnosti u dijelu postojanja troškova skladištenja i sl., uprava preduzeća na predlog komisije za rashodovanje (dokument: Odluka o rashodovanju) može donijeti odluku o likvidaciji, tj. isknjižavanje iz evidencije stalnog sredstva. Pošto sredstvo još uvijek nije u cjelosti otpisano, to postoji neotpisana (knjigovodstvena) sadašnja vrijednost koja zapravo za preduzeće predstavlja gubitak (iz razloga što ta vrijednost stvarno ne postoji, osim na papiru).

Sa knjigovodstvenog aspekta u pogledu navedenog je moguće izdvojiti dvije situacije:

- da se ne javi rezidualna vrijednost (LO);
- da se javi rezidualna vrijednost (LO).

Rashodovanje NPO prije isteka korisnog vijeka trajanja bez pojave LO

Primjer 52:

Uprava preduzeća „MK & A“ DOO donijela je odluku, da po predlogu Komisije za rashodovanje, rashoduje fotokopir mašinu, čija je nabavna vrijednost 5.000 € i otpisana vrijednosti 4.000 €, PDV se obračunava po stopi od 21%.

RJEŠENJE

Pojašnjenje:
Odluka o rashodovanju
$NV = 5.000 \text{ €}$
$OV = 4.000 \text{ €}$
$SV = 1.000 \text{ €}$
$PDV = 21\% * 1.000 \text{ €} = 210 \text{ €}^{179}$

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Ispravka vrijednosti NPO	4.000	
	Ostali rashodi	1.210	
	NPO		5.000
	Izlazni PDV		210
	– Po odluci za rashodovanje –		

Rashodovanje NPO prije isteka korisnog vijeka trajanja pri čemu se javlja LO

Ukoliko se pri rashodovanju NPO prije isteka korisnog vijeka trajanja javi LO, to sa knjigovodstvenog aspekta je veoma značajno sagledati sljedeće situacije:

- $LO = SV$;
- $LO > SV$ ili pak
- $LO < SV$.

Zapravo, pojava LO je pozitivna sa aspekta preduzeća, budući da je u mogućnosti, u zavisnosti od naprijed istaknutih situacija, da pokrije djelimično ili u cjelini gubitak koji nastaje usljed rashodovanja sredstva prije isteka njegovog korisnog vijeka trajanja.

Primjer 53:

Na osnovu zapisnika Komisije i odluke Uprava preduzeća „MK & A“ DOO rashoduje fotokopir mašinu, čija je nabavna vrijednost 5.000 € i otpisana vrijednosti 4.000 €. Sredstvo koje se rashoduje ima LO u iznosu od 500 €. Izvršiti potrebna knjiženja.

Napomena: Likvidacioni ostatak (LO) je tržišna vrijednost naše SV osnovnog sredstva, odnosno predstavlja naknadu koja bi se mogla dobiti prodajom na tržištu. Član 20, stav 7, Zakona o PDV: Ako

¹⁷⁹ Ako se polovna oprema koristi do 5 godina, pa se unutar tog perioda izmijene okolnosti zbog kojih je prilikom nabavke knjižen ulazni PDV, onda se po članu 39 Zakona o PDV-u mora izvršiti ispravka ulaznog PDV-a. Za građevinske objekte se uzima u obzir period do 10 godina. Ispravka ulaznog PDV se vrši otvaranjem izlaznog PDV.

je iz neposlovnih razloga naknada niža od tržišne vrijednosti ili ako nema naknade, poreska osnovica je tržišna vrijednost proizvoda, odnosno usluge u momentu i mjestu izvršenog prometa. Napomena: PDV na LO se obračunava ako se izvrši promet (prodaja).

R J E Š E N J E

Pojašnjenje:
Odluka o rashodovanju
$NV = 5.000 \text{ €}$
$OV = 4.000 \text{ €}$
$SV = 1.000 \text{ €}$
$LO = 500 \text{ €}$
$(\text{neto}) \text{ Gubitak od rashodovanja} = SV - LO = 500 \text{ €}$
$(\text{bruto}) \text{ Gubitak od rashodovanja} = (SV - LO) + PDV = 595 \text{ €}$
$PDV = 21\% * 500 = 105 \text{ €}$

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Ispravka vrijednosti NPO	4.000	
	Gubitak od rashodovanja	605	
	Roba (otpaci...)	500	
	NPO		5.000
	Izlazni PDV		105
	- Po odluci za rashodovanje -		

Prodaja NPO

Slično kao i kod rashodovanja NPO i njihova prodaja se vrši na osnovu odluke organa upravljanja preduzeća, a sa ciljem smanjenja mogućnosti nastanka troškova NPO u budućem periodu (održavanja i osiguranja, amortizacije, i sl.). Bez obzira na način na koji je organizovana prodaja NPO, to se mogu javiti sljedeće situacije prodaje NPO postizanjem prodajnih cijena koje su:

- jednake sadašnjoj, neotpisanoj vrijednosti stalne imovine ($PV = SV$);
- niže od sadašnje, neotpisane vrijednosti stalne imovine ($PV < SV$),
- više od sadašnje, neotpisane vrijednosti stalne imovine ($PV > SV$).

Prodaja NPO ako je prodajna vrijednost veća od sadašnje vrijednosti

Primjer 54:

Preduzeće „MK & A“ DOO prodalo je fotokopir mašinu za 9.000 €. Nabavna vrijednost mašine je 15.000 €, dok je otpisana vrijednost 6.000 €. PDV po izlaznoj fakturi je obračunat po stopi od 21%.

R J E Š E N J E

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	<i>Kupci</i>	10.890	
	<i>Ispravka vrijednosti NPO</i>	6.000	
	<i>NPO</i>		15.000
	<i>PDV u izdatim fakturama</i>		1.890
	<i>– za prodaju NPO –</i>		

Prodaja NPO ako je prodajna vrijednost manja od sadašnje vrijednosti

Primjer 55:

Preduzeće „Univerzal“ prodalo je mašinu za 5.000 €. Nabavna vrijednost mašine je 15.000 €, dok je otpisana vrijednost 6.000 €. PDV po izlaznoj fakturi je obračunat po stopi od 21%.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje:
Odluka o prodaji
$NV = 15.000 \text{ €}$
$OV = 6.000 \text{ €}$
$SV = 9.000 \text{ €}$
$PV = 5.000 \text{ €}; PDV = 21\% * 5.000 = 1.050 \text{ €}$
$Potraživanja od kupaca = 6.050 \text{ €}$
$(neto) \text{ Gubitak od prodaje} = SV - PV = 4.000 \text{ €}$

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	<i>Kupci</i>	6.050	
	<i>Ispravka vrijednosti NPO</i>	6.000	
	<i>Gubici od prodaje NPO</i>	4.000	
	<i>NPO</i>		15.000
	<i>PDV u izdatim fakturama</i>		1.050 ¹⁸⁰
	<i>– za prodaju NPO –</i>		

2.1.1.2.2.2.1. Investicione nekretnine

Investicione nekretnine su nekretnine koje pravna lica koriste za ostvarivanje prihoda od zakupnine ili porasta vrijednosti nekretnine (npr. zemljište koje se drži sa ciljem dugoročnog porasta vrijednosti kapitala; objekat u vlasništvu društva ili pribavljen putem finansijskog lizinga koji se daje u zakup;

¹⁸⁰ Ako se polovna oprema koristi do 5 godina, pa se unutar tog perioda izmijene okolnosti zbog kojih je prilikom nabavke knjižen ulazni PDV, onda se po članu 39 Zakona o PDV-u mora izvršiti ispravka ulaznog PDV-a. Za građevinske objekte se uzima u obzir period do 10 godina. Ispravka ulaznog PDV se vrši otvaranjem izlaznog PDV.

objekat koji trenutno niko ne koristi, odnosno nije izdat u zakup, ali se drži radi iznajmljivanja i sl.)¹⁸¹. **MRS 40** – Investicione nekretnine, navodi da se **početno priznavanje** stalne imovine koja ima karakter investicione nekretnine može vršiti po **nabavnoj vrijednosti**, odnosno **cijeni koštanja**, dok je u računovodstvenoj politici u dijelu **naknadnog vrednovanja** moguće primijeniti jedan od dva modela: a) **model nabavne vrijednosti**; b) **model ponovnog vrednovanja**, i sve investicione nekretnine tretirati odabranim modelom.

Ukoliko se koristi prvi model, vrednovanje se vrši u skladu sa odrednicama koje su date u okviru MRS 16. Drugi model pretpostavlja primjenu odrednica datih u MRS 16, odnosno MSFI 13 – Mjerenje fer vrijednosti, pri čemu postupak knjigovodstvenog evidentiranja nije isti kao kod MRS 16. Naime, ukoliko procijenjena fer vrijednost odstupa od knjigovodstvene vrijednosti, knjiženje se ne realizuje preko računa rezerve od ponovne procjene, nego preko računa rashod (ako je niža), odnosno prihod (ako je viša). Na kraju, u ovom dijelu ističemo da MRS 40 propisuje da je moguće da se računovodstvenom politikom propiše mogućnost prelaska sa modela nabavne vrijednosti na model ponovnog vrednovanja, ali ne dozvoljava obrnut postupak prelaska.

Investicione nekretnine prestaju da se priznaju (eliminiraju se iz Iskaza o finansijskoj poziciji /bilansa stanja/) po otuđenju ili kada se investiciona nekretnina trajno povuče iz upotrebe i ne očekuju se nikakve buduće ekonomske koristi od njegovog otuđenja, odnosno kada dođe do promjene namjene te nekretnine.¹⁸²

2.1.1.2.2.2.2. Biološka sredstva

U svojoj strukturi biološka sredstva obuhvataju šume, višegodišnje zasade, osnovno stado, biološka sredstva u pripremi i ostala biološka sredstva. MRS 41 – Poljoprivreda podrobno uređuje pitanja koja su od značaja za kvalitetno priznavanje i odmjeraivanje ovih bilansih pozicija. Vrednovanje bioloških sredstava se vrši na početku i na kraju svakog izvještajnog perioda po neto fer vrijednosti, koja se dobija kao razlika između:

Neto fer vrijednost = fer vrijednost - procijenjeni troškovi prodaje, gdje se

- **fer vrijednost** utvrđuje na bazi kriterijuma koji su dati u okviru MSFI 13 – Mjerenje fer vrijednosti, a koja je definiše kao cijenu koja bi se mogla ostvariti prodajom neke stavke imovine ili cijenu koja bi bila plaćena za prenos neke obaveze u redovnoj transakciji između tržišnih učesnika na datum mjerenja. Ističemo da su iz navedene fer vrijednosti već oduzeti troškovi prevoza.
- procijenjeni troškovi prodaje ne uključuju troškove prevoza

Od ovog pravila postoje izuzeci u situaciji kada se neto fer vrijednost ne može pouzdano izmjeriti (npr. kada nije dostupna posljednja tržišna cijena ili vrijednost), odnosno kada primjena bilo kog alternativnog načina utvrđivanja fer vrijednosti nije pouzdana. U toj situaciji je dozvoljeno vršiti vrednovanje po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za akumuliranu amortizaciju i akumulirane gubitke po osnovu obezvređenja.

¹⁸¹ Preuzeto: <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/vrednovanje-pozicija-finansijskih-izvestaja-2019.html> (22. 2. 2021).

¹⁸² Isto.

2.1.1.2.3. Dugoročni finansijski plasmani

Termin plasman uopšteno znači davanje novca ili ulaganje u nešto sa ciljem sticanja određene koristi. Zavisno do toga da li se davanje vrši u dužem (preko godinu dana) ili kraćem vremenskom periodu (do jedne godine) pravi se razlika između: dugoročnih i kratkoročnih finansijskih plasmana. **Dugoročni finansijski plasmani** predstavljaju oblik stalne imovine koji se javlja u vidu davanja kredita ili vršenja zajedničkih ulaganja u periodu koji je duži od jedne godine. Ukoliko se javljaju u vidu kredita, zarada se ispoljava u obliku kamate, odnosno ako su dati u formi zajedničkih ulaganja, zarada je iskazana u formi dobiti. Riječ je o bilansnoj poziciji koja je veoma heterogena, te time i kompleksna s aspekta i računovodstvenog pojašnjenja. Zbog svoje heterogenosti, dugoročnim finansijskim plasmanima i dugoročnim potraživanjima se bave brojni MRS/MSFI. Konkretnije, priznavanje se vrši u skladu sa *MSFI 10 – Konsolidovani finansijski izvještaji*, *MSFI 11 – Zajednički aranžmani*, *MRS 27 – Pojedinačni finansijski izvještaji*, *MRS 28 – Investicije u pridružene entitete i zajedničke poduhvate*, *MSFI 9 – Finansijski instrumenti (novi MSFI)* koji će da zamijeni *MRS 39 – Finansijski instrumenti: priznavanje i mjerenje* i s drugim relevantnim *MSFI*.¹⁸³

U okviru zvaničnog Kontnog okvira u Crnoj Gori, dugoročni finansijski plasmani obuhvataju grupu **03**, odnosno sastoje se od:

- 030 – Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica
- 031 – Učešća u kapitalu pridruženih pravnih lica
- 032 – Učešća u kapitalu ostalih pravnih lica i druge hartije od vrijednosti koje se vrednuju po fer vrijednosti kroz bilans stanja
- 033 – Dugoročni krediti matičnim, zavisnim i ostalim povezanim pravnim licima
- 034 – Dugoročni krediti u zemlji
- 035 – Dugoročni krediti u inostranstvu
- 036 – HOV koje se drže do dospijeca
- 038 – Ostali dugoročni finansijski plasmani
- 039 – Ispravka vrijednosti dugoročnih finansijskih plasmana

Pod **učešćima** se podrazumijevaju dugoročna finansijska ulaganja koja nastaju kupovinom vlasničkih hartija od vrijednosti – akcija preduzeća (ukoliko je riječ o AD) ili pak kupovinom udjela drugih preduzeća (ukoliko se radi o DOO), čime se navedena ulaganja pretvaraju u učešća. Da bi se evidentiranje vršilo na kontu *030 – Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica*, potrebno je da budu ispunjena dva uslova: a) da postoji učešće preko 51% (direktno ili indirektno¹⁸⁴) koje ukazuje na postojanje **kontrole** nad poslovanjem entiteta, prema MSFI 10; b) da postoji odnos matično – zavisno pravno lice. Vrednovanje učešća u pojedinačnim finansijskim iskazima matičnog entiteta prema MRS 27 – Pojedinačni finansijski izvještaji vrši se ili po nabavnoj vrijednosti ili po fer vrijednosti u skladu sa MSFI 9. Ukoliko je direktno ili indirektno učešće iskazano u manjem procentu (od 20 do 50%), onda se obezbjeđuje **značajno** učešće u skladu sa MRS 28 i evidentiranje se vrši na računu 031. Na kraju, u ovom dijelu, ukoliko ne postoji ni kontrola, ni značajan uticaj, ali postoji učešće u kapitalu kod pravnih lica **do 20%**, onda se evidentiranje vrši na računu 032.

¹⁸³ Preuzeto: <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/vrednovanje-pozicija-finansijskih-izvestaja-2019.html> (22. 2. 2021).

¹⁸⁴ Isto.

Naprijed navedeno možemo prikazati na sljedeći način:

% učešća	Uticaj	Evidentiranje na računu
Preko 51%	Kontrola	031
Od 20 do 50%	Značajan uticaj	031
Manje od 20%	Mali uticaj	032

Tabela 12: Kategorije dugoročnih finansijski plasmana s aspekta moći uticaja

Primjer 56:

Preduzeće „MK & A“ DOO je donijelo odluku da određeni iznos slobodnih novčanih sredstava plasira u kupovinu običnih akcija preduzeća „RF“ AD kako bi bilo u mogućnosti da ostvari značajan uticaj na poslovanje tog preduzeća. Kupovna vrijednost akcija iznosi 3.000 €, pri čemu je provizija berzanskog posrednika 0,5% od kupovne vrijednosti akcije. Sva plaćanja su izvršena sa tekućeg računa za šta postoji određeni izvod, kao i obračun posla.

Obračun:

KV = 3.000; ZTN = 3.000 * 0,5% = 15 € ----> NV = 3.015 €

Knjiženje u *dnevniku*:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	<i>Učešće u kapitalu Tekući račun – izvod –</i>	3.015	3.015

Ukoliko se plasiranje novčanih sredstava izvještajnog entiteta vrši pozajmljivanjem drugom preduzeću, s rokom vraćanja dužim od godine dana, uz određenu nadoknadu u vidu kamate, tada se dugoročno finansijski plasmani javljaju u vidu **dugoročnih kredita**. Kako je navedene pozajmnice moguće činiti *matičnim, zavisnim i ostalim povezanim pravnim licima, odnosno na nacionalnom ili međunarodnom nivou*, to su u Kontnom okviru i rezervisane grupe 033, 034 i 035. Početno priznavanje datih zajmova se vrši po fer vrijednosti uvećanoj za troškove transakcija koji se mogu direktno pripisati odobravanju zajma, dok se naknadno vrednovanje vrši po amortizovanoj vrijednosti korišćenjem metoda efektivne kamate¹⁸⁵. Drugim riječima, to znači da se inicijalno vrednovanje vrši po nabavnoj vrijednosti.

Na kontu 036 se vrši evidentiranje uobičajeno dužničkih hartija od vrijednosti (HOV) (uobičajeno obveznica) sa rokom dospjeća dužim od godinu dana koje pravno lice namjerava i može da drži do dospjeća. Kao i kod dugoročnih kredita, početno priznavanje HOV koje se drže do dospjeća se vrši po fer vrijednosti uvećanoj za troškove transakcija koji se mogu direktno pripisati sticanju finansijskog sredstva, dok se naknadno vrednovanje vrši po amortizovanoj nabavnoj vrijednosti korišćenjem metoda efektivne kamate.

Primjer 57:

¹⁸⁵ Preuzeto: <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/popis-finansijskih-plasmana-potrazivanja-2020.html> (23. 2. 2021).

Preduzeće „BM & A“ DOO je kupilo dugoročnu obveznicu preduzeća „MK & A“ DOO za 10.000 €. Po osnovu navedenog došlo je do odliva novčanih sredstava sa tekućeg računa. Po odluci Upravnog odbora preduzeća, obveznica je klasifikovana u HOV koje se drže do dospijea. Na dan bilansa (31. 12. 2021. godine) procijenjena fer tržišna vrijednost obveznice iznosi 9.000 €.

Knjiženje u *dnevniku*:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	HOV koje se drže do dospijea Tekući račun – Za kupljene obveznice preduzeća „MK & A“ DOO –	10.000	10.000
	Obezvredjenje dugoročnih finansijskih plasmana Ispravka vrijednosti HOV – Za obezvredjenje HOV –	1.000	1.000

Zadaci

Zadaci – pojašnjenje

Zadatak 4: Stalna imovina

PRIMJER 4.1.

Kompanija „MK & A“ DOO je nabavila mašinu za svoj proizvodni pogon, čija je fakturna vrijednost bila 56.000 €. Ipak, ovo nije jedini trošak za mašinu koji je preduzeće imalo – naime, trebalo je platiti radnika da montira uređaj u sklopu proizvodnog programa. Ta usluga je kompaniju koštala 500 €. Nakon godinu dana utvrđeno je da se mašina amortizovala usljed korišćenja. Trošak mašine u periodu korišćenja iznosi 1.500 €, što je i evidentirano u knjigovodstvu kompanije na računu Ispravka vrijednosti osnovnog sredstva.

U toku iste godine, rukovodstvo kompanije se interesovalo za cijenu slične mašine na tržištu, sa istim karakteristikama – nabavnom vrijednošću i periodom amortizacije. Utvrđeno je da se na tržištu takve mašine mogu naći za 53.000 €, pa je menadžment odlučio da izvrši revalorizaciju i prilagodi cijenu mašine u svom računovodstvu cijeni na tržištu.

Kompanija je koristila ovu mašinu do kraja njenog korisnog vijeka trajanja. U trenutku kada je za kompaniju „MK & A“ DOO mašina postala neupotrebijiva, prodala je njene djelove za 400 €. Trošak rashodovanja je bio 50 €.

Koja je nabavna vrijednost mašine koju je nabavila kompanija „MK & A“ DOO? U kom slučaju može fakturna vrijednost biti jednaka nabavnoj vrijednosti?

Koja je otpisana vrijednost mašine, a koja sadašnja, nakon godinu dana? Da li otpisana vrijednost može biti veća od sadašnje i nabavne vrijednosti?

Revalorizovana vrijednost mašine je:

- a) 2.000 € ili
- b) 53.000 €?

Da li prilikom revalorizacije možemo korigovati vrijednost osnovnog sredstva da bude veća od sadašnje vrijednosti u našim knjigama?

Šta je rezidualna vrijednost? Izračunajte rezidualnu vrijednost ove mašine.

RJEŠENJE

Nabavna vrijednost mašine je jednaka zbiru fakturane vrijednosti i zavisnih troškova nabavke, koji su u ovom slučaju troškovi montaže.

$$NV = FV + ZTN$$

$$NV = 56.000 + 500$$

$$NV = 56.500 \text{ €}$$

Fakturna vrijednost je jednaka nabavnoj vrijednosti ukoliko nemamo zavisne troškove nabavke. Tačnije, ukoliko nije potrebno potrošiti još novca za stavljanje osnovnog sredstva u upotrebu, u tom slučaju će fakturna i nabavna vrijednost biti jednake.

Otpisana vrijednost mašine je 1.500 €

Sadašnja vrijednost nakon godinu dana je = NV - OV

$$\text{Sadašnja vrijednost} = 56.500 - 1.500$$

$$\text{Sadašnja vrijednost} = 55.000 \text{ €}$$

Otpisana vrijednost može biti veća od sadašnje vrijednosti, što je slučaj sa osnovnim sredstvima koja su prošla više od polovine životnog vijeka. Ipak, otpisana vrijednost ne može bit veća od nabavne vrijednosti, jer je to naša osnovica od koje vremenom umanjujemo vrijednost sa korišćenjem.

Revalorizovana vrijednost mašine je 53.000 €. S obzirom na to da pri procesu revalorizacije dolazi do usaglašavanja knjigovodstvene vrijednosti sa tržišnom vrijednošću, moguće je da korigujemo našu knjigovodstvenu vrijednost na način da povećamo iznos u knjigama.

Rezidualna vrijednost je neto iznos koji se očekuje da će se dobiti nakon prodaje osnovnog sredstva na kraju korisnog vijeka trajanja, uz odbitak troškova rashodovanja. U našem slučaju, rezidualna vrijednost je: $400 - 50 = 350 \text{ €}$

PRIMJER 4.2.

„Moritz Ice“ je manje preduzeće za proizvodnju sladoleda, koje je postalo veoma popularno na tržištu. Vrijednost stalne imovine ovog preduzeća je 112.000 €, dok je vrijednost obrtne imovine 72.000 €, dok kapital preduzeća iznosi 105.000 €. U okviru Obaveza kompanije, 20% čine kratkotočni krediti, a 80% dugoročni krediti. Stavke koje čine svaku kategoriju su prikazane u Bilansu stanja / Iskazu o finansijskoj poziciji:

STALNA IMOVINA	112.000	KAPITAL	105.000
Nekretnine	60.000	Osnovni kapital	80.000
Postrojenja	30.000	Revalorizacione rezerve	15.000
Oprema	22.000	Neraspoređena dobit	10.000
OBRTNA IMOVINA	72.000	OBA VEZE	
Materijal	49.000	?	
Roba	23.000		

Prepoznavši tržišni potencijal preduzeća „Moritz Ice“, kompanija „MK & A“ DOO je odlučila da kupi ovo preduzeće. Da bi bili sigurni da će preduzeće prihvatiti ponudu, odlučili su da ponude iznos od 220.000 €.

Sa kojom vrijednošću ćemo uporediti iznos koji je kompanija „MK & A“ DOO platila da bi izračunali iznos za koji je ova ponuda bila veća od realne vrijednosti kompanije? Koliko iznosi ova vrijednost? Iz kojeg razloga ne upoređujemo iznos ponude (trošak sticanja) sa **bruto vrijednošću imovine**?

Kojem dijelu Bilansa stanja / Iskaza o finansijskoj poziciji pripada goodwill? Da li ovu stavku Bilansa stanja / Iskaza o finansijskoj poziciji možemo svrstati u materijalnu imovinu? Koja tri uslova moraju biti ispunjena da bi neki oblik stalne imovine mogao biti svrstan u nematerijalnu imovinu? Sa aspekta kompanije „MK & A“ DOO, kako možemo proknjižiti ovu kupovinu? Šta možemo zaključiti o preduzeću kada uočimo da posjeduje goodwill u svom Bilansu stanja / Iskazu o finansijskoj poziciji?

RJEŠENJE

Kako bi se izračunala razlika između iznosa koji je kompanija „MK & A“ DOO platila i realne vrijednosti kompanije (goodwill), prvo ćemo odrediti neto vrijednost imovine. Neto vrijednost imovine je razlika između bruto imovine preduzeća i obaveza.

Neto vrijednost imovine = Bruto vrijednost imovine – Obaveze

Obaveze = (Stalna + Fiksna imovina) – Kapital

Obaveze = (112.000 + 72.000) - 105.000 €

Obaveze = 79.000 €

Neto vrijednost imovine = 184.000 - 79.000 = 105.000 €

Goodwill = 220.000 - 105.000 = 115.000 €

Bruto vrijednost imovine kao iznos u sebi ima uključenu vrijednost obaveza kompanije, u koje svrstavamo dugoročne i kratkoročne kredite, kao i druge vrste kratkoročnih obaveza preduzeća. Ovo je iznos koji će preduzeće eventualno morati isplatiti svojim kreditorima, pa iako povećava ukupnu vrijednost imovine u Bilansu stanja, potencijalne kupce preduzeća zanima kolika je vrijednost čiste (neto) imovine preduzeća, odnosno sopstvenog kapitala.

Goodwill se u Bilansu stanja nalazi u okviru stalne imovine, međutim nije dio materijalne imovine. Da bi dio stalne imovine bio prepoznat kao nematerijalna imovina, neophodno je da je prepoznatljiv, odnosno da ga je moguće identifikovati, da će po osnovu njega nastati buduće ekonomske koristi i da postoji kontrola nad tim sredstvom.

Izračunali smo da obaveze preduzeća „Moritz Ice“ iznose 79.000€, a u tekstu nam je dato da je struktura podijeljena na 20% kratkoročnih i 80% dugoročnih kredita.

Kratkoročni krediti: 20% * 79.000 = 15.800€

Dugoročni krediti: 80% * 79.000 = 63.200€

	Naziv konta i opis	Iznos
--	--------------------	-------

R. br.		Duguje	Potražuje
1)	Nekretnine	60.000	
	Postrojenja	30.000	
	Oprema	22.000	
	Materijal	49.000	
	Roba	23.000	
	Goodwill	115.000	
	Dugoročni krediti		63.200
	Kratkoročni krediti		15.800
	Tekući račun		220.000
	– Za kupovinu neto aktive preduzeća „Moritz Ice“ –		

Goodwill ćemo u Bilansu stanja / Iskazu o finansijskoj poziciji preduzeća naći jedino ukoliko je preduzeće u prošlosti bilo kupljeno, a za imovinu preduzeća je plaćeno više nego što je neto vrijednost njegove imovine.

PRIMJER 4.3.

Građevinsko preduzeće koje posluje u Crnoj Gori ima sljedeće stanje na računima glavne knjige: Tekući račun 13.800 €, Osnovni kapital 50.000 €, Zemljište 27.000 €, Materijal 5.000 €, Oprema 12.000 €, Dugoročni krediti 8.000 €, Dobavljači 2.400 €, Ispravka vrijednosti opreme 5.400 €, Investicije u toku (Građevinski objekti) 8.000 €. Na osnovu ovih informacija, neophodno je otvoriti poslovne knjige preduzeća. Nakon toga, sistematski i hronološki proknjižiti sljedeće transakcije:

1. U preduzeće je stigla faktura broj 17 od dobavljača „Intex“. Kupljen je novi rashladni uređaj vrijednosti 8.000 €, na koji je obračunat PDV po opštoj stopi. Faktura glasi na iznos 9.680 €.
2. Za potrebe proizvodnje nabavljena je mašina vrijednosti 20.000 €. U preduzeće je stigla faktura broj 144/A sa obračunatim PDV-om po opštoj stopi. Kako bi preduzeće moglo da koristi ovu mašinu, neophodno je transportovati i montirati, za šta preduzeće mora izdvojiti dodatnih 200 €. Po tom osnovu, primljena je faktura broj 101 sa uračunatim PDV-om na 242 €. Sredstvo još uvijek nije stavljeno u upotrebu.
3. Preduzeću je bila neophodna licenca za javni prevoz tereta u međunarodnom saobraćaju. Po tom osnovu, Ministarstvu kapitalnih investicija je neohodno uplatiti taksu od 600 € + PDV, u skladu sa Zakonom o prevozu u drumskom saobraćaju. Taksa je uplaćena putem tekućeg računa (izvod).
4. Primljena je druga obračunska situacija. Ukupna vrijednost realizovanih građevinskih radova je 10.800 €, a PDV je obračunat po opštoj stopi.

5. Prema odluci nadležnog organa rashoduje se mašina čija je nabavna vrijednost 2.000 € a otpisana 1.900 €. Obračunat je PDV po opštoj stopi.
6. Primljena je konačna obračunska situacija. Ukupna vrijednost završenih radova je 15.000 €, a PDV je obračunat po opštoj stopi. Građevinski objekat je stavljen u upotrebu.

U svakoj od navedenih promjena, došlo je do zaduženja ili odobravanja nekog od računa stalne imovine. Koji **Međunarodni računovodstveni standardi** regulišu ove račune?

Da li je fakturna vrijednost isto što i iznos fakture?

RJEŠENJE

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1)	Oprema	8.000	
	Ulazni PDV	1.680	
	Dobavljači		9.680
	<i>faktura broj 17</i>		
2a)	Investicije u toku (Oprema)	20.000	
	Ulazni PDV	4.200	
	Dobavljači		24.200
	<i>faktura broj 144/A</i>		
2b)	Investicije u toku (Oprema)	200	
	Ulazni PDV	42	
	Tekući račun		242
	<i>faktura broj 101</i>		
3)	Licenca	600	
	Ulazni PDV	126	
	Dobavljači		726
	<i>Taksa</i>		
4)	Investicije u toku (Građevinski objekti)	2.800	
	Ulazni PDV	588	
	Dobavljači		3.388
	<i>druga obračunska situacija</i>		
5)	Ostali rashodi	121	
	IV Opreme	1.900	
	Izlazni PDV		21
	Oprema		2.000
	<i>odluka o rashodovanju</i>		
6a)	Investicije u toku	4.200	
	Ulazni PDV	882	
	Dobavljači		5.082
	<i>konačna obračunska situacija</i>		
6b)	Građevinski objekat	15.000	
	Investicije u toku		15.000

Ove račune regulišu MRS. MRS 16 se bavi problematikom nekretnina, postrojenja i opreme. Ovo su materijalna sredstva koja preduzeće drži radi upotrebe u proizvodnji ili ponudi robe ili usluga, radi iznajmljivanja drugima, ili u administrativne svrhe za koje se očekuje da će se koristiti u dužem vremenskom periodu.

Fakturna vrijednost nije istovjetna sa iznosom fakture. Naime, kada kažemo fakturna vrijednost, mislimo na iznos za dobro ili uslugu bez PDV-a. Kada se kaže iznos fakture, mislimo na ukupnu vrijednost koju je kupac dužan da plati, odnosno fakturnu vrijednost + PDV.

2.1.1.3. Obrtna imovina – klasa 1 i klasa 2

Drugi pojavni oblik poslovne imovine preduzeća odnosi se na **obrtnu imovinu**. Uzimajući u obzir samu njenu prirodu uz oslanjanje na odredbe MRS 1, iznosimo sljedeće osobenosti obrtne imovine:

- koristi se u poslovnim aktivnostima preduzeća u kraćem vremenskom periodu, do jedne godine;
 - koeficijent obrta je veći od jedan, što znači da se obrne više puta u toku jedne godine;
 - mijenja svoj prvobitni fizički oblik,
 - ulazi neposredno u supstancu novih učinaka i u cjelosti se troši u toku svog vijeka trajanja,
 - očekuje se da bude realizovana, odnosno da se drži za dalju prodaju ili potrošnju u toku poslovnog ciklusa;
 - nalazi se na zalihama radi trgovine i očekuje se da bude prodana u roku od godine dana od dana bilansiranja;
 - nalazi se u obliku gotovine ili gotovinskih ekvivalenata čija upotreba nije ničim ograničena.
- Sva ostala imovina se klasifikuje kao stalna imovina.

Obrtna sredstva preduzeća često nose naziv opticajna sredstva, budući da se neprekidno obrću, odnosno transformišu. Ukoliko je u pitanju *proizvodno preduzeće*, transformacija se vrši iz početnog novčanog (N) u početni robni oblik (R), a zatim u prelazni tehnološki oblik (--P--), da bi završetkom procesa proizvodnje, prelazni tehnološki oblik dobio obilježje završnog robnog oblika (R1), a ovaj na kraju bio transformisan ili u oblik potraživanja ili u završni likvidni oblik (N1)¹⁸⁶, odnosno:

N-R...P...R1-N1

Ukoliko posmatramo *trgovinsko privredno društvo*, ciklus procesa reprodukcije podrazumijeva prelazak najlikvidnijeg oblika imovine – novac (N) u robu (R) koja je nabavljena sa ciljem da se proda i shodno tome, ponovo transformiše u novac (N1).

N-R1-N1

Na osnovu navedenog zapaža se da je bitna osobina obrtnih sredstava da ulaskom u proces reprodukcije ne zadržavaju svoj prvobitni oblik, već se neprestano obrću, mijenjaju, odnosno transformišu iz jednog pojavnog oblika u drugi. U toku svog kružnog kretanja nalaze se u robnom (stvari) i novčanom obliku, pa stoga **obrtnu ili tekuću imovinu** čine:

***zalihe** (materijal, rezervni djelovi, alat i inventar, nedovršena proizvodnja, gotovi proizvodi, roba), koje se priznaju i vrednuju u skladu s MRS 2, i evidentiraju se na računima **klase 1**;*

***kratkoročna potraživanja, plasmani i gotovina** (plasmani po osnovu prodaje, kratkoročna potraživanja, kratkoročni finansijski plasmani, gotovinski ekvivalenti i gotovina), koji prema MRS 1 obuhvataju sva sredstva koja se prije svega drže radi trgovanja¹⁸⁷ i za koja se očekuje da će se realizovati u roku od 12 mjeseci, što uključuje i HOV kojima se trguje, bez obzira na njihovu ročnost. Za njih je u Kontnom okviru rezervisana **klasa 2**.*

2.1.1.3.1. Zalihe – klasa 1

Zalihe predstavljaju dio kratkoročne obrtne imovine preduzeća i zavisno od djelatnosti preduzeća javljaju se u različitim oblicima. Preduzeća koja se bave trgovinom (maloprodaja i veleprodaja) imaju

¹⁸⁶ Prema MRS 1, Poslovni ciklus subjekta jeste vrijeme između nabavke imovine radi obrade (prerade) i njene realizacije u novac ili novčane ekvivalente. Kada redovni poslovni ciklus subjekta nije jasno prepoznatljiv, njegovo pretpostavljeno trajanje je dvanaest mjeseci.

¹⁸⁷ Riječ je o finansijskoj imovini koja se klasifikuje u imovinu namijenjenu trgovanju u skladu sa MRS-om 39 i kratkotrajni dio dugotrajne finansijske imovine (MRS 1).

zalihe robe koje se prodaju u manje-više neizmijenjenom obliku u kom su nabavljene. Preduzeća koja se bave proizvodnjom imaju više vrsta zaliha: sirovine, materijal, nedovršena proizvodnja i gotovi proizvodi. Dakle, zalihe sirovina i materijala (u širem smislu), nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda su kao pojavnici oblici zaliha karakteristični i veoma značajni za *proizvodna preduzeća (N-R--P--R₁-N₁)*, dok je roba predmet poslovanja *trgovinskih preduzeća (N-R-N₁)*.

U kontekstu navedenog, u narednom tabelarnom prikazu, prema MRS 2 daju se osobenosti zaliha:

Trgovinsko privredno društvo	Proizvodno privredno društvo	
Koja se nabavljaju i drže kako bi bila prodana u redovnom poslovanju	Koja nastaju u proizvodnom procesu i koriste se za dalju proizvodnju i prodaju	Nabavljena radi trošenja u proizvodnom procesu i pri pružanju usluga
Roba	Nedovršena proizvodnja i gotovi proizvodi	Materijal u širem smislu riječi (sirovine, osnovni i pomoćni materijal, rezervni djelovi, ambalaža, sitan inventar, autogume i sl.)

Tabela 18: Karakteristike zaliha prema MRS 2 zavisno od prirode privrednog društva

Zalihe kod mnogih privrednih entiteta (posebno kod onih koji se bave proizvodnjom) u strukturi aktive zauzimaju značajno učešće. Zbog svoje prirode, povlače sa sobom značajne troškove skladištenja i držanja. Prema MRS 2 – Zalihe, osnovne njihove karakteristike svode se na to da:

postoji kontrola preduzeća nad ovom vrstom imovine, je nastao trošak u vezi s pribavljanjem te imovine, i se očekuju budući prihodi (koristi) u vezi s posjedovanjem te imovine.

Imajući u vidu ova obilježja saglasno MRS 2¹⁸⁸, zalihe se shodno Kontnom okviru klasifikuju na:

10 – ZALIHE MATERIJALA

11 – NEDOVRŠENA PROIZVODNJA

12 – GOTIVI PROIZVODI

13 – ROBA

15 – DATI AVANSI

Pravilno evidentiranje zaliha i vrednovanje (procjenjivanje, tj. mjerenje) vrijednosti zaliha u različitim fazama obrta veoma je važno za utvrđivanje periodičnog rezultata preduzeća. Zbog toga se ovim pitanjima pridaje posebna važnost, naročito prilikom vrednovanja *nabavke sirovina, materijala i robe, utroška ili prodaje zaliha, prilikom utvrđivanja cijene koštanja nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda, odnosno troškova konverzije zaliha, i na kraju obračunskog perioda.*

Poštujući načelo opreznosti, vrednovanje zaliha se prema MRS 2 vrši po nižoj od sljedeće dvije vrijednosti:

- *nabavnoj vrijednosti/cijeni koštanja, ili*

¹⁸⁸ Pored MRS 2 u računovodstvu se zalihe obuhvataju uzimajući u obzir i MRS 1, MRS 18 (U Crnoj Gori zvanično je MRS 18 u upotrebi do 1.1 2024.godine), MRS 21, MRS 23, kao i MRS 41.

- **neto ostvarivoj vrijednosti** koja predstavlja neto iznos koji subjekt očekuje da će ostvariti prodajom zaliha u redovnom toku poslovanja. Riječ je zapravo o procijenjenoj prodajnoj cijeni u toku redovnog poslovanja umanjenoj za procijenjene troškove dovršenja i procijenjene troškove neophodne za realizaciju prodaje.

*U cilju realnog bilansiranja zaliha, veoma je značano primjenjivati i poštovati načelo **uzročnosti (sučeljavanja) zaliha** iz razloga što se prodajom zaliha njihov knjigovodstveni iznos priznaje kao rashod perioda u kojem je priznat povezan prihod.¹⁸⁹*

Kako zalihe predstavljaju značajan i dominantan oblik poslovne imovine kako kod proizvodnih, tako i privrednih društava koja se bave trgovinom, predmet našeg prvog razmatranja biće računovodstveni aspekt zaliha kod proizvodnih entiteta.

2.1.1.3.1.1. Računovodstveni aspekt zaliha kod proizvodnog preduzeća

Kako je već navedeno, ciklus procesa reprodukcije kod proizvodnog preduzeća (N-R...P...R1-N1) se odvija kroz tri faze:

FAZE	CIKLUS REPRODUKCIJE	RAČUNOVODSTVENI ASPEKT POSMATRANJA
I faza – faza nabavke	N-R	Nabavka materijala
II faza – faza proizvodnje	...P...	Nedovršena proizvodnja
III faza – faza realizacije	R1-N1	Gotovi proizvodi

Tabela 19: Ciklus procesa reprodukcije

U nastavku se daje pojašnjenje glavnih stavki u vezi računovodstvenog tretmana:

- **nabavke materijala (I faza);**
- **nedovršene proizvodnje (II faza);**
- **gotovih proizvoda (III faza).**

2.1.1.3.1.1.1. Računovodstveni aspekt nabavke zaliha materijala kod proizvodnog preduzeća

Prema paragrafu 6 MRS 2 – Zalihe, pod zalihama se podrazumijevaju i sredstva u obliku *materijala ili djelova* koji se troše u procesu proizvodnje ili tokom pružanja usluga. U tom kontekstu, **materijal u širem smislu** čini kategoriju zaliha u okviru Kontnog plana obuhvatajući grupu **10**, a čine je sljedeći računi:

100 – Obračun nabavke zaliha materijala, rezervnih djelova, alata i inventara

101 – Materijal

102 – Rezervni djelovi

103 – Alat i inventar¹⁹⁰

¹⁸⁹ Navedeni troškovi u velikoj mjeri zavise od izbora metode za utvrđivanje vrijednosti zaliha.

¹⁹⁰ Posmatrano kroz vizuru računovodstva, osnovna razlika između alata i inventara koji se tretira kao zaliha i alata i inventara koji se tretira kao NPO je u načinu obračuna trošenja prilikom stavljanja u upotrebu. Kod alata i inventara koji se tretira kao zaliha pri stavljanju u upotrebu vrši se njegovo otpisivanje u cjelosti, tj. celokupna knjigovodstvena vrijednost

109 – Ispravka vrijednosti zaliha materijala

2.1.1.3.1.1.1.1. Oblici knjigovodstvenog evidentiranja i knjigovodstvena dokumentacija

Knjigovodstvena evidencija o materijalu (sirovinama, materijalu, gorivu i mazivu, sitnom inventaru, ambalaži, auto-gumama i rezervnim djelovima) može se organizovati u:

- **finansijskom knjigovodstvu**, kao sintetičkoj evidenciji po *vrijednosti* na kontima – Zalihe materijala, odnosno u okviru sintetičkog konta – Materijal, koji svojim prometom i saldom pokazuju stanje i kretanje ukupnih zaliha materijala.

D	Materijal	P
PS)		

- **materijalnom knjigovodstvu**, kao analitičkoj evidenciji po *količini, cijenama i vrijednosti*, pojedine vrste nabavljenog materijala, kao na primjer: *sirovine i osnovni materijali, sa daljim analitičkim raščlanjivanjem po vrstama, magacinima, računopolagačima i sl.; pomoćni materijal, sa adekvatnim daljim analitičkim raščlanjivanjima; gorivo i mazivo; materijal u obradi, doradi i manipulaciji; materijal za održavanje higijene; kancelarijski materijal, itd.*

D	Materijal A	P
Količina * nabavna cijena		

- **magacinskom knjigovodstvu** (evidenciji), koja je veoma značajna s aspekta kontrole rada magacionera kao i visine zaliha pojedine vrste materijala. Riječ je, naime o analitičkoj evidenciji, ali samo po vrsti i količini u naturalnim, ali ne i u vrijednosnim pokazateljima.

Naprijed navedeno možemo pojasniti uz pomoć **primjera** koji slijedi.

Primjer 58:

PRIMJER

POMOĆNA KNJIGA – analitička evidencija (materijalna evidencija)

D	Materijal X	P	D	Materijal Y	P
1) 2.000			1) 1.500		
(1.000 * 2)			(500 * 3)		

Napomena: Vrijednosti koje su iskazane na analitičkim računima materijala (X, Y, ...N) u pomoćnoj analitičkoj evidenciji, moraju odgovarati iznosu na računu MATERIJAL u sintetičkoj evidenciji (glavna knjiga)

takvog alata i inventara se odmah priznaje kao rashod. Kod alata i inventara koji ima tretman NPO vrši se kalkulativan otpis, tj. priznavanje rashoda traje onoliko dugo koliko dugo se taj alat i inventar koristi.

GLAVNA KNJIGA – sintetička (zbirna) evidencija

D	MATERIJAL	P
1)	3.500	

Pojašnjenje:

U pomoćnoj knjizi vrši se analitičko evidentiranje (po količini i vrijednosti) pojedinih vrsta zaliha materijala (npr. brašno tip 500, šećer, kakao prah i sl.). Analitički računi se „ulivaju“ u sintetičke račune, što zapravo znači da promet koji se ostvari na analitičkim računima mora da zbirno odgovara prometu koji se odnosi na odgovarajući sintetički račun¹⁹¹. Dakle, u pomoćnim knjigama se vrši isključivo analitička evidencija materijala, dok se u glavnoj knjizi vrši sintetička, tj. zbirna evidencija (materijal X (1.000 * 2) + materijal Y (500 * 3) = materijal 3.500 €).

Za organizaciju analitičkih knjigovodstava materijala koriste se različite vrste analitičke evidencije (poslovne knjige), dok je knjigovodstvena dokumentacija ista kao i za sintetička knjiženja u finansijskom knjigovodstvu.

Najčešća knjigovodstvena dokumenta, kao pisane isprave i dokazi o nastalim poslovnim promjenama na materijalu¹⁹², kao i osnov (podloga) za knjiženje, podrazumijevaju:

DOKUMENTA	
<i>vezana za PRIJEM</i>	<i>vezana za IZDAVANJE</i>
<i>Prijemnica računopolagača</i>	<i>Trebovanja, izdatnica materijala</i>
<i>Zapisnici o kvalitativnom i kvantitativnom prijemu</i>	<i>Radni nalog</i>
<i>Povratnica materijala</i> ¹⁹³	<i>Izlazne fakture (računi) za prodati materijal, s pratećom dokumentacijom</i>
<i>Knjižna pisma (note)</i>	
<i>Međuskладиšnica</i> ¹⁹⁴ <i>ili interna dostavnica – primopredajnica</i>	
<i>Ulazne fakture (računi) dobavljača za materijal i ZTN materijala</i>	

Tabela 20: Dokumenta vezana za prijem i izdavanje zaliha

2.1.1.3.1.1.1.2. Obračun i knjigovodstveno evidentiranje nabavke materijala – teorijski okvir

¹⁹¹ Prema redosljedu knjiženja na sintetičkim i analitičkim računima, postoje tri vrste organizacije knjigovodstva: a) **sintetička organizacija knjigovodstva** – prvo se vrši knjiženje na analitičkim računima, pa nakon toga na sintetičkim (Ovaj pristup organizacije će se koristiti na časovima predavanja i vježbi.); b) **analitička organizacija knjigovodstva** – prvo se vrši knjiženje na sintetičkom računu, pa nakon toga na analitičkim računima; c) **integralna organizacija knjigovodstva** – paralelno se vrši knjiženje u sintetičkim i analitičkim računima, što se smatra da je i najbolji način organizacije knjigovodstva, budući da smanjuje mogućnost pojave grešaka (Preuzeto od: Vukelić, G., op. cit., str. 96).

¹⁹² Pored nabrojanih dokumenata u tabeli, veoma je značajna i sljedeća dokumentacija: popisne liste, odluke nadležnog organa o načinu knjiženja manjkova i viškova materijala, odluke o usklađivanju cijena i vrijednosti materijala i sl.

¹⁹³ Za prijem materijala koji je vraćen iz proizvodnje u magacin.

¹⁹⁴ Na osnovu ovog dokumenta vrši se knjiženje primljenog i izdatog materijala između raznih magacina u preduzeću.

Obračun i knjigovodstveno evidentiranje nabavke materijala, koja se realizuje u prvoj fazi ciklusa procesa reprodukcije (**N-R-P-R1-N1**) se može vršiti po:

- *stvarnim nabavnim vrijednostima*,
- *planiranim nabavnim vrijednostima*, i
- *kombinovanoj nabavnoj vrijednosti*.

Izbor neke od ovih metoda zavisi od poslovne politike i organizacije tokova proizvodnje privrednog društva. U nastavku ćemo dati osvrt na obračun i knjigovodstveno evidentiranje nabavke materijala kod proizvodnog preduzeća po stvarnim nabavnim vrijednostima.

Prema MRS 2, troškovi nabavke zaliha obuhvataju:

- *fakturnu vrijednost* koja se dobija kao proizvod jedinice mjere (količina, komad, metar i sl.) i fakturane cijene, odnosno (jedinica mjere * fakturana cijena),
- *zavisne troškove nabavke*: uvozne carine i druge dažbine (osim onih koje entitet može kasnije da povрати od poreskih vlasti) i troškove prevoza, manipulativne i druge troškove koji se mogu direktno pripisati sticanju materijala i usluga.

Trgovački popusti, rabati i druge slične stavke se oduzimaju pri određivanju troškova nabavke¹⁹⁵.

Drugim riječima:

$$SNV = FV^{196} + ZTN$$

U namjeri da na što koncizniji način damo pojašnjenje obračuna i knjigovodstvenog evidentiranja nabavke zaliha materijala, pa kasnije i nabavke robe, cijeli postupak ćemo podijeliti u nekoliko koraka. Metodološki, u prvom dijelu ćemo dati teorijski osvrt i pojašnjenja, a nakon toga ćemo kroz slikoviti prikaz dati i kratki pregled.

I korak: Prije samog knjiženja prijema materijala, neophodno je sagledati knjigovodstvenu dokumentaciju koja prati nabavku materijala. S tim u vezi, da bi se nabavka materijala knjižila preko konta „**MATERIJAL**“, to u poslovnoj promjeni mora biti navedena prateća dokumentacija (otpremnicu, faktura, prijemnica...). Ukoliko, npr. nije naveden knjigovodstveni dokument – prijemnica to zapravo znači da materijal još uvijek nije stigao u magacin, pa se u tom slučaju mora koristiti privremeni konto – Materijal na putu. Na drugoj strani, ukoliko nije stigao knjigovodstveni dokument – faktura, a **materijal jeste**, za šta postoji dokaz u vidu prijemnice, onda se takođe mora otvoriti privremeni konto – Dobavljači za nefakturisani materijal. Takođe, u ovom dijelu posebno se mora voditi računa o klauzulama koje su navedene u knjigovodstvenom dokumentu, jer upravo one opredjeljuju i knjigovodstveno evidentiranje, posebno u dijelu ZTN. Stoga, ukoliko je navedena klauzula „franko magacin dobavljača“¹⁹⁷, to znači da prijem (preuzimanje) materijala kupac vrši direktno u magacinu dobavljača, tako da u ovom slučaju kupac snosi ZTN, odnosno kupac sam snosi rizik za npr. transport materijala, time što postaje njegov vlasnik trenutkom preuzimanja u magacinu dobavljača. Na drugoj strani, klauzula „franko magacin kupca“ znači da dobavljač ima obavezu da

¹⁹⁵ Preuzeto: <https://www.biljanatrifunovicifa.com/2015/01/priznavanje-vrednovanje-i-prezentacija-pozicija-u-finansijskom-izvestaju-za-2014-godinu-velika-pravna-lica/> (23. 2. 2021).

¹⁹⁶ $FV = Q * fc$, pri čemu je FV – fakturana vrijednost; fc – fakturana cijena i Q – količina, npr. materijala.

¹⁹⁷ Franko željeznička stanica, franko brod... (klauzule u ugovorima za nabavku).

direktno izvrši isporuku materijala u magacin kupca, tako da ZTN, odnosno sav rizik do momenta predaje kupcu pada na teret dobavljača (vidjeti sliku 13 (lijevo)).

II korak: Nakon toga se pristupa izradi kalkulacije. Uopšteno, kalkulacija predstavlja obračunsko-metodološki postupak putem koga se vrši utvrđivanje određene cijene. Zavisno od toga da li se utvrđuje (obračunava) vrijednost za jednu jedinicu zaliha materijala ili za ukupnu vrijednost, pravi se razlika između *pojedinačne i zbirne kalkulaciju*¹⁹⁸. Cilj pojedinačne kalkulacije jeste da utvrdi kolika je nabavna vrijednost pojedine vrste nabavljneog materijala (npr. nabavna vrijednost brašna, šećera, kakao praha i sl.), dok je cilj zbirne kalkulacije da se utvrdi ukupna nabavna vrijednost svih vrsta nabavljenog materijala (*vidjeti sliku 13 (desno)*).

III korak ćemo podijeliti u dva potkoraka. U prvom III a1 (*vidjeti sliku 13 (lijevo)*) potrebno je utvrditi pojedinačne vrijednosti putem pojedinačne kalkulacije. S tim u vezi, potrebno je prvo izračunati zavisne troškove nabavke po jedinici mjere¹⁹⁹ (ZTN/jedinici mjere), po sljedećoj formuli:

$$\frac{ZTN}{jedinici}^{200} = \frac{iznos\ ZTN}{ukupno\ nabavljena\ npr.\ količina}$$

Navedenu formulu za dobijanje ZTN/kg moguće je primijeniti samo ukoliko se u okviru ZTN **ne javljaju** troškovi osiguranja. U suprotnom, ukoliko se u okviru ZTN **pojave** troškovi osiguranja, onda se za svaku vrstu nabavljenog materijala mora primijeniti sljedeća formula za dobijanje ZTN²⁰¹/kg:

$$ZTN/kg = (iznos\ ZTN/ukupna\ FV) * fc^{202}$$

pri čemu je:

FV – fakturna vrijednost;

fc – fakturna cijena.

Dobijeni iznos ZTN/kg dodaje se na pojedinačne fc, da bi kasnije množenjem dobijenih vrijednosti s količinom nabavke pojedine vrste materijala bila obračunata SNV tačno određene vrste materijala. Na kraju, sabiranjem SNV svih izvršenih nabavki materijala (a, b..., n) tokom određene nabavke, dobija se *ukupna SNV odnosno nabavke materijala*. Na osnovu dobijenih vrijednosti iz pojedinačne kalkulacije vrši se evidentiranje u pomoćnim knjigama, odnosno na analitičkim računima (*vidjeti sliku 15, III a2 korak*).

U nastavku slijedi šematski prikaz koraka knjiženja nabavke zaliha materijala:

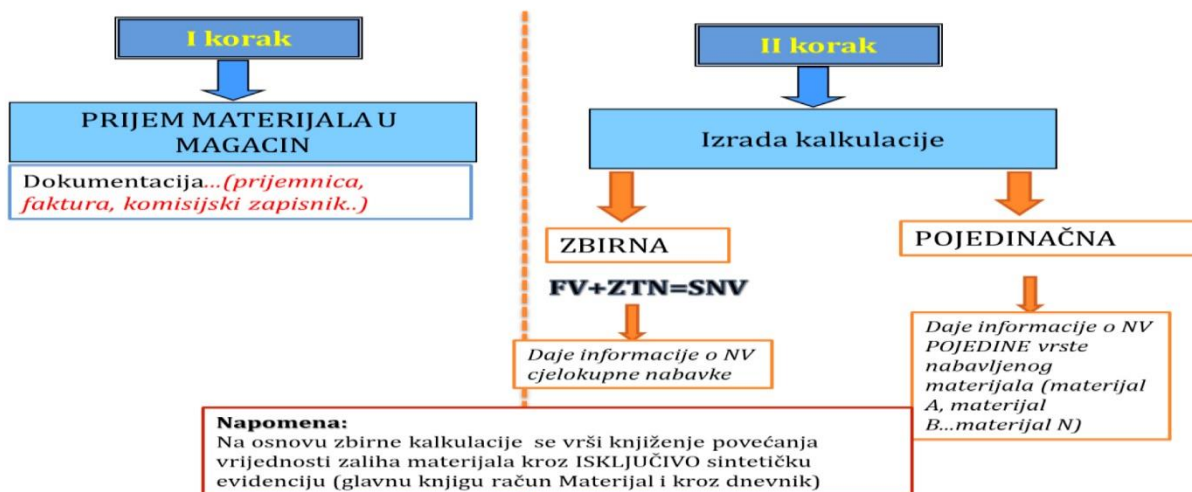
¹⁹⁸ Najčešće se navedene kalkulacije rade direktno na prijemnici.

¹⁹⁹ Kao jedinica mjere može biti dat komad, metar, kg i sl. Prilikom pojašnjenja služićemo se kg, kao jedinicom mjere.

²⁰⁰ Polazimo od pretpostavke da je jedinica mjere kilogram (kg).

²⁰¹ Napomena: Uzimaju se u obzir samo ZTN koji se tiču troškova osiguranja.

²⁰² Navedena formula mora se primijeniti iz razloga što se troškovi osiguranja vezuju za vrijednost nabavljenog materijala, a ne za količinu.

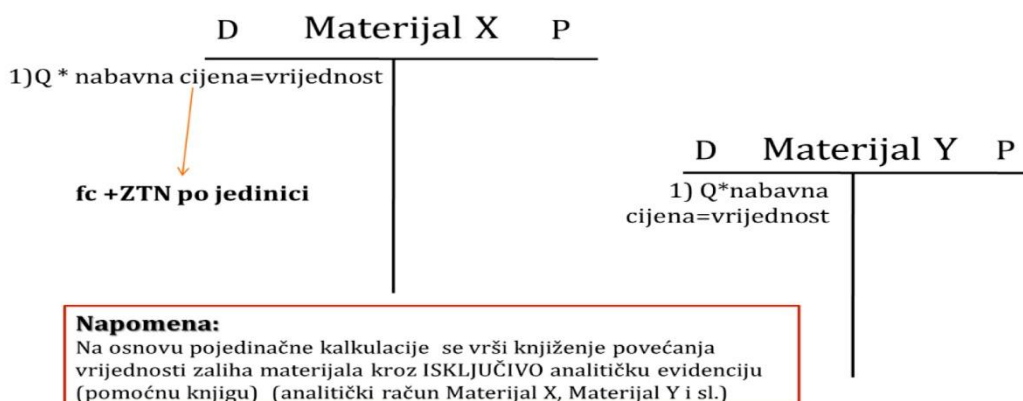

Slika 13: Prikaz I koraka (lijevo); Prikaz II koraka (desno)

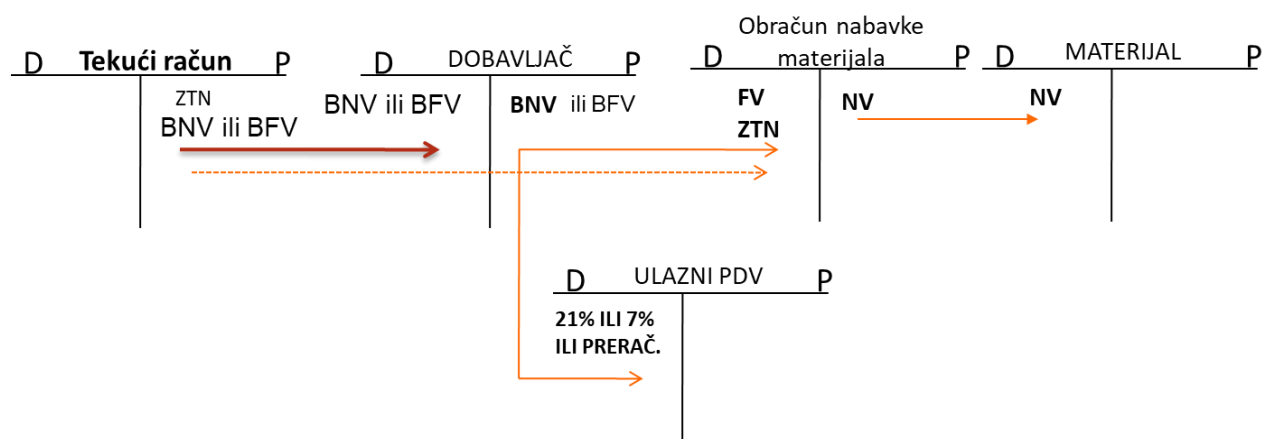
Slika 14: Prikaz III a1 korak

**III A KORAK:
POMOĆNA KNJIGA – ANALITIKA MATERIJALA:**

Slika 15: Prikaz III a2 korak

Na kraju, III b korak podrazumijeva da se na bazi zbirne kalkulacije ($SNV = FV + ZTN$) dobije ukupna vrijednost svih vrsta nabavljenog materijala koje se evidentiraju na sintetičkim računima, odnosno u dnevniku i glavnoj knjizi²⁰³ (vidjeti sliku 16, III b korak).

Slika 16: Prikaz III b korak²⁰⁴

2.1.1.3.1.1.1.3. Obračun i knjigovodstveno evidentiranje nabavke materijala – primjeri

Napomena u vezi evidencije materijala po stvarnoj nabavnoj vrijednosti. Naime, računovodstvo preduzeća može da prije nego izvrši evidentiranje na r/n Materijal, otvori r/n Obračun nabavke materijala na kome se vrši evidentiranje svih vrijednosti do formiranja nabavne vrijednosti materijala. To drugim riječima znači da se r/n Obračun nabavke materijala treba zadužiti za fakturu vrijednost kupljenog materijala kao i za sve zavisne troškove nabavke (utovar, istovar, osiguranje, prevoz i sl.).

²⁰³ Napomena: Dat je prikaz knjiženja samo preko računa glavne knjige.

²⁰⁴ Napomena: BNV-Bruto nabavna vrijednost; BFV-Bruto fakturna vrijednost;

Po formiranju nabavne vrijednosti materijala, zatvara se rn Obračun nabavke materijala i za iznos utvrđene nabavne vrijednosti zadužuje rn Materijal, odnosno knjigovodstveno, rn Obračun nabavke materijala potražuje, čime se zatvara i za isti iznos se zadužuje rn Materijal.

U nastavku obrađivaćemo četiri situacije:

- Materijal stigao u preduzeće, faktura stigla u preduzeće;
- Materijal stigao u preduzeće, faktura još nije stigla;
- Materijal nije stigao (na putu), faktura stigla;
- Materijal poslat na obradu i doradu.

Materijal stigao u preduzeće, faktura stigla u preduzeće

Primjer 59:

1) Po prijemnici br. 16 i fakturi br. 4 smo nabavili 1.000 kg brašna po 1 €/kg i 1.000 kg kakao praha po 2 €/kg. Troškovi prevoza željeznice po tovarnom listu su 500 € i PDV se obračunava po stopi od 21%. **Franko magacin dobavljača.**

Uraditi pojedinačnu i zbirnu kalkulaciju.

2) Izvršena je isplata obaveze prema dobavljaču sa tekućeg računa.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje

KALKULACIJE:

Napomena: Pošto su u poslovnoj promjeni navedena dokumenta: faktura br. 4 i prijemnica br. 16, to znači da je materijal otpremljen iz magacina dobavljača (otpremnica) i da je stigao u magacin kupca (prijemnica). Pošto je navedena klauzula franko magacin dobavljača, to znači da ZTN snosi kupac, odnosno da je kupac u obavezi da preuzme materijal (brašno i kakao prah) iz magacina dobavljača, tako da te zalihe materijala putuju na teret i na rizik kupca. Da je bila navedena klauzula franko magacin kupca, to bi značilo da je dobavljač u obavezi da dopremi zalihe materijala u magacin kupca, pa bi u tom slučaju iste i snosio dobavljač, a ne kupac.

Pojedinačna kalkulacija:

$$\text{ZTN/kg} = \frac{500 \text{ €}}{2.000 \text{ kg}} = 0,25 \text{ €/kg}$$

Vrsta materijala (1)	Količina (2)	fakturna cijena (3)	ZTN po jedinici (4)	nabavna cijena (5) = (3) + (4)	Pojedinačna nabavna vrijednost (6) = (2) * (5)
Brašno	1.000 kg	1 €/kg	0.25	1,25 €/ kg	1.250 €
Kakao prah	1.000 kg	2 €/kg	0.25	2,25 €/ kg	2.250 €
UKUPNO					3.500 €

D	Brašno	P	D	Kakao prah	P
1)1.000 kg * 1,25 €/kg =1.250			1)1.000 kg * 2,25 €/kg =2.250		

Zbirna kalkulacija:

*BRAŠNO: 1.000 * 1 = 1.000 (FV)*

*KAKAO: 1.000 * 2 = 2000 (FV)*

500 (ZTN)

SNV = 1.000 + 2000 + 500 = 3.500

*PDV = 21% * 3.500 = 735*

Obaveze prema dobavljaču = 4.235

Knjiženje u dnevniku:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Obračun nabavke materijala Ulazni PDV Dobavljač – Za nabavljeni materijal po fakturi –	3.000 630	3.630
1a)	Obračun nabavke materijala Ulazni PDV Dobavljač – Za nastale ZTN po fakturi –	500 105	605
1b)	Materijal Obračun nabavke materijala – Po prijemnici... –	3.500	3.500
2)	Dobavljač Tekući račun – za izvršenu isplatu –	4.235	4.235

Napomena: Pojašnjenja naredne tri situacije koje se javljaju u vezi nabavke materijala, zbog jednostavnosti, biće direktno knjiženje na račun Materijal, a ne posrednim putem preko računa Obračun nabavke materijala.

Materijal stigao u preduzeće, faktura nije stigla u preduzeće

Prijem **nefakturisanog materijala** se događa kada ugovorena isporuka materijala prispje u magacin, a da fakture dobavljača za materijal i zavisne troškove nabavke nijesu blagovremeno prispjele u preduzeće. U tom slučaju, kako prijem materijala dovodi do povećanja zaliha materijala, to preduzeće želeći da ispoštuje načelo ažurnosti i potpunosti knjiga i bilansa, potrebne podatke o nabavnoj vrijednosti materijala prikuplja iz ugovora, otpremnice i prijemnice.

Primjer 60:

Preduzeće „MK & A“ DOO je po **prijemnici br. 07** i **otpremnici br. 11/1** primilo materijal – dasku od dobavljača A (200 metara po fakturnoj cijeni 5 €/metru). Sastaviti zbirnu i pojedinačnu kalkulaciju.

Pojašnjenje:

Analizom navedene poslovne promjene uviđamo da su navedena dva knjigovodstvena dokumenta: prijemnica br. 07 i otpremnica br. 11/1, što znači da je materijal otpremljen (dokaz: otpremnica) i stigla u magacin (dokaz: prijemnica), ali da nedostaje **faktura**. Stoga se do momenta stizanja fakture obaveza prema dobavljaču (iznos nabavne vrijednosti materijala (bez PDV-a) evidentira na privremenom računu koji nosi naziv: Dobavljači za nefakturisani materijal.

Pojedinačna kalkulacija

Vrsta materijala (1)	Količina (2)	fakturna cijena (3)	ZTN po jednici (4)	nabavna cijena (5) = (3) + (4)	Pojedinačna nabavna vrijednost (6) = (2) * (5)
Materijal „Daska“	200 m	5 €/m	0	5 €/ m	1.000 €
UKUPNO					1.000 €

Pomoćna knjiga – Analitička evidencija

	D	P
1) 200 m * 5 €/m = 1.000 €		

Zbirna kalkulacija:

Knjiženje u *dnevniku*:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1a)	<i>Materijal Dobavljač u zemlji za nefakturisane obaveze – Za nabavljeni materijal bez fakture –</i>	1.000	1.000

Za primljeni materijal po otpremnici br. 11/1, prispjela je faktura br. 2 od dobavljača „AL“ na iznos 1.210 €. Iznos iskazanog PDV-a je 210 €, a fakturna (kupovna) vrijednost materijala 1.000 €.

Knjiženje u *dnevniku*:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1b)	<i>Dobavljač u zemlji za nefakturisane obaveze PDV u ulaznim fakturama Dobavljači u zemlji – Za nabavljeni materijal po fakturi br. 2 –</i>	1.000 210	1.210

Suprotno naprijed navedenoj situaciji, nerijetko se dešava da faktura dobavljača za trebovani materijal prispije u preduzeće prije nego što se materijal preuzme od dobavljača, odnosno prije nego stigne u magacin. Sa računovodstvenog aspekta riječ je o slučaju tzv. **materijala na putu**. Kako za mjesto isporuke materijala može da bude određeno bilo koje mjesto koje se nalazi na putu od dobavljača do kupca, to u ugovoru o nabavci može da se javi neka od klauzula, o kojima je bilo riječi u okviru tačke 2.1.1.3.1.1.1.1.1. Međutim, dvije imaju veliku važnost s aspekta postojanja i pokrića ZTN. To su:

- „franko magacin dobavljača“²⁰⁵ – znači da prijem (preuzimanje) materijala kupac vrši direktno u magacin dobavljača, tako da u ovom slučaju:
 - kupac snosi ZTN;
 - kupac sam snosi rizik za npr. transport materijala, time što postaje njegov vlasnik trenutkom preuzimanja u magacinu dobavljača.
- „franko magacin kupca“ znači da dobavljač ima obavezu da direktno izvrši isporuku materijala u magacin kupca, tako da ZTN, odnosno sav rizik do momenta predaje kupcu pada na teret dobavljača.

Primjer 61:

1a) Od dobavljača „AK“ primljena je faktura br. 4 za materijal koji je utovaren u vozilo (600 m materijala Y). Ukupna vrijednost fakture glasi na iznos 4.235 €, od toga iznos PDV-a je 735 €. (Fakturna vrijednost je 3.500) **Franko magacin dobavljača.**

Napomena: Kako imamo klauzulu „Franko magacin dobavljača“ to znači da materijal putuje na teret i na rizik kupca, odnosno preduzeća „MK & A“ DOO. Ujedno, kako materijal još nije stigao u preduzeće, ali je već u vlasništvu preduzeća, dati iznos se evidentira na računu Materijal na putu. Evidentiranje na računu materijal na putu ne zahtijeva sastavljanje kalkulacija i knjiženje kroz pomoćnu knjigu materijala (dok materijal ne stigne, račun Materijal nije tangiran).

Npr. Ako bismo imali sljedeću poslovnu promjenu:

Od dobavljača „AK“ primljena je faktura br. 4 za materijal koji je utovaren u vozilo (600 m materijala Y). Ukupna vrijednost fakture glasi na iznos 4.235 €, od toga iznos PDV-a je 735 €. **Franko magacin kupca.**

To se ova poslovna promjena ne bi knjižila jer imamo klauzulu **franko magacin kupca**, što znači da je dobavljač u obavezi da materijal dopremi do magacina kupca. Drugim riječima, materijal je u vlasništvu dobavljača, jer dobavljač snosi sve troškove vezane za dopremu materijala do željezničke stanice kupca.

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Materijal na putu PDV u primljenim fakturama Dobavljači u zemlji za obrt. sred. – za primljenu fakturu br. 4 –	3.500 735	4.235

²⁰⁵ Franko željeznička stanica, franko brod... (klauzule u ugovorima za nabavku).

1b) Prema prijernici br. 3 primljen je materijal po fakturi br. 4. Troškovi prevoza po fakturi iznose 300 €, a iznos PDV-a je 63 €. Sastaviti zbirnu i pojedinačnu kalkulaciju primljenog materijala.

Pojedinačna kalkulacija:

$$fc = 3.500/500 = 7 \text{ €/metru}$$

$$ZTN = 300/500 = 0,6 \text{ €/metru}$$

Vrsta materijala (1)	Količina (2)	fakturna cijena (3)	ZTN po jednici (4)	nabavna cijena (5) = (3) + (4)	Pojedinačna nabavna vrijednost (6) = (2) * (5)
Materijal „Y“	500 m	7 €/m	0,6 €/m	7,6 €/ m	3.800 €
UKUPNO					3.800 €

Pomoćna knjiga – Analitička evidencija

D	Materijal „Y“	P
2) 500 m * 7,6 €/m = 3.800 €		

Zbirna kalkulacija:

$$FV: 3.500 \text{ €}$$

$$ZTN: 300 + 63 \text{ (PDV)}$$

$$NV: 3.800 \text{ €}$$

Knjiženje u *dnevniku*:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1b)	Materijal PDV u ulaznim fakturama Materijal na putu Dobavljači u zemlji – Za nabavljeni materijal po fakturi br. 4 –	3.800 63	3.500 363

Materijal na doradi i obradi

Materijal koji je pribavljen od strane dobavljača ne znači uvijek i njegovu raspoloživost za dalji proces proizvodnje. Primjera radi, ukoliko se preduzeće bavi proizvodnjom radnih stolova, neophodno je da za kontinuiranu realizaciju svoje aktivnosti raspolaže sa dovoljnim zalihama materijala, odnosno sirovinama. Materijal koji je glavni input u tom procesu jeste drvo, koje predstavlja sirovinu. Stoga, ukoliko vlasnik preduzeća kupi drvo kao sirovinu za proces proizvodnje radnih stolova, naići će na problem iz razloga što taj input nije adekvatan da uđe u proces proizvodnje. Vlasnik preduzeća bi

trebalo²⁰⁶ da tu sirovinu pošalje drugom preduzeću na doradu i obradu, kako bi dobio materijal koji ima upotrebnu vrijednost. Materijal koji ima upotrebnu vrijednost za vlasnika koji proizvodi radne stolove jeste daska. Dakle, obradom i doradom sirovine (drveta), kao oblika materijala u širem smislu riječi se dobija drugi upotrebnii oblik materijala koji se naziva osnovni materijal (daska) i koji će predstavljati osnovnu supstancu tog novog proizvoda, odnosno radnog stola (finalni proizvod).

Slanjem materijala na obradu i doradu, smanjiće se zalihe materijala, ali će se povećati stanje na privremenom računu – **Materijal na obradi i doradi**. Dakle, riječ je o privremenom računu koji se koristi prilikom izdavanja materijala iz magacina, kao i njegovo upućivanje drugom preduzeću radi dalje obrade ili dorade, prije nego što se izda za potrebe proizvodnje.

Nakon izvršenih aktivnosti od strane dobavljača po pitanju dorade i obrade, materijal se vraća na zalihe. Njegova vrijednost je uvećana ne samo za iznos usluga obrade i dorade, već i za ostale ZTN kao npr. troškove transporta, utovara i sl. Kroz primjer koji slijedi daje se pojašnjenje:

Primjer 62:

1a) Na zalihama preduzeće „MK & A“ DOO je imalo materijala X u vrijednosti od 1.800 € (800 kg * 2,25 €/kg). Za dalji tok procesa proizvodnje, neophodno je obraditi postojeći materijal, pa je iz magacina izdato 500 kg materijal „X“ na doradu po nabavnoj cijeni 2,25 €/kg. Vrijednost izdatog materijala iznosi 1.125 €.

Pomoćna knjiga – analitika materijala „X“:

D	Materijal „X“	P
PS) 800 * 2,25 = 1.800		500 * 2,25 = 1.125 (1a)

Knjiženje u dnevniku:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1a)	Materijal u obradi i doradi Sirovine i osnovni materijal – Za predati materijal na obradu –	1.125	1.125

1b) Preduzeće koje je vršilo doradu ispostavilo je doradeni materijal u količini od 470 kg i fakturu na ukupan iznos od 600 € pri čemu je iznos iskazanog PDV-a 104 €. Na ime troškova prevoza, utovara i istovara primili smo fakturu koja glasi na 150 €, pri čemu je iznos iskazanog PDV-a 26 €. Izvršiti prijem doradenog materijala.

Pojašnjenje:

Iznos troškova obrade i dorade je: $600 - 104 \text{ (PDV)} = 496 \text{ €}$

Iznos troškova prevoza je: $150 - 26 \text{ (PDV)} = 124 \text{ €}$

²⁰⁶ Ukoliko vlasnik preduzeća ne raspolaže sa adekvatnom mehanizacijom.

Ukupna fakturna vrijednost obrade i dorade i prevoza (496 + 124) predstavlja ZTN materijala koji je poslat na obradu i doradu i iznosi 620 €.

Pojašnjenje: Kao što je već navedeno, vrijednost materijala koji je poslat na doradu i obradu se uvećava ne samo za nastale troškove dorade i obrade, nego i pripadajuće ZTN (transport, utovar, istovar i sl.). Dakle, sve su to stavke koje utiču na povećanje vrijednosti doradenog materijala.

Knjiženje u *dnevniku*:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1b)	Materijal u obradi i doradi PDV u primljenim fakturama Dobavljači u zemlji za obrtna sredstva – Za vrijednost usluga dorade –	620 130	750

1c) Izvršen je prijem materijala

Pojedinačna kalkulacija:

$$\text{Fakturna cijena} = \frac{\text{Fakturna vrijednost}}{\text{Količina}} = 1.125 \text{ €/500 kg} = 2,25 \text{ €/kg}$$

$$\text{ZTN/kg} = \frac{\text{ZTN}}{\text{Količina}} = 620 \text{ €/500 kg} = 1,24 \text{ €/kg}$$

Vrsta materijala (1)	Količina (2)	fakturna cijena (3)	ZTN po jdnici (4)	nabavna cijena (5) = (3) + (4)	Pojedinačna nabavna vrijednost (6) = (2) * (5)
Materijal „X“	500 kg	2,25 €/kg	1,24 €/kg	3,49 €/ kg	1.745 €
UKUPNO					1.745 €

Pomoćna knjiga – analitička evidencija materijala X:

D	Materijal „X“	P
PS) 800 * 2,25 = 1.800 1b) 500 * 3,49 = 1.745		500 * 2,25 = 1.125 (1a)

Zbirna kalkulacija:

$$\text{FV: } 1.125 \text{ €} + \text{ZTN: } 620 \text{ €} = \text{NV: } 1.745 \text{ €}$$

Zaključak je da je ukupna vrijednost na rn Materijal na doradi i obradi 1.745. Po prijemu materijala sa dorade i obrade, zatvara se taj račun i njegova vrijednost prenosi na odgovarajući račun Materijal.

Knjiženje u *dnevniku*:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje

1c)	<i>Sirovina i osnovni materijal</i> <i>Materijal na obradi i doradi</i> <i>– Za vrijednost prispjelog materijala sa obrade –</i>	1.745	1.745
-----	--	-------	-------

2.1.1.3.1.1.2. Računovodstveni aspekt zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda

Nedovršena proizvodnja i gotovi proizvodi predstavljaju pojavne oblike obrtno imovine, obično proizvodnih preduzeća. Kako imaju sve osobine zaliha, knjigovodstveno se evidentiraju u klasi 1 Zalihe, odnosno na kontima **11 – NEDOVRŠENA PROIZVODNJA** i **12 – GOTOVI PROIZVODI**.

Nedovršena proizvodnja se sa knjigovodstvenog aspekta obuhvata u okviru konta Nedovršena proizvodnja u finansijskom knjigovodstvu. Navedeno knjigovodstveno evidentiranje se vrši na način što se početno stanje zaliha preuzima iz bilansa stanja na osnovu godišnjeg inventara na kraju prethodne godine, ali ujedno se vrši i evidentiranje svih povećanja ili smanjenja zaliha *nedovršene proizvodnje, nedovršenih proizvoda, poluproizvoda i djelova* na kraju obračunskog perioda, odnosno na kraju godine. Promjene koje nastaju u toku godine u pogledu troškova izazvanih stvaranjem gotovih proizvoda, kao i završenost gotovih proizvoda, ne evidentiraju se u finansijskom knjigovodstvu na kontu Nedovršene usluge, već u okviru konta Nosioci troškova, u obračunu troškova i učinaka.

Gotovi proizvodi predstavljaju krajnje učinke izražene u fizičkim jedinicama mjere i vrijednosno, kao rezultat poslovnih aktivnosti proizvodnih preduzeća. U okviru finansijskog knjigovodstva gotovi proizvodi se evidentiraju u okviru konta Gotovi proizvodi i to tako što se na njima iskazuje početno stanje zaliha preuzeto iz bilansa stanja na osnovu godišnjeg popisa, dok se na kraju obračunskog perioda (na kraju godine) evidentira povećanje ili smanjenje vrijednosti zaliha gotovih proizvoda, po cijeni koštanja ili po neto prodajnoj cijeni, ako je ona niža. Poslovne promjene koje dovode do promjena stanja zaliha gotovih proizvoda u toku godine evidentiraju se u okviru konta Gotovi proizvodi, u klasi 9 – Obračun troškova i učinaka. Vrednovanje (odmjeravanje) vrijednosti zaliha gotovih proizvoda vrši se po odgovarajućoj cijeni koštanja, koja se utvrđuje u odgovarajućoj obračunsko-metodološkoj proceduri, saglasno ciljevima obračuna troškova i učinaka (računovodstva troškova).

Kao što je već i istaknuto, MRS 2 – Zalihe, nedovršenu proizvodnju i gotove proizvode treba odmjeravati *po nižoj* od dvije relevantne vrijednosti i to:

- *cijene koštanja;*
- *ili neto prodajne cijene, koja označava prodajnu cijenu umanjenu za procijenjene troškove dovršenja učinaka i procijenjene troškove koji će biti izazvani prodajom učinaka.*

Dakle, knjigovodstveno praćenje stanja na početku godine i promjena vrijednosti nedovršenih usluga, nedovršene proizvodnje, nedovršenih proizvoda i gotovih proizvoda na kraju godine, u finansijskom knjigovodstvu se ostvaruje u okviru klase 1 – Zalihe, i u okviru konta Nedovršena proizvodnja i Gotovi proizvodi. Sve ostale poslovne promjene, na ovim pojavnim oblicima zaliha u toku obračunskog perioda (u toku godine), knjigovodstveno se evidentiraju u okviru konta grupe Nosioci troškova – nedovršena proizvodnja i Gotovi proizvodi u klasi 9 – Obračun troškova i učinaka, s tim što je izmjenama Kontnog okvira data mogućnost da se vrši alokacija troškova na računima klase 5 – Rashodi u okviru finansijskog računovodstva. Ovakvo računovodstveno-organizaciono rješenje,

zastupljeno je u našoj aktuelnoj praksi, a teorijski je zasnovan na tzv. organizacionom dualizmu koji ima svoje detaljnije karakteristike.

Napomena: Knjigovodstveni tretman zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda biće predmet detaljnijeg razmatanja u okviru klase 9, posebno kada se budu obrađivale metode za obračun periodičnog rezultata.

2.1.1.3.1.2. Računovodstveni aspekt nabavke zaliha robe kod trgovinskog preduzeća

Roba predstavlja pojavni oblik zaliha koji se javlja kod trgovinskih preduzeća, kod koga je karakterističan ciklus procesa reprodukcije koji se odvija u dvije faze:

FAZE	CIKLUS REPRODUKCIJE	RAČUNOVODSTVENI ASPEKT POSMATRANJA
I faza – faza nabavke	N-R	Nabavka robe
III faza – faza realizacije	-N1	Prodaja robe

Tabela 21: Ciklus procesa reprodukcije – trgovinsko preduzeće

Napomena: Kako roba po svojoj prirodi pripada zalihama, to sa knjigovodstvenog, odnosno obračunsko-metodološkog dijela postoje određene sličnosti. U tom dijelu, prilikom pojašnjavanja računovodstvenog aspekta nabavke robe, tamo gdje uvidimo da postoji velika podudarnost sa knjigovodstvenim aspektom nabavke materijala, nećemo se ponavljati, samo ćemo u formi napomene skrenuti pažnju.

Knjigovodstvena evidencija nabavke robe, kao i kod materijala može biti organizovana po:

- **vrijednosti,**
- **količini i vrijednosti,**
- **količini.**

Evidencija kretanja robe po **vrijednosti** podrazumijeva vođenje sintetičke evidencije, odnosno evidencije u finansijskom knjigovodstvu. Na taj način, konto Roba svojim prometom i saldom pokazuje stanje kao i kretanje ukupnih zaliha robe u određenom obračunskom periodu.

D	Roba	P
1) 1.000		

Evidencija nabavke i kretanja robe po **količini i vrijednosti** vrši se u *analitičkom robnom knjigovodstvu* i to uglavnom kod trgovinskih preduzeća na veliko, odnosno za knjigovodstveno praćenje kretanja robe u skladištima na veliko – analitičkom robnom knjigovodstvu. Riječ je o materijalnoj evidenciji. Ovaj način evidencije moguć je i kod trgovinskih preduzeća na malo, odnosno za evidenciju robe u skladištu, pa čak i za evidenciju robe u prodavnici.

D	Roba „X“	P
1) 2.000 (1.000 * 2)		
↓	↓	
količina	cijena	

Analitička evidencija stanja i kretanja pojedinih vrsta robe samo po **količini** vrši se u magacinu. Veliki je značaj navedenog oblika evidencije iz razloga što omogućava kontrolu rada kako magacionera, tako i kontrolu visine pojedinih zaliha robe.

D	Roba „X“	P
15. 9 10 kg		
25. 9 22 kg		

Kao i za materijal, nedovršenu proizvodnju i gotove proizvode, tako se vrednovanje zaliha robe radi računovodstvenog evidentiranja može, prema MRS-2, vršiti po:

- *principu istorijskog troška* odnosno nabavne vrijednosti kao troškova nastalih prilikom njihovog pribavljanja, i
- *neto prodajnoj vrijednosti* koja se može realizovati, zavisno od toga što je niže.

Napomena: Kod Robe, kao i kod Materijala veoma je bitno prilikom knjigovodstvenog evidentiranja obratiti pažnju koja su knjigovodstvena dokumenta navedena u okviru poslovne promjene. Ukoliko nijesu navedena sva (npr. prijemnica, faktura i sl.) tada se kao i kod Materijala mogu javiti sljedeće situacije: Roba na putu, Dobavljači za nefaktursanu robu... i sl.

Takođe je bitno obratiti pažnju i na klauzule koje se javljaju („franko magacin kupca“; „Franko magacin dobavljača“). Cjelokupan postupak obračuna i knjigovodstvenog evidentiranja je metodološki (po fazama) identičan već ranije pojašnjenom postupku obračuna i knjigovodstvenog evidentiranja nabavke materijala (vidjeti detaljnije tačku 2.1.1.3.1.1.1. koja se bavi problematikom knjigovodstvenog evidentiranja nabavke zaliha materijala).

Na računima grupe **13** obuhvataju se sljedeći računi:

130 – Obračun nabavke robe

131 – Roba u magacinu

132 – Roba u prometu na veliko

133 – Roba u skladištu, stovarištu i prodavnicama kod drugih pravnih lica

134 – Roba u prometu na malo

135 – Roba u obradi, doradi i manipulaciji

136 – Roba u tranzitu

137 – Roba na putu

139 – Ispravka vrijednosti robe

Na računu 130 – Obračun nabavke robe:²⁰⁷ može se iskazivati vrijednost po obračunu dobavljača i zavisni troškovi nabavke u skladu s MSFI. Umjesto računa 130, pravno lice može obračun nabavke

²⁰⁷ Ističemo da korišćenje ovog računa nije obavezno. Napomena: detaljnije pojašnjenje karaktera ovih računa preuzeto je iz dostavljenog materijala Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore.

vršiti preko računa na kome se roba vodi. Suština ovog računa je u tome da preduzeće na lakši i jednostavniji način izvrši tačan obračun nabavne vrijednosti robe²⁰⁸.

Na **računu 131 – Roba u magacinu** iskazuje se vrijednost zaliha robe u magacinu prije stavljanja robe u promet. Roba koja je izložena u magacinu nije izložena prodaji, već se na njoj vrše pripreme radi stavljanja u promet. Roba se čuva, sortira, pakuje u sitna pakovanja, markira, odnosno vrše se pripreme za prenos robe u objekte koji prodaju robu na malo i veliko. Roba u magacinu se vodi po **nabavnim cijenama** i ne prodaje se, već se koristi samo za snabdijevanje objekata koji neposredno prodaju robu na veliko, odnosno na malo. Prema zahtjevima prodavnica, skladišta i stovarišta, roba se izdaje iz magacina na osnovu trebovanja, s tim što se magacin razdužuje po nabavnoj cijeni, dok se objekti zadužuju po nabavnoj ili prodajnoj cijeni.

Na **računu 132 – Roba u prometu na veliko**, iskazuje se vrijednost zaliha robe u prodajnim objektima na veliko. Pojašnjenja radi, pod *trgovinom na veliko* podrazumijeva se kupovina robe radi dalje prodaje trgovcima, profesionalnim korisnicima i drugim subjektima, *osim fizičkim licima* – krajnjim korisnicima.²⁰⁹ To zapravo znači da preduzeće koje je samo registrovano za veleprodaju (trgovinu na veliko) *ne smije* prodavati robu fizičkim licima već je prodaja robe namijenjena isključivo pravnim licima (drugim preduzećima)²¹⁰.

Na računu **133 – Roba u skladištu, stovarištu²¹¹ i prodavnicama kod drugih pravnih lica** – iskazuje se vrijednost zaliha robe koja je data na skladištenje, komisionu i konsignacionu prodaju. Usljed nedostatka skladišnog prostora, a i radi prodaje robe preko konsignacionog skladišta ili preko komisionara, preduzeće često svoju robu ili proizvode drži u tuđem skladištu. Roba u skladištu može biti smještena radi čuvanja njenih određenih svojstava (hladnjače) ili radi čuvanja i prodaje po nalogu i za račun komitenta.

Na računu **134 – Roba u prometu na malo** – iskazuje se vrijednost zaliha robe u prodajnim objektima na malo. Na računima koji se otvaraju u okviru računa 134 – Roba u prometu na malo, evidentiraju se iznos ukalkulisanog PDV-a u prometu proizvoda na malo i ukalkulisane razlike u cijeni.

135 – Roba u obradi, doradi i manipulaciji – iskazuje se vrijednost zaliha robe koja je data na pakovanje i druge oblike dorade i obrade.

136 – Roba u tranzitu – iskazuje se vrijednost robe koja se po nalogu kupca neposredno isporučuje bez prethodnog skladištenja.

²⁰⁸ Suština m Obračun nabavke robe je ista kao i kod m Obračun nabavke materijala. **Napomena:** U nastavku, knjigovodstvena evidentiranja koja budemo realizovali prikazaćemo preko konta Roba.

²⁰⁹ Zakon o unutrašnjoj trgovini, član 8.

²¹⁰ Napomena: Trgovina na veliko obavlja se u posebnim prostorijama, skladištima i drugim prostorima za prodaju robe na veliko, na pijacama za prodaju robe na veliko, kao i na drugim mjestima koja ispunjavaju propisane uslove. Takođe, trgovina na veliko se može obavljati i bez zadržavanja robe u skladištu trgovca na veliko (trgovina u tranzitu) – za ovakav vid trgovine na veliko nije potreban prodajni prostor, odnosno skladište (materijal Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore).

²¹¹ U praksi, terminološki se često stavlja znak jednakosti između **skladišta** i **stovarišta**, te stoga ukazujemo na razlike koje postoje među njima. **Skladište** je prostorija u kojoj se obavlja promet robe na veliko i obavljaju usluge preuzimanja, konzerviranja, čuvanja, sortiranja, pakovanja, markiranja i prepakivanja robe za otpremu. Knjigovodstvena evidencija može se vršiti po nabavnoj ili prodajnoj cijeni, što prije svega zavisi od poslovne politike vlasnika. Za razliku od skladišta, **stovarište** predstavlja prostoriju ili ograđeni prostor u kojem se obavlja promet robe na veliko i malo. Dakle, jedino se u stovarištu kao prodajnom objektu može obavljati i promet na veliko i promet na malo. Najčešći primjeri ovakve trgovine: trgovina građevinskim materijalom, ogrijevom i sl.

137 – Roba na putu – iskazuje se fakturna vrijednost robe poslate od dobavljača, koja još uvijek nije stigla u naš magacin. Knjiži se zaduženjem ovog konta, a odobrenjem odgovarajućeg konta iz grupe Dobavljača – 43.

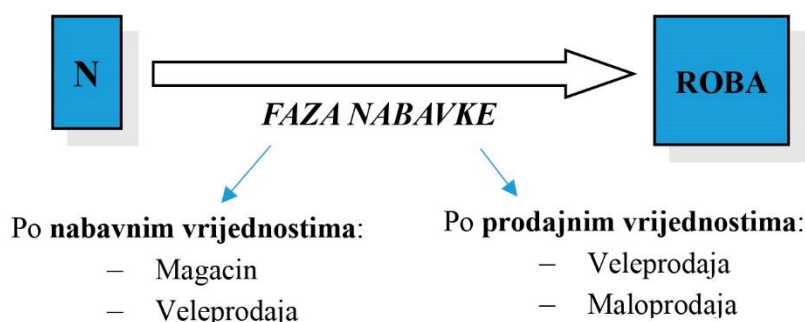
139 – Ispravka vrijednosti robe – iskazuje se razlika između niže neto prodajne vrijednosti robe i knjigovodstvene vrijednosti, koja se knjiži na teret računa 584 – Obezvredenje zaliha materijala i robe, a u korist ovog računa.

Knjigovodstveno obuhvatanje poslovnih promjena (transakcija) u fazi nabavke robe može, s cjenovnog aspekta, biti realizovana po:

nabavnim cijenama (magacin i veleprodaja) i

prodajnim cijenama (veleprodaja – veleprodajne cijene, maloprodaja – maloprodajne cijene).

Naprijed navedeno je moguće prikazati na sljedeći način:

Slika 17: Knjigovodstveno evidentiranje nabavke robe

2.1.1.3.1.2.1. Nabavka robe od dobavljača

Knjigovodstvena evidencija robe po nabavnim cijenama

Evidencija robe po nabavnim cijenama primjenjuje se u magacinima, ali može i kod trgovinskih preduzeća na veliko. Postupak obračuna je u ovom slučaju u potpunosti identičan sa obračunom i knjigovodstvenim evidentiranjem nabavke materijala. U tom dijelu, samo ćemo se kratko podsjetiti da **Nabavna vrijednost robe**²¹² obuhvata:

- fakturnu cijenu (vrijednost) dobavljača²¹³,
- ZTN²¹⁴,
- Uvozne dažbine i druge takse,
- Druge troškove koji se mogu direktno pripisati nabavci.²¹⁵

$$NV = FV + ZTN + uvozne\ dažbine\ i\ druge\ takse + dr.\ troškovi\ koji\ se\ mogu\ pripisati\ nabavci$$

Podsjetićemo se da preduće koje se bavi trgovinom nabavlja veoma heterogenu robu. Stoga, kao i kod nabavke materijala, neophodno je raditi pojedinačnu kalkulaciju. Kako je postupak izrade pojedinačne

²¹² U daljem tekstu NV.

²¹³ Trgovački popusti, bonifikacije, rabati i sl. popusti, obračunati u fakturi, odbijaju se prilikom utvrđivanja troškova nabavke.

²¹⁴ ZTN robe čine: troškovi prevoza, manipulativni troškovi (troškovi utovara i istovara...).

²¹⁵ Posrednički troškovi, špediterski troškovi, troškovi pratnje kod prevoza specijalnih roba, troškovi kala, rastura, loma i kvara u transportu, troškovi osiguranja u transportu...

kalkulacije u potpunosti identičan kao i kod materijala, to neće u daljnim pojašnjenjima biti predmet razmatranja, nego će se isključivo staviti fokus na izradu zbirne kalkulacije, odnosno na knjiženje u osnovnim i obavezim poslovnim knjigama – dnevniku i glavnoj knjizi.

Primjer 63:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je od dobavljača „AL“ DOO po fakturi br. 2 kupilo 2.000 kg robe „a“ po fakturnoj cijeni od 3 €; 1.000 kom. robe „b“ po fakturnoj cijeni od 4 €/kom. Troškovi prevoza po istoj fakturi (faktura br. 2) iznose 500 €. Po prijemnici br. 5 roba je smještena u magacin preduzeća „MK & A“ DOO.

Sastaviti zbirnu kalkulaciju nabavne vrijednosti i proknjižiti prijem robe u magacin.

Obaveza prema dobavljaču po fakturi br. 2 izmirena je s tekućeg računa. PDV sadržan u fakturi br. 2 iznosi 21%.

Pojašnjenje – izrada

Zbirna kalkulacija

1	Vrijednost robe po fakturi dobavljača Roba „a“ (2.000 * 3 € = 6.000 €) Roba „b“ (1.000 kom * 4 € = 4.000 €)	10.000 €
2	ZTN	500 €
3	NV (1+2)	10.500 €
4	PDV u ulaznoj fakturi (3 * 21%)	2.205 €
5	Obaveza prema dobavljaču	12.705€

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1.	Roba u magacinu	10.500	12.705
	PDV u primljenim fakturama	2.205	
	Dobavljači u zemlji – za primljenu robu po fakturi br. 2 –		
1b)	Dobavljači u zemlji	12.705	12.705
	Tekući račun – za isplatu dobavljača po fak. br. 2 –		

Knjigovodstvena evidencija robe po prodajnim cijenama

Evidentiranje robe po prodajnim cijenama zastupljeno je daleko više u odnosu na prethodno opisani metod. Moglo bi se reći da je on u stvari i nastao kao rezultat nastojanja da se eliminišu slabe strane evidencije po nabavnim cijenama. Evidencija robe po prodajnim cijenama zastupljena je pri evidenciji robe širokog asortimana u trgovini na veliko i posebno u evidenciji robe po prodajnim objektima (prodavnicama, samoposlugama, robnim kućama i dr.).

Kod trgovinskih preduzeća koja evidentiraju robu po prodajnim cijenama, uobičajeno je da se pored fakturane vrijednosti (vrijednosti na koju glasi faktura dobavljača) i nabavne vrijednosti (zbir FC i ZTN) pojavljuje i prodajna cijena, odnosno ona cijena po kojoj se roba prodaje korisnicima. Stoga se

prodajna vrijednost robe²¹⁶ dobija kada se na nabavnu vrijednost robe (NV) doda *ukalkulisana razlika u cijeni*²¹⁷, odnosno,

$$FV + ZTN = NV$$

$$NV + RUC^{218} = PV$$

Razlika u cijeni predstavlja potencijalni bruto dobitak preduzeća koje se bavi trgovinskom djelatnošću, a iz koga bi trebalo da se nadoknade njegovi troškovi poslovanja²¹⁹ dok bi eventualni ostatak predstavljao realizovan periodični rezultat (dobitak, u slučaju pozitivnog poslovanja, odnosno gubitak u slučaju negativnog poslovanja).

S aspekta *formiranja*, razlika u cijeni može biti:

slobodno formirana razlika u cijeni, koja se javlja kod onih roba kod kojih vlasnik trgovinskog preduzeća, rukovođen svojim ekonomskim interesima, ali i podstaknut dejstvom tržišnih zakonitosti (ponude i tražnje) slobodno formira prodajnu cijenu svojih proizvoda.

u obliku **rabata**²²⁰, koji se utvrđuje procentualno u odnosu na PV, odnosno

$$\text{Rabat} = \frac{PV * \% \text{ rabata}}{100}$$

i javlja se kod roba s jedinstvenom prodajnom cijenom koja je utvrđena od strane proizvođača²²¹. Polazeći od formule za obračun rabata, zaključak je da ovaj oblik RUC predstavlja odbitni element kalkulacije vrijednosti robe, jer se uvijek oduzima od PC (PV).

u obliku **marže**²²² koja najčešće označava kontrolisano formiranje cijena od strane države a time i **kontrolisano formiranje razlike u cijeni**, koja se uglavnom javlja kod roba široke potrošnje²²³ čija je proizvođačka ili prodajna cijena limitirana ili je pak limitirana ukupna stopa razlike u cijeni. To drugim riječima znači da je navedena stopa određena, tj. kontrolisana od strane određenog državnog organa u cilju očuvanja životnog standarda stanovništva. Njena visina je određena na takvom nivou da omogućava pokriće troškova poslovanja u cilju realizacije pozitivnog periodičnog rezultata.

$$\text{Marža} = \frac{NV * \% \text{ marže}}{100}$$

²¹⁶ U daljem tekstu PC.

²¹⁷ U daljem tekstu RUC.

²¹⁸ Pošli smo od pretpostavke da uzimamo maržu kao oblik razlike u cijeni. U slučaju da je u pitanju rabat, to bi se od prodajne vrijednosti (PV) oduzela nabavna vrijednost (NV) ili bi se sâm rabat odredio kao procenat od prodajne vrijednosti (PV).

²¹⁹ Riječ je o troškovima koji nastaju nezavisno od procesa nabavke robe. Rezultat su obavljanja cjelokupne poslovne aktivnosti privrednog subjekta te kao takvi utiču na periodični rezultat preduzeća.

²²⁰ Napomena: Ne treba miješati količinski rabat s rabatom u smislu određenja RUC. Kada se kaže rabat u svakodnevnom govoru, misli se na količinski rabat – dodatni popust po jedinici proizvoda kada kupimo veću količinu npr. neke robe. Rabat u smislu određenja razlike u cijeni se odnosi na slučaj kada proizvođač već odredi cijenu (novine, određene vrste gaziranih pića, časopisi...) pa je zarada prodavca procenat od PV. Dakle, ističemo da rabat kao način određenja razlike u cijeni predstavlja poseban pojam, dok potpuno suprotno značenje ima količinski rabat!

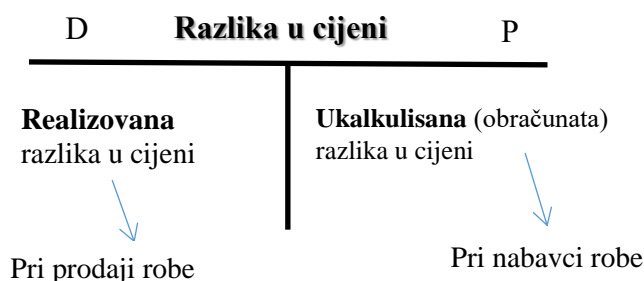
²²¹ Npr. dnevne novine.

²²² Napomena: Marža se nekada može odrediti od strane države, ali u većini slučajeva trgovac u granicama u kojima je država odredila vrši formiranje kao % u odnosu na NV. Po različitim literaturama pojam marže se vezuje za pojam RUC, po nekoj za kontrolisani % od strane države a po nekoj isključivo kao % na NV.

²²³ Npr. hljeb, mlijeko, gorivo za automobile i sl.

Za razliku od rabata, marža predstavlja dodatni element kalkulacije vrijednosti robe budući da se dodaje na NV.

Račun, *razlika u cijeni*²²⁴ je korektivni račun koji koriguje svoj osnovni račun – Roba, budući da se oduzimanjem njegovog salda od PV robe pruža uvid u NV robe. Dakle, pri nabavci robe obračunata potencijalna (ali još uvijek neostvorena!) zarada evidentira se na potražnoj strani računa RUC, kao što je prikazano:

Organizacioni i obračunski postupak evidentiranja poslovnih promjena na robi, ako se ista evidentira po PC, vrši se kroz sljedeće etape:

- na bazi prispjele dokumentacije izrađuje se kalkulacija, da bi se
- na osnovu prethodno dobijenih podataka izvršio obračun PC.

Nakon toga se obavlja knjigovodstvena evidencija nabavke robe po PC posredstvom dva knjigovodstvena stava:

- *kupovina i prijem robe na zalihama;*
- *isplata obaveze prema dobavljačima.*

Pored već navedene dokumentacije u prethodnom poglavlju, u vezi s evidencijom robe po nabavnim cijenama, za *knjigovodstveno obuhvatanje* robe po **prodajnim cijenama** takođe je neophodno sastavljanje kalkulacije prodajne cijene koja može biti iskazana kao:

- *prodajna cijena robe na veliko i*
- *prodajna cijena robe na malo.*

Knjigovodstveno evidentiranje nabavke robe u veleprodaji po prodajnim cijenama

Kao što smo već i naglasili, kod trgovine na veliko vlasniku je dopušteno da svojom poslovnom (računovodstvenom) politikom odluči, hoće li robu u skladištu voditi po nabavnoj ili po veleprodajnoj vrijednosti. Ukoliko se odluči da robu evidentira po prodajnim vrijednostima, to se u knjigovodstvu, kao što je već navedeno, javlja korektivni račun – RUC u veleprodaji. U principu, prodajna cijena u trgovinama na veliko je niža u odnosu na istu u trgovinama na malo zbog nabavke velike količine robe i posljedično nižih transportnih troškova.

Primjer 64:

²²⁴ Koristićemo skraćenicu – **RUC**.

1) Dobavljač „AL“ ispostavio je preduzeću „MK & A“ DOO fakturu br. 2 za isporučeneh 2.000 kom robe „a“, u iznosu od 30.000 €. Troškovi transporta robe iznose 20% od fakturane vrijednosti. Sastaviti kalkulaciju prodajne cijene robe na veliko, ako veleprodajna marža iznosi 10%. PDV sadržan u ulaznim fakturama se obračunava po stopi od 21%.

Pojašnjenje – izrada

Kalkulacija

1	Vrijednost robe po fakturi dobavljača	30.000 €
2	ZTN (20% * 1)	6.000 €
3	NV (1 + 2)	36.000 €
4	PDV u ulaznoj fakturi (3 * 21%)	7.560 €
5	RUC (3 * 10%)	3.600 €
6	Prodajna vrijednost robe (3 + 5)	39.600 €
7	Obaveza prema dobavljaču (3 + 4)	43.560 €

Knjiženje u dnevniku:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1a)	<i>Roba u veleprodaji</i>	39.600	
	<i>Ulazni PDV</i>	7.560	
	<i>Razlika u cijeni u veleprodaji</i>		3.600
	<i>Obaveze prema dobavljačima</i>		43.560
	<i>– za primlj. robu po fakt. br. 25 –</i>		

Knjigovodstveno obuhvatanje nabavke robe, ako se ista vodi po prodajnim cijenama na malo

Prodajna cijena robe na malo utvrđuje se u poslovanju trgovinskih preduzeća na malo i obavezno za evidenciju robe u prodajnim objektima. U maloprodajnim objektima roba se evidentira po prodajnoj vrijednosti s ukalkuliranim PDV-om²²⁵. Glavna karakteristika maloprodaje je to da je ona namijenjena fizičkim licima i da je plaćanje uglavnom gotovinsko. Ipak, to ne znači da maloprodaja ne smije prodati robu pravnim licima, ili da plaćanje ne može biti na odloženo već je riječ o najčešćem načinu prodaje. Obaveza maloprodaje je da ostvareni promet iskazuje preko poreske registar kase.²²⁶ Cijene moraju biti iskazane po prodajnim vrijednostima i to s ukalkuliranim PDV-om. Knjigovodstveno, veoma je bitno napomenuti da se nabavljena roba ne može staviti u promet ukoliko nije za tu robu sačinjena kalkulacija, i ukoliko nije unijeta u trgovačku knjigu. Stoga proceduralno postupak je sljedeći: a) prvo se pristupa izradi kalkulacije; b) nakon toga se unose podaci u trgovačku knjigu; c) na kraju se roba izlaže i kupac se upoznaje s cijenom.

Trgovina na malo obavlja se u prodajnim prostorijama ili na drugim prodajnim mjestima koja ispunjavaju propisane uslove.²²⁷ Kontinuirano obavljanje poslovne aktivnosti u trgovini na malo

²²⁵ Poreske stope mogu biti različite u zavisnosti od broja grupa proizvoda, odnosno roba. One su veoma podložne promjenama koje rezultiraju iz promjena u poreskoj politici i poreskom sistemu.

²²⁶ Zakon o PDV, član 32, stav 9 i 10.

²²⁷ Više o tome: Pravilnik o minimalnim tehničkim uslovima za obavljanje prometa robe i vršenje usluga u prometu robe, član 34. Trgovina na malo se može obavljati: van poslovnih prostorija (kiosci, pijace, zatvorene tezge, štandovi i sl.); u

podrazumijeva posjedovanje **poreske registar kase ili poreske kase**. Maloprodajni objekti – prodavnice, mogu se snabdjevati robom iz magacina u okviru istog preduzeća ili direktno – neposredno, od dobavljača – proizvodnih ili drugih trgovinskih preduzeća.

Primjer 65:

Preduzeće „MK & A“ DOO je od marketa „RF“ DOO nabavilo robe u vrijednosti od 20.000 €. Troškovi prevoza robe po fakturi dobavljača iznose 1.000 €. Sastaviti kalkulaciju i proknjižiti nabavku robe, ako je ista nabavljena direktno za prodavnicu i to po maloprodajnim cijenama na malo, imajući u vidu da stopa PDV-a iznosi 21% i da maloprodajna marža (razlika u cijeni) iznosi 12%. Sastaviti kalkulaciju i sprovesti potrebna knjiženja.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje – izrada

Kalkulacija

1	Vrijednost robe po fakturi dobavljača	20.000 €
2	ZTN	1.000 €
3	NV (1 + 2)	21.000 €
4	PDV u ulaznoj fakturi (3 * 21%)	4.410€
5	RUC (3 * 12%)	2.520 €
6	Prodajna vrijednost robe (3 + 5)	23.520 €
7	Maloprodajna vrijednost s ukalkulisanim PDV-om od 21%	28.459,2 €
8	Obaveze prema dobavljačima (3 + 4)	25.410 €

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1a)	<i>Roba na zalihama u maloprodaji</i>	28.459,2	
	<i>PDV u primljenim fakturama</i>	4.410	
	<i>Ukalkulisana RUC u maloprodaji</i>		2.520
	<i>Dobavljači u zemlji</i>		25.410
	<i>Ukalkulisani PDV</i>		4.939,2
	<i>– za nabavljenu robu u maloprodaji –</i>		

2.1.1.3.1.2.2. Interno kretanje robe

Roba se od momenta nabavke, odnosno od prispijeća u preduzeće pa do momenta prodaje nalazi na zalihama u skladišnim (magacinskim) ili prodajnim objektima. U tom vremenskom intervalu, a uglavnom radi omogućavanja što brže prodaje robe, nužno dolazi do potreba da se ista premjesti iz

prodavnicama – pod kojima se podrazumijeva prostorija u kojoj se vrši prodaja robe na malo usluživanjem kupca od strane prodavca; u samouslugama – koje predstavljaju prostorije u kojima se vrši prodaja robe na malo pretežno samousluživanjem kupca; u robnim kućama – koje označavaju prostorije za prodaju robe na malo najšireg asortimana, robe široke potrošnje samoizborom, samousluživanjem kupca, preko automata ili usluživanjem od strane prodavca; u stovarištima (obično su preduzeća ovog tipa registrovana i za maloprodaju i veleprodaju) – (ukoliko je kupac fizičko lice) – prodaja građevinskog materijala i sl. Bitno za naglasiti i u ovom slučaju jeste da se prodata roba u maloprodaji evidentira preko poreske kase.

jednog u drugi skladišni, odnosno prodajni objekat. Taj prenos robe iz jednog u drugi objekat, s jednog mjesta na drugo u okviru istog preduzeća naziva se *interno kretanje robe*.

Interno kretanje robe u preduzeću predstavlja, po prirodi poslovanja, uobičajene tokove cirkulacije robe unutar samog preduzeća, naročito na liniji kretanja robe: trgovina na veliko – trgovina na malo i magacin – prodavnice. Razumljivo, i svako kretanje robe unutar preduzeća treba da bude knjigovodstveno obuhvaćeno. Uobičajeno, interno kretanje robe u preduzeću može se odvijati u sljedećim pravcima:

- *iz magacina u magacin,*
- *iz magacina u veleprodajni objekat (skladište i stovarište),*
- *iz magacina u prodavnice,*
- *iz stovarišta (veleprodaja) u stovarište (maloprodaja),*
- *iz skladišta u prodavnice,*
- *iz prodavnica u prodavnice,*
- *iz prodavnica u magacin.*

a) Interno kretanje robe iz magacina u magacin

Za knjigovodstveno obuhvatanje ovog oblika internog kretanja robe važno je imati u vidu da se roba u magacinima vodi po *nabavnim cijenama* jer smo već naveli da se magacin ne smatra prodajnim mjestom. Cijena robe koja je predmet prenosa može biti ista ili pak različita od cijene robe u drugom magacinu. Stoga, ako se prenos robe vrši između magacina u kojima se roba vodi po:

- *istim cijenama*, onda je potrebno na osnovu odgovarajuće interne dokumentacije – primopredajnice, interne fakture i sl., zadužiti konto magacina koji prima, a odobriti konto magacina koji izdaje robu.
- *različitim cijenama*, onda kalkulacijom treba doći do elemenata za knjiženje.²²⁸

Primjer knjigovodstvenog obuhvatanja za slučaj (1) kada se roba vodi po istim cijenama:

Primjer 66:

Preduzeće „MK & A“ DOO je na osnovu interne dostavnice br. 8 izdalo razne robe iz magacina na veliko br. 1 u magacin br. 2, po nabavnoj vrijednosti u iznosu od 8.000 €.

R J E Š E N J E

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1.	Zalihe robe u magacinu br. 2 Zalihe robe u magacinu br. 1 – prema internoj dostavnici br. 8 –	8.000	8.000

²²⁸ Napomena: Navedena razlika može nastati usljed dislociranosti magacina pa će nastati dodatni ZTN po osnovu prenosa robe iz jednog magacina u drugi magacin.

b) Interno kretanje robe iz magacina u veleprodajni objekat (kod koga je nabavka robe evidentirana po prodajnoj cijeni)

Ako se pak roba u veleprodaji vodi po **prodajnim cijenama**, a razlika u cijeni evidentira po prodajnim objektima, onda istu treba analitički evidentirati odnosno prenijeti, obično storno stavom ili odobravanjem robe u magacinu.

Primjer 67:

1) Na osnovu interne dostavnice br. 10 i prijemnice br. 21, iz magacina je u promet u skladište na veliko izdato robe u vrijednosti od 9.000 € (1000 kom. robe A po nabavnoj cijeni od 9 €), uz obračun veleprodajne razlike u cijeni od 15%.

Pošto se vrši obračun razlike u cijeni, preduzeće treba sastaviti kalkulaciju:

Kalkulacija br. 4:

Rb	Vrsta robe	Količ.	Faktura cijena	ZTN /kg	Nab. Cijena	Nab. vrijednost	RUC	Prodajna vrijednost
1	Roba „A“	1.000 kom.	9 €/kom.	-	9	9.000 €	1.350 €	10.350 €
Ukupno:						9.000 €	1.350 €	10.350 €

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1-)	Roba u prometu na veliko u skladištu Roba na zalihama u magacinu Ukalkulisana razlika u cijeni u prom. na veliko – prema dostavn. br. 10 i kalkulaciji br. 4 –	10.350	9.000 1.350

c) Interno kretanje robe iz magacina u prodavnicu

Interno kretanje robe iz magacina u prodavnicu je najčešći oblik cirkulacije robe u preduzeću. Ovaj oblik kretanja robe naziva se još i **distribucija robe** iz magacina po maloprodajnim objektima. Naglašeno je da se roba u magacinu vodi isključivo po **nabavnim cijenama**. Preuzimanjem robe iz magacina u prodavnicu neophodno je sastaviti kalkulaciju prodajne cijene s PDV-om. Kalkulacija se sastavlja na osnovu interne primopredajne dokumentacije (interna dostavnica, nalog magacinu da izda robu i dr.) i zajedno čine dokumentacionu osnovu za knjiženje.

Primjer 68:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je na osnovu interne dostavnice br. 8 iz magacina u prodavnicu br. 1 izdalo robe čija je nabavna vrijednost po kojoj se ista vodi u magacinu 30.000 € (1.000 kom. robe „A“ po 20 €/kom i 200 kom. robe „B“ po 50 €/kom). Razlika u cijeni robe na malo iznosi 12%.

Formirati kalkulaciju i sprovesti odgovarajuće knjiženje.

RJEŠENJE

Pojašnjenje – izrada

Kalkulacija:

Rb	Vrsta robe	Količ.	Fakturna cijena	ZTN/kg	Nabavna cijena	Nabavna vr.	RUC	Ukalkulirani PDV 21%	Prodajna vrijednost
1	Roba „A“	1.000 kom.	20 €/kom.	-	20 €/kom.	20.000 €	2.400 €	4.704 €	27.104 €
2	Roba „B“	200 kom.	50 €/kom.	-	50 €/kom.	10.000 €	1.200 €	2.352 €	13.552 €
<i>Ukupno:</i>						30.000 €	3.600 €	7.057 €	40.656 €

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Roba u prodavnici broj 1 Ukalkulirani PDV Roba u magacinu Ukalkulirana RUC robe u prod. br. 1 – za prim. robu po kalkul. br. 6 –	40.656	7.057 30.000 3.600

d) Interno kretanje robe iz stovarišta (veleprodaja) u stovarište (maloprodaja)

Već smo u ranijem tekstu naveli da se kod stovarišta može obavljati i promet na veliko i promet na malo. Riječ je najčešće o prodaji građevinskog materijala, ogrijeva i sl. Ukoliko postoje maloprodajne zalihe, one moraju biti odvojene i fizički i evidenciono od zaliha u veleprodaji. Maloprodajne zalihe robe moraju biti iskazane po prodajnoj vrijednosti s ukalkuliranim PDV, dok veleprodajne zalihe mogu biti iskazane po nabavnoj ili prodajnoj vrijednosti. Zbog ovakvog načina evidencije i zakonskih propisa, preduzeće u slučaju stovarišta organizuje evidenciju na sljedeći način:

Da se zalihe istog materijala ne bi odvajale posebno za maloprodaju, posebno za veleprodaju, preduzeće će sve zalihe evidentirati u centralnom magacinu. Taj centralni magacin može se prikazati na kontu **roba u magacinu** a najčešći primjer rješavanja ovog problema jeste da se zalihe evidentiraju na kontu **roba u prometu na veliko u stovarištu**. Stoga će se u slučaju prodaje fizičkim licima prvo zadužiti zalihe maloprodaje a prodaja će se evidentirati preko poreske registar kase.

Dakle, ukoliko je u pitanju stovarište, tada se najčešće sve zalihe robe nalaze na jednom mjestu i označene su kao centralni magacin ili roba u prometu na veliko u stovarištu, dok su samo izloženi eksponati evidentirani kao roba u maloprodaji i iskazani po prodajnim cijenama. U slučaju prodaje robe sa stovarišta fizičkim licima, promet se obavlja preko poreske registar kase, dok se u tom slučaju maloprodaja zadužuje za iznos prodate robe i vrše odgovarajuća knjiženja. Fizičko i pravno lice obično na istom mjestu preuzimaju robu (građevinski materijal). Prilikom prodaje robe sa stovarišta fizičkim licima moraju se izvršiti odgovarajuća knjiženja (prenos iz veleprodaje u maloprodaju) iako u tom slučaju ne dolazi do bukvalnog (fizičkog) prenosa robe s jednog mjesta na drugo. Naravno, prema zakonskoj regulativi²²⁹, zalihe robe u veleprodaji moraju biti odvojene od zaliha robe u maloprodaji,

²²⁹ Preuzeto od: <http://poslodavci.org/doc/Zakoni/Zakon%20o%20unutrasnoj%20trgovini.pdf>. (21. 4. 2015)

tako da bi se moglo doći do zaključka da dolazi do kršenja ovog zakona usljed ovakvog načina knjiženja. Međutim, ovakav način knjiženja ne remeti zakonsku regulativu. Pojašnjenja radi, zaduženje zaliha maloprodaje se vrši u momentu prodaje robe sa stovarišta fizičkom licu, dok se odmah nakon knjiženja dostavnice – kalkulacije, knjiži faktura (fiskalni račun) za prodaju robe i otpremnica za preuzetu robu. Dakle, riječ je o samo fiktivnom prenosu robe gdje se istog momenta nakon preuzimanja robe razdužuju zalihe robe u maloprodaji. Prilikom prodaje robe sa stovarišta fizičkom licu, da bi se ispoštovala zakonska regulativa, dostavnica – kalkulacija za dostavljanje robe iz veleprodaje u maloprodaju moraju biti istog datuma kao i (fiskalni račun) i otpremnica robe^{230,231}.

Kao što je već naglašeno, roba u prometu na veliko u stovarištu se može voditi zavisno od računovodstvene odnosno poslovne politike vlasnika preduzeća po:

a) nabavnoj vrijednosti,

b) prodajnoj vrijednosti,

tako da ćemo kroz naredne primjere razmotriti oba slučaja.

I slučaj – Evidentiranje robe u veleprodaji (stovarište) po nabavnim cijenama

Primjer 69:

1) Komercijalna služba preduzeća „MK & A“ DOO je izdala nalog magacioneru da se iz stovarišta na veliko br. 1 roba izda u stovarište na malo br. 3 „KF“, i to: 1.000 kg robe „x“ čija nabavna cijena po 1 kg iznosi 4 € a preduzeće zaračunava maloprodajnu maržu u iznosu od 40%. Prema internoj dostavnici br. 2, roba je prenijeta sa stovarišta na veliko u stovarište na malo.

Uraditi kalkulaciju i izvršiti potrebna knjiženja u dnevniku.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje – izrada

Kalkulacija:

Rb	Vrsta robe	Količ.	Faktur na cijena	ZTN /kg	Nabavna cijena	Nabavna vr.	RUC (40%)	Ukalkulisa ni PDV	Prodajna vrijednost	Prodajna cijena po kg
1	Roba „x“	1.000 kg	-	-	4	4.000	1.600	1.176	6.776	6,776 €/kg
<i>Ukupno:</i>						4.000	1.600	1.176	6.776	

Knjiženje u dnevniku:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1	Roba u stovarištu na malo br. 1	6.776	
	Ukalkulisani PDV		1.176
	Roba u stovarištu na veliko br. 1		4.000
	Ukalkulisana razlika u cijeni robe u stovarištu na malo br. 1 – prema dostavnici br. 2 i po kalkul. br. 6		1.600

²³⁰ Napomena: Treba naglasiti da se navedeno odnosi samo na stovarišta koja fizički ne odvajaju veleprodaju i maloprodaju, već čitave zalihe iskazuju kao roba u veleprodaji na stovarištu, uz izuzetak izložbenih eksponata u maloprodaji.

²³¹ Navedeno je preuzeto iz materijala dobijenog od strane Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore.

Slijedi primjer knjiženja situacije kada se roba evidentira preko konta **roba u prometu na veliko u stovarištu po prodajnim cijenama**, uz napomenu da preduzeće u ovom slučaju može da izabere dvije vrste kalkulacija:

- **Marža na maržu**, što zapravo znači da se evidencija robe u prometu na veliko vodi po prodajnoj cijeni i ta cijena je povoljnija u odnosu na maloprodaju. Riječ je o situaciji kada preduzeće, koje je registrovano za veleprodaju i maloprodaju, stimuliše druga preduzeća da kupuju robu u veleprodaji, dok se na tržištu maloprodaje pojavljuje kao ravnopravan učesnik sa sličnim ili istim cijenama kao ostale maloprodaje (koje su prvobitno kupile robu od preduzeća). Marža veleprodaje se računa u odnosu na nabavnu cijenu dok se marža maloprodaje računa u odnosu na prodajnu vrijednost u veleprodaji.
- **Niža marža** za veleprodaju i **veća marža** za maloprodaju u odnosu na nabavnu cijenu. Naime, u ovom slučaju marže se računaju u odnosu na nabavnu cijenu i za veleprodaju i za maloprodaju.
- Naglašavamo da preduzeće s aspekta računovodstvene prakse i lakše i brže evidencije i razduženja zaliha može ravnopravno izabrati jedan od ova dva postupka. U nastavku, dajemo osvrt na prvi postupak, ali prije toga slijedi kratko pojašnjenje.

Zapravo, ako se roba u stovarištu vodi po *prodajnim cijenama na veliko*, onda treba:

(1) analitički prenijeti obračunatu razliku u cijeni robe sa stovarišta na ukalkulisanu razliku u cijeni robe u prodavnici, ili još ukalkulisati i maloprodajnu razliku u cijeni, što se može pojasniti kroz primjere koji slijede.

Primjer 70:

1) Komercijalna služba preduzeća „MK & A“ DOO je izdala nalog magacioneru da se iz stovarišta na veliko br. 1 u stovarište na malo br. 3 „KF“ izda sljedeća roba: 1.000 kg robe „x“ čija nabavna cijena po 1 kg iznosi 4 €, dok preduzeće zaračunava u odnosu na veleprodajnu maržu u iznosu 10% i maloprodajnu maržu u iznosu od 15% u odnosu na veleprodaju. Prema internoj dostavnici br. 2, roba je prenijeta sa stovarišta na veliko u stovarište na malo.

RJEŠENJE

Pojašnjenje – izrada

Kalkulacija

1	Nabavna vrijednost (1.000 kg * 4 €)	4.000 €
2	RUC na veliko (1 * 10%)	400 €
3	Veleprodajna cijena	4.400 €
4	RUC u maloprodaji (15% * 3)	660 €
5	Maloprodajna cijena bez PDV	5.060 €
6	Ukalkulisani PDV (21% * 5)	1.062,6 €
7	Maloprodajna cijena s PDV	6.122,6 €

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Roba u stovarištu na malo br. 1	6.122,6	
	Ukalkulisana razlika u cijeni robe u stovarištu na veliko br. 1	400	
	Ukalkulisani PDV		1.062,6
	Roba u stovarištu na veliko br. 1		4.400
	Ukalkulisana razlika u cijeni robe u stovarištu na malo. br. 1		1.060
	– prema dostavnici br. 2 i po kalkul. br. 7 –		

e) Interno kretanje robe iz skladišta u prodavnicu

Kada je roba smještena u skladištu, riječ je o robi koja je namijenjena isključivo veleprodaji. Međutim, preduzeće i pored skladišta u okviru svoje djelatnosti može posjedovati maloprodaju (prodavnicu). Riječ je o dislociranim objektima koji su fizički odvojeni od skladišta, što zapravo znači da će zalihe u maloprodaji biti fizički odvojene od zaliha u veleprodaji (skladišta)²³².

Za razliku od stovarišta prilikom prenosa robe u prodavnicu dolazi i do evidencionog i do fizičkog pomjeranja robe s jednog mjesta na drugo. Prilikom knjiženja prenosa robe dostavnica – kalkulacije uglavnom se ne poklapa momenat prenosa s momentom prodaje robe. Sve zalihe u prodavnici moraju biti iskazane po prodajnoj vrijednosti i one su uvijek fizički odvojene od zaliha u skladištu, tako da će prodaja robe na malo biti na jednom mjestu, dok će prodaja na veliko (pravnim licima) biti na drugom mjestu (najčešće pogodnom za preuzimanje većih količina robe).

U zavisnosti od toga da li se roba u prometu na veliko u skladištu evidentira po nabavnim ili prodajnim cijenama razlikujemo dva slučaja:

I slučaj – Evidentiranje robe u veleprodaji (skladište) po nabavnim cijenama

Roba u prometu na veliko u skladištu evidentira se po nabavnoj vrijednosti.

Primjer 71:

1) Komercijalna služba preduzeća „MK & A“ DOO je izdala nalog magacioneru da se **iz skladišta na veliko br. 1 u prodavnicu br. 3 „KF“** izda sljedeća roba: 1.000 kg robe „x“ čija nabavna cijena po 1 kg iznosi 4 € dok preduzeće zaračunava maloprodajnu maržu u iznosu od 40%. Prema internoj dostavnici br. 2, roba je prenijeta sa stovarišta na veliko u stovarište na malo.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje – izrada

Kalkulacija br. 8

²³² Napominjemo još jednom da treba praviti razliku između stovarišta i skladišta. Zapravo, pod skladištem se podrazumijeva isključivo prodaja na veliko, dok se na stovarištu odvija trgovina i na malo i veliko.

Rb	Vrsta robe	Količ.	Faktu rna cijena	ZTN/kg	Nabav na cijena	Nabavna vr.	RUC (40%)	Ukalkulis ani PDV 21%	Prodajna vrijednost	Prodajna cijena po kg
1	Roba „x”	1.000 kg	-	-	4	4.000	1.600	1.064	6.664	6,664 €/kg
<i>Ukupno:</i>						4.000	1.600	1.064	6.664	

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Roba u prodavnici br. 1	6.664	
	Ukalkulisani PDV		1.064
	Roba u skladištu na veliko br. 1		4.000
	Ukalkulisana razlika u cijeni robe u prodavnici. br. 1		1.600
	– prema dostavnici br. 2 i po kalkul. br. 8		

II slučaj – Evidentiranje robe u veleprodaji (skladište) po prodajnim cijenama

Primjer 72:

1) Komercijalna služba preduzeća „MK & A“ DOO je izdala nalog magacioneru da se iz stovarišta na veliko br. 1 u stovarište na malo br. 3 izda sljedeća roba: 1.000 kg robe „x“ čija nabavna cijena po 1 kg iznosi 4 €. Preduzeće zaračunava veleprodajnu maržu u iznosu 10% i maloprodajnu maržu u iznosu od 15% u odnosu na veleprodaju. Prema internoj dostavnici br. 2, roba je prenijeta sa stovarišta na veliko u stovarište na malo.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje – izrada

Kalkulacija

1	Nabavna vrijednost (1.000kg * 4 €)	4.000 €
2	RUC na veliko (1 * 10%)	400 €
3	Veleprodajna cijena	4.400 €
4	RUC u maloprodaji (15% * 3)	660 €
5	Maloprodajna cijena bez PDV	5.060 €
6	Ukalkulisani PDV (21% * 5)	1.062,6 €
7	Maloprodajna cijena s PDV-om	6.122,6 €

Knjiženje u dnevniku:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Roba u prodavnici br. 1	6.122,6	
	Ukalkulisani PDV		1.062,6
	Roba u skladištu na veliko br. 1		4.400
	Ukalkulisana razlika u cijeni robe na malo br. 1		660
	– prema dostavnici br. 2 i po kalkul. br. 9 –		

d) Interno kretanje robe iz prodavnice u prodavnicu

Interno kretanje robe iz prodavnice u prodavnicu nije karakterističan način cirkulacije robe u preduzeću. Prenos robe iz jedne u drugu prodavnicu u osnovi je motivisan ciljevima prodaje, dakle ako se u jednoj prodavnici ne ispoljava tražnja za nekom robom a u drugoj se procenjuje da postoji mogućnost prodaje, ili ako se želi proširiti asortiman robom iz druge prodavnice, u cilju brze interventne nabavke nedostajuće robe iz magacina itd. Prilikom knjiženja ovakvog načina kretanja robe treba razlikovati najmanje dvije situacije, i to:

- da li su prodavnice u istoj ili drugoj teritorijalno-političkoj zajednici (državi, opštini), i
- da li se obračunata i ostvarena razlika u cijeni evidentira posebno po prodavnicama, ili zbirno za sve prodavnice.

Samo *knjigovodstveno obuhvatanje* sprovodi se na osnovu odgovarajuće interne dokumentacije (naloga magacinu, interne otpremnine, prijemnice, interne fakture, primopredajnice i dr.), i to storno stavovima ili suprotnim knjiženjima.

Primjer 73:

1) Iz prodavnice br. 2 „KF“ u Podgorici po internoj fakturi br. 7 izdato je robe u vrijednosti 3.000 € za prodavnicu br. 1 „RF“ u Bijelom Polju, koje su u sastavu „MK & A“ DOO. Razlika u cijeni se evidentira zbirno za sve prodavnice. Sprovesti potrebno knjiženje.

R J E Š E N J E

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1.	<i>Roba u prodavnici broj 2 „RF“ Roba u prodavnici broj 1 „KF“ – za izdatu robu po int. dost. br. 7 –</i>	3.000	3.000

Napomena: Preuzimanje robe iz jedne u drugu prodavnicu vrši se na osnovu naloga prodajnog menadžera, odnosno na osnovu knjigovodstvenih dokumenata – isprava u primopredaji robe sa specifikacijom robe s njenom nabavnom vrijednošću, ukalkulisanom razlikom u cijeni i porezom na promet.

e) Interno kretanje robe iz prodavnica u magacin

Ovakav tok internog kretanja robe nije uobičajen u poslovanju preduzeća. Ipak, on je moguć u određenim prilikama, a može biti izazvan različitim razlozima – povraćaj u magacin radi reklamacije dobavljaču, radi upućivanja u druge prodajne objekte, radi isteka vremena tj. vijeka upotrebe, radi otpisa ili uništenja i sl.

Podloga za knjiženje ovih tokova robe takođe je interna računovodstvena dokumentacija, a stavovi za knjiženje se mogu realizovati storno stavom.

Primjer 73:

1) Iz prodavnice br. 2 „RF“ vraćen je dio sezonske konfekcije u iznosu od 2.000 € u magacin robe na veliko, gdje se roba vodi po nabavnoj cijeni. Ukalkulisani PDV po opštoj stopi iznosi 21%, a razlika u cijeni 10%.

Pojašnjenje:

Ukalkulisani PDV = 2.000 * 17,335% = 346,7 €

Prodajna vrijednosti bez PDV-a = 2.000 – 346,7 = 1.653,3 €

Preračunata stopa RUC =

$$\frac{X \text{ (stopa)} * 100}{X + 100} = \frac{10}{110} = 9,091\%$$

Razlika u cijeni = 1.653,3 x 9,091% = 150,3 €

Nabavna vrijednost = 1.653,3 - 150,3 ≈ 1.503 €

Knjiženje u **dnevniku**:

R.rb.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1.	Roba na zalihama u magacinu Ukalkulisani PDV Ukalkulisana RUC robe u prodavnici Roba u prometu na malo br. 2 „RF“ – za povraćaj robe u magacin –	1.503 346,7 150,3	2.000

2.1.1.4. Kratkoročna potraživanja, plasmani, gotovina i gotovinski ekvivalenti – klasa 2

MSFI 7 – Finansijski instrumenti: *Prezentacija* navodi da se kratkoročna potraživanja, finansijski plasmani i gotovina mogu sa aspekta osobina svrstati u kategoriju finansijska imovina, dok se u šemama Iskaza o finansijskoj poziciji /bilans stanja/ iskazuju u okviru tekuće poslovne imovine – klasa 2 Kontnog okvira, **KRA TKOROČNA POTRAŽIVANJA, PLASMANI I GOTOVINA** koju sačinjavaju sljedeće **grupe konta**:

- 20 – POTRAŽIVANJA PO OSNOVU PRODAJE**
- 21 – POTRAŽIVANJA IZ SPECIFIČNIH POSLOVA**
- 22 – DRUGA POTRAŽIVANJA**
- 23 – KRA TKOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI**
- 24 – GOTOVINA I GOTOVINSKI EKVIVALENTI**
- 27 – POREZ NA DODATU VRIJEDNOST**
- 28 – AKTIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA.**

2.1.1.4.1. Potraživanja po osnovu prodaje

Potraživanja od kupaca i mjenična potraživanja predstavljaju kratkoročna likvidna sredstva koja nastaju kao posljedica prodaje robe kupcima na odloženo plaćanje. Međutim, pored njih, karakter potraživanja imaju i avansi koji su dati dobavljačima za robu koja još uvijek nije prispjela, kao i utvrđeni manjkovi za koje se terete zaposleni, i dr. Navedena potraživanja imaju karakter kratkoročnih, upravo iz razloga što se očekuje njihova naplata u kraćem vremenskom periodu, koji obično iznosi 30 do 60 dana.²³³

Prema Pravilniku o Kontnom okviru, potraživanja po osnovu prodaje zauzimaju grupu računa **20**, u okviru kojih je moguće sagledati sljedeća sintetička konta:

- 200 – Kupci – matična i zavisna pravna lica**
- 201 – Kupci – ostala povezana pravna lica**
- 202 – Kupci u zemlji**
- 203 – Kupci u inostranstvu**
- 209 – Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca.**

Koliko će u strukturi obrtne imovine, odnosno samih potraživanja imati učešće kratkoročna potraživanja, to prije svega zavisi od djelatnosti samog preduzeća. Tako npr., ukoliko je preduzeće specijalizovano za prodaju robe široke potrošnje, u cilju stimulisanja prodaje uobičajeno je da istu prodaje na odloženo plaćanje, odnosno na kredit. Stoga potraživanja od kupaca spadaju u grupu promptnih potraživanja. U pogledu samog karaktera, račun – Potraživanja od kupaca (ili samo Kupci) ima osobinu sintetičkog, tj. kontrolnog računa, budući da saldo na ovom računu treba da bude jednak ukupnom zbiru salda svih analitičkih računa (npr. Kupac A, Kupac B itd.), otvorenih u pomoćnoj knjizi.

Potraživanja i prihodi vrednuju se primjenom pretpostavki o priznavanju iz **MRS 18 – Prihodi**²³⁴, pri čemu se navode uslovi koji moraju biti ispunjeni:

- *Da je zasnovan dužničko povjerilački odnos te da su proizvodi i roba isporučeni kupcu;*
- *Da je izvršen obračun i ispostavljen odgovarajući dokument;*
- *Da su potraživanja od kupaca povezana s nastankom prihoda.*

Nerijetko se dešava, posebno u situaciji kada dobavljači žele da unaprijede svoju poslovnu politiku, da odobre popuste (diskonte) kupcima u namjeri da stimulišu samu prodaju kao i količinu narudžbe elemenata procesa proizvodnje, ubrzaju i/ili osiguraju naplatu svojih potraživanja od kupaca,

²³³ Međutim, čak i neka potraživanja koja dopijevaju za naplatu u dužem vremenskom periodu, npr. 24 ili 48 mjeseci mogu se bilansirati kao obrtna imovina, upravo iz razloga što predstavljaju dio, odnosno tok uobičajenog procesa prodaje. Detaljnije o tome pogledati: Meigs, R., Meigs, W., *Accounting: The basic for Business Decisions*, Ninth edition, hrvatsko izdanje, Mate DOO Zagreb, 1999, str. 358.

²³⁴ *Na osnovu obavještenja koje je dato od strane Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore (ISRCG) od 12.07 2022. MSFI 15 će zvanično biti u upotrebi od 1.1 2024. godine (vidjeti: <https://www.isrcg.org/wp-content/uploads/2022/07/Obavjestenje-o-primjeni-MRSMSFI.pdf>, preuzeto: 18.11 2022)*

obezbjede dugoročnu saradnju i sl. Od posebne važnosti, posebno s računovodstvenog aspekta su sljedeće kategorizacije popusta:

I. oni koji su poznati u trenutku prijema elemenata procesa proizvodnje, odnosno kada se odobrava popust odmah prilikom isporuke dobara ili pružanja usluga;

II. oni koji nijesu poznati u trenutku prijema, nego se odobravaju naknadno.

Potraživanja od kupaca i prihod od prodaje koji su umanjeni za iznos odobrenog popusta, odnosno PDV koji se obračunava na vrijednost za izvršeni promet, umanjen za iznos popusta evidentiraju se ukoliko je u pitanju situacija pod (I).

Ukoliko je u pitanju situacija pod (II), moguće je izvršiti smanjenje potraživanja od kupaca na dva načina: a) storniranjem iznosa popusta na dugovnoj stani potraživanja od kupaca; b) odobravanjem potraživanja od kupaca za iznos popusta²³⁵, uz napomenu da se može (ali i ne mora) izvršiti i korekcija PDV-a²³⁶.

Pored likvidnih potraživanja, dešava se da kupci usljed najčešće trajne ili privremene nelikvidnosti ili nepoštovanja ugovornih obaveza nijesu u mogućnosti da isplate svoja potraživanja u ugovorenom roku. Kao rezultat toga nastaju nenaplativa i ugrožena potraživanja o kojima će više biti riječi u dijelu koji se odnosi na predzaključna knjiženja.

Mjenično potraživanje nastaje izdavanjem mjenice od strane kupca usljed njegove nemogućnosti da u roku dospijeća isplati obavezu prema povjeriocu. Izdavanjem mjenice kupac daje bezuslovno obećanje da će platiti iznos novca naznačen na mjenici u određenom roku ili po zahtjevu imaoca. Izdavanjem mjenice, emitent se takođe obavezuje ne samo da će po roku njenog dospijeća (koji ne može biti duži od 90 dana) platiti glavnicu, već i pripadajuću kamatu kao cijenu upotrebe sredstava van ugovorom propisanog roka. Kamata se evidentira na korektivnom računu – Ispravka vrijednosti mjeničnih potraživanja.

Primjer 74:

1) Kupac „BM & A“ DOO nije u mogućnosti da u roku izmiri svoje dugovanje u iznosu od 2.000 € pa nam je dao mjenicu, sa rokom dospijeća 40 dana i godišnjom kamatnom stopom 15%.

2) Po izvodu banke kupac je izmirio mjenično potraživanje nakon 40 dana.

Obračun:

1.	Osnovno potraživanje	2.000
2.	Kamata	32,87
3.	Mjenično potraživanje	2.032, 87

²³⁵ Ovaj se način primjenjuje ukoliko pravno lice ima namjeru da prati podatke o popustima koji su odobreni kupcu (Detaljnije pogledati: *Računovodstvo privrednih društava*, Priručnik za primenu Kontnog okvira u skladu sa MSFI, Savez RR Srbije, septembar 2010, str. 390).

²³⁶ Ukoliko se osnovica naknadno izmijeni – smanji, obveznik koji je izvršio promet dobara i usluga može izmijeniti iznos PDV-a samo ako obveznik kome je izvršen promet dobara i usluga ispravi odbitak prethodnog PDV-a i ako o tome pismeno obavijesti isporučiooca dobara i usluga. Ukoliko je promet izvršen licu koji nije obveznik PDV-a, odnosno licu koje nema pravo na odbitak prethodnog PDV-a, izmjena poreske osnovice vrši se na osnovu dokumenta o odobrenju popusta (Preuzeto od: *Primjena Kontnog okvira za privredna društva i druga pravna lica u skladu sa MRS/MSFI*, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Podgorica, januar 2012. godine, str. 242–243).

$$\text{kamata} = \frac{\text{glavnica} * \text{broj dana dospijeća} * \text{kamata}}{365} = \frac{2.000 * 40 * 0,15}{365} \approx 32,87 \text{ €}$$

Knjiženje u *dnevniku*:

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Mjениčno potraživanje Ispravka vrijednosti mjениčnog potraživanja Kupci – za izdatu mjenicu –	2.032,87	32,87 2.000
1b)	Tekući račun Mjениčno potraživanje – izvod banke –	2.032,7	2.032,7
1c)	Ispravka vrijednosti mjениčnog potraživanja Prihod od kamate – za prodaju HOV –	32,87	32,87

Sporna i sumnjiva potraživanja

Na kraju određenog obračunskog perioda sprovode se aktivnosti predzaključnih knjiženja s namjerom usaglašavanja knjigovodstvene (nominalne) vrijednosti potraživanja s procijenjenim, odnosno očekivanim iznosom njihove naplate. U tom kontekstu, prema kvalitetu (rok i visina naplate) moguće je susresti se s nekoliko vrsta potraživanja:

- *nenaplativa (otpisana) potraživanja*, koja se ne mogu naplatiti i ona su s aspekta kvaliteta najlošija;
- *likvidna potraživanja*, koja se mogu naplatiti u punom iznosu i ugovorenom roku, što znači da imaju karakter najkvalitetnijih;
- *ugrožena potraživanja*, koja su osrednjeg kvaliteta, a to znači da će se naplatiti ali se ne zna kada (rok) i iznos. To zavisi kako od odluke privrednog suda, tako i od likvidacione mase dužnika, pa se mogu nadalje klasifikovati na:
 - *sporna potraživanja* – potraživanja kada kupac odbija da plati ili ne priznaje potraživanje iz razloga što prodavac nije ispoštovao ugovorne obaveze (isporučena je roba lošijeg kvaliteta) ili pak iz razloga što kupac zbog svoje nelikvidnosti pokušava da prolongira plaćanje. Dakle, na računu Sporna potraživanja se knjiže potraživanja u slučaju nastanka spora s kupcem, *i*
 - *sumnjiva potraživanja* – potraživanja koja nastaju u većini slučajeva usljed trajne nelikvidnosti kupaca da isplati svoje obaveze. Stoga, visina i rok naplate ovih potraživanja su neizvjesni jer u prvom redu zavise od stečajnog postupka kao i od visine likvidacione mase dužnika. Dakle, na računu Sumnjiva potraživanja knjiže se potraživanja koja nastaju kao posljedica sumnje u njihovu likvidnost.

Likvidna tj. naplativa potraživanja se knjigovodstveno evidentiraju na računu Kupci, budući da je izvjestan rok i iznos njihove naplate. Za razliku od njih, nenaplativa potraživanja se knjigovodstveno evidentiraju:

1a) na teret računa – Rashodi po osnovu direktnih otpisa potraživanja a u korist računa –Kupci u zemlji;

1b) na teret računa – Rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti imovine a u korist računa Kupci, IVSP, IVSP.

Otpis potraživanja može se vršiti na dva načina:

- direktnim putem – na osnovu knjigovodstvenog dokumenta (kao što je *navedeno pod 1a*);
- indirektnim putem – na predlog pravne službe preduzeća, odnosno na osnovu indirektne odluke (kao što je *navedeno pod 1b*). Napominjemo da ukoliko Uprava preduzeća prihvati predlog pravne službe u dijelu otpisa dijela potraživanja (spornog ili sumnjivog), to ne znači da je ta odluka konačna. Tačan iznos potraživanja koji će biti poznat zavisi od sudske presude (sporno potraživanje), odnosno od vrijednosti likvidacione mase (sumnjivo potraživanje).

S obzirom da nijesu propisani uslovi pod kojima treba izvršiti direktan ili indirektan otpis potraživanja, to je pitanje odluke organa upravljanja. Razlika između direktnog otpisa i otpisa preko ispravke vrijednosti postoji samo s aspekta načina knjiženja, jer se u oba slučaja vrši priznavanje rashoda, pa je uticaj na rezultat isti.

Na kraju, kada obveznik PDV-a vrši otpis potraživanja (direktan ili indirektan), u skladu s procjenom organa upravljanja o nenaplativosti, ne može se vršiti umanjene poreske osnovice, jer je odredbom člana 20a Zakona o PDV utvrđeno da obveznik može izmijeniti osnovicu za iznos naknade koji nije naplaćen samo na osnovu pravosnažne odluke suda o zaključenom stečajnom postupku, odnosno na osnovu ovjerenog prepisa zapisnika o sudskom poravnanju.

Ukoliko isporučilac dobara, koji je izmijenio osnovicu po navedenom osnovu, kasnije naplati naknadu ili dio naknade za isporučena dobra i usluge u vezi s kojima je dozvoljena izmjena osnovice, dužan je da na primljeni iznos naknade obračuna PDV²³⁷.

S knjigovodstvenog aspekta, a u cilju boljeg razumijevanja problematike ugroženih potraživanja, cjelokupan proces nastanka i naplate ovih potraživanja možemo podijeliti u dvije faze:

I faza jeste faza u kojoj nastaje navedeni oblik potraživanja i u kojoj je moguće na predlog pravne službe preduzeća (ukoliko je u pitanju indirektan metod otpisivanja), da uprava preduzeća izvrši otpis jednog dijela potraživanja;

II faza jeste ona kod koje se vrši **naplata potraživanja**. Ukoliko su u pitanju sporna potraživanja, iznos potraživanja će zavisi od odluke suda, dok ukoliko je u pitanju sumnjivo potraživanje, zavisiće od visine likvidacione mase.

Primjer 75:

1) Kupac odbija da plati 5.000 € pa pokrećemo sudski spor. Troškovi sudskog spora su 100 €.

2) Po mišljenju pravne službe, potrebno je otpisati potraživanje u iznosu od 500 €.

3) Sud donosi presudu da nam kupac u sporu plati 4.500 €, što je kupac i učinio.

I faza: Pokrenut je spor kod nadležnog suda. Momentom pokretanja spora, potraživanja od kupaca prerastaju u sporna potraživanja i knjigovodstveno se evidentiraju zaduženjem računa Sporna potraživanja i odobravanjem računa – Kupci;

Pravna služba je procijenila da je kupac djelimično u pravu i stoga je predložila Upravi preduzeća da, s ciljem realnog bilansiranja pozicija, izvrši otpis potraživanja u iznosu od 500 €. Knjigovodstveno

²³⁷ Preuzeto iz materijala ISRCG.

evidentiranje se vrši odobravanjem računa Sporno potraživanje i zaduživanjem računa IVSP. (Napominjemo da je u pitanju indirektan otpis potraživanja).

II faza: Sud donosi presudu. Pošto je u našem slučaju sud donio presudu da se od ukupnog iznosa potraživanja naplati 4.500 €, a mi smo očekivali (odnosno neto iznos potraživanja iznosi **4.600 €**, tj. dobija se $5.000 + 100 = 5.100 - 500 = 4.600$ €) da će se naplatiti 4.600 €, ova razlika od 100 € predstavlja **ostali rashod**. Dakle, knjiženje se vrši odobravanjem računa.

Knjiženje u **dnevniku**:

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Sporna potraživanja Kupci – za izdatu mjenicu –	5.000	5.000
1b)	Sporno potraživanje Ostale obaveze – za troškove sudskog spora –	100	100
2)	Ostali rashodi Ispravka vrijednosti spornog potraživanja – za nastali otpis spornog potraživanja –	500	500
3a)	Ispravka vrijednosti spornog potraživanja Sporno potraživanje – po osnovu odluke suda –	500	500
3b)	Tekući račun Ostali rashodi Sporno potraživanje – za naplaćeni iznos potraživanja –	4.500 100	4.600

Napomena: Sličan postupak knjigovodstvenog evidentiranja je i u slučaju nastanka sumnjivih potraživanja, pri čemu se kod sumnjivih potraživanja ne javljaju troškovi sudskog spora.

2.1.1.4.2. *Kratkoročni finansijski plasmani*

Kratkoročni finansijski plasmani obuhvataju kratkoročne kredite koji su dati drugim preduzećima (o navedenom se više govorilo u dijelu koji se odnosi na kratkoročne kredite), kao i kratkoročne HOV drugih preduzeća. Cilj postojanja kratkoročnih HOV je njihovo trgovanje u kraćem vremenskom periodu kako bi se po osnovu toga ostvarila zarada na njihovoj prodaji ili da se pak plasira višak slobodnih novčanih sredstava. Polazeći od navedenog, prema Pravilniku o Kontnom okviru, kratkoročne finansijske plasmane, koji obuhvataju **grupu konta 23**, sačinjavaju:

230 – *Kratkoročni krediti i plasmani – matična i zavisna pravna lica*

231 – *Kratkoročni krediti i plasmani – ostala povezana pravna lica*

232 – *Kratkoročni krediti u zemlji*

233 – *Kratkoročni krediti u inostranstvu*

234 – *Dio dugoročnih finansijskih plasmana koji dospijeva do jedne godine*

235 – *HOV koje se drže do dospijeca – dio koji dospijeva do jedne godine*

236 – *HOV kojima se trguje*

237 – *Otkupljene sopstvene akcije i otkupljeni sopstveni udjeli namijenjeni prodaji ili poništavanju*

238 – *Ostali kratkoročni finansijski plasmani*

239 – *Ispravka vrijednosti kratkoročnih finansijskih plasmana*

U nastavku, nećemo razmatrati svaki od navedenih konta, nego ćemo staviti akcenat samo na neka.

Primjer 76:

Preduzeće „MK & A“ DOO je donijelo odluku da određeni iznos slobodnih novčanih sredstava plasira u kupovinu kratkoročnih HOV radi dalje trgovine istim. U tom cilju, preduzeće je kupilo 600 običnih akcija kompanije „RF“ AD po tržišnoj cijeni od 5 €/akciji. Navedena aktivnost je praćena odgovarajućom dokumentacijom (obračun posla; izvod banke).

Izvršiti obračun i sprovesti knjiženja u dnevniku.

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	duguje	potražuje
1)	Kratkoročne HOV Tekući (poslovni) račun – izvod –	3.000	3.000

U ovom dijelu stavljamo akcenat i na otkupljene sopstvene akcije, posebno zato jer je novim Kontnim okvirom došlo do izmjena.

OTKUPLJENE SOPSTVENE AKCIJE – Prema novom Kontnom okviru konto 237 – Otkupljene sopstvene akcije predstavljaju dio aktive. Pripadaju zapravo obrtnoj imovini (klasa 2 – Kratkoročni finansijski plasmani, gotovina i gotovinski ekvivalenti), ali su se ranije u Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ prikazivale kao ispravka vrijednosti Kapitala, odnosno predstavljale su korektivnu stavku Sopstvenog kapitala. Otkupljene sopstvene akcije se vrednuju (evidentiraju) u visini nominalne vrijednosti prilikom kupovine na tržištu, dok se razlika (ukoliko se javi) između kupovne i nominalne knjiži na računu Emisiona premija otkupljenih sopstvenih akcija.

Sopstvene akcije su akcije emitovane ili ponovo stečene od strane kompanije koja ih je emitovala, ali nijesu prodane ni povučene. Dakle, to su akcije koje AD stiče od svojih akcionara. Kao najčešći razlozi otkupa sopstvenih akcija navode se:

- održavanje povoljnog tržišta za akcije kompanije...;
- sprečavanje konkurentskog preuzimanja...²³⁸

Prije nego se konkretnije pojasni postupak knjigovodstvenog evidentiranja u dijelu koji se tiče sopstvenih akcija, dajemo osvrt na zakonski okvir.

Zakon od privrednim društvima²³⁹ navodi uslove koji se moraju ispuniti u dijelu sticanja, kakav je status, kao i kada se mogu otuđiti sopstvene akcije a odnose se na sljedeće:

- „kupovinu sopstvenih akcija odobrava Skupština akcionara i određuje maksimalni broj akcija koji se može kupiti i maksimalnu cijenu koja se može platiti za te akcije“;
- „rok za kupovinu sopstvenih akcija ne može biti duži od 12 mjeseci od dana donošenja odluke“;
- „vrijednost kupljenih sopstvenih akcija ne može prelaziti 10% od osnovnog kapitala...“;
- „...ne daju pravo glasa ni pravo na dividendu“;
- „sopstvene akcije društvo mora otuđiti u roku od 12 mjeseci od njihovog sticanja. Ako ne otuđi akcije u tom roku, društvo je dužno da ih poništi u roku od tri dana od dana isteka roka“.

Zapravo, na računu 237 – Otkupljene sopstvene akcije i otkupljeni sopstveni udjeli namijenjeni prodaji ili poništavanju iskazuje se ulaganje u otkupljene sopstvene akcije ili sopstvene udjele po

²³⁸ Preuzeto od, Greey, Nidles, op. cit., str. 128.

²³⁹ Pogledati:posebno čl. 225 i 226, kojima se propisuju načini kao i uslovi sticanja sopstvenih akcija.

nominalnoj vrijednosti, koji se moraju prodati ili poništiti u roku od godinu dana od dana njihovog sticanja. S knjigovodstvenog aspekta, bitno je razlikovati tri situacije:

- kupovine sopstvenih akcija;
- prodaja sopstvenih akcija;
- poništenje sopstvenih akcija koje nijesu prodane.

Primjer 77:

- 1) AD „XX“ je otkupilo 50 komada redovnih sopstvenih akcija po cijeni od 800 €/akciji. Nominalna vrijednost akcije je 1.000 €.
- 2) Preduzeće je prodalo 20 akcija po cijeni od 1.500 €
- 3) Preduzeće je prodalo 20 akcija po cijeni od 1.000 €
- 4) Akcije koje nijesu prodane su nakon 12 mjeseci poništene.

Pojašnjenje knjiženja:

Kod 1) **promjene** se vrši **OTKUP** sopstvenih akcija

- $NV = 50 * 1.000 = 50.000$; $TV = 50 * 800 = 40.000$ ---->**EFEKAT: Emisiona premija = 10.000**

Kod 2) **promjene** se vrši **PRODAJA**

$PV = 20 * 1.500 = 30.000$; $NV = 20 * 1.000 = 20.000$ ---->**EFEKAT: $NV < Pv = 30.000 - 20.000 = 10.000$ (emisiona premija)**

Kod 3) **promjene** se vrši **PRODAJA**

$PV = 20 * 1.300 = 26.000$; $NV = 20 * 1.000 = 20.000$ ---->**EFEKAT: $NV < PV = 6.000$ (emisiona premija)**

U skladu sa Zakonom o privrednim društvima se navodi: „Ako ne otuđi akcije u tom roku (u roku od 12 mjeseci od datuma sticanja), društvo je dužno da ih poništi u roku od tri dana od dana isteka roka“.

U ovom primjeru, preduzeće AD „XX“ nije uspjelo da sve akcije proda u roku od 12 mjeseci, pa ostatak od 10 akcija poništava. Nakon ovoga, rn Otkupljene sopstvene akcije se gasi.

Dakle, kod 4) **promjene** se vrši **PONIŠTENJE**

$NV = 10 * 1.000 = 10.000$ ---->**EFEKAT: smanjuje se akcijski kapital**

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Otkupljene sopstvene akcije Emisiona premija – ostali kapital Tekući račun – za otkupljene sopstvene akcije –	50.000	10.000 40.000
2)	Tekući račun Otkupljene sopstvene akcije Emisiona premija – ostali kapital – za prodaju otkupljenih sopstvenih akcija –	30.000	20.000 10.000
3)	Tekući račun Emisiona premija – ostali kapital Otkupljene sopstvene akcije – za prodaju otkupljenih sprostvenih akcija –	18.000 2.000	20.000
4)	Acijski kapital po osnovu redovnih akcija Otkupljene sopstvene akcije – za povlačenje sopstvenih akcija –	10.000	10.000

2.1.1.4.3. Gotovina i gotovinski ekvivalenti

Likvidna su novčana sredstva te se kao takva odnose na gotovinu i potpuno likvidne HOV tj. gotovinske ekvivalente. U skladu s MRS/MSFI, a shodno Pravilniku o Kontnom okviru, grupa 24 – **GOTOVINA I GOTOVINSKI EKVIVALENTI**, obuhvataju sljedeće račune:

240 – *Hartije od vrijednosti – gotovinski ekvivalenti*

241 – *Tekući (poslovni) računi*

242 – *Izdvojena novčana sredstva i akreditivi*²⁴⁰

243 – *Blagajna*

244 – *Devizni račun*

245 – *Devizni akreditivi*

246 – *Devizna blagajna*

248 – *Ostala novčana sredstva*

249 – *Novčana sredstva čije je korišćenje ograničeno ili vrijednost umanjena.*

U širem smislu, pod *gotovinom* se podrazumijevaju čekovi, devizna sredstva kao i sve prispjele HOV za naplatu (mjenice i sl.), dok se u užem smislu podrazumijeva novac na računu i u blagajni. *Gotovinski ekvivalenti* predstavljaju kratkoročna, veoma likvidna ulaganja koja postoje u preduzeću ne radi investiranja, već zarad izmirenja kratkoročnih obaveza. Karakteristika navedenog oblika likvidnih sredstava je da mogu veoma brzo, uz beznačajan rizik, da se konvertuju u poznate iznose gotovine. Čine ih: čekovi, mjenice, kratkoročne državne obveznice, blagajnički i komercijalni zapisi itd.²⁴¹

Cilj, odnosno osnovna namjera postojanja likvidnih sredstava je blagovremeno plaćanje pristiglih obaveza u preduzeću. Stoga od velikog značaja za preduzeće je da pravovremeno i na adekvatan način upravlja kratkoročnim likvidnim sredstvima, budući da su ista u funkciji održavanja zadovoljavajućeg stepena likvidnosti preduzeća i sl.

Zadaci

Zadaci – pojašnjenje

Zadatak 5: Obrtna imovina

PRIMJER 5.1.

Andrea je vlasnica male poslastičarske radnje. U želji da utvrdi da se stvarno stanje na zalihama radnje poklapa sa podacima u njenim poslovnim knjigama, odlučila je da popiše sve što posjeduje u kuhinji i provjeri da li je stanje istovjetno. Na zalihama je u svom računovodstvu imala 995 €. Kroz popis, utvrdila je da posjeduje:

Vrsta zalihe i količina	Jedinična cijena
-------------------------	------------------

²⁴⁰ Akreditiv je instrument plaćanja na osnovu koga se banka obavezuje da će korisniku, ukoliko zadovolji određene uslove, isplatiti naznačenu sumu. Npr. banka izdaje akreditiv – garanciju koja se daje dobavljaču. Dobavljač garantovanu sumu može naplatiti kada banka dobije potvrdu da je isporučena roba ugovorenog kvaliteta u utvrđenom roku (Preuzeto od: Vukelić, G., op. cit., str. 221).

²⁴¹ Zbog bezbjednosti, skoro kompletna gotovina poslovnog subjekta nalazi se na računu kod banke.

150 kg brašna	0,49 €
20 torti kojima nedostaje glazura	13 €
20 kg putera	9 €
30 školjki jaja	4 €
12 kg čokoladnih mafina	8 €
50 litara mlijeka	0,79 €
5 kg bombica koje čekaju na posip	5 €
17 kg rolata sa makom	5,5 €
15 litara limunade koju treba ohladiti	2,1 €
8 kg išlera	4,8 €

Sve ove stavke u Andreinoj kuhinji potpadaju pod Klasu 1 – Zalihe. Ipak, možemo ih rasporediti na 3 kategorije u okviru ove klase:

- 10 – Zalihe materijala
- 11 – Nedovršena proizvodnja
- 12 – Gotovi proizvodi

Prikažite svaki analitički račun za navedene stavke, a zatim razvrstajte sve stavke na zalihamu u okviru ova tri računa glavne knjige i utvrdite tačne vrijednosti računa. Da li se stvaran iznos zaliha poklapa sa stanjem u Andreinim knjigama?

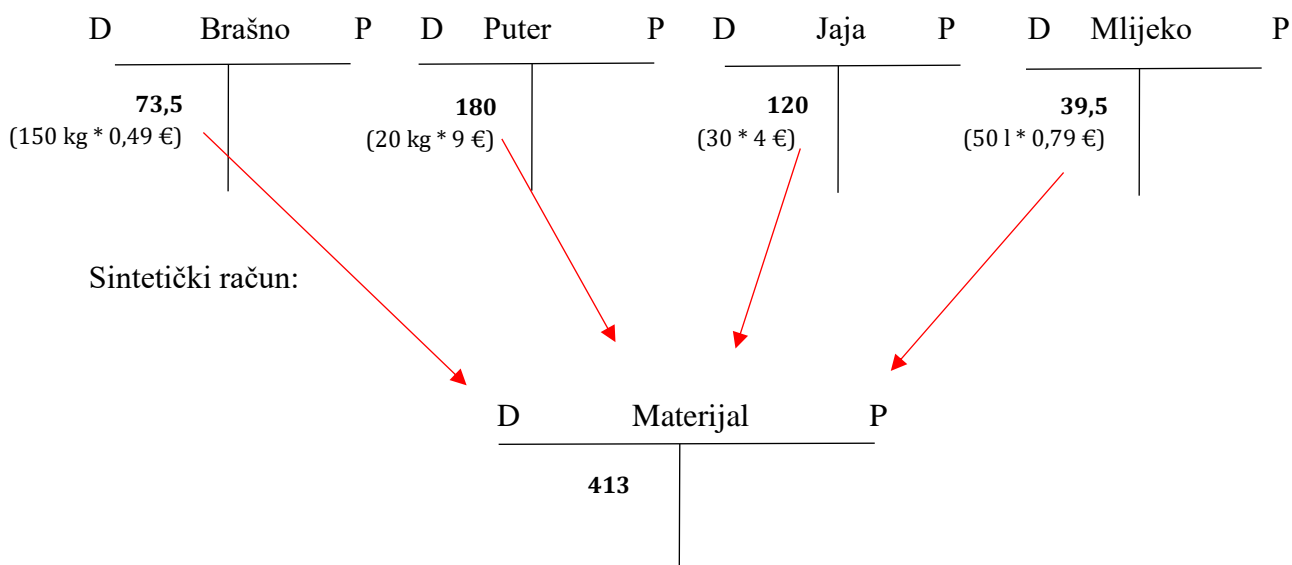
Zbog čega je korisno voditi analitičku evidenciju?

Koji međunarodni računovodstveni standard reguliše zalihe? Pored tri gorepomenute stavke klase 1 (Zalihe), koje još stavke potpadaju pod ovu klasu?

RJEŠENJE:

10 – Zalihe materijala

Analitički računi:

11 – Nedovršena proizvodnja

Analitički računi:

Torte	Bombice	Limunada
D u pripremi P	D u pripremi P	D u pripremi P
260 (20 * 13 €)	25 (5 kg * 5 €)	38,4 (8 * 4,8 €)
Sintetički račun:		
D Nedovršena proizvodnja P		
323,4		

12 – Gotovi proizvodi

Čokoladni	Rolat	Išleri
D mafini P	D sa makom P	D P
96 (12 kg * 8 €)	93,5 (17 kg * 5,5 €)	31,5 (15 * 2,1 €)
Sintetički račun:		
D Gotovi proizvodi P		
316,5		

Stvarno stanje Andreinih zaliha je 1.052,9 € (413 € + 260 € + 316,5 €), što je veće od stanja koje je Andrea imala u svojim knjigama (995 €).

Analitičku evidenciju (pomoćnu knjigu – materijalno knjigovodstvo) vodimo kako bismo bolje razumjeli sâm sadržaj naših zaliha. Naime, pored same vrste određene kategorije zaliha, na analitičkim kontima možemo vidjeti i količinu te stavke koju posjedujemo, što znači da imamo više informacija nego na sintetičkom računu – kako o vrsti zaliha, tako i o pripadajućoj količini za svaku vrstu. Zalihe pripadaju klasi 1, a reguliše ih MRS 2. Pored materijala, gotovih proizvoda i nedovršene proizvodnje, u ovu kategoriju spadaju i roba i dati avansi.

PRIMJER 5.2.

Naše proizvodno preduzeće „MK & A“ je u toku mjeseca maja odlučilo da nabavi određenu količinu zaliha materijala, kako bi u narednom periodu nesmetano obavljalo poslovanje. Nastale poslovne promjene je neophodno hronološki i sistematski proknjižiti:

1. Nabavljeno je 800 komada drvenih greda jedinične cijene 23 € i 300 komada armaturne mreže jedinične cijene 35 €, po fakturi broj 34 i prijemnici broj 34/A. Troškovi prevoza transportnog preduzeća su 330 €, a PDV se obračunava po opštoj stopi. Sastavite zbirnu i pojedinačnu kalkulaciju.
2. Poručeno je 800 LED sijalica faktorne cijene 5,6 € po komadu, za koje nam je stigla otpremnica broj 544 i prijemnica broj 32.
3. Od dobavljača „Cemex“ smo naručili 900 kg cementa za koji smo primili fakturu broj 18 na iznos 9.075 €. Nabavka materijala je izvršena uz klauzulu *franko magacin* dobavljača. Materijal još uvijek nije stigao u preduzeće.
4. Od 800 komada greda koje smo nabavili, polovina je poslata na obradu i doradu (otpremnica 665).
5. Primljena je prijemnica broj 22 za cement od dobavljača „Cemex“ (veza promjena 3)
6. Primljena je faktura broj 56 za LED sijalice koje su stigle u preduzeće po otpremnici broj 32. Na fakturnu vrijednost je obračunat PDV po opštoj stopi.

RJEŠENJE

POJEDINAČNA KALKULACIJA

Vrsta	Količina	Fakturna cijena	ZTN / kg	ZTN (osig.)	Nabavna cijena	Nabavna vrijednost
Grede	800	23,00	0,30	0,00	23,30	18.640,00
Armatura	300	35,00	0,30	0,00	35,30	10.590,00
			0,30	0,00		29.230,00

ZBIRNA KALKULACIJA

Fakturna vrijednost		PDV		Ukupno
Grede	800	23,00 €	18.400,00 €	
Armatura	300	35,00 €	10.500,00 €	
			28.900,00 €	6.069,00 €
ZTN 1			330,00 €	69,30 €
UKUPNO			29.230,00 €	6.138,30 €
				35.368,30 €

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1a)	Obračun nabavke materijala	28.900	
	Ulazni PDV	6.069	
			34.969
	<i>faktura 34</i>		
1b)	Obračun nabavke materijala	330	

	Ulazni PDV	69,30	
	Dobavljači		399,30
	<i>faktura 34 i prijemnica 34/A</i>		
1c)	Materijal	29.230	
	Obračun nabavke materijala		29.230
	<i>prijemnica 34/A</i>		
2)	Materijal	4.480	
	Dobavljači za nefakturisani materijal		4.480
	<i>otpremnicama 544 i prijemnicama 32</i>		
3)	Materijal na putu	7.500	
	Ulazni PDV	1.575	
	Dobavljači		9.075
	<i>faktura 18</i>		
4)	Materijal na doradi i obradi	9.200	
	Materijal		9.200
	<i>otpremnicama 665</i>		
5)	Materijal	7.500	
	Materijal na putu		7.500
	<i>prijemnicama 22</i>		
6)	Dobavljači za nefakturisani materijal	4.480	
	Ulazni PDV	940,80	
	Dobavljači		5.420,80
	<i>faktura 56</i>		

PRIMJER 5.3.

Nakon nekoliko godina uspješnog poslovanja, stanje na računima glavne knjige preduzeća je bilo: Dugoročni krediti 27.000 €, Neraspoređena dobit 11.000 €, Nekretnine 200.000 €, Materijal 11.000 €, Blagajna 7.000 €, Akcijski kapital 250.000 €, Mjenične obaveze 15.600 €, Ispravka vrijednosti mjeničnih obaveza 600 €, Dugoročni finansijski plasmani 8.600 €, Građevinski objekti 56.000 €. Ispravka vrijednosti građevinskih objekata 14.000 €, Tekući račun 24.000 €, Kupci 11.000 €, Materijal na putu 6.000 €, Neraspoređena dobit 11.000 €.

Sastaviti početni Bilans stanja / Iskaz o finansijskom položaju, a zatim hronološki i sistematski evidentirati nastale poslovne promjene:

- Po prijemnici broj 43, stigao je materijal sa puta. Utvrđeno je da je materijal u vrijednosti od 200 € oštećen tokom transporta i ne može se koristiti, pri čemu transportna kompanija snosi krivicu za oštećenje (komisijski zapisnik). Ostatak materijala je smješten u skladište (skladišnica).
- Primljena je faktura broj 6 od dobavljača „Kips“ za nabavku 600 kg materijala cijene 3,8 € za materijal koji je utovaren u vagon. PDV je obračunat po opštoj stopi. Ugovorna klauzula je „franko željeznička stanica dobavljača“.
- Po prijemnici broj 32, nabavljeno je 1.300 komada keramičkih pločica jedinične cijene 4,5 € i 550 komada kamenih pločica jedinične cijene 15,4 €. Za troškove prevoza je bilo zaduženo preduzeće „Intrans“, koje je ispostavilo fakturu broj 14. Faktorna vrijednost usluge je 180 €, na koju je obračunat PDV po opštoj stopi. Sastaviti pojedinačnu i i zbirnu kalkulaciju.

4. Nabavljeno je 550 kg cementa od preduzeća „MonteGradnja“, po fakturi broj 16, pri čemu je cijena 50 kg cementa 7,5 €. Cement je još uvijek u skladištu preduzeća „MonteGradnja“. Ugovorna klauzula je franko magacin kupca.
5. Kupljeno je 50 solarnih panela jedinične cijene 145 €, kao i 25 konstrukcija za montažu ovih panela vrijednosti 115 €. Preduzeće „Solar“ nam je dostavilo fakturu broj 4 sa obračunatim PDV-om po opštoj stopi. Za prevoz je bilo zaduženo preduzeće koje je ispostavilo fakturu broj 116 na iznos 242 €. Isporuka je bila osigurana od strane „Lovćen osiguranja“ (150 € za osiguranje panela i 100 € za osiguranje konstrukcija). Trošak osiguranja po fakturi broj 7 je bio 250 €.
6. Otkupljene su sopstvene akcije ukupne vrijednosti 10.000€ (5.000 akcija nominalne vrijednosti 2€ po akciji (izvod).

RJEŠENJE:

BILANS STANJA			
Aktiva		Pasiva	
Stalna imovina	250.600	Sopstveni kapital	261.000
Nekretnine	200.000	Akcijski kapital	250.000
Građevinski objekti	56.000	Neraspoređena dobit	11.000
IV građevinskih objekata	(14.000)		
Dugoročni finansijski plasmani	8.600		
Obrtna imovina	59.000	Obaveze	48.600
Materijal	11.000	Dugoročni krediti	27.000
Materijal na putu	6.000	Mjениčne obaveze	15.600
Kupci	11.000	IV mjениčnih obaveza	(600)
Tekući račun	24.000	Dobavljači	6.600
Blagajna	7.000		
UKUPNO:	309.600	UKUPNO:	309.600

1)

POJEDINAČNA KALKULACIJA

Vrsta	Količina	Fakturna cijena	ZTN / kg	Nabavna cijena	Nabavna vrijednost
Keramičke pločice	1300,00	4,50	0,10	4,60	5.976,49
Kamene pločice	550,00	15,40	0,10	15,50	8.523,51
			0,10		14.500,00

ZBIRNA KALKULACIJA

Fakturna vrijednost				PDV	Ukupno
Keramičke pločice	1300,00	4,50	5850,00		
Kamene pločice	550,00	15,40	8470,00		
			14320,00		
ZTN			180,00	37,80	217,80
UKUPNO			14500,00	37,80	14537,80

5) Napomena: U ovom slučaju se kao zavisni troškovi javljaju i troškovi osiguranja. Način na koji razvrstavamo ove troškove u pojedinačnoj kalkulaciji je sljedeći:

ZTN za osiguranje: (Trošak osiguranja / Faktorna vrijednost) * Faktorna cijena

ZBIRNA KALKULACIJA

Faktorna vrijednost				PDV	Ukupno
Solarni paneli	50,00	145,00	7250,00		
Konstrukcije	25,00	115,00	2875,00		
			10125,00	2126,25	12251,25
ZTN			200,00	42,00	242,00
ZTN (osiguranje)			250,00		
UKUPNO			10575,00	2168,25	12743,25

POJEDINAČNA KALKULACIJA

Vrsta	Količina	Faktorna cijena	ZTN1 / kg	ZTN2/kg	Nabavna cijena	Nabavna vrijednost
Solarni paneli	50,00	145,00	2,67	3,00	150,67	7.533,33
Konstrukcije	25,00	115,00	2,67	4,00	121,67	3.041,67
						10.575,00

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1)	Materijal	5.800	
	Ostali rashod	200	
	Materijal na putu		6.000
	<i>prijemnica, skladišnica, komisijski zapisnik</i>		
2)	Materijal na putu	2.280	
	Ulazni PDV	478,80	
	Dobavljači		2.758,80
	<i>faktura broj 6</i>		
3a)	Obračun nabavke materijala	14.320	
	Dobavljači za nefakturisani materijal		14.320
	<i>prijemnica 32</i>		
3b)	Obračun nabavke materijala	180	
	Ulazni PDV	37,8	
	Dobavljači		217,8
	<i>faktura broj 14</i>		
3c)	Materijal	14.500,00	
	Obračun nabavke materijala		14.500,00
	<i>obračun</i>		
4)	<i>ne knjiži se</i>		
5a)	Obračun nabavke materijala	10125	
	Ulazni PDV	2.126	
	Dobavljači		12251,25
	<i>faktura broj 4</i>		
5b)	Obračun nabavke materijala	200	
	Ulazni PDV	42	
	Dobavljači		242
	<i>faktura broj 116</i>		
5c)	Obračun nabavke materijala	250	
	Dobavljači		250
	<i>faktura broj 7</i>		
5d)	Materijal	10.575	

	Obračun nabavke materijala		10.575
	<i>Obračun</i>		
	Otkupljene sopstvene akcije	10.000	
		Tekući račun	10.000
	<i>izvod</i>		

2.2. Računovodstveni aspekt pasive

Pasiva bilansa stanja pokazuje porijeklo, odnosno **izvore** iz kojih je imovina koja se nalazi u aktivi pribavljena. Imovina preduzeća može poticati iz dva izvora:

- *sopstvenog* koji se uobičajeno formira kada osnivač uloži početna sredstva (imovinu) u obliku stvari i/ili novca iz sopstvene akumulacije, odnosno kasnije je moguće da se uvećava na različite načine (npr. iz ostvarenog dobitka). Navedeni kapital se naziva **sopstveni** i odnosi se na **klasu 3** Kontnog okvira.
- *tuđeg*, odnosno pozajmljenog izvora. Naime, često se dešava situacija da preduzeće nije u mogućnosti da cjelokupno svoje poslovanje finansira iz sopstvenih izvora nego sredstva pozajmljuje čime se stvaraju obaveze, odnosno formira se **tuđi kapital**. Sa aspekta ročnosti, tuđi izvori/kapital može biti dugoročni ili kratkoročni, zavisno od vremena koje preduzeću stoji na raspolaganju da bi ga vratio. Tuđem kapitalu pripada klasa **klasa 4** Kontnog okvira²⁴².

Slika 18: Struktura pasive

Prema tome, pod **kapitalom** preduzeća se podrazumijevaju izvori ukupne imovine (sredstva) preduzeća, koji se dijele na sopstvene i pozajmljene. Odnos između sopstvenog i pozajmljenog kapitala obično se naziva finansijskom strukturom preduzeća.

*Dok sopstveni kapital predstavlja **neto imovinu** preduzeća, dotle zbir sopstvenog i pozajmljenog kapitala formiraju **ukupan kapital**.*

Osnivanje preduzeća podrazumijeva, pored ostalog, i određivanje pravne forme i organizacionog oblika njegovog funkcionisanja. Pravna forma preduzeća uslovljena je uticajem više različitih faktora, kao što su: način pribavljanja i ulaganja sopstvenog kapitala, organizaciono-upravljački zahtjevi i rješenja, odgovornost vlasnika kapitala za dugove, poslovni kontinuitet, kontrola i učešće u ostvarenom rezultatu, mogućnost transfera vlasništva, poreski uslovi i dr.

²⁴² Napomena: Kakva će struktura sopstvenog kapitala biti prvenstveno zavisi od pravne forme. Slika je preuzeta sa www i prilagođena potrebama prema mišljenju autora.

2.2.1. Sopstveni kapital – klasa 3

Prema Pravilniku o Kontnom okviru²⁴³, **kapital** preduzeća, koji obuhvata **klasu 3**, iskazuje se kao grupa:

30 – OSNOVNI KAPITAL

31 – NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL

32 – REZERVE

33 – REVALORIZACIONE REZERVE I NEREALIZOVANI DOBICI I GUBICI

34 – NERASPOREĐENI DOBITAK

35 – GUBITAK

OSNOVNI KAPITAL ili registrovani kapital je novčana vrijednost svih upisanih i u skladu sa zakonom²⁴⁴ registrovanih uloga članova društva. Obuhvata sve oblike (vidove) kapitala koji pripadaju pojedinim oblicima – pravnim formama preduzeća. Osnovni kapital društva podijeljen je na udjele, odnosno akcije određene nominalne vrijednosti²⁴⁵. Ulozi u društvu mogu da budu novčani i nenovčani (stvari i prava)²⁴⁶. Razvrstan je prema redosljedu u Kontnom okviru grupe Osnovni kapital na sljedeći način:

300 – Akcijski kapital

301 – Udjeli društava s ograničenom odgovornošću

302 – Ulozi

303 – Državni kapital

309 – Ostali osnovni kapital

NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL²⁴⁷, obuhvata:

310 – Neuplaćene upisane akcije

311 – Neuplaćeni upisani udjeli

Na navedenim računima se iskazuju iznosi upisanih a neuplaćenih akcija koje su kao osnovni kapital AD utvrđene odlukom skupštine AD o izdavanju akcija i koje su upisane u Centralni registar HOV, odnosno iskazuje se vrijednost neuplaćenih upisanih udjela koji su takođe, kao osnovni kapital DOO, upisani u Registar.²⁴⁸

320 – Emisione premije predstavlja razliku između nominalne vrijednosti emotovanih akcija i i prodajne vrijednosti akcija, odnosno vrijednosti po kojima se akcije prodaju na tržištu kapitala²⁴⁹.

²⁴³ PRAVILNIK O KONTNOM OKVIRU I SADRŽINI RAČUNA U KONTNOM OKVIRU ZA PRAVNA LICA REGISTROVANA ZA OBAVLJANJE PRIVREDNE DJELATNOSTI I DRUGA PRAVNA LICA ("Službeni list Crne Gore", br. 011/20 od 06.03.2020). Preuzeto: <https://www.isrcg.org/wp-content/uploads/2021/08/Pravilnik-o-kontnom-okviru-i-sadrzini-racuna-u-kontnom-okviru-za-pravna-lica-registrovana-za-obavljanje-privredne-djelatnosti-i-druga-pravna-lica.pdf>, 28. 07 2022)

²⁴⁴ Zakon o privrednim društvima, čl. 53 („Sl. list RCG“, br. 65/2020).

²⁴⁵ Isto.

²⁴⁶ Isto, čl. 54.

²⁴⁷ Napomena: Neuplaćeni, upisani kapital je pozicija Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilansa stanja/. Nalazi se na strani i aktive (u okviru klase 0) i na strani pasive (klasa 3, prema novom Kontnom okviru koji je u CG usvojen 2011. godine). Navedeno iz razloga što na strani **aktive** obezbjeđuje relevantan podatak o visini potraživanja prema vlasnicima za upisani a neuplaćeni kapital. Na strani **pasive**, neuplaćeni upisani kapital treba da obezbijedi podatak o **raspoloživom kapitalu** koji se dobija kao razlika između: Sopstvenog kapitala – Gubitka – Upisanih, neuplaćenih akcija.

²⁴⁸ Ovom računu u aktivi odgovara rn 001 – Potraživanja za neuplaćene upisane udjele.

²⁴⁹ Vidjeti: <https://vpsle.edu.rs/wp-content/uploads/2015/11/FIB4-Klasa-3-Kapital.pdf> (28. 07 2022)

REZERVE Rezerve se koriste prije svega za pokriće gubitka u poslovanju, ali mogu da se koriste i za emisiju novih besplatnih akcija, čime se uvećava osnovni kapital i sl. Formiraju se po osnovu:

320 – *Emisione premije* predstavlja razliku između nominalne vrijednosti emotovanih akcija i prodajne vrijednosti akcija, odnosno vrijednosti po kojima se akcije prodaju na tržištu kapitala²⁵⁰.

rezerva iz dobiti, koja se može javiti u vidu:

321 – *Zakonske rezerve* se formiraju, saglasno Zakonu o privrednim društvima, iz ostvarenog dobitka izdvajanjem najmanje 5%, može i više, za obaveznu rezervu, sve dok ona ne dostigne 10% od osnovnog kapitala.²⁵¹

– 322 – *Statutarne i druge rezerve*. Naime, *statutarne rezerve* se formiraju iz ostvarenog neraspoređenog dobitka, a u skladu s rješenjima predviđenim statutom pravnog lica, dok se *ostale rezerve*, tzv. slobodne rezerve, formiraju takođe prema mogućnostima preduzeća iz ostvarenog dobitka, ali bez prethodno utvrđenih fiksnih obaveza po ovom osnovu.

REZERVE PO OSNOVU PONOVNE PROCJENE²⁵² I NEREALIZOVANI DOBICI I GUBICI sačinjavaju:

330 – *Rezerve po osnovu ponovne procjene*

331 – *Nerealizovani dobitci po osnovu preračuna finansijskih izvještaja prikazanih u drugoj valuti prikazivanja*

332 – *Nerealizovani gubici po osnovu preračuna finansijskih izvještaja prikazanih u drugoj valuti prikazivanja*

333 – *Nerealizovani dobitci po osnovu hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju*

334 – *Nerealizovani gubici po osnovu hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju*

Rezerve po osnovu ponovne procjene nastaju kao posljedica dopuštenog alternativnog postupka vrednovanja nepokretnosti i opreme, pa se evidentiranje na računu 330 vrši samo kod onih pravnih lica koja su za vrednovanje svojih sredstava usvojila računovodstvenu politiku ponovne procjene, svođenjem knjigovodstvene vrijednosti na fer vrijednost.

NERASPOREĐENI DOBITAK iz ranijih godina i iz tekuće godine, nastao usljed profitabilnog poslovanja kompanije, sačinjava:

340 – *Neraspoređeni dobitak ranijih godina*

341 – *Neraspoređeni dobitak tekuće godine*

GUBITAK predstavlja ispravku vrijednosti kapitala i pokazuje koji dio kapitala preduzeće u toku poslovanja nije bilo u mogućnosti da održi. Sačinjava ga:

350 – *Gubitak ranijih godina*

351 – *Gubitak tekuće godine*

²⁵⁰ Vidjeti: <https://vpsle.edu.rs/wp-content/uploads/2015/11/FIB4-Klasa-3-Kapital.pdf> (28. 07 2022). Napomena: Prema navedenom Pravilniku o kontnom okviru (<https://www.isrcg.org/wp-content/uploads/2021/08/Pravilnik-o-kontnom-okviru-i-sadrzini-racuna-u-kontnom-okviru-za-pravna-lica-registrovana-za-obavljanje-privredne-djelatnosti-i-druga-pravna-lica.pdf> (10.08 2022)) Emisiona premija je pozicionirana u okviru Rezervi, gdje se u članu 32. ističe, *Na računima grupe 32 - Rezerve iskazuje se emisiona premija (kapitalne rezerve) i rezerve iz dobiti (zakonske, statutarne i druge)*.

²⁵¹ Zakon o privrednim društvima u CG nije u svojim odredbama predvidio da privredna društva imaju obaveznu rezervu.

²⁵² *Napomena: Zakonska i ostala računovodstvena regulativa koristi termin revalorizacija, tj. revalorizazione rezerve, što je po mišljenju mnogih pogrešan prevod, te da bi preciznije i pouzdanije bilo koristiti termin: ponovna procjena, odnosno npr. rezerve po osnovu ponovne procjene.*

Dok *neraspoređeni dobitak iz prethodnih i iz tekuće godine* predstavlja dodatnu stavku u okviru kapitala (sopstveni izvor finansiranja), odnosno utiče na povećanje sopstvenog kapitala, dotle gubitak smanjuje vrijednost sopstvenog kapitala.

Razumljivo je po sebi da se kapital, dobitak i gubitak utvrđuju u nominalnom iznosu (vrijednosti), odnosno u visini knjigovodstvene vrijednosti.

Zaključak:

Sve promjene koje nastaju na SOPSTVENOM KAPITALU se prema uzročnosti dijele u dvije kategorije:

I kategorija: promjene koje nastaju usljed aktivnosti vlasnika (npr. unos kapitala ili povlačenje kapitala);

II kategorija: promjene koje nastaju kao posljedica obavljanja poslovanja društva (npr. povećanja iz rezervi, iz neraspoređenog dobitka, smanjenja zbog pokrića gubitka i sl.).

Elementi **SOPSTVENOG KAPITALA** (posmatrajući sve kategorije koje smo naveli) u Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ su²⁵³:

A. KAPITAL (102+103+104+105+111+116)	101
I. OSNOVNI KAPITAL	102
II. NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	103
III. EMISIONA PREMIJA	104
IV. REZERVE (106+107+108+109-110)	105
1. Zakonske rezerve	106
2. Statutarne rezerve	107
3. Druge rezerve	108
4. Pozitivne revalorizacione rezerve i nerealizovani dobitci po osnovu finansijskih sredstava i drugih komponenti ostalog sveobuhvatnog rezultata	109
5. Negativne revalorizacione rezerve i nerealizovani gubici po osnovu finansijskih sredstava i drugih komponenti ostalog sveobuhvatnog rezultata	110
VI. NERASPOREĐENI DOBITAK ILI GUBITAK (112+113-114-115)	111
1. Neraspoređeni dobitak ranijih godina	112
2. Neraspoređeni dobitak tekuće godine	113
3. Gubitak ranijih godina	114
4. Gubitak tekuće godine	115
VIII. UČEŠĆE KOJE NE OBEZBJEĐUJE KONTROLU	116

Tabela 22: Struktura Sopstvenog kapitala prema Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/

2.2.1.1. Pravne forme preduzeća – karakteristike i obračunsko-računovodstveni tretman

Prema članu 2 Zakona o privrednim društvima („Sl. list CG“, br. 65/2020) privredna društva su pravna lica koja obavljaju privrednu djelatnost u skladu sa zakonom i to:

- akcionarsko društvo – „AD“;

²⁵³ Preuzeto iz novih bilansnih šema. Vidjeti detaljnije: <https://www.isrcg.org/nove-forme-finansijskih-iskaza-bilansnih-sema-u-excel-formi/>, 9. 6. 2021. Napomena: Prema novim bilansnim šemama, emisija premija nije navedena kao stavka Rezervi. Takođe je navedena stavka VIII. Učešće koje ne obezbeđuje kontrolu, ali pojašnjenje navadene stavke nije dato u Pravilniku (<https://www.isrcg.org/wp-content/uploads/2021/08/Pravilnik-o-kontnom-okviru-i-sadrzini-racuna-u-kontnom-okviru-za-pravna-lica-registrovana-za-obavljanje-privredne-djelatnosti-i-druga-pravna-lica.pdf> (I10.06 2022)).

- društvo sa ograničenom odgovornošću – „DOO“;
- komanditno društvo – „KD“;
- ortačko društvo – „OD“;

Privrednu djelatnost mogu obavljati i:

- dio stranog društva (DSD);
- preduzetnik.

2.2.1.2. Računovodstveni aspekt sopstvenog kapitala zavisno od privrednog društva

2.2.1.2.1. Računovodstveni aspekt sopstvenog kapitala kod društva lica

Osnivanje **društva lica – ortačkih preduzeća** vrši se voljom između dva ili više fizičkih lica²⁵⁴ izraženoj i potvrđenoj ugovorom o međusobnim pravima i obavezama. Činjenica da postoji veći broj vlasnika ukazuje na veće alternativne izvore prikupljanja kapitala, ali i mogućnost veće specijalizacije u poslu. Slično kao i kod inokosnog preduzeća, ortačko ili partnersko preduzeće odlikuje relativna tajnost poslovanja, ali i povoljan poreski status.

Sopstveni početni kapital formira se ulozima ortaka koji ne moraju biti jednaki. Ulozi ortaka se mogu povećati novim ulozima postojećih ortaka ili prijemom novih ortaka. Svi ortaci za obaveze društva odgovaraju, ne samo ulozima, već cjelokupnom svojom imovinom. Ulog unesen u ortačko društvo ne može se povući niti otuđiti bez saglasnosti ostalih ortaka u društvu. Potpuno ili djelimično povlačenje ortačkog kapitala ima za posljedicu smanjenje pojava oblika aktive i kapitala. Stoga je diskontinuitet poslovanja naročito izražen kod ovog pravnog oblika privrednih društava.

Budući da su u postupku donošenja odluka involvirani svi vlasnici, to nije rijedak slučaj da dođe do nesuglasica među njima, posebno u situaciji donošenja odluka koje su od strategijske važnosti za njihovo buduće poslovanje. Na osnovu visine uloga ugovorom se posebno regulišu način raspodjele ostvarenog dobitka i solidarno i subsidijarno snošenje rizika za rezultate poslovanja.

Komanditna društva se takođe osnivaju izraženom voljom i ugovorom između više lica, od kojih najmanje jedno mora biti neograničeni solidarni dužnik za obaveze društva – *komplementar* i najmanje jedno lice koje snosi rizik na iznos ugovorenog uloga – *komanditor*.²⁵⁵ Upisivanje i uplata uloga u novcu, stvarima ili pravima vrši se u cjelokupnom iznosu prije upisa u sudski registar. Inače, visina uloga, međusobna prava i obaveze, raspodjela ostvarenog dobitka i snošenje rizika regulišu se ugovorom o osnivanju komanditnog društva.

Kapital ortačkog ili komanditnog društva se može **smanjiti**:

- potpunim ili djelimičnim povlačenjem uloga osnivača ili pak
- po osnovu isplata ličnih rashoda ulagača.

2.2.1.2.2. Računovodstveni aspekt sopstvenog kapitala kod društva kapitala

²⁵⁴ U razvijenim zemljama tržišne ekonomije ortaci ne moraju biti isključivo fizička lica, već i pravna.

²⁵⁵ Vidjeti: Zakon o privrednim društvima, čl. 92–103 („Sl. list RCG“, br. 65/2020).

Društva kapitala se mogu pojaviti u dvije osnovne pravne forme, i to kao:

- *društva s ograničenom odgovornošću (DOO)* i
- *akcionarska ili dioničarska društva (AD ili DD).*

Društvo s ograničenom odgovornošću

DOO je privredno društvo koje osniva jedno ili više pravnih ili fizičkih lica ulaganjem novčanih ili nenovčanih sredstava radi obavljanja djelatnosti pod zajedničkim nazivom, čiji je osnovni kapital podijeljen na udjele koji nemaju svojstvo hartija od vrijednosti²⁵⁶. Društvo može imati najviše 30 članova.

Osnivači društva sa ograničenom odgovornošću dužni su da utvrde iznos osnovnog kapitala koji ne može biti manji od 1 €, osim ako posebnim zakonom nije utvrđen veći iznos minimalnog osnovnog kapitala za društva koja obavljaju određene djelatnosti.

Promjene u visini osnovnog kapitala DOO vrše se:

- *izmjenom ugovora o osnivanju po osnovu prijema novih članova ili povećanjem postojećih uloga;*
- *djelimičnim ili potpunim povlačenjem uloga;*
- *po osnovu ponovne procjene vrijednosti osnovnog kapitala;*
- *povećanja udjela prenosom rezervi;*
- *raspodjelom neraspoređenog dobitka u osnovni kapital;*
- *smanjenjem osnovnog kapitala radi pokrića gubitka;*
- *formiranjem rezervi;*
- *statusnim promjenama društva.*

Osnovni kapital povećava se na osnovu odluke Skupštine društva. Sve promjene u visini osnovnog kapitala se obavezno upisuju u sudski registar kod nadležnog suda (Centralni registar privrednog suda-CRPS).

Kapital DOO se može smanjiti na osnovu odluke Skupštine članova, ali ne ispod iznosa minimalnog osnovnog kapitala koji je propisan zakonom.

Primjer 78:

Ugovorom o osnivanju i Statutom društva DOO „MK & A“ DOO Podgorica predviđeno je da osnivački kapital bude u visini 10.000 €. Osnivač je Marta F. i raspolaže sa 100% udjelom u preduzeću „XXX“ DOO.

Osnivač Marta F. na dan 21. 4. 2021. godine uplaćuje 7.000 € na tekući račun preduzeća na ime osnivačkog uloga.

Napomena 1: U cilju otklanjanja eventualne zabune kod studenata kada je račun **Neuplaćeni upisani kapital** u pitanju, u ovom primjeru uvodimo i šifru konta.

R J E Š E N J E

Knjiženje u dnevniku:

²⁵⁶ Vidjeti: Isto, čl. 264 („Sl. list RCG“, br. 65/2020).

R. br.	konto	Opis	duguje	potražuje
1)	0010 3110	Neplaćeni upisani udjeli Neplaćeni upisani udjeli – za upisan osnivački kapital –	10.000	10.000
1a)	2410 0010	Tekući račun Neplaćeni upisani udjeli – za uplaćen novac –	7.000	7.000
1b)	3110 3010	Neplaćeni upisani udjeli Udjeli društva sa ograničenom odgovornošću – za uplaćen novac –	7.000	7.000

Napomena 2: U narednom dijelu detaljnije će se govoriti o karakteru računa 00 i 31. U ovom dijelu samo ukazujemo da je vasiik upisao 10.000 € na ime osnivačkog kapitala, a da je uplatio 7.000 €, tj. ostalo je neplaćeno 3.000 € i upravo ove informacije pružaju računi 00 i 31.

Akcionarsko društvo

Akcionarsko društvo (AD)²⁵⁷ je privredno društvo koje je formirano od strane više lica, koje je zakonom ovlašćeno da nastupa kao jedno lice s pravnim identitetom odvojenim od njegovih članova i kome se daju razna prava i obaveze, uključujući sposobnost da postoji poslije smrti ili povlačenja pojedinačnih njegovih članova.²⁵⁸ Prema Zakonu o privrednim društvima, definiše se kao privredno društvo čiji je osnovni kapital podijeljen na akcije koje su u vlasništvu jednog ili više članova društva - akcionara²⁵⁹.

Shodno Zakonu, karakteristike AD su:

- AD je pravno lice koje je svojom imovinom i obavezama odvojeno od akcionara.
- AD se može osnovati na određeno ili neodređeno vrijeme.
- Minimalni osnivački kapital AD je 25.000 € u novcu.
- AD može emitovati akcije za nenovčane uloge, u skladu sa zakonom.

U kontekstu navedenog, u narednom tabelarnom prikazu (Tabela 16) daju se „dobre“ i „loše“ strane AD.

KARAKTERISTIKE	
„DOBRE“	„LOŠE“
<i>osniva ga veći broj lica</i>	<i>veliki troškovi osnivanja</i>
<i>odvojeno od članova</i>	<i>dvostruko oporezivanje</i>
<i>kontinuitet poslovanja</i>	<i>javno prikazivanje finansijskih iskaza</i>
<i>lako prikuplja kapital</i>	<i>vladina regulativa</i>
<i>ograničena odgovornost</i>	<i>podvojena svojina i kontrola</i>
<i>profesionalno upravljanje</i>	
<i>trajnost postojanja</i>	
<i>centralizovana ovlašćenja i odgovornosti</i>	

²⁵⁷ Petio dio Zakona o privrednim društvima reguliše pitanja u vezi sa AD.

²⁵⁸ Preuzeto od Gray, S., Needles, B., op. cit., str. 375.

²⁵⁹ Pogledati član 104, Zakon o privrednim društvima ("Službeni list Crne Gore", br. 065/20 od 03.07.2020)

Tabela 23: Karakteristike AD

Prema Zakonu, AD je privredno društvo čiji je osnovni kapital podijeljen na akcije koje su u vlasništvu jednog ili više članova društva – akcionara.

AD se osniva ugovorom o osnivanju, odnosno odlukom o osnivanju čime se konstituiše zaseban pravni subjekat. Osnivanje se vrši prodajom akcija iz prve emisije²⁶⁰, čime AD formira *osnovni kapital*, tj. *akcijski kapital*. Dok sopstveni kapital za povjerioce čini garantnu supstancu²⁶¹, osnovni kapital se smatra minimumom koji štiti interese povjerilaca. Osnovni kapital AD se smatra osnovom čiste imovine i garantnom supstancom interesa akcionara i povjerilaca, te kao takav je uvijek stalan.²⁶² U pogledu načina osnivanja AD, pravi se razlika između²⁶³:

- *simultanog osnivanja*²⁶⁴ – kad se formira *zatvoreno AD*, na način da se akcije izdaju samo njegovim osnivačima ili ograničenom broju drugih lica. U navedenom slučaju se vrši otkup svih akcija bez javnog poziva za upis akcija i
- *sukcesivnog osnivanja*²⁶⁵ – kad se formira *otvoreno AD*, na način da osnivači učine javni poziv za upis i uplatu akcija u vrijeme osnivanja društva.

U nastavku će se obrađivati knjigovodstveno evidentiranje poslovnih promjena pri sukcesivnom osnivanju AD. Sukcesivni način osnivanja AD pretpostavlja da se i na strani aktive i na strani pasive nalazi račun – Neuplaćeni upisani kapital. Uloga ovog računa na strani aktive (klasa 0) jeste da obezbijedi podatak o **visini potraživanja prema vlasnicima** za upisani a neuplaćeni kapital, dok na strani pasive (klasa 3) treba da pruži podatak o raspoloživom kapitalu na određeni dan.

Ukoliko je u pitanju simultani način osnivanja, nije potrebno otvarati navedene račune, nego je samo potrebno za visinu nominalne vrijednosti kapitala odobriti račun Akcijski kapital.

Vlasničke hartije od vrijednosti – akcije

Akcije kao vlasničke hartije od vrijednosti²⁶⁶ su pisani dokument ili isprava koja svom držaocu (imaocu) daje određena imovinska prava koje može da iskoristi samo pod uslovima zakonitog vlasništva nad tom hartijom. U tom smislu, mogu biti:

- *obične (redovne)* – daju vlasniku pravo na kapital, dividendu (koja je promjenljiva kategorija) i pravo glasa i
- *prioritetne (povlašćene) akcije* – pored prava na kapital i dividendu (koja je fiksna veličina), omogućavaju vlasniku prioritet pri isplati dividendi, pri naplati imovine pri mogućoj likvidaciji društva i eventualno druge povlastice, ali bez prava glasa.

Zavisno od toga da li su odobene i stvarno izdate akcije, pravi se razlika između:

- *autorizovanih akcija* – koje su odobrene za emisiju;

²⁶⁰ Napomena: Kad je riječ o prvoj emisiji, prodaja akcija može se vršiti po kursu koji je viši ili jednak nominalnoj vrijednosti akcija, ali nikako (u skladu sa Zakonom) po kursu koji je niži od nominalne vrijednosti.

²⁶¹ Napomena: Dobici ili gubici iz poslovanja tangiraju druge djelove sopstvenog kapitala društva, kao što su slobodne rezerve ili neraspoređena dobit (Škarić-Jovanović, K., op. cit., str. 101).

²⁶² Zapravo, osnovni kapital se ne može mijenjati pod uticajem rezultata poslovanja.

²⁶³ Zakon o privrednim društvima, čl. 109.

²⁶⁴ Vidjeti detaljnije: Zakon o privrednim društvima, čl. 111.

²⁶⁵ Vidjeti: Isto, čl. 110.

²⁶⁶ U daljem tekstu HOV.

– *emitovanih akcija* – stvarno izdatih.

Pojašnjenja radi, autorizovane akcije ne znači da su i emitovane. Autorizovane ili odobrene akcije predstavljaju maksimalan broj akcija koje preduzeće može da emituje. U momentu osnivanja, kompanija svojom poslovnom politikom može emitovati dozvoljeni (ovlašćeni) iznos akcija, ili pak manji, ali nikako veći. Zapravo, prilikom donošenja odluka o ekspanziji preduzeća često se odobrava veći broj akcija nego što je to stvarno potrebno (npr. Upravni odbor i akcionari autorizuju 500.000 novih akcija, a emituje se samo 350.000). Ostatak tj. razlika od 150.000 akcija iz ovog primjera predstavljaju odobrene, a ne emitovane akcije. Preduzeće može njih kasnije emitovati (prodati) po većoj cijeni i koristiti za svoju dalju ekspanziju i rast preduzeća. Dakle, kapital koji nastaje tako što se kompanija „ovlašćuje“ da je u mogućnosti da emituje određeni broj akcija se naziva *ovlašćeni kapital*. Osnivačkim aktom, u skladu sa Statutom društva, kompaniji se dozvoljava da emituje dozvoljeni iznos akcija (ovlašćena je da emituje taj iznos akcija), ali nikako ne može veći od tog dozvoljenog iznosa.

U domaćoj praksi, zakonom o preduzećima je ograničeno pravo AD da maksimalno u toku godine može da otkupi do 10% svojih akcija (otkup sopstvenih akcija) uz obavezu da ih u roku jedne godine ponovo proda, podijeli svojim akcionarima po nekom ključu ili poništiti. Još jedan oblik kapitala koji je značajan s knjigovodstvenog aspekta se tiče *otvorenog kapitala*. Riječ je o akcijama koje su emitovane i još uvijek su u opticaju²⁶⁷.

Emitovane (izdate) akcije su akcije koje posjeduju akcionari (investitori), tj. one koje se nalaze izvan društva. Dakle, ukupan broj emitovanih (izdatih) prodatih akcija formira *emitovani kapital*.

U vezi s iskazivanjem vrijednosti akcija pravi se razlika između:

nominalna vrijednost akcija – predstavlja novčani iznos po kojem se emituju akcije i po kojem se registruju u knjigovodstvu preduzeća emitenta. Tu vrijednost, po pravilu, određuje Skupština akcionarskog društva. Obračunava se:

broj akcija × nominalna cijena po akciji

Nominalna vrijednost je pokazatelj broja akcija koje su upisane, što ne znači da su istovremeno i uplaćene. Stoga se na r/n Akcijski kapital evidentira vrijednost akcija koje su uplaćene, dok se na računu (310) – Neuplaćeni upisani kapital evidentiraju neuplaćene a upisane akcije²⁶⁸. U tom smislu, navedena nominalna vrijednost ne predstavlja pokazatelj tržišne, tj. prodajne vrijednosti akcija.

tržišna vrijednost akcija – jeste vrijednost koja se utvrđuje na sekundarnom tržištu kapitala (na kome se obavlja kupovina i prodaja već emitovanih akcija), na bazi odnosa ponude i tražnje za istom. Označava vrijednost koji njen vlasnik može da dobije direktnom prodajom na berzi HOV ili uz pomoć posrednika. Ukoliko proda akcije na tržištu, vrijednost koju ostvari njihovom prodajom se naziva tržišna vrijednost i obračunava se:

broj emitovanih akcija × tržišna cijena po akciji

Riječ je o dosta dinamičkoj kategoriji koja je podložna oscilacijama u poslovanju preduzeća – pozitivnom ili negativnom, politikom isplate dividendi, kao i stanjem na tržištu i sl.

Tržišna vrijednost akcija može, ali ne mora da bude jednaka njenoj nominalnoj vrijednosti. U kontekstu toga mogu da se pojave tri situacije:

²⁶⁷ Preuzeto: Gray, S., Needles, B., opus. Cit., 2002, str. 381.

²⁶⁸ Dati račun daje informaciju o broju, tj. vrijednosti akcija koje su upisane ali još uvijek nijesu uplaćene, odnosno daje podatak o raspoloživom kapitalu, pod uslovom da je broj autorizovanih akcija jednak broju emitovanih akcija.

tržišna vrijednost akcija > nominalne vrijednosti akcija, pri čemu se ostvaruje **emisiona premija** ili **ažio (kapitalne rezerve)**. Ažio se izračunava:

$$\text{Ažio (emisiona premija)} = (Tva - Nva) * N$$

gdje je:

Pva – prodajna vrijednost akcije *a*;

Nva – nominalna vrijednost akcije *a*;

N – broj akcija koje se prodaju uz premiju – ažio;

b) tržišna vrijednost akcija = nominalnoj vrijednosti akcija, i tada se ne ostvaruje premija (ažio);

c) tržišna vrijednost akcija < nominalne vrijednosti akcija.²⁶⁹

Pri prvoj emisiji akcija ili pri emisiji novog kola običnih ili povlašćenih akcija iste se mogu prodavati po kursu koji je isti ili viši od nominalne vrijednosti.

U primjerima koji slijede daje se pojašnjenje nekih uobičajenih situacija.

Knjigovodstveno evidentiranje promjena na osnovnom kapitalu AD

Primjer: Detaljno pojašnjenje postupka knjigovodstvenog evidentiranja kada je ulog od strane akcionara dat samo u vidu novca

Primjer 79:

AD je emitovalo i prodalo 1.000 redovnih akcija nominalne vrijednosti 5 €/akciji. Tržišna cijena jedne redovne akcije je 6 €. Akcionari su **uplatili 1/2 upisanog kapitala i emisionu premiju u cjelini**.

Pojašnjenje:

Prvi knjigovodstveni stav se realizuje odobravanjem računa pasive – 3100 za iznos **upisanog kapitala** (5 * 1.000 €/akciji) i zaduženjem računa aktive 0000 – Neuplaćene upisane obične akcije za isti iznos.

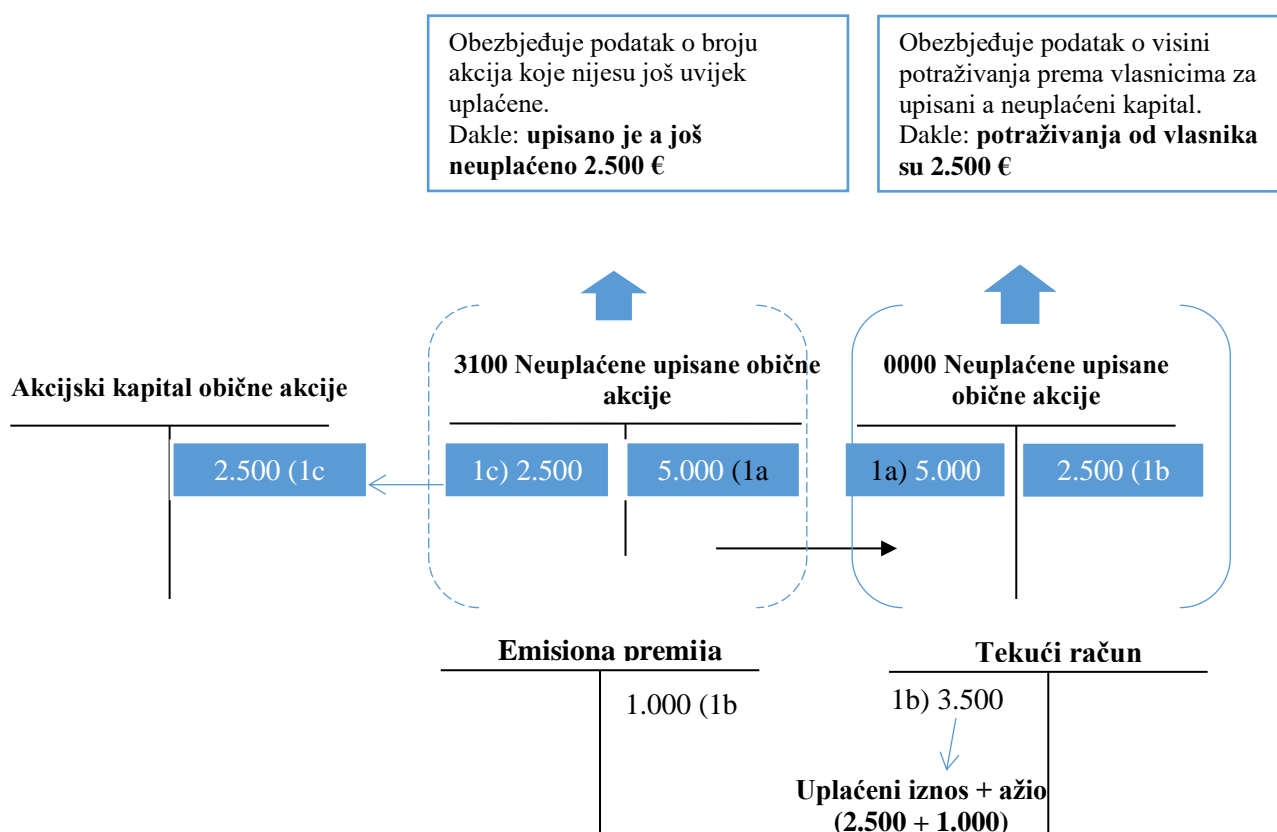
Drugi knjigovodstveni stav se realizuje odobravanjem računa aktive 0000 – Neuplaćene upisane obične akcije za iznos kapitala koji je **uplaćen**, uz istovremeno zaduženje računa – Tekući račun za iznos uplaćenog kapitala i vrijednosti ostvarene emisione premije. Kako su akcionari uplatili 1/2 od upisanog kapitala, to će se račun 0000 odobriti za iznos od 2.500 € (1/2 od 5.000 €, koliko iznosi upisani kapital). Ovdje je bitno istaći da su akcije prodane po tržišnoj vrijednosti (tržišna vrijednost je 6 * 1.000 €/akciji) od 6.000 € koja je veća od nominalne vrijednosti (5 * 1.000 €/akciji) 5.000 €, što znači da je AD ostvarilo emisionu premiju (ažio) u iznosu od 1.000 € (6.000 € (TV) - 5.000 € (NV)). Vrijednost emisione premije se evidentira na potražnoj strani računa Emisiona premija, koji po svom karakteru pripada pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/. Na taj način na računu – Tekući račun će biti ostvaren priliv novčanih sredstava od 3.500 € koji je nastao kao rezultat vrijednosti uplaćenog kapitala (1/2 od 5.000 €) kao i u visine ostvarene emisione premije (1.000 €).

Treći knjigovodstveni stav se realizuje zaduženjem računa 3100 za vrijednost kapitala koji su akcionari uplatili, a što iznosi 2.500 €, uz istovremeno odobrenje za isti iznos računa Akcijski kapital.

²⁶⁹ Napomena: Međutim, ova varijanta nije u skladu sa Zakonom o privrednim društvima u Crnoj Gori, pa nije predviđena Kontnim okvirom i ne knjiži se. U knjigovodstvu se evidentira na dugovnoj strani računa Emisiona premija.

Na kraju, analizom računa pasive – 3100, tj. upoređivanjem dugovnog i potražnog prometa dolazimo do zaključka da je potražni promet (5.000 €) veći od dugovnog prometa (2.500 €) što znači da akcionari nijesu uplatili cijeli iznos kapitala koji su upisali, već su uplatili samo ½, pa stoga saldo nakon ove poslovne promjene iznosi 2.500 €. Dakle, ovaj saldo nas upućuje na zaključak da akcionari treba da uplate još 2.500 €. Takođe, analizom računa aktive – 0000 uviđamo da je dugovni promet (5.000 €) veći od potražnog prometa (2.500 €), što znači da AD potražuje iznos od 2.500 € od akcionara, odnosno očekuje da će da uplate još 2.500 €, budući da su uplatili samo ½ iznosa koji su upisali (5.000 €). Račun – Akcijski kapital treba da pruži podatke o vrijednosti akcija koje su akcionari uplatili. U slučaju AD na računu – Akcijski kapital je evidentiran iznos od 2.500 € jer su akcionari uplatili ½ nominalne (upisane) vrijednosti kapitala.

Napomena: *Na ovaj način na strani PASIVE akcije se razdvajaju na one koje su već uplaćene (prenijete vlasnicima) (evidentirane na rn akcijski kapital) i one koje to još nijesu (rn pasive – 3100)*

Knjiženje u *dnevniku*:

RB	konto	Opis	duguje	potražuje
1a)	0000 3100	Neuplaćene upisane obične akcije Neuplaćene upisane obične akcije – za upisane obične akcije –	5.000	5.000
1b)	2410 0228 0000	Tekući račun Emisiona premija Neuplaćene upisane obične akcije – za uplatu ½ upisanog kapitala i... –	3.500	1.000 2.500

1c)	3100 3000	Neplaćene upisane obične akcije Aksijski kapital obične akcije – za povećanje aksijskog kapitala –	2.500	2.500
-----	--------------	--	-------	-------

Knjigovodstveno evidentiranje na računima **Glavne knjige:**

Primjer: Knjigovodstveno evidentiranje kada pored uloga u novcu postoje i nenovčani ulogi – kada je poznata cijena akcija

Primjer 80:

1) Osnivački kapital AD „MK & A“ DOO prema sporazumu dva osnivača iznosi 60.000 € (50:50). Osnivači na ime uloga unose u akcionarsko društvo:

a) novu opremu za proizvodnju u vrijednosti od 35.000 €,

b) materijal u vrijednosti od 2.000 €,

c) novčani ulog 3.000 €,

d) građevinski objekat čija nabavna vrijednost iznosi 30.000 €, a ispravka vrijednosti iznosi 10.000 €. Statutom društva predviđeno je da akcije budu obične i da nominalna vrijednost iznosi 600 €, koliko iznosi i tržišna.

Svi gore navedeni ulogi su unijeti u društvo, novčana sredstva su uplaćena kod ovlaštene banke i društvo je registrovano.

Knjiženje u dnevniku:

RB	konto ²⁷⁰	Opis	duguje	potražuje
1a)	0000 3100	Neplaćene upisane obične akcije Neplaćene upisane obične akcije – za upisan osnivački kapital –	60.000	60.000
1b)	0220 1010 0231 2410 0228 0000	Građevinski objekti Materijal Oprema za proizvodnju Tekući račun Ispravka vrijednosti građ. objekata Neplaćene upisane obične akcije – za unijete stvari i uplaćen novac –	30.000 2.000 35.000 3.000	10.000 60.000
1c)	3100 3000	Neplaćene upisane obične akcije Aksijski kapital obične akcije – za povećanje aksijskog kapitala –	60.000	60.000

Kupovina i otplata izdatih akcija može se vršiti ne samo u obliku novca, nego u stvarima i pravu. Ukoliko je ulog u AD izvršeno u stvarima (npr. građevinski objekti), postavlja se pitanja po kojoj vrijednosti evidentirati taj ulog (u našem slučaju građevinski objekat) u knjigovodstvu AD. Pravilo je

²⁷⁰ U cilju otklanjanja eventualne zabune kod studenata, u ovom primjeru uvodimo i konta.

da se sredstva (nenovčani ulog) procjenjuje pa time i knjiži po njihovoj tržišnoj (fer) vrijednosti ili pak po tržišnoj vrijednosti akcija, zavisno od toga šta je relevantnije (tačnije)²⁷¹.

Primjer: Knjigovodstveno evidentiranje kada pored uloga u novcu postoje i nenovčani ulozi – kada nije poznata tržišna cijena akcija

Ukoliko preduzeće vrši emisiju i prodaju akcija za nenovčana sredstva (prava, materijalni oblik imovine i sl.) pri čemu nije poznata tržišna vrijednost akcija, onda se za tržišnu vrijednost akcija uzima fer vrijednost sredstva koje se razmjenjuje za akcije.

Primjer 81:

Preduzeće „X“ izdaje 100 redovnih akcija pojedinačne nominalne vrijednosti od 1.000 € u zamjenu za fabričku halu. Tržišna vrijednost fabričke hale je 120.000 €, dok je tržišna cijena akcija nepoznata.

Napomena: Porez na promet nepokretnosti (3% * 120.000) = 3.600 – Zakon o porezu na promet nepokretnosti – član 9.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje:	
NV = Br. akcija * nv redovnih akcije = 100 * 1.000 = 100.000 €	
Tržišna vrijednost fabričke hale = 120.000 €	
Emisiona premija = 120.000 – 100.000 = 20.000 €	
Nabavna vrijednost fabričke hale = 120.000 + 3.600 = 123.600 €	

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	Duguje	potražuje
1a)	Neuplaćene upisane obične akcije Neuplaćene upisane obične akcije – za upisane obične akcije –	100.000	100.000
1b)	Građevinski objekat Emisiona premija Obaveze prema državi Neuplaćene upisane obične akcije – za prodane akcije u stvarima –	123.600	20.000 3.600 100.000
1c)	Neuplaćene upisane obične akcije Akcijski kapital obične akcije – za povećanje akcijskog kapitala –	100.000	100.000

²⁷¹ Nenovčani ulozi procjenjuju se od strane jednog ili više ovlašćenih nezavisnih procjenjivača. Procjenjivač može biti fizičko lice, pravno lice ili firma (ortakluk ili komanditno društvo). Procjena se vrši prije prihvatanja nenovčanog uloga od strane Skupštine akcionara. Izvještaj ovlašćenog procjenjivača i odluka Skupštine akcionara o prihvatanju nenovčanog uloga, dostaviće se CRPS-a u roku od sedam dana od dana prijema rješenja Komisije za hartije od vrijednosti o evidentiranju emisije akcija po osnovu nenovčanog uloga.

Polazeći od naprijed navedenih suštinskih obilježja akcija klasifikovanih prema kriterijumu sadržine prava učešća u dobiti – redovne (obične) i povlašćene (prioritetne) akcije, nerijetko se dešava poslovna transakcija koja uzrokuje njihovu konverziju. Pretvaranje, npr. redovnih u prioritetne akcije, akcionari vrše uz *doplatu*, pri čemu osnovni kapital AD ostaje nepromijenjen, a iznos doplate predstavlja povećanje rezervi.

Pored navedenog, promjene u osnovnom kapitalu mogu da nastanu i po osnovu povećanja i smanjenja. U primjerima koji slijede daju se i pojašnjenja.

Povećanjem osnovnog kapitala:

novim ulozima – novim emitovanjem akcija ili nenovčanim ulozima, uslovnim povećanjem.
pravo pretvaranja obveznica u akcije, odnosno pretvaranje dužničke u vlasničku HOV.

Primjer 82:

Kompanija „MK & A“ DOO AD je postigla saglasnost s imaoima emitovanih obveznica istog preduzeća da iste konvertuje u akcije. Vrijednost obveznica čiji je rok dospijeca godina dana pretvara se u akcije u iznosu od 120.000 €.

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Obaveze po izdatim obveznicama Akcijski kapital – obične akcije – konverzija obveznica u akcije –	120.000	120.000

ili konverzije potraživanja u ulog – ciljnim povećanjem sa izdavanjem novih akcija²⁷²;
povećanjem iz rezervi društva i iz neraspoređenog dobitka prethodne godine;

Primjer 83:

1a) Skupština AD „MK & A“ DOO je donijela odluku o povećanju osnovnog kapitala – običnih akcija iz suviška zakonskih rezervi u iznosu od 30.000 € i iz neraspoređenog dobitka u iznosu od 15.000 €.

1b) Skupština AD „MK & A“ DOO je donijela odluku da se neraspoređena dobit iz ranijih godina u iznosu od 70.000 € usmjerava raspodjelom za sljedeće potrebe: statutarne rezerve 20.000 €; dividende akcionarima 8.000 € i 42.000 € povećanje osnovnog kapitala.

R J E Š E N J E

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Zakonske rezerve Neraspoređena dobit prethodne godine Akcijski kapital – obične akcije – odluka o povećanje osnovn. kapitala –	30.000 15.000	45.000
1b)	Neraspoređena dobit iz ranijih god. Statutarne i druge rezerve Akcijski kapital – obične akcije Obaveze za dividende za obiĉ. akc. – za raspodjelu dobiti iz ranijih god. –	70.000	20.000 42.000 8.000

²⁷² Na primjer namijenjene samo zapošljenima u preduzeću – AD.

Smanjenje osnovnog kapitala takođe je manje-više određeno zakonskom i internom regulativom, a vrši se s namjerom da se poboljša rentabilitetni položaj kompanije, izvrši sanacija i sl. Najčešći oblici smanjenja osnovnog kapitala mogu biti:

redovno smanjenje po osnovu smanjenja nominalne vrijednosti akcija ili spajanjem akcija, koja ima za posljedicu smanjenje aktive, odnosno smanjenje gotovine kao i smanjenje Akcijskog kapitala po osnovu redovnih (i/ili prioriternih) akcija.

zatim tzv. pojednostavljeno smanjenje osnovnog kapitala izazvano potrebama pokrivanja gubitaka ili prenosa sredstava u obavezne rezerve.

Primjer 84:

1) Skupština AD „MK & A“ DOO je odlučila da pokrije gubitak iz prethodne godine u iznosu od 150.000 € na teret smanjenja osnovnog kapitala.

2) AD „RF“ je odlučilo da pokrije gubitak iz prethodne godine u iznosu od 100.000 €, na teret rezervi po osnovu ponovne procjene.

R J E Š E N J E

Knjiženje u **dnevniku**:

RB	Opis	duguje	potražuje
1)	Akcijski kapital – obične akcije Gubitak ranijih godina – za pokriće gubitka –	150.000	150.000
2)	Rezerve po osnovu ponovne procjene Gubitak ranijih godina – za pokriće gubitka iz revalor. rezer. –	100.000	100.000

Na kraju, s računovodstvenog aspekta bitno je poznavati i situaciju usitnjavanja akcija.²⁷³ Riječ je o situaciji koja nastaje onda kada je tržišna cijena akcija previše visoka tako da ne omogućava dobro trgovanje. Ukoliko se AD odluči na usitnjavanje, dolazi do:

- smanjenja nominalne i tržišne vrijednosti akcija,
- povećanja broja emitovanih akcija, ali ne i *odobrenih* (saldo na računu sopstveni kapital ostaje nepromijenjen, samo se mijenja njegova struktura).

Dakle, usitnjavanje akcija ima odraz na emitovani i otvoreni kapital društva.

Primjer 85:

1) 12. septembra 2021. godine, kompanija „BM & A“ AD ima van preduzeća 10.000 akcija 5 €/a. Tržišna vrijednost je 70 €/a. Kompanija planira usitnjavanje akcija (1:2).

R J E Š E N J E

Pojašnjenje: **1:2** znači da akcionar umjesto jedne akcije dobija dvije nove, odnosno da se svaka postojeća akcija „dijeli“, „cijepa“ na dvije.

Posljedice usitnjavanja akcija:

- smanjuje se nominalna vrijednost akcija (sada je 2,5 €/a);
- povećava se broj emitovanih akcija van preduzeća (sada 20.000);

Napomena: Usitnjavanjem akcija **ne mijenja se saldo na računu sopstveni kapital**. Kao potvrdu navedenom, dajemo primjer (veza s prethodnim primjerom):

²⁷³ Npr. Odbor direktora kompanije može donijeti odluku da se izvrši usitnjavanje akcija u srazmjeri 1:2, što zapravo znači da se svaka postojeća akcija dijeli na dvije nove (imaju upola nižu tržišnu i nominalnu vrijednost).

	Broj akcija * cijena po akciji	Vrijednost sopstvenog kapitala
Ranije (prije usitnjavanja)	<i>30.000 * 5 €/akciji</i>	150.000€
Sada (poslije usitnjavanja)	<i>60.000 * 2.5 €/akciji</i>	150.000€

ZAKLJUČAK: Vrijednost na računu sopstveni kapital je nepromijenjena (saldo je ostao isti (150.000 €)). Došlo je samo do promjene **strukture**.

Navedenu promjenu je potrebno „**dokumentovati**“ (knjiži se u dnevniku u dijelu koji nije sastavni dio dvojnog knjigovodstva).

Npr: 12. septembar 2021. godina

10.000 redovnih akcija nominalne vrijednosti 5 €/a koje su izdate i nalaze se van preduzeća su podijeljene na 1:2, što je rezultiralo iznosom od 20.000 redovnih akcija nominalne vrijednosti 2,5 €/a, koje su izdate i kojima se trguje.

2.2.2. Pozajmljeni kapital /Obaveze/ – klasa 4

Prema Pravilniku o Kontnom planu, obaveze se evidentiraju u okviru **klase 4** i čine ih:

- 41 – DUGOROČNE OBAVEZE**
- 42 – KRATKOROČNE FINANSIJSKE OBAVEZE**
- 43 – OBAVEZE IZ POSLOVANJA**
- 44 – OBAVEZE IZ SPECIFIČNIH POSLOVA**
- 45 – OBAVEZE PO OSNOVU ZARADA I NAKNADA ZARADA**
- 46 – OSTALE OBAVEZE**
- 47 – OBAVEZE ZA POREZ NA DODATU VRIJEDNOST**
- 48 – OBAVEZE ZA OSTALE POREZE, DOPRINOSE I DRUGE DAŽBINE**

2.2.2.1. Dugoročne obaveze

Dugoročne obaveze predstavljaju pozajmljeni kapital koji treba da se vrati u periodu koji je duži od jedne godine. Evidentiraju se u grupi računa 41 i obuhvataju sljedeće sintetičke račune:

- 410 – Obaveze koje se mogu konvertovati u kapital*
- 411 – Obaveze prema matičnim i zavisnim pravnim licima*
- 412 – Obaveze prema ostalim povezanim pravnim licima*
- 413 – Obaveze po emitovanim hartijama od vrijednosti u periodu dužem od godinu dana*
- 414 – Dugoročni krediti u zemlji*
- 415 – Dugoročni krediti u inostranstvu*
- 419 – Ostale dugoročne obaveze*

U nastavku predmet našeg razmatranja će biti sintetički račun *414 – Dugoročni krediti u zemlji*.

Dugoročni krediti se po pravilu koriste za pribavljanje/kupovinu ili izgradnju stalne imovine kao i za finansiranje nabavke trajnih obrtnih sredstava. Dugoročnim kreditom smatraju se svi zajmovi s rokom vraćanja dužim od godinu dana. Odobravanje dugoročnih kredita – novčanih ili robnih vrši se po pravilu na osnovu odgovarajućih zahtjeva i sklopljenih ugovora kojim se utvrđuju međusobna prava i obaveze između davaoca i korisnika kredita u pogledu visine kredita, učešća, visine kamate, dokumentacije (Investicionog elaborata), rokova vraćanja, načina realizacije kredita i sl. Najčešće se iznos odobrenog kredita ne uplaćuje direktno na žiro račun tražioca, već kreditor isplaćuje obaveze tražioca prema dobavljačima – povjeriocima. To znači da momenat odobrenja kredita nije momenat nastanka obaveze, pa se kao takav knjigovodstveno ne evidentira. Stoga, obaveza nastaje u momentu kada kreditor izvrši isplatu obaveze prema dobavljačima za odnosnu stalnu imovinu, za čije je izmirenje ugovoren kredit, tako da je to ujedno i momenat koji podliježe *knjigovodstvenom obuhvatanju*²⁷⁴.

Primjer 86:

1) Poslovna banka je na osnovu zahtjeva i odluke odobrila dugoročni finansijski kredit „MK & A“ DOO u iznosu od 40.000 € i isti iznos uplatili na tekući račun.

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	duguje	potražuje
1)	Tekući račun Dugoročni krediti u zemlji – za odobren i uplaćen kredit –	40.000	40.000

2.2.2.2. Kratkoročne obaveze

Tekuće (kratkoročne) obaveze obuhvataju takođe finansijske obaveze ali sa još kraćim vremenom dospijea. Čini ih veliki broj raznovrsnih obaveza s mogućnošću klasifikovanja na različite načine. Dakle, grupu konta **42, 43, 44, 45, 46 i 47**, prema Kontnom okviru u skladu s MSFI, sačinjavaju sljedeće kategorije obaveza:

42 – KRATKOROČNE FINANSIJSKE OBAVEZE

420 – Kratkoročni krediti od matičnih i zavisnih pravnih lica

421 – Kratkoročni krediti od ostalih povezanih pravnih lica

422 – Kratkoročni krediti u zemlji

423 – Kratkoročni krediti u inostranstvu

424 – Dio dugoročnih kredita koji dospijeva do jedne godine

425 – Dio ostalih dugoročnih obaveza koje dospijevaju do jedne godine

426 – Obaveze po kratkoročnim hartijama od vrijednosti

427 – Obaveze po osnovu stalnih sredstava i sredstava obustavljenog poslovanja namijenjenih prodaji

429 – Ostale kratkoročne finansijske obaveze

43 – OBAVEZE IZ POSLOVANJA

430 – Primljeni avansi, depoziti i kaucije

²⁷⁴ Kao što se da zapaziti, na ovaj način je došlo do konverzije kratkoročne obaveze (obaveze prema dobavljaču) dugoročnom obavezom.

- 431 – Dobavljači – matična i zavisna pravna lica
- 432 – Dobavljači – ostala povezana pravna lica
- 433 – Dobavljači u zemlji
- 434 – Dobavljači u inostranstvu
- 439 – Ostale obaveze iz poslovanja
- 44 – OBAVEZE IZ SPECIFIČNIH POSLOVA**
- 440 – Obaveze prema uvozniku
- 441 – Obaveze po osnovu izvoza za tuđ račun
- 442 – Obaveze po osnovu komisione i konsignacione prodaje
- 449 – Ostale obaveze iz specifičnih poslova
- 45 – OBAVEZE PO OSNOVU ZARADA I NAKNADA ZARADA²⁷⁵**
- 46 – OSTALE OBAVEZE**
- 460 – Obaveze po osnovu kamata i troškova finansiranja
- 461 – Obaveze za dividende
- 462 – Obaveze za učešće u dobitku
- 463 – Obaveze prema zapošljenima
- 464 – Obaveze prema članovima Upravnog i Nadzornog odbora
- 465 – Obaveze prema fizičkim licima za naknade po ugovorima
- 469 – Ostale obaveze
- 47 - OBAVEZE ZA POREZ NA DODATU VRIJEDNOST**

Pored raznovrsnosti i kratkih rokova dospijea, ova kategorija kratkoročnih finansijskih obaveza – izvora pozajmljenih sredstava, se karakteriše i njihovim pojavljivanjem samo u novčanom obliku kao i bitnim uticajem na likvidnost preduzeća.

2.2.2.2.1. Kratkoročni krediti u zemlji

Kratkoročni krediti se odobravaju s rokom vraćanja kraćim od jedne godine, a obično se njima finansiraju povremene i privremene potrebe u vezi s obrtnim sredstvima. Kao kreditori se mogu pojaviti banke, preduzeća, druge organizacije i institucije, pa je stoga moguće izvršiti njihovu klasifikaciju na:

- kratkoročne kredite od povezanih preduzeća,
- kratkoročne kredite u zemlji,
- kratkoročne kredite u inostranstvu i
- ostale kratkoročne finansijske obaveze.

Kratkoročni krediti mogu takođe biti u novčanom i robnom obliku. Odobreni novčani kratkoročni krediti se po pravilu uplaćuju na žiro račun tražioca. Korišćenje kratkoročnih kredita takođe je predmet međusobnog ugovaranja između tražioca – korisnika kredita i davaoca kredita – kreditora.

Primjer 87:

²⁷⁵ Detaljnije u dijelu Troškova zarada i naknada zarada.

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je podiglo kratkoročni kredit kojim će finansirati nabavku materijala u iznosu od 5.000 €. Kredit je odobren sa rokom vraćanja od pola godine i kamatnom stopom od 5% mjesečno.

2) Kredit je vraćen u ugovorenom roku, po izvodu banke.

Napomena: $\text{Obračun kamate} = \text{glavnica} * \text{mjesečna kamata} = 5.000 * 0,05 = 250$ mjesečni iznos kamate. Kako je u pitanju šest mjeseci imamo $250 * 6 = 1.500$ € – ukupan iznos kamate.

R J E Š E N J E

Knjiženje u **dnevniku**²⁷⁶:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1a)	Materijal Kratkoročni kredit – za primljeni kratkoročni kredit –	5.000	5.000
1b)	Kratkoročni kredit Finansijski rashodi Tekući račun – za odobren i uplaćen kredit –	5.000 1.500	6.500

2.2.2.2.2. Obaveze iz poslovanja

Tekuće obaveze prema dobavljačima

Tekuće obaveze prema dobavljačima u najvećem broju slučajeva nastaju kupovinom od dobavljača odgovarajućih faktora procesa rada (sredstava za rad, predmeta rada, itd.). **Visina, rok i način** izmirenja obaveze prema dobavljaču je naznačena u knjigovodstvenom dokumentu – fakturi, dok se vrednovanje obaveza vrši u visini nominalne vrijednosti koja je proistekla iz određene poslovne ili finansijske transakcije, odnosno u visini očekivane isplate po tom osnovu ukoliko je ona viša.

U principu, **visina** obaveze prema dobavljačima nije fiksna kategorija. Nerijetko se dešava, posebno u situaciji kad dobavljači žele da unaprijede svoju poslovnu politiku da odobre popuste (diskonte) kupcima u namjeri da stimulišu samu prodaju kao i količinu narudžbe elemenata procesa proizvodnje, ubrzaju i/ili osiguraju naplatu svojih potraživanja od kupaca, obezbijede dugoročnu saradnju i sl. Od posebne važnosti, posebno s računovodstvenog aspekta su sljedeće kategorizacije popusta:

- koji su **poznati u trenutku prijema** elemenata procesa proizvodnje;
- koji **nijesu poznati u trenutku prijema**, nego se odobravaju naknadno.

Uobičajeno je da se obaveza prema dobavljaču, prethodno definisana ugovorom i navedena u fakturi izmiri u određenom **roku**, koji obično iznosi 15 dana od dana prijema robe i fakture. Tako npr., ukoliko je na fakturi navedeno „n/15“ („neto petnaest“) to znači da faktura dopijeva za naplatu petnaest dana od dana njenog izdavanja. Usko povezano s prethodno navedenim, svi popusti kao određeni stimulacioni mehanizmi dobavljača su takođe obično navedeni u fakturi te kao takvi predstavljaju sastavni dio prodajnog ugovora. Jedna od takvih stimulativnih mjera dobavljača upućena kupcu jeste

²⁷⁶ Napomena: Navedeno knjiženje pod pretpostavkom da se periodični rezultat obračunava pologodišnje, a ne mjesečno.

kasa skonto. Kasa skonto je uobičajeno naveden na knjigovodstvenom dokumentu – fakturi. Odobreni kasa skonto ne znači ujedno i da je iskorišćen od strane kupca, i to je veoma bitno znati, posebno zbog knjigovodstvenog evidentiranja. Dakle, **kasa skonto** se odobrava kupcu ukoliko je svoju obavezu izvršio u propisanom roku i obično iznosi 2–5% od fakturne vrijednosti. **Na primjer:** Kupcu je odobren kasa skonto **1/5**. Klauzula „1/5“ znači da ukoliko kupac plati u roku od 5 dana, biće mu odobren **popust** u iznosu od 1%. Navedeni oblici popusta ne mogu biti obračunati pri prijemu elemenata procesa rada kao i pri izradi kalkulacije, budući da njihova realizacija zavisi od toga da li će kupac blagovremeno ispuniti svoju obavezu ili ne.

U pogledu **načina plaćanja**, kupcu stoji na raspolaganju nekoliko alternativa. Pored toga, za plaćanje:

- bez odlaganja se koristi – ček,
- s rokom do 15 dana se koristi – *virman*²⁷⁷,
- s rokom do 90 dana se koristi – *mjenica*²⁷⁸.

U praksi često dominira *gotovinski način* plaćanja obaveze prema dobavljaču. Ček se uobičajeno koristi kao ekvivalent gotovine, ali i kao sredstvo za isplatu obaveze prema dobavljačima bez odlaganja. Ukoliko se mjesto izdavanja čeka poklapa s mjestom njegove naplate, to se isti može podnijeti za naplatu u roku od 8 dana, odnosno ako su mjesta različita, rok njegove naplate je obično 15 dana.

Mjениčna obaveza

Hartija od vrijednosti koja se često koristi kao sredstvo obezbjeđenja odloženog plaćanja obaveze prema dobavljaču i koja može da glasi na neograničene iznose se naziva *mjenica*.²⁷⁹ Lica koja se javljaju kod mjenice su: a) izdavalac mjenice (trasant); b) subjekt koji je primio mjenicu (trasat) i, c) subjekt (obično banka) koji garantuje da će mjenica biti isplaćena (avalista, garant ili jemac).

U pogledu roka dospijeca mjenice, moguće je da se jave dvije situacije:

- *rok dospijeca mjenice je jednak roku isplate obaveze prema dobavljaču*, tako da imalac mjenice nema pravo na naplatu pasivne kamatne stope, budući da se u navedenom slučaju mjениčna obaveza poklapa sa obavezom prema dobavljaču i
- *rok dospijeca mjenice je duži od roka isplate obaveze prema dobavljaču*, tako da se pojavljuje pasivna kamatna stopa kao pravo nadoknade imaoocu mjenice za period za koji kreditira dužnika.

$$\text{Kamata na rok dospijeca} = \frac{\text{Glavnica} * \text{Rok dospijeca} * \text{Godišnja kamatna stopa}}{365}$$

Obračunati iznos kamate se obuhvata preko korektivnog računa – Ispravka vrijednosti mjениčnih obaveza.

Primjer 88:

²⁷⁷ Uplatnica za bezgotovinsko plaćanje se zove virman. Kad firma plaća račun drugoj firmi preko banke, ne gotovinski.

²⁷⁸ Detaljnije o atributima mjenice i o njenim ostalim karakteristikama pogledati: Škarić-Jovanović, K., Radovanović, R., op. cit., str. 165.

²⁷⁹ Mjenicu kao sredstvo plaćanja najčešće koriste kompanije koje prodaju robu velike vrijednosti, tako da se navedena HOV može upotrijebiti kao sredstvo finansiranja, prodavanjem iste banci. Detaljnije o navedenom pogledati: Gray, S., Needles, B., op. cit., str. 246–250.

1) Preduzeće „MK & A“ DOO, koje je kupac, nije u mogućnosti da u roku izvrši obavezu prema dobavljaču pa izdaje mjenicu. Dug je 5.000 €, rok dospjeća mjenice = 50 dana i kamata 10% godišnje.

2) Na dan dospjeća, izvršena je isplata po osnovu navedene obaveze.

Izvršiti potrebna knjiženja.

Pojasňenje: U ovom dijelu treba razlikovati dva događaja: nelikvidnost kupaca i dospjeće mjenice za naplatu.

I događaj: nelikvidnost kupca

U ovom trenutku obaveza prema dobavljaču prerasta u mjeničnu obavezu, što zapravo znači da se račun – Dobavljač zadužuje za visinu obaveze, a odobrava račun – Mjenična obaveza za visinu obaveze prema dobavljaču uvećanu za obračunatu kamatu.

Obračun kamate: Kamata = $\frac{(5.000 * 50 * 0,1)}{365} = 68,5 \text{ €}$

Mjenična obaveza: Iznos glavnice (5.000) + obračunata kamata (68,5) = 5.068,5 €

II događaj: dospjeće mjenice za naplatu

Knjiženje u *dnevniku*²⁸⁰:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Dobavljač Ispravka vrijednosti mjeničnih obaveza Mjenične obaveze – Za izdatu mjenicu –	5.000 68,5	5.068,5
2)	Mjenične obaveze Tekući račun – Za isplaćene mjenične obaveze –	5.068,5	5.068,5
2a)	Finansijski rashod Ispravka vrijednosti mjeničnih obaveza – Za nastali fin. rashod –	68,5	68,5

Obveznica

Obveznica je dužnička hartija od vrijednosti koja vlasniku, odnosno kreditoru (povjerilac) daje pravo da po dospjeću od izdavaoca naplati iznos koji je naznačen na obveznici, kao i pravo na naplatu pripadajuće kamate.²⁸¹ Uobičajeno je da se kamata koja predstavlja ugovorenu obavezu kompanije izdavaoca plaća na kraju godine, dok se glavnica može isplaćivati godišnje ili po roku dospjeća obveznice. Zapaža se da su obveznice po svom karakteru dosta slične dugoročnom ili kratkoročnom kreditu. Razlika je u tome što odobravanjem dugoročnog kredita preduzeće dobija znatan iznos novčanih sredstava samo od strane jednog kreditora (npr. banke), dok je emisijom obveznica preduzeće u mogućnosti da dođe do velike svote novca ali od različitih ulagača čime pojedinačni ulogi ne moraju da budu veliki. Upravo iz tog razloga, *obveznice* preduzeća se svrstavaju u kategoriju najznačajnijeg oblika dugoročno pozajmljenih izvora.

²⁸⁰ Napomena: Pretpostavka da se obračun periodičnog rezultata vrši na polugodišnjem nivou.

²⁸¹ Detaljnije o tome pogledati: Škarić-Jovanović, K., Radovanović., R., op. cit., str. 103–105.

Obveznice u principu imaju dosta dug period dospijea, koji nerijetko iznosi 20 ili 30 godina. Dug period dospijea ne znači da imaoći obveznice moraju da čekaju navedeni period, nego je mogu prodati na berzi po trenutnoj tržišnoj cijeni.

Knjigovodstveno, veoma je bitno raspolagati informacijom da li se obveznice kupuju po cijeni koja je **viša ili niža** od nominalne vrijednosti, iz sljedećih razloga: a) za visinu nominalne vrijednosti zadužio bi se račun ulaganja, odnosno dugoročne obveznice, dok bi se za visinu razlike zadužio, odnosno odobrio račun premija/diskont koji se amortizuje tokom vijeka trajanja obveznice. Amortizacija se može obračunati linearnom ili metodom efektivnih kamata.

Primjer 89:

I situacija:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO AD je 22. aprila 2021. godine kupilo obveznicu nominalne vrijednosti od 15.000 € sa rokom dospijea od sedam godina pri kamatnoj stopi od 11%.

2) Na dan bilansa (31. 12. 2014. godine), izvršiti knjiženje naplaćenih kamata.

Pojašnjenje: Kod emitovanja obveznica, s knjigovodstvenog aspekta su bitna dva događaja:

I događaj: Kupovina obveznica

II događaj: Obračun kamate = kamata * nominalna vrijednost = 11% * 15.000 = **1.650 €**

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Obveznice sa rokom dospijea preko godinu dana Tekući račun – Za kupljenu dugoročnu obveznicu –	15.000	15.000
2)	Tekući račun Prihodi od kamate – Za naplaćene kamate na obveznice –	1.650	1.650

II situacija:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je emitovalo obveznicu na dan 1. 1. 2021. godine i po tom osnovu ima obavezu u iznosu od 10.000 €.

2) Prema izvodu poslovne banke isplaćena je obaveza po osnovu obveznice. Anuitetski kupon sadrži glavnica u iznosu od 750 € i kamatu u iznosu od 250 €.

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Tekući račun Obveznice sa rokom dospijea preko godinu dana – Za emitovanu dugoročnu obveznicu –	10.000	10.000
2)	Obveznice sa rokom dospijea preko godinu dana Finansijski rashodi Tekući račun – Izvod –	750 250	1.000

Zadaci

Zadaci – pojašnjenje

Zadatak 6: Kapital

PRIMJER 6.1.

Akcionarsko društvo koje se bavi proizvodnjom automobila na dan upita ima vrijednost bruto imovine od 357.000 €, pri čemu nam je rečeno da obaveze kompanije iznose 89.000 €. Na osnovu informacija koje su date o sopstvenom kapitalu društva pokušajte da izračunate vrijednost stavki u okviru kapitala i otvorite račune glavne knjige samo za stavke kapitala:

– Tokom životnog vijeka preduzeća, emitovano je 1.500 običnih i 260 prioritetnih akcija. Nominalna vrijednost običnih akcija je 126 €, dok je nominalna vrijednost prioritetnih akcija 130 €.
– Od emitovanog kapitala poništeno je 200 običnih akcija.
– Primarna (prva) emisija akcija je vršena po nominalnoj vrijednosti. Ipak, 500 običnih akcija je emitovano po emisionoj vrijednosti koja je za 10% veća od nominalne, dok je 60 prioritetnih akcija emitovano po vrijednosti koja je 12% veća od nominalne.
– Kompanija je u toku godine, po prvi put, usvojila model revalorizacije za pojedina osnovna sredstva. Utvrđeno je da je ukupan iznos za koju je vrijednost osnovnih sredstava korigovana pozitivan, i iznosi 1.100 €.
– Statutom kompanije određeno je da će rezerve koje propisuje ovaj akt iznositi 20.000 €.
– Kompanija je u prethodnoj godini ostvarila dobitak od 42.064 €.

RJEŠENJE

Kako bismo izračunali koliki je akcijski kapital preduzeća, pomnožićemo vrijednost akcija sa brojem akcija (i za obične i za prioritetne akcije). Na kraju, oduzećemo akcije koje su poništene da bismo utvrdili trenutni kapital.

Akcijski kapital:

$$1.500 * 126 \text{ €} + 260 * 130 \text{ €} - 200 * 126 \text{ €} = 189.000 + 33.800 - 25.200 = 222.800 - 25.200 = 197.600 \text{ €}$$

Iznos novca po kojem su akcije plaćene (emitovane) je veći od nominalne vrijednosti. Razlika između emisione i nominalne vrijednosti je emisiona premija. Možemo je izračunati tako što ćemo emisionu premiju po akciji pomnožiti sa brojem akcija:

Emisiona premija po običnoj akciji:

$$126 * 10\% = 12,6 \text{ €}$$

Emisiona premija po prioritetnoj akciji:

$$130 * 12\% = 15,6 \text{ €}$$

$$\text{Emisiona premija: } 500 * 12,6 + 60 * 15,6 = 6.300 + 936 = 7.236 \text{ €}$$

Ukoliko dođe do usvajanja modela revalorizacije u preduzeću, iznos novca za koji smo korigovali (uvećali) vrijednost imovine se evidentira na računu Revalorizacione rezerve. Po tom osnovu, naše rezerve po osnovu ponovne procjene su 1.100 €.

Rezerve po osnovu ponovne procjene: 1.100 €

Rezerve koje su utvrđene Statutom su statutarne rezerve.

Statutarne rezerve: 20.000 €

D Akcijski kapital P		D Emisiona premija P		D Statutarne rezerve P	
25.200	222.800		7.236		20.000

D Rezerve po osnovu pp ²⁸² . P		D Neraspoređeni dobitak P	
	1.100		42.064

PRIMJER 6.2.

Donešena je odluka da „BM & A“, porodična firma i društvo s ograničenom odgovornošću, postaje akcionarsko društvo. Osnivački kapital preduzeća iznosi 103.000 €. Osnivač na ime uloga unosi u akcionarsko društvo:

- Nekretninu vrijednosti 40.000 €
- Opremu nabavne vrijednosti 50.000 €, a ispravke vrijednosti 15.000 €
- Vozilo sadašnje vrijednosti 7.500 €, nabavne vrijednosti 11.000 €
- Biološka sredstva u vrijednosti 10.500 €
- Materijal u vrijednosti 10.000 €

Statutom je određeno da će nominalna vrijednost običnih akcija iznositi 25 €. Ulozi su unijeti u društvo i uplaćena su novčana sredstva kod ovlaštene banke, te je akcionarsko društvo registrovano.

Otvorite poslovne knjige preduzeća, a zatim evidentirajte nastale poslovne promjene hronološki i sistematski:

1. Skupština je donijela odluku u povećanju osnovnog kapitala. Odbor je odobrio emisiju 1.000 običnih akcija nominalne vrijednosti 25 € po akciji i 200 prioriternih akcija nominalne vrijednosti 28 € po akciji. Akcije su upisane u potpunosti, pri čemu je postojala emisiona premija od 15% od nominalne vrijednosti za obične akcije i 12% za prioritne akcije. Akcije su u cjelosti uplaćene na tekući račun preduzeća (izvod).
2. Skupština akcionara je donijela odluku da se izvrši zamjena 1.000 prioriternih akcija nominalne vrijednosti 28 € po akciji u 1.000 običnih akcija nominalne vrijednosti 25 € po akciji. Razlika je isplaćena akcionarima putem tekućeg računa.
3. Donijeta je odluka o usitnjavanju akcija 1:2.
4. Otkupljeno je 250 običnih sopstvenih akcija po nominalnoj vrijednosti (odluka i izvod).
5. Preduzeće nije uspjelo u roku od godinu dana da proda otkupljene sopstvene akcije, pa je donijelo odluku da se akcije ponište.

²⁸² Značenje skraćenice pp. je ponovne procjene.

Ukoliko usitnjavanje akcija ne knjižimo, da li ovaj događaj uopšte ima knjigovodstveni značaj za preduzeće?

RJEŠENJE

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
0)	0000 Neuplaćene upisane obične akcije	103.000	
	3100 Neuplaćene upisane obične akcije		103.000
	<i>za upisan osnivački kapital</i>		
0)	Nekretnine	40.000	
	Oprema	50.000	
	Vozila	11.000	
	Biološka sredstva	10.500	
	Materijal	10.000	
	Ispravka vrijednosti opreme		15.000
	Ispravka vrijednosti vozila		3.500
	000 Neuplaćene upisane obične akcije		103.000
	<i>za unijete stvari i uplaćen novac</i>		
0)	3100 Neuplaćene upisane obične akcije	103.000	
	Akcijski kapital obične akcije		103.000
	<i>za povećanje akcijskog kapitala</i>		
1a)	0000 Neuplaćene upisane obične akcije	25.000	
	0000 Neuplaćene upisane prioritetne akcije	5.600	
	3100 Neuplaćene upisane obične akcije		25.000
	3100 Neuplaćene upisane prioritetne akcije		5.600
	<i>Odluka</i>		
1b)	Tekući račun	35.022,00	
	000 Neuplaćene upisane obične akcije		25.000,00
	000 Neuplaćene upisane prioritetne akcije		5.600,00
	Emisiona premija		4.422,00
	<i>Izvod</i>		
1c)	3100 Neuplaćene upisane obične akcije	25.000	
	3100 Neuplaćene upisane prioritetne akcije	5.600	
	Akcijski kapital obične akcije		25.000
	Akcijski kapital prioritetne akcije		5.600
	<i>Odluka</i>		
2)	Akcijski kapital prioritetne akcije	28.000	
	Akcijski kapital obične akcije		25.000
	Tekući račun		3.000
	<i>odluka, izvod</i>		
3)	<i>Navedena promjena ne mijenja vrijednost kapitala, ali je neophodno „dokumentovati“ – nova nominalna vrijednost akcija je $25/2 = 12,5\text{€}$</i>		
4a)	Otkupljene sopstvene akcije	3.125	
	Tekući račun		3.125
	<i>izvod, odluka</i>		
4b)	Akcijski kapital – obične akcije	3.125	
	Otkupljene sopstvene akcije		3.125

Odluka o usitnjavanju akcija neće promijeniti saldo na nekom od računa u glavnoj knjizi. Ipak, ono što je bitno jeste da će ova promjena svakako imati uticaja na dalje poslovanje preduzeća, a samim tim i knjigovodstvenu evidenciju. S obzirom na to da će se nominalna cijena akcija smanjiti, svaka nova emisija/otkup će se vršiti po novoj, manjoj cijeni. Zamislite da treba da evidentirate otkup 100 akcija preduzeća, a nemate zabilješku da se cijena akcije upola smanjila. U tom slučaju ćete unijeti u knjigovodstvenu evidenciju vrijednost koja je duplo veća nego što bi trebalo i napraviti grešku u knjiženju.

PRIMJER 6.3.

U tabeli je dat promet na računima glavne knjige akcionarskog društva „MK & A“, zaključno sa danom 31. 3. 20XX. godine. Prenesite dato stanje na račune glavne knjige i sastavite Bilans stanja. Nakon toga, hronološki i sistematski evidentirajte sljedeće promjene, imajući u vidu da nominalna vrijednost običnih akcija iznosi 125 €:

RB	Naziv računa	Duguje	Potražuje
1	Dugoročni finansijski plasmani	36.000	24.000
2	Emisiona premija	2.000	11.000
3	Dugoročni krediti	12.000	34.600
4	Roba	18.700	2.700
5	Otkupljene sopstvene akcije	1.300	2.600
6	Revalorizacione rezerve	6.300	21.000
7	Nekretnine	75.000	19.000
8	Akcijski kapital – obične akcije	0	60.000
9	Oprema	64.000	27.000
10	Kratkoročni finansijski plasmani	8.500	4.500
11	Obaveze po izdatim obveznicama	1.500	10.000
12	Neraspoređeni dobitak	0	11.500
13	0000 Neuplaćeni upisani kapital	50.000	30.000
14	3100 Neuplaćeni upisani kapital	30.000	5.000
UKUPNO:		305.300	262.900

1. Donijeta je odluka o povećanju akcijskog kapitala. Akcijski kapital će biti uvećan od polovine neraspoređenog dobitka.
2. Akcionari su uplatili cjelokupan iznos preostalog upisanog kapitala (izvod). Akcije su kupljene po nominalnoj vrijednosti.
3. Otkupljene akcije nijesu prodane u roku od godinu dana, pa je društvo donijelo odluku o poništavanju.

4. Skupština akcionara je donijela odluku o emitovanju dodatnih akcija – emitovano je 50 običnih akcija emisione vrijednosti 130 €. Odmah je uplaćena polovina akcija kao i čitava emisiona premija od strane akcionara.
5. Društvo je postiglo dogovor sa vlasnicima obveznica da se iste konvertuju u kapital. Vrijednost obveznica čiji je rok dospijeca godinu dana se pretvara u akcije u potpunom iznosu preostale obaveze po izdatim obveznicama.
6. Kupljene su akcije preduzeća „Tesla“. U pitanju je 20 akcija tržišne cijene 412 € po akciji (izvod, odluka).

Da li može doći do situacije da je saldo računa 000 Neuplaćeni upisani kapital veći od salda računa 3100 Neuplaćeni upisani kapital?

Zbog čega bi akcionarsko društvo željelo da izda obveznice? U kom dijelu pasive se nalaze akcije preduzeća, a u kojem obveznice? Da li može doći do situacije da obveznice knjižimo na strani aktive?

RJEŠENJE

BILANS STANJA			
Aktiva		Pasiva	
Neuplaćeni upisani kapital	20.000,00	Neuplaćeni upisani kapital	20.000,00
Stalna imovina	105.000,00	Sopstveni kapital	95.200,00
Nekretnine	56.000,00	Akcijski kapital – obične akcije	60.000,00
Oprema	37.000,00	Emisiona premija	9.000,00
Dugoročni finansijski plasmani	12.000,00	Revalorizacione rezerve	14.700,00
		Neraspoređeni dobitak	11.500,00
Obrtna imovina	21.300,00	Obaveze	31.100,00
Roba	16.000,00	Dugoročni krediti	22.600,00
Otkupljene sopstvene akcije	1.300	Obaveze po izdatim obveznicama	8.500,00
Kratkoročni finansijski plasmani	4.000,00		
UKUPNO:	146.300,00	UKUPNO:	146.300,00

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1)	Neraspoređeni dobitak	5.750	
	Akcijski kapital		5.750
	<i>Odluka</i>		
2a)	0000 Neuplaćene upisane obične akcije	20.000	
	31000 Neuplaćene upisane obične akcije		20.000
	<i>za upisane obične akcije</i>		
2b)	Tekući račun	20.000	
	0000 Neuplaćene upisane obične akcije		20.000
	<i>za uplatu upisanog kapitala</i>		
2c)	31000 Neuplaćene upisane obične akcije	20.000	
	Akcijski kapital		20.000
	<i>za povećanje akcijskog kapitala</i>		
3)	Akcijski kapital	1.300	
	Otkupljene sopstvene akcije		1.300
	<i>Odluka</i>		

4a)	0000 Neuplaćene upisane obične akcije	6.250	
	3100 Neuplaćene upisane obične akcije		6.250
	<i>za upisane obične akcije</i>		
4b)	Tekući račun	3.375	
	Emisiona premija		250
	0000 Neuplaćene upisane obične akcije		3.125
	<i>za uplatu upisanog kapitala</i>		
4c)	31000 Neuplaćene upisane obične akcije	3.125	
	Akcijski kapital		3.125
	<i>za povećanje akcijskog kapitala</i>		
5)	Obaveze po izdatim obveznicama	8.500	
	Akcijski kapital		8.500
	<i>konverzija obveznica u akcije</i>		
6)	Dugoročni finansijski plasmani	8.240	
	Tekući račun		8.240
	<i>izvod, odluka</i>		

U računovodstvu se ne može desiti situacija da saldo računa 0000 Neuplaćeni upisani kapital bude različit od računa 3100 Neuplaćeni upisani kapital, jer predstavljaju istovjetne račune koji nam daju važne informacije – koja je vrijednost akcija koja je emitovana u preduzeću, kao i koliko od tog iznosa akcionari tek treba da uplate. Ipak, ukoliko evidentiramo promjenu na jednom računu, ali ne i na drugom u cjelokupnom knjigovodstvenom stavu, znači da smo napravili grešku u knjiženju.

Emisija akcija je način da akcionarsko društvo prikupi dodatan kapital. Ipak, ovo nije jedini način da se dođe do kapitala. Naime, preduzeće može da se zaduži kod neke od banaka (dugoročni/kratkoročni krediti), ali takođe može i da izda obveznice. Obveznice su način da se dođe do kapitala putem emisije hartija od vrijednosti koje nose određenu kamatu onom ko ih kupi. Akcije preduzeća su vlasničke hartije od vrijednosti i pripadaju sopstvenom kapitalu.

Obveznice su dio obaveza. Uvijek kada preduzeće emituje obveznice, biće na strani obaveza u okviru pasive. Ipak, ako preduzeće kupi obveznice drugog preduzeća, u tom slučaju će se smatrati da je povećana imovina (dugoročni ili kratkoročni finansijski plasman).

Zadatak 7: Obaveze

PRIMJER 7.1.

Klasa 4 se odnosi na pozajmljeni kapital/obaveze i bazira se na izvorima finansiranja koji su eksterni (izvan kompanije). Sljedeće poslovne promjene izazivaju promjene u okviru klase 4 – Obaveze. Razvrstajte ove poslovne promjene u ponuđene potkategorije klase 4, navedite o kojoj se obavezi radi, a zatim izračunajte vrijednost svake potkategorije u ponuđenoj tabeli:

Događaj iz kojeg nastaje obaveza	Iznos
Emitovane su hartije od vrijednosti na period od 6 mjeseci	6.400
Izvezli smo mašinu iz države za potrebe ino-kupca	1.100
Drugo preduzeće je uvezlo opremu za nas (trošak uvoza)	2.650
Došla je na naplatu kamata po osnovu uzetog kratkoročnog kredita	840

Pozajmljen je novac od inostrane banke na period od tri godine	50.000
Kupljena je roba od preduzeća u zemlji	2.650
Jedan iznos dugoročnog kredita dopijeva na naplatu ove godine	1.000
Kupac nam je dao avans za naručenu robu	3.500
Odlučeno je da će akcionarima biti isplaćena dividenda	15.000
Neophodno je obračunati naknadu članovima Upravnog odbora	7.000
Od domaćeg kreditora pozajmljen je novac na period od 5 godina.	100.000
Pozajmica se može konvertovati u kapital	

POTKATEGORIJE KLASE 4	POSLOVNI DOGAĐAJ	VRSTA OBAVEZE	IZNOS POJEDINAČNE OBAVEZE	SUMARNI IZNOS POTKATEGORIJE
DUGOROČNE OBAVEZE				
KRATKOROČNE FINANSIJSKE OBAVEZE				
OBAVEZE IZ POSLOVANJA				
OBAVEZE IZ SPECIFIČNIH POSLOVA				
OSTALE OBAVEZE				

RJEŠENJE:

POTKATEGORIJE KLASE 4	POSLOVNI DOGAĐAJ	VRSTA OBAVEZE	IZNOS POJEDINAČNE OBAVEZE	SUMARNI IZNOS POTKATEGORIJE
DUGOROČNE OBAVEZE	Pozajmljen je novac od inostrane banke na period od tri godine	Dugoročni krediti u inostranstvu	50.000	150.000
	Od domaćeg kreditora pozajmljen je novac na period od 5 godina. Pozajmica se može konvertovati u kapital	Obaveze koje se mogu konvertovati u kapital	100.000	

KRATKOROČNE FINANSIJSKE OBAVEZE	Emitovane su hartije od vrijednosti na period od 6 mjeseci	Obaveze po kratkoročnim hartijama od vrijednosti	6.400	7.400
	Jedan iznos dugoročnog kredita dospijeva na naplatu ove godine	Dio dugoročnih kredita koji dospijeva do jedne godine	1.000	
OBAVEZE IZ POSLOVANJA	Kupac nam je dao avans za naručenu robu	Primljeni avansi	3.500	6.150
	Kupljena roba od preduzeća u zemlji	Dobavljači u zemlji	2.650	
OBAVEZE IZ SPECIFIČNIH POSLOVA	Drugo preduzeće je uvezlo opremu za nas (trošak uvoza)	Obaveze prema uvozniku	940	2.040
	Izvezli smo mašinu iz države za potrebe ino-kupca	Obaveze po osnovu izvoza na tuđ račun	1.100	
OSTALE OBAVEZE	Neophodno je obračunati naknadu članovima Upravnog odbora	Obaveze prema članovima Upravnog odbora	7.000	22.840
	Došla je na naplatu kamata po osnovu uzetog kratkoročnog kredita	Obaveze po osnovu kamata i troškova finansiranja	840	
	Odlučeno je da će akcionarima biti isplaćena dividenda	Obaveze za dividende	15.000	

PRIMJER 7.2.

U okviru svog redovnog poslovanja, naše preduzeće „MK & A“ je 25. 12. imalo sljedeće stanje na relevantnim računima koji pripadaju stalnoj i obrtnoj imovini: Oprema 115.000 €, Ispravka vrijednosti opreme 63.000 €, Kupci 14.000 €, Tekući račun 8.000 €, Ulazni PDV 23.000 €. Ukupna vrijednost obaveza u Bilansu stanja je bila 30.000 €, a podijeljena je na Dugoročni krediti 15.000, Dobavljači 13.000 €, Mjenične obaveze 2013,69 €, Ispravka vrijednosti mjeničnih obaveza 13,69€. U periodu do kraja godine, desile su se sljedeće poslovne promjene:

1. Usljed štete na jednom dijelu pogona, preduzeće je odlučilo da nabavi novu opremu. Kako je šteta bila neočekivana, preduzeće je sklopilo ugovor o dugoročnom kreditu sa Hipotekarnom bankom. Banka je odobila kredit od 65.000 €, na 7 godina, pri čemu je kamatna stopa 6%.
2. Kupljena je nova oprema od dobavljača „Tehnomax“ (faktura broj 6). Nabavna vrijednost opreme je 50.000 €, a na nju je obračunat PDV po opštoj stopi. Obaveza prema dobavljaču je izmirena iz odobrenog dugoročnog kredita.

3. Odobren je kratkoročni kredit za obrtna sredstva u vrijednosti od 10.000 €. Novac je uplaćen na tekući račun preduzeća „MK & A“.
4. Kupac je uplatio avans u iznosu od 7.000 € za proizvode koji će mu biti isporučeni za dvije nedjelje. Novac je uplaćen na tekući račun preduzeća (izvod).
5. Iskupljena je mjenica o roku dospelosti.
6. Na dan 31. 12. dio dugoročnog kredita u iznosu od 2.000 € dospijeva na plaćanje.

Prenesite dato stanje na račune glavne knjige, a zatim hronološki i sistematski evidentirajte nastale promjene.

Koje je stanje obaveza na 31. 12. u preduzeću? Na koji način biste poređali ove račune po ročnosti u Bilansu stanja / Iskazu o finansijskoj poziciji?

Kakav je odnos između dugoročnih i kratkoročnih obaveza u preduzeću? Da li je za preduzeće bolje da ima više dugoročnih ili kratkoročnih obaveza?

RJEŠENJE

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
2a)	Ne knjiži se*		
	Oprema	50.000	
	Ulazni PDV	10.050	
	Dobavljači		60.050
	<i>faktura broj 6</i>		
2b)	Dobavljači	60.050	
	Dugoročni kredit		60.050
	<i>ugovor o kreditu</i>		
3)	Tekući račun	10.000	
	Dugoročni krediti		10.000
	<i>Izvod</i>		
4)	Tekući račun	7.000	
	Priljeni avansi		7.000
	<i>Izvod</i>		
5a)	Mjениčne obaveze	2.013,69	
	Tekući račun		2013,69
	<i>Izvod</i>		
5b)	Finansijski rashodi	13,69	
	I.V. mjeničnih obaveza		13,69
	<i>Izvod</i>		
6)	Dugoročni krediti	2.000	
	Dio dugoročnog kredita koji dospijeva do godinu dana		2.000
	<i>Prenos</i>		

Glavna knjiga:

D	Oprema	P	D	I.V. Opreme	P	D	Kupci	P	D	Tekući račun	P
0)115.000				63.000 (0		0)14.000			0)8.000	2.013,69 (5a	
2a)50.000									3)10.000		
									4)7.000		

D	Dug. krediti	P	D	Dobavljači	P	D	Mjenične obaveze	P	D	I.V. Mjeničnih o.	P
6)2.000			2b) 60.500	13.000 (0	5a)2.013,69	2.013,69 (0			0) 13,69	13,69 5b)	
	15.000 (0			60.500 (2a							
	60.500 (2b										

D	Ulazni PDV	P	D	Primljeni avansi	P	D	do godinu dana	P	D	kredit	P
0) 23.000				7.000 (4			2.000 (6			10.000 (3	
2a)10.500											

D Finansijski rashodi P

5b)13,69	
----------	--

Promjenu 1 ne knjižimo – kada se odobri namjenski kredit, a još uvijek nije isplaćen, ne dolazi do nastajanja obaveze po osnovu tog kredita. Kada su dugoročni namjenski krediti u pitanju, poslovnu promjenu ćemo knjižiti kada dođe do uplate novca od strane poslovne banke za tu konkretnu namjenu.

KAPITAL	105.500
Dugoročni krediti	73.500
Dio dugoročnih kredita koji dospijeva do godinu dana	2.000
Kratkoročni krediti	10.000
Dobavljači	13.000
Primljeni avansi	7.000

Iznos dugoročnih kredita koji posjeduje preduzeće je 73.500 €, dok su sve ostale obaveze kratkoročne i iznose 30.000 €. Ne postoji definitivni odgovor da li je za preduzeće bolje da ima više dugoročnih ili kratkoročnih obaveza. Ukoliko je preduzeće preopterećeno kratkoročnim obavezama, može doći u krizu likvidnosti – nemogućnost da sa novcem na računu i imovinom koja se brzo pretvara u novac plate sve obaveze. Sa druge strane, dugoročni krediti izazivaju veće kamatne stope, što znači da će preduzeće eventualno platiti veći iznos novca kao trošak finansiranja.

PRIMJER 7.3.

Preduzeće „Optim“ se bavi prodajom dekoracija za sve vrste proslava. Stanje na relevantnim računima njihove glavne knjige je: Tekući račun 12.000 €, Obaveze po osnovu obveznice 1.020 €.

Sljedeće promjene evidentirajte hronološki i sistematski:

1.	Nabavljeno je 50 boca helijuma za balone jedinične cijene 65 €, a u preduzeće je po tom osnovu stigla faktura broj 133. Na fakturu vrijednost je obračunat PDV po opštoj stopi.
2.	Odobren je kratkoročni kredit za kupovinu dodatne robe za prodavnicu. Dobavljač nam je ispostavio fakturu broj 655 na iznos 4.840 €. Obaveza je izimrena iz odobrenog kratkoročnog kredita.
3.	Za izmirenje obaveze po osnovu fakture 133 izdata je mjenica. Rok dospijeća mjenice je 45 dana, a kamatna stopa je 6%. Obračunajte kamatu po osnovu mjenice.
4.	Kupljena je obveznica nominalne vrijednosti 10.000 € sa rokom dospijeća 3 godine i kamatnoj stopi 9%.
5.	Isplaćen je anuitet za uzeti dugoročni kredit u iznosu od 300 €, pri čemu je rata iznosila 265 € (izvod)
6.	Prema izvodu poslovne banke isplaćena je obaveza po osnovu izdate obveznice. Anuitetski kupon sadrži glavnica u iznosu od 500 € i kamatu u iznosu od 160 €.

Koja je razlika između izdavanja mjenice i kupovine obveznice? Da li se stvara obaveza u oba slučaja? Navedite koje su sličnosti i razlike između dugoročnih kredita i obveznica.

RJEŠENJE

Fakturna vrijednost: $50 * 65 = 3.250$

Ulazni PDV: $3.250 * 0,21 = 683$

Dobavljači: 3.933

Iznos fakture: 4.840

Preračunata stopa PDV: $4.840 * 0,17355 = 840$

Fakturna vrijednost: $4.840 - 840 = 4.000$

Kamata na mjenicu: $3.933 * 0,06 * 45 / 365 = 29,03$

U trenutku kada kupujemo obveznicu, evidentiramo je po nabavnoj vrijednosti. Kupljena obveznica će nam protekom vremena donositi kamatu koju ćemo knjižiti (za dugoročne obveznice) na dan bilansa, u iznosu proporcionalnom kamati za tu godinu. U ovom trenutku knjižimo samo sticanje/kupovinu obveznica.

R. B.	OPIS	Duguje	Potražuje
1)	Materijal	3.250	
	Ulazni PDV	683	
	Dobavljači		3.933
	<i>faktura 133</i>		
2a)	Roba	4.000	
	Ulazni PDV	840	
	Dobavljači		4.840
	<i>faktura 655</i>		
2b)	Dobavljači	4.840	

		Kratkoročni kredit	4.840
	<i>ugovor o kreditu</i>		
3)	Dobavljači	3.933	
	I.V. Mjenične obaveze	29,03	
		Mjenične obaveze	3.962,03
	<i>za izdatu mjenicu</i>		
4)	Obveznice s rokom dospijeca od preko godinu dana	10.000	
		Tekući račun	10.000
	<i>Izvod</i>		
5)	Dugoročni kredit	265	
	Trošak kamata	35	
		Tekući račun	300
	<i>Izvod</i>		
6)	Obaveze po osnovu obveznice	340	
	Finansijski rashodi	160	
		Tekući račun	500
	<i>Izvod</i>		

Preduzeće izdaje mjenicu kako bi prikupilo dodatan novac, koji će usmjeriti za konkretnu namjenu u okviru poslovanja preduzeća. Izdavanje mjenice spada u pozajmljene izvore finansiranja, pa preduzeću stvara obavezu za isplatom nominalnog iznosa i kamate o roku dospijeca. Sa druge strane, kupovinom obveznice preduzeće odlučuje da plasira slobodna finansijska sredstva u hartije od vrijednosti. Samim tim, kupovinom obveznice se ne stvara obaveza za preduzeće, već se povećava vrijednost imovine u obliku finansijskog plasmana.

I dugoročni krediti i izdavanje obveznica su način da preduzeće dođe do novih izvora finansiranja u okviru pozajmljenog kapitala. Ipak, kada preduzeće uzima dugoročni kredit od poslovne banke, novac po osnovu tog kredita dolazi samo od jednog izvora (poslovne banke). Sa druge strane, obveznice su dužničke hartije od vrijednosti koje glase na određen iznos (iznos je najčešće 1.000 € ili 10.000 €), pri čemu se izdaje određen broj obveznica. Obveznice može kupiti bilo koja od zainteresovanih stranaka, što znači da će u ukupnom iznosu emisije biti veći broj kreditora.

3. Računovodstveni aspekt Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/

Drugi u nizu finansijski iskaz koji treba da pokaže da li je preduzeće u toku određenog obračunskog perioda poslovalo rentabilno ili ne naziva se Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/²⁸³. Konceptualni okvir finansijskog izvještavanja navodi: „*Obračunska osnova računovodstva opisuje efekte transakcija i drugih događaja i okolnosti na ekonomske resurse i zahteve od izvještajnog entiteta u periodima u kojima su ti efekti nastali, čak i kada se prilivi gotovine i plaćanja događaju u različitim periodima.*“²⁸⁴ Navedeno znači da Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ obrazuje dvije računovodstvene kategorije: rashodi, kojima pripada **klasa 5** i prihodi, koji se evidentiraju u okviru **klase 6**. Takođe, podsjećamo da je u skladu sa načelom uzročnosti bitno pripisati (evidentirati) određenom obračunskom periodu sve nastale rashode i prihode, bez obzira na to da li je bila naplata po osnovu prihoda i isplata po odnosu rashoda. Podsjetićemo ujedno i da je karakteristika navedenih

²⁸³ O samom karakteru Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ je detaljnije bilo riječi u okviru tačke 1.3.4.2. ovog udžbenika.

²⁸⁴ Vidjeti: Konceptualni okvir finansijskog izvještavanja, „Sl. glasnik RS“, br. 92/2019.

računa da važe za jedan određeni obračunski period (npr. jednu godinu, jedan kvartal i sl., zavisno za koji period se utvrđuje rezultat poslovanja) pa se stoga nazivaju i privremeni računi. Navedeno zapravo znači da se na kraju određenog obračunskog perioda utvrđuje njihovo krajnje stanje koje se prenosi na račun dobitka/gubitka i koji kao takav ulazi u sastav sopstvenog kapitala, kao stavke pasive Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/. Upravo ovaj naš opis karakteristika računa uspjeha potvrđuje i konstatacije koje smo dali u dijelu pojašnjenja strukture sopstvenog kapitala, a to je da obračunat pozitivan periodični rezultat doprinosi povećanju sopstvenog kapitala, dok negativan rezultat (gubitak) utiče na njegovo smanjenje. Takođe, potvrđuje i konstataciju da finansijske iskaze ne možemo posmatrati kao zasebne djelove, već su međusobno povezani i kao takvi formiraju informacionu cjelinu koja treba da bude fokusirana na korisnike²⁸⁵.

U nastavku se daje pojašnjenje navedenih računa uspjeha, kao i njihov računovodstveni tretman.

3.1. Rashodi – klasa 5

Shodno zvaničnoj profesionalnoj računovodstvenoj regulativi, rashodi se definišu kao²⁸⁶ „smanjenja ekonomskih koristi tokom obračunskog perioda u obliku odliva ili smanjenja imovine ili nastanka obaveza, koja imaju za rezultat smanjenje kapitala koji ne predstavlja smanjenje po osnovu raspodjele vlasnicima kapitala.“²⁸⁷

Okvir za pripremanje i prezentaciju finansijskih iskaza ističe da rashode treba priznati u sljedećim situacijama:

- *Rashodi se priznaju u bilansu uspjeha kada smanjenje budućih ekonomskih koristi nastalo smanjenjem imovine ili povećanjem obaveza može pouzdano da se odmjeri. Ovo znači da se priznavanje rashoda vrši istovremeno s priznavanjem povećanja obaveza ili smanjenja imovine*²⁸⁸.
- *Rashodi se priznaju u bilansu uspjeha na osnovu direktne veze nastalih troškova i ostvarenih specifičnih stavki prihoda. Ovaj proces, koji se često naziva sučeljavanjem troškova s приходima, uključuje istovremeno ili kombinovano priznavanje prihoda i rashoda koji su direktan rezultat istih transakcija ili drugih događaja*²⁸⁹.
- *Kada se očekuje da će se ekonomske koristi povećati tokom nekoliko obračunskih perioda, a povezanost s prihodom može se utvrditi samo u širem smislu ili indirektno, rashodi se priznaju*

²⁸⁵ O svemu navedenom je više bilo riječi u dijelu 1.3.4.5. ovog udžbenika.

²⁸⁶ Vidjeti: Konceptualni okvir finansijskog izveštavanja, „Sl. glasnik RS“, br. 92/2019.

²⁸⁷ Ističemo da su MRS koji uređuju priznavanje, odmjeravanje i prezentaciju rashoda odnosno evidentiranje rashoda u poslovnim knjigama: MRS 2 – Zalihe; MRS 11 – Ugovor o izgradnji; MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema; MSFI 16 – Lizing; MRS 19 – Primanja zaposlenih; MRS 21 – Učinci promjena kurseva stranih valuta; MRS 23 – Troškovi pozajmljivanja; MRS 28 – Ulaganje u pridružena pravna lica; MRS 36 – Umanjenje vrijednosti imovine; MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina; MRS 38 – Nematerijalna imovina i MRS 39 – Finansijski instrumenti: priznavanje i mjerenje.

²⁸⁸ To faktički znači da se priznavanje rashoda odvija podudarno sa priznavanjem povećanja obaveza ili smanjenja imovine (na primjer, vremensko razgraničenje prava zaposlenih na primanja ili amortizacija opreme) (preuzeto iz Konceptualni okvir finansijskog izveštavanja, „Sl. glasnik RS“, br. 92/2019).

²⁸⁹ Npr.: različite komponente rashoda koje čine troškove prodatih proizvoda (odnosno nabavnu vrijednost robe) priznaju se u isto vrijeme kad i prihod od prodaje roba. Ovo načelo je jedno od najvažnijih načela finansijskog izvještavanja koje ukazuje na to da je nastanak rashoda nužna pretpostavka nastanka prihoda.

Međutim, primjena koncepta povezivanja po ovom okviru ne dozvoljava priznavanje stavki u bilansu stanja, koje ne ispunjavaju definiciju imovine ili obaveza u bilansu stanja.

*u bilansu uspjeha na osnovu postupka sistemske i racionalne alokacije*²⁹⁰.

- *Rashod se priznaje odmah u bilansu uspjeha kada neki izdatak ne proizvodi buduće ekonomske koristi ili kada (i do iznosa u kom) buduće ekonomske koristi ne ispunjavaju uslove ili su prestale da ispunjavaju uslove za priznavanje u bilansu stanja u vidu sredstva.*
- *Rashod se takođe priznaje u bilansu uspjeha u slučajevima kada obaveza nastane, a nije priznata kao sredstvo*²⁹¹.

Prema Pravilniku o Kontnom okviru, rashodi pripadaju **klasi 5**, a čine ih:

poslovni (operativni) rashodi koji nastaju kao posljedica stvaranja učinaka, ali njihovo detaljno određenje zavisi prije svega od korišćenog metoda obračuna periodičnog rezultata preduzeća²⁹². Navedenu kategoriju rashoda formiraju sljedeće grupe računa:

50 – NABAVNA VRIJEDNOST PRODATE ROBE

51 – TROŠKOVI MATERIJALA

52 – TROŠKOVI ZARADA, NAKNADA ZARADA I OSTALI LIČNI RASHODI

53 – TROŠKOVI PROIZVODNIH USLUGA

54 – TROŠKOVI AMORTIZACIJE I REZERVISANJA

55 – NEMATERIJALNI TROŠKOVI

finansijski rashodi koji nastaju kao posljedica korišćenja, odnosno upravljanja (u najvećem broju slučajeva) tuđim imovinskim sredstvima, a čini ih grupa računa:

56 – FINANSIJSKI RASHODI

ostali rashodi nijesu posljedično vezani za stvaranje učinaka, već za pojavu gubitaka pri prodaji djelova imovine preduzeća (osnovna sredstva, materijal, HOV i sl.). Čine ih sljedeće grupe računa:

57 – OSTALI RASHODI

58 – RASHODI PO OSNOVU USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI IMOVINE

59 – GUBITAK POSLOVANJA KOJE JE OBUSTAVLJENO, RASHODI IZ PRETHODNIH IZVJEŠTAJNIH PERIODA I PRENOS RASHODA.

Sumiranjem svega navedenog, a oslanjajući se na Okvir za pripremanje i prezentaciju finansijskih iskaza, rashodi obuhvataju^{293,294}:

- rashode koji nastaju u toku redovnih aktivnosti preduzeća, npr. troškove prodatih proizvoda, zarade i amortizacije. Oni obično imaju oblik odliva ili trošenja dijela imovine kao što su gotovina i gotovinski ekvivalenti, zalihe, nekretnine, postrojenja i oprema,
- gubitke koji predstavljaju rashode koji mogu ali ne moraju nastajati u toku redovnih aktivnosti preduzeća. Gubici predstavljaju umanjenje ekonomskih koristi te po prirodi nijesu različiti od drugih rashoda. Gubicima se smatraju razne štete i gubici zbog prodaje nekonkurentnih zaliha što znači da nijesu uvijek povezani s ostvarivanjem prihoda,
- nerealizovane gubitke, npr. one proizašle iz efekata porasta kursa strane valute u vezi sa

²⁹⁰ Ovo je često neophodno za priznavanje rashoda povezanih s trošenjem sredstava kao što su: nekretnine, postrojenja i oprema, gudvil, patenti i zaštitni znakovi; u takvim slučajevima rashod se iskazuje kao amortizacija. Namjera je da se ovim procedurama raspodjele priznaju rashodi u obračunskim periodima u kojima su ekonomske koristi u vezi s ovim stavkama potrošene ili isteknu.

²⁹¹ Npr., obaveza po garanciji za neki proizvod.

²⁹² Detaljnije o tome vidjeti: Ilić, G., i grupa autora, *Finansijsko računovodstvo*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1997, str. 234.

²⁹³ Vidjeti: Konceptualni okvir finansijskog izveštavanja, „Sl. glasnik RS“, br. 92/2019.

²⁹⁴ Navedeno je preuzeto iz internog materijala Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore.

- zaduživanjem preduzeća u toj valuti,
- kada se gubici priznaju u bilansu uspjeha, obično se prikazuju zasebno, zbog toga što je saznanje o njima korisno pri donošenju ekonomskih odluka. Gubici se prikazuju na neto osnovi, nakon umanjenja za odgovarajuće prihode.

3.1.1. Računovodstveni aspekt poslovnih rashoda

Pod *poslovnim rashodima* u poslovanju preduzeća podrazumijevaju se primarni troškovi razvrstani u grupe računa:

50 – NABAVNA VRIJEDNOST PRODATE ROBE

51 – TROŠKOVI MATERIJALA

52 – TROŠKOVI ZARADA, NAKNADA ZARADA I OSTALI LIČNI RASHODI

53 – TROŠKOVI PROIZVODNIH USLUGA

54 – TROŠKOVI AMORTIZACIJE I REZERVISANJA

55 – NEMATERIJALNI TROŠKOVI

Troškovi materijala

Troškovi materijala, prema Pravilniku o Kontnom okviru, u okviru *grupe računa 51*, sadrže sljedeće sintetičke račune:

510 – Nabavka materijala

511 – Troškovi materijala za izradu

512 – Troškovi ostalog materijala (režijskog)

513 – Troškovi goriva i energije

Troškovi materijala predstavljaju vrijednosni (cjenovni) izraz utroška (trošenja) materijala, shvaćenog u širem smislu, kao činioca procesa poslovnih aktivnosti preduzeća. Sastoje se od dvije komponente: *količinske* (utrošak materijala) i *cjenovne* (nabavna cijena za pojedinu vrstu materijala), pa se njihov obračun vrši množenjem navedenih komponenti, odnosno:

$$Um \times ncm = Tm$$

Gdje je:

um – utrošak materijala (količina, komad...);

ncm – nabavna cijena materijala (dobija se kao zbir fakturane cijene određene vrste materijala i pripadajućih zavisnih troškova nabavke).

U okviru tačke 2.1.1.3.1.1. bavili smo se problematikom nabavke materijala i istakli da se realizuje u okviru prve faze. Pošto se materijal nabavi i knjigovodstveno se evidentira (osnovne i pomoćne poslovne knjige), on dalje nastavlja svoj tok u drugu fazu u kojoj nastaju troškovi.

$$\begin{array}{ccccccc}
 N & - & R & & - & P & - & R1 & - & N1 \\
 & & \underbrace{\hspace{2cm}} & & & \underbrace{\hspace{2cm}} & & & & \\
 & & \text{Faza nabavke} & & & \text{Faza} & & & & \\
 & & \text{materijala} & & & \text{proizvodnje} & & & &
 \end{array}$$

Dakle, troškovi materijala nastaju izdavanjem materijala u proces proizvodnje. Kao rezultat toga, smanjuje se količina materijala na zalihama, a povećavaju primarni troškovi proizvodnje – troškovi materijala. Knjigovodstveni dokument na osnovu koga se vrši izdavanje materijala u proces proizvodnje se naziva *trebovanje*. Vrednovanje, odnosno obračun utrošenog materijala pretpostavlja izbor odgovarajućih *cijena* i *metoda* za obračun troškova materijala. Računovodstvena literatura poznaje više različitih pristupa, ali se kao osnovne metode mogu smatrati metoda knjigovodstvenog obuhvatanja troškova materijala obračunatih po:

- *stvarnim nabavnim cijenama*,
- *dnevnim cijenama*,
- *planskim nabavnim cijenama*.²⁹⁵

Obračun i knjiženje troškova materijala obračunatih po NV

Obračun troškova materijala se vrši u pomoćnim knjigama dok se postupak knjigovodstvenog obuhvatanja obavlja u finansijskom knjigovodstvu. U okviru metode obračuna troškova materijala evidentiranih po NV mogu se razlikovati sljedeća metodološko-obračunska rješenja:

- po *ulaznim partijama* (nabavkama) materijala,
- *evidencija materijala po vrstama materijala*.

Obračun troškova materijala po stvarno plaćenim cijenama po *ulaznim partijama* (nabavkama) materijala podrazumijeva takvu organizaciju magacinskog i analitičkog materijalnog knjigovodstva koja zahtijeva otvaranje onoliko analitičkih računa za svaku vrstu materijala koliko se puta taj materijal nabavlja. Izdavanjem materijala u proces proizvodnje na osnovu *trebovanja* materijala s tačno date partije (nabavke) nastaje trošak materijala koji se obračunava množenjem izdatih količina sa stvarnom nabavnom cijenom odnosno partije. Navedeni metod evidencije izdavanja materijala nema značajnu primjenu osim u situaciji kada preduzeće izuzetno rijetko nabavlja materijal i kada ne postoje velike zalihe istog u sopstvenom magacinu.

Uobičajeno, evidencija materijala organizuje se tako da se na jednom analitičkom računu evidentiraju sve nabavke određene vrste materijala bez obzira na datum nabavke kao i cijenu po kojoj se nabavlja. Ovakav način evidencije nosi naziv *evidencija materijala po vrstama materijala* i ona će biti predmet našeg daljeg razmatranja.

– *Fifo metod* (*first in – first out*) polazi od pretpostavke da vrijednosni redosljed nabavke materijala treba da određuje i vrijednosni tok trošenja materijala, ili uopšte izlaza materijala, što praktično znači da se prve i sve naredne utrošene količine materijala obračunavaju, odnosno množe s najstarijim nabavnim cijenama materijala. Dakle, prva cijena koja je ušla mora biti korišćena kao prva cijena koja izlazi, tj, koja se koristi za obračun.

²⁹⁵ Navedeni metod neće biti predmet našeg razmatranja.

Metoda FIFO se pokazala pogodnom za procjenjivanje zaliha samo kada cijene nabavki imaju tendenciju smanjenja, što je u skladu s načelom opreznosti. U našoj praksi metoda FIFO ima veliku primjenu u onim djelatnostima u kojima je važan rok upotrebe zaliha.²⁹⁶

– **Metoda prosječne (ponderisane) nabavne cijene** polazi od pretpostavke da za vrednovanje (obračun) troškova materijala ne treba uzimati ni jednu konkretnu, pojedinačnu nabavnu cijenu materijala, već da utrošene količine treba obračunati kao troškove, množenjem s prosječnim nabavnim cijenama za konkretnu (odnosnu) vrstu izdatog materijala. Prosječna cijena se može utvrditi na dva načina:

- po **neto varijanti**: kao količnik vrijednosti zaliha i raspoložive količine na zalihama;
- po **bruto varijanti**: dijeljenjem iznosa koji predstavlja promet dugovne strane analitičkog računa tog sredstva sa prometom kolone „ulaz“ tog analitičkog računa (zbir nabavljene količine od početka poslovne godine do posmatranog trenutka i početnog stanja).

Primjer 90:

Napomena: Kroz navedene primjere je pokazano na koji se način vrši obračun i knjiženje troška materijala upotrebom jedne od raspoloživih metoda.

1) Ukoliko bi se brašno u toku jednog obračunskog perioda nabavilo tri puta i to:

1.000 kg po nabavnoj cijeni 2 €/kg – 1. 1. 2021. godine,

500 kg po nabavnoj cijeni 3 €/kg – 20. 1. 2021. godine,

1.500 kg po nabavnoj cijeni 3,5 €/kg – 15. 2. 2021. godine.

U proces proizvodnje po trebovanju, 17. 02 2021. izdato je 500 kg. Koristiti:

a) metod FIFO za obračun; b) metod prosječne cijene

POJAŠNJENJE I RJEŠENJE

U našem slučaju, ukoliko se za obračun utrošene količine materijala koristi metod **FIFO** za istu izdatu količinu od 500 kg brašna, to bi trošak iznosio 1.000 €:

Brašno			
(1)	1. 1.	1.000 x 2 = 2.000	500 x 2 = 1.000 (4)
(2)	15. 1.	500 x 3 = 1.500	
(3)	15. 02.	1.500 x 3,5 = 5.250	

Knjiženje u dnevniku:

Red. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Troškovi materijala za izradu Materijal – po trebovanju br. 4 –	1.000	1.000

²⁹⁶ Na primjer: u ugostiteljstvu (restorani, catering itd.), važno je zbog kvarljivosti namirnica uvijek prvo upotrijebiti namirnice koje su prvo nabavljene, pa tek onda namirnice koje su kasnije nabavljene.

b) Primjenom neto varijante, **prosječna nabavna cijena** (PNC) se izračunava dijeljenjem ukupne vrijednosti zaliha (salda) s količinom materijala na zalihama (stanju), odnosno: $PNC = \frac{8.750}{3000} = 2,91$

Razumljivo je samo po sebi da svaka nova nabavka materijala dovodi do promjene salda i stanja, što za posljedicu ima neophodnost ponovnog utvrđivanja prosječne nabavne cijene poslije svake nabavke, odnosno poslije svakog izdavanja materijala u proces proizvodnje. Polazeći od naprijed date pretpostavke o količini izdatog materijala po trebovanju, troškovi materijala korišćenjem metode prosječne nabavne cijene obračunavaju se na sljedeći način:

Brašno			
(1)	1. 1.	1.000 x 2 = 2.000	500 x 2,91 = 1.458,3 (4)
(2)	15. 1.	500 x 3 = 1.500	
(3)	15. 02.	1.500 x 3.5 = 5.250	

Knjiženje u dnevniku:

Red. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
4)	<i>Troškovi materijala za izradu Materijal – po trebovanju br. 7 –</i>	1.458,3	1.458,3

Napominjemo da rukovodstvo pravnog lica treba da utvrdi – izabere metod obračuna izlaza zaliha po kojem će vršiti obračun troškova materijala i to unese u svoje računovodstvene politike, uz objelodanjivanje. Prema MRS 2 – Zalihe, pravno lice treba da koristi istu metodu za obračun izlaza zaliha za sve zalihe slične vrste ili namjene, dok je za zalihe različite vrste ili namjene opravdana primjena različitih metoda za utvrđivanje troška. **Jednom odabrana metoda mora se koristiti u najmanje jednom obračunskom periodu.** Ukoliko pravno lice procijeni da odabrana metoda nije svrsishodna u određenom vremenskom periodu usljed poremećaja tržišta ili fluktuacije cijena, ono može promijeniti metod obračuna što bi predstavljalo promjenu računovodstvene politike u smislu MRS 8²⁹⁷.

Računovodstvene politike cijena (MRS 2) uslovljene su: rokovima trajanja zaliha, starošću zaliha i kvalitetom, a sve radi uticaja na troškove proizvodnje (kod proizvodnih i proizvodno-uslužnih preduzeća).

Obračun i knjiženje troškova materijala obračunatih po dnevnim cijenama

Metoda dnevne cijene podrazumijeva obračun utroška materijala po cijenama ponovne nabavke na dan obračuna troškova za izdati – utrošeni materijal. Jasno je da ova metoda napušta koncept prethodne metode – metode efektivno plaćenih, stvarnih nabavnih cijena materijala, iako se cijena ponovne nabavke po strukturi ne razlikuje od stvarne nabavne cijene pošto je čini neto fakturna cijena i svi

²⁹⁷ Preuzeto iz materijala Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore.

zavisni troškovi nabavke materijala. Suštinska razlika je u određivanju cijena ponovne nabavke na odabrani dan vrednovanja (obračuna) troškova materijala, a koji se u računovodstvenoj literaturi manje-više svodi na: dan stvarne ponovne nabavke izdatog (utrošenog) materijala; dan utroška materijala, i dan prodaje učinaka (gotovih proizvoda) u kojima je sadržan, ugrađen materijal.

Sve navedene metode imaju svoje prednosti i slabe strane, počev od njihove jednostavnosti, mogućnosti kontrole troškova, ostvarivanja ažurnosti, te njihove podobnosti za primjenu u uslovima rasta cijena i nestabilnim uslovima privređivanja uopšte.

*Vraćanje neutrošenog materijala na zalihe*²⁹⁸

Nerijetko se dešava i situacija da se materijal ne utroši u potpunosti, nego ga je potrebno vratiti na zalihe. Ukoliko se desi navedeno, postupak knjigovodstvenog evidentiranja se vrši istim stavom za knjiženje kao i prilikom izdavanja materijala u upotrebu, ali metodom crvenog storna za svaki od navedenih računa (koje treba stornirati za vraćeni iznos zaliha).

Troškovi materijala koji se ne skladišti

U praksi česti su slučajevi neposrednog iskazivanja troškova na osnovu fakture dobavljača, tj. bez prethodnog skladištenja zaliha materijala. Uglavnom se troškovi sirovina i materijala koji se ne iskazuju kao zalihe odnose na utrošak materijala koji nema za posljedicu značajne iznose troškova. Međutim, mogući su slučajevi kada se troškovi materijala iskazuju u značajnom iznosu, a prije potrošnje se ne evidentiraju u *klasi 1*.

U vezi s tim, posebno za školske svrhe, dajemo osvrt na troškove gradnje koje evidentira izvođač (dobavljač). Zapravo, u toku izgradnje građevinskog objekta, materijal za gradnju (cement, cigla, gvožđe, šljunak i dr.) ima značajno učešće u troškovima gradnje, ali se prije utroška najčešće ne iskazuje kao zaliha građevinskog materijala u analitičkom knjigovodstvu. Stoga, za stvarno nabavljene količine, prema računima dobavljača za pojedini objekat, odnosno gradilište, zadužuje se objekat, odnosno gradilište. Preduzeće treba da vodi analitičko knjigovodstvo za one vrste materijala koje predaje direktno na gradilište, ako te vrste materijala ima i na skladištu.

Trošak sitnog inventara

U dijelu obrtno imovine, kada se obrađivala problematika zaliha, pojašnjene su karakteristike sitnog inventara i razlozi koji dovode do svrstavanja sitnog inventara u ovu kategoriju poslovne imovine preduzeća. Upravo iz tog razloga se u ovom dijelu nećemo baviti pojmovnim određenjem i karakteristikama sitnog inventara, nego će u fokusu našeg interesovanja biti trošak koji je povezan s upotrebom sitnog inventara.

Postoje dvije metode za obračun troška sitnog inventara:

- metoda otpisa **100%** ili metoda **potpunog** (jednokratnog) otpisa;
- metoda **kalkulativnog** (povremenog) otpisa.

²⁹⁸ Obrada navedene stavke, kao i troškovi materijala koji se ne skladišti je izvršena na bazi internog materijala koji je uz saglasnost preuzet od strane Instituta sertifikovanih računovođa CG.

Metoda **potpunog** ili **100% otpisa** ističe da se momentom stavljanja u upotrebu (trošenjem) sitan inventar potpuno odnosno 100% otpisuje, tako da je potrebno za navedeni iznos u datom momentu zadužiti račun Troškovi materijala. Npr., ukoliko smo 1. oktobra stavili u upotrebu sitan inventar, to znači da je 1. oktobra potrebno otpisati sitan inventar u iznosu od 100%, odnosno za tu vrijednost zadužiti račun Trošak materijala. S aspekta kontrole ovaj metod nije adekvatan iz razloga što se za sitan inventar ne vodi analitička evidencija, tako da je moguće da dođe do raznih zloupotreba. Zapravo, moguće je primjenjivati navedenu metodu otpisa u praksi ukoliko je u pitanju sitan inventar male vrijednosti ili sitan inventar koji će se utrošiti u roku ne dužem od mjesec dana.

Metoda **kalkulativnog** ili povremenog otpisa podrazumijeva da se inventar otpisuje u više iznosa koji se izračunavaju na osnovu njegovog normiranog vijeka trajanja (vremenski metod) ili normiranog učinka (funkcionalni metod). Funkcionisanje metode kalkulativnog otpisivanja možemo pojasniti uz pomoć sljedećeg hipotetičkog primjera: Ukoliko smo 1. oktobra stavili u upotrebu sitan inventar, to znači da 1. oktobra ne nastaje trošak sitnog inventara, nego je potrebno na mjesečnom nivou otpisivati i kalkulisati trošak sitnog inventara.

S praktičnog aspekta ovaj metod je najispravniji, ali je tehnički veoma komplikovana njeno primjena tako da se uobičajava primjenjivati kod skupljih sredstava za rad koja su po vijeku trajanja svrstana u sitan inventar.

Primjer 91:

1) Prema potrebanju u upotrebu je izdat sitan inventar u vrijednosti od 150 €, koji se kalkulatивно (povremeno) otpisuje. Vijek trajanja sitnog inventara je tri mjeseca. Za obračun troška sitnog inventara koristiti vremensku metodu. U toku aprila 2021. godine nastali su troškovi sitnog inventara. Pojašnjenje:

$$\frac{150 \text{ €}}{3 \text{ mjeseca}} = 50 \text{ €/mjeseci}$$

Tumačenje: Vršiti se mjesečni otpis u iznosu od 50 €.

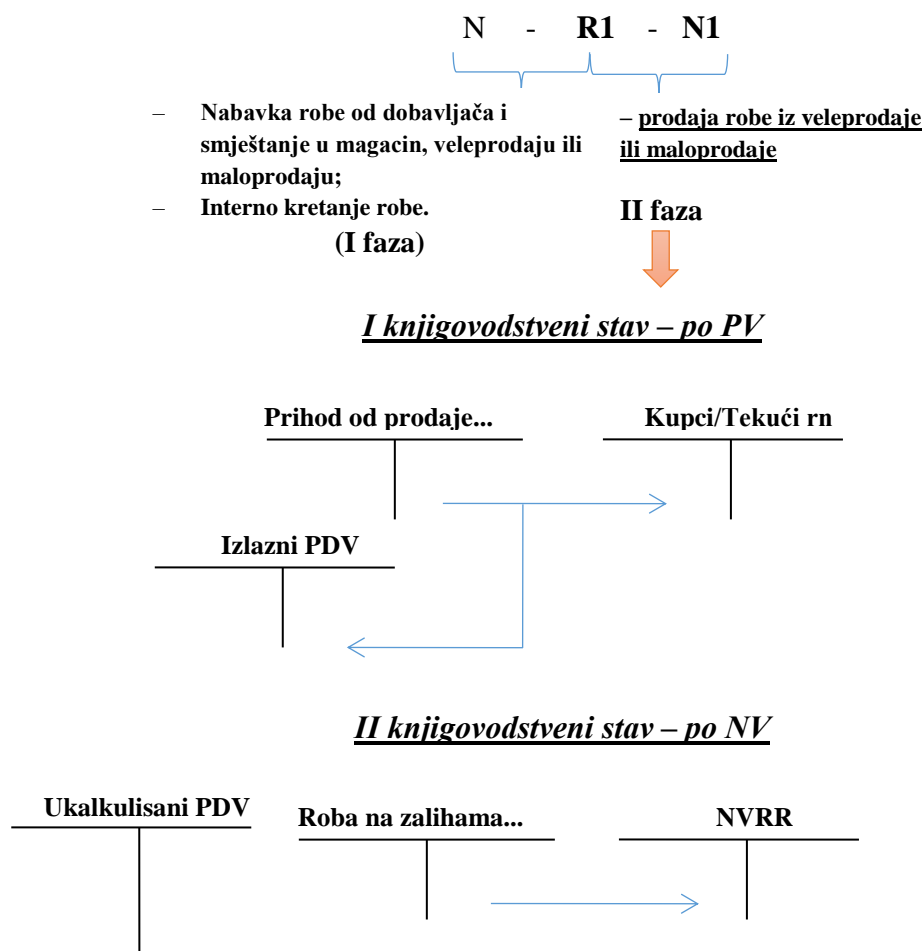
R J E Š E N J E

Knjiženje u **dnevniku**:

R.b.	Opis	duguje	potražuje
1a)	Sitan inventar u upotrebi Sitan inventar – po potrebanju –	150	150
1b)	Troškovi sitnog inventara Ispravka vrijednosti sitnog inventara – za otpis sitnog inventara za mjesec oktobar –	50	50

Nabavna vrijednost prodane robe

Nabavna vrijednost prodane robe jeste poslovni rashod koji se javlja prilikom prodaje robe kod trgovinskog preduzeća. Riječ je o rashodu koji se javlja u drugoj fazi (R-N₁) u kružnom kretanju sredstava preduzeća. Međutim, u navedenoj fazi se ne javlja samo poslovni rashod, nego taj poslovni rashod izaziva nastanak i odgovarajućeg poslovnog prihoda, po principu uzročnosti, tako da se sa knjigovodstvenog aspekta postupak knjiženja realizuje putem dva knjigovodstvena stava, kako je prikazano na slici koja slijedi (Slika 14).

Slika 19: Faza realizacije i knjigovodstveno evidentiranje

Iz navedenog slijedi zaključak da nabavka robe nije sama sebi cilj, već samo preduslov za realizaciju akta prodaje robe i ostvarivanje odgovarajuće razlike u cijeni radi pokrića troškova poslovanja i ostvarivanja određenog pozitivnog periodičnog rezultata – dobitka.

Na **računima grupe 50** – Nabavna vrijednost prodate robe, obuhvaćeni su sljedeći sintetički računi:

500 – Nabavka robe

501 – Nabavna vrijednost prodate robe

502 – Nabavna vrijednost prodatih nekretnina pribavljenih radi prodaje.

Obračun i knjiženje nabavne vrijednosti realizovane robe²⁹⁹ različiti su u zavisnosti od toga da li su zalihe robe prethodno evidentirane po:

- **nabavnoj vrijednosti (veleprodaja)** ili,
- **prodajnoj vrijednosti (veleprodaja i maloprodaja)**.³⁰⁰

Pošto se zalihe robe mogu evidentirati po nabavnoj ili pak prodajnoj vrijednosti, u dijelu knjiženja NVRR postoje sličnosti, ali i eventualne razlike. Pojašnjenje slijedi u nastavku.

²⁹⁹ U daljem tekstu NVRR.

³⁰⁰ Napomena: Roba iz magacina se nikada ne prodaje. Detaljnije pojašnjenje će biti dato u nastavku.

Utvrđivanje NVRR, pri čemu je roba prethodno evidentirana po NV, u zavisnosti od toga kako je organizovana analitička evidencija (materijalna i magacinska), podrazumijeva suočavanje s izborom između mogućnosti korišćenja obračuna NVRR:

- *po partijama,*
- *po vrstama robe.*

Oba metoda su u cjelosti identična s prethodno opisanim slučajevima u vezi s obračunom troška materijala. Naime, ukoliko je magacinska i analitička evidencija robe organizovana tako da se roba evidentira *po partijama*, to podrazumijeva da se za svaku nabavljenu količinu robe otvori onoliko analitičkih kartica koliko se ta roba nabavlja. Postupak obračuna NVRR se vrši množenjem prodate količine s nabavnom vrijednošću konkretne partije.

U drugom slučaju, kada je riječ o evidenciji robe *po vrstama*, javlja se problem izbora nabavne cijene, tako da se u obračunu NVRR može koristiti jedan od opisanih metoda: *FIFO, metod prosječne (ponderisane) cijene, specifične identifikacije i u posebnim slučajevima metod prodaje na malo.*³⁰¹

Napomena: U ovom dijelu nećemo pojašnjavati karakteristike pojedinih metoda za obračun izdate, odnosno prodate robe iz trgovinskih preduzeća iz razloga što su bile predmet detaljnije elaboracije kod troškova materijala. Ovo iz razloga što materijal kao i roba pripadaju zalihama (klasa 1), što znači da podliježu primjeni istih metoda obračuna. U dijelu gdje postoje razlike i gdje ocijenimo da je to opravdano, uradićemo detaljnije pojašnjenje, pa će stoga u nastavku kod NVRR kao poslovnog rashoda koji se javlja kod trgovinskih preduzeća fokus biti stavljen na knjiženje.

Kada se zalihe robe vode po **nabavnim cijenama**³⁰² (veleprodaja), prvi knjigovodstveni stav se knjiži po prodajnoj vrijednosti (Kupci, Blagajna, Račun preduzeća duguje, dok Prihodi od prodate robe potražuju), dok se drugi stav – interni obračun prodaje knjiži po nabavnoj vrijednosti (NVRR duguje, dok Zalihe robe u skladištu ili prodavnici potražuju).

Primjer 92:

Prodali smo raznu robu iz skladišta na veliko u vrijednosti od 7.000 €, koja se vodi po nabavnoj cijeni od 7.000 €. PDV se obračunava po stopi od 21%. Plaćanje će biti izvršeno virmanom u roku od 20 dana.

R J E Š E N J E

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje

³⁰¹ MRS 2 – Zalihe – dozvoljava primjenu i ove metode, pod uslovom da se njenom primjenom dobijaju rezultati (visina zaliha i visina troškova nastalih prodajom zaliha) približno prethodno navedenim metodama. Zapravo, standard ističe da bi se primijenila ova metoda neophodno je da se ispune sljedeći uslovi: a) da se zalihe sastoje od velikog broja izmjenljivih stavki; b) da zalihe imaju slične marže; c) da je nepraktično koristiti druge metode.

³⁰² Napomena: nijesmo obuhvatili magacin iz razloga što se iz magacina roba nikada ne prodaje.

1.	<i>Kupci u zemlji</i> <i>Prihodi od prod. robe na veliko</i> <i>Obaveze za PDV u izdatim faktur.</i> <i>– za prodatu raznu robu –</i>	8.470	7.000 1.470
1a)	<i>Nabavna vrijednost robe na veliko</i> <i>Roba i predmeti na veliko u skl.</i> <i>– za otpremljenu robu iz skl. na veliko –</i>	7.000	7.000

Obračun i knjiženje NVRR, pri čemu je roba u veleprodaji prethodno bila evidentirana po PV

Obračun i knjiženje NVRR, pri čemu je roba prethodno evidentirana po PC, može se vršiti kako u veleprodaji, tako i u maloprodaji, uz napomenu da postoji značajna suštinska razlika u dijelu knjiženja, što će biti predmet razmatranja u nastavku. Prije toga, još jednom ističemo da se pri obračunu prodajne vrijednosti prilikom nabavke robe, nezavisno od toga da li je u pitanju veleprodaja ili maloprodaja, ista dobija zbrajanjem NV i RUC. Stoga, prilikom knjigovodstvenog evidentiranja prodaje robe (nezavisno da li je u pitanju prodaja iz veleprodaje (prethodno evidentirana roba po PC) ili iz maloprodaje), treba razmotriti da li se vrši prodaja:

- cjelokupnih zaliha robe ili pak,
- jednog dijela.

U slučaju prodaje *cjelokupnih zaliha robe*, NVRR se utvrđuje po već poznatom postupku i to kao razlika između PC i ukupnog iznosa obračunate RUC³⁰³. Međutim, pri prodaji jednog dijela zaliha robe (što se najčešće i dešava), a u cilju realnog obračuna NVRR, neophodno je izračunati srazmjerni dio razlike u cijeni³⁰⁴, a koji se odnosi na onaj dio robe koji je prodat, odnosno:

$$PC - SDRUC = NVRR$$

U praksi i literaturi postoji nekoliko načina za utvrđivanje SDRUC, a mi ćemo koristiti sljedeći obrazac

$$SDRUC = \frac{\text{Vrijednost prodate robe po prodajnoj cijeni} * \text{Saldo na računu RUC}}{\text{Vrijednost zaliha robe po prodajnoj cijeni}}$$

Na kontu Roba u skladištu (zalihama) evidentira se roba po prodajnoj cijeni, a na odgovarajućem analitičkom kontu Razlika u cijeni robe, tako da saldo ova dva konta pokazuje NVRR. Na kraju obračunskog perioda vrši se obračun ostvarene razlike u cijeni i s istim iznosom koriguje nabavna vrijednost prodate robe na odgovarajućem analitičkom kontu NVRR, a ona kao komponenta na strani rashoda ulazi u obračun periodičnog rezultata preduzeća.

Primjer 93:

PS na rn Roba je 15.000 €, dok je PS na rn RUC 1.000 €. Prodato je 5.000 komada (1/2) robe A (pc je 2,5 €/kom), tako da faktura koja je ispostavljena kupcu glasi na iznos od 12.000 € i PDV se obračunava po stopi od 21%. Uraditi zbirnu kalkulaciju. Izvršiti potrebna knjiženja.

³⁰³ U ovom slučaju, RUC bi bila ostvarena, tj. realizovana razlika u cijeni.

³⁰⁴ U daljem tekstu SDRUC.

Napomena: Radi boljeg razumijevanja, knjiženje će se realizovati kroz račune glavne knjige. Prvo slijedi izrada kalkulacije:

	Kalkulacija	Iznos
1.	Vrijednost robe bez PDV-a (5.000 * 2,5)	12.500
2.	PDV u izlaznim fakturama (1 * 21%)	2.625
	Potraživanja od kupaca	15.125

$$SDRUC = \frac{12.500 * 1.000}{15.000} = 833,34$$

I knjigovodstveni stav:

Prihod od prodaje...	PDV u izlaznim fakturama...	Kupci
12.500 (1)	2.625 (1)	1) 15.125

II knjigovodstveni stav:

Roba u veleprodaji	NVRR	RUC u veleprodaji
Ps) 15.000 12.500	1a) 11.666,67	1a) 833,34 1.000 (Ps)
	12.500 - 833,34	

$$SDRUC = \frac{12.500 * 1.000}{15.000} = 833,34$$

Analizom navedenih konta (II knjigovodstveni stav), dolazimo do zaključka da je prodaja robe u vrijednosti od 12.500 € izazvala nastanak poslovnog rashoda (NVRR) u iznosu od 11.666,67 €, pri čemu je preduzeće ostvarilo zaradu od 833,34 €.

Evidencija prodaje robe u maloprodajnim objektima (s ukalkuliranim PDV-om)

Za razliku od obračuna ostvarene razlike u cijeni na veliko, u prodajnim objektima na malo – prodavnicama:

- Roba se vodi na kontu Roba u prodavnici, po prodajnim cijenama s uključenim iznosom PDV-a, koji se evidentira na kontu Ukalkulisani PDV.
- Razlika u cijeni za ovakav način prodaje evidentira se na odgovarajućem analitičkom računu Ukalkulisana razlika u cijeni robe u prodavnici (URUC).

Saldo ova tri konta predstavlja nabavnu vrijednost robe.

Na kraju obračunskog perioda neophodno je utvrditi:

- Ostvarenu razliku u cijeni i s tim iznosom korigovati nabavnu vrijednost prodate robe suprotnim knjiženjem ili storno stavom s dugovne strane konta NVRR, na dugovnu stranu konta RUC.

- Takođe je potrebno izvršiti korekciju i za iznos PDV-a, odnosno iznos PDV-a isključiti iz iznosa koji je proknjižen na kontu NVRR na malo.

Ovdje još treba napomenuti da je, pored prethodnih knjiženja, neophodno iz:

- Prihoda od prodane robe s odgovarajućeg analitičkog konta Prihodi od prodane robe, isključiti iznos PDV-a, jer PDV nije prihod preduzeća poreskog obveznika, već je to prihod države (državnih, republičkih i opštinskih budžeta) koji preduzeće samo za njih naplaćuje, uz istovremeni prenos na potražnu stranu konta Obaveze za poreze (Izlazni PDV).

Primjer 94:

1) Dobavljač je isporučio trgovini na malo 300 kom. robe „A“ po cijeni od 50 €/kom. (bez PDV-a). Dobavljač je ispostavio fakturu br. 7/19. Roba je otpremljena u maloprodajni objekat s RUC od 20%. Uraditi kalkulaciju maloprodajne cijene.

2) Prodato je robe u vrijednosti od 10.000 €.

Napomena: U cilju detaljnijeg i jasnijeg pojašnjenja, u primjeru smo naveli dvije poslovne promjene, pri čemu se prva odnosi na nabavku robe, a druga na prodaju.

Kalkulacija nabavne vrijednosti:

	Kalkulacija	Iznos
1.	Fakturna vrijednost (300 * 50)	15.000
2.	ZTN	0
3.	Nabavna vrijednost (1 + 2)	15.000
4.	RUC (3 * 20%)	3.000
5.	Prodajna vrijednost (3 + 5)	18.000
6.	Ukalkulisani PDV	3.780
7.	Maloprodajna vrijednost (5 + 6)	21.780

Napomena: PDV u ulaznim fakturama iznosi: 15.000 * 21% = 3.150

Obaveza prema dobavljaču = 18.150

R J E Š E N J E

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Roba u maloprodaji Ulazni PDV Dobavljač Razlika u cijeni Ukalkulisani PDV – po fakturi br. 7/19 –	21.780 3.150	18.150 3.000 3.780
2)	Kupci Prihod od prodaje Izlazni PDV – za prodati dio zaliha robe –	10.000	8.403,36 1.753,53 ³⁰⁵
2a)	Nabavna vrijednost realizovane robe	6.887,06 ³⁰⁶	

³⁰⁵ 17,335% * 10.000.

³⁰⁶ 10.000 - 1.735,53 - 1.377,41

	<i>Ukalkulisani PDV</i>	1.753,53	
	<i>RUC u malo</i>	1.377,41	
	<i>Roba u maloprodaji</i>		10.000
	<i>– za korekciju po osnovu razlike u cijeni i PDV-a –</i>		

Knjiženje poslovne promjene koja se odnosi na prvu fazu ciklusa reprodukcije trgovinskog preduzeća (N-R) je data pod 1) a izvršena je na način što se:

- zadužuje račun Roba u maloprodaji za iznos 21.780 € (evidentira se po maloprodajnoj vrijednosti sa uračunatim PDV-om);*
- zadužuje se račun Ulazni PDV za iznos $15.000 * 21\% = 2.850$ €;*
- odobrava se račun Dobavljač za iznos 18.150 €;*
- odobravaju se korektivni računi Razlika u cijeni za iznos od 3.000 €, kao i račun Ukalkulisani PDV za iznos od 3.780 €.*

Knjiženje druge poslovne promjene 2) je označeno sa 2) i 2a) i realizuje se kroz dva knjigovodstvena stava.

U prvom knjigovodstvenom stavu se:

- zadužuje račun Kupac za iznos bruto prodajne vrijednosti (PV + PDV);*
- i odobrava račun Prihod od prodaje na način što se od iznosa malopodajne vrijednosti isključi uračunati PDV ($10.000 * 17,335\%$ (preračunata stopa));*
- takođe se i odobrava račun Izlazni PDV;*

U drugom knjigovodstvenom stavu se:

- smanjuju zalihe robe u maloprodaji za iznos prodajne vrijednosti, poštujući pravilo – cijena po kojoj je vršen ulaz, mora po toj cijeni biti vršen i izlaz;*
- obračunava ostvarena RUC kao i ostvareni Ukalkulisani PDV pa se za navedeni iznos vrši odobravanje na navedenim računima;*
- na kraju se zadužuje račun NVRR koji se dobija kao razlika između maloprodajne vrijednosti, ostvarene RUC i ostvarene vrijednosti PDV-a.*

Troškovi zarada i naknada

Troškovi zarada i naknada predstavljaju novčani izraz angažovanja i trošenja radne snage zaposlene u preduzeću. Kategorije primanja određuju se na osnovu zakonskih i drugih propisa, kolektivnim pregovaranjem zaposlenih i poslodavaca, a tako uređene predmet su računovodstvenog obuhvatanja standardom MRS 19³⁰⁷. Ovaj standard se bavi problematikom primanja zaposlenih i ističe da

³⁰⁷ **Napomena:** Obračun primanja zaposlenih i način utvrđivanja uređeni su domaćim propisima iz oblasti radnog zakonodavstva i ti propisi određuju u kojoj mjeri i u kojim slučajevima je moguće primijeniti MRS 19 – Primanja zaposlenih na računovodstveno evidentiranje tih primanja, što znači da uvijek treba poći od važećih propisa. Iz tog razloga nije moguća potpuna primjena ovog standarda. S obzirom na to da se primanja zaposlenih priznaju u iznosu u kom su obračunata, i to kao obaveza i kao rashod, osim ako neki drugi MRS ne zahtijeva ili dopušta uključivanje tih primanja u vrijednost imovine u pogledu računovodstvenog evidentiranja.

„Primanja zaposlenih su svi oblici naknada koje subjekt daje u zamjenu za usluge koje pružaju zaposleni ili za prekid radnog odnosa“.

Prema Standardu, primanja zaposlenih se priznaju u iznosu u kom su obračunata:

- kao obaveze i,
- kao rashod, osim ako neki drugi MRS ne zahtijeva ili dopušta uključivanje tih primanja u vrijednost imovine.

Obračun primanja zaposlenih i način utvrđivanja uređeni su domaćim propisima iz oblasti radnog zakonodavstva i ti propisi određuju u kojoj mjeri i u kojim slučajevima je moguće primijeniti MRS 19 – *Primanja zaposlenih* na računovodstveno evidentiranje tih primanja, što znači da uvijek treba poći od važećih propisa³⁰⁸.

Dakle, troškovi ličnih zarada se *obračunavaju* prema odgovarajućim kriterijumima, osnovama i mjerilima koji su definisani opštim ili posebnim kolektivnim ugovorima, ili na osnovu njih usvojenih pravilnika o ličnim zaradama (platama) i naknadama, kao opštim aktima svakog preduzeća. Kriterijumi za određivanje visina neto zarada mogu biti različiti. Najčešće se kao kriterijumi postavljaju ostvareni učinak, kvalitet posla, složenost posla, stepen stručnosti, uslovi rada, vrijeme provedeno na radu, minuli rad i drugi. Na utvrđene iznose bruto zarada obračunavaju se obavezni porezi i doprinosi na zarade i naknade zarada. Oporezivi dohodak od prihoda po osnovu ličnih primanja predstavlja bruto lično primanje i obuhvata:

- neto lično primanje, porez na dohodak i doprinose koje plaća osiguranik – zaposleni,
- doprinose koji padaju na teret poslodavca.

MRS 19 zahtijeva da subjekt prizna:

- **obavezu**, kada je zaposleni pružio uslugu u zamjenu za primanja koja će mu biti isplaćena u budućnosti; i
- **rashod**, kada subjekt troši ekonomsku korist koja proizilazi iz usluge koju je zaposleni pružio u zamjenu za svoja primanja.

Drugim riječima, navedeno znači poštovanje načela uzročnosti koji u ovom dijelu navodi da prilikom sastavljanja finansijskih iskaza za 2020. god., preduzeće treba da izvrši obračun zarada i naknada zarada koji se odnose na 2020. godinu, nezavisno od toga da li je izvršena isplata do kraja obračunskog perioda, odnosno nezavisno od toga kada će biti izvršena isplata (da li u 2020. ili 2021. godini).

Na računima grupe 52 – **Troškovi zarada, naknada zarada (bruto) i ostali lični rashodi** iskazuju se troškovi po osnovu obračunatih zarada i naknada zarada koje se ne refundiraju (za godišnji odmor, rad na dane državnih praznika, bolovanje na teret poslodavca i sl.), a u korist računa 450, 451 i 452. Drugim riječima, grupa konta 52 obuhvata sljedeće račune:

520 – Troškovi zarada i naknada zarada (bruto)

521 – Troškovi poreza i doprinosa na zarade i naknade zarada na teret poslodavca

522 – Troškovi naknada po ugovoru o djelu

³⁰⁸ Ističemo da iz navedenog razloga nije moguća potpuna primjena ovog standarda, s obzirom na to da se primanja zaposlenih priznaju u iznosu u kom su obračunata, i to kao obaveza i kao rashod, osim ako neki drugi MRS ne zahtijeva ili dopušta uključivanje tih primanja u vrijednost imovine u pogledu računovodstvenog evidentiranja.

- 523 – Troškovi naknada po autorskim ugovorima
- 524 – Troškovi naknada po ugovoru o privremenim i povremenim poslovima
- 525 – Troškovi naknada fizičkim licima po osnovu ostalih ugovora
- 526 – Troškovi naknada članovima Upravnog i Nadzornog odbora
- 529 – Ostali lični rashodi i naknade.

S računovodstvenog aspekta, veoma su značajna pitanja koja se tiču: a) minimalne zarade³⁰⁹; b) poreske stope³¹⁰; c) obračuna bruto zarade i c) knjigovodstvenog evidentiranja. Bruto zarada obuhvata neto zaradu, porez na dohodak fizičkih lica i doprinose za obavezno socijalno osiguranje iz zarade koju plaća osiguranik (zaposleni).

Obračun bruto zarade, ukoliko je radnik radio puno radno vrijeme (176 h mjesečno) vrši se po sljedećoj formuli:

$$\text{ZARADA} = \text{Startni dio zarade}^{311} + (\text{Koeficijent složenosti}^{312} \text{ uvećan za minuli rad}^{313} \times \text{Obračunska vrijednost koeficijenta})^{314}$$

Zarada za radno vrijeme **manje** od 176 časova u mjesecu obračunava se po formuli:

$$\text{ZARADA} = \frac{(\text{Startni dio zarade} + \text{Koeficijent složenosti uvećan za minuli rad} \times \text{Obračunska vrijednost koeficijenta})}{176}$$

Dakle, na kraju svakog mjeseca vrši se obračun zarada zaposlenih i tako obračunate zarade knjiže se kao trošak tekućeg mjeseca. Stoga, za preduzeće obračunate (ukalkulisane) bruto zarade i naknade imaju karakter kratkoročnih obaveza prema:

- zaposlenima, za neto zarade i naknade, i
- odgovarajućim društvenim (državnim) fondovima, za obračunate poreze i doprinose, a koji se moraju izmiriti u rokovima dospijeca.

U nastavku se daje primjer obračuna zarada.

Primjer 95³¹⁵:

Izračunati bruto zaradu zaposlenog kojem je koeficijent složenosti 5, obračunska vrijednost

³⁰⁹ Za 2020: Minimalna zarada iznosi 222 € neto, odnosno 331,34 € bruto.

³¹⁰ Od 2021. se ne obračunava krizni porez, dok porez na bruto zaradu iznosu 9%.

³¹¹ **Startni dio zarade u bruto iznosu**, koji čini topli obrok i 1/12 regresa za korišćenje godišnjeg odmora, za period: od 1. jula do 31. decembra 2012. godine iznosi najmanje 70% obračunske vrijednosti koeficijenta tj. (63,0 €) i ta vrijednost je zadržana do danas.

³¹² Koeficijent složenosti je utvrđen Ugovorom o radu, odnosno Opštim ili granskim kolektivnim ugovorom za određenu stručnost i složenost poslova.

³¹³ Napomena: Zarada zaposlenog se uvećava za svaku započetu godinu radnog staža na sljedeći način:

- do 10 godina 0,5% godišnje
- od 10 do 20 godina0,75%
- preko 20 godina1,00%

Npr., ukoliko zaposleni ima 26 godina i 1 dan radnog staža (dakle 27 godina), izračunati uvećanje po osnovu minolog staža. Uvećanje = 10 god. x 0,5% godišnje + 10 god. x 0,75% godišnje + 7 god. x 1% godišnje = 19,5% uvećanja ili 1,195 u obračunu zarada.

³¹⁴ **Obračunska vrijednost koeficijenta** složenosti utvrđena je u mjesečnom bruto iznosu od najmanje 90 €. Međutim, sva preduzeća u privredi su prihvatila ovu obračunsku vrijednost kao minimalni uslov, pri čemu ista u skladu sa svojim finansijskim mogućnostima mogu odrediti veći iznos obračunskog koeficijenta.

³¹⁵ Napomena: Navedeni primjer, kao i pojašnjenja koja uz to slijede su preuzeta iz: Priručnik za ispit poreski sistem, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, april, 2018, str. 145-146.

koeficijenta 114,50€. Radni staž u trenutku obračuna je 20 godina i 10 dana. Obračunski period je mjesec januar 2018. godine.

Startni dio zarade = 70% od 114,50€ = 80,15€

Koeficijent složenosti uvećan za minuli staž = $5 + (5 \times 13,5\%) = 5 + 0,675 = 5,675$

Obračunska vrijednost koeficijenta = 114,50€

Zarada = $80,15€ + (5,675 \times 114,50) = 729,94$ – bruto

Stope doprinosa na teret zaposlenog su:

- **Doprinos za Fond PIO** = 15 % od bruto
- **Doprinos za Zdravstveno osiguranje** = 8,50 % od bruto
- **Doprinos za osiguranje od nezaposlenosti** = 0,50 % od bruto

Pored podataka koji utiču na formiranje bruto i neto iznosa, za poslodavca postoje dodatni doprinosi i prirez.

Prirez je „porez na porez” koji predstavlja prihod budžeta Lokalne samouprave u kojoj se obavlja djelatnost. Prirez na porez u svim opštinama iznosi 13%, osim za Podgoricu i Cetinje (15%) i Budvu (10%).

Osnovica za oporezivanje je iznos poreza. Ako je neko zaposlen kod poslodavca čije je mjesto rada u Mojkovcu, a sjedište u Podgorici, a zaposleni ima prebivalište u Podgorici, prirez porezu na dohodak ovog zaposlenog se obračunava, prijavljuje i plaća Opštini Mojkovac.

Doprinosi koji dodatno terete poslodavca su :

- **Doprinos za Fond PIO** = 5,5 % od bruto
- **Doprinos za Zdravstveno osiguranje** = 4,30 % od bruto
- **Doprinos za osiguranje od nezaposlenosti** = 0,50 % od bruto
- **Doprinos za prevenciju radne invalidnosti ili Sindikat** = 0,20 % od bruto
- **Doprinos za Privrednu komoru** = do 5 zaposlenih doprinos je 50 EUR ukupno na godišnjem nivou, a ako firma ima više od 5 zaposlenih onda = 0,27% od bruto
- **Doprinos za rehabilitaciju invalidnih lica** = zavisi od broja zaposlenih³¹⁶

I na kraju knjiženje u Dnevniku:

R.br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Dug.	Potraž.
1a)	Troškovi neto zarada	X	
	Obaveze za neto zarade		X

³¹⁶Napomena:

- (do 10 zaposlenih ne plaća se doprinos);
- od 11-19 zaposlenih plaća se 5% od prosječne zarade za prošlu godinu tj. od 765€;
- zatim od 20-50 zaposlenih firma je dužna da zaposli jednog invalida, a ako ga ne zaposli onda plaća 20% od 765€.
- ako firma ima preko 50 zaposlenih onda treba da zaposli 5% invalida od ukupnog broja zaposlenih. Ako ih ne zaposli onda po svakom nezaposlenom invalidu ide po 20% od 765€)

	Troškovi poreza na zarade i naknade zarada na teret zaposlenog Obaveze za porez na zarade	X	X
	Troškovi doprinosa na zarade i naknade zarada na teret zaposlenog Obaveze za doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje na zarade i naknade zarada	X	
	Troškovi doprinosa na zarade i naknade zarada na teret zaposlenog Obaveze za zdravstveno osiguranje na zarade i naknade zarada	X	X
	Troškovi doprinosa na zarade i naknade zarada na teret zaposlenog Obaveze za osiguranje od nezaposlenosti na zarade i naknade zarada - za obračun bruto zarada -	X	X
1b)	Troškovi doprinosa na zarade i naknade zarada na teret poslodavca Obaveze za doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje	X	X
	Troškovi doprinosa na zarade i naknade zarada na teret poslodavca Obaveze za doprinos za zdravstveno osiguranje	X	X
	Troškovi doprinosa na zarade i naknade zarada na teret poslodavca Obaveze za doprinos za osiguranje od nezaposlenosti	X	X
	Troškovi prireza na porez na lična primanja Obaveze za prirez na porez na lična primanja zaposlenog	X	X
	Troškovi doprinosa Fondu rada Obaveza za doprinos- Fond rada	X	X
	Troškovi doprinosa na zarade na teret poslodavca (ostale) Obaveze za doprinse na teret poslodavca - za obračunat prireza na porez i doprinosa na teret poslodavca	X	X

Troškovi amortizacije

Troškovi amortizacije (konto 540) predstavljaju vrijednosni izraz postepenog trošenja stalne imovine koja podliježe amortizaciji sredstava u procesu obavljanja poslovnih aktivnosti preduzeća. Prema MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema, amortizacija se definiše kao „*sistematska alokacija iznosa sredstva koje se amortizuje, tokom njegovog korisnog vijeka*“³¹⁷. Navedena definicija otvara pitanje:

- Koja je to vrijednost sredstva koja se amortizuje, odnosno šta uzeti kao osnovicu za amortizaciju?
- Koji je vremenski period u kome će se koristiti sredstvo? Koliko jedinica proizvoda je moguće proizvesti sa sredstvom?

³¹⁷ Pogledati, MRS 16

- Na koji će se način vršiti otpis stalne imovine?
- U sklopu navedenog, neminovno se nameće i pitanje: Kada započinje, odnosno prestaje amortizacija imovine?

Pitanje *osnovice za otpisivanje* se svodi na izbor između nabavne vrijednosti, ponovno procijenjenje nabavne vrijednosti bez ili sa umanjnjem očekivane vrijednosti ponovne procjene na kraju vijeka korišćenja NPO. U kontekstu navedenog, prema MRS 16, osnovica za otpisivanje je NV, cijena koštanja ili „fer vrijednost naknade koja je data da bi se pribavilo sredstvo u vrijeme njegovog pribavljanja ili izgradnje“³¹⁸.

Za utvrđivanje *vijeka korišćenja* stalne imovine, relevantne su njegove tehničko-tehnološke karakteristike, uslovi korišćenja³¹⁹ i odgovarajuća računovodstvena regulativa³²⁰, kao što je Nomenklatura osnovnih sredstava i dr. Shodno MRS 16, vijek upotrebe se definiše kao „*period u kojem se očekuje da će imovina biti na raspolaganju za upotrebu subjektu*³²¹, ili broj proizvoda ili sličnih jedinica koje subjekt očekuje ostvariti od te imovine.“

*Metode otpisivanja*³²², odnosno metode obračuna amortizacionih kvota predstavljaju u teorijsko-metodološkom i praktičnom smislu najvažnije pitanje. Poznate su dvije osnovne metode otpisivanja:

- *metoda vremenskog otpisivanja* i
- *metoda funkcionalnog otpisivanja*.

Prema MRS 16: „*Različite metode amortizacije se mogu koristiti za sistematsko raspoređivanje amortizacijskog iznosa imovine tokom njenog vijeka upotrebe. Ove metode uključuju linearnu metodu, metodu opadajućeg salda (degresivnu metodu) i metodu po jedinici proizvoda (funkcionalnu metodu)*“, tako da će ove metode u nastavku biti i predmet našeg razmatranja.³²³

Prema MRS 16, prf. 55: „*Amortizacija imovine započinje kad je imovina spremna za upotrebu, tj. kad se nalazi na lokaciji i u stanju koje je neophodno za korišćenje u svrhu koju je odredila uprava. Amortizacija imovine prestaje na dan kad je odnosna imovina klasifikovana kao imovina namijenjena prodaji*³²⁴, ili na dan prestanka priznavanja imovine, zavisno od toga koji je od ta dva datuma raniji.“

Pored navedenih pitanja za obračun amortizacije, veoma su važna i sljedeća:

³¹⁸ Isto,

³¹⁹ U principu, uzročnici trošenja se mogu sistematizovati na: fizičke, pravne i ekonomske. Fizičko trošenje je trošenje koje nastaje funkcionisanjem sredstva (habanje) ili pak proticanjem vijeka trajanja sredstva. Faktor pravne prirode koji izaziva trošenje osnovnog sredstva je uglavnom ugovorno ograničeno vrijeme upotrebe sredstva (po raznim osnovama). Ekonomsko trošenje ili moralno zastarijevanje nastaje usljed pojave tehnički modernijeg sredstva, pojave savremenije tehnologije za proizvodnju istog proizvoda i sl. Shodno navedenom, vijek trajanja sredstva se može podijeliti na: fizički i ekonomski.

³²⁰ U ovom dijelu pogledati: MRS 16, prf. 56.

³²¹ MRS 16 navodi da vijek upotrebe može biti kraći od ekonomskog vijeka i da je procjena vijeka upotrebe neke imovine stvar procjene zasnovane na iskustvu subjekta sa sličnom imovinom.

³²² U stručnoj ekonomskoj literaturi koja se odnosi na problematiku stalne imovine, pojmovi „otpisivanje“ i „amortizacija“ izjednačavaju se te imaju isto terminološko značenje.

³²³ Napomena: Vidjeti: MRS 16, prf. 58 i 59 navode da zemljište iako pripada materijalnoj stalnoj imovini se ne amortizuje, sem u izuzetnim slučajevima, kao što su kamenolomi i tereni koji se koriste kao deponije. Sem toga ako nabavna vrijednost zemljišta uključuje i troškove demontaže, uklanjanja i obnove, taj dio zemljišta se amortizuje tokom perioda u kom su koristi stečene nastajanjem ovih troškova. U nekim slučajevima, sâmo zemljište može imati ograničen korisni vijek, i tada se ono amortizuje dinamikom koja odražava koristi koje se od njega dobijaju.

³²⁴ Ili je uključena u grupu za otuđenje koja je klasifikovana kao ona koja je namijenjena prodaji u skladu s MSFI-jem 5 (MRS 16). Nadalje u ovom dijelu, MRS 16 navodi da amortizacija ne prestaje ako se imovina ne koristi (pod uslovo da je izvršena reklasifikacija) ili ako se povlači iz aktivne upotrebe. Jedino ako se koristi funkcionalna amortizacija, a imovina se ne koristi (nema učinaka), onda će i obračunata amortizacija biti jednaka nula.

- utvrditi da li se sredstvo amortizuje ili ne³²⁵, i ako se amortizuje, da li se za neki njegov dio amortizacija posebno obračunava;
- odrediti tehniku za obračun amortizacije – pojedinačni ili grupni obračun amortizacije;
- odrediti kada započinje obračun amortizacije sredstava a kada se³²⁶ završava³²⁷;

NAPOMENA: Za potrebe obračuna poreza na dobit preduzeća, odnosno poreza na neto prihod preduzetnika, kao rashod se ne priznaje amortizacija obračunata po MRS i koja je iskazana u finansijskim izvještajima, već se kao rashod u poreskom bilansu priznaje amortizacija obračunata po Zakonu o porezu na dobit pravnih lica i Pravilniku o razvrstavanju sredstava po grupama i metodama za utvrđivanje amortizacije za poreske svrhe.

Član 13 Zakona o porezu na dobit pravnih lica³²⁸ propisuje da se amortizacija stalnih sredstava i ulaganja u nepokretnosti priznaje kao rashod u iznosu utvrđenom na način predviđen ovim zakonom. Stalna sredstva obuhvataju materijalna i nematerijalna sredstva čiji je vijek trajanja duži od jedne godine i čija vrijednost prelazi 300 €. NPO razvrstavaju se u pet grupa sa sljedećim amortizacionim stopama:

- I grupa 5%
- II grupa 15%
- III grupa 20%
- IV grupa 25%
- V grupa 30%.

Amortizacija za stalna sredstva razvrstana u prvu grupu utvrđuje se primjenom proporcionalne stope, za svako sredstvo posebno. Amortizacija za stalna sredstva razvrstana u ostale grupe (od druge do pete) utvrđuje se primjenom degresivne stope na vrijednost sredstava razvrstanih po grupama.

Razlika između iznosa amortizacije po računovodstvenim propisima i amortizacije po poreskim propisima (izuzev amortizacije koja proističe iz procjene sredstava po fer vrijednosti) *predstavlja privremenu poresku razliku* koja se u skladu s MRS 12 – Porezi iz dobitka u poslovnim knjigama pravnog lica, iskazuju kao *odložena poreska sredstva ili odložene poreske obaveze*.

Znači, radi se o dva potpuno odvojena obračuna amortizacije i nije moguće računovodstvenom politikom urediti da se i za potrebe sastavljanja finansijskih izvještaja amortizacija obračunava po

³²⁵ Sredstva koja se korišćenjem ne troše, ne amortizuju se (npr. zemljište i umjetnička djela). Međutim, standard na primjeru zemljišta navodi tri situacije u kojima se vrši obračun njegove amortizacije:

- ako su u pitanju kamenolomi gdje zemljište ima ograničeni vijek trajanja, tada se vijek amortizovanja zemljišta zasniva na procijenjenom vremenu rada kamenoloma;
- ako nabavna vrijednost zemljišta sadrži i troškove demontaže, uklanjanja i restauracije područja, obračunava se njegova amortizacija, s tim da je osnovica za obračun amortizacije iznos navedenih troškova – on se amortizuje u periodu u kojem se stiču koristi od navedenog ulaganja;
- ako zemljište i pored pravilnog korišćenja može imati ograničen vijek trajanja, ono se amortizuje dinamikom koja odražava koristi koje se od njega očekuju (zemljište treba periodično kalcifikovati; troškovi kalcifikacije se mogu uključiti u nabavnu vrijednost zemljišta i za to ulaganje se obračunava amortizacija po stopi koja se zasniva na dužini perioda između dvije kalcifikacije). Preuzeto od: *Računovodstvo i revizija*, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, broj 1–2/2012, Podgorica, str. 47.

³²⁶ Napomena: Sredstvo se amortizuje čak i kada se ne koristi, ako se za obračun njegove amortizacije ne primjenjuje metod funkcionalnog obračunavanja amortizacije i ako nije u pitanju stalno sredstvo koje se drži za prodaju, upravo iz razloga što se pretpostavlja da dolazi makar do tehnološkog i komercijalnog zastarijevanja sredstava.

³²⁷ Detaljnije o ovome pogledati: *Računovodstvo i revizija*, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, broj 1–2/2012, Podgorica, str. 47.

³²⁸ Detaljnije pogledati na:

<http://www.irreg.co.me/edukacija/Skola%2011.2008/Zakon%20o%20porezu%20na%20dobit.pdf> (14. 2. 2014).

poreskim propisima jer po MRS amortizacija treba realno da izrazi način trošenja stalne imovine u procijenjenom vijeku korisnog trajanja.

Napomena: Nakon obrade kompletne problematike troška amortizacije, kroz jedan primjer će se pojasniti suština i razlika između poreske i računovodstvene amortizacije.

Obračun amortizacije obavezno se vrši na kraju godine prilikom sastavljanja godišnjeg finansijskog izvještaja (31. decembar), kao i u drugim slučajevima (statusne promjene, promjena oblika organizovanja, prodaja pravnog lica, otvaranje i okončanje postupka stečaja odnosno likvidacije itd.)³²⁹

Suština *metode vremenskog otpisivanja* stalne imovine sastoji se u tome da se osnovica za otpisivanje stalne imovine na odgovarajući način raspoređi na cijeli vijek njegovog korišćenja. Zavisno od toga da li se u vijeku trajanja sredstva vrši otpis uvijek u jednakim iznosima, ili pak prve godine više, a onda sve manje i manje, ili obrnuto, pravi se razlika između:

- *linearno (proporcionalno, pravolinijsko) otpisivanje,*
- *degresivno otpisivanje i*
- *progresivno otpisivanje osnovnih sredstava.*

Metoda linearnog ili proporcionalnog otpisivanja karakteriše ravnomjerno raspoređivanje osnovice za otpisivanje u jednakim amortizacionim kvotama na vrijeme korišćenja, odnosno vijek trajanja stalne imovine. Dakle, kod ove metode, svake godine se umanjuje vrijednost sredstva u jednakim iznosima. Naime, MRS 16 navodi: „*Linearna metoda amortizacije rezultira jednakim iznosom amortizacije tokom vijeka upotrebe ako se rezidualna vrijednost imovine ne mijenja.*“ To znači da postoji jednako godišnje terećenje rashoda po tom osnovu. Visina godišnjeg i mjesečnog iznosa amortizacije, kao troška stalne imovine i drugih otpisivih stalnih sredstava, ostaje nepromijenjena tokom čitavog vijeka korišćenja, osim ako se ne promijeni iznos osnovice za otpisivanje, što ovu metodu čini jednostavnom u primjeni.

Godišnji iznos troškova amortizacije³³⁰ se može utvrditi na sljedeći način:

direktno:

$$\frac{\text{Osnovica za otpis}}{\text{Procijenjeni vijek korišćenja}}, \text{ ili iz odnosa}$$

indirektno:

$$\frac{\text{Osnovica za otpis} * \text{stopa otpisa}}{100},$$

s mogućnošću korigovanja, umanjenja osnovice za otpisivanje za rezidualnu vrijednost, a pri čemu je:

$$\text{Stopa otpisa (a')} = \frac{100\%}{\text{Procijenjeni vijek korišćenja}}$$

Primjer 96:

Preduzeće „MK & A“ DOO raspolaže sa opremom čija je nabavna vrijednost 20.000 € a procijenjeni korisni vijek je 10 godina. Izvršiti obračun i proknjižiti troškove amortizacije ukoliko je obračunski period jedan mjesec. Za obračun koristiti metod linearne amortizacije.

³²⁹ Preuzeto s: www.minsao.gov.me/.../FileDownload.aspx?rid...nekretnine... (6. 6. 2012).

³³⁰ Pored navedenog izraza, koristi se i izraz: otpis osnovnog sredstva, amortizaciona kvota (Amq) ili samo amortizacija. U našim izlaganjima će se koristiti svi navedeni izrazi, pri čemu će se koristiti jedinstvena oznaka – Amq.

Napomena: Da je postojala rezidualna vrijednost, ona bi bila uključena kao stavka za utvrđivanje visine osnovice za obračun amortizacije

Obračun:

$$\text{Stopa otpisa (a')} = \frac{100\%}{10} = 10\% ; \text{ Amortizacija (godišnja)} = \frac{20.000 * 10\%}{100} = 2.000,$$

$$\text{mjesečni iznos} = \frac{2.000}{12} = 166,67$$

Knjiženje u *dnevniku*:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Dug.	Potraž.
1)	Troškovi amortizacije Ispravka vrijednosti postrojenja i opreme – za obraču amortizacije za jedan mjesec –	166,67	166,67

Njena primjena je olakšana i postojanjem Nomenklature stalnih sredstava po grupama i stopama otpisa³³¹, pa se zbog toga ona danas uglavnom i primjenjuje u praksi naših preduzeća, iako se pretpostavka o ravnomjernosti trošenja ne može bezrezervno prihvatiti.

Pored velike primjene³³² koju navedena metoda ima, upućene su joj ozbiljne zamjerke, posebno u dijelu koji se odnosi na činjenicu da u značajnoj mjeri doprinosi deformaciji finansijskih rezultata³³³.

Metoda degresivnog otpisa stalnih sredstava polazi od toga da se osnovica za otpisivanje raspoređuje na procijenjeni vijek trajanja po opadajućim godišnjim iznosima amortizacije, odnosno da je iznos troškova amortizacije najviši u prvoj godini otpisa te da potom opada u drugoj itd., dok je najniži u posljednjoj godini vijeka korišćenja NPO.

Kod metode degresivnog otpisivanja akcenat stavljamo na metodu dvostrukog opadajućeg salda kod koje kao osnovica za obračun amortizacije služi **sadašnja vrijednost** stalnog sredstva koja se obračunava kao razlika između NV i otpisane, odnosno amortizovane vrijednosti, odnosno prema MRS 16: „Metoda opadajućeg salda rezultira smanjenjem iznosa amortizacije tokom vijeka upotrebe“. Do iznosa amortizacije, upotrebom ove metode, moguće je doći na dva načina:

- ako je poznat vijek korišćenja sredstva, onda imamo: $\text{Amortizacija} = \frac{SV}{\text{Vijek korišćenja}} * 2$
- ukoliko je poznata a', onda imamo: $\text{Amortizacija} = Sv * a'$

Primjer 97:

Preduzeće „MK & A“ DOO raspolaže opremom čija je nabavna vrijednost 20.000 €, a amortizovano je do sada u iznosu od 4.000 €. Procijenjeni korisni vijek je 10 godina. Izvršiti obračun i proknjižiti

³³¹ Nomenklatura stalnih sredstava sadrži popis svih stalnih sredstava, njihov procijenjeni vijek trajanja kao i stopu po kojoj se ista otpisuju.

³³² Prema posljednjim istraživanjima u američkoj privrednoj praksi, metoda proporcionalnog otpisivanja je zastupljena 82%, degresivna i progresivna sa po 5% dok ostatak od 8% otpada na ostale metode.

³³³ Detaljnije o tome pogledati, Ranković, J., *Teorija bilansa*, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 1998, str. 333.

troškove amortizacije ukoliko je obračunski period jedan mjesec. Za obračun koristiti metod dvostrukog opadajućeg salda.

Napomena: Da je postojala rezidualna vrijednost, ona bi bila uključena kao stavka za utvrđivanje visine osnovice za obračun amortizacije.

Obračun:

$$\text{Amortizacija (godišnja)} = \frac{(20.000 - 4.000)}{10} * 2 = 3.200,$$

$$\text{mjesečni iznos} = \frac{3.200}{12} = 266,27$$

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Dug.	Potraž.
1)	Troškovi amortizacije Ispravka vrijednosti postrojenja i opreme – za obraču amortizacije za jedan mjesec –	266,67	266,67

Metoda progresivnog otpisivanja polazi od toga da se osnovica za otpisivanje raspoređuje na procijenjeni vijek trajanja po rastućim godišnjim iznosima amortizacije, odnosno da je iznos troškova amortizacije najviši u posljednjoj godini otpisa, dok je najniži u prvoj godini vijeka korišćenja NPO.

Metoda funkcionalnog otpisivanja pri obračunu troškova amortizacije ne uzima u obzir vrijeme, odnosno procijenjeni vijek korišćenja stalne imovine i unaprijed određen tok kretanja amortizacionih kvota, već stvarno korišćenje stalne imovine i ostvarene učinke u toku korišćenja. To praktično znači da je za utvrđivanje iznosa troškova godišnje ili mjesečne amortizacije potrebno, još u momentu nabavke i aktiviranja stalne imovine, znati osnovicu za otpisivanje i procijenjeni, ukupno očekivani učinak u toku vijeka korišćenja stalne imovine, da bi se njihovom diobom dobio podatak o troškovima – kvoti amortizacije po jednom učinku. Konačno, množenjem troškova amortizacije po jedinici učinka konkretnog oblika stalne imovine s količinom ostvarenih učinaka u toku određenog perioda – mjeseca, kvartala, godine – dobija se iznos troškova amortizacije ili otpisivanja konkretnog oblika stalne imovine. Polazeći od gore navedenog, amortizaciona kvota po proizvodu, ili amortizacija po proizvodu se obračunava na sljedeći način:

$$amq = \frac{Oam}{\sum Qm}$$

pri čemu je:

Oam – osnovica za obračun amortizacije;

Qm – mogući ili planirani učinak sredstva u procijenjenom vijeku korišćenja.

Izračunavanjam otpisa sredstva po proizvodu, računa se godišnja amortizacija na sljedeći način:

$$amq \times Qs$$

pri čemu je:

Qs – ostvareni učinak (proizvodnja) u periodu za koji se računa amortizacija.

Primjer 98:

Preduzeće „MK & A“ DOO raspolaže opremom čija je nabavna vrijednost 20.000 €, dok je procijenjena rezidualna vrijednost 2.000 €. Procijenjeni korisni vijek opreme je 100.000 kom. proizvoda Q, dok je u toku godine navedenom opremom proizvedeno 25.000 kom. proizvoda Q. Izvršiti obračun i proknjižiti troškove amortizacije ukoliko je obračunski period jedan mjesec. Za obračun koristiti metod funkcionalne amortizacije.

Obračun:

$$amq = \frac{(20.000 - 2.000)}{100.000} = 0,18 \text{ €/proizvodu}; \quad \text{Amortizacija} = 0,18 * 25.000 = 4.500 \text{ €}$$

$$\text{mjesečni iznos} = \frac{4.500}{12} = 375$$

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Dug.	Potraž.
1)	Troškovi amortizacije Ispravka vrijednosti postrojenja i opreme – za obraču amortizacije za jedan mjesec –	375	375

Prema MRS 16: „Metoda po jedinici proizvoda rezultira amortizacijom zasnovanom na očekivanoj upotrebi ili količini proizvoda.“ Kao učinak se može javiti: proizvedeni gotovi proizvodi (kada se amortizuje proizvodna mašina), pređeni km (kod amortizacije službenog vozila), kwh časovi (amortizacija električne centrale), i sl. Funkcionalni metod ima značajnu primjenu kod onih oblika stalne imovine čija proizvodnja značajno varira po godinama. Međutim, jedan od presudnih činilaca njene slabe primjene leži u tom što je dosta teško procijeniti realnu vrijednost proizvodnje u toku korisnog vijeka stalnog sredstva.

Primjer 99: Razlike između računovodstvene i poreske amortizacije³³⁴

Napomena: Poreska amortizacija prikazuje se u posebnom OA obrascu (OA = Obračun amortizacije). Preduzeće „MK & A“ DOO je na početku obračunskog perioda, 1. 1. 2021. godine imalo sljedeće oblike materijalne stalne imovine, kod kojih su iskazane određene vrijednosti, vrijednost otpisa, kao i trenutak stavljanja u funkciju.

Računovodstvenom politikom preduzeća određeno je da se koristi linearni metod amortizacije. Shodno tome imamo:

1. Nabavna vrijednost zgrade = 100.000 €

Računovodstvena stopa amortizacije = 5%, linearna ili proporcionalna metoda

Ispravka vrijednosti na 1. 1. 2021. godine = 5.000 €

2. Nabavna vrijednost opreme za fotokopiranje = 15.000 €

³³⁴ Navedeni primjer se suštinski i idejno oslanja na primjer iz internog materijala koji je dostavljen od kolega sa Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore.

Računovodstvena stopa amortizacije = 20%, *linearna ili proporcionalna metoda*

Oprema je nabavljena i stavljena u upotrebu 1. 7. 2021. godine

3. Kupljena je i stavljena u upotrebu fiskalna kasa u vrijednosti od 500 € na datum 1. 9. 2021. godine. Vijek trajanja je određen na 5 godina.

Izračunati amortizaciju u računovodstvene i poreske svrhe na dan 31. 12. 2021. godine.

Dobit poslovne 2021. godine (rezultat prije oporezivanja) iz Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ iznosi 17.000 €.

Rješenje:

ZGRADA

Računovodstvena amortizacija

<u>Podaci o ZGRADI</u>			
Na dan 01.01.2021		Ispravka vrijednosti u 2021.godini	
Nabavna vrijednost	100.000 €	Nabavna vrijednost	100.000 €
Otpisana vrijednost	5.000 €	Stopa amortizacija (5%)	5.000 €

Zaključak: Trošak amortizacije za period od 1. 1. do 31. 12. 2021. godine je 5.000 €

Poreska amortizacija

Zgrada pripada I grupi Pravilnika pa slijedi da je stopa amortizacije = 5%.

Nabavna vrijednost	100.000 €
Poreska amortizacija (stopa 5%)	5.000 €

OPREMA ZA FOTOKOPIRANJE

Računovodstvena amortizacija

Podaci o fotokopir mašini

Na dan 1. 1. 2021.	
Nabavna vrijednost	15.000 €
Poreska amortizacija (stopa 20%)	3.000 €

Kroz navedeni obračun dobili smo da je godišnja amortizacija 3.000 €. Međutim, kako je fotokopir mašina stavljena u funkciju 1. 7. 2021, potrebno je izračunati polugodišnju amortizaciju na sljedeći način:

Ispravka vrijednosti u toku 2021. godine = $\left(\frac{3.000}{12}\right) * 6 = 1.500$ €, što znači da trošak amortizacije za period od **1. 7. do 31. 12. 2021.** iznosi **1.500 €**

Poreska amortizacija

Oprema za fotokopiranje pripada III grupi Pravilnika pa slijedi da je stopa amortizacije 20%, što znači da je poreska amortizacija = 15.000 * 20% = 2.000 €

Zaključak:

Iz navedenog slijedi zaključak da ukupna računovodstvena amortizacija u periodu od 1. 1. do 31. 12. 2021. iznosi: 6.500 € (5.000 + 1.500)

Poreska amortizacija ukupno iznosi: 8.000 (5.000 + 3.000)³³⁵

„MK&A“ DOO		OBRAČUN AMORTIZACIJE OSNOVNIH SREDSTAVA						Obrazac OA
PIB:		Period od 01. 01. do 31. 12. 2021. godine.						
Broj grupe	Početni saldo	Kupovina sredstava koja se stavljaju u upotrebu	Prodaja sredstava tokom godine	Neotpisana vrijednost (2 + 3 - 4)	Stopa %	Amortizacija (5 x 6)	Neotpisana vrijednost na kraju godine (5 - 7)	
1	2	3	4	5	6	7	8	
I	100.000 €			100.000 €				
1.	100.000 €			100.000 €	5	5.000 €	95.000 €	
2.								
3.								
4.								
-								
II					15			
III	-	15.000 €		15.000 €	20	3.000 €	12.000 €	
IV					25			
V					30			
Ukupno:		8.000 €						

Šef računovodstva

Direktor

NAPOMENA: Početni saldo na početku godine jednak je neotpisanoj vrijednosti na kraju prethodne godine.

Na kraju slijedi sastavljanje prijave poreza na dobit preduzeća „MK & A“ DOO:

³³⁵ Napomena: Forma obrasca za obračun amortizacije osnovnih sredstava je originalno preuzeta, tako da su autori smatrali da se treba zadržati i izvorni naziv.

UTVRĐIVANJE PORESKE OBAVEZE (za 2021. godinu)

Red. broj	O P I S	IZNOS u €
1	2	3
	A. Poslovna dobit i gubici	
	<i>I. Finansijski rezultat iz bilansa uspjeha</i>	
1.	Dobit poslovne godine	17.000 €
2.	Gubitak poslovne godine	
	<i>II. Kapitalni dobiti i gubici</i>	
3.	Kapitalni dobiti	
4.	Kapitalni gubici	
	<i>III. Usklađivanje rashoda</i>	
5.	Troškovi amortizacije iskazani u bilansu uspjeha	+ 6.500 €
6.	Troškovi amortizacije koji se priznaju u poreske svrhe	- 8.000 €
7.	Troškovi koji nijesu nastali u svrhu obavljanja poslovnih aktivnosti	
8.	Troškovi koji se ne mogu dokumentovati	
9.	Kamata za neblagovremeno plaćene poreze i doprinose	
10.	Kamata plaćena nerezidentima po stopi većoj od uobičajene komercijalne stope	
11.	Administrativni troškovi plaćeni od strane stalne poslovne jedinice nerezidentnoj centrali	
12.	Primanja zaposlenih ili drugih lica po osnovu raspodjele dobiti	

Troškovi rezervisanja

Troškovi rezervisanja³³⁶ (grupa 54) predstavljaju troškove koji će se s velikom izvjesnošću pojaviti u narednim godinama, a odnose se i na prethodni, odnosno tekući period. Svako rezervisanje izaziva nastanak određenih troškova. Da bi rezervisanje bilo priznato kao obaveza (grupa 40), neophodno je da kao obaveza postoji na dan bilansa i da je uzrokovana nekim prošlim događajem, da se kao takva nastala obaveza ne može izbjeći, te je neophodno putem realne procjene utvrditi njen iznos u cilju izmirenja. Iznos rezervisanja se utvrđuje na dan bilansa stanja kao najbolja procjena izdataka neophodnih za izmirenje sadašnje obaveze. Najbolja procjena se zasniva na: a) procjeni rukovodstva preduzeća; b) iskustvu iz ličnih transakcija; c) procjeni nezavisnih eksperata; d) osnovu dodatnih indicacija po osnovu događaja nakon datuma bilansa.

Shodno navedenom, a prema MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva, rezervisanja treba priznati onda kada: „(a) neko pravno lice posjeduje sadašnju obavezu (zakonsku ili izvedenu) kao rezultat nekog prethodnog događaja; (b) postoji vjerovatnoća da će za namirenje date obaveze biti zahtijevan odliv sredstava koja stvaraju ekonomske koristi; (c) može se napraviti pouzdana procjena iznosa date obaveze. Ako svi uslovi nijesu ispunjeni, rezervisanje se ne priznaje.“³³⁷ Pojašnjenja radi, rezervisanje je **obaveza** koja je neizvjesna u pogledu roka ili iznosa.

³³⁶ Sam pojam „rezervisanje“ ima najmanje dva značenja. Prvo značenje je da je riječ o obavezi neizvjesnog roka dospjeća, pri čemu se neizvjesnost odnosi na to kada će obaveza morati da se izmiri kao i da li će se i u kojoj mjeri izmiriti. Drugo značenje se odnosi na postupak priznavanja, vrednovanja i prestanka priznavanja rezervisanja kao obaveze.

³³⁷ Prema paragrafu 14, Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (IFRS), op. cit., str. 448.

Predstavlja sadašnju obavezu koja je rezultat prošlih događaja³³⁸ i čijim se izmirenjem očekuje da će doći do odliva resursa koji sadrže ekonomske koristi iz preduzeća.³³⁹

Glavni razlog koji je inicirao potrebu za uvođenjem dugoročnih rezervisanja leži u činjenici neophodnosti realnog obračuna periodičnog rezultata, odnosno u činjenici da prihodima obračunskog perioda treba dodijeliti rashode koji su njima uzrokovani, a koji će vjerovatno nastati u narednom obračunskom periodu.

Svako rezervisanje izaziva nastanak određenih troškova rezervisanja. Navedene troškove treba pripisati onom obračunskom periodu u kome je nastao događaj, odnosno prihod koji ga je izazvao. Stoga se trošak rezervisanja priznaje u rashodima perioda. U ovu grupu troškova uobičajeno se ubrajaju sljedeća konta:

541 – Troškovi rezervisanja za garantni rok

542 – Rezervisanja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava

543 – Rezervisanja za zadržane kaucije i depozite

544 – Rezervisanja za troškove restrukturiranja

545 – Rezervisanja za naknade i druge beneficije zaposlenih

549 – Ostala dugoročna rezervisanja.

Navedene kategorije troškova procjenjuju se na osnovu Pravilnika o računovodstvu, kojim treba predvidjeti neophodnu tehničku, komercijalnu, finansijsku i knjigovodstvenu dokumentaciju kao podlogu za odlučivanje i knjiženje. Procjena će biti takođe određena procjenom menadžmenta preduzeća, potpomognuta iskustvom iz sličnih transakcija. Rezervisanje treba da bude obnovljeno na svaki datum bilansa stanja i korigovano prema trenutno najboljoj procjeni. Ako više nije vjerovatno da će se transfer ekonomskih koristi zahtijevati radi izmirenja obaveza, rezervisanje treba da bude prekinuto³⁴⁰.

Primjer 100:

Kompanija X je prodala 1. 1. 2021. fotokopir mašinu po fakturi u iznosu od 10.000 € i izdala garanciju sa rokom važenja od 12 mjeseci. Da li je potrebno u skladu sa MRS 37 vršiti rezervisanje?

Da!

Ispunjena su sva tri uslova:

- 1. postoji obaveza (sada) po osnovu prodaje fotokopir mašine u prethodnom periodu (1. 1. 2021);*
- 2. postoji vjerovatnoća da će se pokvariti fotokopir mašina (procjena na bazi iskustva) pa će po osnovu toga doći do odliva novčanih sredstava;*
- 3. moguće je da se pouzdano procijeni visina potencijalne obaveze (na bazi iskustva sa istim ili sličnim proizvodom).*

Napomena: *Prodaja fotokopir mašine je izazvala nastanak poslovnog prihoda u iznosu od 10.000 €. S obzirom da je data garancija (garancija: pismeno obavještenje prodavca upućeno kupcu da će u vremenskom periodu za koji glasi, prodavac izvršiti sve popravke na proizvodu na njegov teret), to prodavac ima obavezu da u periodu za koji važi izvrši popravku. Kako ne može da utrdi stvarni iznos, on procjenjuje i tako procijenjeni troškovi čine troškove rezervisanja. Oni moraju biti dodijeljeni*

³³⁸ Prošli događaj stvara određenu pravnu (proizilazi iz ugovora, zakona...) ili konstruktivnu obavezu (proizilazi iz aktivnosti preduzeća).

³³⁹ Preuzeto iz materijala sa seminara Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore organizovanog 5. 7. 2013. godine.

³⁴⁰ Detaljnije pogledati: <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/racunovodstveno-evidentiranje-rezervisanja-u-finansijskim-izvestajima-za-2020-godinu.html> (preuzeto: 2. 2. 2021).

obračunskom periodu u kom je nastao prihod (izvršena prodaja) shodno načelu uzročnosti, odnosno načelu sučeljavanja rashoda i prihoda.

Rezervisanje za troškove najčešće se vezuje za troškove popravki u garantnom roku, koji se pojavljuju kod onih preduzeća koja prodaju proizvode uz garanciju. Garancija predstavlja najčešće pismeno obećanje prodavca da će u vremenskom periodu za koji je data otkloniti nedostatke i kvarove na predmetu prodaje bez dodatne naknade. Evidentno je da navedeni troškovi nastaju tek momentom prodaje proizvoda, odnosno vršenjem usluge. Kako prodajom proizvoda nastaje prihod i kako su navedeni troškovi uzrokovani nastalim prihodom, to je u cilju realnog obračuna periodičnog rezultata, a u skladu s računovodstvenim načelom uzročnosti, neophodno troškove garancije ukalkulisati u troškove prodatih proizvoda. Budući da se ne može pouzdano utvrditi visina navedenih troškova, oni se procjenjuju³⁴¹. Vrijednosni iznosi po kojima se priznaju rezervisanja treba da budu odraz najbolje procjene izdataka koje bi trebalo neophodno učiniti ako bi se na datum bilansa podmirivale sadašnje obaveze koje su proizašle iz prošlih događaja.

Proces adekvatnog obuhvatanja poslovnih promjena na troškovima rezervisanja se generalno odvija kroz dvije etape:

- *procjena i obračun iznosa troškova, koja se vrši u pomoćnim knjigama;*
- *knjigovodstveno evidentiranje koje se obavlja u sintetičkom, odnosno finansijskom knjigovodstvu pri čemu se pojavljuju tri moguće vrste – grupe poslovnih promjena i to:*
 - *uračunavanje troškova rezervisanja za materijalne troškove,*
 - *korišćenje, odnosno knjiženje stvarnih troškova, i*
 - *ukidanje rezervisanja za materijalne troškove.*

Primjer 101:

- 1. Preduzeće „MK & A“ DOO je u tekućoj poslovnoj godini prodalo 10.000 komada klima uređaja po cijeni od 150 €, uz garantni rok od 12 mjeseci. PDV se obračunava po stopi od 21%.*
- 2. Polazeći od prethodnih iskustava, utvrđeno je da troškovi rezervisanja za prodaju proizvoda u garantnom roku iznose 96.725,00 €.*
- 3. Po fakturama servisera, troškovi opravke proizvoda prodatih u garantnom roku iznose 80.000 €. PDV se obračunava po stopi od 21%.*
- 4. Izvršiti ukidanje troškova rezervisanja po isteku garancije.*

Pojašnjenje:

Kako je izvršena prodaja klima uređaja i data garancija, to se preduzeće „MK & A“ DOO obavezalo da će u narednih 12 mjeseci da izvrši popravku na klima uređajima.

Shodno tome, a slijedeći gore navedene etape imamo da se u prvom koraku radi procjena na bazi iskustva sa istim ili sličnim proizvodom:

prvo se procjenjuje koliki će biti troškovi garancija i to na sljedeći način:

<i>% kvarova</i>	<i>Visina troškova popravki</i>
<i>5%</i>	<i>0 € – 30,00 €</i>
<i>7%</i>	<i>30,01 € – 70,00 €</i>

³⁴¹ Procjena se najčešće vrši na osnovu prethodnog iskustva prodavca s istim ili sličnim proizvodom.

15%	70,01 € – 90,00 €
35%	90,01 € – 120,00 €

na osnovu čega se pravi *obračun* koji bi na osnovu raspoloživih podataka izgledao ovako:

% kvarova	kom.	Prosječna visina troškova popravki po grupi	Visina troškova popravki
5%	200	20,00 €	4.000,00 €
7%	300	50,00 €	15.000,00 €
15%	350	80,00 €	28.000,00 €
35%	450	110,50 €	49.725,00 €
UKUPNO			96.725,00 €

Na osnovu navedenog, procijenjeno je da će nastati troškovi garancije za prodane klima uređaje u iznosu od 96.725 €.

II korak:

Nakon knjiženja prihoda od prodaje (kroz prvu poslovnu promjenu),

– neophodno je izvršiti knjiženje poslovog rashoda – troška rezervisanja koji su „uzrokovani“ nastankom poslovog prihoda, ali i knjiženje i obaveze jer se preduzeće „MK & A“ DOO obavezalo izdavanjem garancije da će izvršiti sve popravke, ako nastanu u roku od 12 mjeseci (koliko važi garancija). Navedeno je prikazano kroz poslovnu promjenu br. 2). Knjiženje se sprovodi u onom obračunskom periodu u kom je nastao pripadajući prihod koji ga je uzrokovao.

Polazeći od dobijenih rezultata procjene, a saglasno navedenom, *knjiženje u dnevniku* bi se sprovelo na sljedeći način:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Dug.	Potraž.
1)	<i>Kupci u zemlji Prihod od prodaje proizvoda na domaćem tržištu Izlazni PDV – za prod. proizvode po fakturi –</i>	1.815.000	1.500.000 315.000
2)	<i>Troškovi rezervisanja za prod. proizv. u garantnom roku Rezervis. za troškove u gar. roku – za ukalkulisana rezervisanja trošk. –</i>	96.725	96.725
3)	<i>Rezervisanje za troškove u gar. roku Ulazni PDV Dobavljači u zemlji – za troškove popr. po fak. servisera –</i>	80.000 16.800	96.800
4)	<i>Rezervisanje za troškove u gar. roku Ostali prihodi³⁴² – za ukidanje neiskoriš. rezervisanja –</i>	16.725	16.725

– *Kako je u toku garantnog roka došlo do kvara i ispostavljene fakture od servisera glase na iznos 80.000 + 21% PDV, neophodno je knjižiti stvarni iznos obaveze zaduženjem rn – Rezervisanja za troškove u garantnom roku.*

– *Na kraju, protekom 12 mjeseci, na koliko glasi garantni period, potrebno je ukinuti rezervisanje. S tim u vezi, vrši se poređenje stvarnog iznosa nastale obaveze, sa procijenjenom i eventualna razlike se evidentira na rn – Ostali prihodi ili ostali rashodi, zavisno kakav je odnosi između stvarnog i pretpostavljenog iznosa.*

Nematerijalni troškovi

Nematerijalni troškovi (grupa 55) predstavljaju novčane izraze trošenja po osnovu veoma različitih vrsta naknada, neproizvodnih usluga, različitih vrsta dažbina i drugih nematerijalnih troškova³⁴³. Očigledno, radi se o veoma složenoj i heterogenoj grupi troškova, koje sačinjavaju:

550 – *Troškovi neproizvodnih usluga (npr. troškovi po osnovu advokatskih, zdravstvenih i konsalting usluga, troškovi revizije finansijskih izvještaja, troškovi čišćenja prostorija i dr.);*

551 – *Troškovi reprezentacije (npr. izdaci za ugostiteljske usluge, kao i davanje proizvoda, sopstvenih ili kupljenih bez naknade);*

³⁴² Ili Prihodi od ukidanja dugoročnih rezervisanja.

³⁴³ Prema zvaničnom Pravilniku o Kontnom okviru, u troškove koji imaju nematerijalni karakter se ne ubrajaju: troškovi naknade za službeno putovanje, troškovi ishrane i smještaja radnika, prevoz zaposlenih na radno mjesto i sl., već se oni obuhvataju na odgovarajućim računima – Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi.

552 – Troškovi premija osiguranja (npr. premija za osiguranje sredstva u transportu³⁴⁴, premija za osiguranje od odgovornosti za štetu, i dr.);

553 – Troškovi platnog prometa³⁴⁵ (npr. provizije i druge naknade koje se plaćaju bankama za njihove usluge, troškovi u vezi s garancijama ili avalima koje daju banke, i dr.);

554 – Troškovi članarina (npr. članarine u poslovnim i drugim udruženjima, međunarodnim organizacijama i dr.);

555 – Troškovi poreza (npr. porez na imovinu, na promet, akciza i dr. porezi);

556 – Troškovi doprinosa (npr. troškovi socijalnih doprinosa za vlasnike preduzeća i za preduzetnike koji vode dvojno knjigovodstvo), i

559 – Ostali nematerijalni troškovi (npr. troškovi oglasa u dnevnoj štampi, izdaci za humanitarne i vjerske namjene i dr.).

Navedene kategorije troškova se u cjelini nadoknađuju iz prihoda koji su ostvareni realizacijom proizvoda i usluga, pa je u cilju realnog obračuna periodičnog rezultata neophodno izvršiti i njihov obračun.

Primjer 102:

U toku mjeseca kod preduzeća „MK & A“ DOO nastale su sljedeće aktivnosti:

1) Nastali su troškovi platnog prometa po izvodu u iznosu od 15 €;

2) Stigao je račun za uslugu organizacije poslovnog ručka od restorana „Carine“ na iznos 181,5 €, od čega je PDV 31,5 €.

3) Stigla je faktura Unije poslodavaca za mjesečnu članarinu u iznosu od 23 €. UPCG nije PDV obveznik.

4) Na ime zastupanja našeg preduzeća u sporu s drugim preduzećem troškovi advokatskih usluga po računu br. 7 iznose 500 €. Advokat je preduzetnik, koji nije registrovan za PDV. (Napomena: Advokatske usluge su oslobođene plaćanja PDV-a pod uslovom da je promet ispod 18.000 €.)

5) Članarina u regionalnoj Privrednoj komori za tekući mjesec iznosi 300 €.

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Trošak platnog prometa Tekući račun – izvod –	15	15
2)	Trošak reprezentacije Ulazni PDV Dobavljači – po fakturi –	150 31,5	181,5
3)	Trošak članarine Dobavljači – po fakturi –	23	23
4)	Troškovi advokatskih usluga	500	

³⁴⁴ Npr. troškovi osiguranja transporta putnika u prevozu, troškovi osiguranja transportnih sredstava i sl.

³⁴⁵ **Trošak platnog prometa** je jedini trošak u praksi za koji ne dobijamo fakturu niti rješenje, nego nam banka kod koje imamo otvoren tekući račun sama uzima ugovoreni iznos transakcionih provizija. Bankarske usluge su u skladu sa Zakonom o PDV oslobođene obračuna i plaćanja PDV. Dakle ovaj trošak se direktno plaća sa tekućeg računa.

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
	<i>Dobavljači u zemlji</i> <i>– po računu br. 7 –</i>		500
5)	<i>Troškovi članarine komori</i> <i>Ostale obaveze</i> <i>– za obračunate članarine komori –</i>	300	300

Troškovi proizvodnih usluga

Troškovi proizvodnih usluga (grupa konta 53) predstavljaju novčani izraz trošenja određenih usluga drugih preduzeća, ustanova i usluga fizičkih lica, u situaciji kada preduzeće nije u mogućnosti da ih samostalno obavi ili pak to nije u mogućnosti na adekvatan i zadovoljavajući način. Riječ je o veoma heterogenoj skupini usluga koje se vrše zarad uspješnog obavljanja i realizacije postavljenih ciljeva preduzeća. Zbog svog proizvodnog karaktera, navedeni materijalni troškovi se u aktuelnom Kontnom okviru sintetizuju na sljedećim osnovnim kontima:

530 – Troškovi usluga na izradi učinaka (*troškovi usluga industrijske, zanatske obrade, prerade ili izrade učinaka i sl.*)

531 – Troškovi transportnih usluga (*troškovi vodenog, vazdušnog, kopnenog prevoza, PTT usluge, troškovi prevoza proizvoda do kupca, troškovi pretovara i sl.*)

532 – Troškovi usluga održavanja (*troškovi održavanja nekretnina, postrojenja i opreme i sl.*)

533 – Troškovi zakupnina (*troškovi zakupa nekretnina, postrojenja i opreme i sl.*)

534 – Troškovi sajmovia (*troškovi izlaganja robe, gotovih proizvoda i usluga; izdaci za zakup i uređenje sajamskog i izložbenog prostora, za uređenje štandova i sl.*)

535 – Troškovi reklame i propagande (*izdaci za propagandno-informativni materijal – npr. prospekti, katalogi..., za oglase u novinama, i sl.*)

536 – Troškovi istraživanja (*izdaci u vezi s naučno-istraživačkim radom, projektantskim i drugim aktivnostima i sl.*)

537 – Troškovi razvoja koji se ne kapitalizuju

539 – Troškovi ostalih usluga (*usluge zaštite na radu, komunalne usluge i sl.*)

Primjer 103:

1) U toku tekućeg mjeseca prema prispjelim fakturama dobavljača, kod preduzeća „MK & A“ DOO su nastali sljedeći troškovi:

– troškovi transportnih usluga drugih preduzeća po fakturi u iznosu od 800 €, PDV je 21%;

– troškovi PTT usluga u zemlji po fakturi u iznosu od 300 €, PDV je 21%;

– troškovi zakupa opreme po fakturi u iznosu od 400 €, PDV je 21%;

– troškovi reklame u zemlji u iznosu od 150 €, PDV je 21%;

2) trošak vode po računu 11 €, PDV je 7%.

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Dug.	Potraž.
1)	<i>Troškovi usluga prevoza drugih pred.</i>	800	

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Dug.	Potraž.
	Troškovi PTT usluga u zemlji	300	
	Troškovi zakupa opreme	400	
	Troškovi reklame i propag. u zemlji	150	
	PDV u primljenim fakturama	346,5	
	Dobavljači u zemlji		1996,5
	– za trošk. proizv. usluga po fak. dob. –		
2)	Troškovi materijala (voda)	11	
	PDV u primljenim fakturama	2,31	
	Dobavljači u zemlji		13,31
	– po fakturi dobavljača –		

3.1.2. Računovodstveni aspekt finansijskih rashoda

Finansijski rashodi (grupa 56) nastaju po osnovu naknade drugima za korišćenje tuđe, pozajmljene imovine. Dakle, nastaju kao posljedica aktivnosti finansiranja preduzeća u toku poslovanja. S tim u vezi, **finansijskim rashodima** u aktuelnom Kontnom okviru rezervisana su sljedeća konta:

560 – Finansijski rashodi iz odnosa s matičnim i zavisnim pravnim licima

561 – Finansijski rashodi iz odnosa s ostalim povezanim pravnim licima

562 – Rashodi kamata

563 – Negativne kursne razlike

564 – Rashodi po osnovu efekata valutne klauzule

569 – Ostali finansijski rashodi.

Rashodi kamata ili samo kamata predstavljaju novčani iznos naknade koji se mora platiti po osnovu korišćenja tuđe imovine, tako da je njena visina uslovljena ne samo iznosom pozajmljenih sredstava, već i trenutnim stanjem na tržištu novca, kao i drugim činiocima. Rashodi kamate mogu biti:

- *redovni ili ugovoreni* (nastaju po osnovu korišćenja kredita – dugoročnih i kratkoročnih), kamate po obavezama iz dužničko-povjerilačkih odnosa, odnosno
- *neredovne* (gdje spadaju zatezne i druge kamate i sl., a koje nastaju ukoliko se u roku ne izmire određene obaveze (npr. prema državi u slučaju da se na vrijeme ne plate određeni porezi i doprinosi; prema dobavljačima – kada se na vrijeme ne izmire dugovanja i sl.)).

MRS 23 navodi da su „Troškovi pozajmljivanja kamate i drugi troškovi koje subjekt ima u vezi s pozajmljivanjem sredstava“. U pogledu priznavanja, shodno MRS 23 – Troškovi pozajmljivanja „Troškove pozajmljivanja koji se mogu direktno pripisati sticanju, izgradnji ili proizvodnji određenog sredstva subjekt je dužan da kapitalizuje³⁴⁶ kao dio troška nabavke tog

³⁴⁶ Kamata po osnovu kredita za nabavku nekretnina, postrojenja i opreme koja nijesu stavljena u upotrebu do dana bilansa, pod uslovom da su ispunjeni zahtjevi iz MRS 23, ne iskazuje se kao rashod na račun 562 već se vrši njeno kapitalizovanje, dakle kamata uvećava nabavnu vrijednost konkretne nekretnine, postrojenja ili opreme.

sredstva. Ostale troškove pozajmljivanja subjekt treba da prizna kao rashod perioda u kojem su nastali“.

Privredna društva koja primjenjuju MRS/MSFI i imaju iskazane obaveze po osnovu dugoročnih i kratkoročnih kredita, u skladu sa *MRS 23 Troškovi pozajmljivanja* utvrđuju dio kamate koja se odnosi na 2020. godinu, a dospijeva za plaćanje u 2021. godini. Iznos obračunate kamate se knjiži na računu 562 – Rashodi kamata, dakle vrši se ukalkulisavanje.³⁴⁷

Neblagovremenim izmirenjem obaveze prema dobavljaču nastaje zatezna kamata³⁴⁸ koja predstavlja finansijski rashod za preduzeće koje neblagovremeno servisira svoje obaveze.

Primjer 104:

Ukoliko je u poslovnoj promjeni navedena klauzula n/8 (neto 8), to zapravo znači da kupac mora platiti obavezu u roku od 8 dana ili će mu biti zaračunata zatezna kamata. Za visinu obračunate zatezne kamate povećava se stoga i obaveza kupca (preduzeća) prema dobavljaču. U principu stopa po kojoj se plaća zatezna kamata je veća od stope po kojoj se vrši obračun redovne kamate.

Finansijski rashod može biti izazvan odobrenim i iskorišćenim popustom – kasa skonto od strane kupca. Bitno je naglasiti da odobreni kasa skonto ne znači ujedno i da je iskorišćen. Stoga, s knjigovodstvenog aspekta odobreni kasa skonto ne predstavlja predmet knjigovodstvenog evidentiranja. Onda kada se navede da je kupac u roku izmirio svoju obavezu prema dobavljaču, stekao je ujedno i uslov da iskoristi kasa skonto, tako da je tek u ovom momentu navedeni popust predmet knjigovodstvenog evidentiranja. Stoga, iskorišćeni kasa skonto od strane kupca za preduzeće koje ga je odobrilo predstavlja rashod finansiranja.

Primjer 105:

1) Kupcu je prodana roba po fakturi br. 1 u vrijednosti od 10.000 €, uz odobravanje kasa skonta u iznosu od 1% ukoliko kupac plati robu u roku od 10 dana.

2) Kupci su platili svoje obaveze preko tekućeg računa u roku od 10 dana.

Napomena: *U fokusu navedene poslovne promjene jeste knjiženje kasa skonta, tako da ćemo knjigovodstveno evidentiranje prodaje robe u dnevniku vršiti samo kroz jedan knjigovodstveni stav (eksterni), dok drugi knjigovodstveni stav (interni) neće biti predmet razmatranja u ovom dijelu.*³⁴⁹

*2) Na iznos popusta od 121 € (10.000 * 21%) je uključen PDV, pa treba isključiti iznos PDV-a koji je ukalkulisan (uključen) u dati iznos. Stoga, 121 (bruto iznos popusta) x 17,335% (preračunata stopa PDV-a) ≈ 21 € tj. izlazni PDV. Ostatak od 100 € (121 - 21) predstavlja finansijski rashod.*

³⁴⁷ Vidjeti: <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/racunovodstveno-evidentiranje-prihoda-i-rashoda-po-osnovu-kamata-na-dan-sastavljanja-finansijskih-izvestaja-za-2020-godinu.html> (prezeto: 2. 2. 2021).

³⁴⁸ Dakle, zatezna kamata nastaje po osnovu kašnjenja s ispunjenjem novčane obaveze. Detaljnije o navedenom pogledati: <https://www.cbcg.me/me/kljucne-funkcije/finansijske-i-bankarske-operacije/stopa-zatezne-kamate> (12. 9 2021)

³⁴⁹ Knjiženje prodaje robe je detaljnije pojašnjeno u dijelu Poslovnih rashoda, odnosno Nabavne vrijednosti realizovane (prodane) robe – NVR..

Iznos od 11.979 € u poslovnoj promjeni 2) je dobijen 12.100 € – 121 € = 11.979 €.

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Potraživanja od kupaca Prihod od prodaje Izlazni PDV – za prodatu robu po fakturi –	12.100	10.000 2.100
2)	Tekući račun Finansijski rashod Kupci Izlazni PDV – za iskorišćeni kasa skonto –	11.979 100	12.100 <u>21</u>

Finansijski rashodi nastaju i po osnovu negativnih kursnih razlika, a koje se pojavljuju u situaciji evidentiranja poslovnih događaja u stranoj valuti. Navedeni pojavni oblik finansijskih rashoda ne bi postojao ukoliko bi se nastala obaveza isplatila, odnosno naplata potraživanja obavila istog dana. Kako se to rijetko dešava, MRS 21 – Efekti promjene kurseva stranih valuta se bave problematikom promjene kurseva i navode da je „Kursna razlika je razlika koja proizilazi iz prevođenja određenog broja jedinica jedne valute u drugu valutu po različitim deviznim kursevima.“ Takođe ističe da se „Kod početnog priznavanja, transakcija u stranoj valuti evidentira u funkcionalnoj valuti³⁵⁰, tako što se na iznos u stranoj valuti primjenjuje promptni devizni kurs funkcionalne³⁵¹ i strane valute, važeći na datum transakcije.“ Međutim, kako se to rijetko dešava, to usljed pojave tzv. klizajućeg ili fluktuirajućeg kursa negativne kursne razlike su izazvane ili:

- *depresijacijom (devalvacijom)* domaće valute, kada su **obaveze** prema ino-dobavljaču evidentirane po nižem kursu u odnosu na kurs po kome se vrši isplata obaveze, tako da se za visinu obračunate razlike **povećava** iznos obaveze i po tom osnovu i finansijski rashod;
- *apresijacijom (revalvacijom)* domaće valute, odnosno kada su nastala **potraživanja** evidentirana po većem kursu u odnosu na kurs po kome se vrši njihova naplata, tako da se za visinu obračunate razlike **smanjuju** potraživanja i povećava finansijski rashod.

Primjer 106– DEVALVACIJA:

PS na rn Ino-dobavljač je 20.000.

1) Na dan plaćanja obaveze prema ino-dobavljaču došlo je do devalvacije € u odnosu na \$ za 10%. Ova obaveza je plaćena s deviznog računa.

Pojašnjenje:

I) momenat nastanka obaveze: U trenutku kada je nastala obaveza prema ino-dobavljaču, ista je i bila evidentirana u stranoj valuti po kursu koji je tada bio važeći. U našem slučaju, kurs u momentu nastanka obaveze je bio 1 € = 1 \$.

³⁵⁰ Prema MRS 21 – Funkcionalna valuta je valuta primarnog ekonomskog okruženja u kojem izvještajni entitet posluje.

³⁵¹ Prema MRS 21 – Promptni kurs je kurs u transakciji koja se izvršava odmah. Devizni kurs je vrijednost po kojem se razmjenjuju dvije valute.

II) momenat isplate obaveze: U momentu isplate obaveze došlo je do depresijacije (devalvacije) €, odnosno domaće valute, u odnosu na \$, tj. valutu po kojoj je evidentirana obaveza prema ino-dobavljaču. U našem slučaju, sada je $1 \text{ €} = 0,9 \text{ \$}$; tj. $1,1 \text{ €} = 1 \text{ \$}$, odnosno za 1 € možemo da kupimo **manje dolara**.

Pošto je obaveza prema ino-dobavljaču u momentu evidentiranja bila u stranoj valuti (\$), a smanjena je kupovna moć domaće valute u odnosu na stranu, to se za visinu obračunate razlike povećava obaveza prema ino-dobavljaču, odnosno nastaje za domaćeg kupca finansijski rashod. U našem slučaju, visina obračunatog finansijskog rashoda je $10\% * 20.000 = 2.000 \text{ €}$.

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Finansijski rashod Ino-dobavljač – za obračunati fin. rashod po osnovu depresijacije	2.000	2.000
1a)	Ino-dobavljač Devizni račun – za isplaćenu obavezu prema ino-dobav. –	22.000	22.000

Primjer 107 – APRESIJACIJA:

Ps na rn – Ino-kupac je 10.000 (tj. 10.000 \$ po kursu od $1 \text{ \$} : 1 \text{ €}$)

1) Ino-kupci su uplatili na devizni račun iznos duga u cjelini. Srednji kurs strane valute u odnosu na izvještajnu valutu na dan uplate bio je $1 \text{ \$} = 0,7 \text{ €}$.

P O J A Š N J E N J E:

I) momenat nastanka potraživanja: U trenutku kada je nastalo potraživanje prema ino-kupcu, evidentirano je u stranoj valuti po kursu koji je tada bio važeći. U našem slučaju, kurs u momentu nastanka potraživanja je bio $1 \text{ €} = 1 \text{ \$}$.

II) momenat naplate potraživanja: U momentu naplate potraživanja od ino-kupca došlo je do apresijacije (revalvacije) €, odnosno domaće valute u odnosu na \$, tj. valutu po kojoj je evidentirano potraživanje prema ino-kupcu. U našem slučaju, sada je $0,7 \text{ €} = 1 \text{ \$}$, što znači da za 1 € možemo da kupimo više dolara. Zapravo, apresijacija nije ništa drugo nego jačanje kupovne moći domaće valute u odnosu na stranu.

Pošto je potraživanje prema ino-kupcu u momentu nastanka evidentirano u stranoj valuti (\$), a povećana je kupovna moć domaće valute u odnosu na stranu valutu, to se za visinu obračunate razlike smanjuje iznos novčanih sredstava koje naplaćujemo na ime potraživanja ino-kupaca prema dobavljačima. Drugim riječima, nastaje za „domaćeg“ dobavljača finansijski rashod. U našem slučaju, visina obračunatog finansijskog rashoda je 3.000 € .

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Devizni račun Finansijski rashodi Ino-kupac – izvod deviznog računa –	7.000 3.000	10.000

3.1.3. Računovodstveni aspekt ostalih rashoda

Ostali rashodi ili gubici svrstavaju se u kategoriju redovnih rashoda, što znači da su uslovljeni obavljanjem poslovne aktivnosti preduzeća, ali za razliku od poslovnih rashoda nijesu vezani za proizvodnju proizvoda, odnosno vršenje usluga. Riječ je o rashodima koji nastaju kao: posljedica prodaje imovine preduzeća (nematerijalna ulaganja, nekretnine, postrojenja i oprema, zaliha, HOV i sl.) po cijeni koja je niža od nabavne, odnosno nominalne vrijednosti, manjkovi na imovini ustanovljeni inventarisanjem, gubici po osnovu otpisa potraživanja.

Knjigovodstveno obuhvatanje i praćenje *ostalih rashoda u okviru grupe 57* vrši se na sljedećim sintetičkim kontima:

570 – Gubici po osnovu rashodovanja i prodaje nematerijalnih ulaganja, nekretnina, postrojenja i opreme

571 – Gubici po osnovu rashodovanja i prodaje bioloških sredstava

572 – Gubici po osnovu prodaje učešća u kapitalu i hartija od vrijednosti

573 – Gubici od prodaje materijala

574 – Manjkovi

575 – Rashodi po osnovu efekata ugovorene zaštite od rizika, koji ne ispunjavaju uslove da se iskažu u okviru revalorizacionih rezervi

576 – Rashodi po osnovu direktnih otpisa potraživanja

577 – Rashodi po osnovu rashodovanja zaliha materijala i robe

579 – Ostali nepomenuti rashodi.

Riječ je o grupi u kojoj se obuhvataju ostali rashodi, kao značajno heterogene vrste rashoda. U tom smislu, nematerijalna ulaganja, nekretnine, postrojenja i oprema kao stalna imovina nabavljaju se radi korišćenja u dužem vremenskom periodu, a ne radi prodaje u toku njihovog vijeka upotrebe. Ipak, ova sredstva mogu iz različitih razloga biti povučena iz upotrebe³⁵². Gubici koji nastanu po tom osnovu utvrđuju se kao razlika između knjigovodstvenog iznosa ovih sredstava i procijenjenih neto priliva od prodaje istih te se priznaju kao rashod u Bilansu uspjeha³⁵³. Za ove svrhe relevantni su MRS 16, MRS 36 i MSFI 5.

Analogna je situacija i s biološkim ulaganjima, materijalom pa i kada su u pitanju gubici po osnovu hartija od vrijednosti i prodaje učešća u kapitalu, kao i kod manjkova za koje se ne tereti odgovorno lice – računopolagač, i rashodi po osnovu direktnih otpisa potraživanja, čija se nenaplativost može dokumentovati.

Gubici usljed prodaje materijala nastaju kada materijal izgubi svoju upotrebnu vrijednost (usljed promjene proizvodnog programa, nižeg kvaliteta i sl.) te se prodaje po nižoj prodajnoj

³⁵² Npr. zbog dotrajalosti, zastarjelosti, uništenja, djelovanja više sile, promjene proizvodnog programa i dr.

³⁵³ O navedenoj kategoriji rashoda se govorilo posebno kada se obrađivala problematika Stalne imovine privrednog društva.

cijeni od nabavne. Razlika između niže prodajne i veće nabavne vrijednosti se evidentira na računu – Ostali rashodi ili Gubici po osnovu prodaje materijala.

Primjer 108:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO prodalo je materijal u vrijednosti od 1.000 € čija nabavna vrijednost u knjigovodstvenoj evidenciji iznosi 1.200 €. Preduzeće nije PDV obveznik.

2) Redovnim godišnjim popisom utvrđen je manjak materijala u iznosu od 3.000 €. Dozvoljeni kalo i rastur iznose 2.000 € dok je iznos od 1.000 € nedozvoljen i pada na teret računopolagača uz obavezu plaćanja PDV-a od 21%.

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Kupci u zemlji Gubici od prodaje materijala Materijal – za rashodovanu opremu –	1.000 200	1.200
2)	Rashodi po osnovu rashodovanja zaliha materijala i robe Potraživanje od zaposlenih PDV u izlaznim fakturama Materijal – za utvrđeni manjak po popisu –	2.000 1.210	210 3.000

3.1.4. Računovodstveni aspekt rashoda po osnovu obezvređenja imovine

Pravna lica su dužna da na kraju svakog izvještajnog perioda, odnosno na dan sastavljanja finansijskih izvještaja, realno procijene mogućnost povraćaja sredstava uloženi u nematerijalnu imovinu, nekretnine, postrojenja i opremu i finansijska sredstva kvalifikovana kao ulaganja radi, eventualnog obezvređenja ovih sredstava. Ukoliko se procijeni da je sredstvo u poslovnim knjigama iskazano po vrijednosti koja je veća od iznosa koji može da se povrati putem upotrebe ili prodajom tog sredstva, odnosno da je došlo do smanjenja tržišne vrijednosti ili tehnološke zastarjelosti, potrebno je da se izvrši njegovo obezvređenje na nadoknadivu vrijednost³⁵⁴. Ovom problematikom se bavi MRS 36 – Obezvređenje sredstava i primjenjuje se na:

- nematerijalnu imovinu;
- nekretnine, postrojenja i opremu;
- finansijska sredstva klasifikovana kao ulaganja u zavisna pravna lica, ulaganja u pridružena pravna lica i ulaganja u zajedničke poduhvate.

Rashodi po osnovu obezvređenja vrijednosti imovine (**grupa 58**) nastaju vrijednosnim usklađivanjem imovine kada se utvrdi da je neko sredstvo obezvrijeđeno. Obezvređenje imovine predstavlja knjigovodstveno obuhvatanje i praćenje **rashoda po osnovu obezvređivanja imovine**, a vrši se na sljedećim osnovnim (sintetičkim) kontima:

³⁵⁴ Preuzeto: <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/umanjenje-vrednosti-iovine-u-skladu-sa-mrs-msfi-u-finansijskim-izvestajima-za-2020-godinu.html> (2. 2. 2021).

- 580 – Rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti bioloških sredstava
- 581 – Rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti nematerijalnih ulaganja
- 582 – Rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme
- 583 – Rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti dugoročnih finansijskih plasmana i drugih hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju
- 584 – Rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti zaliha materijala i robe
- 585 – Rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti potraživanja i kratkoročnih finansijskih plasmana
- 589 – Rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti ostale imovine.

Prilikom vrijednosnog usklađivanja nekretnina, postrojenja i opreme primjenjuje se načelo niže vrijednosti, što znači da se upoređuje knjigovodstvena vrijednost sa nadoknadivim iznosom tog sredstva. U postupku umanjenja vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme prvo se utvrđuje da li postoji neko sredstvo kod kojeg ima indicija da je obezvrijeđeno, i ako se utvrdi da postoji takvo sredstvo, vrši se procjena vrijednosti tog sredstva koja može da se povрати.

Procijenjeni iznos sredstava koji može da se povрати upoređuje se sa sadašnjom vrijednosti tog sredstva koja se vodi u poslovnim knjigama i ako je utvrđena vrijednost sredstva koja može da se povрати manja od sadašnje vrijednosti, utvrđuje se razlika između te dvije vrijednosti, odnosno utvrđuje se iznos za koji treba knjižiti kao rashod po osnovu obezvjeđivanja nekretnina, postrojenja i opreme. Prije evidentiranja razlike između procijenjene vrijednosti sredstva koja može da se povрати i sadašnje vrijednosti tog sredstva, utvrđuje se da li se sredstvo u poslovnim knjigama vodi po vrijednosti ponovne procjene.

Ako se navedeno sredstvo ne vodi po vrijednosti ponovne procjene, cijeli iznos utvrđene razlike knjiži se na teret računa **582 – Obezvjeđenje nekretnina, postrojenja i opreme** u korist odgovarajućih analitičkih računa ispravke vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme po osnovu obezvjeđenja u grupi računa 02.³⁵⁵

Sumiranjem prethodno navedenog, u skladu s načelom opreznosti, usklađivanje vrijednosti imovine podrazumijeva korigovanje njene vrijednosti naniže, kao i njeno iskazivanje u Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilansu stanja/ po najnižoj vjerovatnoj vrijednosti.

Primjer 109:

Preduzeće „MK & A“ DOO je:

- 1) na bazi izvještaja ekspertske komisije odlučilo da umani vrijednost osnovnog stada, zbog uginuća i smanjenja kvaliteta, u iznosu od 2.250 €.
- 2) komisijskim putem utvrdilo da je zbog promjene tržišnih uslova došlo do pada cijene (tržišne vrijednosti) radnog građevinskog objekta za 38.500 €.
- 3) ranije uložilo u akcije „HH“ 10.000 €, ali je u međuvremenu došlo do pada njihove tržišne vrijednosti za 2.000 €.

³⁵⁵ Preuzeto sa: <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/umanjenje-vrednosti-imovine-u-skladu-sa-mrs-msfi-u-finansijskim-izvestajima-za-2020-godinu.html> (29. 3. 2021).

4) u skladu s MRS 2 – Zalihe, a saglasno svom Pravilniku o računovodstvu i računovodstvenim politikama, odlučilo da umani vrijednost zaliha robe u skladištu na veliko za iznos od 14.200 €.

5) saglasno aktuелnoj računovodstvenoj regulativi, odlučilo da otpiše (indirektan otpis) potraživanje od kupca „KK“ iznos od 87.000 €.

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Dug.	Potraž.
1)	<i>Obezvredenje bioloških sredstava Ispravka vrijednosti osnovn. stada – za usklađivanje vrijednosti osnov. stada –</i>	2.250	2.250
2)	<i>Obezvredenje nekretnina, postrojenja i opreme Ispravka vrijednosti građ. objekata – za smanjenje vrijednosti građ. objekta –</i>	38.500	38.500
3)	<i>Obezvredenje dug. finansijskih plasmana i dr. HOV Ispravka vrijednosti dugoročnih fin. plasmana i HOV – za umanjene vrijednosti uložene akcije –</i>	2.000	2.000
4)	<i>Obezvredenje zaliha robe Ispravka vrijednosti robe u prometu na veliko – za umanjene vrijednosti zaliha robe –</i>	14.200	14.200
5)	<i>Obezvredenje potraživanja od domaćih kupaca Ispravka vrijedn. potraživanja od ostalih kupaca u zemlji – za indirektan otpis potraž. od kupaca u zemlji –</i>	87.000	87.000

Zadaci

Zadaci: Pojašnjenje

Zadatak 8: Troškovi

PRIMJER 8.1.

U toku jednog dana naše preduzeće „MK & A“ je imalo nekoliko poslovnih promjena koje su uticale na račune materijala. U materijalnom knjigovodstvu je za obračun troškova materijala A usvojen FIFO metod, a za obračun troškova materijala B i C metod prosječne cijene. Na računu Tekući račun preduzeća je trenutno 9.800 €.

Stanje na analitičkim računima materijala je sljedeće:

Materijal A	Materijal B	Materijal C
80 kg * 1,1 €/kg 50 kg * 0,8 €/kg	105 kg * 2,5 €/kg 40 kg * 2,1 €/kg	50 kg * 3 €/kg 60 kg * 3,2 €/kg 70 kg * 3,11 €/kg

1. Nabavljene su dvije vrste materijala, A i B. Cijena po kojoj se prodaje materijal A je 1,5 €/kg, dok je cijena za materijal B 1,8 €/kg. Preduzeće „MK & A“ je kupilo 200 kg materijala A i 100 kg materijala B (prijemnica). Dobavljač nam je ispostavio fakturu sa obračunatim PDV-om. Iznos fakture autoprevoznika, koji je dovezao materijal, je 72,6 €. Sastaviti pojedinačnu i zbirnu kalkulaciju za prijem materijala.
2. Prema trebovanju izdato je u upotrebu 120 kg materijala A, 100 kg materijala B i 110 kg materijala C.
3. Prodato je 150 kg materijala B po prodajnoj cijeni od 2,2 €/kg. Kupcu je ispostavljena faktura sa obračunatim PDV-om po opštoj stopi.
4. Plaćena je faktura dobavljača za nabavku materijala (veza promjena 1) na iznos 580,8 € (izvod).

Evidentirajte nastale promjene hronološki i sistematski.

RJEŠENJE

Zbirna kalukacija:

Fakturna vrijednost			PDV	Ukupno
A	200	1,50 €	300,00 €	
B	100	1,80 €	180,00 €	
			480,00 €	100,80 €
ZTN 1			60,00 €	12,60 €
Nabavna vrijednost			540,00 €	113,40 €
				653,40 €

Pojedinačna kalkulacija:

Vrsta	Količina	Fakturna cijena	ZTN / kg	Nabavna cijena	Nabavna vrijednost
A	200	1,50	0,20	1,70	340,00
B	100	1,80	0,20	2,00	200,00
			0,20		540,00

Cijena po kojoj ćemo izdati materijal A se računa FIFO metodom:

Trenutno stanje računa Materijal A: $80 * 1,1 + 50 * 0,8 + 200 * 1,7 = 88 + 40 + 340 = 468 \text{ €}$

Izdato je 120 kg u upotrebu, što znači da će za prvih 80 kg cijena biti 1,1 a za narednih 40 kg će cijena biti 0,8.

Trošak materijala A: $80 * 1,1 + 40 * 0,8 = 88 + 32 = 120 \text{ €}$

Cijena po kojoj ćemo izdati materijal B i C se računa metodom prosječne cijene:

Trenutno stanje računa Materijal B: $105 * 2,5 + 40 * 2,1 + 100 * 1,8 = 262,5 + 84 + 180 = 526,5 \text{ €}$

Prosječna cijena za materijal B: $526,5 \text{ €} / 245 \text{ kg} = 2,15 \text{ €}$

Trošak materijala B: $2,15 * 100 = 215 \text{ €}$

Trenutno stanje računa Materijal C: $50 * 3 + 60 * 3,2 - 70 * 3,11 = 150 + 192 - 217,7 = 124,3 \text{ €}$

Prosječna cijena za materijal C: $124,3 \text{ €} / 40 \text{ kg} = 3,11 \text{ €}$

Trošak materijala C: $3,11 * 110 = 342,1 \text{ €}$

Ukupan trošak materijala: $120 + 215 + 342,1 = 677,1 \text{ €}$

Prodali smo 150 kg materijala B po cijeni 2,2 €/kg

Ukupna prodajna vrijednost: $150 * 2,2 = 330 \text{ €}$

Izlazni PDV: $330 * 0,21 = 69,30 \text{ €}$

Trošak materijala (prosječna cijena):

$(105 * 2,5 + 40 * 2,1 + 100 * 1,8 - 2,15 * 100) / 145 \text{ kg} = 311,5 / 145 \text{ €} = 2,15 \text{ €}$

$2,15 * 150 = 322,5 \text{ €}$

Napomena: Prodaja materijala nije redovna aktivnost preduzeća, jer materijal generalno služi za sopstvene potrebe (proizvodnju). Ipak, povremeno se može desiti da preduzeće prodaje višak

materijala koji mu više nije potreban. Uzevši u obzir da se radi o vanrednoj aktivnosti, ovaj prihod spada u ostale prihode.

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1a)	Obračun nabavke materijala	480,00	
	Ulazni PDV	100,80	
	Dobavljači		580,80
	<i>faktura, prijemnica</i>		
1b)	Obračun nabavke materijala	60,00	
	Ulazni PDV	12,60	
	Dobavljači		72,60
	<i>Faktura</i>		
1c)	Materijal	540	
	Obračun nabavke materijala		540
	<i>Obračun</i>		
2)	Trošak materijala	633,10	
	Materijal		633,10
	<i>Trebovanje</i>		
3)	Kupci	399,30	
	Izlazni PDV		69,30
	Materijal		322,50
	Ostali prihod		7,50
	<i>izlazna faktura</i>		
4)	Dobavljači	580,80	
	Tekući račun		580,80
	<i>Izvod</i>		

Materijal A		Materijal B		Materijal C	
80 kg * 1,1 €/kg = 88	80 kg * 1,1 €/kg = 88 (2	105 kg * 2,5 €/kg = 262,5	100 kg * 2,15 €/k = 215(2	50 kg * 3 €/kg = 150	70 kg * 3,11 €/kg = 217,7
50 kg * 0,8 €/kg = 40	40 kg * 0,8 €/kg = 32 (2	40 kg * 2,1 €/kg = 84	150 kg * 2,15 €/k = 322,5 (3	60 kg * 3,2 €/kg = 192	110 kg * 3,11 €/kg = 342,1(2
1) 200 kg * 1,7 €/kg = 340		1) 100 kg * 2 €/kg = 200			

PRIMJER 8.2.

Kako bi naučila knjiženje u robnom knjigovodstvu, Andrea je provela nekoliko dana u računovodstvu svog preduzeća. Zna da je usvojeno da se evidencija zaliha robe vodi po prodajnim cijenama, a za obračun nabavne vrijednosti realizovane robe usvojen je metod prosječne cijene za robu A, a FIFO metod za robu B. Stanje na računima glavne knjige je sljedeće: Roba u prometu na veliko 6.191,05 €, Ukalkulisana razlika u cijeni 928 €. Stanje na analitičkim računima robe u prometu na veliko je sljedeće:

Roba A		Roba B	
300 kg * 7 €/kg = 2.100		80 kg * 5,5 €/kg = 440	80 kg * 5,17 €/kg = 413,95
100 kg * 7,8 €/kg = 780		350 kg * 5,1 €/kg = 1.78	
200 kg * 7,5 €/kg = 1.500			

Sljedeće poslovne promjene je potrebno hronološki i sistematski evidentirati :

1. Prodato je 150 kg robe A i 50 kg robe B. Faktura broj 77 je dostavljena kupcu, pri čemu je PDV obračunat po opštoj stopi.
2. Primljena je faktura za nabavku robe. U pitanju je 200 kg robe A fakturne cijene 6,8 €/kg. PDV je obračunat po opštoj stopi. Roba je utovarena u kamion za transport. Ugovorna klauzula je franko magacin dobavljača.
3. Kupac nam je uplatio avans od 300 € za robu koja će mu biti dostavljena do kraja radne nedjelje (izvod).
4. Roba koja je utovarena u kamion (veza promjena 2) je stigla u preduzeće. Transportno preduzeće nam je ispostavilo fakturu na iznos od 121 €, pri čemu je iznos PDV-a 21 €. Obračunata je veleprodajna marža od 17% i roba je smještena u veleprodajni magacin (prijemnica). Sastaviti pojedinačnu i zbirnu kalkulaciju za prijem robe.
5. Kupcu koji je uplatio avans (veza promjena 3) smo poslali naručenu robu (faktura broj 88, otpremnica). U pitanju je 220 kg robe A po izlaznoj fakturi. PDV je obračunat po opštoj stopi. Kupac je odmah uplatio ostatak duga.

Andrea je na kraju zaključila da je, nakon navedenih poslovnih promjena, saldo računa Roba A 4.745 €, a saldo računa Roba B 1.556,05 €. Da li je Andrea tačno evidentirala stanje?

Da je Andreino preduzeće vodilo evidenciju zaliha robe po nabavnim cijenama, da li bi pri knjiženju prodaje robe bilo računa Nabavna vrijednost prodane robe?

RJEŠENJE

Roba A – metod prosječne cijene:

$$(300 \text{ kg} * 7 \text{ €/kg} + 100 \text{ kg} * 7,8 \text{ €/kg} + 200 \text{ kg} * 7,5 \text{ €/kg}) / 600 \text{ kg} = 7,3 \text{ € (prosječna cijena)}$$

$$7,3 \text{ €} * 150 \text{ kg} = 1.095 \text{ €} - \text{Prodana vrijednost za robu A}$$

Roba B – FIFO metod

Cijena za 50 prodatih kilograma: 5,1 €

$$5,1 \text{ €} * 50 \text{ kg} = 255 \text{ €}$$

Ukupna fakturna vrijednost: $1.095 + 255 = 1.350 \text{ €}$

Ulazni PDV: 283,50 €

Neophodno je evidentirati i trošak preduzeća za nabavljenu robu na računu Nabavna vrijednost realizovane robe.

Srazmjerni dio razlike u cijeni (SDRUC): Fakturna vrijednost * Saldo računa razlika u cijeni / Saldo računa roba u prometu na veliko

$$\text{SDRUC} = 1.350 * 928 / 6.191,05 = 202,36 \text{ €}$$

Nabavna vrijednost realizovane robe (NVR) = Prodajna vrijednost – SDRUC

$$\text{NVR} = 1.350 - 202,36 = 1.147,64 \text{ €}$$

Roba još uvijek nije stigla u preduzeće, ali je već u našem vlasništvu zbog ugovorne klauzule. Iz tog razloga ćemo je knjižiti na računu Roba na putu.

$$\text{Vrijednost na računu Roba na putu: } 6,8 \text{ €/kg} * 200 \text{ kg} = 1.360 \text{ €}$$

4)

Vrsta	Količina	Fakturna cijena	ZTN / kg	Nabavna cijena	Nabavna vrijednost
A	200	6,80	0,50	7,30	1.460,00
			0,50		1.690,00

Fakturna vrijednost			PDV	Ukupno
A	200	6,80 €	1.360,00 €	
			1.360,00 €	285,60 €
ZTN 1			100,00 €	21,00 €
Nabavna vrijednost			1.460,00 €	306,60 €
RUC			248,20 €	Stopa: 17,00%
Prodajna vrijednost			1.708,20 €	

Stanje na analitičkom računu robe A:

Roba A	
300 kg*7 €/kg=2.100	150 kg * 7,3 € = 1.095
100 kg*7,8 €/kg=780	
200 kg*7,5€/kg=1.500	
200*7,3€/kg=1.460	

Prosječna cijena robe A:

$$(300 \text{ kg} * 7 \text{ €/kg} + 100 \text{ kg} * 7,8 \text{ €/kg} + 200 \text{ kg} * 7,5 \text{ €/kg} + 200 \text{ kg} * 7,3 - 150 \text{ kg} * 7,3 \text{ €/kg}) / 650 \text{ kg} = 4.745 / 650 = 7,3 \text{ €}$$

Fakturna vrijednost robe:

$$220 \text{ kg} * 7,3 = 1.606 \text{ €}$$

Izlazni PDV: 337,26 €

Kupci: 1.943,26 €

Avans: 300 €

Preostalo za uplatu: 1.943,26 – 300 = 1.643,26 €

Stanje na računima glavne knjige Roba u veleprodaji i Ukalkulisana razlika u cijeni:

Roba u veleprodaji		Ukalkulisana RUC	
6.191,05	1.350 (1)	1)202,36	928
4)1.708,20			248,20 (4)

$$\text{SDRUC} = 1.606 * 973,84 / 6549,25 = 238,8$$

$$\text{NVRR} = 1.606 - 238,8 = 1.367,2$$

Stanje na analitičkim računima nakon navedenih poslovnih promjena je:

Roba A		Roba B	
300kg*7€/kg =2.100	150kg*7,3=1.095	80kg*5,5€/kg =440	80kg*5,17€/kg =413,95
100kg*7,8€/kg=780	220kg*7,3€/k g=1.606	350kg*5,1€/kg=1.78	50kg*5,1€=255
200kg*7,5€/kg=1.500			
200*7,3€/kg=1.460			

Na računu robe A je ostalo još 3.139 € vrijednosti, a na računu robe B je ostalo još 1.556,05 €. Ovo znači da je Andrea bila u pravu za stanje analitičkog računa Roba B, ali je pogriješila za saldo računa Roba A.

U slučajevima kada prodajemo robu, uvijek ćemo imati knjiženje iz dva stava, pri čemu u prvom stavu evidentiramo prihod po osnovu prodaje, a u drugom trošak za preduzeće. Pri prodaji robe, trošak preduzeća je uvijek nabavna vrijednost realizovane robe, odnosno cijena koju je preduzeće platilo pri nabavci, kako bi steklo tu vrstu imovine. Ipak, račun Ukalkulisana razlika u cijeni nećemo imati ukoliko se evidencija zaliha robe vodi po nabavnoj vrijednosti, za razliku od računa Nabavna vrijednost realizovane robe koji je uvijek prisutan.

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1a)	Kupci	1.633,50	
	Prihod od prodaje robe		1.350
	Izlazni PDV		283,50
	<i>faktura broj 77</i>		
1b)	Nabavna vrijednost prodate robe	1.147,64	
	Ukalkulisana RUC	202,36	
	Roba u prometu na veliko		1.350
	<i>faktura broj 77, otpremnica</i>		
2)	Roba na putu	1.360	
	Ulazni PDV	285,60	
	Dobavljači		1.645,60
	<i>Faktura</i>		
3)	Tekući račun	300	
	Primljeni avansi		300
	<i>Izvod</i>		
4a)	Obračun nabavke robe	1.360	
	Roba na putu		1.360
	<i>Obračun</i>		
4b)	Obračun nabavke robe	100	
	Ulazni PDV	21	
	Dobavljači		121
	<i>Faktura</i>		
4c)	Roba u prometu na veliko	1.708,20	

		Obračun nabavke robe		1460
		Ukalkulisana RUC		248,20
	<i>prijemnica</i>			
5a)	Kupci		1943,26	
		Prihod od prodaje robe		1.606
		Izlazni PDV		337,26
	<i>faktura broj 88</i>			
5b)	Nabavna vrijednost prodane robe		1.367,20	
	Ukalkulisana RUC		238,80	
		Roba u prometu na veliko		1.606
	<i>faktura, otpremnica</i>			
5c)	Tekući račun		1.643,26	
	Primljeni avansi		300	
		Kupci		1.943,26
	<i>izvod</i>			

PRIMJER 8.3.

U tabeli je dat bilans stanja preduzeća „Astra Z“, kome nedostaju iznosi na pojedinim računima. Koristeći sljedeće informacije, pokušajte da popunite Bilans stanja:

Sadašnja vrijednost nekretnina je 114.000 €

Dugovni promet računa kupci je 86.000 €. Ukupno je naplaćeno 78.000 € potraživanja od kupaca.

Ukupno je emitovano 8.000 običnih akcija nominalne vrijednosti 19 €

Statutarne rezerve čine 10% dugoročnih kredita

Sadašnja vrijednost motornih vozila je 42.200 €

Za rezervacije za troškove u garantnom roku izdvojeno je 15% stanja na računu Roba.

Bilans stanja			
Aktiva		Pasiva	
Stalna imovina	219.200	Sopstveni kapital	?
Nekretnine	?	Akcijski kapital	?
I.V. Nekretnina	(6.000)	Emisiona premija	16.000
Postrojenja	?	Statutarne rezerve	?
I.V. Postrojenja	(7.000)		
Motorna vozila	45.000		
I.V. Motornih vozila	?		
Obrtna imovina	30.160	Obaveze	?
Roba	9.000	Dugoročni krediti	60.000
Ukalkulisana RUC	(840)	Obaveze za neto zarade i naknade	14.010
Kupci	?	Rezervacije za troškove u garantnom roku	?
Tekući račun	14.000		
UKUPNO:	269.360	UKUPNO:	?

Nakon toga, hronološki i sistematski evidentirajte naredne poslovne promjene:

1. Neophodno je obračunati zaradu za zaposlenog saradnika u sektoru marketinga, kome je koeficijent složenosti 3,71, ima 21 godinu radnog staža i radi puno radno vrijeme.
2. Kompaniji „Pireus“ je prodato 30 mobilnih telefona, po cijeni od 200 € po telefonu, koji će se koristiti za službene svrhe. Kupcu je poslata faktura sa uračunatim PDV-om po opštoj stopi. Za prodane mobilne telefone, kompanija izdaje garanciju od godinu dana. Procijenjeno je da su mogući troškovi popravke u garantnom roku 400 €.
3. Menadžment je odlučio da bi trebalo osigurati proizvodni pogon preduzeća od nepogoda. Sklopljen je ugovor sa „GRAWE“ osiguranjem na godinu dana, pri čemu je cijena osiguranja za mjesec dana 150 €. Kompanija je odmah platila troškove osiguranja za trenutni obračunski period (izvod).
4. U toku obračunskog perioda nastali su sljedeći troškovi, za koje su primljene fakture od dobavljača. Oni su po izvodu poslovne banke i plaćeni u toku istog perioda:
 5. Trošak održavanja ulaza u iznosu od 120 €. Obračunati PDV.
 6. Trošak platnog prometa po izvodu od 20 €
 7. Trošak poslovnog ručka sa dobavljačem, pri čemu je faktura na iznos 181,50 €
 8. Troškovi reklame na društvenim mrežama 560 €, pri čemu je PDV 117,6 €.
 9. – Trošak vode od 240 €. PDV se obračunava po sniženoj stopi.
10. Kao i tokom svakog obračunskog perioda, oprema preduzeća se amortizovala usljed korišćenja i proteka vremena. Obračunati amortizaciju za:
 11. Motorna vozila koja su ove godine prešla 30.000 km, a procijenjeni korisni vijek im je 210.000 km. Rezidualna vrijednost vozila je 800 €.
 12. Nekretnine koje se otpisuju linearnim otpisom. Vijek trajanja je 40 godina, dok je procijenjena rezidualna vrijednost 6.000 €.
 13. Postrojenja koja se otpisuju metodom dvostrukog opadajućeg salda. Procijenjeno je da će postrojenje biti funkcionalno ukupno 15 godina, od kojih je već prošlo 3.

RJEŠENJE

Bilans stanja			
Aktiva		Pasiva	
Stalna imovina	219.200	Sopstveni kapital	174.000
Nekretnine	120.000	Akcijski kapital	152.000
I.V. Nekretnina	(6.000)	Emisiona premija	16.000
Postrojenja	70.000	Statutarne rezerve	6.000
I.V. Postrojenja	(7.000)		
Motorna vozila	45.000		
I.V. Motornih vozila	(2.800)		
Obrtna imovina	30.160	Obaveze	75.360
Roba	9.000	Dugoročni krediti	60.000
Ukalkulisana RUC	(840)	Obaveze za neto zarade i naknade	14.010
Kupci	8.000	Rezervacije za troškove u garantnom roku	1.350
Tekući račun	14.000		
UKUPNO:	269.360	UKUPNO:	269.360

Obračun zarada

Koeficijent	Obračun	Bruto	
3,71	$63 + 3,71 * 1,135 * 90$	441,98	

Redni broj	Stavke	% Iznos	Iznos
1	Porez	9%	39,78
2	Doprinosi na teret zaposlenog		106,07
	a) Doprinos za Fond PIO	15%	66,30
	b) Doprinos za zdravstvo	8,50%	37,57
	c) Doprinos za osiguranje od nezaposlenosti	0,50%	2,21
3	Neto zarada (bruto -1-2)		335,90
4	Doprinosi na teret poslodavca		44,20
	a) Doprinos za Fond PIO	5,50%	24,31
	b) Doprinos za zdravstvo	3,80%	16,80
	c) Doprinos za osiguranje od nezaposlenosti	0,50%	2,21
	d) Doprinos za prevenciju radne invalidnosti	0,20%	0,88

Napomena: Kada u Bilansu stanja uočimo račun Ukalkulisana razlika u cijeni, možemo zaključiti da se evidencija robe vodi po veleprodajim cijenama (a ne po nabavnim). Ukoliko je prisutan i račun Ukalkulisani PDV, onda se u tom slučaju evidencija vodi po maloprodajnim vrijednostima.

Prihod od prodaje: $200 * 30 = 6.000 \text{ €}$

Ulazni PDV: 1.260 €

SDRUC = $(6.000 * 840) / 9.000 = 560 \text{ €}$

NVRR = $6.000 - 560 = 5.440 \text{ €}$

5) Amortizacija:

Motorna vozila – Funkcionalna amortizacija

$((\text{Nabavna vrijednost} - \text{Rezidualna vrijednost}) / \text{korisni vijek}) * \text{procijenjeni učinak} = (45.000 - 800) / 210.000) * 30.000 = 6.314,29 \text{ €}$ – godišnja amortizacija

Amortizacija za tri mjeseca (obračunski period) = $6.314,29 / 12 * 3 = 1.578,57 \text{ €}$

Nekretnine – Linearni otpis

$(\text{Nabavna vrijednost} - \text{rezidualna vrijednost}) / \text{Vijek trajanja} = (120.000 - 6.000) / 40 = 2.850 \text{ €}$
– godišnja amortizacija

Amortizacija za obračunski period = $2.850 / 12 * 3 = 712,5 \text{ €}$

Postrojenja – Dvostruki opadajući saldo

$(\text{Sadašnja vrijednost} / \text{vijek trajanja}) * 2 = ((70.000 - 7.000) / 15) * 2 = 8.400 \text{ €}$ – godišnja amortizacija

Amortizacija za obračunski period = $8.400 / 12 * 3 = 2.100 \text{ €}$

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
----	------	--------	-----------

1a)	Troškovi zarada i naknada zarada	441,98	
	Obaveza za neto zarade i nakanade		296,12
	Obaveze za porez na zarade i naknade		39,78
	Obaveze za porez na teret zaposlenog		106,07
	<i>za obračun neto zarade u tekućem mjesecu</i>		
1b)	Troškovi poreza i doprinosa na zarade na teret poslodavca	44,20	
	Obaveze za poreze i doprinose na zarade na teret poslodavca		44,20
2a)	Kupci	7.260	
	Prihod od prodaje		6.000
	Izlazni PDV		1.260
	<i>izlazna faktura</i>		
2b)	NVPR	5.440	
	Ukalkulisana RUC	560	
	Roba – promet na veliko		6.000
	<i>– faktura</i>		
	Troškovi rezervisanja	400	
	Rezervisanja za troškove u garantnom roku		400
	<i>– garantni list</i>		
3a)	Nematerijalni troškovi	450	
	Dobavljači		450
	<i>Izvod</i>		
3b)	Dobavljači	450	
	Tekući račun		450
	<i>Izvod</i>		
4a)	Troškovi proizvodnih usluga	120	
	Ulazni PDV	25,20	
	Dobavljači		145,20
	<i>Faktura</i>		
4b)	Nematerijalni troškovi	20	
	Tekući račun		20
	<i>Faktura</i>		
4c)	Trošak reprezentacije	150	
	Ulazni PDV	31,50	
	Dobavljači		181,50
	<i>Faktura</i>		
4d)	Trošak proizvodnih usluga	560	
	Ulazni PDV	117,60	
	Dobavljači		677,60
	<i>Faktura</i>		
4f)	Trošak materijala	240	
	Ulazni PDV (7%)	16,80	
	Dobavljači		256,80
	<i>Faktura</i>		
4e)	Dobavljači	1.261,10	
	Tekući račun		1.261,10

	Izvod		
5)	Trošak amortizacije	4.391,07	
	I.V. Nekretnina		712,50
	I.V. Postrojenja		2.100
	I.V. Motornih vozila		1.578,57
	Obračun		

PRIMJER 8.4.

Preduzeće „Montana“ se bavi trgovinom zdrave hrane sa crnogorskog područja. Stanje na relevantnim računima ovog preduzeća je: Ino-kupci 2.800 € (2.800 £), Devizni račun 5.000 €, Roba u prometu na veliko 16.000 €, Ukalkulisana razlika u cijeni 3.200 €, Dugoročni finansijski plasmani 15.000 €, Oprema 111.000 €, Ispavka vrijednosti opreme 44.000 €, Roba na putu 4.400 €, Građevinski objekti 80.000 €, Ispravka vrijednosti građevinskih objekata 10.000 €, Tekući račun 8.000 €.

1. Primljena je kazna od Sanitarne inspekcije jer u pogonu nijesu ispoštovana sva pravila za nošenje opreme od strane zaposlenih. Kazna je odmah plaćena, u iznosu od 500 €.
2. Prodato je ¼ zaliha robe hotelskom lancu na primorju (otpremnicu). PDV je obračunat po opštoj stopi i ispostavljena faktura. Kupcu je odobren kasa skonto 2/4, neto 8.
3. U preduzeće je stigla roba sa puta (prijemnica). Iako je na put poslato 880 kg robe, u preduzeće je stiglo samo 720 kg. Usljed nesrećnog slučaja, jedan dio robe je oštećen. Procjena vrijednosti štete je 800 €. Roba je bila osigurana, a troškovi osiguranja su 120 €. Zaračunata je veleprodajna marža od 20% i roba je smještena u veleprodajni magacin.
4. Kupac iz Ujedinjenog Kraljevstva je uplatio svoje dugovanje u iznosu od 2.800 £ (GBP) na devizni račun preduzeća. Tog dana, srednji kurs strane valute u odnosu na valutu u Crnoj Gori je 1 £ = 0,9 €.
5. Usljed korišćenja osnovnih sredstava iznad očekivanja, nadležni organ je odlučio da se dvije mašine u preduzeću u potpunosti rashoduju:
6. – Mašina za pakovanje čija je nabavna vrijednost 18.000 €, a otpisana vrijednost 16.200 €. Procijenjeni korisni otpaci sredstva su 1.000 €.
7. – Potpuno amortizovana mašina za termičku obradu, nabavne vrijednosti 12.000 €.
8. Zbog neophodnosti održavanja likvidnosti, preduzeće je odlučilo da proda sve dugoročne hartije od vrijednosti. Kako situacija na tržištu nije bila najpovoljnija, uspjeti su prodati sve HOV za 12.000 €.
9. Hotelski lanac na primorju (promjena broj 2) je uplatio svoje dugovanje u cjelosti u roku od 5 dana.
10. Odlučeno je da će stara mašina za čišćenje biti poklonjena partnerskom preduzeću „Minea“ D.O.O. Nabavna vrijednost mašine je 5.000 €, otpisana vrijednost je 4.100 €.

11. Utvrđeno je da je došlo do pada tržišne vrijednosti građevinskog objekta usljed promjene tržišnih uslova. Po komisijskom zapisniku, vrijednost objekta se smanjila za 5.000 €.

2) Prodana $\frac{1}{4}$ zaliha robe: 4.000 €

Izlazni PDV: 840 €

SDRUC: $(4.000 * 3.200) / 16.000 = 800$ €

NVRR = $4.000 - 800 = 3.200$ €

Vrijednost robe na putu: 4.400 €

Jedinična cijena robe $4.400 / 880 \text{ kg} = 5$ €

Oštećeno je $880 \text{ kg} - 720 \text{ kg} = 160 \text{ kg}$ robe €

$160 \text{ kg} * 5/\text{kg} = 800$ € – potraživanje od osiguravajuće kuće jer je roba bila osigurana

Zbirna kalkulacija:

Fakturna vrijednost		PDV	Ukupno
A	720	5,00 €	3.600,00 €
			3.600,00 €
ZTN			0,0 €
(osiguranje)			120,00 €
Nabavna vrijednost		0 €	1.766,60 €
RUC		Stopa:	20,00%
Prodajna vrijednost			4.464,00 €

U momentu nastanka potraživanja kurs je bio 1 € : 1

U momentu naplate potraživanja kurs je bio 1 : 0,9

$2.800 * 0,9 = 2.520$ €

$2.800 - 2.520 = 280$ € – negativna kursna razlika

Rashod mašine:

Nabavna vrijednost: 18.000 €

Otpisana vrijednost: 16.200 €

Procijenjeni otpaci: 1.000 €

Ostatak (rashod): 800 €

PDV: 168 €

Ukupan gubitak po osnovu rashodovanja: 968€

/

Kupci su nam dugovali 4.840

Iskoristili su kasa skonto (2%), koji iznosi $4.840 * 2\% = 96,8$ €

U iznosu popusta je sadržan PDV koji treba stornirati: 16,8 €

Na tekući račun je uplaćeno: $4.840 - 96,8 = 4.743,2$

Ustup mašine:	
Nabavna vrijednost:	5.000 €
Otpisana vrijednost:	4.100 €
Ostatak (rashod):	900 €
PDV:	189 €
Ukupan gubitak:	1.089 €

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1)	Ostali nepomenuti reshod	500	
			500
	<i>Izvod</i>		
2a)	Kupci	4.840	
			4.000
			840
	<i>izlazna faktura</i>		
2b)	NVRR	3.200	
	Ukalkulisana RUC	800	
			4.000
	<i>otpremnicu, izlazna faktura</i>		
3a)	Obračun nabavke robe	3.600	
	Potraživanja prema osiguravajućoj kući	800	
			4.400
	<i>Prijemnica</i>		
3b)	Obračun nabavke robe	120	
			120
	<i>Faktura</i>		
3c)	Roba u prometu na veliko	4.464	
			744
			3.720
	<i>Prijemnica</i>		
4)	Ino-dobavljači	2.520	
	Negativne kursne razlike	280	
			2.800
	<i>devizni izvod</i>		
5a)	IV opreme	16.200	
	Otpaci osnovnih sredstava	1.000	
	Gubici po osnovu rashodovanja	968	
			18.000
			168
	<i>Odluka</i>		
5b)	I.V. Opreme	12.000	
			12.000
	<i>Odluka</i>		
6)	Tekući račun	12.000	
	Gubici po osnovu prodaje imovine	3.000	
			15.000
			Dugoročni finansijski plasmani

	<i>Izvod</i>		
7a)	Kupci	96,80	
	Rashodi kamata	80	
	Izlazni PDV		16,80
	<i>za odobreni kasa skonto</i>		
7b)	Tekući račun	4.743,20	
	Kupci		4.743,20
	<i>Izvod</i>		
8)	I.V. Opreme	4.100	
	Ostali neposlovni rashodi	1.089	
	Oprema		5.000
	Izlazni PDV		189
	<i>Odluka</i>		
9)	Rashod po osnovu usklađivanja vrijednosti imovine	5.000	
	I.V. Građevinskih objekata		5.000
	<i>komisijski zapisnik</i>		

Pitanja za provjeru znanja

1. Polazeći od dosadašnjih saznanja koja imate u dijelu pojmovnog i obračunskog dijela prihoda i rashoda, diskutujte o potencijalnim „sličnostima“ koje prepoznajete kod navedenih obračunskih kategorija.
2. Trgovinsko preduzeće „BM & A“ DOO je izvršilo isplatu mjesečne rate za kredit u iznosu od 400 €. U komunikaciji sa računovođom, vlasnik Bojan je rekao da je imao mjesečni trošak u iznosu od 400 €. Da li je vlasnik ispravno upotrijebio termin? Pojasnite zbog čega. Ujedno, na što razumljiviji način, uz pomoć hipotetičkog primjera pojasnite vlasniku Bojanu razliku između pojmova, kao što je trošak, utrošak, izdatak, rashod, cijena koštanja i gubitak.
3. Polazeći od strukture i karaktera djelatnosti trgovinskog preduzeća „BM & A“ DOO, odnosno proizvodnog preduzeća „MK & A“ DOO diskutujte šta sve može biti svrstano u klasu 5, odnosno odgovarajuće grupe konta unutar navedene klase. Da li primjećujete razliku u strukturi rashoda? Diskutujte o tome.
4. Posmatrajući ciklus procesa reprodukcije: a) proizvodnog preduzeća „MK & A“ DOO; b) trgovinskog preduzeća „BM & A“ DOO, pojasnite vlasnicima koja su bitna knjigovodstvena dešavanja po pojedinim fazama. Da li uočavate određene razlike? Diskutujte o tome.
5. Diskutujte zašto je za vlasnike proizvodnog preduzeća „MK & A“ DOO veoma bitno da trošak materijala bude realno obračunat. Ujedno, diskutujte o potencijalnim problemima koji se u dijelu računovodstvenog tretmana obračuna troška materijala mogu javiti.
6. Vlasnicima proizvodnog preduzeća „MK & A“ DOO nije jasno zašto se, zavisno od primijenjene metode za obračun troška materijala, razlikuje i visina tog troška? Ujedno, vlasnici smatraju da je moguće da mijenjaju metodu za obračun kako bi bili u mogućnosti da utiču na visinu obračunatog periodičnog rezultata i traže od Vas kao računovođe potvdu za to. Nastojte na što je moguće jednostavniji način da im pojasnite sve naprijed navedeno.
7. Primjena FIFO metoda u skladu sa MRS 2 – Zalihe utiče na iskazivanje³⁵⁶:
 - a) maksimalno mogućeg finansijskog rezultata u periodu u kome nabavne cijene zaliha konstantno rastu
 - b) maksimalno mogućeg finansijskog rezultata u periodu u kome prodajne cijene zaliha konstantno rastu
 - c) minimalno mogućeg finansijskog rezultata u periodu u kome nabavne cijene zaliha konstantno rastu
 - d) minimalno mogućeg finansijskog rezultata u periodu u kome prodajne cijene zaliha konstantno rastu
1. Preduzeće „BM & A“ DOO je prodalo robu u vrijednosti od 1.000 €. Evidenciju robe u veleprodajnom skladištu su vršili po prodajnim cijenama, a veleprodajna marža je bila 25%. Preduzeće „AL & F“ DOO je prodalo robu u vrijednosti od 2.000 €. Roba je bila smještena u veleprodajnom objektu gdje se vodila evidencija po nabavnoj vrijednosti. Oba

³⁵⁶ Preuzeto od: Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine, Ispit za sticanje profesionalnog zvanja sertifikovani računovodstveni tehničar (<http://www.srrs.org/?strana=komisija&jezik=lat>, 17. 9. 2021).

*preduzeća su, kako bi priznali trošak prodaje robe u svom knjigovodstvu, korigovala račune
Roba – promet na veliko, Razlika u cijeni i Nabavna vrijednost prodate robe.*

Pojasnite, koje preduzeće ispravno vodi svoje poslovne knjige?

- 2. Vlasniku trgovinskog preduzeća „BM & A“ DOO je jasno šta suštinski i knjigovodstveno znači razlika u cijeni, odnosno samo postojanje računa. Međutim, uvidio je da prilikom prodaje robe, ono što je evidentirano na potražnoj strani računa Razlika u cijeni nije jednako onome što je evidentirano na dugovnoj. Nastojte da mu na što prijemčiviji način pojasnite, služeći se hipotetičkim primjerom. Posebno mu pojasnite šta se podrazumijeva pod pojmom „srazmjerni dio razlike u cijeni“ i kako se utvrđuje.*
- 3. MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema, definiše amortizaciju kao „sistematska alokacija iznosa sredstva koje se amortizuje, tokom njegovog korisnog vijeka“. U kontekstu navedenog, diskutujte koja pitanja otvara navedena definicija amortizacije.*
- 4. Preduzeće „MK & A“ DOO je kupilo dio tehničke opreme čiji je vijek trajanja procijenjen na 20 godina. Diskutujte, koji su razlozi zbog kojih će se možda oprema morati amortizovati u kraćem vremenskom periodu?*
- 5. Proizvodno preduzeće „MK & A“ DOO je kupilo mašinu po nabavnoj vrijednosti od 5.600 €, koja će biti amortizovana po stopi od 12,5% korišćenjem metode linearnog otpisa. Kolika je preostala knjigovodstvena vrijednost nakon 2 godine?
a) 4.600
b) 3.400
c) 4.200
d) 3.650*
- 6. U strukturi aktive proizvodnog preduzeća „MK & A“ DOO postoji goodwill čija je vrijednost 75.000 €. Na kolegijumu se razmatraju računovodstvene politike kompanije i u okviru toga se diskutuje koja je od navedenih metoda obračuna amortizacije najbolja za amortizaciju goodwilla: a) linearna; b) degresivna; c) funkcionalna metoda. Od Vas kao računovođe je zatraženo mišljenje. Diskutujte i predložite.*
- 7. Zaokružite i diskutujte šta od navedenog ne podliježe obavezi obračuna amortizacije³⁵⁷:
a) Nekretnine, postrojenja i oprema u upotrebi
b) Nekretnine, postrojenja i oprema u pripremi, kao i ona koja je klasifikovana za prodaju
c) Avansi za nabavku nekretnina, postrojenja i opreme
d) Ulaganja u nekretnine koje se vrednuju po modelu troška*

Samo pod a)

Samo pod b) i pod c)

Samo pod a), b) i c)

Pod a), b), c) i d)

³⁵⁷ Preuzeto od: Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine, Ispit za sticanje profesionalnog zvanja sertifikovani računovodstveni tehničar (<http://www.srrs.org/?strana=komisija&jezik=lat>, 17. 9. 2021).

8. *Preduzeće „MK & A“ AD je kupilo mašinu čija je zvanična cijena 1. januara 2021. bila 26.600 €, ali je uspjela da dobije trgovinski popust od 10%. Preduzeće je imalo **troškove instalacije** od 2.000 € prije nego je mašina mogla biti stavljena u funkciju. Obračunata je amortizacija od 25% po **pravolinijskoj metodi**, a **rezidualna vrijednost** je nula. U skladu sa MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema, koliko iznosi sadašnja vrijednost ove mašine na dan 31. 12. 20X0. godine?*
- 21.000
 - 19.500
 - 19.050
 - 17.550
1. *Vlasnik preduzeća „BM & A“ DOO je uočio da se na kraju izvještajnog perioda sastavlja obrazac naslovljen „Obračun amortizacije osnovnih sredstava“, kao i obrazac „Utvrdjivanje poreske obaveze“. Ujedno je uvidio da je iznos obračunate amortizacije u poslovnim knjigama različit od iznosa koji je prikazan u obrascu „Obračun amortizacije osnovnih sredstava“. Vlasnik je od Vas zatražio da mu detaljno elaborirate razlog pojave ovakve razlike služeći se hipotetičkim primjerom.*
2. *Osnovicu za obračun amortizacije stalne materijalne imovine treba³⁵⁸:*
- uvećati za bilo koji iznos naknadnih izdataka na održavanju te imovine
 - umanjiti za procijenjenu rezidualnu vrijednost
 - umanjiti za kumulativni iznos ispravke vrijednosti u prethodnom periodu, ukoliko se amortizacija vrši primjenom metode opadajućeg salda
 - uvećati za iznos PDV-a iskazanog na fakturi dobavljača ili obračunatog prilikom uvoza imovine
- Samo (a) i (c)
- Samo (b), (c) i (d)
- Samo (b) i (c)
- Pod (a), (b), (d)
3. *Diskutujte zašto se kaže da amortizacija obračunata po proporcionalnom modelu ima karakter fiksnog, a po funkcionalnom modelu ima karakter varijabilnog troška. Pojasnite na primjeru.*
4. *Vlasnik trgovinskog privrednog društva je uvidom u obračunske liste zaposlenih radnika u preduzeću „BM & A“ DOO ustanovio da se razlikuje iznos obračunate zarade. Pojasnite vlasniku Bojanu, koji su to činioci koji opredjeljuju visinu obračunate bruto zarade. Takođe je ustanovio da iznos obračunate bruto zarade ne korespondira iznosu koji se isplaćuje zaposlenom radniku. Pojasnite, zbog čega nastaje ta razlika?*
5. *U mjesecu junu 2021. godine u preduzeću „BM & A“ DOO obračunata je bruto zarada za zaposlene u iznosu od 5.575 €. Isplata je izvršena u početkom narednog mjeseca (jul). Na osnovu dostavljenog svakomjesečnog izvještaja o poslovanju, vlasnik je primijetio da su zarade evidentirane kao trošak u mjesecu junu, a ne u mjesecu julu, kada je bila isplata. Pozvao je svog knjigovođu da mu ukaže na propust. Kako biste mu Vi, da ste njegov knjigovođa, obrazložili navedenu situaciju? Da li je u pravu?*
6. *Preduzeće „BM & A“ DOO je prodalo 50 komada mašina za zavarivanje u junu mjesecu po prodajnoj cijeni od 230 € uz garantni rok od dvije godine. Pojasnite sva važna **dešavanja***

³⁵⁸ Preuzeto: Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine, Ispit za sticanje profesionalnog zvanja sertifikovani računovodstveni tehničar (<http://www.srrs.org/?strana=komisija&jezik=lat>, 16. 9. 2021).

sa knjigovodstvenog aspekta u vezi nastalog troška. Takođe, pojasnite vlasniku na koji ćete način utvrditi visinu rezervisanja. Šta je zapravo u ovoj situaciji rezervisanje i zašto morate da ga zaračunate?

7. *Diskutujte koji su glavni razlozi koji preduzeće navode na potrebu da ukalkuliše rezervisanje. Shodno navedenom, polazeći od MRS 37 diskutujte o uslovima koji moraju da budu zadovoljeni da bi se nešto priznalo kao rezervisanje. Koje računovodstveno načelo je u dijelu rezervisanja ključno?*
8. *Rezervisanje predstavlja³⁵⁹:*
 - a) *priznatu potencijalnu obavezu*
 - b) *procijenjenu obavezu čiji je nastanak nakon datuma bilansa stanja visoko vjerovatan*
 - c) *rezervu nepriznatu u okviru vlastitog kapitala*
 - d) *dospjelu, a neizmirenu obavezu*
9. *Preduzeće „MK & A“ DOO je u toku obračunskog perioda imalo trošak članarine za časopis u iznosu od 150 €, trošak zakupa u iznosu od 1000 €, trošak premije osiguranja od 300 €, gubitak po osnovu prodaje imovine 3.000 € i trošak platnog prometa 100 € i trošak reklame 700 €. Koliki su ukupni nematerijalni i troškovi proizvodnih usluga?*
 - a) *Ukupni nematerijalni troškovi su 550, a troškovi proizvodnih usluga su 1.700 €*
 - b) *Ukupni nematerijalni troškovi su 400, a troškovi proizvodnih usluga su 4.000 €*
 - c) *Ukupni nematerijalni troškovi su 950, a troškovi proizvodnih usluga su 4.000 €*
 - d) *Ukupni nematerijalni troškovi su 550, a troškovi proizvodnih usluga su 1.600 €*

Pojasnite vlasnicima preduzeća „MK & A“ DOO suštinsku razliku između troškova proizvodnih i troškova neproizvodnih usluga.
10. *Vlasnik trgovinske radnje „BM & A“ DOO je izvršio isporuku **robe** kupcu, koji još uvijek nije izmirio svoju obavezu po osnovu fakture za tu robu. Vlasnik radnje mu je odobrio **kasa skonto** 3/5 neto 7 na ispostavljenu fakturu. Diskutujte da li umanjenje od 3% na fakturu treba odmah evidentirati kao finansijski rashod.*
11. *Preduzeće „MK & A“ DOO je nabavilo robu od ino-dobavljača u vrijednosti od 20.000 €. U momentu nastanka obaveze kurs je bio 1 € : 1 \$. U momentu plaćanja došlo je do promjene kursa, tako da je 1,1 € = 1 \$. Kako se nalazite u ulozi knjigovođe, od Vas je vlasnik zatražio da mu pojasnite šta se zapravo desilo na tržištu i kako se to reflektuje na Vaše poslovanje. Ujedno je tražio i da mu pojasnite na koji način se može ova promjena evidentirati kroz poslovne knjige.*
12. *U svakodnevnoj komunikaciji, vlasnik trgovinskog preduzeća „BM & A“ DOO je primijetio da Vi kao knjigovođa stavljate jednakost između pojmova „ostali rashodi...“ i „gubici po osnovu...“, pa je zatražio da mu to i pojasnite. Na koji bi način to učinili?*
13. *Diskutujte po osnovu čega nastaju rashodi po osnovu obezvređenja imovine. Zbog čega je bitno da postoji ta kategorija rashoda?*

³⁵⁹ Preuzeto: Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine, Ispit za sticanje profesionalnog zvanja sertifikovani računovodstveni tehničar (<http://www.srrs.org/?strana=komisija&jezik=lat>, 16. 9. 2021).

3.2. Prihodi – klasa 6

3.2.1. Pojmovno određenje, priznavanje, mjerenje i klasifikacija prihoda

Ukoliko se posmatra ciklus procesa reprodukcije kod proizvodnog preduzeća N-R...P...**R1-N1**, odnosno kod trgovinskog N-R -**N1**, dolazimo do zaključka da prihodi nastaju u posljednjoj fazi – fazi realizacije stvorenih proizvoda, odnosno pruženih usluga. Naime, trošenjem određenih faktora procesa rada nastaju troškovi (inputi) (...P..) koji su učinjene „žrtve“ kako bi se stvorili prihodi, odnosno outputi (R1 i N1). Dakle, za razliku od troškova, kao vrijednosnog izraza trošenja faktora procesa rada, *prihodi* predstavljaju pozitivan tok vrijednosti u preduzeću. Prema MRS 18: „Prihod uključuje samo one bruto prilive ekonomskih koristi koje je subjekt primio ili potražuje za svoj račun. Iznosi naplaćeni u ime trećih strana, kao što su porez na promet, porez na proizvode i usluge i PDV nijesu ekonomske koristi koje pritiču u preduzeće i nemaju za posljednicu povećanje kapitala. Stoga se oni isključuju iz Prihoda.“

Prema MRS 18 – Prihodi, *prihod* se definiše kao „bruto priliv ekonomskih koristi tokom perioda koji proizilazi iz redovnih aktivnosti subjekta pri čemu taj priliv ima za posljednicu povećanje kapitala, osim onih povećanja koja se odnose na unose učesnika u kapitalu.“³⁶⁰ U kontekstu navedenog, postavlja se pitanje: **Kada nastaje prihod?**

- *Povećanjem imovine uz uslov da to povećanje imovine nije nastalo povećanjem obaveza. Dakle, ne nastaje prihod po osnovu uzetog kredita iz razloga što se ovom ekonomskom promjenom povećava imovina (tekući račun), a ujedno i povećava i obaveza (po osnovu uzetog kredita od banke).*
- *Smanjenjem obaveza uz uslov da to smanjenje obaveza nije prouzrokovano smanjenjem imovine. Ne nastaje prihod po osnovu isplate rate za uzeti kredit, bez obzira što se smanjuje obaveza koja dovodi do smanjenja i imovine (odliv novca sa tekućeg računa).*

U ovom dijelu, veoma je bitno naglasiti da priliv novca (gotovinski tok) nije isto što i prihod (tok rentabiliteta) iako sa vremenske dimenzije do priliva novca može doći:

- *Prije nastanka prihoda (primljeni avans);*
- *Poslije nastanka prihoda (npr. intelektualna usluga koja će biti kasnije plaćena);*
- *Istovremeno sa nastankom prihoda (prodaja za gotovinu)*

Prema MRS 18: „Prihod treba mjeriti po fer vrijednosti primljene naknade ili potraživanja“. Vrednovanje poslovnih prihoda i njihovo uključivanje u obračun poslovnog periodičnog rezultata može se vršiti na bazi sljedećih principa:

- *proizvedeni učinci,*
- *prodati učinci, odnosno fakturisane realizacije i*
- *naplaćeni učinci, odnosno naplaćene realizacije.*

Princip vrednovanja prihoda na bazi *proizvedenih učinaka* nije u skladu s principom realizacije, odnosno prihodi se ne vrednuju nakon što su činom kupoprodaje potvrđeni na tržištu. Međutim,

³⁶⁰ Detaljnije o tome pogledati: Isto, paragraf 8, str. 889.

MRS 18 navodi da se „Priznavanje prihoda prema stepenu dovršenosti transakcije često naziva metoda stepena dovršenosti.³⁶¹ **Prema ovoj metodi prihod se priznaje u obračunskom periodu u kojem su pružene usluge.** Priznavanje prihoda na ovoj osnovi pruža korisne informacije o obimu aktivnosti usluga i uspješnosti tokom perioda“

Ovaj princip se može primijeniti u određenim, specifičnim situacijama, kao na primjer u slučaju:

- proizvodnje na osnovu dugoročnih ugovora (izgradnja mostova, brodova i sl.). Kako je riječ o ugovorima koji traju više godina, to bi oslanjanje na ostala dva navedena principa vrednovanja prihoda dovelo do stvaranja iskrivljene slike o prinosnom položaju preduzeća. Shodno navedenom načelu, rezultat ne nastaje momentom prodaje proizvoda već tokom njegove proizvodnje, tako da je razumno dopustiti, ukoliko je posao djeljiv, da se priznavanje prihoda vrši saglasno stepenu dovršenosti posla³⁶².
- obezbijedene prodaje (garantovana prodaja po garantovanim cijenama kao što su npr. poljoprivredni proizvodi koji se prodaju robnim rezervama itd.) i sl.

Naime, MRS 18 navodi: „Kada se ishod transakcije koja obuhvata pružanje usluga može pouzdano procijeniti, **prihodi povezani s tom transakcijom se priznaju prema stepenu dovršenosti transakcije na kraju izvještajnog perioda.** Ishod transakcije može se pouzdano procijeniti kada su ispunjeni svi sljedeći uslovi: (a) iznos prihoda se može pouzdano mjeriti, (b) vjerovatno je da će ekonomske koristi povezane s transakcijom priticati u preduzeće, (c) stepen dovršenosti transakcije na kraju izvještajnog perioda može se pouzdano izmjeriti, i (d) nastali troškovi transakcije i troškovi dovršavanja transakcije mogu se pouzdano izmjeriti.“

Princip vrednovanja prihoda na bazi prodatih učinaka poznatiji je kao *princip fakturisanje realizacije*, a polazi od shvatanja da je za uključivanje poslovnih prihoda u obračun dovoljna činjenica da su učinci proizvedeni, odnosno izvršeni, da su prodati i isporučeni kupcu i da su potvrđeni fakturom i drugom potrebnom pratećom knjigovodstvenom dokumentacijom. Shodno navedenom načelu, prihod treba priznati onda kada je zarađen, a ne kada je naplaćen, budući da se nastankom kupoprodajnog odnosa, bez obzira što nije isplaćena gotovina, formira imovinska kategorija – potraživanja od kupaca, kao samostalni oblik aktive koja će se momentom naplate smanjiti na račun povećanja novčanih sredstava. Shodno tome, čin naplate potraživanja od kupaca ne rezultira povećanjem prihoda, budući da dovodi samo do transformacije jednog oblika aktive – potraživanja od kupaca u drugi – gotovina.

Jasno je da ovakav način vrednovanja prihoda uvažava princip realizacije u okviru načela razgraničenja pri bilansiranju prihoda, odnosno načela urednog bilansiranja, po kome se vrednovanje prihoda uslovljava činom proizvodnje i tržišnom verifikacijom – isporukom, fakturisanjem i prijemom učinaka od strane kupca. U kontekstu toga, navedeni princip je u

³⁶¹ MRS 18 navodi: „Stepen dovršenosti transakcije može se odrediti različitim metodama. Preduzeće je dužno da koristi metodu koja pouzdano mjeri izvršene usluge. U zavisnosti od prirode transakcije, te metode mogu uključiti: (a) pregled izvršenog rada, (b) usluge pružene do određenog datuma, kao postotak ukupnih usluga koje se trebaju pružiti, ili (c) udio troškova nastalih do određenoga datuma u ukupno procijenjenim troškovima transakcije. Samo oni troškovi koji odražavaju pružene usluge do određenog datuma se uključuju u troškove nastale do toga datuma. Samo oni troškovi koji odražavaju usluge koje su već pružene ili tek trebaju da se pruže se uključuju u procijenjene ukupne troškove transakcije. Plaćanje po fazama i avansi primljeni od kupaca često ne odražavaju obavljene usluge.“

³⁶² Škarić-Jovanović, K., Radovanović, R., op. cit., str. 238.

skladu s načelom uzročnosti po kome se vrši adekvatan raspored prihoda na pripadajuće obračunske periode u kojima su i nastali.

Bez obzira na veliku prihvaćenost navedenog principa, kako od strane profesionalne, tako i od zakonske računovodstvene regulative, u odnosu na njega postoje zamjerke vezane za sljedeće mogućnosti pojave rizika:

- *da kupci vrate robu;*
- *popravke proizvoda;*
- *da kupci ne plate robu.*

Prvi oblik rizika je svojstven ne samo ovom principu, već i ostalim navedenim, dok se drugi oblik rizika otklanja formiranjem dugoročnog rezervisanja (npr. troškovi popravki proizvoda u garantnom roku i sl.). Treći oblik rizika pripisan navedenom principu se uzima u obzir pojedinačnim otpisom potraživanja.³⁶³

Shodno zvaničnoj profesionalnoj računovodstvenoj regulativi, odnosno MRS 18 – Prihodi, prihod od prodaje robe treba da bude priznat ukoliko su zadovoljeni sljedeći uslovi:

- „a) preduzeće je na kupca prenijelo značajne rizike i koristi od vlasništva nad robom;*
- b) iznos prihoda se može pouzdano izmjeriti;*
- c) vjerovatno je da će se ekonomske koristi vezane za tu transakciju uliti u preduzeće;*
- d) troškovi koji su nastali ili troškovi koji će nastati u odnosu na tu transakciju se mogu pouzdano izmjeriti.“³⁶⁴*

Princip vrednovanja prihoda na bazi *naplaćenih učinaka* polazi od toga da za priznavanje, evidentiranje prihoda nije dovoljno samo isporučiti dobro/uslugu i izdati fakturu, nego je neophodno zadovoljiti još jedan uslov, a to je naplata (priliv novca) po osnovu prodatih učinaka. Riječ je ne samo o respektovanju principa realizacije, već i o strožem zahtjevu sračunatom na obezbjeđenje likvidnosti preduzeća, poznatom u praksi kao metod – *princip naplaćene realizacije*. Navedeni princip je opravdano primijeniti u određenim situacijama, kao npr. u trgovinama na malo, kada postoji veliki rizik naplate potraživanja od kupaca (npr. kada je kupac nelikvidan) i sl. Na kraju, bitno je naglasiti da pravilo koje nameće navedeni princip ne dovodi do realnog respektovanja obračunskog principa iz razloga što će prihodi biti dodijeljeni onom obračunskom periodu u kome su naplaćeni, a ne onom u kojem su priznati, po načelu uzročnosti.

Drugi uslov koji je potrebno ispuniti, a koji se tiče vrednovanja (priznavanja) prihoda, odnosi se na nužnost njegovog pouzdanog mjerenja, odnosno utvrđivanje njihove visine. MRS 18 navodi: *„Iznos prihoda koji proizilazi iz neke transakcije obično se određuje sporazumom između subjekta i kupca ili korisnika imovine. On se mjeri po fer vrijednosti primljene naknade ili potraživanja, uzimajući u obzir iznos svih trgovačkih popusta i rabata koje subjekt odobri“*. Dakle, mjerenje prihoda vrši se u visini prodajne cijene³⁶⁵, što znači da se svako pomjeranje cijena (u smislu povećanja ili smanjenja) odražava na visinu prihoda. U kontekstu toga, razni diskonti (npr. količinski rabat) dati kupcima u cilju unapređenja prodaje se (prividno) negativno

³⁶³ Škarić-Jovanović, K., op. cit., str. 237.

³⁶⁴ IFRS, op. cit., str. 891.

³⁶⁵ Osim u situaciji kada su prihodi ostvareni od realizacije unutar preduzeća.

reflektuju na prihode od prodaje, budući da ih smanjuju. Međutim, efekti koji se ostvare prodajnim diskontima su u značajnoj mjeri veći nego efekti koji bi se postigli u situaciji da se ponuđena roba prodaje po nepromijenjenim cijenama. U takvim situacijama rukovodeće strukture preduzeća treba da procijene iznos količinskih rabata ili kasa skonto koje će da priznaju kao odbitak od prihoda u periodu u kome se prodaja desila. Napominjemo da MRS 18 navodi da: „*Kada se dobra ili usluge zamjenjuju ili razmjenjuju za proizvode ili usluge slične prirode i vrijednosti, ta razmjena se ne smatra transakcijom koja stvara prihode*“.

U ovom dijelu ističemo da je u okviru profesionalne računovodstvene regulative koncipiran **MSFI 15** – Prihodi od ugovora sa kupcima, koji će u Crnoj Gori biti u primjeni od 01. 02 2024. godine³⁶⁶. Njenov cilj je da definiše okvir za priznavanje, mjerenje i objelodanjivanje prihoda, gdje su evidentirani određeni nedostaci kod dosadašnjeg MRS 18.

Prihodi kao vrijednosni izraz realizovanih proizvoda i/ili usluga na tržištu, obračunatih kao proizvod količine i prodajne cijene, prema Pravilniku o Kontnom okviru, pripadaju **klasi 6**, a čine ih:

- *poslovni (operativni)* prihodi koji nastaju kao posljedica obavljanja osnovne djelatnosti preduzeća. Navedenu kategoriju prihoda formiraju grupe računa od **60** do **65**;
- *finansijski prihodi* koji nastaju kao posljedica plasiranja finansijskih sredstava preduzeća a čini ih grupa računa **66**;
- *ostali prihodi* nijesu posljedično vezani za stvaranje učinaka, već za pojavu dobitaka pri prodaji djelova imovine preduzeća (osnovna sredstva, materijal, HOV i sl.). Čine ih sljedeća **grupa računa 67**;
- *prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine* su evidentirani u okviru **grupe 68**;
- *dobitak od poslovanja koje je obustavljeno, rashodi iz prethodnih izvještajnih perioda i prenos prihoda* pripada **grupi 69**.

3.3.1.1. Računovodstveni aspekt poslovnih prihoda

Poslovni prihodi predstavljaju vrijednosni izraz prodatih – isporučenih i fakturiranih učinaka (proizvoda i/ili usluga). U strukturi ukupnih prihoda zauzimaju najveće učešće, pa stoga i predstavljaju najvažniju kategoriju prihoda u preduzeću. Nastaju kao rezultat redovnih poslovnih aktivnosti, nezavisno od područja prodaje i vremena naplate, ali i drugih redovnih potraživanja po osnovu ovako proizvedenih i realizovanih učinaka – obično ostvarljivih kroz različite oblike podsticajnih privredno-sistemskih mjera i mjera ekonomske politike države.

Saglasno ovakvom pojmovnom i suštinskom određenju poslovnih prihoda, aktuelni Kontni okvir razvrstava poslovne prihode u sljedeće grupe računa:

60 – PRIHODI OD PRODAJE ROBE

61 – PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I USLUGA

62 – PRIHODI OD AKTIVIRANJA UČINAKA I ROBE – riječ je o prihodima koji nastaju po osnovu upotrebe robe, proizvoda i usluga za sopstvene potrebe. Vrijednost po kojoj se iskazuje

³⁶⁶ Napomena: Kako će navedeni standard zvanično biti u primeni od 01. 01. 2024. godine u Crnoj Gori (Pogledati: <https://www.isrcg.org/obavjestenje-o-primjeni-mrsmsfi-pdf/> (28.07 2022)), a zvanično je u upotrebi MRS 18, to je u navedenom tekstu fokus stavljen na MRS 18.

aktiviranje učinaka: cijena koštanja; neto prodajna cijena (za gotove proizvode); nabavna cijena (roba).

63 – PROMJENA VRIJEDNOSTI ZALIHA UČINAKA – Navedena „promjena“ može biti data u vidu povećanja i smanjenja učinaka (gotov proizvod i nedovršena proizvodnja), odnosno povećanje / smanjenje vrijednosti zaliha nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda i nedovršenih usluga na kraju u odnosu na početak obračunskog perioda;

Javlja se ako se radi obračun rezultata po metodi ukupnih toškova (neto princip).

64 – PRIHODI OD PREMIJA, SUBVENCIIJA, DOTACIJA, DONACIJA I SL. – nastaju po osnovu potraživanja od državnih organa i organizacija. Navedeno pitanje posebno reguliše MRS 20 koji navodi: „priznavanje državnih davanja vrši se kada postoji opravdanost: *da će se entitet pridržavati uslova povezanih sa davanjem; da će davanje biti primljeno*“.

65 – DRUGI POSLOVNI PRIHODI – kao što su prihodi od zakupnina, članarine, tantijema... i sl.

U vezi s vrednovanjem poslovnih prihoda preduzeća, važno je imati u vidu da se na kraju obračunskog perioda, pri izradi periodičnog obračuna ili završnog računa, *poslovni prihodi koriguju* – uvećavaju ili smanjuju *za promjene stanja zaliha* na kraju obračunskog perioda u odnosu na početne zalihe, što se čini na osnovu odgovarajućih izvještaja ako je obračun troškova i učinaka organizovan u okviru klase 9 – Obračun troškova i učinaka.

Primjer 110:

1) Proknjižiti mjesečni iznos prihoda od zakupnine za izdat skladišni prostor u iznosu od 3.000 €, s 21% PDV-a. Zakupac je isti iznos uplatio na tekući račun.

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	<i>Kupci u zemlji Prihodi od zakupa skladišnog prost. Obavez. za PDV u izdatim fakturama – za zakupninu za tekući mjesec –</i>	3.630	3.000 630
1a)	<i>Tekući račun Kupci u zemlji – za uplaćenu zakupninu –</i>	3.630	3.630

3.3.1.2. Računovodstveni aspekt finansijskih prihoda

Finansijski prihodi najčešće nastaju plasiranjem slobodnih novčanih sredstava u drugo preduzeće ili instituciju čime se formiraju kamate na dugoročne plasmane preduzeća (npr. ukoliko preduzeće posjeduje obveznice drugog pravnog lica), dividende koje preduzeće ostvaruje na akcije drugih preduzeća, pozitivne kursne razlike i sl. Klasifikuju se kao:

660 – *Finansijski prihodi od matičnih i zavisnih pravnih lica* od kojih za preduzeća mogu biti posebno interesantni finansijski prihodi od kamata, učešća u rezultatu – dividendi, pozitivnih kursnih razlika i drugi finansijski prihodi iz odnosa s povezanim pravnim licima;

661 – *Finansijski prihodi od ostalih povezanih pravnih lica* – ove prihode preduzeće ostvaruje ukoliko ima učešće u kapitalu drugih pravnih lica;

Primjer 111:

1) Na osnovu odluke odgovarajućih organa, preduzeću „Y“ je odobrena kratkoročna novčana pozajmica s rokom od dva mjeseca u iznosu od 5.000 €, uz mjesečnu kamatnu stopu od 7%. Uz pretpostavku da je nakon isteka roka preduzeće „Y“ izvršilo uplatu pozajmljenog iznosa s pripadajućom kamatom na tekući račun, sprovesti potrebna knjiženja.

Pojašnjenje:

Mjesečni iznos kamate = $5.000 * 7\% = 350 \text{ €}$ ----> za dva mjeseca je iznos 700 €

Knjiženje u **dnevniku**³⁶⁷:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Ostali kratkoročni plasmani Tekući račun Prihodi od kamata po finans. kred. – za dati kratkoro. kredit i obrač. kamatu –	5.700	5.000 700
1a)	Tekući račun Ostali kratkoročni plasmani – za vraćeni kredit s kamatom –	5.700	5.700

662 – *Prihodi od kamata* od kojih za preduzeća mogu biti interesantni prihodi od kamata po finansijskim kreditima, robnim kreditima, potraživanjima iz dužničko-povjerilačkih odnosa (mjenična potraživanja³⁶⁸) i po osnovu zatezних kamata. Riječ je naime o prihodima koje preduzeće ostvari po osnovu ustupljenih finansijskih sredstava drugom licu, a s obavezom vraćanja u dužem ili kraćem vremenu, ili pak za iznose koji se preduzeću duguju po nekim drugim osnovama. Pozajmljivanjem sredstava, lice koje čini pozajmicu ima pravo da pored glavnice prisvoji i kamatu kao cijenu naknade ustupanja svojih slobodnih likvidnih sredstava.

663 – *Pozitivne kursne razlike*, posebno prihodi po osnovu pozitivnih kursnih razlika po potraživanjima i obavezama i po osnovu stranih novčanih sredstava, nastaju usljed pojave tzv. klizajućeg ili fluktuirajućeg kursa. Drugim riječima, izazvane su:

depresijacijom (devalvacijom) domaće valute, kada su obaveze prema ino-dobavljaču evidentirane po višem kursu u odnosu na kurs po kome se vrši isplata obaveze, tako da se za visinu obračunate razlike smanjuju obaveze i po tom osnovu povećava finansijski prihod;

apresijacijom (revalvacijom) domaće valute, odnosno kada su nastala potraživanja evidentirana po nižem kursu u odnosu na kurs po kome se vrši njihova naplata, tako da se za visinu obračunate razlike povećavaju potraživanja i finansijski prihod.

Primjer 112:

1) Izvršen je obračun pozitivnih kursnih razlika na osnovu posjedovanja 100.000 £ na deviznom računu, a na osnovu porasta srednjeg kursa u obračunskom periodu i to s 1 € na 1,5 € za 1 £. Sprovesti potrebno knjiženje.

2) Preduzeće „X“ je naplatilo potraživanje od ino-kupaca u iznosu od 25.000 £, koje je na dan nastanka obračunato po kursu 1 £ = 1,1 €. U periodu od nastanka potraživanja, došlo je do pada vrijednosti £, tako da je na dan naplate potraživanja važeći kurs bio 1 £ = 1,5 €.

Knjiženje u **dnevniku**:

³⁶⁷ Napomena: Obračun rezultata se vrši na godišnjem nivou.

³⁶⁸ O mjeničnim potraživanjima se govori u dijelu o obrtnim sredstvima, koji se odnosi na kratkoročna potraživanja.

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Devizni računi kod banaka u zemlji Pozitivne kursne razlike – za utvrđene pozitivne kursne razl. –	50.000	50.000
2)	Devizni račun Pozitivne kursne razlike Kupci u inostranstvu – za naplatu potraživanja s kursnom razlikom	37.500	10.000 27.500

3.3.1.3. Računovodstveni aspekt ostalih prihoda

Ostali prihodi (**grupa računa 67**) se nazivaju **dobici** iz razloga što u slučaju njihovog nastanka sopstveni kapital će se **povećati** za **puni iznos** nastalog osnovnog prihoda. Činjenica da nijesu uslovljeni obavljanjem uobičajene poslovne aktivnosti preduzeća, odnosno stvaranjem učinaka (proizvoda ili usluga) im daje epitet neposlovni ili ostali. Nastaju kao posljedica: a) prodaje imovine preduzeća (NPO, zaliha, HOV, i sl.) po cijeni koja je viša od nabavne odnosno nominalne vrijednosti, b) viškova na imovini koji su utvrđeni inventarisanjem, c) dobitaka po osnovu otpisa potraživanja, i sl.. Neposlovnim ili ostalim prihodima se smatraju:

670 – Dobici od prodaje nematerijalnih ulaganja, nekretnina, postrojenja i opreme³⁶⁹

671 – Dobici od prodaje bioloških sredstava

672 – Dobici od prodaje učešća i dugoročnih hartija od vrijednosti

673 – Dobici od prodaje materijala

674 – Viškovi

675 – Naplaćena otpisana potraživanja

676 – Prihodi po osnovu efekata ugovorene zaštite od rizika

677 – Prihodi od smanjenja obaveza

678 – Prihodi od ukidanja dugoročnih rezervisanja

679 – Ostali nepomenuti prihodi.

Primjer 113:

1) Upravni odbor preduzeća „MK & A“ DOO je odlučio da proda na berzi akcije preduzeća „RF“ DOO koje posjeduje. Nominalna vrijednost ovih akcija u momentu prodaje, iskazana u poslovnim knjigama, iznosi 55.000 €, a prodate su za iznos od 60.000 €.

2) Preduzeće „MK & A“ DOO prodalo je mašinu za štampanje čija je nabavna vrijednost 15.000 €, a ispravka vrijednosti 11.000 €, dok je prodana po cijeni od 6.000 €. Kupac je u ugovorenom roku isplatio obavezu po osnovu kupljene mašine. PDV se obračunava po stopi od 21%.

3) Usvojenim elaboratom o godišnjem popisu utvrđene su sljedeće razlike između knjigovodstvenog i stvarnog stanja: višak u blagajni od 23 € i višak materijala za održavanje higijene u iznosu od 78 €.

³⁶⁹ O postupku knjigovodstvenog obuhvatanja navedene kategorije ostalih prihoda se govorilo u sekciji **Stalne imovine**, a u dijelu koji se odnosi na Prodaju stalne imovine preduzeća.

4) Dobavljač „AL“ DOO je u vansudskom poravnanju prihvatio umanjeње svojih potraživanja za iznos od 4.000 €, što je dokumentovano službenom zabilješkom i knjižnim pismom br. 131. Sprovesti potrebna knjiženja.

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	<i>Tekući račun Dugoročne hart. od vrijed. – obič. akc. Dobici od prod. učešća i hart. od vrijed. – za prodane akcije na berzi –</i>	60.000	55.000 5.000
2)	<i>Kupci u zemlji Ispravka vrijednosti postrojenja i opreme Postrojenja i oprema Obaveze za PDV u izdatim fakturama Dobici od prodaje nem. ul., nekretnina, postrojenja i opreme – za prodatu opremu po fakturi –</i>	7.260 11.000	15.000 1.260 2.000
2a)	<i>Tekući (poslovni) račun Kupci u zemlji – za naplaćenu robu, po izvodu banke –</i>	7.260	7.260
3)	<i>Blagajna Materijal za održavanje higijene Viškovi gotovine Viškovi pomoćnog materijala – za utvrđene viškove –</i>	23 78	23 78
4)	<i>Dobavljači u zemlji Smanjenje obaveza po vanparnič. poravnanju – po knjižnom pismu br. 131 –</i>	4.000	4.000

3.3.1.4. Prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine

Prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine se javljaju u slučaju kada postoji opravdana mogućnost da ranije utvrđen i priznat gubitak više ne postoji ili da je pak njegov iznos u značajnoj mjeri redukovan. Navedena kategorija prihoda obuhvata sljedeće sintetičke račune:

Prihodi od usklađivanja vrijednosti bioloških sredstava,

Prihodi od usklađivanja vrijednosti nematerijalnih ulaganja,

Prihodi od usklađivanja vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme,

Prihodi od usklađivanja vrijednosti dugoročnih finansijskih plasmana i hartija od vrijednosti,

Prihodi od usklađivanja vrijednosti zaliha,

Prihodi od usklađivanja vrijednosti potraživanja i kratkoročnih finansijskih plasmana, i

Prihodi od usklađivanja vrijednosti ostale imovine.

Na ovim kontima se obuhvataju vrijednosna usklađivanja koja predstavljaju pozitivne efekte – prihode zbog promjene vrijednosti sredstava prilikom početnog priznavanja, kao i na dan bilansiranja, navedenih oblika imovine – bioloških sredstava, nematerijalnih ulaganja, nekretnina, postrojenja, opreme, dugoročnih finansijskih plasmana i hartija od vrijednosti s kojima se trguje, vrijednosti zaliha, potraživanja i kratkoročnih finansijskih plasmana i ostale imovine. Ovako utvrđene pozitivne razlike – prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine

priznaju se kao **prihod perioda** u kojem su nastali. Za utvrđivanje i iskazivanje ovih prihoda takođe su relevantni odgovarajući MRS, posebno MRS 36, MRS 38, MRS 16, MRS 39, MRS 2 i MRS 8.

Na kraju, prihode po osnovu usklađivanja vrijednosti imovine u najvećem broju slučajeva iskazuju ona preduzeća koja svoju imovinu procjenjuju, ne po nabavnoj, nego po tržišnoj (fer) vrijednosti, čime su na dan sastavljanja bilansa u mogućnosti da ovako iskazanu vrijednost uporede s knjigovodstvenom.

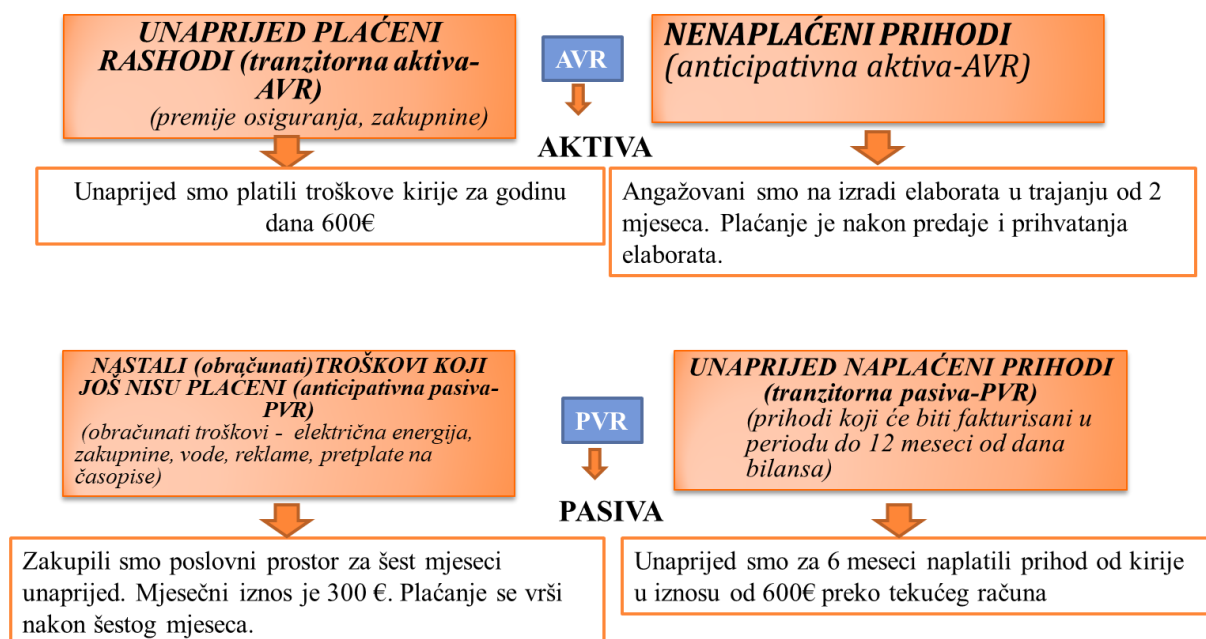
3.3.1.5. Vremensko razgraničenje rashoda i prihoda

U cilju realnog obračuna periodičnog rezultata, a poštujući načelo uzročnosti, neophodno je rashode i prihode dodijeliti obračunskom periodu u kom su nastali. S tim u vezi se vrši razgraničavanje rashoda i prihoda na vremenske periode na koje se upravo odnose, kojima pripadaju, bez obzira na momenat fakturisanja ili njihove isplate ili naplate. Ovo razgraničavanje rashoda i prihoda vrši se korišćenjem *konta vremenskih razgraničenja*, kojima se primjenom računovodstvenog principa realizacije poboljšava knjigovodstvena tačnost evidentiranja i obračuna. Knjigovodstveno obuhvatanje (knjiženje) rashoda i prihoda preko konta vremenskih razgraničenja ima za cilj da rashode i prihode pravilno raspodijeli između bilansa uspjeha i bilansa stanja, i to tako da rashodi i prihodi koji se odnose na tekući obračunski period budu uključeni u bilans uspjeha, a oni koji se odnose na budući (naredni) obračunski period budu zadržani (odloženi) u bilansu stanja. Dakle, ostvareni prihodi i rashodi iskazuju se u bilansu uspjeha, a razgraničeni prihodi i rashodi, kao *tranzitorne* (prenosne) ili *anticipativne* (prijevremene) pozicije, u bilansu stanja.

Ono što je u ovom dijelu bitno prihvatiti jeste da tok rentabiliteta koji obrazuju rashodi i prihodi nije isto što i novčani tok – priliv i odliv novca. Stoga je moguće da se desi situacija da rashod nastane prije isplate ili obrnuto, odnosno da prihod prethodni isplati ili obrnuto. S tim u vezi, vremenska razgraničavanja rashoda i prihoda su posebne vrste knjigovodstvenih promjena i mogu se sistematizovati u četiri osnovne grupe, i to na:

- 1) Unaprijed isplaćeni rashodi – *tranzitorna aktiva*,
- 2) Unaprijed naplaćeni prihodi – *tranzitorna pasiva*,
- 3) Nenaplaćeni prihodi – *anticipativna aktiva*, i
- 4) Neisplaćeni rashodi – *anticipativna pasiva*.

Naprijed navedeno je moguće prikazati na sljedeći način (Slika 20):

Slika 20: Računi vremenskih razgraničenja- sumarni prikaz

U nastavku se detaljnije ukazuje na njihovu prirodu, kao i na sam postupak knjigovodstvenog evidentiranja.

Vremensko razgraničenje unaprijed plaćenih rashoda – Tranzitorna aktiva (AVR)

Prilikom obavljanja svoje poslovne aktivnosti nerijetko se preduzeće nalazi u situaciji da unaprijed plati određene usluge/fakture za aktivnosti koje će izazvati troškove u narednom obračunskom periodu. U navedenom slučaju *isplata (novčani izdatak) prethodi nastanku rashoda*, budući da nije riječ o troškovima koji se odnose na period u kome je izvršeno plaćanje, već na buduće obračunske periode. Pošto je riječ o trošku koji je unaprijed plaćen, a nije još nastao, to ova situacija predstavlja jednu vrstu potraživanja, pa se evidentiranje vrši na **računu 280**.

Da bi preduzeće utvrdilo što realniji periodični finansijski rezultat tekuće godine, neohodno je da se unaprijed plaćeni rashodi, koji su učinjeni u tekućem periodu i koji se djelimično odnose na tekuću godinu, ali djelimično i na narednu godinu – naredni obračunski period, pravilno vremenski razgraniče na pripadajuće vremenske periode. U praksi preduzeća se kao najčešći primjeri potrebnih vremenskih razgraničavanja unaprijed plaćenih rashoda pojavljuju: troškovi osiguranja, kao premije za različite vrste i vidove osiguranja³⁷⁰, zatim troškovi zakupnina, reklama, pretplata za naučno-stručne časopise i sl.

Primjer 114:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je dobilo fakturu za pretplatu za naredna 4 mjeseca (decembar 2022, januar, februar i mart 2023) od ISRCG za časopis Računovodstvo i revizija i primilo fakturu br. 15 koja glasi na 1.000 € +PDV 21%.

³⁷⁰ Napomena: Navedeno se ne odnosi na osiguranje sredstava tokom prevoza koji zapravo ima karakter ZTN.

2. Iznos fakture je plaćen sa tekućeg računa.

3. Prenijeti iznos troškova pretplate koji se odnose na tekući mjesec.

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Razgraničenje plaćenih troškova (AVR) PDV u primljenim fakturama Dobavljači – Po fakturi br. 15 –	1.000 210	1.210
2)	Dobavljači Tekući račun – Plaćanje fakture –	1.210	1.210
3)	Troškovi neproizvodnih usluga Razgraničenje plaćenih troškova – Za uplaćeni mjesečni iznos –	250	250

Vremensko razgraničenje unaprijed naplaćenih prihoda – Tranzitorna pasiva (PVR)

U svom poslovanju preduzeća mogu doći u situaciju da određene vrste prihoda naplate preko tekućeg računa ili blagajne u tekućem obračunskom periodu, a da se isti djelimično odnose na tekući period, a djelimično na naredni obračunski period (narednu godinu). U navedenom slučaju, *naplata prethodi nastanku prihoda*. Kako je riječ o prihodu koji je unaprijed naplaćen a nije „zarađen“, to preduzeće ima određenu obavezu, pa je za ovu situaciju rezervisan **konto 491**. Za utvrđivanje što realnijeg periodičnog rezultata preduzeća za tekući obračunski period (godinu) neophodno je takođe da se, kao i kod unaprijed plaćenih rashoda, unaprijed naplaćeni prihodi koji se djelimično odnose na tekuću godinu, a djelimično i na narednu godinu ili naredni obračunski period, pravilno vremenski razgraniče na vremenski period na koji se upravo odnose. Obično se kao primjer uzima prihod ostvaren izdavanjem dijela stalne imovine u zakup drugim preduzećima, koji se često plaća unaprijed, zatim prihod od premija osiguranja, prodaje časopisa i drugih publikacija i drugi prihodi.

Primjer 115:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je 1. decembra 2021. godine kupcu „RF“ DOO ispostavilo fakturu br. 5 po osnovu zakupa poslovnog prostora za narednih četiri mjeseca u iznosu od 8.000 € (mjesečna zakupnina je 2.000 €). PDV se obračunava po stopi od 21%.

2) Kupac „RF“ DOO je u decembru 2021. godine izvršio uplatu cjelokupnog iznosa po fakturi br. 5.

3) Na datum bilansa (31. 12. 2021) izvršen je obračun prihoda za tekući mjesec (decembar).

Knjiženje u **dnevniku**:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Kupci Razgraničeni naplaćeni prihodi od zakupnina PDV u izlaznim fakturama – Po fakturi br. 5 –	9.860	8.000 1.680
2)	Tekući račun Kupci – Za uplatu kupaca po fakturi br. 5 –	9.680	9.680
3)	Razgraničenje naplaćenih prihoda od zakupnina Prihodi od zakupnina – Za prihode od zakupnina u decembru –	2.000	2.000

Vremensko razgraničenje nenaplaćenog prihoda – Aniticipativna aktiva

Nenaplaćeni prihodi kao anticipativna aktiva se pojavljuju kada su prihodi u tekućem obračunskom periodu zaista nastali, ali nijesu fakturisani i zbog toga nijesu naplaćeni. Riječ je o *obračunatim a nenaplaćenim prihodima*. Kao takvi predstavljaju jednu vrstu potraživanja (očekivanja) da će biti izvršena naplata, pa se evidentiraju na **računu 281**.

Prema važećoj računovodstvenoj regulativi, posebno Mađunardnim računovodstvenim standardima (MRS), prihodi se u bilansu uspjeha obračunavaju (vrednuju) po principu fakturisane realizacije (prihoda), tako da postoji mogućnost da se nenaplaćeni prihodi knjiže kao ostvareni i uključuju u bilans uspjeha. Dakle, riječ je o nefakturisanim prihodima, tačnije o prihodima koji nijesu mogli biti fakturisani, ali za koje postoji vjerodostojna dokumentacija da prihod stvarno postoji, da je prihod zarađen, te da će biti fakturisan i naplaćen u narednom obračunskom periodu.

Prije obračuna periodičnog rezultata potrebno je proknjižiti i ovakve oblike prihoda, a oni se obično odnose na određene vrste usluga koje se realizuju prema ugovoru u određenom vremenskom intervalu, obično duže od jednog mjeseca, a zbog toga što nijesu u cjelini završene, nijesu ni mogle biti fakturisane. Kao primjeri nenaplaćenih – nefakturisanih prihoda mogu se navesti različite vrste neproizvodnih usluga koje preduzeće vrši na osnovu ugovora drugim preduzećima i preduzetnicima, kao na primjer: intelektualne, zdravstvene, agencijske, reklamne usluge i mogući prihodi po tom osnovu.

Primjer 116:

1) Preduzeće „BM & A“ DOO želi da širi svoje poslovanje, pa je u cilju sagledavanja opravdanosti investicije angažovalo konsultantsku kuću „MK & A“ DOO koja bi joj uradila elaborat o opravdanosti. Rok završetka je tri mjeseca, a početak realizacije 1. 12. 2021. godine. Ugovorom je preciziran ukupan iznos usluga da glasi na 6.000 €. Plaćanje će biti izvršeno po predaji elaborata. Na datum bilansa (31. 12. 2021) izvršiti knjiženje u knjigovodstvu preduzeća „MK & A“ DOO.

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Razgraničenje nenaplaćenih prihoda od ekspertske usluga Prihodi od ekspertske usluga – Za nefakturisani prihod po ugovoru –	2.000	2.000

Vremensko razgraničenje neisplaćenih rashoda – Anticipativna pasiva (PVR)

Na kraju, preduzeće se može naći u situaciji da u nekom obračunskom periodu ima rashode koji su nastali, ali da nijesu fakturisani od strane dobavljača ili uopšte uzev da nije formirana obaveza i/ili izvršena isplata po tom osnovu. U navedenom slučaju *rashodi prethode isplati*. Kako postoji obaveza koja još uvijek nije plaćena, odnosno nije fakturisana a izvjesna je, to se navedena obaveza evidentira na **računu 490**. Za potrebe obračuna korektnog periodičnog rezultata neophodno je da se svi rashodi koji su nastali u jednom obračunskom periodu vremenski alociraju na pripadajuće periode. Otuda i ovi rashodi, iako zbog odsustva dokumentacione osnove nijesu još uvijek evidentirani i isplaćeni, treba da budu obračunati i proknjiženi u tekućem obračunskom periodu, dok će fakture dobavljača za njih, kao i plaćanja po tom osnovu, biti evidentirane u narednom obračunskom periodu.

Veliki je broj vrsta rashoda koji se u praksi mogu pojaviti kao stvarno nastali, ali nefakturisani i neplaćeni, kao što su: troškovi popravke i održavanja materijalne stalne imovine, troškovi energije, troškovi telefona, vode, zakupnine, troškovi časopisa i drugih publikacija, posebno troškovi kamata – finansijskih rashoda, neke vrste nematerijalnih troškova i sl.

Primjer 117:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je u decembru 2021. godine zakupilo poslovni prostor na šest mjeseci. Ugovor koji je sklopljen glasi na iznos od 6.000 € (mjesečno po 1.000 €). PDV je 21%. Plaćanje se vrši po isteku ugovorenog roka.

2) Na datum bilansa obračunata je zakupnina za decembar 2021. godine.

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Troškovi zakupnine Razgraničenje troškova (PVR) – Za obračunate troškove zakupnine u decembru –	1.000	1.000

Zadaci

Zadaci: Pojašnjenje

Zadatak 9: Kategorizacija prihoda

PRIMJER 9.1.

U sljedećoj tabeli su dati različiti poslovni događaji. Cilj je prepoznati da li ovi poslovni događaji stvaraju prihod u preduzeću, i ukoliko da/ne, zbog čega je to tako i o kojem je prihodu riječ. Na kraju je neophodno izračunati koliko iznosi vrijednost za svaku od 3 vrste prihoda i popuniti tabelu.

Poslovni događaj	Iznos	Da li stvara prihod?	Zbog čega stvara/ne stvara prihod?	Koji prihod je u pitanju?
Uplaćen je novac na tekući račun po osnovu kratkoročnog kredita	4.000			
Izdat je prostor koji se ne koristi zakupcu i poslata mu je faktura	800			
Kupljena je kamatonosna hartija od vrijednosti. Uplaćen nam je novac po osnovu kamate na tu hartiju	210			
Emitovane su akcije po cijeni većoj od nominalne	600			
Država je u sklopu programa podrške biznisima donirala novac	5.000			
Prodana je roba po ugovoru, poslata je dobavljaču. Faktura još nije sastavljena	1.200			
Vrijednost € prema dolaru se smanjila, a preduzeće ima potraživanja u dolarima	500			
Povećala se vrijednost zaliha robe u preduzeću	2.000			
U skladištu postoji višak materijala	500			
Prodaće se umjetnička slika	Nepoznata			
Kupac nam je uplatio potraživanje koje je prethodno otpisano	1.000			

RJEŠENJE

Poslovni događaj	Iznos	Da li stvara prihod?	Zbog čega stvara/ne stvara prihod?	Koji prihod je u pitanju?
Uplaćen je novac na tekući račun po osnovu kratkoročnog kredita	4.000	Ne	Povećale su se istovremeno obaveze u preduzeću	
Izdat je prostor koji se ne koristi zakupcu i poslata mu je faktura	800	Da	Ispunjeni su svi elementi za priznavanje prihoda	Ostali
Kupljena je kamatonosna hartija od vrijednosti. Uplaćen nam je novac po osnovu kamate na tu hartiju	210	Da	Ispunjeni su svi elementi za priznavanje prihoda	Finansijski
Emitovane su akcije po cijeni većoj od nominalne	600	Ne	Ovo je promjena na kapitalu preduzeća koji se evidentira u okviru emisije premije	
Država je u sklopu programa podrške biznisima donirala novac	5.000	Da	Donacije kategorišemo u vrstu prihoda / Ispunjeni su svi elementi za priznavanje prihoda	Poslovni
Prodana je roba po ugovoru, poslata je dobavljaču. Faktura još nije sastavljena	1.200	Ne	Prihod će biti priznat kada se kupcu pošalje faktura (fakturisana realizacija)	
Vrijednost € prema dolaru se smanjila, a preduzeće ima potraživanja u dolarima	500	Ne	Ova promjena izaziva rashode, a ne prihode. Da se vrijednost nacionalne valute povećala, došlo bi do prihoda	
Povećala se vrijednost zaliha robe u preduzeću	2.000	Da	Ispunjeni su svi elementi za priznavanje prihoda	Poslovni
U skladištu postoji višak materijala	500	Da	Ispunjeni su svi elementi za priznavanje prihoda	Ostali
Prodaće se umjetnička slika	Nepoznata	Ne	Nijesmo utvrdili vrijednost slike, pa se	

			ne može ni poslati faktura	
Kupac nam je uplatio potraživanje koje je prethodno otpisano	1.000	Da	Ispunjeni su svi elementi za priznavanje prihoda	Ostali

Ukupni poslovni prihodi iznose 7.000 €, finansijski 210 €, a ostali iznose 1.500 €.

PRIMJER 9.2.

Na početku godine, naučivši kako da vodi evidenciju izdataka koje preduzeće može imati u prethodnom poglavlju, Andrea je odlučila da se sada preorijentiše na pozitivne tokove vrijednosti u preduzeću. Stanje na relevantnim računima u glavnoj knjizi je: Ino-dobavljači 3.000 € (3.000 \$), Tekući račun 5.000 €, Devizni račun 7.000 €. Uzevši u obzir da je obračunski period mjesec dana, treba evidentirati novonastale proslovne promjene:

1. Dat je kratkoročni kredit preduzeću „Montana“ u iznosu od 1.500 € (izvod), pri čemu će im biti zaračunata mjesečna kamatna stopa od 3%. Dužnik je vratio kredit u roku od mjesec dana, uplatom na tekući račun, sa pripadajućom kamatom.
2. Ino-kupac je uplatio svoje dugovanje po osnovu fakture broj 145 na iznos od 3.000. Na dan uplate, devizni kurs nacionalne valute (€) prema britanskoj funti je iznosio 1 : 1,2.
3. Zabilježen je višak materijala u skladištu u iznosu od 350 € (elaborat o godišnjem popisu).
4. Sklopljen je ugovor sa telekomunikacionim preduzećem o pružanju internet pokrivenosti za sve računare u kancelarijama. Cijena ove usluge je fiksna i iznosi 140 € mjesečno (bez PDV-a). Sklopljen je ugovor na godinu dana (od 1. 1. 20XX) i izdata faktura. Kompanija je odlučila da odmah uplati iznos godišnje pretplate (izvod).
5. Obračunati troškove utrošene vode za ovaj mjesec. Po predašnjem iskustvu, prosječni trošak vode u preduzeću je 110 €.

RJEŠENJE

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1a)	Ostali kratkoročni plasmani	1.500	
	Tekući račun		1.500
	<i>izvod</i>		
1b)	Tekući račun	1.545	
	Ostali kratkoročni plasmani		1.500
	Prihod od kamata		45
	<i>izvod, za date kredite</i>		
2)	Devizni račun	3.600	
	Ino-dobavljači		3.000
	Pozitivne kursne razlike		600
	<i>devizni izvod</i>		
3)	Materijal	350	
	Višak materijala		350
	<i>elaborat o godišnjem popisu</i>		
4)	AVR internet usluge	1.680	
	Ulazni PDV	352,8	
	Tekući račun		2.032,80
	<i>ugovor</i>		
5.	Trošak materijala (voda)	110	
	PVR - Obračunati trošak vode		110
	<i>obračun</i>		

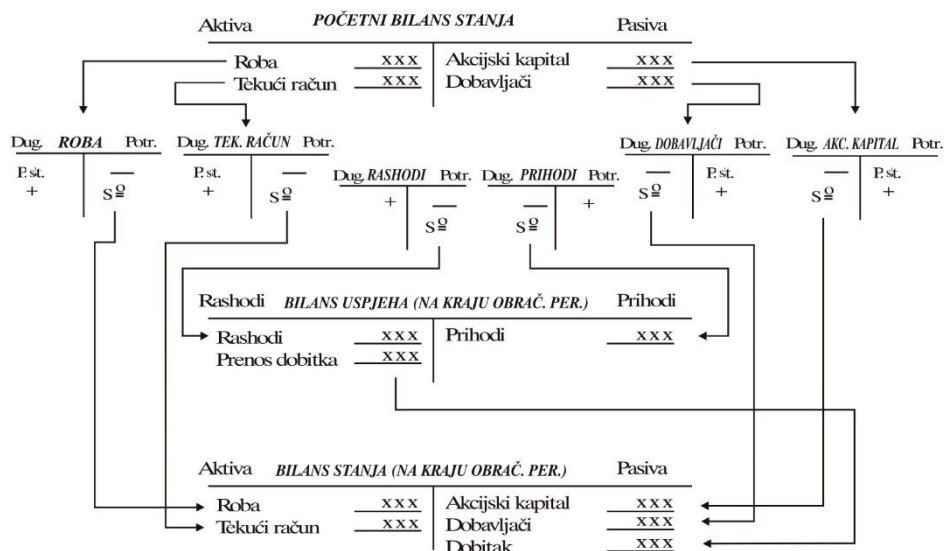
4. Otvaranje i zaključak računa stanja i uspjeha – klasa 7

Otvaranje poslovnih knjiga je karakteristična početna knjigovodstvena operacija. Ona se sprovodi 1. januara tekuće godine za preduzeća koja su ranije osnovana i kontinuirano posluju, ili na dan početka rada novoosnovanog preduzeća. Dokumentacionu osnovu za otvaranje poslovnih knjiga u knjigovodstvu preduzeća, i u jednom i u drugom slučaju, čini *bilans stanja* preduzeća, a njegovom sastavljanju prethodi *inventarisanje* (popis) imovine i obaveza preduzeća.

Dakle, samo *početni bilans stanja* neposredno izrasta iz početnog inventara imovine novoosnovanog preduzeća i kao takav služi kao dokumentaciona osnova za knjigovodstveno otvaranje poslovnih knjiga, dok godišnji bilans stanja, kao i svi kasniji, drugi bilansi stanja preduzeća koja kontinuirano posluju, nastaju iz knjigovodstvenog stanja u glavnoj knjizi prilikom njenog zaključka, a koje je prethodno korigovano i usklađeno sa stvarnim – inventarnim stanjem, i takav godišnji bilans služi za otvaranje poslovnih knjiga u narednom obračunskom periodu, obično na početku kalendarske i poslovne godine.

Otvaranje poslovnih knjiga – glavne knjige i dnevnika, sprovodi se tako što se za svaku bilansnu poziciju, u cjelini ili raščlanjeno, otvara poseban konto (račun) u glavnoj knjizi na kome se kasnije prate promjene stanja na imovini, potraživanjima, kapitalu i obavezama, odnosno tokom obračunskog perioda, promjene na rashodima i prihodima. Knjiženje (kontiranje) otvaranja poslovnih knjiga (dnevnika i glavne knjige) sprovodi se zaduživanjem (duguju) aktivnih konta s pozicija aktive i odobravanjem (potražuju) konta – Račun otvaranja glavne knjige, odnosno za bilansne pozicije na strani pasive, zbirno će dugovati Račun otvaranja glavne knjige, a potraživaće pojedinačni pasivni računi (konta koja čine pasivnu stranu početnog bilansa stanja).

Sama procedura otvaranja poslovnih knjiga, na osnovu početnog bilansa stanja, na kontima glavne knjige, knjiženja na kontima stanja i uspjeha (rashoda i prihoda), kao i sastavljanje krajnjih bilansa uspjeha i bilansa stanja, pojednostavljeno s manjim brojem pozicija bilansa i manjim brojem konta (računa) glavne knjige, može se šematski prikazati na sljedeći način:

Slika 21: Otvaranje poslovnih knjiga na osnovu početnog bilansa stanja i sastavljanje krajnjih bilansa uspjeha i bilansa stanja na osnovu poslovnih knjiga

Međutim, prije nego što se izvrši sastavljanje seta finansijskih iskaza, neophodno je sprovesti proceduru **predzaključnih knjiženja**, a koja obuhvata sprovođenje sljedećih aktivnosti:

- međusobno usaglašavanje knjigovodstvenih evidencija,
- usaglašavanje knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem,
- preklasifikaciju stavki u finansijskim izvještajima i
- vrednovanje stavki finansijskih izvještaja na datum bilansa.

Navedene aktivnosti su međusobno povezane i uslovljavaju jedna drugu. Naime, prije sprovođenja aktivnosti usaglašavanja stvarnog sa knjigovodstvenim stanjem, neophodno je uskladiti knjigovodstvene evidencije, odnosno sprovedena knjiženja u dnevniku i glavnoj knjizi. Nakon toga se vrši usaglašavanje stvarnog stanja koji je uvrđen popisom (inventarisanjem) sa prethodno usklađenim stanjem sadržanim u poslovnim knjigama.

Popis imovine i obaveza – Zakon o računovodstvu

Član 21

Pravno lice dužno je da na **kraju poslovne godine** popiše svoju imovinu i obaveze.

Pravno lice je dužno da **poslovne knjige usaglasi sa izvršenim popisom** imovine i obaveza i zaključni na dan 31. decembra poslovne godine.

Preposljednja aktivnost se odnosi na prekvalifikaciju stavki u finansijskim iskazima, što podrazumijeva pravilno razgraničavanje dugoročnih od kratkoročnih sredstava, odnosno obaveza pa u tom dijelu veoma je značajno služiti se smjernicama koje su date od strane MRS 1 – Prikazivanje finansijskih izvještaja³⁷¹. Na kraju, vrši se priznavanje i vrednovanje stavki

³⁷¹ S obzirom da smo se prilikom pojašnjavanja pojedinih bilansnih pozicija oslanjali na MRS 1, to u ovom dijelu nećemo ponavljati već iznijeto.

koje obrazuju Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ i Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/.³⁷²

Na kraju, *formalni zaključak konta glavne knjige*³⁷³ vrši se knjiženjem utvrđenih razlika između zbira strane duguje i zbira strane potražuje, kao salda za izravnanje ($S^0 =$), na suprotnoj strani, na strani s manjim zbirom. Ovim se postiže izravnanje lijeve (dugovne) i desne (potražne) strane, a sami izjednačeni iznosi lijeve i desne strane podvlače se duplim crtama – linijama.

Utvrđeni zbiljevi dugovnih i potražnih strana, kao i izračunati iznosi salda za izravnanje, čine osnovu za *sastavljanje zaključnog lista* (probnog bilansa), koji ima višestruku ulogu i značaj u sastavljanju krajnjeg bilansa uspjeha i bilansa stanja, kao i za ponovno otvaranje poslovnih knjiga, jer se iz njega, s obzirom na to da on sadrži pregled svih konta glavne knjige, vrši preuzimanje konkretnih vrijednosti početnih stanja po kontima.

Na osnovu ovako otvorenih poslovnih knjiga u finansijskom knjigovodstvu, nastavlja se hronološko i sistematsko evidentiranje nastalih poslovnih transakcija u tekućem periodu.

Primjer 118:

Na osnovu datih podataka preduzeća „MK & A“ DOO na dan 1. 1. 2021. godine **otvoriti poslovne knjige i sastaviti početni bilans:**

Roba u maloprodajnom magacinu 5.000 € (5.000 kg robe X po nabavnoj cijeni 10 €/kg), Akcijski kapital običnih akcija 50.000 € (10.000 akcija po nominalnoj cijeni 5 €/akciji), Emisiona premija običnih akcija 4.500 €, Materijal na putu 9.000 €, Dobavljači u zemlji 11.500 €, Statutarne rezerve 500; Oprema 30.000 €, Ispravka vrijednosti opreme 14.000 €, Kupci u zemlji 10.000 €, Tekući račun 26.500 €.

Početni bilans stanja:

AKTIVA		PASIVA	
A) STALNA IMOVINA	16.000 €	A) SOPSTVENI KAPITAL	54.500 €
Oprema	30.000 €	Akcijski kapital običnih akcija	50.000 €
IV opreme	(14.000) €	Emisiona premija	4.000 €
		Statutarne rezerve	500 €
B) OBRTNA IMOVINA	50.500 €	B) OBAVEZE	12.000 €
Roba u mal. magacinu	5.000 €	Dobavljači u zemlji	11.500 €
Materijal na putu	9.000 €		
Kupci u zemlji	10.000 €		
Tekući račun	26.500 €		
Ukupno:	66.500 €	Ukupno:	66.500 €

³⁷² O načinu priznavanja i vrednovanja kroz prizmu važeće profesionalne računovodstvene regulative je već bilo riječi ranije.

³⁷³ O formalnom zaključku poslovnih knjiga je bilo riječi u dijelu kada se govorilo o kontu.

DNEVNIK:

RB	Datum	OPIS	Poziv na broj	Duguje	Potražuje
0.		Oprema		30.000	
		Roba u maloprodajnom magacinu		5.000	
		Materijal na putu		9.000	
		Kupci u zemlji		10.000	
		Tekući račun		26.500	
		IV opreme			14.000
		Otvaranje računa glavne knjige			66.5000
		-Početno stanje-			
0/1.		Otvaranje računa glavne knjige		66.500	
		Akcijski kapital-obične akcije			50.000
		Emisiona premija			4.000
		Statutarne rezerve			500
		Dobavljači u zemlji			11.500
		-Početno stanje-			

Glavna knjiga:

D		Oprema		P		D		IV opreme		P		D		Roba u malo.magacinu		P		D		Materijal na putu		P	
	0)	30.000						14.000	(0			0	5.000					0)	9.000				
D		Kupci u zemlji		P		D		Tekući račun		P		D		Otvaranje rn. gl.knj.		P		D		Akcijski kapital-o.a.		P	
	0)	10.000				0)	26.500					0/1	66.500	66.500	(0					50.000	(0/1		
D		Emisiona premija		P		D		Statutarne rezerve		P		D		Dobavljači u zemlji		P		D				P	
		4.000	(0/1				500	(0/1					11.500	(0/1									

Zadaci

Zadaci: Pojašnjenje

PRIMJER 10.1

Preduzeće "BM&A" ima sljedeće vrijednosti imovine i izvora imovine: Akcijski kapital 105.000€, Dobavljači 21.000 €, Dati avansi 3.000 €, Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada 35.000 €, Koncesije 6.000 €, Građevinski objekti 56.000 €, Rezervni djelovi 4.000 €, Statutarne rezerve 10.000 €, Dugoročni krediti 69.000 €, Neraspoređeni dobitak 8.000 €, Tekući račun 10.000 €, Kupci 6.000 €, Dugoročni finansijski plasmani 12.000 €, Roba u magacinu 15.000 €, Materijal 9.000 €, Nekretnine 95.000 €, Postrojenja i oprema 32.000 €.

- Otvorite poslovne knjige i sastavite početni bilans stanja / izvještaj o finansijskoj poziciji.
- Hronološki i sistematski evidentirajte novonastale promjene.

RJEŠENJE

STALNA IMOVINA	201.000	KAPITAL	123.000
Koncesije	6.000	Akcijski kapital	105.000
Nekretnine	95.000	Statutarne rezerve	10.000
Građevinski objekti	56.000	Neraspoređeni dobitak	8.000
Postrojenja i oprema	32.000		
Dugoročni finansijski plasmani	12.000		
OBRTNA IMOVINA	47.000	OBAVEZE	125.000
Materijal	9.000	Dugoročni krediti	69.000
Rezervni djelovi	4.000	Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada	35.000
Roba u magacinu	15.000	Dobavljači	21.000
Dati avansi	3.000		
Kupci	6.000		
Tekući račun	10.000		
UKUPNO	248.000	UKUPNO	248.000

D Koncesije		P		D Nekretnine		P		D Građevinski objekti		P		D Postrojenja i oprema		P	
6.000				95.000				56.000				32.000			

Dugoročni finansijski

D plasmani		P		D Materijal		P		D Roba u magacinu		P		D Dati avansi		P	
12.000				9.000				15.000				3.000			

D Kupci	P	D Tekući račun	P	D Akcijski kapital	P	D Statutarne rezerve	P
6.000		10,000		105.000		10.000	

Neraspoređeni D dobitak	P	Dugoročni D krediti	P	Obaveze po osnovu zarada D i naknada zarada	P	D Dobavljači	P
	8.000		69,000		35.000		26.000

Rezervni D djelovi	P
4.000	

RB	OPIS	DUGUJE	POTRAŽUJE
0	Koncesije	6.000	
	Nekretnine	95.000	
	Građevinski objekti	56.000	
	Postrojenja i oprema	32.000	
	Dugoročni finansijski plasmani	12.000	
	Materijal	9.000	
	Rezervni djelovi	4.000	
	Roba u magacinu	15.000	
	Dati avansi	3.000	
	Tekući račun	10.000	
	Kupci	6.000	
	Račun otvaranja		248.000

	<i>-Za početna stanja</i>		
0	Račun otvaranja	248.000	
	Akcijski kapital		105.000
	Statutarne rezerve		10.000
	Neraspoređeni dobitak		8.000
	Dugoročni krediti		69.000
	Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada		35.000
	Dobavljači		21.000
	<i>-Za početna stanja</i>		

PRIMJER 10.2

Data je glavna knjiga preduzeća "BM & A" nakon nedjelju dana poslovanja. Sastavite zaključni list preduzeća, zaključite račune glavne knjige i evidentirajte zaključak kroz dnevnik:

D Koncesije		P		D Nekretnine		P		Građevinski objekti		P		Postrojenja i oprema		P	
6.000				95.000				56.000				32.000			
Dugoročni finansijski plasmani		P		D Materijal		P		D Roba u magacinu		P		D Dati avansi		P	
12.000				9.000	4.000			15.000	7.000			3.000			
3.000															
D Kupci		P		D Tekući račun		P		D Akcijski kapital		P		D Statutarne rezerve		P	
6.000				10.000	3.000				105.000				10.000		
10.000	3.500			3.500	5.000										
35					1.200										
					1.000										

Neraspoređeni		Dugoročni		Obaveze po osnovu zarada						
D	dobitak	P	D	kreditni	P	D i naknada zarada	P	D	Dobavljači	P
		8.000	5.000		69.000	1.200	35.000	1.000		26.000

Prihodi od		D Rezervni djelovi		Prihodi od		Nabavna vrijednost					
D	kamata	P	D	Rezervni djelovi	P	D	od prodaje	P	D	realizovane robe	P
		35	4.000				10.000		7.000		

Trošak		
D	materijala	P
4.000		

RJEŠENJE

R.br	Naziv konta	Bruto bilans		Saldo bilans		Bilans stanja		Bilans uspjeha	
		Duguje	Potražuje	Duguje	Potražuje	Aktiva	Pasiva	Rashodi	Prihodi
	Koncesije	6.000		6.000		6.000			
	Nekretnine	95.000		95.000		95.000			
	Građevinski objekti	56.000		56.000		56.000			
	Postrojenja i oprema	32.000		32.000		32.000			
	Dugoročni finansijski plasmani	15.000		15.000		15.000			
	Materijal	9.000	4.000	5.000		5.000			
	Rezervni djelovi	4.000		4.000		4.000			

	Roba u magacinu	15.000	7.000	8.000		8.000			
	Dati avansi	3.000		3.000		3.000			
	Tekući račun	13.500	10.200	3.300		3.300			
	Kupci	16.035	3.500	12.535		12.535			
	Akcijski kapital		105.000		105.000		105.000		
	Statutarne rezerve		10.000		10.000		10.000		
	Neraspoređeni dobitak		8.000		8.000		8.000		
	Dugoročni krediti	5.000	69.000		64.000		64.000		
	Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada	1.200	35.000		33.800		33.800		
	Dobavljači	1.000	21.000		20.000		20.000		
	Prihod od prodaje		10.000		10.000				10.000
	Nabavna vrijednost realizovane robe	7.000		7.000				7.000	
	Trošak materijala	4.000		4.000				4.000	
	Prihodi od kamata		35		35				35
		282.735	282.735	250.835	250.835	239.835	240.800	11.000	10.035
	Finansijski rezultat					965			965
	UKUPNO					240.800	240.800	11.000	11.000

RB	OPIS	DUGUJE	POTRAŽUJE
a)	Rashodi i prihodi	11.000	
	Troškovi materijala		4.000

	NVPR		7.000
	<i>-zaključak računa rashoda</i>		
b)	Prihod od prodaje robe	10.000	
	Prihod od kamata	35	
	Rashodi i prihodi		10.035
	<i>-zaključak računa prihodi</i>		
c)	Dobitak/gubitak	965	
	Rashodi i prihodi		965
	<i>-za prenos finansijskog rezultata</i>		
d)	Gubitak tekuće godine	965	
	Dobitak/gubitak		965
	<i>-za prenos gubitka</i>		
e)	Izravnanje računa stanja	240.800	
	Koncesije		6.000
	Nekretnine		95.000
	Građevinski objekti		56.000
	Postrojenja i oprema		32.000
	Dugoročni finansijski plasmani		15.000
	Materijal		5.000
	Rezervni djelovi		4.000
	Roba u magacinu		8.000
	Dati avansi		3.000
	Tekući račun		3.300
	Kupci		12.535
	Gubitak tekuće godine		965
	<i>-zaključak računa stanja</i>		
f)	Aksijski kapital	105.000	
	Statutarne rezerve	10.000	
	Neraspoređeni dobitak	8.000	

	Dugoročni krediti	64.000	
	Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada	33.800	
	Dobavljači	20.000	
	Izravnanje računa stanja		240.800
	<i>-zaključak računa stanja</i>		

D Koncesije P		D Nekretnine P		Građevinski D objekti P		Postrojenja i D oprema P	
6.000	6.000	95.000	95.000	56.000	56.000	32.000	32.000
6.000	6.000	95.000	95.000	56.000	56.000	32.000	32.000

Dugoročni finansijski

D plasmani P		D Materijal P		D Roba u magacinu P		D Dati avansi P	
12.000	15.000	9.000	4.000	15.000	7.000	3.000	3.000
3.000			5.000		8.000		
15.000	15.000	9.000	9.000	15.000	15.000	3.000	3.000

D Kupci P		D Tekući račun P		D Akcijski kapital P		D Statutarne rezerve P	
6.000	3.500	10.000	3.000	105.000	105.000	10.000	10.000
10.000	12.535	3.500	5.000				
35			1.200				
16.035	16.035	13.500	1.000	105.000	105.000	10.000	10.000
			3.300				

Neraspoređeni D dobitak P		Dugoročni D krediti P		Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada D P		D Dobavljači P	
8.000	8.000	5.000	69.000	1.200	35.000	1.000	26.000
8.000	8.000	64.000	69.000	33.800	35.000	25.000	26.000
		69.000	69.000	35.000	35.000	26.000	26.000

Prihodi od D kamata P		D Rezervni djelovi P		Prihodi od D od prodaje P		Nabavna vrijednost D prodate robe P	
35	35	4.000			10.000	7.000	7.000
35	35	4.000	4.000	10.000	10.000	7.000	7.000

4.000

10.000

Trošak	
D materijala	P
4.000	4.000
4.000	4.000

5. Vanbilansna evidencija – klasa 8

U zvaničnom Kontnom okviru zasnovanom na bilansnom principu, klasa 8 je rezervisana za vanbilansnu evidenciju, i to grupa 88 – za vanbilansnu aktivnu i grupa 89 – za vanbilansnu pasivnu.

Na strani vanbilansne aktive, knjigovodstveno se obuhvataju i prate promjene *na sredstvima drugih lica*, kao što su stalna imovina u zakupu, osim finansijskog lizinga, preuzeti proizvodi i roba iz zajedničkog poslovanja, roba primljena u komisijon ili konsignaciju, ambalaža drugih lica, materijal primljen u obradu i doradu, roba drugih lica preuzeta radi izvoza i druga sredstva. Za različite oblike *hartija od vrijednosti*, kao što su bonovi, putničke karte, poštanske marke i sl. rezervisan je poseban konto (881), kao i za *date avale i garancije* (konto 882).

Na strani vanbilansne pasive, knjigovodstveno se evidentiraju promjene *na obavezama za sredstva prema drugim licima*, kao paralelna konta kontu – Sredstva drugih lica. Dalje raščlanjivanje i otvaranje ovih konta vrši se prema različitim potrebama i obavezama kao, na primjer, na kontu – *Obaveze za izdate hartije od vrijednosti* (konto 891) i *Obaveze za date avale i garancije* (konto 892).

Dakle, riječ je o imovini koja je preuzeta od drugih lica, ali čiji vlasnici i dalje ostaju ta preduzeća, pa se takva imovina iskazuje u vanbilansnoj aktivni, a obaveze po tom osnovu paralelno se iskazuju u vanbilansnoj pasivi. Vanbilansna imovina i obaveze se vrednuju istim vrijednostima i u aktivni i u pasivi, a prema relevantnoj pravnoj i knjigovodstvenoj dokumentaciji. Zbog toga, vanbilansna evidencija – vanbilansna aktiva i vanbilansna pasiva se nalaze u knjigovodstvenoj ravnoteži i prilikom sastavljanja Bilansa stanja preduzeća, kao posljednje bilansne pozicije, unose se iste vrijednosti vanbilansne aktive i vanbilansne pasive.

Razumljivo, čitava vanbilansna evidencija ima osnovni cilj da se obezbijede adekvatno staranje i kontrola nad tuđom imovinom koja se nalazi privremeno u drugom preduzeću. Zbog toga, ova imovina podliježe popisu kao i sopstvena imovina, s tim što se jedan primjerak popisnih lista dostavlja vlasnicima te imovine.

6.1. Metode za obračun periodičnog rezultata

Obračun periodičnog rezultat se može vršiti uz pomoć dvije metode:

- *metoda ukupnih troškova* i
- *metoda prodatih učinaka*.

Postoje određene sličnosti, ali i značajne razlike u primjeni navedenih metoda. U narednoj tabeli je dat prikaz:

Sličnosti	Razlike	
	Metoda ukupnih troškova	Metoda prodatih učinaka
– sadržina ista	– u prvi plan ističe troškove i na osnovu njih traži pripadajuće prihode	– u prvi plan ističe prihode i na osnovu njih traži pripadajuće rashode
– mogu se koristiti za obračun rezultata i kod proizvodnih i kod trgovinskih preduzeća		
– nazivaju se metodama za obračun periodičnog poslovnog rezultata		

Tabela 24: Sličnosti i razlike između metoda za obračun periodičnog rezultata

Kao što se zapaža na osnovu navedenog tabelarnog prikaza, sličnost se ogleda u istoj sadržini koja se odnosi na činjenicu da se i kod jedne i druge metode evidentiraju iste poslovne promjene, ali je razlika u načinu evidentiranja. Takođe, navedene metode se nazivaju metodama za obračun periodičnog poslovnog rezultata iz razloga što utiču na oblikovanje samo poslovnih prihoda i poslovnih rashoda, dok ne uzimaju u obzir finansijske prihode/rashode, odnosno ostale prihode/rashode. Navedene dvije kategorije su uključene u krajnju formu Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/. Posebna razlika, za koju možemo reći i da je suštinska, jeste što metoda ukupnih troškova u prvi plan stavlja troškove po vrstama, tj. poslovne rashode i na osnovu njih traži odgovarajuće prihode, zavisno od prirode djelatnosti preduzeća. Obrnuti princip vlada kod druge metode – metode prodatih učinaka. U nastavku se daje pojašnjenje navedenih metoda za obračun periodičnog rezultata preduzeća, pri čemu ćemo metodu ukupnih troškova prikazati na primjeru proizvodnog, metodu prodatih učinaka na primjeru trgovinskog privrednog društva.

Metod ukupnih troškova polazi od toga da se periodični rezultat preduzeća utvrđuje na osnovu knjigovodstvenih podataka o:

- *ostvarenim prihodima od prodaje* (realizacije učinaka),
- *tekućim troškovima* (inkorporiranim u realizovanim proizvodima) i
- *početnim i krajnjim zalihama nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda u konkretnom obračunskom periodu.*

Drugim riječima, ukupni inputi iskazani u formi troškova po vrstama se suprotstavljaju outputima proisteklim iz inputa tako da se njihovim sučeljavanjem, na kraju obračunskog perioda utvrđuje periodični finansijski rezultat koji može biti:

- *pozitivan* u slučaju da su **outputi > inputa**, odnosno
- *negativan* u slučaju da su **outputi < inputa**.

U narednom prikazu navodimo komponente inputa, odnosno outputa:

INPUTI (ULAGANJA)	OUTPUTI (EFEKTI)
<p><i>troškovi po vrstama:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>troškovi materijala;</i> – <i>troškovi zarada;</i> – <i>amortizacija;</i> – <i>troškovi proizvodnih usluga itd.</i> 	<p><i>prihodi:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>prihodi od prodaje;</i> – <i>promjena zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda.</i>

Tabela 25: Inputi i outputi kod proizvodnog preduzeća³⁷⁴

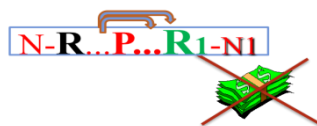
U nastavku slijedi pojašnjenje navedenog tabelarnog prikaza. Ciklus procesa reprodukcije proizvodnog preduzeća se odvija na sljedeći način:

Dakle, proizvodno preduzeće vrši ulaganja, odnosno troši faktore procesa proizvodnje, po osnovu čega nastaju troškovi materijala, troškovi zarada, troškovi amortizacije i sl., da bi bilo u mogućnosti da stvori određene efekte koji su iskazani u formi prihoda od prodaje (N1), odnosno zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda (P i R). Kakav će biti odnos između inputa i outputa, zavisi od toga kakav je odnos između proizvodnje i prodaje. Stoga je moguće da se jave četiri situacije:

- **I situacija:** preduzeće vrši proizvodnju, što znači da troši (nastaju troškovi po vrstama), ali nema prodaje (dakle, nema prihoda od prodaje, ali ima druge stavke u okviru outputa), kao što je prikazano:

³⁷⁴ Preuzeto od: Škarić-Jovanović, K., Finansijsko računovodstvo, Centar za izdavačku delatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu, 2011., str. 267

U ovoj situaciji Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ izgleda na sljedeći način:

Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/			
Rashodi		Prihodi	
A)	Troškovi po vrstama	A)	Povećanje zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda

- **II situacija:** preduzeće vrši proizvodnju, što znači da troši (nastaju troškovi po vrstama), ali sve što proizvede i prodava (dakle, postoje prihodi od prodaje, ali ne i druga kategorija prihoda koja se odnosi na promjenu vrijednosti zaliha učinaka). Navedeno prikazujemo na sljedeći način:

U ovoj situaciji Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ izgleda na sljedeći način:

Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/			
Rashodi		Prihodi	
A)	Troškovi po vrstama	A)	Prihodi od prodaje gotovih proizvoda

- **III situacija:** preduzeće vrši proizvodnju, što znači da troši (nastaju troškovi po vrstama), ali ne uspijeva da prodava sve što proizvede (dakle, postoje prihodi od prodaje, ali i druga kategorija prihoda koja se odnosi na promjenu vrijednosti zaliha učinaka). Navedeno prikazujemo na sljedeći način:

Prateći suštinu III situacije, forma Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ izgledala bi na sljedeći način:

Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/			
Rashodi		Prihodi	
A)	Troškovi po vrstama	A)	Prihodi od prodaje +Povećanje zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda

- **IV situacija:** preduzeće vrši proizvodnju, što znači da troši (nastaju troškovi po vrstama). Međutim, pored toga što prodava sve što proizvede u tekućem periodu (npr. u 2021), uspijeva i da prodava zalihe koje je prenio iz prethodnih perioda (npr. 2020. ostale su neprodane zalihe gotovih proizvoda). Navedeno prikazujemo na sljedeći način:

Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ po IV situaciji bi izgledao na sljedeći način:

Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/			
Rashodi		Prihodi	
A)	Troškovi po vrstama	A)	Prihodi od prodaje -Smanjenje zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda

Zavisno od toga koje se zalihe uključuju u obračun periodičnog rezultata, pravi se razlika između dvije metode ukupnih troškova:

- *metoda ukupnih potpunih troškova* – kod koje su u obračunu periodičnog rezultata relevantne zalihe: materijala, nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda i robe.
- *metoda ukupnih nepotpunih troškova* – koja koristi podatke o stanju zaliha: nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda.

S druge strane, zavisno od toga koji podaci o zalihama se unose u Iskaz o ukupnom rezultatu /bilans uspjeha/, pravi se razlika između:

- *metoda troškova ukupnih učinaka po bruto principu* – unose se podaci u bilans uspjeha o početnim i krajnjim zalihama;
- *metoda troškova ukupnih učinaka po neto principu* – u bilansu uspjeha je evidentirana samo razlika između početnih i krajnjih zaliha.

U nastavku će se fokus staviti na metodu ukupnih nepotpunih troškova po neto principu, što znači da se u obračun uključuju samo zalihe nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda, a prilikom sastavljanja Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ u isti se uključuje samo razlika između krajnjih i početnih zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda.

Metod ukupnih troškova podrazumijeva podjelu knjigovodstva na dva odvojena ali međusobno povezana knjigovodstva:

- *finansijsko knjigovodstvo (Glavna knjiga I stepena)* – koje obezbjeđuje podatke o troškovima po vrstama, приходima i početnim zalihama nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda.
- *pogonsko knjigovodstvo³⁷⁵ (Glavna knjiga II stepena)* – koje daje informacije finansijskom knjigovodstvu o stanju zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda na kraju obračunskog perioda.

Za potrebe realnog obračuna periodičnog poslovnog rezultata preduzeća, nužno je povezati ova dva knjigovodstva. Njihovo povezivanje se vrši preko računa **klase 9**, odnosno računa 900 – Račun preuzimanja zaliha i računa 902 – Račun rasporeda troškova.

³⁷⁵ Često se naziva analitičko knjigovodstvo troškova.

Globalno uzev, potrebno je podsjetiti da finansijsko knjigovodstvo obezbjeđuje podatke o troškovima po vrstama i ostvarenim prihodima koji nastaju tokom obračunskog perioda. Nadalje, obračun troškova i učinaka na početku obračunskog perioda (1. 1. tekuće godine) preuzima od finansijskog knjigovodstva i podatke o stanju početnih zaliha koje se knjigovodstveno obuhvataju u klasi 9 – Obračun troškova i učinaka, zatim tokom obračunskog perioda preuzima i podatke o troškovima (poslovnim rashodima) i podatke o prihodima od prodaje učinaka.

S druge strane, obračun troškova i učinaka na kraju obračunskog perioda obezbjeđuje podatke o stanju zaliha, odnosno finansijsko knjigovodstvo, radi utvrđivanja vrijednosti korekcije zaliha u Bilansu uspjeha, preuzima od obračuna troškova i učinaka stanje zaliha na kraju obračunskog perioda uz dokazivanje njihovih vrijednosti adekvatnim kalkulacijama odgovarajućih cijena – cijene koštanja, nabavnih i prodajnih cijena na veliko ili malo, zavisno od primijenjene varijante metode ukupnih troškova u obračunu periodičnog rezultata preduzeća. Sve naprijed navedeno je bilo pojašnjeno putem Primjera br.120

U nastavku se putem hipotetičkog primjera daje pojašnjenje metodologije primjene navedene metode za obračun periodičnog rezultata, s posebnim akcentom na poslovne promjene koje se trebaju proknjižiti u okviru pogonskog knjigovodstva, tj. na računima klase 9. Ističemo još jednom, da je kroz primjer 120 dat detaljan prikaz knjiženja u okviru računa klase 9³⁷⁶, pri čemu sve navedeno važi i kod primjene ove metode za obračun periodičnog rezultata. Međutim, u namjeri da pokažemo metodologiju i ideju navedene metode, odnosno da povežemo finansijsko i pogonsko knjigovodstvo, kroz navedeni hipotetički primjer dajemo pojašnjenje. U tom smislu, dajemo sljedeće napomene:

- U primjeru koji slijedi dat je hipotetički prikaz knjiženja poslovnih promjena **samo kroz Glavnu knjigu II stepena** (Pogonsko knjigovodstvo);
- Ekonomske promjene koje su ranije bile predmet razmaranja se knjigovodstveno evidentiraju u okviru Glavne knjige I stepena i Dnevnika I stepena (Finansijsko knjigovodstvo) na način kako je već rađeno³⁷⁷;
- Zbog jednostavnosti postupak knjiženja smo vremenski podijelili na tri faze:
 - *Početak obračunskog perioda (1. 1)*
 - *Tokom obračunskog perioda (1. 1 – 31. 12)*
 - *Kraj obračunskog perioda (31. 12)*

Primjer 122:

Preduzeće „MK & A“ DOO je na dan 1. 1. 2021. imalo podatke o početnom stanju na sljedećim računima:

³⁷⁶ Napominjemo da je data metodologija obračuna po stvarnim troškovima kroz tri faze obračuna.

³⁷⁷ Pogledati poglavlja: Računovodstveni aspekt Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ i posebno Računovodstveni aspekt Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/.

Stalna sredstva 12.000; Materijal 7.000; Nedovršena proizvodnja 2.000; Gotovi proizvodi 1.000; Tekući račun 12.000 i ostalo³⁷⁸.

I faza – na početku obračunskog perioda (1. 1. 2021)

Knjigovođa preduzeća je otvorio Glavnu knjigu II stepena:

D	Preuzimanje zaliha	P	D	Gotovi proizvodi	P	D	Troškovi proizvodnje	P
	3.000	(0)	(0)	2.000		(0)	1.000	

Napomena: Nakon navedenog prikaza, uobičajeno se nakon toga obavljaju poslovne aktivnosti koje izazivaju nastanak prihoda i/ili troškova i sva ta knjiženja se realizuju u okviru finansijskog knjigovodstva (Glavna knjiga I stepena i Dnevnik I stepena), dok se ne pojavi poslovna promjena koja glasi:

Izvršiti raspored troškova pri čemu se 70% odnosi na troškove proizvodnje³⁷⁹, a dok se po 15% odnosi na troškove uprave i troškove prodaje.

Kada se javi navedena poslovna promjena, to sa njom započinje II faza koja se realizuje tokom određenog obračunskog perioda (od 1.1. do 31. 12. tekuće godine).

U ovoj situaciji, pojavljuje se još jedan račun putem koga se uspostavlja povezanost između finansijskog i pogonskog knjigovodstva (koji smo već pomenuli), a to je račun 902 – Račun rasporeda troškova, koji služi da se preuzmu svi nastali troškovi po vrstama, tj. poslovni rashodi (klasa 5) u okviru finansijskog knjigovodstva. Nakon preuzimanja, navedeni račun se odobrava za ukupan iznos preuzetih troškova, i zadužuju odgovarajući računi na koje se vrši raspored.

Napomena: Pošlo se od pretpostavke da je ukupna vrijednost nastalih rashoda na klasi 5 10.000€.

S tim u vezi knjiženje bi se sprovelo na sljedeći način:

Glavna knjiga II stepena (pogonsko knjigovodstvo):

D	Troškovi proizvodnje	P	D	Raspored troškova	P
0)	1.000		1)	10.000	10.000 (1a)
1a)	7.000				
D	Troškovi uprave	P	D	Troškovi prodaje	P
1a)	1.500		1a)	1.500	

Nakon navedenog, ako se javi poslovna promjena koja glasi: Završen je proces proizvodnje, to zapravo znači, posmatrajući ciklus procesa reprodukcije da je ...P.. prešlo u R1, odnosno:

³⁷⁸ Napomena: Ne navodimo sve račune, iz razloga što nam u ovom trenutku nisu toliko relevantni.

³⁷⁹ Napomena: Troškovi proizvodnje se odnose zapravo na nedovršenu proizvodnju. Posmatrano s aspekta ciklusa procesa reprodukcije, riječ je o troškovima koji nastaju u fazi proizvodnje, odnosno ...P...

Poslovna promjena 2): Završen je proces proizvodnje u vrijednosti od 5.000 €. Sprovesti potrebna knjiženja u okviru pogonskog knjigovodstva.

Glavna knjiga II stepena (pogonsko knjigovodstvo):

D		Gotovi proizvodi		P		D		Troškovi proizvodnje		P	
	0)	2.000					0)	1.000	5.000	(2)	
	2)	5.000					1a)	7.000			

Kao što se dâ zapaziti, na rn Troškovi proizvodnje dolazi do smanjenja vrijednosti (potražuje) za iznos od 5.000 €, koliko je i završeno proizvodnje i za isti iznos se povećava stanje na rn Gotovi proizvodi.

Nakon što je završen proces proizvodnje, preduzeće „MK & A“ DOO ima namjeru da navedene gotove proizvode (ukupna vrijednost zaliha gotovih proizvoda) i proda, odnosno da posmatrajući ciklus procesa reprodukcije kod proizvodnog preduzeća ...R1 se transformiše u N1, tj.:

S tim u vezi, slijedi sljedeća ekonomska promjena.

Poslovna promjena 2): Izvršena je prodaja ½ zaliha gotovih proizvoda. Faktura br. 1 koja je ispostavljena kupcu glasi na iznos od 5.000 €. PDV je 21%.

Navedena poslovna promjena se realizuje preko dva knjigovodstena koraka³⁸⁰. Prvi knjigovodstveni stav (eksterni) se realizuje u okviru finansijskog knjigovodstva, odnosno u Glavnoj knjizi I stepena, sljedećim stavovima za knjiženje:

Glavna knjiga I stepena:

D		Prihod od prodaje		P		D		Kupci		P		D		Izlazni PDV		P	
		5.000	(3)			3)	6.050							1.050	(3)		

Drugi knjigovodstveni stav (interni), realizuje se u okviru pogonskog knjigovodstva, sljedećim stavom za knjiženje.

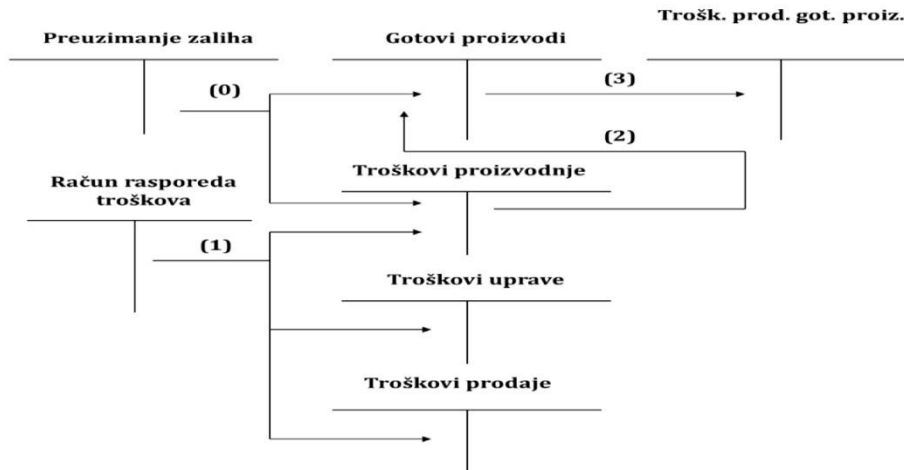
Glavna knjiga II stepena (pogonsko knjigovodstvo):

D		Gotovi proizvodi		P		D		Troškovi prodatih got. pro.		P	
	0)	2.000	3.500	(3a)		3a)	3.500				
	2)	5.000									

³⁸⁰ Napomena: Prisjetite se na koji se način vršilo knjiženje prodaje robe kod trgovinskog preduzeća. Naime, i kod proizvodnog preduzeća, kao i kod trgovinskog, knjiženje se realizuje putem dva knjigovodstvena stava, pri čemu kod prvog (eksternog) ne postoje razlike, dok kod drugog (internog) se javljaju, ali je suština generalno ista.

Kao što se zapaža, m Gotovi proizvodi je odobren za 3.500 € iz razloga što je preduzeće „MK & A“ DOO uspjelo da proda ½ od ukupne vrijednosti zaliha (od 7.000 €, koliko iznosi dugovni promet na m – Gotovi proizvodi).

Šematski prikaz knjiženja koja se realizuju u okviru pogonskog knjigovodstva, tj. u Glavnoj knjizi II stepena prikazujemo na sljedeći način³⁸¹:

Slika 24: Knjigovodstveno evidentiranje u okviru klase 9 pri obračunu PFR po metodi ukupnih troškova

Na kraju obračunskog perioda od strane Službe pogonskog knjigovodstva se sastavlja izvještaj koji sadrži podatke o promjeni (povećanje/smanjenje) vrijednosti zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda koji predstavlja kategoriju poslovnog prihoda i kojom se koriguju poslovni prihodi. Na taj način se taj podatak dostavlja finansijskom knjigovodstvu, kako bi na osnovu toga bila nadalje sprovedena procedura knjiženja u poslovnim knjigama.

Nastavak primjera 122:

Na kraju obračunskog perioda (31. 12. tekuće godine), kao što je već navedeno, se realizuje **III faza** u okviru koje bi pogonsko knjigovodstvo trebalo finansijskom knjigovodstvu da pruži tabelarni prikaz u okviru kojeg ga izvještava o jednoj kategoriji outputa (efekta), a to je promjena vrijednosti zaliha učinaka.

³⁸¹ Preuzeto od: Škarić-Jovanović, K., Opus. cit., 2011., str. 354

Gotovi proizvodi				Nedovršena proizvodnja			
D			P	D			P
0)	2.000	3.500	(3a	0)	1.000	5.000	(2
2)	5.000	3.500 (ks		1a)	7.000	3.000 (ks	
	7.000	7.000			8.000	8.000	

NAZIV	PS	KS	PROMJENE	
Nedovršena proizvodnja	1.000	3.000	+2.000	povećanje
Gotovi proizvodi	2.000	3.500	+1.500	povećanje
			+3.500	

Na kraju obračunskog perioda, došlo je do ukupnog povećanja zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda za iznos od 3.500 €

Iz navedenog zaključujemo sljedeće:

- zalihe gotovih proizvoda na početku obračunskog perioda (1. 1. 2021) su imale vrijednost od 2.000 €. Tokom obračunskog perioda preduzeće je proizvodilo i kao efekat toga došlo je do završetka proizvodnje, ali i nakon realizacije prodaje, preduzeće je na kraju obračunskog perioda 31. 12. 2021. povećalo svoje zalihe za 1.500 €, odnosno krajnje stanje je 3.500 €.
- zalihe nedovršene proizvodnje su imale vrijednost od 1.000 € na početku perioda, dok je na kraju obračunskog perioda došlo do povećanja za 2.000 € (KS je 3.000 €).

Konačan efekat je da su kod preduzeća „MK & A“ DOO zalihe na kraju obračunskog perioda veće u odnosu na vrijednost koja je bila na početku obračunskog perioda, te da navedena promjena predstavlja stavku koja povećava poslovne prihode.

Nakon ovoga slijedi knjiženje u okviru finansijskog knjigovodstva.

Dakle, korekcija vrijednosti zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda može proizvesti sljedeće implikacije:

- u slučaju da je na kraju obračunskog perioda došlo do povećanja vrijednosti zaliha ($KS > PS$), to se navedena korekcija zaliha odrazila zbirno kao povećanje poslovnih prihoda na kontu Povećanje vrijednosti zaliha, budući da je riječ o metodu obračuna periodičnog rezultata na bazi ukupnih troškova.
- u obrnutom slučaju kada nastaje smanjenje zaliha, korekcija zaliha se odrazila zbirno kao smanjenje poslovnih prihoda na kontu Smanjenje vrijednosti zaliha, budući da je riječ o metodu obračuna periodičnog rezultata na bazi ukupnih troškova.

Shodno navedenom, u slučaju preduzeća „MK & A“ DOO imamo:

Povećanje vri.zal.uči.				Gotovi proizvodi				Nedovršena proizvodnja			
D			P	D			P	D			P
	3.500	(4		4)	1.500			4)	2.000		

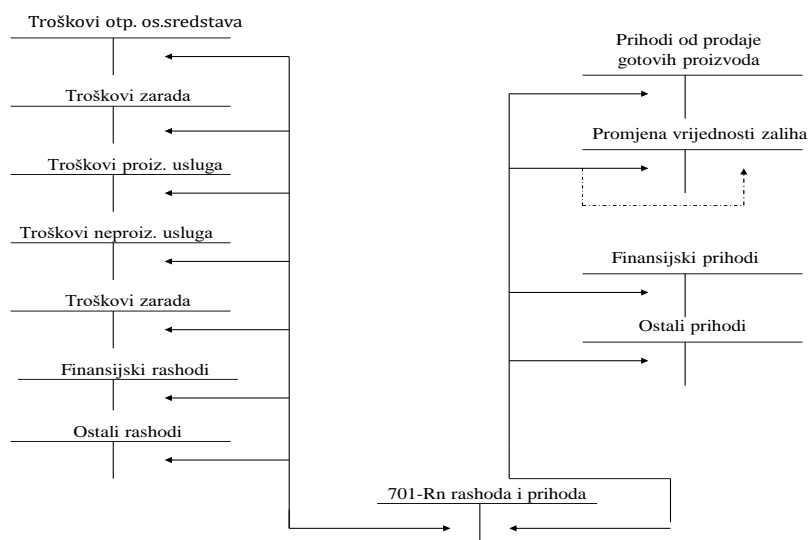
Dakle, za iznos povećanja zadužuju se rn – Gotovi proizvodi i rn – Nedovršena proizvodnja i za ukupan iznos povećanja odobrava rn – Povećanje vrijednosti zaliha učinaka.

Inače, knjigovodstveno obuhvatanje stanja zaliha u okviru klase 9 na kontima grupa Nosioci troškova – nedovršena proizvodnja i Gotovi proizvodi na kraju obračunskog perioda, 31. decembra podrazumijeva:

- knjiženje zaključka klase 9 – Obračun troškova i učinaka, i to tako što bi se konta Nosioci troškova – nedovršena proizvodnja i 951 izravnala i zaključila posredstvom konta Zaključak obračuna troškova i učinaka.

S druge strane, obračun periodičnog poslovnog rezultata uz pomoć metode ukupnih nepotpunih troškova po neto principu se vrši na način što se ukupni prihodi ostvareni u datom obračunskom periodu a korigovani – povećanim ili smanjenim za promjenu vrijednosti zaliha nedovršene proizvodnje, nedovršenih usluga i gotovih proizvoda sučeljavaju s ukupnim troškovima nastalim u istom obračunskom periodu. Stoga, obračun i knjigovodstveno obuhvatanje periodičnog poslovnog rezultata preduzeća podrazumijeva sljedeći postupak:

- zaključak računa Prihoda (poslovnih, ostalih i računa – Promjene vrijednosti zaliha) i računa – Rashodi, iskazanih na računima vrsta troškova (troškovi materijala, amortizacije, troškovi zarada...) i prenošenjem njihovog salda na račun – Račun dobitka i gubitka.

Slika 25: Zaključak računa uspjeha³⁸²

Tekućim troškovima s klase 5 – Rashodi, suprotstavljaju se ostvareni prihodi od prodaje, a da bi se ove veličine mogle uporediti radi utvrđivanja periodičnog rezultata, neophodno je dovesti do izražaja i promjene u stanju zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda.

Šef računovodstva preduzeća „MK & A“ DOO je nakon zaključka računa stanja i uspjeha sastavio Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/³⁸³, koji izgleda na sljedeći način:

³⁸² Preuzeto od: Škarić-Jovanović, K., Opus. cit., 2011., str. 355

³⁸³ Napomena: Vrijednosti koje su date u okviru poslovnih rashoda, finansijskih rashoda/prihoda i ostalih rashoda/prihoda su hipotetički navedeni.

METODA UKUPNIH TROŠKOVA					
Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/					
Rashodi			Prihodi		
A)	Poslovni rashodi	6,900.00	A)	Poslovni prihodi	8,600.00
1	NVPR		1	Prihodi od prodaje robe	0.00
2	Troškovi materijala	1,000.00	2	Prihodi od prodaje GP	5,000.00
3	Troškovi amortizacije	1,200.00	3	Prihodi od prodaje usluga	0.00
4	Troškovi zarada	3,600.00	4	Promjena vrijednosti zaliha	3,500.00
5	Troškovi proizvodnih usluga	200.00	5	Ostali poslovni prihodi	100.00
6	Nematerijalni troškovi	100.00			
7	Troškovi rezervisanja	800.00			
B)	Finansijski rashodi	430.00	B)	Finansijski prihodi	0.00
1	Rashodi kamata	30.00	1	Prihodi od kamata	0.00
2	Negativne kursne razlike		2	Pozitivne kursne razlike	0.00
3	Ostali finansijski rashodi	400.00	3	Ostali finansijski prihodi	0.00
C)	Ostali rashodi	400.00	C)	Ostali prihodi	100.00
1	Gubici od rashodovanja	0.00	1	Dobici od prodaje imovine	100.00
2	Gubici od prodaje imovine	0.00	2	Prihodi od ukidanja rezerv.	0.00
3	Manjkovi	100.00	3	Viškovi	0.00
4	Rashodi od otpisa potraživanja	200.00	4	Naplaćena otpisana potraživ.	0.00
5	Rashodi od usklađivanja vrijed.	0.00	5	Prihodi od usklađivanja vrijed.	0.00
6	Ostali nepomenuti rashodi	100.00	6	Ostali nepomenuti prihodi	0.00
	Dobitak	970.00			
	UKUPNO:	8,700.00		UKUPNO:	8,700.00

U navedenom finansijskom iskazu u okviru prihoda zapažamo da postoje prihodi od prodaje gotovih proizvoda u iznosu od 5.000 € (što je i prikazano pod poslovnom promjenom 3)), kao i da je u okviru poslovnih prihoda naveden i poslovni prihod koji nastaje kao rezultat promjene vrijednosti zaliha učinaka u iznosu od 3.500 € (što je i proknjiženo kroz poslovnu promjenu br. 4)).

Na osnovu ovakvog prikaza, još jednom potvrđujemo tezu da metoda ukupnih troškova u prvi plan ističe troškove i na osnovu njih traži odgovarajuće prihode.

Zapažamo da je tokom obračunskog perioda preduzeće ostvarilo veći iznos prihoda od rashoda za 970 € i upravo ta razlika predstavlja pozitivan periodični rezultat za 2021. godinu preduzeća „MK & A“ DOO koji se na kraju knjiži u Glavnoj knjizi I stepena, u okviru finansijskog računovodstva na sljedeći način:

D	Neraspoređena db/gb	P	D	Rn dobit/gubitak	P
	970	(5)		970	

Pored navedene metode, pri obračunu rezultata se može koristiti još jedna metoda – metoda prodatih učinaka. Ona se u suštini svodi na zahtjev da se prihodima ostvarenim od prodaje učinaka u određenom obračunskom periodu suprotstave odgovarajuće obračunati i sistematizovani, njima pripadajući rashodi.

Metod prodatih učinaka se u suštini svodi na zahtjev da se prihodima ostvarenim od prodaje učinaka u određenom obračunskom periodu suprotstave odgovarajuće obračunati i sistematizovani, njima pripadajući rashodi. Dakle, riječ je o metodi koja u prvi plan ističe prihode od prodaje i na osnovu njih traži pripadajuće rashode. U proizvodnim preduzećima ovi rashodi se obračunavaju i iskazuju u prilagođenoj i na odgovarajući način strukturiranoj kalkulaciji učinaka. Zbog mjesta i uloge kalkulacije pri primjeni ovog metoda u obračunu kako ukupnog (globalnog), tako i još i više na različite načine segmentiranog rezultata preduzeća, u literaturi se smatra da je iz samog postupka utvrđivanja cijene koštanja učinaka u više različitih nivoa, kao i utvrđivanja ostvarenog rezultata po nosiocima troškova, vremenom razvijen upravo ovaj metod obračuna rezultata – metod prodatih učinaka.

Predmet našeg razmatanja, kada je u pitanju ova metoda, jeste obračun periodičnog rezultata kod trgovinskog preduzeća. Kao što je mnogo puta do sada istaknuto, ciklus procesa reprodukcije kod trgovinskog preduzeća se odvija na sljedeći način:

$$N \rightarrow R \rightarrow N_1$$

Polazeći od ideje ove metode, to zapravo znači da se na bazi prihoda od prodaje robe (R_1), koji su u prvom planu, traže odgovarajući rashodi. Kod trgovinskog preduzeća ti rashodi, koji nastaju takođe u fazi realizacije, su iskazani u vidu poslovnog rashoda koji se samo javlja kod trgovinskog preduzeća – nabavna vrijednost realizovane robe i takođe se javljaju u vidu određenih tekućih troškova poslovanja.

Zbog drugačijeg iskazivanja rashoda i prihoda, pogonsko knjigovodstvo se uključuje u tzv. globalno knjigovodstvo. Navedeno zapravo znači da ne postoji glavna knjiga II stepena i dnevnik II stepena, nego se sva knjiženja realizuju u okviru finansijskog knjigovodstva.

Kao i kod prethodne metode, putem hipotetičkog primjera pojasnićemo metodologiju primjene metode prodatih učinaka za obračun periodičnog rezultata, s posebnim akcentom na poslovne promjene koje su karakteristične s aspekta primjene ove metode.

Primjer 123:

Preduzeće „MK & A“ DOO je veleprodajno trgovinsko preduzeće koje je 1. 1. 2021. godine otvorilo poslovne knjige i evidentiralo određene transakcije koje su nastale tokom njegovog poslovanja. U obračunu periodičnog rezultata, preduzeće se služi metodom prodatih učinaka.

Šef računovodstva, znajući suštinu navedene metode, tokom obračunskog perioda (1. 1 – 31. 12. 2021) evidentira sve poslovne promjene u okviru glavne knjige i dnevnika I stepena, uobičajenim postupcima, sve do momenta dok se ne javi poslovna promjena koja glasi:

Poslovna promjena 1): Izvršiti raspored ukupno nastalih troškova na troškove trgovine. Navedena poslovna promjena znači da se zbrajaju svi troškovi koji su do tada nastali i evidentiraju na potražnoj strani r_n – Raspored vrsta troškova i za isti iznos zadužuje r_n – Troškovi trgovine. Ovim prenosom su se praktično zatvorili računi vrsta troškova, tako da se

na kraju poslovne godine vrši njihov formalni zaključak (zadužuje se Rn raspored vrsta troškova / odobravaju se pojedinačni računi vrsta troškova).

Poslovna promjena 1): **Izvršiti raspored ukupno nastalih troškova na troškove trgovine.**
 Napomena: Pošlo se od pretpostavke da su do sada ukupno nastali troškovi (npr. trošak amortizacije, troškovi zarada i naknada zarada, troškovi neproizvodnih usluga i sl.) u iznosu od 15.000 €.

D				Raspored troškova				P				D				Troškovi trgovine				P			
				15.000	(1)							1)	15.000										

Na kraju obračunskog perioda vrši se zaključak računa prihoda i rashoda na način na koji se to uobičajeno radi.

Npr. Poslovna promjena 2): Izvršiti zaključak računa uspjeha – prihoda. (Napomena: Uzeti su hipotetički podaci)

D				710-Rn Rashoda i prihoda				P				D				Prihod od prodaje				P				D				Dobici na pr.od imov.				P			
				37.000	(2)											35.000	(2)											2.000	(2)						

Npr. Poslovna promjena 3): Izvršiti zaključak računa uspjeha – rashoda. (Napomena: Uzeti su hipotetički podaci)

D				NVPR				P				D				Trošak trgovine				P				D				Ostali rashodi				P				D				710-Rn Rashoda i prihoda				P			
	3)	20.000											3)	15.000											3)	3.000														38.000	(3)						

Nakon navedenog, slijedi sastavljanje Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ po metodi prodatih učinaka na sljedeći način:

	RASHODI	Iznos
A)	POSLOVNI PRIHODI	35.000
1	Prihodi od prodaje robe	35.000
2	Prihodi od prodaje GP	0.000
3	Prihodi od prodaje usluga	0.000
4	Promjena vrijednosti zaliha	0.000
5	Ostali poslovni prihodi	0.00
B)	POSLOVNI RASHODI	35.000
1	NVPR	20.000
2	Troškovi trgovine	15.000
C)	POSLOVNI REZULTAT (A-B)	0.00
D)	FINANSIJSKI PRIHODI	0.00
1	Prihodi od kamata	0.00
2	Pozitivne kursne razlike	0.00
3	Ostali finansijski prihodi	0.00
E)	FINANSIJSKI RASHODI	0.00
1	Rashodi kamata	0.00
2	Negativne kursne razlike	0.00
3	Ostali finansijski rashodi	0.00
F)	REZULTAT IZ FINANSIRANJA (D-E)	0.00
G)	OSTALI PRIHODI	2.000
1	Dobici od prodaje imovine	2.000
2	Prihodi od ukidanja rezerv.	0.00
3	Viškovi	0.00
4	Naplaćena otpisana potraživ.	0.00
5	Prihodi od usklađivanja vrijed.	0.00
6	Ostali nepomenuti prihodi	0.00
H)	OSTALI RASHODI	3.000
1	Gubici od rashodovanja	0.00
2	Gubici od prodaje imovine	0.00
3	Manjkovi	3.000
4	Rashodi od otpisa potraživanja	0.00
5	Rashodi od usklađivanja vrijed.	0.00
6	Ostali nepomenuti rashodi	0.00
I)	NEPOSLOVNI REZULTAT (G-H)	(1.000)
J)	UKUPNI REZULTET (C + F + I)	(1.000)

Iz navedenog zaključujemo da je preduzeće „MK & A“ DOO ostvarilo ukupan periodični rezultat u iznosu od 1.000 €, pri čemu njegovu strukturu sačinjava poslovni dobitak u iznosu od 2.000 €, odnosno neposlovni rezultat u iznosu od 1.000 €.

Na kraju slijedi knjiženje rezultata poslovanja na sljedeći način³⁸⁴:

D	Neraspoređena db/gb	P	D	Rn dobit/gubitak	P
	1.000 (4)		4)	1.000	

Prijava poreza na dobit

Što se tiče prakse preduzeća u Crnoj Gori³⁸⁵, na kraju poslovne godine (31. 12. tekuće godine), vrši se sastavljanje Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/, gdje se sučeljavanjem ostvarenih prihoda i rashoda utvrđuje da li je entitet poslovao uspješno ili neuspješno. Ovako obračunati rezultat poslovanja preduzeća naziva se bruto (ukupan) rezultat (dobit ili gubitak) i ne predstavlja konačni rezultat preduzeća. Konačni ili neto rezultat (dobitak) se dobija kada se utvrdi iznos poreza, pa se onda od obračunatog bruto rezultata – dobitka oduzme obračunati iznos poreza (koji je prethodno utvrđen iz „PD prijave“). Stopa poreza na dobit je proporcionalna i iznosi 9% od poreske osnovice³⁸⁶. S tim u vezi veoma je značajno sljedeće:

- I. Porez na dobit se ne obračunava tako što se primijeni stopa od 9% na utvrđenu dobit iz Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/, nego je neophodno za poreske svrhe sastaviti „PD prijavu“ ili „Poreski bilans“, tj. Prijavu poreza na dobit.
- II. Kada se sastavlja „PD obrazac“, najprije se unosi bruto rezultat iz Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/.

Bitno je napomenuti da nije rijedak slučaj da se javljaju određene razlike između računovodstvenih podataka, na osnovu kojih se vrši sastavljanje Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ i podataka koji su dozvoljeni s aspekta aktuelnih poreskih propisa. Ovo ističemo iz razloga što je „PD obrazac“ sastavljen s aspekta poreskih organa i u njemu se nalaze odrednice koje su u određenom smislu drugačije od računovodstvenih, kao i limitirani iznosi pojedinih pozicija koji se priznaju u poreske svrhe.

Primjer 124:

U Iskazu o ukupnom rezultatu /Bilansu uspjeha/ za poslovnu 2014. godinu preduzeća „MA & K“ DOO, ostvareni ukupni prihodi iznose 100.000 €, dok su ukupni rashodi 80.000 €. Dakle, bruto dobit preduzeća iznosi 20.000 €.

Pretpostavka: Ukoliko se sagleda struktura rashoda ovog preduzeća, zapaža se da troškovi reprezentacije zauzimaju iznos od 5.000 €.

Pojašnjenje:

³⁸⁴ Knjiženje je prvo trebalo biti sprovedeno preko Rn Rashodi i prihodi, po utvrđivanju KS na računima uspjeha (rashoda i prihoda). Zaključkom Rn Rashodi i prihodi (zavisno od toga da li je dobitak ili gubitak) će se zadužiti Rn dobitak/gubitak. Na kraju se vrši knjiženje kako je navedeno.

³⁸⁵ Napomena: Pojašnjenja koja u ovom dijelu slijede se oslanjaju na interni materijal koji je dobijen od strane Instituta sertifikovanih računovođa CG.

³⁸⁶ Član 28 Zakona o porezu na dobit (vidjeti: <https://me.propisi.net/zakon-o-porezu-na-dobit-pravnih-lica/> (preuzeto: 26. 4. 2021)).

- U skladu sa Zakonom o porezu na dobit pravnih lica³⁸⁷, ističe se da se troškovi reprezentacije mogu priznati maksimalno u iznosu od 1% od ukupno ostvarenog prihoda preduzeća, što bi u našem primjeru iznosilo 1.000 € ($100.000 * 1\%$);
- Dakle, poreski organi smatraju da je sasvim opravdano i dovoljno za troškove reprezentacije izdvojiti iznos od 1.000 €, dok u Iskazu o ukupnom rezultatu /Bilansu uspjeha/ stoji evidentiran iznos od 5.000 €, što ukazuje da postoji razlika od 4.000 € između podataka u finansijskom iskazu i podataka za poreske svrhe;
- Navedena razlika (4.000 €) će uticati da se u obrascu PD prijave na utvrđenu bruto dobit (20.000 €) iz Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ doda navedena razlika, a za koju poreski organi smatraju da je neopravdana za poslovne svrhe;
- U našem primjeru (polazeći od pretpostavke da ne postoje odstupanja kod nekih drugih bilansnih pozicija), u PD obrascu na osnovu navedenih podataka osnovica za oporezivanje bi iznosila 24.000 € ($20.000 € + 4.000 €$);
- Na kraju, primjenom poreske stope od 9% na utvrđeni iznos obračunate osnovice za oporezivanje ($9\% * 24.000 €$), dobijamo iznos od 2.160 €, što zapravo i predstavlja utvrđeni iznos poreza. Ukoliko bi porešku stopu primijenili na utvrđeni iznos bruto rezultata iz Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/, dobili bismo niži iznos poreza ($9\% * 20.000 €$) koji iznosi 1.800 €, iz čega potvrđujemo našu ranije iznijetu konstataciju da postoje **razlike između podataka koji se sastavljaju za poreske i računovodstvene svrhe**.

Napominjemo da smo u navedenom primjeru uzeli trošak reprezentacije kao osnovu za razlikovanje pristupa s poreskog i računovodstvenog aspekta. Međutim, u našoj poreskoj praksi postoji veliki broj različitih situacija kod kojih postoje ograničenja u poreske svrhe, a navedene razlike se javljaju kod:

- primjene FIFO metode ili metode ponderisanog prosjeka u odnosu na druge metode;
- računovodstvene i poreske amortizacije;
- računovodstvenog tretmana ulaganja u zdravstvene, kulturne i druge svrhe u odnosu na poreska ograničenja itd.

Upravo zbog svih ovih razlika, prije izrade finansijskih iskaza moraju se sprovesti predzaključna knjiženja, kao i određene interne kontrole i radnje. Sprovedenjem navedenog, vrši se sastavljanje zaključnog lista (bruto bilansa), pa se tek nakon toga pristupa izradi Iskaza o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ i paralelno izradi PD prijave.

³⁸⁷ Član 15 – Izdaci za reprezentaciju priznaju se kao rashod u iznosu do 1% ukupnog prihoda pod uslovom: da su nastali radi unapređenja poslovanja, da su dokumentovani i da njihov primalac nije povezano lice.

Zadaci

Zadaci: Pojašnjenje

Zadatak 11: Metoda troškova prodatih učinaka

PRIMJER 11.1.

Dat je promet na računima preduzeća „Noa“ na današnji dan.

Naziv računa	Duguje	Potražuje
Akcijski kapital		80.000
Mjениčne obaveze		3.029,76
I.V. Mjениčnih obaveza	29,76	
Roba	35.000	19.000
Ukalkulisana RUC	2.500	4.900
Oprema	49.000	28.000
I.V. Opreme	2.000	10.000
Građevinski objekti	70.000	8.000
I.V. Građevinskih objekata	5.000	23.000
Dugoročni krediti	22.000	40.000
Kupci	21.000	7.000
Dobavljači	6.800	17.000
Materijal	15.000	2.200
Tekući račun	18.000	13.000

Od datih informacija sastaviti Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ ovog preduzeća, a zatim hronološki i sistematski evidentirati sljedeće pretpostavke uzimajući u obzir činjenicu da:

- Obračunski period je mjesec dana.
- Na računu Materijal je evidentirano 2.000 kg materijala.
- Na računu Roba (u prometu na veliko) je evidentirano 4.000 kg robe.
- Za evidenciju zaliha robe i materijala se koristi metod prosječne cijene.

1. Prodana je $\frac{1}{4}$ zaliha robe kupcu „Maneus“. Obračunat je PDV po opštoj stopi i ispostavljena faktura.
2. Kupcu „KF“ prema kome postoji potraživanje od 3.630 € po osnovu izlazne fakture broj 99 smo odobrili naknadni rabat od 5% na iznos fakture. Kupac je uplatio svoje dugovanje (izvod).
3. Izdato je u upotrebu 120 kg materijala.
4. Prodana je oprema sadašnje vrijednosti 5.000, pri čemu je otpisana vrijednost 9.000 €. Oprema je prodana po cijeni od 4.500 €. Obračunati PDV.
5. Isplaćena je mjениčna obaveza o roku dospjelosti (izvod).
6. Obračunati troškove amortizacije za građevinski objekat nabavne vrijednosti 52.000 €, a otpisane 8.000 €, primjenom metoda dvostrukog opadajućeg salda ako je procijenjeni korisni vijek trajanja 15 godina.

7. Po osnovu vlasništva akcija u preduzeću „Tesla“, uplaćena nam je dividenda u iznosu od 1.000 € (izvod).
8. U toku obračunskog perioda nastali su sljedeći troškovi:
9. Trošak održavanja ulaza po fakturi na 24,20 €
 - a. – Plaćen je anuitet za dugoročni kredit u iznosu od 500 €. Dio glavnice kredita je 360 € (izvod).
10. Izvršiti raspored ukupno nastalih troškova i obračunati periodični rezultat metodom
11. troškova prodatih učinaka.

RJEŠENJE

Bilans stanja			
Aktiva		Pasiva	
Stalna imovina	65.800	Sopstveni kapital	80.000
Građevinski objekti	62.000	Akcijski kapital	80.000
I.V. građevinskih objekata	(18.000)		
Oprema	21.000		
I.V. opreme	(8.000)		
Dugoročni finansijski plasmani	8.800		
Obrtna imovina	45.400	Obaveze	31.200
Kupci	14.000	Dugoročni kredit	18.000
Roba	16.000	Dobavljači	10.200
Ukalkulisana RUC	(2.400)	Mjениčne obaveze	3.029,76
Materijal	12.800	IV mjeničnih obaveza	(29,76)
Tekući račun	5.000		
UKUPNO:	111.200	UKUPNO:	111.200

Prodata $\frac{1}{4}$ zaliha robe: 4000 €

SDRUC: $(4.000 * 2.400) / 16.000 = 600$ €

Nabavna vrijednost prodate robe: $4.000 - 600 = 3.400$ €

3. Prosječna cijena materijala: $12.800 / 2.000 \text{ kg} = 6,4$ €/kg

$6,4 * 120 = 768$ €

4. Nabavna vrijednost opreme: $5.000 + 9.000 = 14.000$ €

Kupci: FV + PDV

PDV: $4.500 * 0,21 = 945$

6. Dvostruki opadajući saldo: $(\text{Sadašnja vrijednost} / \text{vijek trajanja}) * 2$

$$\text{Amortizacija} = (52.000 - 8.000) / 15 * 2 = (44.000 / 15) * 2 = 5.866,67$$

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1a)	Kupci	4.840	
	Prihod od prodaje		4.000
	Izlazni PDV		840
	<i>izlazna faktura</i>		
1b)	NVPR	3.400	
	Ukalkulisana RUC	600	
	Roba promet na veliko		4000
	<i>obračun</i>		
2a)	Kupci	181,50	
	Ostali rashod	150,00	
	Izlazni PDV		31,50
	<i>za odobreni rabat</i>		
2b)	Tekući račun	3.448,50	
	Kupci		3.448,50
	<i>Izvod</i>		
3)	Trošak materijala	768	
	Materijal		768
	<i>obračun</i>		
4)	I.V. Opreme	9.000	
	Kupci	5.445	
	Gubitak od prodaje osnovnog sredstva	500	
	Oprema		14.000
	Izlazni PDV		945
	<i>izlazna faktura</i>		
5a)	Mjениčne obaveze	3.029,76	
	Tekući račun		3.029,76
	<i>Izvod</i>		
5b)	Rashodi kamata	29,76	
	I.V. Mjениčnih obaveza		29,76
	<i>Izvod</i>		
6)	Trošak amortizacije	5.866,67	
	IVOS		5.866,67
	<i>obračun</i>		
7)	Tekući račun	1.000	
	Prihod od dividendi		1.000
	<i>Izvod</i>		
8a)	Trošak proizvodnih usluga	20	
	Ulazni PDV	4,20	
	Dobavljači		24,20
	<i>Faktura</i>		
8b)	Dugoročni krediti	360	
	Rashodi kamata	140,00	
	Tekući račun		500
	<i>Izvod</i>		

1. POSLOVNI PRIHODI		4.000
– Prihod od prodaje robe	4.000	
2. POSLOVNI RASHODI		10.054,67
– NVPR	3.400	
– Troškovi trgovine	6.654,67	
3. POSLOVNI DOBITAK/GUBITAK		(6.054,67)
4. FINANSIJSKI PRIHODI		
5. FINANSIJSKI RASHODI		
	169,76	
6. REZULTAT IZ FINANSIJSKIH AKTIVNOSTI		(169,76)
7. OSTALI PRIHODI		
– ostali nepomenuti prihodi	1.000	
8. OSTALI RASHODI		
– ostali nepomenuti rashodi	650	
9. NEPOSLOVNI REZULTAT		350
PERIODIČNI REZULTAT		(5.874,43)

Ukupni troškovi trgovine: Svi poslovni rashodi osim nabavne vrijednosti prodane robe – trošak materijala + trošak amortizacije + trošak proizvodnih usluga

Zadatak 12: Metoda nepotpunih troškova ukupnih učinaka po neto principu:

PRIMJER 12.1.

Malo proizvodno preduzeće ima sljedeće stanje na relevantim računima glavne knjige: Motorna vozila 22.000 €, Ispravka vrijednosti motornih vozila 8.000 €, Gotovi proizvodi 9.000 €, Nedovršena proizvodnja 6.500 €, Tekući račun 18.000 €, Kratkoročni krediti 12.000 €. Hronološki i sistematski proknjižiti sljedeće ekonomske promjene, uz pretpostavku da se obračun rezultata vrši metodom nepotpunih troškova ukupnih učinaka po neto principu:

1. U toku obračunskog perioda su nastali sljedeći troškovi:
– Troškovi zakupa poslovnog prostora po fakturi na iznos 323,5 €, od čega je PDV 73,5 €
– Troškovi platnog prometa u iznosu 50 €
– Trošak osiguranja vozila u iznosu od 200 €
2. Obračunati amortizaciju za vozilo nabavne vrijednosti 16.000 €, pri čemu je rezidualna vrijednost 800 €. U toku obračunskog perioda vozilo je prešlo 4.000 km, dok mu je korisni vijek trajanja 160.000 km.
3. Vraćen je uzeti kratkoročni kredit sa pripadajućom kamatom za godinu dana. Iznos kredita je bio 5.000 €, a kamatna stopa 4%.
4. Izvršiti raspored ukupnih troškova, tako da se od ukupno nastalih troškova na upravu odnosi 10%, na prodaju 40% a na proizvodnju 50%.
5. Završena je jedna polovina gotovih proizvoda. Gotovi proizvod su smješteni u magacin gotovih proizvoda.
6. Po fakturi je prodato 25% zaliha gotovih proizvoda. Prodajna vrijednost prodatih gotovih proizvoda je 3.300 €.Obračunati PDV po opštoj stopi.
7. Utvrditi i proknjižiti promjenu vrijednosti zaliha učinaka.
8. Obračunati periodični rezultat i sastaviti Bilans uspjeha / Iskaz o ukupnom rezultatu.

RJEŠENJE

2. Funkcionalni otpis: $((\text{Nabavna vrijednost} - \text{Rezidualna vrijednost}) / \text{korisni vijek}) * \text{procijenjeni učinak}$

Amortizacija: $((16.000 - 800) / 160.000) * 4.000 = 380$

4. Sabiramo ukupne poslovne troškove i raspoređujemo ih na upravu, prodaju i proizvodnju:

Trošak		Nematerijalni		Trošak	
D	P	D	P	D	P
250		200		380	
		50			

Ukupni troškovi: $250 + 250 + 380 = 880$

Uprava: $880 * 10\% = 88$

Prodaja: $880 * 40\% = 352$

Proizvodnja: $880 * 50\% = 440$

5. Ova promjena se tiče nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda. Oni su prenešeni u glavnu knjigu drugog stepena, pa tu knjižimo ovu promjenu. Nakon prethodne promjene, račun Trošak proizvodnje/nedovršena proizvodnja je korigovan. Sadašnje stanje je:

D Nedovršena proizvodnja P

0)6.500	
4)440	

D Gotovi proizvodi P

0)9.000	

Ukupno stanje nedovršene proizvodnje je 6.940. Polovina proizvodnje je završena pa:

D Nedovršena proizvodnja P

0)6.500	3.470(5
4)440	

D Gotovi proizvodi P

0)9.000	
5)3.470	

6. I stav: Knjiženje poslovnih prihoda: Dnevnik i glavna knjiga prvog stepena

II stav: Knjiženje poslovnih rashoda: Dnevnik i glavna knjiga drugog stepena

Prodajna vrijednost gotovih proizvoda: 9.000

PDV: 1.890

Ukupno kupci: 10.890

7. D Nedovršena proizvodnja P

0)6.500	3.470(5
4)440	

D Gotovi proizvodi P

0)9.000	3.117,5 (6
5)3.470	

Zaliha	Početno stanje	Krajnje stanje	Promjena
Gotovi proizvodi	9.000	9.352,5	352,50

Nedovršena proizvodnja	6.500	3.470	-3.030
UKUPNO			-2.677,5

RASHODI		PRIHODI	
POSLOVNI RASHODI	880	POSLOVNI PRIHODI	632,5
Troškovi proizvodnih usluga	250	Prihod od prodaje gotovih proizvoda	3.300
Nematerijalni troškovi	250	Promjena vrijednosti zaliha	(2.667,5)
Troškovi amortizacije	380		
FINANSIJSKI RASHODI	200	FINANSIJSKI PRIHODI	0
	200		
OSTALI RASHODI	0	OSTALI PRIHODI	0
		GUBITAK	447,5
UKUPNO	1.080	UKUPNO	1.080

Bibliografija

1. „Sl. list CG“, br. 1/2017
2. „Sl. list CG“, broj 33/10 i „Sl. list RCG“, broj 44/07
3. „Službeni list Crne Gore“, br. 011/20 od 6. 3. 2020.
4. „Službeni list Crne Gore“, br. 052/16 od 9. 8. 2016.
5. „Službeni list Republike Crne Gore“, br. 065/01 od 31. 12. 2001, 012/02 od 15. 3. 2002, 038/02 od 26. 7. 2002, 072/02 od 31. 12. 2002, 021/03 od 31. 3. 2003, 076/05 od 16. 12. 2005, 004/06 od 27. 1. 2006, „Službeni list Crne Gore“, br. 016/07 od 27. 12. 2007, 073/10 od 10. 12. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 029/13 od 22. 6. 2013, 009/15 od 5. 3. 2015, 053/16 od 11. 8. 2016, 001/17 od 9. 1. 2017, 050/17 od 31. 7. 2017, 046/19 od 7. 8. 2019, 073/19 od 27. 12. 2019, 080/20 od 4. 8. 2020.
6. „Službeni list Republike Crne Gore“, br. 065/01 od 31. 12. 2001, 012/02 od 15. 3. 2002, 080/04 od 29. 12. 2004, „Službeni list Crne Gore“, br. 040/08 od 27. 6. 2008, 086/09 od 25. 12. 2009, 040/11 od 8. 8. 2011, 014/12 od 7. 3. 2012, 061/13 od 30. 12. 2013, 055/16 od 17. 8. 2016
7. „Strategija i akcioni plan za unapređivanje finansijskog izvještavanja u Crnoj Gori“ „Sastavljanje godišnjih finansijskih iskaza za 2020. godinu“, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Materijal sa predavanja, Webinar 28–29. 1. 2021.
8. „Strategija i akcioni plan za unapređivanje finansijskog izvještavanja u Crnoj Gori“ (www.mf.gov.me<http://www.gov.me/files/1239018029.pdf>)
9. [file:///C:/Users/Ana/Downloads/US%20%20Upravlja%C4%8Dko%20ra%C4%8Dunovodstvo%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Ana/Downloads/US%20%20Upravlja%C4%8Dko%20ra%C4%8Dunovodstvo%20(2).pdf) (preuzeto: 4. 2. 2020).
10. Gowthorpe, C., Upravljačko računovodstvo, prevod, Data Status, Beograd, 2008.
11. Gray, S., Needles, B., Finansijsko računovodstvo – opšti pristup, (prevod), Savez računovođa i revizora Republike Srpske, Banja Luka 2002,
12. [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:0019:0076:EN:PDF\(13.4.2021\)](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:0019:0076:EN:PDF(13.4.2021))
13. <http://poslodavci.org/doc/Zakoni/Zakon%20o%20unutrasnoj%20trgovini.pdf>. (21. 4. 2015).
14. <http://www.cefi.edu.rs/wp-content/uploads/2016/05/UTICAJ-POSTUPKA-REVALORIZACIJE-PO-FINANSIJSKI-POLOZAJ-PREDUZE%C4%86A.pdf> (preuzeto: 11. 2. 2021)
15. <http://www.irrcg.co.me/edukacija/Skola%2011.2008/Zakon%20o%20porezu%20na%20dobit.pdf> (14. 2. 2014).
16. http://www.isrcg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=123 (11. 3. 2015. godine)
17. <http://www.sucg.me/system/documents/69/original/Uputstvo%20za%20obracun%20bruto%20zarada.pdf?1297632121>, od 5. 2. 2014. godine
18. <https://aktivasisistem.com/ostalo/Konceptualni-Okvir-Za-Finansijsko-Izvestavanje.pdf> (25. 07 2022)
19. <https://eprijava.tax.gov.me/TaxisPortal> (preuzeto: 12. 6 2021)
20. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095> (06. 06 2022)
21. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32014L0095> (06. 06 2022)
22. https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/54082674/1451_65511401052K.pdf (preuzeto: 9. 2. 2021)
23. <https://vpsle.edu.rs/wp-content/uploads/2015/11/FIB4-Klasa-3-Kapital.pdf> (28. 07 2022)
24. <https://www.biljanatrifunovicifa.com/2015/01/priznavanje-vrednovanje-i-prezentacija-pozicija-u-finansijskom-izvestaju-za-2014-godinu-velika-pravna-lica/> (23. 2. 2021)

25. <https://www.cbcbg.me/me/kljucne-funkcije/finansijske-i-bankarske-operacije/stopa-zatezne-kamate> (12. 9 2021)
26. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/FCAM_2012/FCAM_2012_HR.pdf (preuzeto: 9. 2. 2021)
27. <https://www.isrcg.org/nove-forme-finansijskih-iskaza-bilansnih-sema-u-excel-formi/>, 9. 6. 2021.
28. <https://www.isrcg.org/obavjestenje-o-primjeni-mrsmsfi-pdf/> (28.07 2022)
29. <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-porezu-na-dodatu-vrijednost.html>
30. <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/popis-finansijskih-plasmana-potrazivanja-2020.html> (23. 2. 2021).
31. <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/racunovodstveno-evidentiranje-prihoda-i-rashoda-po-osnovu-kamata-na-dan-sastavljanja-finansijskih-izvestaja-za-2020-godinu.html> (prezeto: 2. 2. 2021).
32. <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/umanjenje-vrednosti-imovine-u-skladu-sa-mrs-msfi-u-finansijskim-izvestajima-za-2020-godinu.html> (2. 2. 2021).
33. <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/umanjenje-vrednosti-imovine-u-skladu-sa-mrs-msfi-u-finansijskim-izvestajima-za-2020-godinu.html> (29. 3. 2021).
34. <https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/vrednovanje-pozicija-finansijskih-izvestaja-2019.html> (22. 2. 2021).
35. <https://www.politika.rs/sr/clanak/215920/Odnos-do-greske> (26. 07 2022)
36. Ilić, G., i grupa autora, *Finansijsko računovodstvo*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1997.
37. *Interni materijal (dokumentacija) Instituta sertifikovanih računovođa Crne Gore*.
38. *Interni materijal sa seminara Instituta sertifikovanih računovođa (jul 2013. godine)*.
39. Jović, D., Popović, S., Mirović, D., Radić, S., *Zbirka zadataka iz finansijskog računovodstva*, Centar za izdavačku djelatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2009.
40. Knežević, G., „*Ekonomsko-finansijska analiza*“, (interni materijal), Beograd, 2007. (Preuzeto sa: <https://finansijkoposlovanje.files.wordpress.com/2013/09/analiza-finansijskih-izvestaja.pdf> (datum pristupa: 25. 3. 2021).
41. Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine, Ispit za sticanje profesionalnog zvanja sertifikovani računovodstveni tehničar (<http://www.srrrs.org/?strana=komisija&jezik=lat>, 7. 8. 2021).
42. Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine, Ispit za sticanje profesionalnog zvanja sertifikovani računovodstveni tehničar (<http://www.srrrs.org/?strana=komisija&jezik=lat>, 17. 9. 2021).
43. Konceptualni okvir finansijskog izveštavanja, „Sl. glasnik RS“, br. 92/2019.
44. Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja (IFRS), prva knjiga, Savez RR Srbije, 2004.
45. *Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja (IFRS)*, Druga knjiga, Savez Revizora i Računovođa Srbije, Beograd, 2004,
46. Meigs, R., Meigs, W., *Accounting: The basic for Business Decisions*, Ninth edition, hrvatsko izdanje, Mate DOO Zagreb, 1999.
47. Milojević, M., *Bilans stanja prema MRS*, Institut za ekonomiku i finansije,
48. MRS/MSFI (posebno: MRS 1; MRS 2; MRS 16; MRS 18; MRS 36; MRS 37; MRS 21...)
49. Petrović, Z. (2006). *Upravljačko računovodstvo*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str.14.
50. Petrović, Z.: *Primjena kontnog okvira u skladu sa MRS/MSFI*, Informativni poslovnik CID, Beograd, 2005.
51. PRAVILNIK O KONTNOM OKVIRU I SADRŽINI RAČUNA U KONTNOM OKVIRU ZA PRAVNA LICA REGISTROVANA ZA OBAVLJANJE PRIVREDNE DJELATNOSTI I DRUGA PRAVNA LICA ("Službeni list Crne Gore", br. 011/20 od 06.03.2020). Preuzeto:

<https://www.isrcg.org/wp-content/uploads/2021/08/Pravilnik-o-kontnom-okviru-i-sadrzini-racuna-u-kontnom-okviru-za-pravna-lica-registrovana-za-obavljanje-privredne-djelatnosti-i-druga-pravna-lica.pdf> , 28. 07 2022

52. Pravilnik o minimalnim tehničkim uslovima za obavljanje prometa robe i vršenje usluga u prometu robe, član 34.
53. Preuzeto od: „Upravljačko računovodstvo??“- Lalević- Filipović, A., Vukčević, M., (materijal u proceduri objave)
54. Primjena Kontnog okvira za privredna društva i druga pravna lica u skladu sa MRS/MSFI, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Podgorica, januar 2012. godine
55. Priručnik za ispit poreski sistem, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Podgorica, april, 2018,
56. *Priručnik za ispit poreski sistem, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, april, 2018,*
57. Računovodstvo privrednih društava, *drugo dopunjeno izdanje, februar 2011, Savez računovođa i revizora Srbije*
58. Računovodstvo i revizija, *Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, broj 1–2/2012, Podgorica*
59. Računovodstvo privrednih društava, Priručnik za primenu Kontnog okvira u skladu sa MSFI, Savez RR Srbije, septembar 2010.
60. *Ranković, J., Teorija bilansa, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 1998*
61. Škarić-Jovanović, K., *Finansijsko računovodstvo, Centar za izdavačku delatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu, 2011.*
62. Škarić-Jovanović, K., *Finansijsko računovodstvo, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2010.*
63. Vukelić, G., *Finansijsko računovodstvo, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd, 2010.*
64. Vunjak, N., M., *Finansijski menadžment, poslovne finansije, sedmo izmijenjeno izdanje, Subotica, 2010*
65. www.minsaob.gov.me/.../FileDownload.aspx?rid...nekretnine... (6. 6. 2012).
66. Zakon o porezu na dodatu vrijednost (ažuriran na dan 31. 3. 2021). („Sl. list RCG“, br. 65/2001, 12/2002 – ispr., 38/2002, 72/2002, 21/2003, 76/2005, 4/2006 – ispr. i „Sl. list CG“, br. 16/2007, 40/2011 – dr. zakon, 29/2013, 9/2015, 53/2016, 1/2017, 50/2017, 46/2019 – dr. zakon, 80/2020 i 73/2019 – dr. zakon) (datum pristupanja: 18. 4. 2021).
67. Zakon o porezu na dodatu vrijednost objavljen u „Službenom listu RCG“, br 65/2001 i 12/2002.
68. Zakon o privrednim društvima, čl. 53 („Sl. list RCG“, br. 65/2020).
69. *Zakona o porezu na dobit (vidjeti: <https://me.propisi.net/zakon-o-porezu-na-dobit-pravnih-lica/> (preuzeto: 26. 4. 2021).*
70. Žager, K., Sačer, I., Sever, S., Žager, L., **Analiza finansijskih izvještaja, 2. prošireno izdanje, Masedija, Zagreb, 2008**

Registar

Akcije – str. 223; 224;

Akcionarsko društvo – str. 222;

Dnevnik – str. 32; 35; 364; 371;

Dobavljači – str. 234;

Dobitak – str. 31; 41; 54; 217;

Finansijski prihodi – str. 31; 320; 321;

Finansijski rashodi – str. 31; 255; 288;

Finansijsko izvještavanje - str. 11; 46; 57; 66; 68;

Finansijsko računovodstvo - str. 10; 11; 12; 13; 32; 350; 365;

Franko magacin dobavljača – str. 167;

Franko magacin kupca – str. 167;

Glavna knjiga – str. 34; 36; 364; 371;

Gubitak – str. 31; 41; 44; 54; 254;

Interna računovodstvena regulativa – str. 85;

Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ - str. 15; 31; 39; 41; 48; 49; 54; 56; 63; 121; 336;

Iskaz o ukupnom rezultatu /Bilans uspjeha/ – str. 15; 31; 39; 41; 48; 52; 54; 56; 254; 362; 374;

Kapital – str. 41; 54; 56; 66; 217; 231;

Kasa skonto – str. 234; 289;

Kontni okvir – str. 29; 31; 320;

Konto (račun) – str. 21;

Korisnici izvještaja - str. 10; 11; 12;

Kratkoročne obaveze – str. 232;

Obaveze – str. 41; 56; 231;

Obrtna imovina – str. 50; 162;

Obveznice – str. 236;

Osnovni kapital – str. 217; 222;

Ostali prihodi – str. 31; 320; 322;

Ostali rashodi – str. 31; 292;

Pomoćne knjige – str. 37; 49;

Porez na dodatu vrijednost (PDV) – str. 74; 75;

Poslovne knjige – str. 15; 17; 21; 32; 39; 49; 165;

Potraživanja – str. 121; 161; 197; 392;

Prihodi – str. 53; 317;

Profesionalna računovodstvena regulativa - str. 71;

Računovodstvena regulativa - str. 9; 17; 71; 274; 349;

Računovodstveni informacioni sistem (RIS) - str. 9, 10; 12

Rashodi – str. 53; 254;

Rezerve – str. 217;

Roba – str. 179; 181;

Stalna imovina – str. 43; 50; 123;

Upravljačko računovodstvo - str. 10; 12; 13; 73; 349;

Zakonska računovodstvena regulativa - str. 74;

Zalihe – str. 31; 51; 68; 163; 164;

Zavisni troškovi nabavke – str. 19; 126;